

Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske
solidarnosti

Dijete i društvo

časopis za promicanje prava djeteta

Godina 10 Broj 1/2

Zagreb, 2008.

DIJETE I DRUŠTVO

**Dijete i društvo
godište 10, br. 1/2
2008.**

str.

Uvodna riječ	
Naših prvih deset godina	17

ČLANCI

Marina Ajduković Silvija Ručević Daniela Šincek	Istraživanje rasprostranjenosti rizičnog i delinkventnog ponašanja djece i mladih u urbanim sredinama – dodatni poticaj za ciljanu prevenciju.....	27
Dubravka Maleš Barbara Kušević	Kako djeca doživljavaju kažnjavanje u obitelji?	49
Ema Gojković Dora Krce-Ivančić Tena Ratković	Nasilje nad djecom u obitelji: faktori rizika, prekršajnoppravna i obiteljskoppravna zaštita – pilot istraživanje –	71
Ninoslava Pećnik	Suvremeni pogledi na dijete, roditeljstvo i socijalizaciju	99
Tanja Radočaj	Što (ne) znaju i što čine roditelji najmlađe djece?	119
Dubravka Šimunović	Vrijednost sagledavanja okupacije u odgojno obrazovnom procesu	137
Ivanka Stričević Ivana Martinović	Pomoć pri izradi domaćih zadaća – tradicionalna usluga knjižnica na novi način	149
Maja Gabelica Šupljika Mila Jelavić	Položaj i prava djece u športu	161
Ljiljana Igrić Darko Kobetić Natalija Lisak	Evaluacija nekih oblika podrške edukacijskom uključivanju učenika s posebnim potrebama	179

ZNANSTVENI PROJEKTI

Marina Ajduković	Sudjelovanje Hrvatske u međunarodnom epidemiološkom istraživanju Europske unije o nasilju nad djecom	201
Alma Domazet:	Mladi Europljani o dječjim pravima	205

IZ PRAKSE

Zdenka Đerd	Izražajne mogućnosti scenske lutke u svakodnevnom radu s djecom predškolske dobi	213
Petar Smontara	Uloga Hrabrog telefona u prevenciji i zaštiti djece od zlostavljanja	227
Arijana Mataga Tintor	Programi za djecu u Gradu Velikoj Gorici	239
Đurđica Križanić Delač	Igrajmo se kviza	255

DOGAĐANJA***Međunarodno predstavljanje Inicijative Vijeća Europe za ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece***

261

Romana Kuzmanić Oluić:	Tijek, pozadina i naglasci Inicijative Vijeća Europe protiv tjelesnog kažnjavanja djece Međunarodno predstavljanje Kampanje, u Zagrebu, 15. lipnja 2008.	263
	Program	269
	Izlaganja.....	273
	Popis sudionika.....	393

Ostala događanja

407

Dubravka Maleš	11. Svečana sjednica Vijeća za djecu	409
Dubravka Maleš	Dodijeljene nagrade za promicanje prava djeteta....	411
Dubravka Maleš	Literarni i likovni natječaj za djecu na temu Volim svoju obitelj (2007.).....	413

IZ UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

Maja Flego	Stručne rasprave o zaštiti prava djece	423
------------	--	-----

IZ UNICEF-a – UREDA ZA HRVATSKU

Gorana Dojčinović	Novosti iz UNICEF-a	431
Gorana Dojčinović	Roditelji i stručnjaci: Polazne osnove za suradnju	437

IZ RADA UDRUGA

Petar Smontara	Deset godina Hrabrog telefona	445
Živana Miharija	Prevencija socijalno neprihvatljiva ponašanja djece i mladeži	449

PRIKAZI DOKUMENATA

Ninoslava Pećnik	Preporuka Rec(2006)19 Odbora ministara državama članicama Vijeća Europe o politici podrške pozitivnom roditeljstvu: Poticaj i prilog stvaranju novih standarda roditeljstva i podrške roditeljstvu (Prikaz)....	459
	Preporuka Rec(2006)19 Odbora ministara državama članicama o politici podrške pozitivnom roditeljstvu.....	463
	Pojašnjavajuće izvješće za Preporuku (2006) 19 Odbora ministara zemljama članicama Vijeća Europe o politici podrške pozitivnom roditeljstvu.....	471
Ninoslava Pećnik	Preporuka 1666 (2004) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o zabrani tjelesnog kažnjavanja djece u Europi (Prikaz).....	489
	Preporuka 1666 (2004) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o zabrani tjelesnog kažnjavanja djece u Europi	491
Božica Šimleša	Zagrebačka strategija za djecu od 2008. - 2012. godine	495

PRIKAZI SKUPOVA

Verena Tibljaš	Stručni skup “Tko čita, ne skita! “	501
Davorka Osmak-Franjić	Prikaz Konferencije “Izgradnja Europe za djecu i s djecom: prema strategiji 2009.-2011.”, održane u Stockholmu 8.-10. rujna 2008. godine	503

PRIKAZI PUBLIKACIJA

Mira Alinčić	Pravo djeteta na život u obitelji	507
Barbara Kušević	Roditeljstvo u suvremenoj Europi: pozitivni pristup	511
Petra Karković	Bezuvjetno roditeljstvo	517
Marija Bartulović	Dobro je znati prije, za vrijeme i nakon poroda – Priručnik za (buduće) roditelje	523
Maja Flego	Prikaz zbornika Zaštita prava djece odvojene od roditelja Djeca bez pratnje – Djeca stranci odvojena od roditelja	527

Barbara Kušević	Slušati djecu.....	531
Dubravka Maleš	Ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece Pitanja i odgovori	535
Vladimir Jurić	Sigurnost djeteta je odgovornost odraslih.....	539
Ana Žnidarec	Djeca koja rade	541
Sandra Citković	Zakonsko uređenje volonterstva u Republici Hrvatskoj Etički kodeks volontera	454
Ivanka Stričević	Prikaz knjiga za roditelje	547

Contents

Child and Society
Year 10, No. 1/2
2008

pp.

Introductory Word	
Our First 10 Years.....	19

ARTICLES

Marina Ajduković Silvija Ručević Daniela Šincek	Research on the Extent of Risk and Delinquent Behaviour of Children and Youth in Urban Environments – Additional Impetus for Targeted Prevention	27
Dubravka Maleš Barbara Kušević	How Children Experience Punishment in the Family?.....	49
Ema Gojković Dora Krce-Ivančić Tena Ratković	Violence against Children in Family: Risk Factors, Misdemeanours and Family Law Protection – Pilot Research –	71
Ninoslava Pećnik	Contemporary Views of the Child, Parenthood and Socialization	99
Tanja Radočaj	What Parents of Youngest Children (Don't) Know and Do?	119
Dubravka Šimunović	The Value of Assessment of Occupation in Upbringing and Education	137
Ivanka Stričević Ivana Martinović	Help in Doing Homework – Traditional Librarian Service in a New Form.....	149
Maja Gabelica Šupljika Mila Jelavić	Position and Rights of Children in Sport	161
Ljiljana Igrić Darko Kobetić Natalija Lisak	Evaluation of Certain Forms of Support to Educational Integration of Students with Special Needs	179

SCIENTIFIC PROJECTS

Marina Ajduković	Participation of Croatia in the International Epidemiological Study of the European Union Regarding Violence against Children	201
------------------	---	-----

Alma Domazet:	Young Europeans on Rights of Children.....	205
---------------	--	-----

FROM PRACTICE

Zdenka Đerd	Expressive Power of a Theatre Puppet in Everyday Work with Preschool Children	213
Petar Smontara	The Role of Brave Phone in the Prevention and Protection of Children against Abuse.....	227
Arijana Mataga Tintor	Programmes for Children in the City of Velika Gorica.....	239
Đurđica Križanić Delač	Let's Play Quiz	255

EVENTS

<i>International Launch of the Council of Europe Initiative for Abolishing of Corporal Punishment of Children</i>	261
--	-----

Romana Kuzmanić Oluić:	The Course, Background and Accents of the Council of Europe Initiative against Corporal Punishment of Children International Launch of the Campaign in Zagreb, 15 June 2008	263
	Programme	271
	Presentations	273
	List of participants	393

<i>Other Events</i>	407
----------------------------------	-----

Dubravka Maleš	11 th Celebratory Session of the Council for Children	409
Dubravka Maleš	AwardS Ceremony for Promotion of Children's Rights	411
Dubravka Maleš	Literary and Visual Art Competition for Children on the Subject I love my Family (2007).....	413

FROM THE OFFICE OF THE OMBUDSPERSON FOR CHILDREN

Maja Flego	Professional Discussions of Children's Rights Protection	423
------------	---	-----

FROM UNICEF – OFFICE FOR CROATIA

Gorana Dojčinović	News from UNICEF	431
Gorana Dojčinović	Parents and Professionals: Starting Positions for Cooperation	437

FROM WORK OF NONGOVERNMENTAL ORGANIZATIONS

Petar Smontara	Ten Years of the Brave Phone.....	445
Živana Miharija	Prevention of Socially Unacceptable Behaviour of Children and Youth	449

REVIEWS OF DOCUMENTS

Ninoslava Pećnik	Recommendation Rec(2006)19 of the Committee of Ministers to Council of Europe Member States on Policy to Support Positive Parenting: Incentive and Contribution to Creation of New Parenting Standards and Support to Parenting (Review)	459
	Recommendation Rec(2006)19 of the Committee of Ministers to Member States on Policy to Support Positive Parenting	463
	Explanatory Report for the Recommendation Rec(2006)19 of the Committee of Ministers to Council of Europe Member States on Policy to Support Positive Parenting	471
Ninoslava Pećnik	Recommendation 1666 (2004) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on the Europe-wide Ban on Corporal Punishment of Children (Review).....	489
	Recommendation 1666 (2004) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on the Europe-wide Ban on Corporal Punishment of Children	491
Božica Šimleša	Zagreb Strategy for Children from 2008 until 2012	495

REVIEWS OF MEETINGS

Verena Tibljaš	Expert Meeting “Those who read, never lose way!”	501
Davorka Osmak-Franjić	Review of the Conference “Building a Europe for and with Children: towards a Strategy 2009-2011”, which took place in Stockholm, 8 - 10 September 2008	503

REVIEWS OF PUBLICATIONS

Mira Alinčić	Right of the Child to Live in Family	507
Barbara Kušević	Parenting in Contemporary Europe: a Positive Approach	511
Petra Karković	Unconditional Parenting.....	517

Marija Bartulović	It is Good to Know Before, During and After Birth – Manual for (Future) Parents.....	523
Maja Flego	Presentation of the Proceedings Protection of Rights of Children Separated from Parents Unaccompanied Children – Children Foreigners Separated from Parents.....	527
Barbara Kušević	Listening to Children	531
Dubravka Maleš	Abolishing Corporal Punishment of Children Questions and Answers	535
Vladimir Jurić	Security of a Child is the Responsibility of Adults	539
Ana Žnidarec	Working Children	541
Sandra Citković	Legal Regulation of Volunteerism in the Republic of Croatia and Ethical Code of Volunteers	545
Ivanka Stričević	Review of Books for Parents.....	547

Das Kind und die Gesellschaft
Jahrgang 10, 1/2
2008.

Seite

Einleitungswort	
Unsere ersten 10 Jahre	21

ARTIKEL

Marina Ajduković Silvija Ručević Daniela Šincek	Forschung der Verbreitung von riskanten und straffälligen Verhalten bei Kindern und Jugendlichen in Stadtgebieten – zusätzliche Anregung für gezielte Prävention	27
Dubravka Maleš Barbara Kušević	Wie erleben Kinder häusliche Züchtigung?	49
Ema Gojković Dora Krce-Ivančić Tena Ratković	Häusliche Gewalt gegen Kinder Risikofaktoren, ordnungswidrigkeitenrechtlicher Schutz und Familienrechtsschutz – Testforschung –	71
Ninoslava Pećnik	Ein moderner Blick auf das Kind, die Elternschaft und Sozialisation	99
Tanja Radočaj	Was Eltern von jüngeren Kindern (nicht) wissen und tun?	119
Dubravka Šimunović	Wahrnehmungswert der Beschäftigung im Erziehungs- und Ausbildungsprozess	137
Ivanka Stričević Ivana Martinović	Hilfe bei Hausaufgaben – traditionelle Dienstleistung der Bibliothek neugestaltet	149
Maja Gabelica Šupljika Mila Jelavić	Lage der Kinder und deren Rechte im Sport	161
Ljiljana Igrić Darko Kobetić Natalija Lisak	Bewertung von manchen Formen von Unterstützung während der erzieherischen Einbeziehung von Schülern mit besonderen Bedürfnissen	179

WISSENSCHAFTLICHE PROJEKTE

Marina Ajduković	Kroatiens Teilnahme an der internationalen epidemiologischen Forschung der Europäischen Union über Gewalt gegen Kinder.....	201
Alma Domazet:	Junge Europäer über Kinderrechte.....	205

AUS DER PRAXIS

Zdenka Đerd	Ausdrucksmöglichkeiten der Puppenbühne in der täglichen Arbeit mit Kindern im Vorschulalter	213
Petar Smontara	Rolle des „Tapferen Telefons“ in der Prävention von und im Schutz vor Kindesmisshandlung.....	227
Arijana Mataga Tintor	Kinderprogramme in der Stadt Velika Gorica	239
Đurđica Križanić Delač	Spielen wir ein Quiz	255

EREIGNISSE

Internationale Vorstellung der Initiative des Europarates für Beseitigung körperlicher Züchtigung		261
Romana Kuzmanić Oluić:	Ablauf, Hintergrund und Betonungen der Initiative des Europarates gegen körperliche Züchtigung von Kindern Internationale Vorstellung der Kampagne in Zagreb 15. Juni 2008.....	263
	Program	269
	Vorträge	273
	Teilnehmerliste.....	393
Andere Ereignisse		407
Dubravka Maleš	11. Festliche Sitzung des Kinderrates	409
Dubravka Maleš	Preisverleihung für die Förderung von Kinderrechten.....	411
Dubravka Maleš	Literatur- und Zeichenwettbewerb zum Thema Ich liebe meine Familie (2007).....	413

AUS DEM BÜRO DER OMBUDSFRAU FÜR KINDER

Maja Flego	Fachdiskussionen über Kinderrechte.....	423
------------	---	-----

AUS DEM UNICEF BÜRO FÜR KROATIEN

Gorana Dojčinović	Neuheiten aus der UNICEF	431
Gorana Dojčinović	Eltern und Fachleute: Ausgangsbasis für Zusammenarbeit	437

AUS DER ARBEIT VON VERBÄNDEN

Petar Smontara	Zehn Jahre des Tapferen Telefons	445
Živana Miharija	Prävention von sozial unakzeptablen Verhalten von Kindern und Jugendlichen	449

ÜBERSICHT VON DOKUMENTEN

Ninoslava Pećnik	Empfehlung Rec (2006) 19 des Ministerrates für Mitgliedstaaten des Europarates über die Politik der Unterstützung von positiver Elternschaft Anregung und Beitrag zum Schaffen neuer Standarde und Unterstützung von Elternschaft (Darstellung)	459
	Empfehlung Rec (2006) 19 des Ministerrates für Mitgliedstaaten des Europarates über die Politik der Unterstützung von positiver Elternschaft	463
	Erläuterungsbericht zur Empfehlung Rec (2006) 19 des Ministerrates für Mitgliedstaaten des Europarates über die Politik der Unterstützung der positiven Elternschaft.....	471
Ninoslava Pećnik	Empfehlung 1666 (2004) der Parlamentarischen Versammlung des Europarates über den Verbot körperlicher Züchtigung von Kindern in Europa (Darstellung).....	489
	Empfehlung 1666 (2004) der Parlamentarischen Versammlung des Europarates über den Verbot körperlicher Züchtigung von Kindern in Europa	491
Božica Šimleša	Zagreber Strategie für Kinder von 2008 bis 2012.....	495

ÜBERSICHT DER VERSAMMLUNGEN

Verena Tibljaš	Fachversammlung „Wer nicht herum irrt, liest“	501
----------------	---	-----

Davorka Osmak-Franjić	Konferenzübersicht „Ein Europa von Kinder für Kinder schaffen“ nach der Strategie 2009-2011“, die in Stockholm vom 8.-10. September stattgefunden hat 503
-----------------------	---

ÜBERSICHT DER PUBLIKATIONEN

Mira Alinčić	Recht des Kindes auf das Leben in der Familie 507
Barbara Kušević	Elternschaft im modernen Europa: Positiver Ansatz 511
Petra Karković	Bedingungslose Elternschaft 517
Marija Bartulović	Es ist gut vor, während und nach der Geburt zu wissen Handbuch für (zukünftige) Eltern 523
Maja Flego	Übersicht der Sammlungen Schutz von Rechten von Kindern, die von der Familie getrennt wurden Kinder ohne Begleitung – Kinder-Ausländer, die von den Eltern getrennt sind 527
Barbara Kušević	Kindern zuhören..... 531
Dubravka Maleš	Beseitigung körperlicher Züchtigung von Kindern Fragen und Antworten 535
Vladimir Jurić	Sicherheit des Kindes ist die Verantwortung von Erwachsenen 539
Ana Žnidarec	Arbeitende Kinder 541
Sandra Citković	Gesetzliche Bestimmungen über Freiwilligenarbeiten in der Republik Kroatien und Ethische Kodex des Volontärs 545
Ivanka Stričević	Übersicht von Bücher für Eltern 547

Uvodna riječ

Introduction

Einleitungswort

DIJETE I DRUŠTVO

Uvodna riječ

NAŠIH PRVIH 10 GODINA

Poštovani čitatelji,

Navršava se deset godina od izlaska prvog broja časopisa *Dijete i društvo*. To je dobra prilika da se osvrnemo na ono što smo do sada učinili i razmislimo o planovima za budućnost. Prvi broj časopisa izašao je u prosincu 1999. godine, u vrijeme kada je cijeli svijet obilježavao desetu obljetnicu UN-ove *Konvencije o pravima djeteta*. Izdavanje časopisa *Dijete i društvo* imalo je za cilj omogućiti čitateljima u Hrvatskoj da na jednom mjestu nađu informacije o tome što se dešava na planu promicanja i zaštite prava djeteta u našoj zemlji, ali i u svijetu. Istodobno, polazište je bilo da se pokretanjem takvog časopisa može pridonijeti upoznavanju šire javnosti s *Konvencijom o pravima djeteta* i posljedicama koje ona ima na razvoj djeteta, te jačanju javne svijesti o važnosti ostvarivanja prava djeteta, kako sa stajališta pojedinca, tako i čitave društvene zajednice. Danas možemo reći da smo uspjeli postići prepoznatljivost časopisa po problemima kojima se bavi, da još uvijek ne postoji sličan časopis u zemlji, ali, možemo slobodno reći, da ih nema puno ni na svjetskoj razini.

Od prvog broja do danas časopis nije mijenjao svoju programsku orijentaciju. I dalje je cilj časopisa promicati prava djeteta u društvu te, temeljem načela interdisciplinarnosti, okupljati stručnjake različitih znanstvenih i profesionalnih opredjeljenja koji svojim priložima mogu pridonijeti objektivnom sagledavanju položaja djeteta u društvu. Uredništvo kontinuirano radi na unapređivanju kvalitete časopisa zastupajući stajalište o njegovom stručno-znanstvenom značaju. Da je uredništvo časopisa pogodilo potrebe čitatelja, najbolje govori podatak da je naklada prvog broja časopisa bila 2.000 primjeraka, a danas se, zbog izuzetnog interesa čitatelja, naklada povećala na 3.000 primjeraka po broju.

U proteklih deset godina objavljena su ukupno 24 broja odnosno 19 svezaka (pet dvobroja uključujući i ovaj najnoviji broj) časopisa, a što je približno 4.500 stranica teksta (187 stranica po broju). Od 18 svezaka čak ih je 11 bilo tematskih, a odnosili su se na sljedeća područja: Zanimarivana i zlostavljana djeca (gošća urednica prof. dr. sc. Marina Ajduković), Djeca s posebnim potrebama (gošća urednica prof. dr. sc. Ljiljana Igrić), Djeca, svjedoci rata – 10 godina kasnije (gošća urednica prof. dr. sc. Marina Ajduković), *Dijete i zdravlje* (gost urednik dr. sc. Josip Grgurić), *Etika istraživanja s djecom* (gost urednik dr. sc. Vladimir Kolesarić), *Pravo djece na informacije i pismenost* (gošća urednica doc. dr. sc. Ivanka Stričević), *Poremećaji u ponašanju* (gošća urednica prof. dr. sc. Antonija Žižak), *Djeca u institucionalnoj skrbi* (gošća urednica prof. dr. sc., dipl. iur. Aleksandra Korać), *Uloga obitelji u podizanju i odgoju djece* (gost urednik Stjepan Lice), *Dijete i duhovnost* (gost urednik prof. dr. sc. Alojzije Hoblaj) i *Odgoj i obrazovanje za sustav vrijednosti*.

Do sada je u časopisu objavilo svoje radove 216 autora, a objavljeno je 350 autorskih priloga. Osim toga, na stranicama časopisa objavljeno je više od 20 cjelovitih dokumenata

među kojima su: *Konvencija o pravima djeteta*; Svjetska deklaracija o opstanku, zaštiti i razvoju djece; Plan djelovanja za primjenu Svjetske deklaracije o opstanku, zaštiti i razvoju djece u devedesetima; Nacionalni program djelovanja za djecu u Republici Hrvatskoj; Neobvezni protokoli uz *Konvenciju*; Etički kodeks istraživanja s djecom; Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava; Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima; Zakon o pravobranitelju za djecu; Povelja o pravima djece i mladih u izvanobiteljskom smještaju; Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom itd. Objavljivanje važnih dokumenata samo je jedan dio naših nastojanja u proteklim godinama kojima smo željeli informirati javnost o aktualnim događanjima na planu ostvarivanja i zaštite prava djeteta, a to ćemo činiti i u buduće.

U broju koji je pred vama donosimo prikaz događanja povodom pokretanja Inicijative Vijeća Europe protiv tjelesnog kažnjavanja djece i Međunarodnog predstavljanja kampanje u Zagrebu, 15. lipnja 2008. godine, održanom u organizaciji Vijeća Europe i Republike Hrvatske. Zahvaljujući susretljivosti govornika koji su nam dostavili svoje govore u pisanoj formi i dali suglasnost da ih tiskamo u časopisu, u mogućnosti smo vam približiti o čemu se sve govorilo na tom, za svu djecu svijeta važnom, događanju. Međutim, ovime ne prestaju aktivnosti u Republici Hrvatskoj vezane uz ovu značajnu Inicijativu Vijeća Europe, te nam je zadovoljstvo najaviti i provedbu Nacionalne kampanje usmjerene na ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece, o čemu će zasigurno biti više riječi u nadolazećim izdanjima našega časopisa.

Kao rezultat nastojanja da uspostavimo suradnju sa svima onima čija je djelatnost vezana uz zaštitu i promicanje prava djeteta, od ovog broja uvodimo dvije nove rubrike, a to su Iz ureda pravobraniteljice za djecu i Iz ureda UNICEF-a. Vjerujemo da će ove rubrike pridonijeti aktualnosti časopisa, ali i omogućiti širem krugu čitatelja da saznaju čime se bave i na čemu trenutačno rade stručnjaci u tim uredima.

A koji su planovi za budućnost? I dalje ćemo nastojati izdavati dva broja godišnje. Želja nam je da osim domaćih uključimo i radove stranih autora pa je trajni zadatak svih članova uredništva uspostavljanje suradnje s potencijalnim i već postojećim suradnicima. Uredništvo je već raspravljalo o temama koje će se obrađivati u sljedećim tematskim brojevima, te su se svi članovi složili da je pitanje medija u životu djece jedna od vrlo bitnih tema koja traži da joj se posveti prostor. I slobodno vrijeme djece i mladih je tema kojoj valja posvetiti više prostora pa je sigurno da će i to biti jedan od tematskih brojeva.

Imamo puno planova, a to znači da je pred nama mnogo rada. Mi smo spremni na to, ali bez priloga suradnika časopis ne može opstati. Stoga je ovo prilika da se zahvalimo dosadašnjim suradnicima i da im zahvalimo na uspješnoj suradnji, uz želju da ona bude takva i u budućnosti. Isto tako, pozivamo na suradnju sve one koji to do sada nisu bili, a mogu nešto reći o zaštiti i stanju prava djeteta u svojim sredinama. Pozivamo čitatelje da nam se javljaju sa svojim idejama o tome što bi željeli naći u sljedećim brojevima časopisa ***Dijete i društvo***, a mi ćemo nastojati udovoljiti vašim željama.

Uredništvo časopisa

Introductory Word

OUR FIRST 10 YEARS

Dear readers,

Ten years have passed since the first issue of the magazine ***Child and Society***. Therefore, this is a good opportunity to look back at what we have done so far and to assess our plans for the future. The first issue of the magazine was printed in December 1999, when the world was celebrating the tenth anniversary of the UN *Convention on the Rights of the Child*. The aim of the magazine *Child and Society* was to enable Croatian readers to find comprehensive information on what was happening in the area of promotion and protection of children's rights in our country and the world. At the same time, the starting point was the idea that such magazine could help familiarize wider public with the *Convention on the Rights of the Child* and its consequences on the child's development and strengthen the awareness of the importance of implementing children's rights, both from the standpoint of an individual and the society. Today we can say that the magazine is recognized for the problems it deals with, that there is no similar magazine in the country, or, we can freely say, there are not many similar magazines in the world.

The magazine has not changed its program orientation from day one. The aim of the magazine remains the promotion of children's rights in the society, on grounds of the interdisciplinary principle, to assemble experts from various scientific and professional fields to contribute to objective assessment of the position of the child in society. The Editorial Board has constantly been working to improve the quality of the magazine advocating its professional-scientific character. The best confirmation of the notion that editors have guessed the needs of the readers is the information that the edition of the first issue was 2000 copies, whereas today, due to increased interest of the readers, it rose to 3000 copies per issue.

Over the last ten years 24 issues of the magazine were published, i.e. 19 volumes (five double issues, including the latest one), which comprises approximately 4500 pages of text (187 pages per issue). Of the 18 volumes, 11 were thematic, referring to the following areas: Neglected and Abused Children (guest editor Prof. Marina Ajduković, Ph.D.), Children with Special Needs (guest editor Ljiljana Igrić, Ph.D.), Children, War Witnesses – 10 Years Later (guest editor Prof. Marina Ajduković, Ph.D.), Child and Health (guest editor Josip Grgurić, Ph.D.), The Ethics of Research Involving Children (guest editor Vladimir Kolesarić, Ph.D.), The Right of Children to Information and Literacy (guest editor Doc. Ivanka Stričević, Ph.D.), Behavioral Disorders (guest editor Antonija Žižak Ph.D.), Children in Institutional Care (guest editor Prof. Aleksandra Korać, Ph.D.), The Role of the Family in the Upbringing and Education of Children (guest editor Stjepan Lice, LL.B.), Child and Spirituality (guest editor Prof. Alojzije Hobljaj, Ph.D.), and Education for a Value System.

So far, the magazine has published works of 216 authors, including 350 authorship supplements. Besides this, the magazine has published over 20 wholesome documents, including: the *Convention on the Rights of the Child*; World Declaration on the Survival, Protection and Development of Children; Plan of Action for Implementing the World Declaration

on the Survival, Protection and Development of Children in the Nineties; National Action Program for Children in the Republic of Croatia; Facultative Protocols with the *Convention*; Code of Ethics for Research Involving Children; European Convention on the Exercise of Children's Rights; Rules of Procedure in Cases of Violence among Children and Youth; The Ombudsperson for Children Act; Charter on the Rights of Children and Youth in Institutional Care; National Strategy for Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities, etc. The publication of important documents is only part of the efforts we have invested during past years to inform the public about current events in the areas of implementation and protection of the rights of child, and we shall continue to do that in future.

In this issue we are presenting an overview of events following the Initiative of the Council of Europe against Corporal Punishment of Children and the International Launch of the Campaign in Zagreb on June 15, 2008, which was organized by the Council of Europe and the Republic of Croatia. Owing to the kindness of the speakers who have delivered their speeches in written form and gave us their permission to publish them in our magazine, we are able to present you with the highlights of this event important for all children of the world. Nevertheless, this does not imply that activities in the Republic of Croatia regarding this important Council of Europe Initiative have ceased; we have the pleasure to announce the implementation of the National Campaign to Abolish Corporal Punishment of Children, of which we shall certainly speak more in future issues of our magazine.

As a result of our efforts to establish cooperation with all those whose activities relate to protection and promotion of children's right, starting with this issue we have introduced two new columns, namely, From the Office of the Ombudsperson for Children and From the UNICEF Office. We believe that these columns shall contribute to the contemporariness of the magazine and enable a wider circle of readers to gain knowledge about what professionals in those Offices deal with.

What are our plans for the future? We shall continue our efforts to publish two issues annually. Besides domestic, we also wish to include works of foreign authors, so the constant goal of all members of the Editorial Board is to establish cooperation with potential and existing collaborators. The Editorial Board has already discussed the subjects to be presented in future thematic issues, and members of the Board have agreed that the issue of media in life of children is one of very important subjects demanding to be addressed. Leisure time of children and youth is also a theme that should get more coverage; therefore it shall certainly be the theme of an issue.

We have lots of plans, implying that we also have a lot of work ahead of us. We are ready, but without the contributions of the collaborators, the magazine cannot sustain. Therefore, this is also an opportunity to thank our collaborators for successful cooperation, with every wish that it remains thus in the future. We are also inviting to cooperation all those who have not cooperated with us so far, but have something to say about the protection and situation of the rights of children in their communities. We are also inviting the readers to offer their ideas about what they would like to find in the following issues of *Child and Society*, and we shall strive to meet their wishes.

Editorial Board

Einleitungswort

UNSERE ERSTEN 10 JAHRE

Liebe Leser,

Zehn Jahre sind seit der ersten Ausgabe der Zeitschrift **Das Kind und die Gesellschaft** vergangen. Das ist eine gute Gelegenheit, einen Blick darauf zu werfen, was wir bisher gemacht haben, aber auch um über Zukunftspläne nachzudenken. Die Zeitschrift ist zum erstenmal im Dezember 1999 erschienen als weltweit das 10-Jahr-Jubiläum der UN-Kinderrechtskonvention gekennzeichnet wurde. Ein Grund, weshalb die Zeitschrift *Das Kind und die Gesellschaft* herausgegeben wird, ist, dass kroatische Leser an einer Stelle erfahren, was sich so im Bereich der Förderung von Kinderrechten und deren Schutz in Kroatien, aber auch weltweit abspielt. Gleichzeitig sind wir davon ausgegangen, dass der Start dieser Art von Zeitschrift dazu beitragen kann, die breite Öffentlichkeit mit der Kinderrechtskonvention und ihren Folgen für die Entwicklung des Kindes vertraut zu machen. Außerdem sollte sie das öffentliche Bewusstsein darüber stärken, wie wichtig es ist, Kinderrechte zu erfüllen, und zwar nicht nur vom Standpunkt der Einzelperson, sondern auch der gesamten Gesellschaft. Heute können wir mit Recht sagen, wir haben es geschafft, als Zeitschrift erkannt zu werden, die sich mit einer bestimmten Problematik befasst und dass es bei uns immer noch keine ähnliche Zeitschrift gibt. Aber wir können auch offen behaupten, dass es auch weltweit nicht viele davon gibt.

Von der ersten Ausgabe bis heute hat die Zeitschrift ihre Programmorientierung nicht geändert. Die Zeitschrift hat immer noch das Ziel, Kinderrechte in der Gesellschaft zu fördern und aufgrund von fachübergreifendem Prinzip Fachleute aus verschiedenen wissenschaftlichen Richtungen und Berufen zu versammeln, deren Beiträge helfen können, objektiv die Lage des Kindes in der Gesellschaft wahrzunehmen. Die Redaktion ist ständig damit beschäftigt, die Qualität der Zeitschrift zu verbessern und dabei vertritt sie die Auffassung, sie hätte einen fachwissenschaftlichen Charakter. Dass die Zeitschriftenredaktion den Bedarf der Leser erraten hat, beweist die Tatsache, dass die Auflage der ersten Ausgabe der Zeitschrift 2000 Exemplare betragen hat und heute wegen des besonderen Interesses ist die Auflage auf 3000 gestiegen.

In den letzten zehn Jahren sind insgesamt 24 Ausgaben, bzw. 19 Bänder (fünf Doppelausgaben einschließlich dieser Ausgabe) erschienen. Das sind ungefähr 4500 Seiten an Text (187 Seiten pro Ausgabe). Von 18 Bändern sind 11 bestimmten Themen gewidmet und haben sich mit folgenden Bereichen beschäftigt: Vernachlässigte und misshandelte Kinder (Gastredakteurin Prof. Dr. sc. Marina Ajduković), Kinder mit besonderen Bedürfnissen (Gastredakteurin Prof. Dr. sc. Ljiljana Igrić), Kinder, Zeugen des Krieges – 10 Jahre später (Gastredakteurin Prof. Dr. sc. Marina Ajduković), Kind und Gesundheit (Gastredakteur Dr. sc. Josip Grgurić), Ethik der Forschung mit Kindern (Gastredakteur Dr. sc. Vladimir Kolesarić), Recht der Kinder auf Informationen und Schreibfähigkeit (Gastredakteurin Doc. Dr. sc. Ivanka Stričević), Verhaltensstörungen (Gastredakteurin Prof. Dr. sc. Antonija Žižak), Kinder in Anstaltsfürsorge (Gastredakteurin Prof. Dr. sc. Aleksandra Korać), Rolle der Familie in der Erziehung

von Kindern (Gastredakteur Stjepan Lice), Kind und Geistlichkeit (Gastredakteur Prof. Dr. sc. Alojzije Hobljaj) und Erziehung zum und Ausbildung für das Wertesystem.

Bisher haben 216 Autoren 350 Artikel in der Zeitschrift veröffentlicht. Außerdem wurden in der Zeitschrift mehr als 20 vollständige Dokumente veröffentlicht u.a.: *Kinderechtskonvention*, Weltdeklaration zum Überleben, zum Schutz und zur Entwicklung von Kindern, Aktionsplan zur Verwirklichung der Weltdeklaration zum Überleben, zum Schutz und zur Entwicklung von Kindern in den neunziger Jahren, Nationale Aktionsprogramm für Kinder in der Republik Kroatien, Fakultative Protokolle zur *Konvention*; Ethische Kodex über die Forschung mit Kindern, Europäische Konvention zur Verwirklichung von Kinderrechten, Protokoll über das Verfahren im Fall von Gewalt zwischen Kindern und Jugendlichen, Gesetz über den Ombudsman/Ombudsfrau für Kinder, Urkunde über Kinder- und Jugendrechte in der Fremdunterbringung; Nationale Strategie zur Chancengleichheit für Behinderte usw. Die Veröffentlichung wichtiger Dokumente ist nur ein Teil unserer Bestrebungen in den vergangenen Jahren, mit denen wir die Öffentlichkeit über aktuelle Ereignisse im Bereich der Verwirklichung und des Schutzes von Kinderrechten informieren wollten. Das werden wir auch in Zukunft tun.

In dieser Ausgabe zeigen wir Ihnen die Ereignisse anlässlich des Startes der Initiative des Europarates gegen körperliche Züchtigung von Kindern und deren internationale Vorstellung in Zagreb am 15. Juni 2008, die vom Europarat und der Republik Kroatien organisiert wurde. Dank der Redner, die uns entgegengekommen sind und ihre Reden in schriftlicher Form abgeben und auch ihrer Veröffentlichung zugestimmt haben, sind wir in der Lage, Ihnen näher zu bringen, worüber während dieses für alle Kinder weltweit wichtigem Ereignis gesprochen wurde. Aber hiermit hören die Aktivitäten in der Republik Kroatien bezüglich dieser wichtigen Initiative des Europarates nicht auf. Es freut uns Ihnen ankündigen zu können, dass eine nationale Kampagne durchgeführt wird, die sich auf die Beseitigung körperlicher Züchtigung von Kindern richtet. Darüber wird sicherlich in den kommenden Ausgaben mehr die Rede sein.

Als Ergebnis unsere Bestrebungen mit allen mitzuarbeiten, die sich mit Schutz und Förderung von Kinderrechten beschäftigen, führen wir in dieser Ausgabe zwei neue Rubriken ein - Aus dem Büro der Ombudsfrau für Kinder und Aus dem UNICEF-Büro. Wir glauben, dass durch beide Rubriken die Zeitschrift aktueller werden wird und dass sie einen breiten Leserkreis darüber informieren werden, womit sich Fachleute in diesen Büros zur Zeit beschäftigen.

Wie sehen unsere Zukunftspläne aus? Wir werden uns weiterhin bemühen, zwei Zeitschriften jährlich herauszugeben. Wir möchten nicht nur Artikel von einheimischen, sondern auch von ausländischen Autoren veröffentlichen und deshalb haben alle Mitglieder der Redaktion die permanente Aufgabe, eine Mitarbeit mit potentiellen und schon bestehenden Mitarbeitern zu entwickeln. Die Redaktion hat schon über Themen diskutiert, die in den nächsten Themenausgaben bearbeitet werden sollen, und alle Redaktionsmitglieder haben beigestimmt, dass eines der wichtigsten Themen die Problematik der Medien im Leben von Kindern ist und ihm sollte Raum gewidmet werden. Die Freizeit von Kindern und Jugendlichen ist auch ein Thema, dem mehr Raum gewidmet werden sollte, so dass es sicherlich auch zu einer Themenausgabe werden wird.

Wir haben viele Pläne und das bedeutet, wir haben noch viel zu erledigen. Wir sind darauf bereit, aber ohne Beiträge von Mitarbeitern kann die Zeitschrift nicht überleben. Deshalb nützen wir jetzt die Gelegenheit, uns bei unseren bisherigen Mitarbeitern für die erfolgreiche Mitarbeit zu bedanken und wünschen uns, dass sie auch in Zukunft so bleibt. Wir laden auch diejenigen ein, die bisher nicht mit uns mitgearbeitet haben, aber auch etwas zum Thema Schutz und Situation der Kinderrechte in deren Umgebung beitragen können, das auch zu tun. Wir laden auch unsere Leser ein, uns mitzuteilen, was sie in den nächsten Ausgaben der Zeitschrift **Das Kind und die Gesellschaft** lesen möchten. Wir werden unser Bestes geben, um Ihre Wünsche zu erfüllen.

Die Zeitschriftenredaktion

DIJETE I DRUŠTVO

Članci

Articles

Artikel

DIJETE I DRUŠTVO

Istraživanje rasprostranjenosti rizičnog i delinkventnog ponašanja djece i mladih u urbanim sredinama – dodatni poticaj za ciljanu prevenciju

prof. dr. sc. Marina Ajduković
Sveučilište u Zagrebu
Pravni fakultet
Studijski centar socijalnog rada

IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK
UDK 316.624-053.6(497.5-21)

mr. sc. Silvija Ručević
Daniela Šincek
Sveučilište u Osijeku J.J. Strossmayer
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

SAŽETAK

U radu su prikazani nalazi istraživanja pojavnih oblika i rasprostranjenosti rizičnog i delinkventnog ponašanja mladih u urbanim sredinama. Ispitivanje je provedeno u Osijeku i Zagrebu na uzorku od 1.422 učenika (866 djevojaka i 556 mladića). Sudionici su bili polaznici 7. i 8. razreda osnovne škole te 1. do 4. razreda srednje škole. Raspon dobi je od 13 do 19 godina ($M=16.07$; $SD=1.49$). U istraživanju su korišteni podatci koji su prikupljeni Upitnikom samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja mladih.

Područja rizičnog ponašanja mladih, koji su polaznici redovnih srednjih škola, znatno manje su vezna uz kaznena djela, ali su izrazito prisutna rizična ponašanja u području korištenja alkohola, droga, spolno rizičnog ponašanja, te su umjereno prisutna autoagresivna ponašanja. Podatci o korelatima delinkventnog i rizičnog ponašanja ukazali su na skupine visokog rizika – mladiće s obzirom na tzv. eksternalizirana ponašanja i djevojaka u području internaliziranih problema. Visoko rizična skupina su i mladi koji imaju poteškoće sa školovanjem. Rizično i delinkventno ponašanje djece i mladih raste s dobi pa je potrebno što ranije početi provoditi ciljanu prevenciju. Podatci su raspravljani pod vidom zastupanja razvoja širokog raspona opće i ciljane prevencije rizičnih ponašanja i promicanja mentalnog zdravlja djece i mladih do 18 godina kao jednog od prava koje proizlazi iz Konvencije o pravima djeteta.

Ključne riječi: rizično i delinkventno ponašanje mladih, ciljana prevencija, samoiskaz delinkventnog ponašanja

1. Uvod

Znanstvenici su kroz cijelo 20. stoljeće iskazivali zanimanje za proučavanje razvoja delinkventnog ponašanja mladih. Danas raspolažemo s rezultatima kvalitetnih prospektivnih longitudinalnih istraživanja koja omogućavaju pouzdano zaključivanje o čimbenicima rizika za pojavljivanje i nastavak delinkventnog ponašanja, ali i čimbenicima koji mogu zaštititi mlade koji odrastaju u vrlo nepovoljnim okolnostima (npr. Farrington i West, 1990; Nagin, Farrington i West, 1995). Temeljem tih spoznaja razvijaju se različiti programi čiji je cilj prevencija ili zaustavljanje delinkventnog ponašanja kod onih mladih kod kojih se ono već pojavilo (France i Homel, 2007).

Upravo pod vidom razvoja djelotvornih ciljanih programa te evaluacije preventivnih aktivnosti značajno je i pitanje rasprostranjenosti i raznolikosti rizičnih i delinkventnih ponašanja u populaciji djece i mladih. Na značaj epidemioloških istraživanja rizičnih ponašanja, koja imaju izvjestan negativni ishod za djecu i mlade u nas, upućuju Bašić i Ferić (2004, 70). Naime, koliko god su istraživanja čimbenika rizika i zaštite za djetetov razvoj značajna, ona nisu dovoljna da bi se dobila cjelovita slika o kretanju i pojavnim oblicima ovih ponašanja.

U ovom radu prikazat ćemo samoiskaz kao najznačajniju metodu prikupljanja podataka o rizičnom i delinkventnom ponašanju mladih. No prije toga ćemo dati određenje temeljnih pojmova – delinkventno i rizično ponašanje mladih. Također ćemo prikazati podatke o rasprostranjenosti ovih ponašanja kod mladih koji odrastaju u urbanim sredinama. Krajnji je cilj zastupanje razvoja širokog raspona opće i ciljane prevencije rizičnih ponašanja i promicanja mentalnog zdravlja djece i mladih do 18 godina kao jednog od prava koje proizlazi iz koncepcije *Konvencije o pravima djeteta*.

1. 1. Određenje pojma delinkventno i rizično ponašanje mladih

“Delinkventno ponašanje” u užem smislu uključuje ona ponašanja koja prema zakonskim propisima predstavljaju kaznena djela. No u stručnoj literaturi i svakodnevnom govoru ovaj se pojam često koristi u širem smislu. Takvo šire određenje, uz vršenje kaznenih djela, uključuje različite oblike antisocijalnog ponašanja odnosno ponašanja koja nisu u skladu s društvenim normama. U ovom kontekstu često se, pogotovo u sociološkoj literaturi, koristi i pojam “devijantno ponašanje” kao ponašanje koje odstupa od općeprihvaćenih normi u pojedinoj kulturi (Šučur, 2004). Kad se radi o djeci i mladima u nas, još se češće koristi pojam “poremećaji u ponašanju” (Bašić, Koller-Trbović i Uzelac, 2004). No pojam “poremećaj u ponašanju” se sve rjeđe koristi u međunarodnoj literaturi i zamjenjuje ga pojam “rizično ponašanje” ili “problemi ponašanja mladih”. Jedan od osnovnih razloga je da se danas pojam “poremećaj” koristi prvenstveno vezano uz različite klasifikacije psihopatologije (npr. DSM-IV, 1996) i njegovo korištenje pretpostavlja identifikaciju većeg broja točno određenih kriterijskih ponašanja koja traju određeno vrijeme.

Kao što se može zamijetiti već u naslovu rada, u ovom članku govorimo o “delinkventnim i rizičnim ponašanjima”. Pri tome polazimo od užeg određenja “delinkventnog ponašanja”. Što se tiče “rizičnih ponašanja”, radi se o ponašanjima koja nisu kršenje postojećih pravnih propisa, ali su se u dosadašnjim istraživanjima pokazala kao ponašanja koja prethode delinkventnom ponašanju ili se često javljaju uz delinkventno ponašanje. To su ponašanja kao, primjerice, konzumacija alkohola, bježanje iz škole, rizična spolna ponašanja Za razliku od ranijih razdoblja, kad su takva ponašanja imenovana kao “devijantna” ili “aberantna”, u suvremenom pristupu

mladima nazivaju se “rizičnim ponašanjima” s obzirom da predstavljaju i razvojni rizik za mlade koji ih čine, ali mogu predstavljati i rizik za njihove bližnje (Sharland, 2006).

U suvremenoj konceptualizaciji pojma “rizična ponašanja djece i mladih” u nas je najveći doprinos dala Josipa Bašić sa suradnicima (Bašić i Ferić, 2004). Oni opravdano naglašavaju da rezultati različitih brojnih istraživanja “pokazuju da većina mladih, koliko god izazovi odrastanja bili veliki, uspije pronaći ‘pravi’ pozitivni put prema odrastanju. No ipak, određeni broj djece i mladih se uključuje u ponašanja koja ozbiljno mogu smanjiti njihove mogućnosti za uspjeh” (2004, 70). Temeljem sustavne analize relevantnih istraživanja kao čimbenike rizika navode: zlouporabu alkohola i/ili droga; rano stupanje u spolne odnose; napuštanje škole/probleme u školi; delinkvenciju; nasilje i vršnjačko nasilje. Iako u njihovom tekstu, kojeg citiramo, dosljedno govore o “rizičnom ponašanju”, ponekad ga izjednačuju s pojmom “poremećaji u ponašanju”, više kao referiranje na do sada uobičajenu terminologiju¹. Smatramo da je u njihovoj konceptualizaciji opravdano naglašeno da je pojam “rizično ponašanje” nadređen pojmu “delinkventno ponašanje mladih”.

U istoj knjizi Nivex Koller-Trbović (2004) definira “poremećaje u ponašanju” kao značajnije odstupanje od uobičajenoga i društveno prihvaćenog ponašanja određene sredine za specifičnu dob i spol djeteta te situaciju. To su ponašanja koja predstavljaju neposredno ili posredno ugrožavajuću, štetnu, opasnu situaciju za samo dijete i/ili njegovu sredinu i ukazuju na jasne pokazatelje budućeg nepovoljnog razvoja djeteta ako se ne intervenira, te ona zahtijevaju dodatnu stručnu pomoć bez koje sama osoba ne može prevladati teškoće. Navedeno određenje je u skladu sa suvremenim spoznajama o rizičnim ponašanjima mladih i jasno održava konstruktivističku perspektivu. Tim više smatramo da bi bilo dobro u stručnim krugovima dodatno razmotriti opravdanost daljnjeg korištenja pojma “poremećaj u ponašanju” na području psihodijagnostike i psihopatologije, te početi dosljedno koristiti pojam “rizično ponašanje mladih”.

Smatramo da u prilog pojmu “rizično ponašanje” ide i stavak 1. članka 40. *Konvencije o pravima djeteta* gdje se, govoreći o postupku prema djetetu koje je osumnjičeno ili optuženo ili za koje je utvrđeno da je počinilo neko djelo kojim je povrijedilo kazneno pravo, treba osigurati pravo na postupak koji će, među ostalim, osigurati promicanje djetetova ponovnog uklapanja u društvo te njegovo preuzimanje djelatne uloge u društvu. Iz ovog članaka je jasan i očekivani ishod odrastanja koji promiče *Konvencija*.

Pomak od pojma “devijantno ponašanje” i “poremećaji u ponašanju” ka pojmu “rizično” je također odraz konstruktivističkog pristupa u društvenim znanostima koji dovodi u pitanje potencijalno stigmatizirajuće imenovanje određenih ponašanja mladih kao devijantnih ili poremećenih. Ove promjene dobro ocrtavaju i promjene u imenovanju maloljetnih delinkvenata u dokumentima Vijeća Europe kao “mladih u sukobu sa zakonom”. Predstavnici konstruktivizma navode da su odstupanja od društveno očekivanog ponašanja mladih sastavni dio odrastanja. To, naravno, ne umanjuje rizik takvih ponašanja za zdravlje mladih koji ih čine ili za sigurnost njihovog okruženja, niti umanjuje potrebnu djelovanja da se takva ponašanja smanje ili odgode.

¹ Vrlo kvalitetni pregled poteškoća u imenovanju i konceptualizaciji pojmova “devijantno ponašanje”, “poremećaji u ponašanju”, “rizična ponašanja mladih” daje knjiga “Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: Pristupi i pojmovna određenja” (Bašić, Koller-Trbović i Uzelac, 2004.).

1.2. Samoiskaz rizičnog i delinkventnog ponašanja mladih

Metoda samoiskaza je ključni pristup u ispitivanju kriminaliteta i predstavlja temeljni izvor podatka u suvremenim etiološkim studijama delinkvencije i kriminaliteta (Junger-Tas i Marshall, 1999). Od svog pojavljivanja prije 50-ak godina metoda samoiskaza u ispitivanju delinkventnog ponašanja se izuzetno razvila. Novija istraživanja pokazuju da samoiskazi imaju izvrsnu test-retest pouzdanost koja je često iznad 0.80. Ova vrijednost je izuzetno impresivna s obzirom da se samoiskaz koristi za mjerenje ponašanja osjetljive naravi – neprijavljene kriminalne aktivnosti. Istraživanja valjanosti samoiskaza su pokazala da je sadržajna valjanost novijih samoiskaza prihvatljiva, konstruktna valjanost je vrlo visoka, dok je kriterijska valjanost u rasponu od umjerene do vrlo visoke. Kada se sve ovo uzme u obzir, može se zaključiti da su za većinu istraživačkih postupaka izvori podatka temeljeni na samoiskazu pouzdani i valjani (Farrington i sur., 1996; Farrington i sur., 2000; Jolliffe i sur., 2003).

Razvijeni su i opće prihvaćeni standardi konstrukcije upitnika samoiskaza delinkventnog ponašanja (Thornberry i Krohn, 2000) po kojima takvi upitnici trebaju sadržavati široki raspon delinkventnih ponašanja koja se kreću od minornih prekršaja do teških kaznenih djela, a odgovori se trebaju davati na skali čestine koja omogućava naknadnu razliku između povremenih počinitelja lakših prekršajnih i kaznenih djela i onih koji su kronični počinitelji.

Također je potrebno kontinuirano voditi računa o sadržajnoj odnosno vanjskoj valjanosti upitnika samoiskaza. Naime, uobičajeno je da se u određenom razdoblju poveća udio određene vrste prekršaja ili kaznenih djela (neka delinkventna ponašanja kao da postanu modernija, dok druga "padnu u zaborav", te ih mladi manje čine). Ubrzani razvoj elektroničkih medija je također otvorio mogućnosti sasvim novim pojavnim oblicima delinkventnog ponašanja. Uslijed ovih razlika i promjena bitno je koristiti upitnik koji je prilagođen određenoj populaciji u određenom društvenom kontekstu u određenom vremenu.

2. Cilj

Cilj ovog rada je:

1. prikazati pojavne oblike i rasprostranjenost rizičnog i delinkventnog ponašanja mladih u urbanim sredinama Hrvatske
2. utvrditi neke socio-demografske korelate rizičnog i delinkventnog ponašanja urbanih mladih pod vidom konceptualizacije ciljane prevencije.

3. Metoda

3.1. Uzorak

Ispitivanje je provedeno u Osijeku i Zagrebu na uzorku od 1.422 učenika (866 djevojaka i 556 mladića). Sudionici su bili polaznici 7. i 8. razreda osnovne škole te 1. do 4. razreda srednje škole. Raspon dobi sudionika bio je od 13 do 19 godina ($M=16.07$; $SD=1.49$), pri čemu su članovi pojedinih dobnih skupina bili podjednako zastupljeni u ukupnom uzorku. Prosječna dob mladića ($M=16.01$; $SD=1.54$) i djevojaka ($M=16.11$; $SD=1.46$) je gotovo identična ($t(1413) = -1.24$; $p = .20$). U Osijeku je sudjelovalo 707, a u Zagrebu 715 učenika pri čemu se sudionici nisu razlikovali s obzirom na dob i spol.

U istraživanju su sudjelovali učenici gimnazija, četverogodišnjih i trogodišnjih strukovnih škola. Udio svake od ovih skupina škola je bio izjednačen u Osijeku i Zagrebu. Škole iz kojih su dolazili sudionici odabrane su prema procjeni školskih psihologa o rizičnosti pojedine škole s obzirom na ponašanje učenika (na skali od tri stupnja – škola s malom razinom rizika, škola s umjerenom razinom rizika i škola s visokom razinom rizika). Dakle, radi se o ciljanom uzorku škola koji je izabran kako bi se dobio što veći raspon očekivanih rizičnih ponašanja učenika. Razredi koji su sudjelovali u istraživanju unutar pojedine škole su bili izabrani slučajno.

3.2. Instrumentarij

U istraživanju su korišteni podaci koji su prikupljeni Upitnikom samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja mladih (SRD – 2007; Ručević i sur., 2008). Upitnik se sastoji od 42 pitanja/tvrdnje koje opisuju različite oblike delinkventnog i rizičnog ponašanja i 3 pitanja koja se odnose na kontakte s policijom i sudom. U odбору tvrdnji za upitnik su sudjelovali stručnjaci koji rade s mladima. Od početne 72 tvrdnje pozornim postupkom konstrukcije došlo se do 42 tvrdnje koje koristimo u ovom istraživanju. Sudionici su na ponuđene tvrdnje odgovarali na skali od 4 stupnja (nikad, 1-2 puta, 3-5 puta i više od 5 puta) – koliko su se puta tijekom života ponašali na opisani način. Ovo je uobičajeni način davanja odgovora u istraživanjima u kojima se koristi metoda samoiskaza (UNC, 2003). I broj tvrdnji Upitnika odgovara standardima za korištenje ove metode. U pravilu se u današnjim istraživanjima broj tvrdnji kreće od 30 do 40 čestica koje se odnose na široki raspon ponašanja. Tako su, primjerice, Browing i sur. (1999) u istraživanju uzroka i korelata delinkvencije koristili inventar koji se sastoji od 32 tvrdnje koje se odnose na delinkvenciju i 12 koje se odnose na zlorabu droga (ukupno 44 tvrdnje).

Faktorska analiza je proizvela 7 faktora rizičnog i delinkventnog ponašanja čija je unutarnja konzistencija zadovoljavajuća, a koji sadržajno "pokrivaju" različite aspekte rizičnog i delinkventnog ponašanja (Tablica 1.).

Tablica 1. Faktorska struktura Upitnika samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja mladih.

Subskala	% varijance	Broj čestica	Cronbach
Prekršajna i lakša delinkventna ponašanja	11.35	11	.81
Nepoželjna normativna ponašanja	7.70	7	.71
Rizična spolna ponašanja	7.57	4	.80
Korištenje ili zloropaba psihoaktivnih tvari	6.77	6	.72
Nasilničko ponašanje u bliskim odnosima	6.29	5	.68
Teška delinkventna aktivnost (teške krađe, provale i razbojništvo)	5.08	6	.67
Suicidalna i autoagresivna ponašanja	4.40	3	.53
Ukupni rezultat	49.16	42	.89

Intrekorelacije ovih subskala međusobno se kreću od 0.11 do 0.51, a s ukupnim rezultatom između 0.42 i 0.81 i sve su statistički značajne, što ukazuje da je opravdano koristiti ukupni rezultat, ali i da se svaka subskala može koristiti u istraživanjima zasebno, kako ćemo ih i prikazati u ovom radu (Ručević i sur., 2008).

Sastavni dio konstrukcije upitnika je bilo i određivanje indeksa težine za svako pojedino ponašanje. Temeljem procjena 20 iskusnih stručnjaka u radu s mladima svako ponašanje je dobilo indeks težine od 1 do 9. Veći indeks težine odnosi se na teža ponašanja, odnosno teža kaznena djela. U skladu s očekivanjima, polazeći od samoiskaza mladih, subscale se mogu rangirati s obzirom na čestinu i težinu – od onih koje se odnose na najviše prisutna, ali i najmanje rizična i teška ponašanja, do onih koje se odnose na najmanje prisutna, ali najteža i najrizičnija ponašanja na sljedeći način (raspon indeksa težine za svaku subskalu naveden je u zagradi):

- nepoželjno normativno ponašanje (indeks težine tvrdnji se kreće od 1 do 3)
- rizična spolna ponašanja (indeks težine tvrdnji je 3)
- prekršajna i lakša delinkventna ponašanja (indeks težine tvrdnji se kreće od 2 do 9)
- korištenje psihoaktivnih supstanci (indeks težine tvrdnji se kreće od 4 do 9)
- nasilničko ponašanje u bliskim vezama (indeks težine tvrdnji se kreće od 8 do 9)
- suicidalno i autoagresivno ponašanje (indeks težine tvrdnji se kreće od 7 do 9)
- teško delinkventno ponašanje (indeks težine tvrdnji se kreće od 5 do 9).

Tim redoslijedom ćemo i prikazati nalaze istraživanja.

Prikupljeni podatci analizirani su uz pomoć SPSS statističkog paketa, a za potrebe ovog rada, uz već spomenutu faktorsku analizu, prvenstveno je korištena deskriptivna statistika (aritmetičke sredine, standardne devijacije i postotci). Razlike među pojedinima skupinama učenika testirane su t-testom ili analizom varijance.

4. Rezultati

4.1. Rasprostranjenosti rizičnih i delinkventnih ponašanja kod urbanih mladih

Podatci prikazani u tablici 2. se odnose na tzv. nepoželjna normativna ponašanja mladih. Subskala je imenovana na ovaj način s obzirom da je čestina iskazanih ponašanja, koja nedvojbeno nisu povoljna za mlade (npr. konzumiranje alkohola), takva da se radi o ponašanjima koja očito predstavljaju normu među mladima. Osvrnut ćemo se detaljnije na neka od njih.

Tablica 2. Nepoželjna normativna ponašanja

Koliko si puta <u>u životu</u> ?	INDEKS TEŽINE	Broj puta (%) FREKVENCije				Deskriptivna statistika		
		0	1-2	3-4	5 i više	M	SD	V
Nisi vratio/la novac roditeljima ili drugim članovima obitelji nakon što si obavio/la kupnju, a da ti oni nisu dozvolili da zadržiš taj novac.	2	712 (50)	180 (13)	96 (7)	423 (30)	1,16	1,32	1,75
Šarao/la ili pisao/la grafito po zidovima kuća, govornicama, automatima i sl.	2	833 (59)	204 (14)	92 (6)	283 (20)	,88	1,20	1,44
Švercao/la se u vlaku, autobusu ili tramvaju.	1	902 (63)	104 (7)	153 (11)	250 (18)	2,18	1,19	1,43
Opio/la se pivom ili vinom.	2	441 (31)	207 (15)	144 (10)	609 (43)	1,66	1,31	1,72
Opio/la se <u>oštrim alkoholnim pićima</u> kao npr. votka, viski i sl.	3	574 (40)	239 (17)	120 (8)	471 (33)	1,35	1,31	1,72
Pobjegao/la iz škole.	1	488 (34)	217 (15)	124 (9)	582 (41)	1,57	1,33	1,76
Ostao/la puno dulje vani no što si se dogovorio/la s roditeljima.	1	499 (35)	235 (16)	129 (9)	550 (39)	1,52	1,32	1,74

Podatci pokazuju da je čak 69% mladih imalo iskustvo opijanja vinom ili pivom, a njih 60% oštrim alkoholnim pićima. Također je veliki postotak onih koji su imali iskustvo opijanja 5 i više puta – čak 43% mladih se opilo vinom ili pivom više od 5 puta, a 33% oštrim alkoholnim pićima. Smatramo da se radi o alarmantnim podacima koji zahtijevaju ciljanu akciju usmjerenu na promicanje zdravog stila života mladih koji isključuje konzumaciju alkohola, edukaciju roditelja o modeliranju stavova i ponašanja vezanih uz korištenje alkohola, te dosljedno praćenje provođenja zabrane prodaje i točenja alkohola maloljetnicima.

Relevantne usporedne podatke pružaju nalazi *European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs* (URL: <http://www.espad.org>) koje se provodi od 1995. svake četiri godine. Posljednja točka mjerenja je bila 2007. godine, a u istraživanju je sudjelovalo 36 zemalja uključujući Hrvatsku. U Hrvatskoj je ispitivanjem obuhvaćeno 6.328 učenika (od toga iz Grada Zagreba 1.175 učenika) koji su u godini ispitivanja navršili 16 godina života (učenici 1. i 2. razreda srednje škole). Podatci su pokazali da su gotovo svi učenici konzumirali alkohol barem jednom u životu (92% učenika i

učenica 1. razreda te 95% učenika i 94% učenica 2. razreda). Što se tiče iskustva s opijanjem, podaci našeg i ESPAD-ovog istraživanja su visoko podudarni – po njihovim nalazima najmanje jednom u životu se opilo 62% mladića i 48% djevojaka 1. razreda te 72% mladića i 59% djevojaka 2. razreda. Više podataka o obrascima pijenja mladih te **trendovima učestalosti pijenja, koji su po ovom istraživanju u Hrvatskoj u snažnom porastu, može se naći na odgovarajućoj mrežnoj stranici.**

Dok je korištenje alkohola i opijanje ponašanje koje neposredno ugrožava zdravlje mladih te ih može dovesti u različite rizične situacije i okolnosti, pisanje grafita je ponašanje koje prvenstveno predstavlja društvenu štetu. Kao što možemo vidjeti, čak 41% urbanih mladih se iskušalo u pisanju grafita, a njih 20% to po svemu sudeći radi često. Polazeći od pretpostavke da je crtanje grafita jedan od načina izražavanja mladih, potrebno je osmisliti način kako da se zadovolji ova njihova potreba, bez da se čini društvena šteta.

Tablica 3. Rizična spolna ponašanja

Koliko si puta <u>u životu</u> ?		Broj puta (%) FREKVENCije				Deskriptivna statistika		
	INDEKS TEŽINE	0	1-2	3-4	5 i više	M	SD	V
Koliko si spolnih partnera imao/la u životu?		869 (61)	306 (21)	102 (7)	125 (9)	,63	,96	,91
Stupio/la u seksualne odnose bez zaštite (bez prezervativa/tablete)?	3	998 (70)	109 (8)	45 (3)	124 (9)	,45	,95	,90
Stupio/la u seksualne odnose na jednu noć s usputnom partnericom/partnerom?	3	1097 (77)	123 (9)	22 (2)	54 (4)	,25	,69	,47
Strahovao da ti je partnerica trudna?/ Koliko si puta strahovala da si trudna?	3	1026 (72)	166 (12)	42 (3)	64 (4)	,34	,76	,59

U tablici 3. prikazani su podaci koji se odnose na rizična spolna ponašanja. Kao što možemo vidjeti, 39% mladih, koji su sudjelovali u ovom istraživanju, je imalo spolni odnos, pri čemu je njih 16% imalo više od tri spolna partnera. Ono što posebno zabrinjava je da je ukupno 30% mladih imalo spolne odnose bez zaštite od trudnoće ili spolno prenosivih bolesti, te da ih je 23% imalo spolne odnose s usputnim partnerom/partnericom za "jednu noć". Ovi podaci su u skladu s podacima Službe za reproduktivno zdravlje Klinike za dječje bolesti Zagreb (URL: <http://www.plivazdravlje.hr>) po kojima intimne odnose održava otprilike trećina mladih u dobi između 15 i 19 godina – konkretno 26% djevojaka i 42% mladića. Posebno su zabrinjavajući podaci da samo 40% parova koristi neki od oblika kontracepcije.

I podatci dobiveni ovim istraživanjem pokazuju da postojeće obrazovanje mladih za spolno odgovorno ponašanje nije postiglo očekivani učinak, te da je potrebno dalje raditi na unaprjeđivanju djelotvornosti i dostupnosti takvih obrazovnih programa.

Tablica 4. Prekršajna i lakša delinkventna ponašanja

Koliko si puta u životu?	INDEKS TEŽINE	Broj puta (%)				Deskriptivna statistika		
		0	1-2	3-4	5 i više	M	SD	V
Skidao/la dijelove s tuđeg automobila, motora ili bicikla (kao npr. brisače, svjetla i sl.) i prisvojio/la ih.	5	1.248 (88)	92 (6)	27 (2)	51 (4)	,21	,64	,42
Namjerno razbio/la prozor, uličnu svjetiljku, izlog, koševu za smeće, klupu ili slično.	5	970 (68)	217 (15)	70 (5)	159 (11)	,59	1,01	1,06
Ispustio/la gume na automobilu ili ga na neki drugi način ošteti kao npr. izgrebao/la lak, razbio/la prozor i sl.	3	1.134 (80)	175 (12)	37 (3)	70 (5)	,32	,75	,57
Primio/la ili kupio/la nešto za što si znao/la da je ukradeno (npr. mobitel, sat i sl.).	4	1.186 (83)	136 (10)	35 (2)	54 (2)	,26	,69	,47
Uzeo/la građevinski materijal ili druge stvari s gradilišta ili iz skladišta.	5	1.196 (84)	111 (8)	28 (2)	63 (4)	,25	,71	,50
Sudjelovao/la u krađi ili nekoj drugoj krivičnoj aktivnosti koju su predvodili neki tvoji prijatelji.	6	1.125 (79)	149 (10)	58 (4)	80 (6)	,36	,81	,65
Vozio/la skuter ili motor, a da nisi imao/la potvrdu o poznavanju prometnih propisa odnosno odgovarajuću vozačku dozvolu.	2	857 (60)	124 (9)	67 (5)	370 (260)	,96	1,30	1,69
Preprodavao/la presnimljeni audiovizualni materijal (albume, filmove i slično).	3	1.127 (79)	43 (3)	24 (2)	223 (116)	,54	1,11	1,23
Našao/la nešto vrijedno (npr. mobitel) i to zadržao/la bez pokušaja da to vratiš vlasniku.	2	1.044 (73)	250 (18)	49 (3)	75 (5)	,40	,79	,628

Istraživanje rasprostranjenosti rizičnog i delinkventnog ponašanja djece i mladih u urbanim sredinama – dodatni poticaj za ciljanu prevenciju

Sudjelovao/la u nasilju na utakmicama (npr. palio/la baklje, tukao/la se, kidao/la stolce i sl.).	5	1.242 (87)	64 (4)	28 (2)	82 (6)	,26	,76	,58
Sudjelovao/la u napadu na osobu zbog njene vjere, rase ili spolne orijentacije (npr. Romi, homoseksualci, transvestiti).	9	1.304 (92)	41 (3)	16 (1)	50 (3)	,16	,61	,37

U tablici 4. je prikazana čestina činjenja prekršajnih i lakših delinkventnih ponašanja. Kao što možemo vidjeti, najprisutnije je prekršajno ponašanje koje se odnosi na vožnju motornog vozila bez dozvole – 40% mladih je iskazalo takvo iskustvo. Iskustvo s uništavanjem tuđe ili javne imovine je imalo između 20% i 30% mladih, ali se u pravilu radi o ponašanjima koja su rijetko činili. Zanimljivi su podatci koji se odnose na nasilje na utakmicama – iskustvo s takvim ponašanjem je iskazalo 13% mladih, ali među onima koji su iskazali takvo ponašanje je najviše onih koji su to činili 5 i više puta. Ostala ponašanja se odnose na lakša kaznena djela i s obzirom na frekvenciju činjenja u pravilu se radi o situacionim i prolaznim ponašanjima. U ovoj subskali s obzirom na najveći indeks težine odskoče jedno ponašanje, a to je sudjelovanje u napadu na osobu zbog njene vjere, rase ili spolne orijentacije (npr. Romi, homoseksualci, transvestiti) čije počinjenje je iskazalo čak 8% mladih.

Tablica 5. Korištenje ili zlouporaba psihoaktivnih tvari

Koliko si puta <u>u životu</u> ?	INDEKS TEŽINE	Broj puta (%) FREKVENCije				Deskriptivna statistika		
		0	1-2	3-4	5 i više	M	SD	V
“Snifao/la” ili “gongao/la” se (udisao/la ljepilo).	5	1.260 (89)	80 (6)	20 (1)	54 (4)	,20	,65	,42
Pušio/la marihuanu ili hašiš.	4	1.042 (73)	132 (9)	52 (4)	181 (13)	,55	1,05	1,09
Koristio/la <i>ecstasy</i> (“bombone”), <i>ice</i> i slične droge.	6	1.348 (95)	31 (2)	9 (1)	26 (2)	,09	,45	,20
Koristio/la neku tešku drogu kao npr. kokain, heroin, LSD, <i>speed</i> i sl.	8	1.357 (95)	34 (2)	5 (1)	18 (1)	,07	,38	,15
Bio/la u školi pod utjecajem neke droge.	6	1.304 (92)	48 (3)	17 (1)	43 (3)	,15	,58	,33
Preprodavao/la drogu.	9	1.312 (92)	26 (2)	6 (1)	70 (5)	,18	,67	,45

Što se tiče zlorabe droga, kao što je bilo za očekivati, najviše mladih, njih 27% je imalo iskustvo s marihuanom i hašišem, a zatim sa snifanjem, njih 11%. Osam posto mladih je iskazalo iskustvo s “dilanjem” droge. Isti postotak (8%) mladih je iskazalo da je bio u školi pod utjecajem droge. Valja upozoriti da je, što se tiče čestine korištenja lakih droga i “dilanja”, prisutan trend da ima više onih koji su to učinili pet ili više puta, nego jednom ili dva puta. Korištenje teških droga je rijetko iskazano, pogotovo je rijetka kategorija odgovora koji ukazuju češću upotrebu teških droga (tablica 5.).

Podatci dobiveni u ovom istraživanju su u skladu s već spomenutim istraživanjem ESPAD-a za 2007. godinu (URL: <http://www.hzjz.hr>). Po tim podacima u Hrvatskoj je najmanje jednom u životu marihuanu probalo 20% mladića i 15% djevojaka – učenika 1. razreda srednje škole, te 30% mladića i 23% djevojaka – učenika 2. razreda. Više podataka o ovim ponašanjima mladih u Hrvatskoj u odnosu na ostale europske zemlje, te trendu u promjeni ponašanja u odnosu na prethodne točke **ESPAD** ispitivanja se mogu naći na već spomenutoj mrežnoj stranici.

Tablica 6. Nasilničko ponašanje u bliskim odnosima

Koliko si puta <u>u životu</u> ?	INDEKS TEŽINE	Broj puta (%) FREKVENCije				Deskriptivna statistika		
		0	1-2	3-4	5 i više	M	SD	V
Razbijao/la stvari po kući kad su ti roditelji nešto zabranili (izlazak, vožnju mopedom i sl.) ili ti nisu dali novac koji si tražio/la.	8	1.181 (83)	110 (8)	34 (2)	95 (7)	,33	,82	,67
Prijetio/la i udario/la majku, oca ili drugog odraslog člana kad su ti roditelji nešto zabranili (izlazak, vožnju mopedom i sl.) ili ti nisu dali novac koji si tražio/la.	9	1.341 (94)	42 (3)	10 (1)	28 (2)	,10	,47	,22
Prijetio/la, udario/la ili ozbiljnije ozlijedio/la nastavnike ili profesore.	9	1.388 (98)	13 (1)	1 (0)	18 (1)	,05	,35	,12
Prijetio/la svojoj djevojci/mladiću da ćeš ju/ga udariti/ozlijediti.	8	1.282 (90)	37 (3)	21 (2)	78 (6)	,22	,73	,53
Bio/la fizički nasilan/na prema svojoj djevojci/mladiću.	9	1.326 (93)	43 (3)	18 (1)	28 (2)	,12	,50	,25

Što se tiče nasilničkog ponašanja u bliskim odnosima, 17% mladih je razbijalo stvari po kući kad su im roditelji nešto zabranili, a njih 6% je prijetilo ili udarilo svoje roditelje kad su bili suočeni sa zabranom ili uskratom. Što se tiče nasilničkog ponašanja u partnerskim

vezama, njih 10% je prijetilo fizičkim nasiljem mladiću odnosno djevojci, a 7% je iskazalo da je bilo fizički nasilno u partnerskoj vezi. Podatci koji se odnose na fizičko nasilje u partnerskim odnosima, koje su dobili stručnjaci CESI-ja u istraživanjima nasilja među mladima (Hodžić, 2007, 47), također ukazuju na rijetko korištenje nasilja u partnerskim vezama, no to ne umanjuje značaj i potrebu edukacije mladih za nenasilne partnerske odnose.

Tablica 7. Teško delinkventno ponašanje

Koliko si puta u životu?		Broj puta (%) FREKVENCije				Deskriptivna statistika		
	INDEKS TEŽINE	0	1-2	3-4	5 i više	M	SD	V
Nasilno ušao/la u školu, trgovinu, tuđi stan da bi uzeo/la novac ili vrijedne stvari.	7	1.349 (95)	36 (2)	13 (1)	20 (1)	,09	,426	,182
Iskoristio/la priliku (npr. otvoren prozor) i ušao u školu, trgovinu, tuđi stan da bi uzeo novac ili vrijedne stvari.	6	1.341 (94)	47 (3)	11 (1)	19 (1)	,09	,421	,177
Nasilno otvorio/la zaključani automobil da bi uzeo/la novac ili vrijedne stvari.	7	1.393 (98)	16 (1)	4 (1)	5 (1)	,03	,231	,054
Uzeo/la u samoposluzi ili nekoj drugoj trgovini stvar ili stvari vrijedne više od 100,00 kn, a da nisi platio/la.	5	1.331 (94)	49 (3)	13 (1)	25 (2)	,11	,468	,219
Prijetio/la batinama nekoj osobi da bi došao/la do novca ili vrijednijih stvari.	9	1.331 (94)	38 (3)	13 (1)	36 (2)	,12	,527	,277
Prijetio/la oružjem (hladnim – nož, <i>baseball</i> palica ili vatrenim – pištolj, bomba) nekoj osobi da bi došao/la do novca ili vrijednijih stvari.	9	1.392 (98)	18 (1)	3 (.1)	7 (.1)	,03	,254	,065

Kao što je bilo za očekivati, u uzorku mladih polaznika redovnih srednjih škola najmanje je bilo ponašanja koja su stručnjaci ocijenili kao najteža. Radi se o razbojništvu, provalama i težim krađama čije počinjenje je iskazalo 2% do 6% mladih. U pravilu se radi o ponašanjima koje su učinili jednom ili dva puta.

Službeni podaci o kretanju maloljetničke delinkvencije (podatci Ministarstva unutarnjih poslova RH, 2008) pokazuju da je Upitnikom kojeg smo koristili u ovom istraživanju (tablice 4. i 7.) "pokriven" raspon najčešćih kaznenih djela koja čine djeca i maloljetnici.

Tako podatci za 2007. godinu pokazuju da je evidentirano 4.068 kaznenih djela koja su počinili maloljetnici i 907 kaznenih djela koja su počinila djeca. Maloljetnici su najčešće bili evidentirani za imovinske delikte – teške krađe (34%) i krađe (18%) te za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga (10%). Zbog kaznenih djela koja uključuju nasilnička ponašanja i kaznena djela uništenja ili oštećenja tuđe stvari evidentirano je po 6% maloljetnika. Slični su i podatci o evidentiranim kaznenim djelima počinitelji kojih su djeca. Najčešći su imovinski delikti – teške krađe (34%) i krađe (21%), te kaznena djela nanošenja tjelesne ozljede (12%) i kaznena djela uništenja ili oštećenja tuđe stvari (8%).

Što se tiče suicidalnog i autoagresivnog ponašanja, koje su stručnjaci ocijenili jednako opasnim kao i ozbiljnu delinkvenciju, situacija je nepovoljnija. Čak 6% mladih je iskazalo da si je pokušalo oduzeti život, 20% je iskazalo iskustvo samoranjanja, a 10% je namjerno uzelo prekomjernu dozu lijekova. Ovi nalazi ukazuju da je nužno započeti preventivno djelovanje usmjereno ka zaštiti mentalnog zdravlja mladih.

Tablica 8. Suicidalna i autoagresivna ponašanja

Koliko si puta <u>u životu</u> ?		Broj puta (%) FREKVENCije				Deskriptivna statistika		
	INDEKS TEŽINE	0	1-2	3-4	5 i više	M	SD	V
“Tabletirao/la” se (namjerno uzeo/la prekomjernu dozu lijekova).	7	638 (90)	36 (5)	9 (1)	20 (3)	,08	,42	,17
Imao/la pokušaj samoranjanja (rezao/la se, gašenje čikova po sebi i sl.).	8	568 (80)	71 (10)	19 (3)	48 (7)	,18	,61	,38
Imao/la pokušaj suicida.	9	664 (94)	23 (3)	11 (2)	5 (1)	,04	,28	,08

Trenutno najzanimljivija iskustva iz područja prevencije mentalnog zdravlja su vezana uz korištenje Interneta. U svijetu se u ovom području počinju sve više koristiti nove tehnologije. Postoje “chat-box” skupine za mlade koji su rizični za depresiju, Internet forumi i Internet psihoedukacije koje su se također pokazale kao djelotvorni načini prilaženja i pružanje pomoći i podrške mladima. Tako se u Nizozemskoj u posljednjih nekoliko godina razvijaju vrlo zanimljivi programi u ovom području kao što je npr. “chat box” tečaj i e-mail intervencije za depresivne adolescente (URL: <http://www.gripopjedip.nl>). Evaluacijom se utvrdilo da je ovakvo provođenje intervencija dovelo do značajnog smanjivanja simptoma depresije, isto kao i kod “face-to-face” savjetovanja. Pokazalo se da je mladima lakše govoriti o osjećajima u takvoj virtualnoj grupi. I Australci prednjače u području inovativnih tehnologija i njihovoj primjeni u prevenciji i promicanju mentalnog zdravlja mladih. Dobar primjer za to je *Reach Out!* (URL: <http://www.reachout.com.au>), australski web program za usluge u području mentalnog zdravlja za mlade ljude od 16 do 25 godina. Započeo je radom 1998. godine i prvi je program takve vrste na svijetu. Dobio je brojne međunarodne nagrade za inovativno korištenje tehnologije u promicanju mentalnog zdravlja i smanjivanju mentalnih poteškoća kod mladih.

4.2. Neki socio-demografski korelati rasprostranjenosti rizičnih i delinkventnih ponašanja urbanih mladih²

Spol

U tablici 9. prikazane su aritmetičke sredine i standardne devijacije za svaku od prethodno opisanih sub-skala zasebno za mladiće i djevojke.

Tablica 9. Prosječne vrijednosti mladića i djevojaka na pojedinim sub-skalama Upitnika

Sub-skala	Mladići		Djevojke		t-vrijednost
	M	SD	M	SD	
Prekršajna i lakša delinkventna ponašanja	26,69	29,18	7,15	12,70	15,34***
Nepoželjna normativna ponašanja	18,06	11,06	15,34	10,19	4,34***
Rizična spolna ponašanja	4,49	7,51	3,75	6,98	1,41
Korištenje ili zlorporaba psihoaktivnih tvari	7,78	17,63	5,18	12,36	2,64**
Nasilničko ponašanje u bliskim odnosima	6,14	15,05	6,85	17,56	-0,86
Teška delinkventna ponašanja	5,15	13,57	1,50	6,41	5,90***
Suicidalna i autoagresivna ponašanja	1,55	6,31	3,03	8,70	-4,04***
Ukupni rezultat	70,07	72,43	43,23	48,43	4,75***

***p < .001 **p < .01; *p < .05

Na pet od sedam sub-skala je dobivena razlika s obzirom na spol – konkretno, na sub-skali “Prekršajna i lakša delinkventna ponašanja”, “Nepoželjna normativna ponašanja”, “Korištenje ili zlorporaba psihoaktivnih tvari” i “Teške krađe, provale i razbojništvo”. Jedina iznimka je sub-skala “Suicidalna i autoagresivna ponašanja” na kojoj su djevojke u prosjeku postizale viši rezultat.

Navedeni podatci su u skladu s dosadašnjim istraživanja koja ukazuju na razlike između mladića i djevojaka, kako u fenomenologiji, tako i u učestalosti vršenja kaznenih djela. Mladići dosljedno čine više kaznenih djela, njihov raspon kažnjivih ponašanja je puno širi, a djela maju veću društvenu težinu (Singer i sur., 2002).

² Veći dio podataka koji su prikazani u ovom dijelu korišten je i za provjeru konstruktne valjanosti Upitnika samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja mladih (Ručević i sur., 2008.).

Što se tiče većih rezultata djevojaka na sub-skali “Sucidalnog i autoagresivnog ponašanja”, koja predstavljaju internalizirane probleme u ponašanju, i ovdje su dobiveni nalazi u skladu s postojećim spoznajama da djevojke češće pokušavaju suicid (iako ih mladići češće počine) i da imaju više poteškoća u području depresivne simptomatologije koja je vezana s autoagresivnim i suicidalnim ponašanjem. Istraživanja su pokazala da se kod djevojaka depresija pojavljuje u odnosu na mladiće u omjeru 2:1 (Birmaher i Brent, 1998). Scales (1999) je na uzorku od 100.000 učenika od 6 razreda osnovne škole do kraja srednje škole utvrdio da su djevojčice, iako u odnosu na dječake imaju više razvojnih prednosti/snaga, u većem riziku za depresiju i pokušaj samoubojstva.

S obzirom na reciprocitet, bilo je za očekivati da se mladići i djevojke neće razlikovati u ponašanjima koja se odnose na područje spolnosti i nasilje u bliskim odnosima.

Dob

Jednosmjernim analizama varijance ispitane su razlike u rezultatima na ukupnom uratku i pojedinim sub-skalama samoiskaza s obzirom na dob. Za ukupni uradak dobiven je značajan efekt dobi, $F(3, 1097) = 32.31$. $p = .001$. Post hoc analizom (Games-Howell) provjerene su pojedine razlike s obzirom na dob za ukupni uradak samoiskaza. Na osnovi dobivenih podataka vidimo da mladi u dobi 17 i više godina u prosjeku iskazuju značajno više rizičnog i delinkventnog ponašanja, mjenog samoiskazom, od mladih iz preostalih dobnih skupina ($p < 0.01$). Dobivene su i značajne razlike na pet sub-skala, a rezultati su prikazani u tablici 10.

Tablica 10. F-omjer i značajne razlike između pojedinih dobnih skupina na Upitniku samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja

Sub-skale	Dob	N	M	SD	F	Post-hoc analiza
Prekršajna i lakša delinkventna ponašanja	> 14	192	8,35	16,72	9.85***	Značajna razlika između svih dobnih skupina
	15	283	13,03	20,86		
	16	300	16,40	23,70		
	17<	528	16,53	24,29		
	Ukupno	1.303	14,53	22,62		
Nepoželjna normativna ponašanja	> 14	192	7,88	8,76	78.17***	Značajna razlika između svih dobnih skupina
	15	285	14,46	10,22		
	16	298	17,54	10,38		
	17<	517	19,88	9,55		
	Ukupno	1.292	16,36	10,60		
Rizična spolna ponašanja	> 14	169	,31	1,55	88.52***	Značajna razlika između svih dobnih skupina
	15	268	1,18	3,28		
	16	289	3,72	6,61		
	17<	486	6,99	8,74		
	Ukupno	1.212	3,99	7,14		

Korištenje ili zlorporaba psihoaktivnih tvari	> 14	197	3,30	8,86	17,33***	14-16* 14-17* 15-16* 15-17*
	15	292	2,94	9,69		
	16	310	7,19	15,48		
	17<	531	8,27	17,33		
	Ukupno	1.330	6,11	14,60		
Nasilničko ponašanje u bliskim odnosima	> 14	200	5,29	17,68	1,59	Nema značajnih razlika
	15	294	5,39	14,71		
	16	313	7,54	15,51		
	17<	541	6,91	17,05		
	Ukupno	1.348	6,48	16,32		
Teška delinkventna ponašanja	> 14	199	1,20	4,29	2,74*	14-16* 14-17*
	15	294	2,98	9,91		
	16	312	3,74	12,20		
	17<	541	2,97	9,96		
	Ukupno	1.346	2,89	9,95		
Suicidalna i autoagresivna ponašanja	> 14	198	1,51	5,15	2,27	14-17*
	15	295	1,91	6,93		
	16	312	2,93	8,70		
	17<	538	2,86	8,70		
	Ukupno	1.343	2,47	7,91		
Ukupni rezultat	> 14	157	25,24	34,80	32,31***	Značajna razlika između svih dobnih skupina
	15	241	42,43	54,18		
	16	259	59,93	61,37		
	17<	444	64,24	63,64		
	Ukupno	1.101	52,89	59,36		

*** $p < .001$ ** $p < .01$; * $p < .05$

I ovi podatci pokazuju da je sve preventivne aktivnosti potrebno provesti što ranije.

Školski uspjeh

Podatci o uspjehu u školi bili su dostupni samo za uzorak iz Osijeka (N = 707). Djevojke su u prosjeku bolji učenici $t(700) = -4.28$. $p = .001$ od mladića te rjeđe ponavljaju razred od mladića.

Tablica 11. Prosječni ukupni uradak samoiskaza i školski uspjeh mladih

Školski uspjeh	N	M	SD
Ponavljač	39	97,79	104,82
Dovoljan	8	28,25	23,29
Dobar	158	68,11	70,15
Vrlo dobar	257	41,23	48,72
Odličan	173	29,29	39,26

Jednosmjernim analizama varijance ispitane su razlike u školskom uspjehu u rezultatima na ukupnom uratku samoiskaza. Za ukupni uradak dobiven je značajan efekt školskog uspjeha. $F(4,630) = 17.98$. $p = .001$. Post hoc analizaom (Games-Howell) provjerene su pojedine razlike s obzirom na školski uspjeh za ukupni uradak samoiskaza. Na osnovi dobivenih podataka vidimo da učenici, koji su ponavljali razred, u prosjeku iskazuju značajno više rizičnog i delinkventnog ponašanja mjenog samoiskazom. Učenici sa školskim uspjehom dobar imaju značajno viši rezultat od učenika sa školskim uspjehom vrlo dobar i odličan ($p < 0.01$). Odskaču podatci 8 učenika koji su prethodni razred završili s dovoljnim uspjehom. Iako bi se očekivalo da će učenici sa školskim uspjehom dovoljan iskazivati više antisocijalnog ponašanja od boljih učenika, u ovom istraživanju se pokazalo da je ta skupina učenika imala značajno niži rezultat i od učenika koji ponavljaju razred te učenika koji su prethodni razred završili s dobrim i vrlo dobrim uspjehom ($p < 0.01$). Ove rezultate treba interpretirati s oprezom jer se radi o svega osam sudionika.

Ovi podatci ukazuju da je potrebno poduzeti mjere ciljane prevencije za sve mlade koji imaju poteškoća sa školovanjem.

Zaključak

U cjelini, istraživanje je pokazalo da su područja rizičnog ponašanja mladih, koji su polaznici redovnih srednjih škola, znatno manje vezana uz kaznena djela, ali da su izrazito prisutna rizična ponašanja u području korištenja alkohola, droga, spolno rizičnog ponašanja, te da je umjereno prisutno autoagresivno i suicidalno ponašanje. Potrebno je razmotriti koliko su postojeći programi prevencije usmjereni na ova rizična ponašanja.

Podatci o korelatima delinkventnog i rizičnog ponašanja ponovno ukazuju na dobro poznate skupine visokog rizika – mladiće i one koji imaju poteškoće sa školovanjem. No jasno se ukazala i viša rizičnost djevojaka u području internaliziranih problema. Ovi podatci ponovno ukazuju na potrebu razvoja programa ciljane prevencije usmjerene na ove skupine. Podatci jasno pokazuju da rizično i delinkventno ponašanje djece i mladih raste s dobi te da je potrebno ciljanu prevenciju početi provoditi što ranije. No rana prevencija, iako nužna, treba biti popraćena kontinuiranim i ciljanim djelovanjem u skladu s dobi i razvojnim potrebama djece, odnosno mladih. Dobar primjer za ovakvo kontinuirano i ciljano preventivno djelovanje je npr. područje spolnosti u kojem, ovisno u različitim razvojnim fazama, djeca trebaju dobivati specifična znanja, vrednote i vještine.

U području prevencije škola ima nezamjenjivu ulogu s obzirom da se radi o kontekstu u kojem se najlakše mogu prepoznati različite poteškoće djece i mladih. Rasprava o pretpostavkama ovakvog djelovanja škole nadilazi ciljeve ovog rada, no upućujemo čitatelje na odgovarajuće dijelove Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. (Vlada RH, 2006) te tiskovine Povjerenstva Vlade RH za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih (Janković i Bašić, 2001; Žižak i Bouillet, 2003). Također naglašavamo značaj suradnje i partnerstva s udrugama civilnog društva koje su do sada u nas pokazale zavidnu kreativnost u pristupu djeci i mladima.

Polazeći od rezultata ovog istraživanja, potrebno je proširiti diskurs preventivnog djelovanja od prevencije delinkventnog ili nekog specifičnog rizičnog ponašanja (kao npr. korištenje alkohola ili rizično spolno ponašanje) ka promicanju mentalnog zdravlja mladih. Hrvatski stručnjaci raspolažu potrebnim znanjem u području konceptualizacije univerzalne, selektivne i indicirane prevencije te dijele stajalište o potrebi sustavnog

širenja i evaluacije ovakvih programa. Polazeći od *Konvencije o pravima djeteta*, djeca i mladi do 18 godina imaju pravo na pravodobnu dostupnost ovakvih programa. Ostaje samo pitanje kad i kako će se to pravo djece i mladih do 18 godina i postojeća znanja stručnjaka pretočiti u djelotvornu praksu.

LITERATURA:

Bašić, J., Koller-Trbović, N., Uzelac, S. (ur.) (2004) *Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: Pristupi i pojmovna određenja*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Bašić, J., Ferić, M. (2004) *Djeca i mladi u riziku – rizična ponašanja*. U: Bašić, J., Koller-Trbović, N., Uzelac, S. (ur.), *Poremećaji u ponašanju: Pristupi i pojmovna određenja*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 57-72.

Birmaher, B., Brenet, D. (1998) *Practice parameters for the assessment and treatment of children and adolescents with depressive disorders*. Washington DC: American Academy of Child and Adolescent Psychiatry.

Browning, K., Huzinga, D., Loeber, R., Thornberry, T.P. (1999) *Cause and correlates of delinquency program. Fact Sheet. FS 99100*. Washington. D.C. U.S. Department of Justice. Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.

DSM-IV (1996) *Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje, DSM-IV*, Američka Psihijatrijska Udruga. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Farrington, D.P., Loeber, R., Stouthamer-Loeber, M., Van Kammen, W.B., Schmidt, L. (1996) *Self-reported delinquency and a combined delinquency seriousness scale based on boys, mothers, and teachers: Concurrent and predictive validity for African-American and Caucasians*. *Criminology*, 34, 493-517.

Farrington, D.P., Jolliffe, D., Hawkins, J.D., Catalano, R.F., Hill, K.G., Kosterman, R. (2000) *Comparing Delinquency Careers in Court Records and Self-reports*. Unpublished manuscript. Cambridge University, UK.

Farrington, D.P., West, D.J. (1990) *The Cambridge Study in delinquent behaviour: A long term follow-up of 411 London males*. U H.J. Kerner & G. Kaiser (Ur.), *Criminality: Personality, Behaviour, Life History*. Berlin: Springer-Verlag, 115-138.

France, A., Homel, R. (2007) *Pathways and crime preventions*. Cullomton: Willan Publishing.

Janković, J., Bašić, J. (ur.) (2001) *Prevencija poremećaja u ponašanju djece i mladih u lokalnoj zajednici*. Zagreb: Povjerenstvo Vlade RH za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju.

Jolliffe, D., Farrington, D.P., Hawkins, J.D., Catalano, R.F., Hill, K.G., Kosterman, R. (2003) *Predictive, concurrent, prospective and retrospective validity of self-reported delinquency*. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 13, 179-197.

Junger-Tas, J., Marshall, I. H. (1999) The self-report methodology in crime research. U: M. Tonry (ur.), Crime and Justice. A Review of Research. Chicago: The University of Chicago, 291-367.

Hodžić, A. (2007) Nasilje ne prolazi samo od sebe. Izvještaj o istraživanju rodno uvjetovanog nasilja u adolescentnim vezama u Republici Hrvatskoj. Zagreb: CESI.

Hrvatski zavod za javno zdravstvo. URL: <http://www.hzjz.hr/epidemiologija/hiv.htm>.

Koller-Trbović, N. (2004) Poremećaji ponašanju djece. U: Bašić, J., Koller-Trbović, N., Uzelac, S. (ur.), Poremećaji u ponašanju: Pristupi i pojmovna određenja. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 83-96.

Nagin, D. S., Farrington, D. P., Moffitt, T. E. (1995) Life-course trajectories of different types of offenders. Criminology, 33, 111-137.

Pliva zdravlje (2008) Izvješće Službe za reproduktivno zdravlje Klinike za dječje bolesti. Zagreb. URL: <http://www.plivazdravlje.hr>.

Ručević, S., Ajduković, M., Šincek, D. (2008) Razvoj Upitnika samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja (u tisku).

Scales, P.C. (1999) Reducing risk and building developmental assets: Essential actions for promoting adolescent health. Journal of School Health, 69 (3), 113-119.

Singer, M., Kovčo Vukadin, I., Cajner Mraović, I. (2002) Kriminologija. Zagreb: Nakladni zavod Globus/ Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Sharland, E. (2006) Young people, risk taking and risk making: Some thoughts for social work. British Journal of Social Work, 3, 247-265.

Šućur, Z. (2004) Pojam i tipologija društvenih devijacija: sociološka perspektiva. U: Bašić, J., Koller-Trbović, N., Uzelac, S. (ur.), Poremećaji u ponašanju: Pristupi i pojmovna određenja. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 15-35.

Thornberry, T., Krohn, M. (2002) Comparison of Self-Report and Official Data for Measuring Crime U: Pepper, J.V., Petrie, C. V., (Ur.), Measurement Problems in Criminal Justice Research: Workshop Summary. London, UK: National Academies Press, 43-94.

UNC (2003) AddHealth. The National Longitudinal Study of Adolescent Health. URL: <http://www.cpc.unc.edu/projects/addhealth/codebooks>

Vlada RH (2006) Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Žižak, A., Bouillet, D. (2003) Standardi programa prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih. Zagreb: Povjerenstvo Vlade RH za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih.

Research on the Extent of Risk and Delinquent Behaviour of Children and Youth in Urban Environments – Additional Impetus for Targeted Prevention

Prof. Marina Ajduković, Ph.D.
University of Zagreb
Faculty of Law
Study Centre for Social Work

ORIGINAL SCIENTIFIC ARTICLE
UDK 316.624-053.6(497.5-21)

Silvija Ručević, M.A.
Daniela Šincek
J. J. Strossmayer University of Osijek
Psychology Department

SUMMARY

This paper presents the results of a research on manifestations and extent of risk and delinquent behaviour of young people in urban environments. The research was conducted in Osijek and Zagreb with a sample of 1,422 students (866 female and 556 male students). The participants were 7th and 8th grade elementary school students and 1st to 4th grade high-school students. They were aged 13 to 19 (MV=16.07; SD=1.49). This research made use of data collected with a self-statement questionnaire on risk and delinquent behaviour of young people.

Although risk behaviour of young people, who regularly attend high school, includes a considerably smaller number of criminal offences, risk behaviour such as alcohol and drug abuse and risky sexual behaviour is becoming more pervasive among youth whereas self-aggressive behaviours are moderately present. Data on correlates of delinquent and risk behaviour have identified risk groups – male students with regard to externalized behaviours and female students in the area of internalized problems. Young people having problems in school are also a risk group. Risk and delinquent behaviour of children and youth increases with age. Therefore, an early targeted prevention is needed. Data have been discussed in the sense of support to the development of a wide range of general and targeted prevention of risk behaviour and promotion of mental health of children and young people aged up to 18 as one of the rights arising from the Convention on the Rights of the Child.

Key words: *risk and delinquent behaviour of youth, targeted prevention, self-statement of delinquent behaviour*

Forschung der Verbreitung von riskanten und straffälligen Verhalten bei Kindern und Jugendlichen in Stadtgebieten – zusätzliche Anregung für gezielte Prävention

Prof. Dr. sc. Marina Ajduković
Universität Zagreb
Juristische Fakultät
Studienzentrum für Sozialarbeit

WISSENSCHAFTLICHER ORIGINALARTIKEL
UDK 316.624-053.6(497.5-21)

Mr. sc. Silvija Ručević
Daniela Šincek
Universität Osijek J.J. Strossmayer
Philosophische Fakultät
Abteilung für Psychologie

ZUSAMMENFASSUNG

Die Arbeit zeigt die Ergebnisse einer Forschung der Erscheinungsformen von riskanten und straffälligem Verhalten von Jugendlichen in Stadtgebieten. Die Forschung wurde in Osijek und Zagreb an einer Stichprobe von 1.422 Schüler (866 Mädchen und 556 Jungs) durchgeführt. Daran haben Schüler im Alter von 13 bis 19 Jahren ($M=16.07$; $SD=1.49$) aus siebten und achten Grundschulklassen und ersten bis vierten Mittelschulklasse teilgenommen. In der Forschung wurden Angaben verwendet, die aus dem Fragebogen zur Erhebung von Selbstaussagen über risikantes und straffälliges Verhalten von Jugendlichen ausgewertet. Riskantes Verhalten von Jugendlichen, die Mittelschulen besuchen, ist bedeutend weniger mit Straftaten verbunden, aber es ist besonders sichtbar in Verbindung mit Alkohol- und Rauschgiftkonsum, Sex und autoaggressives Verhalten wird nur mäßig vorgefunden. Angaben über Übereinstimmungen von straffälligen und risikanten Verhalten deuten auf hohe Risikogruppen – Jungs in Bezug auf das sogenannte externalisierte Verhalten und Mädchen in Bezug auf internalisierte Probleme. Eine hohe Risikogruppe bilden Jungs, die Schwierigkeiten beim Lernen haben. Je älter Kinder und Jugendliche sind, desto riskanter und straffälliger ist ihr Verhalten. Deswegen ist es wichtig, so früh wie möglich mit einer gezielten Prävention anzufangen. Darüber wurde unter dem Aspekt diskutiert, dass die Entwicklung einer breiten Vielfalt an genereller und gezielter Prävention von riskanten Verhalten umgesetzt werden sollte, sowie dass die geistige Gesundheit von Kindern und Jugendlichen bis zum 18 Lebensjahr gefördert werden sollte, da dies eines der aus der Kinderrechtskonvention hervorgegangenen Rechte ist.

Schlüsselwörter: *Risikantes und deliquentes Verhalten von Jugendlichen, gezielte Vorbeugung, Selbstaussage über deliquentes Verhalten*

DIJETE I DRUŠTVO

Kako djeca doživljavaju kažnjavanje u obitelji?

dr. sc. Dubravka Maleš, red. prof.
Barbara Kušević, znanstvena novakinja
Filozofski fakultet u Zagrebu

IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK
UDK 37.018:17

SAŽETAK

Kažnjavanje djece oduvijek je bilo sastavnim dijelom obiteljskoga odgoja, a različiti oblici kažnjavanja primjenjuju se i danas. Međutim, dok su nekad roditelji nad svojom djecom imali neograničenu vlast, danas mnoge zemlje, uključujući i Republiku Hrvatsku, zakonom reguliraju roditeljsko pravo na tjelesno i ponižavajuće kažnjavanje djeteta. Osim tjelesnoga kažnjavanja, postoje također i druge vrste kazni kojima roditelji nastoje eliminirati djetetovo nepoželjno ponašanje, a koje za razvoj djeteta mogu biti vrlo štetne. U želji da se utvrdi dječje viđenje procesa kažnjavanja u obitelji, pristupilo se teorijskome i empirijskome ispitivanju problematike. U teorijskome dijelu dan je pregled osnovnih pojmova vezanih uz kažnjavanje, dok empirijski dio ispituje pojavne oblike kažnjavanja u obitelji i njihovo doživljavanje iz perspektive učenika viših razreda osnovne škole, kao i razlike koje se u tome javljaju ovisno o spolu i ovisno o razredu učenika. Dobiveni rezultati pokazuju kako se u obiteljima ispitanika primjenjuje širok spektar tjelesnih i ne-tjelesnih oblika kažnjavanja, iako je učestalije kažnjavanje koje ne uključuje tjelesnu kaznu. Također se pokazalo da je velik dio ispitanika nedovoljno obaviješten o svojim pravima i zakonu koji u vezi tjelesnoga kažnjavanja vrijedi u Republici Hrvatskoj. Rezultati mogu biti poticajni za podizanje svijesti roditelja o posljedicama koje njihove disciplinske akcije za sobom potežu, kao i za rad s učenicima u području prava djeteta.

Ključne riječi: kažnjavanje u obitelji, dječji doživljaj kažnjavanja u obitelji, disciplina, prava roditelja, prava djece

Uvod

Sa stajališta odgojne uloge obitelj je oduvijek bila nezamjenjiva u životu svakog pojedinca. Tu jedinstvenu odgojnu zajednicu roditelja i djece posebnom bi trebalo činiti individualno pristupanje svakome članu obitelji i odnosi ispunjeni međusobnom ljubavlju i privrženošću. Osim brige za djetetov opstanak i razvoj, roditelji su odgovorni i za njegov postupno uključivanje u društvo, a važan element tog društvenog sazrijevanja

djeteta jest i učenje o poželjnome društvenom ponašanju, ali i učenje samostalnosti i odgovornosti. Taj višegodišnji proces učenja prihvatljivoga i modifikacije neprihvatljivoga ponašanja djeteta jedan je od ključnih elemenata roditeljske uloge, a najčešće se naziva discipliniranje djeteta.

Određenje pojma discipline

Riječ *disciplina* latinskoga je podrijetla i označava proces učenja (American Academy of Pediatrics, 1998). Treba reći da disciplina nije istoznačnica kažnjavanja, iako se često tretiraju kao sinonimi. Disciplina je nadređeni pojam kažnjavanja. U hrvatskome se jeziku *disciplina* određuje kao stega i navika pokoravanja nekom propisu (Klaić, 2004), što jest blisko poimanju te riječi u kolokvijalnome jeziku, ali ipak dosta udaljeno od izvorne etimologije riječi koja disciplinu označava kao proces učenja i vođenja. Dobbs, Smith i Taylor (2006) određuju disciplinu kao skup postupaka i pravila koje roditelji upotrebljavaju kako bi djecu naučili vrijednostima i normama ponašanja u društvu, dok Caughy i sur. (2003) ističu kako je svrha discipline učenje djeteta o tome kako se valja ponašati i u skladu s time preoblikovanje postojećeg mentalnog i moralnog ustroja djeteta.

Navedena određenja discipline međusobno se razlikuju, a u skladu s time razlikuju se i kategorije discipline koje autori određuju, najčešće za potrebe istraživanja. Međutim, kao dva osnovna i međusobno suprotstavljena načina discipliniranja djece u obitelji najčešće se spominju kažnjavanje i tzv. *pozitivna disciplina* (npr. Van Zeijl i sur., 2007; Caughy i sur., 2003; DeKlyen i sur., 1998). U nastavku će se stoga razmotriti osnovne značajke pozitivne discipline i kažnjavanja.

Pozitivna disciplina

Pozitivna disciplina je proces u kojem djeca i roditelji na obostranu korist odlučuju o pravilima ponašanja i rješenjima problema (Nelsen, 2006). Takva je disciplina povezana s autoritativnošću roditelja koji je istovremeno odlučan i pun topline prema djetetu, koje unutar postavljenih granica ima slobodu odlučivanja. Slično razmišlja i Pećnik (2006), koja pozitivno roditeljstvo povezuje s nenasilnim roditeljstvom u kojem se ne odobrava upotreba tjelesne kazne.

Koncept pozitivne discipline svakako je noviji i manje jasno definiran od kažnjavanja. Razlog tomu je činjenica da se grubo kažnjavanje djece tek razmjerno nedavno počelo promatrati kao štetno za dijete i nepoželjno pa se pristup pozitivne discipline oblikovao kao posljedica neodobravanja upotrebe prvenstveno tjelesne kazne. Samim time što je pozitivno discipliniranje kraće vrijeme u središtu interesa znanstvenika, manji je stupanj slaganja oko toga što pozitivna disciplina uključuje. Usto pojedini autori imaju vlastite pojmovne inačice pozitivne discipline. Tako Janson (2007) govori o *konstruktivnoj disciplini*, koja se temelji na poštivanju djetetova digniteta, razvijanju samodiscipline i prosocijalnog ponašanja, poštivanju djetetovih razvojnih potreba i motivacije te na promicanju solidarnosti. Vidljivo je da za neke autore pozitivna disciplina podrazumijeva izostanak svakog oblika kažnjavanja (jer smatraju da je kazna umjetno konstruirana posljedica, a dijete treba učiti iz prirodnih posljedica svoga ponašanja te iz roditeljskih savjeta, uputa i primjera), dok za druge podrazumijeva samo izostanak tjelesnoga i ponižavajućeg kažnjavanja djeteta, uz

obrazloženje da kvalitetno roditeljstvo zahtijeva postavljanje granica i sankcioniranje djetetova prelaženja tih granica.

Iz navedenoga se može zaključiti da čak i određeni koncepti pozitivne discipline uključuju primjenu kazni u discipliniranju djeteta, a neosporno jest i da je u tradiciji ljudskoga društva kažnjavanje djece duboko ukorijenjeno i često primjenjivano.

Kažnjavanje

Od davnina se kažnjavanje smatralo neizostavnim dijelom odgoja djeteta. Roditelji su prilikom kažnjavanja upotrebljavali širok spektar postupaka, od onih sasvim nenasilnih pa sve do postupaka koji su se zbog svog intenziteta i učestalosti mogli smatrati zlostavljanjem djeteta. Pravo na kažnjavanje djeteta nisu imali samo roditelji, već i širok krug osoba koje su bile u kontaktu s djetetom, od članova šire obitelji, odgajatelja, i učitelja do drugih stručnjaka koji su trebali brinuti o djetetovu odgoju i obrazovanju. Međutim, s vremenom se počela razvijati svijest o tome da su djeca jednakopravni članovi društva kao i odrasle osobe te da nitko svojim postupcima ne bi smio ugrožavati njihov ljudski dignitet. Najprije je upitnim postalo pravo osoba izvan obitelji na tjelesno kažnjavanje djece. Tako se u većini zemalja počeo sužavati krug osoba koje su smjele primjenjivati tjelesno kažnjavanje na dijete. Međutim, i stoljećima neosporno pravo roditelja da u disciplinske svrhe primjenjuju silu nad svojim djetetom postalo je upitno.

Osamdesetih godina prošloga stoljeća UN-ova *Konvencija o pravima djeteta* prvi put dijete promatra kao aktivnog subjekta i time značajno mijenja shvaćanje roditeljske uloge – govor o pravima roditelja i dužnostima djeteta zamijenio je govor o pravima djeteta i odgovornosti roditelja. *Konvencija* u nekoliko svojih članaka ističe kako dijete treba zaštititi od svih oblika tjelesnog i duševnog nasilja, kao i od nečovječnih i ponižavajućih postupaka ili kazni. U skladu s time, nekolicina je europskih zemalja u potpunosti zabranila tjelesno kažnjavanje djece, dok mnoge pripremaju donošenje slične legislative.

Osim tjelesnoga kažnjavanja, postoje također i druge vrste kazni kojima roditelji nastoje eliminirati djetetovo nepoželjno ponašanje, a koje za razvoj djeteta mogu biti štetne gotovo kao i tjelesno kažnjavanje. Ni jedna zemlja nije zakonom regulirala roditeljsko pravo na verbalno kažnjavanje djece, na ograničavanje slobode djetetova kretanja ili na zadavanje dodatnih kućanskih obveza, iako je jasno da učestala primjena ovih postupaka ugrožava prava djeteta, a može ugroziti i djetetov razvoj. Kod spomenutih se oblika kažnjavanja poštuje da roditelji snose najveću odgovornost za razvoj djeteta i da se u svojim postupcima prema djetetu vode njegovim najboljim interesom. No istina je da dobre roditeljske namjere ne jamče uvijek djetetovu dobrobit.

Određenje pojma kazne

Sam pojam kazne nije lako jednoznačno odrediti. Razlog tome je ponajprije postojanje različitih teorija kažnjavanja djece koje kaznu određuju na sasvim različite načine, kao i negativne konotacije koje se uz pojam vežu zbog njegove uporabe u pravosudnome sustavu. Riječ *kazna* u hrvatskome se jeziku definira kao "izrečena ili izvršena sankcija za krivicu, propust, prijestup, zločin itd." te kao "mjera ili postupak u odgojne ili drugačije svrhe" (Anić, 1994, 348). Obiteljskome odgoju blisko određenje daje Američka udruga pedijatarata koja kaznu definira kao primjenu negativnih stimulansa za smanjivanje ili eliminaciju nepoželjnoga ponašanja, a kao njena dva

najčešća pojavna oblika navodi verbalno i tjelesno kažnjavanje (American Academy of Pediatrics, 1998).

Iza različitih definicija kazne stoje dvije sasvim različite teorije kažnjavanja djece u obitelji. Naime, kažnjavanje se u literaturi uglavnom poistovjećuje s Azrin-Holzovom funkcionalnom definicijom kazne kao postupka koji smanjuje vjerojatnost pojavljivanja nekog ponašanja te je stoga dijametralno suprotan potkrepljenju, koje povećava vjerojatnost pojavljivanja nekog ponašanja (Holth, 2005). Takvo određenje u suprotnosti je sa Skinnerovim shvaćanjem kazne kao procesa u kojem nekoj akciji slijedi ili uklanjanje pozitivnog potkrepljenja ili zadavanje nekog negativnog potkrepljenja (Holth, 2005), što znači da potkrepljenje nije suprotnost kazni, nego njen sastavni dio. Azrin-Holzovo određenje u skladu je s podjelom discipline na kažnjavanje i pozitivnu disciplinu, a i razumljivije je od tradicije operantnoga uvjetovanja koje govori o pozitivnoj i negativnoj kazni. Međutim, bez obzira na to kojem se određenju kazne prikloni, u suštini je kažnjavanja da dijete zbog svojega prethodnog ponašanja osjeti nelagodu koja će osigurati da se takvo ponašanje ne ponovi. Iako su i roditelji i stručnjaci svjesni da često i strogo kažnjavanje može narušiti odnos između roditelja i djeteta te negativno djelovati na djetetov emocionalni, socijalni i tjelesni razvoj, roditelji kaznu i dalje upotrebljavaju, a stručnjaci koji ih u tome pokušavaju obeshrabiliti još uvijek nisu brojni.

Načini kažnjavanja djece u obitelji

Za potrebe svojih istraživanja autori uglavnom precizno određuju kategorije discipliniranja, često ne praveći podjelu na kažnjavanje i ostale načine discipliniranja. Tako DeKlyen i sur. (1998) izdvajaju tri pozitivne disciplinske strategije (preusmjeravanje djetetove pozornosti, objašnjavanje i razumijevanje) i tri negativne (zabrane, fizičke prepreke i ignoriranje djeteta). Za razliku od njih, Waterston (2000) ne vrši podjelu na pozitivne i negativne disciplinske strategije, već navodi one koje se najčešće primjenjuju, a to su ignoriranje djetetova ponašanja, *time-out*, ukidanje privilegija te verbalno i tjelesno kažnjavanje. Neki autori navode mnogo obuhvatniji pregled kategorija discipliniranja djeteta. Primjerice, Jackson i sur. (1998) navode čak 22 načina discipliniranja, koji obuhvaćaju kontinuum od sasvim nenasilnih disciplinskih postupaka, kao što su objašnjavanje i *time-out*, do onih nasilnih, poput trešnje i udaranja djeteta. Ovaj je popis jedan od iscrpnijih, ali on uključuje različite specifične postupke, a ne kategorije discipliniranja djeteta. Primjerice, udaranje djeteta rukom po stražnjici, udaranje djeteta nekim predmetom po stražnjici i štipanje djeteta tri su načina kažnjavanja koji bi se mogli svesti pod tjelesno kažnjavanje. Stoga je sustavnija podjela koju predlažu Wade i Kendler (2001), a uključuje sedam osnovnih disciplinskih postupaka: oduzimanje privilegija, slanje djeteta u njegovu sobu, potkrepljenje, grđenje i vikanje, udaranje po stražnjici, šamaranje i udaranje nekim predmetom. I iz ove bi se podjele mogle izdvojiti kategorije potkrepljivanja kao pozitivne discipline te kategorije tjelesnoga kažnjavanja, ukidanja privilegija, verbalnoga kažnjavanja i pritvora kao negativne discipline. Zanimljivo je kako nitko od navedenih autora ne spominje zadavanje dodatnih obveza djeci, koje se također koristi kao jedan od načina kažnjavanja djeteta.

Na osnovi navedenih primjera moguće je predložiti podjelu koja uključuje pet osnovnih načina kažnjavanja djece, a to su tjelesno kažnjavanje, verbalno kažnjavanje, ukidanje privilegija, ograničavanje slobode djetetova kretanja i dodatni poslovi. Navedeni načini kažnjavanja u nastavku će biti detaljnije opisani.

Tjelesno kažnjavanje

Tjelesno kažnjavanje oblik je kažnjavanja u kojem se osobi koja se loše ponašala nanosi tjelesna bol (American Academy of Pediatrics, 1998). Glavni pojavni oblici su udarci različite jačine (golom rukom ili nekim predmetom), od blagog tapšanja do premlaćivanja, dovodenje djeteta u neugodne ili bolne položaje (klečanje na koljenima), čupanje za kosu ili kakvo drugo natezanje dijelova tijela. Straus (1994; prema Gershoff, 2002a) tjelesnu kaznu definira kao upotrebu fizičke sile s namjerom nanošenja boli djetetu, ali ne i ozljede, a s ciljem ispravljanja ili kontroliranja djetetova ponašanja. Ovaj kontroverzan oblik kažnjavanja, koji nerijetko može graničiti sa zlostavljanjem, upotrebljavaju mnogi roditelji diljem svijeta, a tek je mali broj zemalja, i to isključivo europskih, u potpunosti zabranio sve oblike tjelesnoga i ponižavajućeg kažnjavanja djeteta. Iz toga slijedi da su u mnogim zemljama svijeta djeca jedini članovi društva koji nisu zakonom zaštićeni od nasilja.

Razlog česte primjene tjelesne kazne jest to što ona djetetovo neželjeno ponašanje uglavnom trenutno zaustavlja. Međutim, česta primjena sile smanjuje njenu učinkovitost. Da bi ostala djelotvornom i pri učestalom korištenju, tjelesna kazna mora pojačavati svoj intenzitet, a to vodi u zlostavljanje djeteta. Druga je mogućnost da se koristi vrlo rijetko – tada ona može dati neke, mada vrlo upitne odgojne rezultate.

Unatoč širokoj primjeni tjelesne kazne, sve su češće akcije koje traže zaštitu dječjih prava, ali se usporedno s njima javljaju glasovi koji pokušavaju obraniti roditeljsko pravo na primjenu sile u odgoju vlastita djeteta. Tako su se, prema Larzeleru i Kuhnu (2005) kod tjelesnog kažnjavanja pojavile dvije glavne struje znanstvenika. Prva zagovara bezuvjetno odustajanje od tjelesnog kažnjavanja, a predvođena je znanstvenicima Strausom i Gershoff te organizacijom Epoch-Worldwide. Druga struja zagovara uvjetnu primjenu tjelesne kazne te pokušava dokazati da postoje situacije u kojima tjelesno kažnjavanje može biti korisno za djecu.

Stručnjaci su danas ipak sve upućeniji u činjenicu da tjelesno kažnjavanje za sobom povlači brojne posljedice po djetetov razvoj. Lansdown (2000) se poziva na istraživanje provedeno 1995. godine na uzorku od četiristotinjak obitelji, koje je pokazalo da postoji četiri puta veća vjerojatnost da su djeca, koja se često agresivno ponašaju, kod kuće bila izložena strogom tjelesnom kažnjavanju, od djece koja se rijetko ponašaju agresivno (Nobes i Smith, 1997; prema Lansdown, 2000). I Gershoff (2002b) upozorava da upotreba tjelesne kazne povećava vjerojatnost pojave djetetova agresivnog ponašanja i socijalno neprihvatljivih oblika ponašanja. Tjelesna kazna djetetu šalje poruku da je nasilje prihvatljivo i da je u redu udarati slabije od sebe. Isto tako valja imati na umu da se tjelesno kažnjavanje mora napustiti kako dijete raste i ojačava pa se, ako roditelji ne poznaju alternativne oblike discipliniranja, gubi roditeljski utjecaj na dijete.

Verbalno kažnjavanje

Verbalno kažnjavanje, kao što će i rezultati empirijskoga dijela ispitivanja pokazati, upotrebljavaju mnogi roditelji, smatrajući ga prihvatljivijom alternativom tjelesnome kažnjavanju. Verbalno kažnjavanje može se definirati kao prekoravanje kojemu je cilj uklanjanje nepoželjnoga ponašanja djeteta. Pojavni su mu oblici gotovo nebrojeni. Uključuju posramljivanje djeteta, upotrebu okrutnih riječi, iskazivanje razočaranja djetetom, držanje lekcija i različite prijetnje mogućim posljedicama djetetova ponašanja.

Neki od postupaka mogu biti uspješni ako se umjereno koriste. Međutim, ako se upotrebljavaju prečesto i nediskriminativno (uvijek isti oblik za različite prijestupe), verbalno kažnjavanje može postati neučinkovito i pojačati neželjeno ponašanje.

Bitan problem kod verbalnoga kažnjavanja jest i taj što može prerasti u roditeljsku verbalnu agresiju. Rezultati istraživanja koje su provele Solomon i Serres (1999) pokazuju da djeca, koja procjenjuju da su često meta roditeljske verbalne agresije, smatraju sebe manje kompetentnima za školu, manje sigurnima u svoje ponašanje te općenito manje vrijednima. Naime, kao i druge vrste kažnjavanja, verbalno se kažnjavanje usmjerava na ono što je kod djeteta neprihvatljivo, ne nudeći pritom model ispravnoga ponašanja, što u djeteta može razviti osjećaj pogrešnosti.

Blum i sur. (1995) smatraju da ponajbolje objašnjenje zašto verbalno kažnjavanje nije učinkovito može dati razvojna psihologija te se osvrću na objašnjenje Piageta. Prema njemu se većina djece u dobi između dvije i šest godina nalazi na predoperacijskome stupnju razvoja, koji obilježavaju egocentričnost i usmjeravanje na samo jedan aspekt događaja uz ignoriranje ostalih aspekata. Zato djeca teško razlikuju svoje gledanje stvarnosti i svoje želje od želja i potreba drugih, kao što i ne razlikuju uzročno-posljedičnu vezu od slučajnosti. Iz toga slijedi da djeca te dobi ne mogu pratiti uzročno-posljedične veze koje donosi verbalno kažnjavanje, kao što ne mogu razumjeti ni objašnjavanje kako se netko drugi osjeća zbog njihova ponašanja.

Ukidanje povlastica

Ukidanje povlastica najčešće se upotrebljava kod starije djece, a osobito kod tinejdžera. Temelji se na uskraćivanju nekog ugodnog iskustva djetetu zato jer se loše ponašalo (Wilson, 2004). Uključuje različite pojavne oblike, kao što su ukidanje džeparca, mobitela, slatkiša, gledanja televizije, duljeg izlaska i sl. Odgojna poruka koju ovaj oblik kažnjavanja nosi jest da povlastice dolaze s odgovornošću i da ih je potrebno zaslužiti prihvatljivim i odgovornim ponašanjem.

Kako bi ovaj način kažnjavanja bio djelotvoran, valja ispuniti nekoliko uvjeta. Prije svega, povlastica koja se ukida mora djetetu biti važna – ukidanje nečeg što je djetetu nevažno može polučiti upravo suprotni učinak i pojačati nepoželjno ponašanje. Nadalje, ukidanje povlastica ne smije se provoditi prečesto jer gubi svoje djelovanje kada se dijete toliko navikne na takvu kaznu da ju više ne doživljava niti zbog nje pokušava promijeniti svoje ponašanje. Naposljetku, u svojoj odluci, kao i u svemu u disciplini, roditelji trebaju biti dosljedni i ustrajni.

Ograničavanje slobode djetetova kretanja

Jedan od načina kažnjavanja jest i ograničavanje slobode djetetova kretanja, koje se najčešće primjenjuje kao zabrana napuštanja određene prostorije ili kao zabrana izlaska iz kuće.

Kod mlađe djece uglavnom se koristi tzv. *time out* ili minuta odmora, iako može trajati i dulje od minute – preporuča se minuta za svaku godinu starosti djeteta, ali u najdužem trajanju od pet minuta (Burton Banks, 2002). Povodi za stavljanje djeteta u izolaciju mogu biti svi oblici njegova neprihvatljiva ponašanja, kao što su udaranje drugih ljudi, lomljenje predmeta, vrištanje, psovanje... Zapravo se temelji na uskraćivanju pozornosti djetetovu neposluhu i slanju djeteta na dosadno, poticajima nezasićeno mjesto na kojem ga roditelj može nadgledati. Kako bi ovaj oblik kažnjavanja bio djelotvoran,

roditelji moraju pridavati pozornost djetetu kada se ono lijepo ponaša (tzv. *time-in*). *Time-in* podrazumijeva kvalitetnu i učestalu interakciju između roditelja i djeteta (Blum i sur., 1995) koja se temelji na aktivnome slušanju, tjelesnome kontaktu i zajedničkom provođenju vremena. Ukoliko roditelji ne provode vrijeme s djetetom na takav način, pozornost koju ono dobiva, dok ga se šalje na osamljeno mjesto, bit će bolja od nikakve pozornosti.

Ipak, za razliku od mnogih drugih oblika kažnjavanja, *time-out* može biti učinkovit kada se često provodi i kada se dijete na njega navikne (Burton Banks, 2002). Neće uvijek trenutno zaustaviti neželjeno ponašanje (kao, primjerice, tjelesna kazna), ali nakon nekog vremena, kada dijete uvidi da roditelj ne popušta i da pokušaji bijega nisu uspješni, vjerojatno će mirno prihvaćati kaznu. Ukoliko je roditelj dosljedan, postoji i vjerojatnost da će dijete smanjiti nepoželjno ponašanje.

Zabrana napuštanja doma upotrebljava se kod starije djece. Naime, minuta odmora kod tinejdžera više nije učinkovita, ali zato zabrana izlazaka ili posjeta prijateljima za njih može biti najteže podnošljiva kazna.

Dodatni poslovi

Obavljanje kućanskih poslova način je preuzimanja obveza unutar obitelji i ne bi trebalo biti povezano s kažnjavanjem. Roditelji nisu dužni sve obavljati sami, dapače, uključivanje djece u poslove daje djeci priliku za osjećaj ponosa i korisnosti te ih uči odgovornosti. Da bi se kućanskim poslovima došlo do takvih pozitivnih rezultata, oni moraju biti prikladni djetetovoj dobi i mogućnostima. Zadavanje prelaganih poslova poslat će im poruku da nisu dovoljno odgovorni za veće dužnosti, dok će im zadavanje preteških poslova osigurati osjećaj neuspjeha (Knealing, 2002). Također valja uvijek imati na umu da djeca trebaju imati vremena za učenje i igru.

Međutim, ponekad se obavljanje kućanskih i drugih poslova dodjeljuje kao kazna. Ta kazna može biti uspješna ako je tematski povezana s djetetovim nepoželjnim ponašanjem jer tada zapravo predstavlja posljedicu djetetova ponašanja. Stoga roditelji pri korištenju ovog načina kažnjavanja trebaju imati na umu da kazna treba biti logički povezana s neprihvatljivim ponašanjem koje je dovelo do potrebe za kažnjavanjem. U suprotnom, dijete ne uči ništa o posljedici svoga ponašanja, a nametnutu kaznu može doživljavati kao nepravednu, što će utjecati na njegov odnos s roditeljem.

Posljedice kažnjavanja djece

Glavni razlog učestale primjene kazni u odgoju djeteta jest to što one najčešće trenutno zaustavljaju nepoželjno ponašanje, a umjerena do stroga kazna, ako se primjenjuje jasno i dosljedno, učinkovita je u smanjivanju učestalosti nepoželjnoga ponašanja (Vasta, Haith i Miller, 1998). Međutim, jedna od većih zamjerki provođenju discipline kažnjavanjem jest što šalje poruku kakvo ponašanje nije prihvatljivo, ali ne i kakvo je to ispravno ponašanje koje se od djeteta očekuje (Larzelere i Kuhn, 2005). Stoga većina stručnjaka, koji smatraju da je kažnjavanje potrebno u odgoju, savjetuju da ono bude praćeno poticanjem djetetova pozitivnog ponašanja pohvalama, nagradama i pozornošću.

Kažnjavanje može izazvati niz popratnih učinaka koje roditelji uopće ne očekuju. Prije svega, povećava frustriranost, tjeskobu i agresivnost djeteta (Zarevski, 1997).

Isto tako, može ograničiti čitav niz djetetovih reakcija. Primjerice, dijete koje roditelji vrlo oštro kazne jer je upadalo u riječ starijima, može drastično smanjiti količinu svojih verbalnih iskaza. Valja također primijetiti kako kažnjavanje za roditelje ima kvalitetu ovisnosti. Naime, kako uglavnom odmah zaustavlja djetetovo neprihvatljivo ponašanje, ali ne sprečava njegovo pojavljivanje u budućnosti, ono negativno potkrepljuje roditelje kod kojih raste vjerojatnost ponovne primjene kazne u nekoj sličnoj situaciji (Vasta, Haith i Miller, 1998). Naposlijetku, ključan je problem što se kazna, da bi bila djelotvorna, mora odrediti odmah nakon neprihvatljivog ponašanja, a tada je povećana vjerojatnost da je roditelj ljut pa će kazniti dijete u afektu (Zarevski, 1997). Što dijete više strahuje od jačine kazne koju roditelj u afektu može dodijeliti, veća je vjerojatnost da će ju primjenom različitih strategija, kao što su laganje, varanje i prikrivanje, pokušati izbjeći (Pitzer, 1998).

Metoda

O dječjem doživljaju kažnjavanja u obitelji postoji malo istraživanja (npr. Dobbs, Smith i Taylor, 2006; Pečnik, 2006; Sorbring, Deater-Deckard i Palméus, 2006; Sorbring, Rödhholm-Funnemark i Palméus, 2003) pa je to bio razlog da se pristupi jednom takvom istraživanju kao temi diplomskog rada¹. Istraživanje je provedeno u lipnju 2007. godine u jednoj osnovnoj školi u okolici Zagreba, ispituje pojavne oblike kažnjavanja u obitelji i njihovo doživljavanje iz perspektive učenika viših razreda osnovne škole, kao i razlike koje se u tome javljaju ovisno o spolu i razredu učenika.

Cilj ispitivanja

Cilj ispitivanja bio je otkrivanje pojavnih oblika i dječjeg doživljaja kažnjavanja u obitelji te dječjeg mišljenja o određenim aspektima procesa kažnjavanja.

Polazišne hipoteze

Na temelju gore navedenoga cilja postavljena je opća nul-hipoteza o nepostojanju statistički značajnih razlika u pojavnim oblicima kažnjavanja i dječjem doživljaju kažnjavanja u obitelji s obzirom na spol i s obzirom na razred ispitanika.

Uzorak ispitanika

U ispitivanju je korišten namjerni uzorak od 86 učenika sedmih i osmih razreda jedne osnovne škole u okolici Zagreba. S obzirom na spol ispitanika, uzorak čine 53 djevojčice i 33 dječaka, što odgovara omjeru dječaka i djevojčica u školi u kojoj se provodilo ispitivanje.

¹ Empirijski dio ispitivanja nastao je kao rezultat rada Barbare Kušević, studentice na Odsjeku za pedagogiju, na diplomskoj radnji *Kako djeca doživljavaju kažnjavanje u obitelji* (2007), iz koje je preuzet jedan dio dobivenih rezultata.

Tablica 1: Uzorak ispitanika s obzirom na spol i razred

	M	Ž	N
Sedmi razred	17	27	44
Osmi razred	16	26	42
N	33	53	86

Instrument

Instrument primijenjen u ovome ispitivanju je anketni list namijenjen djeci. Sastoji se od zaglavlja s osnovnim obavijestima o ispitivanju i upitniku te od pitanja zatvorenog tipa. Anketni list je prilagođen očekivanoj razini pismenosti učenika sedmoga i osmoga razreda. Instrument je izradila Barbara Kušević koristeći kao predložak instrument koji su izradile Dobbs, Smith i Taylor (2006).

Rezultati i njihova interpretacija

Tjelesno kažnjavanje

S ciljem otkrivanja pojava oblika kažnjavanja u obiteljima ispitanika, jedan se dio primijenjenog instrumenta usredotočio na tjelesno kažnjavanje. Od ispitanika se tražilo da označe sve oblike tjelesnoga kažnjavanja koje su roditelji na njima primijenili, a broj odgovora nije bio ograničen.

Tablica 2: Učestalost primjene različitih oblika tjelesnog kažnjavanja

Oblik tjelesnoga kažnjavanja	N	%
čupanje	14	16
pljuskanje	29	33
udarci remenom ili šibom po tijelu	11	13
povlačenje za uši	13	15
štipanje	6	7
udarci šakom u glavu	7	8
udarci šakom po tijelu	7	8
klečanje	1	1
zavrtnanje ruke	7	8
nikada nisu kažnjavani na neki od navedenih načina	40	47

Dobiveni rezultati pokazuju kako je najrašireniji oblik tjelesne kazne pljuskanje. Značajniji broj bilježe i čupanje, udarce remenom ili šibom po tijelu te povlačenje za uši. Neočekivan je podatak da na ovakvom, razmjerno malenom, uzorku čak sedam ispitanika prijavljuje udarac šakom u glavu, a isto toliko ispitanika udarac šakom po tijelu. Takvi su rezultati alarmantni jer ovi oblici kažnjavanja bez imalo sumnje predstavljaju

zlostavljanje djeteta. Od svih navedenih oblika tjelesne kazne, klečanje se pokazalo kao najmanje zastupljen oblik te ga je prijavila samo jedna ispitanica. Gotovo polovica ispitanika, njih 47 posto, tvrdi da nikada nisu bili kažnjavani na neki od navedenih načina. Ovakvim ukupnim rezultatom nikako ne možemo biti zadovoljni jer to znači da onih drugih 50 posto doživljava tjelesno kažnjavanje u obitelji. Usporedba rezultata za dječake i djevojčice ne ukazuje ni na jednu statistički značajnu razliku u primjeni pojedinih oblika tjelesnoga kažnjavanja s obzirom na spol ispitanika ili s obzirom na razred ispitanika.

Stav ispitanika prema tjelesnoj kazni

Kad je riječ o stavu ispitanika prema tjelesnom kažnjavanju, najveći broj, njih 71 posto, je onih koji takav postupak osuđuju kao ponižavajući za dijete i misle da ga nikad ne bi trebalo koristiti. Samo tri ispitanika smatraju kako tjelesnu kaznu valja često koristiti jer je ona odličan način učenja djeteta kako se treba ponašati.

Tablica 3: Mišljenje ispitanika o prihvatljivosti tjelesne kazne

	M	Ž	7.	8.	Σ
Ponižavajuća je za dijete i nikad ju ne bi trebalo koristiti.	19 (58%)	42 (79%)	28 (64%)	33 (79%)	61 (71%)
Prihvatljiva je ako se rijetko koristi.	11 (33%)	12 (23%)	13 (30%)	10 (24%)	23 (27%)
Odličan je način učenja djeteta kako se ne smije ponašati i treba ju često koristiti.	3 (9%)	0	3 (7%)	0	3 (3%)

Statistički značajna razlika pokazala se s obzirom na spol učenika (uz 95 posto sigurnosti) u stavu o tjelesnoj kazni kao ponižavajućoj (58 posto dječaka i 79 posto djevojčica; $h_i - \text{kvadrat } 4.63; 1 \text{ st. sl.}$), iz čega slijedi da su djevojčice osvještenije u tome da tjelesna kazna dijete ponižava te ju stoga ne bi trebalo koristiti. S druge strane, dječaci češće vjeruju kako tjelesnu kaznu valja često primjenjivati jer je odličan način učenja djeteta kako se ne smije ponašati. Ne postoji statistički značajna razlika u dobivenim rezultatima s obzirom na razred ispitanika. Ti su rezultati sukladni rezultatima drugih istraživanja koja su pokazala kako dječaci pozitivnije od djevojčica ocjenjuju primjenu tjelesne kazne u odgoju djeteta (Barnet i sur., 1996, Siegal i Barclay, 1985; prema Sorbring, Deater-Deckard i Palmérus, 2006).

Pravo roditelja na udaranje djeteta

Od ispitanika se tražilo da procijene ima li roditelj pravo udariti svoje dijete. Samo 8 posto ispitanika u potpunosti je uvjeren da roditelj ima to pravo. Da roditelj smije udariti dijete, ali ga ne smije ozlijediti vjeruje 44 posto ispitanika. Ovakvo se mišljenje

ispitanika ne poklapa sa stvarnim stanjem u Republici Hrvatskoj jer naše zakonodavstvo zabranjuje svaki oblik tjelesnoga kažnjavanja djeteta.

Tablica 4: Pravo roditelja na udaranje djeteta

	M	Ž	7.	8.	Σ
Nema to pravo.	16 (48%)	24 (45%)	14 (32%)	26 (62%)	40 (47%)
Ima, ali ga ne smije ozlijediti.	13 (39%)	25 (47%)	25 (57%)	13 (31%)	38 (44%)
Naravno da ima.	4 (12%)	3 (6%)	5 (11%)	2 (5%)	7 (8%)

Gotovo polovica ispitanika, njih 47 posto, smatra da roditelj nema pravo udariti svoje dijete. Rezultati ne ukazuju na statistički značajne razlike s obzirom na spol ispitanika. S obzirom na razred ispitanika, statistički značajnom (uz 99 posto sigurnosti) pokazuje se razlika u stavu da roditelj nema pravo udariti dijete (hi – kvadrat 7.81; 1 st.sl). To smatra 62 posto ispitanika osmih razreda, a samo 32 posto ispitanika sedmih razreda, iz čega slijedi da su učenici osmih razreda bolje upoznati s pravima djeteta i zakonom koji vrijedi u Republici Hrvatskoj. Uz 99 posto sigurnosti, statistički značajno više učenika sedmih razreda, njih 57 posto, vjeruje da roditelj ima pravo udariti dijete, ali ga pritom ne smije ozlijediti. To smatra tek 31 posto učenika osmih razreda (hi – kvadrat 5.82; 1 st.sl).

Dobiveni rezultati se podudaraju s onima do kojih su došle Dobbs, Smith i Taylor (2006), koje ističu kako u dobi od dvanaest do četrnaest godina djeca u značajno većem broju nego ranije odobravaju tjelesnu kaznu.

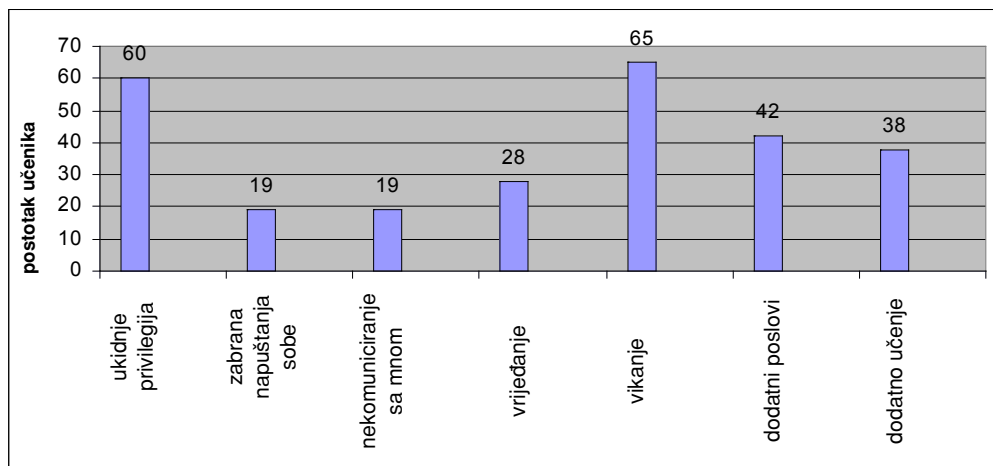
Pravo druge osobe da se umiješa u odnose unutar obitelji

Pravo roditelja proizlazi iz prava djeteta. Onog momenta kada roditelj ugrožava prava djeteta, on snosi odgovornost i društvo ima pravo umiješati se u obiteljske odnose kako bi zaštitilo dijete. Međutim, čak 22 posto ispitanika vjeruje kako nitko nema pravo miješati se u privatne odnose unutar obitelji. Riječ je o nedovoljnoj ili pogrešnoj obaviještenosti učenika sedmih i osmih razreda koji bi trebali znati da to nije privatna stvar obitelji i da "netko" ima pravo, pa čak i profesionalnu dužnost i odgovornost, umiješati se u te odnose. To ispravno prepoznaje gotovo polovica ispitanika, koji navode da je osoba dužna umiješati se u obiteljske odnose i prijaviti roditelja koji često i jako tuče svoje dijete. Vrlo je zanimljivo da 31 posto ispitanika zna da "netko" ima pravo umiješati se u odnose u obitelji u kojoj roditelj često i jako tuče dijete, ali zaključuje kako je bolje ne miješati se. Dobiveni rezultati ne pokazuju statistički značajne razlike s obzirom na spol i razred ispitanika.

Drugi oblici kažnjavanja

Osim tjelesnog kažnjavanja, roditelji se u odgoju koriste i različitim drugim načinima kažnjavanja.

Grafikon 1: Oblici netjelesnoga kažnjavanja

Iz grafičkoga je prikaza vidljivo da su netjelesni oblici kažnjavanja mnogo zastupljeniji od tjelesne kazne. Kao najučestaliji oblik javlja se vikanje, kojim roditelji kažnjavaju čak 65 posto ispitanika. Iako vikanje nije oblik komunikacije kojem treba težiti u obiteljskim odnosima, ipak je manje štetan za dijete od vrijeđanja, koje izravno napada njegovu ličnost. Da ih roditelji vrijeđaju, prijavilo je 28 posto ispitanika, od čega njih četvero tvrdi da ih roditelji vrijeđaju svaki dan.

Nakon vikanja, koje spada u verbalno kažnjavanje djece, najviše je ispitanika označilo da ih roditelji kažnjavaju ukidanjem privilegija, njih 60 posto. Ohrabruje činjenica da većina ispitanika tvrdi kako im roditelji ukidaju privilegije jednom godišnje ili jednom mjesečno. Naime, kao i svaki drugi oblik kažnjavanja, i ukidanje privilegija gubi svoju učinkovitost ako se njime prečesto služi.

Iz grafičkoga je prikaza nadalje vidljivo da su dodatni poslovi i obveza dodatnoga učenja razmjerno česti oblici kažnjavanja – dodatne poslove navodi 42 posto ispitanika, a dodatno učenje njih 38 posto. Značajan je podatak da je dodatno učenje više zastupljeno kod dječaka pa tako 19 dječaka tvrdi da ih roditelji kažnjavaju dodatnim učenjem, dok to navodi 14 djevojčica. Kako je zastupljenost djevojčica u uzorku veća, ova se razlika pokazuje statistički značajnom uz 95 posto sigurnosti ($hi - kvadrat$ 5.53; 1 st.sl.). Uzroke ove pojave valjalo bi pomnije ispitati, a interpretacija rezultata može se oslanjati na pretpostavke o tome da dječaci manje uče, manje su savjesni u obavljanju školskih zadaća pa ih roditelji češće na to moraju prisiljavati.

Zastupljenost posljednja dva oblika netjelesnoga kažnjavanja, zabranu napuštanja sobe i nekomuniciranje s djetetom, prijavljuje jednak broj ispitanika, njih 19 posto. Ni ovi se rezultati ne pokazuju statistički značajno različitim s obzirom na spol ispitanika, tako da obveza dodatnog učenja ostaje jedini oblik kažnjavanja koji je statistički značajno više zastupljen kod jednoga spola (kod dječaka). Ni u jednom navedenom obliku kažnjavanja ne postoje statistički značajne razlike s obzirom na razred ispitanika.

Procjena nužnosti kazne u odgoju

Kaznu kao poželjno odgojno sredstvo odbacuje tek 14 posto ispitanika, ali s druge strane samo 6 posto ispitanika zagovara često upotrebljavanje kazne. Preostalih 81 posto ispitanika smatra da je kazna nužna za odgoj djeteta, ali ju valja umjereno koristiti.

Tablica 5: Procjena nužnosti kazne za uspješan odgoj

	M	Ž	7.	8.	Σ
Nužna je za odgoj djeteta i zato ju valja često koristiti.	1 (3%)	4 (8%)	3 (7%)	2 (5%)	5 (6%)
Nužna je za odgoj djeteta, ali ju valja umjereno koristiti.	31 (94%)	39 (74%)	37 (84%)	33 (79%)	70 (81%)
Suvišna je u odgoju djeteta.	2 (6%)	10 (19%)	4 (9%)	8 (19%)	12 (14%)

S obzirom na spol ispitanika, statistički značajno veći postotak dječaka (uz 95 posto sigurnosti) smatra da je kazna nužna za odgoj djeteta, ali ju valja umjereno koristiti (hi – kvadrat 5.56; 1 st.sl.). Ne postoji statistički značajna razlika s obzirom na razred ispitanika.

Ponašanje bez kažnjavanja

Iz prethodnih je rezultata vidljivo da gotovo 90 posto učenika smatra da je kazna ipak nužna za odgoj djeteta. Bilo je stoga zanimljivo vidjeti kako će ispitanici procijeniti svoje ponašanje u slučaju izostanka bilo kakvoga kažnjavanja.

Tablica 6: Procjena vlastita ponašanja kada bi ih roditelji prestali kažnjavati

	M	Ž	7.	8.	Σ
Postao bih mnogo zločestiji/zločestija nego što sam sada.	12 (36%)	18 (34%)	14 (32%)	16 (38%)	30 (35%)
Ponašao/ponašala bih se kao što se i sada ponašam.	16 (48%)	22 (42%)	21 (48%)	17 (40%)	38 (44%)
Postao/postala bih mnogo bolji/bolja nego što sam sada.	6 (18%)	13 (25%)	9 (20%)	10 (24%)	19 (22%)

Iz tabelarnoga prikaza vidljiva je velika raspršenost rezultata koji govore o različitim stavovima ispitanika prema tome kakav utjecaj kazna ima na njihovo ponašanje. Oko 35 posto ispitanika vjeruje kako bi postali mnogo gori nego što su sada kada bi ih roditelji prestali kažnjavati. Oni, dakle, vjeruju u učinkovitost kazne kao jednog od oblika discipliniranja. Gotovo polovica ispitanika, njih 44 posto, smatra kako

bi se ponašali jednako kao što se i sada ponašaju, što kaznu, po njihovu mišljenju, čini suvišnim dijelom odgajanja djeteta. Oko 22 posto ispitanika vjeruje kako bi postali mnogo bolji nego što su sada, čime iskazuju svoje nepovjerenje u kaznu kao uspješnu metodu discipliniranja. Ne postoji statistički značajna razlika u stavovima s obzirom na spol ispitanika, kao ni s obzirom na razred ispitanika.

Učinkovitost kazne

Procjena učinkovitosti procesa kažnjavanja neizravno je ispitana i utvrđivanjem veze između kazne i ponašanja koje slijedi nakon nje. Dobiveni rezultati vrlo su ohrabrujući jer čak 66 posto ispitanika tvrdi da nakon kazne njihovo neprihvatljivo ponašanje prestaje. Ipak, ostalih 34 posto ispitanika i dalje se jednako ponaša, samo što više pazi da ne budu uhvaćeni (njih 28 posto) ili im je čak i to svejedno (6 posto ispitanika). To djelomično potvrđuje saznanja iskazana u teorijskome dijelu, koja upozoravaju kako kažnjavanje može natjerati djecu da vještije prikrivaju neko ponašanje koje njihovi roditelji ne odobravaju, a ne da se prestanu tako ponašati. Ne postoji statistički značajna razlika s obzirom na spol ispitanika. S obzirom na razred ispitanika, javljaju se statistički značajne razlike u odgovorima ispitanika (uz 99 posto sigurnosti). Naime, statistički značajno veći postotak učenika sedmih razreda tvrdi da se nakon kazne više ne ponaša kao prije (hi – kvadrat 8.48; 1 st.sl.), dok statistički značajno veći postotak učenika osmoga razreda tvrdi da se i dalje jednako ponaša, samo više paze da ih roditelji ne uhvate (hi – kvadrat 9.11; 1 st.sl.). Iz toga slijedi zaključak kako s odrastanjem djeca sve više nastoje nadmudriti roditelje i izbjeći kaznu, a ne promijeniti svoje ponašanje.

Najučinkovitiji oblici kažnjavanja

Od ispitanika se tražilo da odgovore koji oblik kažnjavanja smatraju najučinkovitijim, a nekolicina njih bila je neodlučna u odabiru pa je najučinkovitijima navela po dva oblika kažnjavanja.

Tablica 7: Mišljenje ispitanika o najučinkovitijem obliku kažnjavanja

	M	Ž	7.	8.	Σ
Tjelesno kažnjavanje	6 (18%)	1 (2%)	2 (5%)	5 (12%)	7 (8%)
Dodatni poslovi	7 (21%)	15 (28%)	11 (25%)	11 (26%)	22 (26%)
Vikanje i vrijeđanje	4 (12%)	3 (6%)	1 (2%)	6 (14%)	7 (8%)
Zabrana napuštanja sobe	5 (15%)	3 (6%)	2 (5%)	6 (14%)	8 (9%)
Ukidanje privilegija	17 (52%)	36 (68%)	29 (66%)	24 (57%)	53 (62%)

Više od polovice ispitanika, čak 62 posto, smatra da je ukidanje privilegija najučinkovitiji način kažnjavanja. Dodatni se poslovi također smatraju učinkovitim načinom kažnjavanja (označilo ih je 26 posto ispitanika). Samo oko 8 posto ispitanika smatra da je tjelesno kažnjavanje najučinkovitije, a slični rezultati dobiveni su i za vikanje i vrijeđanje te za zabranu napuštanja sobe. Ne postoji statistički značajna razlika u preferiranju određenoga oblika kažnjavanja s obzirom na spol ispitanika odnosno s obzirom na razred ispitanika.

Oblik kažnjavanja koji ispitanike čini najtužnijima

Srž dječjeg doživljaja kažnjavanja u obitelji predstavlja ispitivanje oblika kažnjavanja koji u ispitanicima izazivaju osjećaj tuge. Rezultati pokazuju kako ispitanike najtužnijima čini vikanje i vrijeđanje (52 posto ispitanika). Ukupno 41 posto ispitanika tvrdi da ih najtužnijima čini tjelesna kazna, a slijede ukidanje privilegija (21 posto), dodatni poslovi (14 posto) te, naposljetku, zabrana napuštanja sobe, koju je navelo samo 6 posto ispitanika.

Tablica 8: Oblik kažnjavanja koji ispitanike čini najtužnijima

	M	Ž	7.	8.	Σ
Tjelesno kažnjavanje	9 (27%)	26 (49%)	19 (43%)	16 (38%)	35 (41%)
Dodatni poslovi	4 (12%)	8 (15%)	3 (7%)	9 (21%)	12 (14%)
Vikanje i vrijeđanje	15 (45%)	30 (57%)	20 (45%)	25 (60%)	45 (52%)
Zabrana napuštanja sobe	2 (6%)	3 (6%)	0	5 (12%)	5 (6%)
Ukidanje privilegija	12 (36%)	6 (11%)	9 (20%)	9 (21%)	18 (21%)

Rezultati pokazuju kako su mnogi ispitanici označili više od jednog oblika kažnjavanja koji ih izrazito rastužuje, što implicira da djeca vlastite emocije tuge povezuju s različitim oblicima kažnjavanja, a što je vrlo indikativno za razumijevanje dječjeg doživljaja kažnjavanja u obitelji. Usporedba rezultata s obzirom na spol ispitanika pokazuje da postoji statistički značajna razlika u određivanju tjelesnoga kažnjavanja kao oblika kažnjavanja koji ispitanike čini najtužnijima. To je naznačilo 49 posto djevojčica i samo 27 posto dječaka, što je dovoljno za odbacivanje hipoteze o nepostojanju razlika ovisno o spolu uz 95 posto sigurnosti ($h_i - \text{kvadrat } 3.99; 1.\text{st.sl.}$). Uz 95 posto sigurnosti, statistički se značajnom s obzirom na spol ispitanika pokazuje razlika u ukidanju privilegija, koje najtužnijima čini 36 posto dječaka i samo 11 posto djevojčica ($h_i - \text{kvadrat } 7.7; 1.\text{st.sl.}$). Iz ovoga slijedi da djevojčice više rastužuje tjelesna kazna, a dječake ukidanje privilegija. Ostali rezultati ne pokazuju statistički značajnu razliku s obzirom na spol.

S obzirom na razred ispitanika, statistički značajno više ispitanika osmih razreda kao oblik kažnjavanja, koji ih čini najtužnijima, navodi dodatne poslove ($h_i - \text{kvadrat}$

4.10; 1 st.sl.) i zabranu napuštanja sobe (hi – kvadrat 5.56; 1.st.sl), što je dovoljno za odbacivanje hipoteze o nepostojanju statistički značajne razlike uz 95 posto sigurnosti. U ostalim oblicima kažnjavanja ne postoji statistički značajna razlika s obzirom na spol ispitanika.

Oblici kažnjavanja koje ispitanici namjeravaju primjenjivati kao roditelji

Kada se zatražilo od ispitanika da označe sve oblike kažnjavanja koje će primjenjivati jednom kada budu roditelji (broj odgovora nije bio ograničen), pokazalo se kako namjeravaju upotrebljavati vrlo širok spektar kazni, ne isključujući ni one tjelesne.

Tablica 9: Oblici kažnjavanja koje ispitanici namjeravaju primjenjivati kao roditelji

Oblik kažnjavanja	M	Ž	7.	8.	Σ
Zabrana izlaska iz kuće	19 (58%)	25 (47%)	19 (43%)	25 (60%)	44 (51%)
Zabrana izlaska iz sobe	5 (15%)	8 (15%)	6 (14%)	7 (17%)	13 (15%)
Ukidanje džeparca	15 (45%)	31 (58%)	28 (64%)	18 (43%)	46 (53%)
Zabrana gledanja televizije	14 (42%)	26 (49%)	24 (55%)	16 (38%)	40 (47%)
Zabrana igranja playstationa	19 (58%)	23 (43%)	22 (50%)	20 (48%)	42 (49%)
Dodatni poslovi	7 (21%)	20 (38%)	14 (32%)	13 (31%)	27 (31%)
Oduzimanje mobitela	16 (48%)	22 (42%)	18 (41%)	20 (48%)	38 (44%)
Zabrana telefoniranja s fiksne linije	4 (12%)	14 (26%)	7 (16%)	11 (26%)	18 (21%)
Pljuska	11 (33%)	3 (6%)	7 (16%)	7 (17%)	14 (16%)
Povlačenje za uši	7 (21%)	4 (8%)	5 (11%)	6 (14%)	11 (13%)
Čupanje	7 (21%)	3 (6%)	5 (11%)	5 (12%)	10 (12%)
Udarac po stražnjici	7 (21%)	5 (9%)	7 (16%)	5 (12%)	12 (14%)
Udarac po nekom drugom dijelu tijela	5 (15%)	3 (6%)	5 (11%)	3 (7%)	8 (9%)
Stajanje u kutu	5 (15%)	7 (13%)	7 (16%)	5 (12%)	12 (14%)
Vrijeđanje	4 (12%)	3 (6%)	4 (9%)	3 (7%)	7 (8%)
Ignoriranje	5 (15%)	5 (9%)	6 (14%)	4 (10%)	10 (12%)
Dodatno učenje	14 (42%)	14 (26%)	15 (34%)	13 (31%)	28 (33%)
Ispisivanje rečenice stotinjak puta	6 (18%)	3 (6%)	5 (11%)	4 (10%)	9 (10%)
Zaključavanje ili zatvaranje u mračni prostor	3 (9%)	3 (6%)	3 (7%)	3 (7%)	6 (7%)
Neki drugi oblik kažnjavanja	6 (18%)	9 (17%)	6 (14%)	9 (21%)	15 (17%)

S obzirom na vlastitu viziju roditeljske uloge i primjenu različitih oblika kažnjavanja, ispitanici se priklanjaju onim oblicima kažnjavanja koji ulaze u kategoriju ukidanja privilegija i ograničenja slobode djetetova kretanja. Oko polovice ispitanika uvjereno je kako će primjenjivati zabranu izlaska iz kuće, ukidanje džeparca, zabranu gledanja televizije i igranja *playstationa* te zabranu korištenja mobilnoga telefona. Prilično su zastupljeni i dodatni poslovi (31 posto), kao i obveza dodatnoga učenja (zagovara ju trećina ispitanika). Tjelesna kazna se mnogo rjeđe navodi kao oblik kazne koju ispitanici namjeravaju primjenjivati kada jednoga dana budu roditelji, ali nema apsolutnog odbacivanja tjelesne kazne kao disciplinske mjere. Svi oblici tjelesnoga kažnjavanja podjednako su zastupljeni u odgovorima ispitanika. Verbalno kažnjavanje nije često navođeno kao očekivani oblik kažnjavanja (8 posto ispitanika).

S obzirom na spol, statistički se značajnima pokazuju dvije razlike, a obje se nalaze unutar kategorije tjelesnoga kažnjavanja. Prva je očekivana primjena pljuske, koju su češće navodili dječaci (33 posto dječaka i 6 posto djevojčica). Tako se sa 99 posto sigurnosti može zaključiti kako dječaci statistički značajno više namjeravaju u budućem vlastitom roditeljstvu primjenjivati pljusku u kažnjavanju djeteta ($hi - kvadrat 11.42; 1 \text{ st.sl.}$). Također se s obzirom na spol ispitanika statistički značajnom pokazuje razlika u očekivanoj primjeni čupanja u kažnjavanju djeteta, koje namjerava primjenjivati 21 posto dječaka i samo 6 posto djevojčica. Ova se razlika pokazuje statistički značajnom uz 95 posto sigurnosti ($hi - kvadrat 4.78; 1 \text{ st.sl.}$). Ne postoji statistički značajna razlika u odgovorima ispitanika s obzirom na razred koji pohađaju.

Zaključak

Rezultati dobiveni ovim istraživanjem pokazuju da u Hrvatskoj treba puno raditi kako bi se iskorišteno tjelesno kažnjavanje djece u obitelji. Ne samo da je ono česta pojava u našim obiteljima, već i kod djece, žrtava kažnjavanja, vlada stav o prihvatljivosti tog oblika kažnjavanja. A to znači da će današnja djeca, budući roditelji, vjerojatno ponavljati obrazac ponašanja svojih roditelja i pribjegavati tjelesnom kažnjavanju djece.

Da bi se takva pojava prevenirala, potrebno je kampanjama, akcijama, obrazovnim programima i sl. jačati javnu svijest o neprihvatljivosti tjelesnog kažnjavanja djece i pedagoški obrazovati pojedince kako bi shvatili da je tjelesno kažnjavanje štetno za razvoj djeteta. S druge strane, javnost treba upoznati s konceptom pozitivnog roditeljstva i roditeljima omogućiti stjecanje znanja o tome kako uspostaviti kvalitetne odnose s djecom temeljene na međusobnom razumijevanju i poštovanju.

LITERATURA:

American Academy of Pediatrics (1998) Guidance for Effective Discipline. *Pediatrics*, 101(4), 723-728.

URL: <http://pediatrics.aappublications.org/cgi/content/abstract/101/4/723> (30.3.2008.)

Anić, V. (1994) *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.

Blum, N. J., Williams, G. E., Friman, P. C., Christophersen, E. R. (1995) Disciplining Young Children: The Role of Verbal Instructions and Reasoning. *Pediatrics*, 96(2), 336-341.

Burton Banks, J. (2002) Childhood discipline: Challenges for Clinicians and Parents. *American Family Physician*, 66(8), 1447-1452.
URL: <http://www.aafp.org/afp/20021015/1447.html> (11.8.2008.)

Caughy i sur. (2003) The effects of Healthy Steps on discipline strategies of parents of young children. *Applied Developmental Psychology*, 24(5), 517-534.
URL:http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6W52-49FXMT2-2&_user=3875467&_rdoc=1&_fmt=&_orig=search&_sort=d&view=c&_acct=C000050661&_version=1&_urlVersion=0&_userid=3875467&md5=5d03caf076bdc7967a4976e5af266fc0 (1.4.2008.)

DeKlyen, M., Speltz, M. L., Greenberg, M. T. (1998) Fathering and Early Onset Conduct Problems: Positive and Negative Parenting, Father-Son Attachment, and the Marital Context. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 1(1), 3-21.
URL:<http://ovidsp.tx.ovid.com/spb/ovidweb.cgi?WebLinkFrameset=1&S=BLFDFPGGIJDDMACFNCILIBMJBDDPPAA00&returnUrl=http%3a%2f%2fovidsp.tx.ovid.com%2fspb%2fovidweb.cgi%3f%26Titles%3dS.sh.15%257c1%257c10%26FORMAT%3dtitle%26FIELDS%3dTITLES%26S%3dBLFDFPGGIJDDMACFNCILIBMJBDD> (2.4.2008.)

Dobbs, T. A., Smith, A. B., Taylor, N. J. (2006) "No, We Don't Get a Say, Children Just Suffer the Consequences": Children talk about Family Discipline. *The International Journal of Children's Rights*, 14(2), 137-156.

Gershoff, E. T. (2002a) Corporal Punishment by Parents and Associated Child Behaviors and Experiences: A Meta-Analytic and Theoretical Review. *Psychological Bulletin*, 128(4), 539-579.

Gershoff, E. T.(2002b) Corporal Punishment, Physical Abuse, and the Burden of Proof: Reply to Baumrind, Larzelere, and Cowan (2002), Holden (2002), and Parke (2002). *Psychological Bulletin*, 128(4), 602-611.

Holth, P. (2005) Two Definitions of Punishment. *The Behavior Analyst Today*, 6(1), 43-47.
URL:<http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=3&hid=107&sid=a8b803f0-0d4a-47ec-817c-00727d16114e%40sessionmgr107> (23.5.2008.)

Jackson, S. i sur. (1998) Predicting abuse-prone parental attitudes and discipline practices in a nationally representative sample. *Child Abuse & Neglect*, 23(1), 15-29.
URL:http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6V7N3VF9DMN-2&_user=3875467&_rdoc=1&_fmt=&_orig=search&_sort=d&view=c&_acct=C000050661&_version=1&_urlVersion=0&_userid=3875467&md5=7d346c6bb9982ba7ec172e8278175ca6 (7.4.2008.)

Janson, S. (2007) A non-violent upbringing for children. U: Daly, M. (ur.) *Parenting*

- in contemporary Europe: a positive approach. Strasbourg Cedex: Council of Europe Publishing.
- Klaić, B. (2004) Rječnik stranih riječi. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Knealing, B. (2002) Chores and children. Learning responsibilities starts at home, with simple everyday household chores.
 URL: http://papa.essortment.com/choreschildren_rhwm.htm (15.6.2007.)
- Kušević, B. (2007) Kako djeca doživljavaju kažnjavanje u obitelji? Neobjavljena diplomska radnja. Zagreb: Knjižnica Odsjeka za pedagogiju Filozofskog fakulteta.
- Lansdown, G. (2000) Children's rights and domestic violence. *Child Abuse Review*, 9(6), 416-426.
 URL: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=3&hid=12&sid=0888a54c-840f-47c6-b053-c985cdaa77f4%40SRCSM2> (11.8.2008.)
- Larzelere, R. E., Kuhn, B. R. (2005) Comparing Child Outcomes of Physical Punishment and Alternative Disciplinary Tactics: A Meta-Analysis. *Clinical Child and Family Psychology review*, 8(1), 1-37.
 URL: <http://www.springerlink.com/content/k0x4468k255187qg/fulltext.pdf> (21.5.2008.)
- Nelsen, J. (2006) Positive discipline. New York: Ballantine Books.
- Pećnik, N. (2006) Prilog odbacivanju tjelesnog kažnjavanja djece. *Dijete i društvo*, 8(1), 177-196.
- Pitzer, R. L. (1998) What Does Research Say About the Effects of Physical Punishment on Children? University of Minnesota Extension.
 URL: <http://www.extension.umn.edu/distribution/familydevelopment/components/7266a.html> (25.6.2007.)
- Solomon, C. R., Serres, F. (1999) Effects of parental verbal aggression on children's self-esteem and school marks. *Child Abuse & Neglect*, 23(4), 339-351.
 URL: http://www.sciencedirect.com/science?_ob=PublicationURL&_toctkey=%23TOC%235847%231999%23999769995%2376635%23FLA%23&_cdi=5847&_pubType=J&_auth=y&_acct=C000050661&_version=1&_urlVersion=0&_userid=4758774&md5=bb18767cc29a17e1de7654525541e617 (11.8.2008.)
- Sorbring, E., Deater-Deckard, K., Palmérus, K. (2006) Girls' and boys' perception of mothers' intentions of using physical punishment and reasoning as discipline methods. *European journal of developmental psychology*, 3(2), 142-162.
 URL: <http://www.ingentaconnect.com/content/psych/pedp/2006/00000003/00000002/art00003> (5.4.2008.)
- Sorbring, E., Rödhölm-Funnemark, M., Palmérus, K. (2003) Boys' and Girls' Perceptions of Parental Discipline in Transgression Situations. *Infant and Child Development*, 12, 53-69.

URL:<http://www3.interscience.wiley.com/journal/93518925/abstract?CRETRY=1&SETRY=0> (5.4.2008.)

Van Zeijl, J. i sur. (2007) Differential Susceptibility to Discipline: The Moderating Effect of Child Temperament on the Association Between Maternal Discipline and Early Childhood Externalizing Problems. *Journal of Family Psychology*, 21(4), 626-636.

Vasta, R., Haith, M. M., Miller, S. A. (1998) *Dječja psihologija: moderna znanost*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Wade, T. D., Kendler, K. S. (2001) Parent, child, and social correlates of parental discipline style: a retrospective, multi-informant investigation with female twins. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 36(4), 177-185.

URL:<http://www.springerlink.com/content/jjt4n0w76atkde79/> (27.3.2008.)

Waterston, T. (2000) Giving guidance on child discipline. *BMJ*, 320(7230), 261-262.

URL:<http://www.bmj.com/cgi/content/full/320/7230/261?ijkey=OGY1Vy/VryCmw> (20.3.2008.)

Wilson, E. (2004) *Discipline Without Punishment*. Oklahoma State University.

URL:<http://pods.dasnr.okstate.edu/docushare/dsweb/Get/Document-2420/T-2329web.pdf> (11.8.2008.)

Zarevski, P. (1997) *Psihologija pamćenja i učenja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

How Children Experience Punishment in the Family?

Prof. Dubravka Maleš, Ph.D.
Barbara Kušević, science novice
Faculty of Philosophy in Zagreb

ORIGINAL SCIENTIFIC ARTICLE
UDK 37.018:17

SUMMARY

Punishment of children has always been a constitutive part of family upbringing, while various forms of punishment are still applied today. However, whereas once parents had unlimited grasp over their children, today many countries, including the Republic of Croatia, regulate by law the right of parents to physically punish and humiliate their child. Beside corporal punishment, there are other forms of punishment that parents use to eliminate child's unwanted behavior, which too can be very harmful for the child's development. Wishing to establish a child's perspective on punishment in the family, the problem was approached both through theoretical and empirical research. Theoretical part provided an overview of basic notions linked to punishment, while the empirical part researched phenomenal forms of punishment in the family, the experience from the viewpoint of senior class pupils and the differences emerging according to gender and the class of pupils. Results obtained revealed that families of respondents applied a wide spectrum of physical and non-physical forms of punishment, although more frequent were those not including corporal punishment. It was also discovered that the majority of respondents were not sufficiently informed of their rights and the law in force in the Republic of Croatia regarding corporal punishment. The results can be used to encourage the raising of parents' awareness of the consequences their disciplinary actions entail, and prompt work with children on the rights of the child.

Key words: *punishment in the family, children experience of punishment in the family, discipline, parents' rights, children's rights*

Wie erleben Kinder häusliche Züchtigung?

Dr. sc. Dubravka Maleš, Ordentlicher Professor
Barbara Kušević, wissenschaftliche Assistentin
Philosophische Fakultät in Zagreb

WISSENSCHAFTLICHER
ORIGINALARTIKEL
UDK 37.018:17

ZUSAMMENFASSUNG

Die Züchtigung von Kindern ist schon immer ein Bestandteil der häuslichen Erziehung gewesen und verschiedene Formen von Züchtigungen werden heute immer noch verwendet. Doch während einst Eltern eine unbeschränkte Macht über deren Kinder ausüben haben, haben heute viele Länder, einschließlich der Republik Kroatien, mit Hilfe von Gesetzen das elterliche Recht auf körperliche und demütigende Züchtigung von Kindern geregelt. Neben körperlicher Züchtigung gibt es auch andere Formen von Strafen, mit denen Eltern versuchen, unerwünschtes Verhalten von Kindern zu beseitigen und die der Entwicklung des Kindes schaden können. Um festzustellen, wie Kinder den Züchtigungsprozess in der Familie erleben, wurde eine theoretische und empirische Forschung durchgeführt. Im theoretischen Teil wurde eine Übersicht der Grundbegriffe der Züchtigung gegeben. Der empirische Teil erforscht die Erscheinungsformen der häuslichen Züchtigung und wie sie von Schülern aus höheren Grundschulklassen erlebt wird, sowie wie vom Geschlecht und Klasse des Schülers bedingten Unterschiede entstehen. Die erzielten Ergebnisse haben gezeigt, wie in den Familien der Befragten ein breites Spektrum an körperlichen und nicht-körperlichen Züchtigungsformen angewendet wird, obwohl Strafen ohne körperliche Züchtigung häufiger sind. Es hat sich ebenfalls erwiesen, dass ein Großteil der Befragten nicht ausreichend informiert ist, über ihre Rechte und dem in Kroatien geltenden Gesetz bezüglich körperlicher Züchtigung. Die Ergebnisse können dazu verhelfen, dass ein elterliches Bewußtsein über die Folgen disziplinerer Massnahmen geschafft wird. Sie können sich auch als nützlich für die Arbeit mit Schülern im Bereich von Kinderrechten erweisen.

Schlüsselwörter: Häusliche Züchtigung, wie Kinder häusliche Züchtigung erleben, Disziplin, Elternrechte, Kinderrechte

Nasilje nad djecom u obitelji: faktori rizika, prekršajnoppravna i obiteljskoppravna zaštita – pilot istraživanje –

Ema Gojković
Dora Krce-Ivančić
Tena Ratković

STRUČNI ČLANAK
UDK 343.62(497.5)

SAŽETAK

U radu su autorice prikazale rezultate pilot-istraživanja koje se odnosi na faktore rizika nasilja nad djecom u obitelji, te sadržaj i učinkovitost obiteljskopravnih i prekršajnopravnih mjera. Osim toga, istaknule su nedostatke u zaštiti djece koja su bila/jesu žrtve obiteljskog nasilja.

Istraživanje je provedeno na Prekršajnome sudu u Zagrebu te u osam centara za socijalnu skrb na temelju upitnika koncipiranih prema prije navedenom opsegu rada. Istraživanje je polučilo rezultate sukladne drugim sličnim istraživanjima (kako unutar, tako i izvan zemlje). Nekolicina značajnih faktora rizika pojavila se na strani zlostavljača (dob, spol, stručna sprema, zaposlenost, alkohol i PTSP), nekolicina na strani žrtve (dob, spol, bračni status i struktura domaćinstva u kojemu živi). Naravno, uza sve, nezaobilazan je i socio-ekonomski status obitelji, koji se, prema istraživanju, također pojavljuje kao rizični čimbenik.

Cijelo je istraživanje navelo autorice na zaključak kako je s teoretske strane pravna zaštita djece višestruko osigurana (Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, Obiteljski zakon, Kazneni zakon, Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji), ali se u praksi ne provodi u zadovoljavajućoj mjeri.

Ključne riječi: *nasilje u obitelji nad djecom, faktori rizika, obiteljskoppravna zaštita, prekršajnoppravna zaštita*

1. Uvod

Čini se da je nasilje¹ danas sve češći oblik komunikacije, odnosno postupanja među članovima obitelji te sa sigurnošću možemo istaknuti pojavu nasilja u obitelji kao negativnu pojavu i nezaobilazni problem današnjeg društva.

¹ 1) Primjena sile protiv volje ili prava onoga na kome se primjenjuje, 2) postupak protiv prirode ili duha koji se provodi na silu (V. Anić, Rječnik hrvatskog jezika).

Ovaj smo članak napisale u želji da bolje proučimo kako se djeca štite od nasilja u obitelji u praksi. Odlučile smo rad koncipirati dvodijelno – s jedne strane proučiti uzroke nasilja u obitelji nad djecom, a s druge sankcioniranje nasilničkog ponašanja. I samo istraživanje, koje je temelj našeg rada, bilo je dvodijelno koncipirano. Istraživanje smo započele proučavanjem spisa Prekršajnoga suda, a potom smo te iste slučajeve pokušale pronaći u spisima centara za socijalnu skrb te utvrditi kako je provedena prekršajnoppravna i obiteljskoppravna zaštita za djecu kod koje je jedan od roditelja prekršajno kažnjen zbog nasilničkog ponašanja prema njima. Radom nije predviđeno razmatranje kaznenih sankcija.

Upitnici su bili sastavljeni na način kojim smo pokušale utvrditi kako se pokreću mehanizmi zaštite djece od nasilja u obitelji, koji su faktori rizika za djecu, koje mjere poduzimaju nadležna tijela te kakva je povezanost prekršajnoppravne i obiteljskoppravne zaštite.

Istraživanje je bilo provedeno volonterski, u okviru izrade seminarskog rada na Katedri obiteljskog prava Pravnog fakulteta u Zagrebu, pa zbog ograničenosti vremena i sredstava ima značaj pilot istraživanja, ponajprije zbog skromnog uzorka od tridesetak slučajeva.

2. Pravno uređenje

Za potrebe ovoga rada, kao prikaz pravnog uređenja, sumarno izlažemo pozitivne propise koji su neposredno zanimljivi za provedeno istraživanje, a izostavljen je prikaz ustavnih odredaba kao i odredaba međunarodnih ugovora.

U Hrvatskoj je 2003. godine donesen Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 116/03.). Prema čl. 4. ovoga Zakona „nasilje u obitelji je:

- svaka primjena fizičke sile ili psihičke prisile na integritet osobe,
- svako drugo postupanje jednog člana obitelji koje može prouzročiti ili izazvati opasnost da će prouzročiti fizičku i psihičku bol,
- prouzročenje osjećaja straha ili osobne ugroženosti ili povrede dostojanstva,
- fizički napad bez obzira da li je nastupila tjelesna ozljeda ili ne,
- verbalni napadi, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrđnim nazivima i drugi načini grubog uznemiravanja,
- spolno uznemiravanje,
- uhođenje i svi drugi načini uznemiravanja,
- protupravna izolacija ili ograničavanje slobode kretanja ili komuniciranja s trećim osobama,
- oštećenje ili uništenje imovine ili pokušaj da se to učini.”

Pored sankcija u obliku novčanih i zatvorskih kazni ovaj je Zakon predvidio i zaštitne mjere u čl. 7.: obvezni psihosocijalni tretman, zabranu približavanja žrtvi nasilja, zabranu uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju, udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora, osiguranje zaštite osobe izložene nasilju, obvezno liječenje od ovisnosti, oduzimanje predmeta koji je namijenjen ili uporabljen u počinjenju prekršaja.

Pored posebnog prekršajnog zakona sudovi mogu primijeniti čl. 215. a Kaznenog zakona: “Član obitelji koji nasiljem, zlostavljanjem ili osobito drskim ponašanjem dovede drugog člana obitelji u ponižavajući položaj: kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.” (Kazneni zakon, NN 110/97., 27/98., 50/00., 129/00., 51/01., 111/03., 190/03., 105/04., 84/05. i 71/06).

Naravno, njegovi učinci bili su preuski obzirom na rasprostranjenost pojave, te je donošenje Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji bilo prijeko potrebno.

Obiteljski zakon (u daljnjem tekstu ObZ, NN 116/03., 17/04., 136/04., 107/07.) zabranjuje nasilje nad djetetom izričitom odredbom čl. 88.: “Roditelji i ostali članovi obitelji ne smiju dijete podvrgavati ponižavajućim postupcima, duševnom ni tjelesnom nasilju, odnosno zlostavljanju.”

Također je bitno pravo djeteta zatražiti zaštitu pred nadležnim tijelima koja su o tome dužna obavijestiti centar za socijalnu skrb, pri čemu ono ima pravo saznati važne okolnosti slučaja, dobiti savjet i izraziti svoje mišljenje te biti obaviješteno o mogućim posljedicama uvažavanja njegova mišljenja (čl. 89. st. 1. i 5. ObZ).

ObZ predviđa i mjere za zaštitu osobnih interesa djece i to dvije preventivne, koje izriče centar za socijalnu skrb: upozorenje na pogreške i propuste u skrbi i odgoju (čl. 109.) i nadzor nad roditeljskom skrbi (čl. 110.), te represivne, koje izriče sud: oduzimanje prava roditelju da živi s djetetom (čl. 111.) te lišenje prava na roditeljsku skrb (čl. 114.). Prve dvije mjere po svom određenju nisu namijenjene zaštiti djeteta u slučajevima nasilja u obitelji, već tek represivne.

Radi bolje primjene postojećih propisa Vlada RH donijela je 2004. godine Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji koji preciznije određuje obveze nadležnih tijela i drugih čimbenika i institucija koje sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju nasilja te pružanju pomoći i zaštite osobama izloženim nasilju u obitelji; oblike, način i sadržaj suradnje između nadležnih tijela i drugih čimbenika koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju nasilja te pružanju pomoći i zaštite osobama izloženim nasilju u obitelji; ostale aktivnosti i obveze koje se odnose na postupanje nadležnih tijela i drugih čimbenika koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju nasilja te pružanju pomoći i zaštite osobama izloženim nasilju u obitelji; te završne odredbe kojima se propisuju postupanja u skladu s aktivnostima ovog Protokola.²

3. Istraživanje

Istraživanje je provedeno u Zagrebu, na Dežurnome odjelu Prekršajnoga suda i u centrima za socijalnu skrb, i to u sljedećim uredima: Peščenica, Susedgrad, Centar, Novi Zagreb, Trešnjevka, Maksimir, Medveščak i Dubrava.

Samo istraživanje sastojalo se od dva međusobno povezana dijela. Prvo je na Prekršajnome sudu slučajnim odabirom izabrano dvadeset i sedam pravomoćnih spisa³ koji se odnose na nasilje u obitelji nad djecom, tj. počinitelj je kažnjen prema čl. 18. st. 5. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji.⁴ Na temelju tih spisa smo ispunile upitnik koji se s jedne strane odnosio na utvrđivanje rizičnih faktora (5 pitanja), a s druge na prekršajopravnu zaštitu (5 pitanja).

Drugi dio istraživanja odvijao se u centrima za socijalnu skrb. Cilj je bio povezati prekršajopravnu i obiteljskoppravnu zaštitu, pa smo u Centralnom uredu za socijalnu skrb Zagreb prema prebivalištu žrtve nasilja u obitelji utvrdile koji centar je nadležan za taj slučaj. S tim smo informacijama obišle svih osam centara i tamo prikupile daljnje podatke o rizičnim faktorima za nasilje u obitelji nad djecom (5 pitanja vezana uz socijalnu anamnezu) i o obiteljskoppravnoj zaštiti (6 pitanja). Od slučajeva koje smo

² URL: <http://www.mobms.hr/page.aspx?PageID=46> (2. 11. 2007.)

³ Većina spisa je iz 2005. i 2006. godine.

⁴ “Ako je nasilje iz stavka 3. ovoga članka počinjeno na štetu djeteta ili maloljetne osobe, počinitelj će se kazniti za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od najmanje 7.000,00 kuna ili kaznom zatvora u trajanju od najmanje 40 dana.”

prikupili neki su bili vrlo koncizni, što nam je otežalo pribavljanje podataka. No to nije bila jedina poteškoća jer smo se u pribavljanju dozvola i odobrenja i za prvi i drugi dio istraživanja susrele s administrativnim aparatom.

Ističemo da nam spisi ponekad nisu pružili podatke koje smo tražili, za što je odgovorna ili šturost presude ili šturost socijalne anamneze, a ponekad i neutvrđivanje ovih podataka od strane nadležnih tijela (ili barem izostanak njihova unošenja u završni spis).

3.1. Prekršajnoppravna zaštita

Djelo najčešće prijavljuje sama žrtva, dijete (52%, tj. trinaest slučajeva) i to telefonom policiji. To nas je ugodno iznenadilo, jer pokazuje da učenje o pravima djece u školama, razna predavanja i kampanje imaju svoj smisao te ih smatramo pohvalnima i vrlo poticajnima za daljnje akcije. Suprotna strana ove sretne priče jest činjenica da ni u jednome spisu nismo našle da je djelo prijavila službena osoba, što postavlja pitanje svijesti o problemu prvenstveno odgojno-obrazovnih i zdravstvenih ustanova, jer je većinom riječ o djeci koja se školuju.⁵ Vjerujemo da je to povezano i s činjenicom nepostojanja sankcija za povredu dužnosti prijavljivanja, a možda i zastarjelog gledišta po kojemu problemi u obitelji, čak i kada dolazi do teških povreda prava djeteta, trebaju ostati u obitelji.

Najčešći oblici nasilja su tijesno, u smislu udaraca i sl. te verbalno, što u kombinaciji ili zasebno čini oko 90% slučajeva.

3.1.1. Faktori rizika

Prvi dio upitnika odnosio se na *faktore rizika* za nasilničko ponašanje na strani zlostavljača (spol, dob, obrazovanje, zaposlenje, alkohol i PTSP), faktore rizika na strani žrtve (spol, dob, obiteljski status i život s nasilnikom), te socio-ekonomske značajke obitelji (struktura obitelji: život žrtve s oba roditelja, broj djece u obitelji, odnos žrtve i počinitelja i ukupna primanja obitelji).

Iako je (posebice za pojedine faktore) uloga rizičnih situacija vrlo izražena, ono što valja naglasiti jest da ovdje govorimo o rizičnim utjecajima, a ne presudnim impulsima. Moguće je da, unatoč kumuliranim okolnostima rizika, do nasilja uopće ne dođe, no isto je tako moguće da do nasilja dođe u obiteljima koje nisu prethodno pokazivale nikakvu potrebu za intervencijom.

3.1.1.1. Faktori rizika na strani zlostavljača

Tablica 1. Spol zlostavljača

SPOL POČINITELJA:	Broj slučajeva:	U postotku:
Žena	5	17,3%
Muškarac	24	82,7%
UKUPNO:	29	100%

⁵ "Novčanom kaznom za prekršaj iz članka 15. stavka 1. ovoga Zakona kaznit će se osobe iz članka 5. koje ne prijave policiji ili nadležnom općinskom državnom odvjetništvu počinjenje nasilja u obitelji iz članka 4. ovoga Zakona za koje su saznali obavljajući svoju dužnost." (čl. 19. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, NN 116/03.).

Prema rezultatima našeg istraživanja, počinitelj nasilja u obitelji je gotovo pet puta češće muškarac nego žena. Ovi nas podatci nisu suviše iznenadili s obzirom na još uvijek prisutnu diferencijaciju osobina i očekivanih, odnosno prihvatljivih ponašanja na *tipično muška* i *tipično ženska*, pri čemu se muškarcu dodjeljuje položaj glave obitelji, što (pogotovo u tradicionalnim sredinama) u svijesti ljudi opravdava oštrinu, strogost, pa tako i agresivnost.

Zanimljiva je korelacija proizašla iz usporedbe spola počinitelja i spola žrtve. Prema našem istraživanju, u pravilu su žene sklonije nasilnički se ponašati prema ženskim žrtvama, a muškarci prema muškom spolu. U praksi to najčešće izgleda tako da majke tuku kćeri (u 80% slučajeva), a očevi sinove (u 62,5% slučajeva).

Tablica 2. Korelacija spola zlostavljača i spola žrtve

		SPOL ŽRTVE:		UKUPNO
		ŽENSKO	MUŠKO	
ŽENA ZLOSTAVLJAČ	Slučajevi:	4	1	5
	Postotak:	80%	20%	100%
MUŠKARAC ZLOSTAVLJAČ	Slučajevi:	12	15	24
	Postotak:	50%	62.5%	100%

Tablica 3. Dob zlostavljača

		18-25	25-30	30-35	35-40	40-45	45-50	50-55	55-70	UKUPNO
ZLOSTAVLJAČI	Slučajevi:	1	0	3	5	6	7	5	2	29
	%	3,4	0	10	17,2	20,6	24,1	17,2	6,8	100%
ŽENE ZLOSTAVLJAČI	Slučajevi:	0	0	2	1	0	1	1	0	5
	%	0	0	40	20	0	20	20	0	100%
MUŠKARCI ZLOSTAVLJAČI	Slučajevi:	1	0	1	4	4	9	4	1	24
	%	4,1	0	4,1	16,6	16,6	37,5	16,6	4,1	100%

Iako dob samu po sebi teško možemo promatrati kao visokorizičan faktor, ipak je vrlo zanimljivo da zlostavljači najčešće nisu zaposleni i uurbanani roditelji tridesetih godina, kako su mnogi skloni vjerovati, već osobe pred mirovinom te životne dobi između 40 i 50 godina.

Naše je istraživanje također pokazalo zanimljivu korelaciju između dobi i spola zlostavljača, koja pokazuje da će žene, u usporedbi s muškarcima (muškarci zlostavljači većinom imaju 45-50 god), zlostavljati u prosječnoj životnoj dobi 15 godina manjoj od muškaraca (žene zlostavljači najčešće imaju 30-35 god). Ipak, ovo se može promatrati i u svjetlu činjenice da žene ranije postaju majke no što muškarci postaju očevi.

Tablica 4. Obrazovanje zlostavljača

		BSS	NSS	SSS	VŠS	VSS	UKUPNO
STATISTIKA RH (2007.) *	Postotno	18,7%	21,9%	47,7%	12%		100%
ZLOSTAVLJAČI OPĆENITO	Slučajevi:	1	2	18	3	3	27
	Postotno:	3,7%	7,4%	66,6%	11,1%	11,1%	100%
MUŠKARCI ZLOSTAVLJAČI	Slučajevi:	1	2	15	1	3	22
	Postotno:	4,54%	9,1%	68,2%	4,54%	13,6%	100%
ŽENE ZLOSTAVLJAČI	Slučajevi:	0	0	3	2	0	5
	Postotno:	0%	0%	60%	40%	0%	100%

* prema podacima Državnog zavoda za statistiku, URL: <http://www.dzs.hr/> (1.11.2007.)

Prema našim statistikama, najveći broj prekršajno kažnjenih zlostavljača ima srednju stručnu spremu. No uzevši u obzir i obrazovnu strukturu RH, prema statističkim podacima za 2007., primjećujemo da zapravo velik postotak zlostavljača ima višu i visoku stručnu spremu. Priznajemo da nas je, pomalo uljuljkane u stereotipne slike zlostavljača, nemalo iznenadila činjenica brojnosti slučajeva u kojima se visokoškoolovani ljudi pojavljuju u nimalo primjerenim ulogama (čime ne želimo reći da je uloga nasilnika primjerena neobrazovanima, već da se od onih obrazovanih više očekuje da budu upoznati s pravima djeteta i načelima zaštite slabijih kategorija stanovništva, u koju svakako spadaju djeca).

Tablica 5. Zaposlenost počinitelja

	ZAPOSLEN	NEZAPOSLEN	MIROVINA	UKUPNO
Slučajevi:	10	9	6	25
Postotno:	40%	36%	24%	100%

Činjenica da je većina (iako ne velika većina) zlostavljača zaposlena pomalo nas je iznenadila. Ipak, treba istaknuti da poprilično velik broj njih radi honorarno, ili "na crno", a također je evidentno da nemali broj nije zaposlen. Uzmemo li u obzir ranije naglašenu činjenicu da 66,6% zlostavljača ima SSS, skloni smo povezati i ovu

kategoriju s hijerarhijom motiva i smatrati da je ovdje možda naglasak na frustrirajućem učinku činjenice da se ne može osigurati egzistencija i dostojan život svojoj obitelji, što je svakako izrazito utjecajan stresni čimbenik, koji, posebice u kombinaciji s nekim drugim čimbenicima (primjerice, alkoholom), lako dovodi do iskaljivanja frustracija na onome tko se ne može braniti.

Smatramo da je od velike važnosti također i vrsta posla koju osoba obavlja, poglavito s obzirom na količinu stresa za koju se može očekivati da će joj određeni posao donositi. Mnoge su studije u svijetu pokazale da stresan posao roditelja uvelike povećava rizik od zlostavljanja djeteta (Whipple, E. E., Webster-Stratton, C., 1991; Coohy, C., Braun, N., 1997; Rosenberg, M. S., Reppucci, N. D., 1983; Mash, E. J., Johnston, C., Kovitz, K., 1983).

Tablica 6. Alkohol i PTSP kao faktori rizika

		ALKOHOLIZIRANOST	PTSP	UKUPNO
Zlostavljači općenito	Slučajevi	14	2	16
	Postotno	87,5%	12,5%	100% *
Žene zlostavljači	Slučajevi	4	0	5
	Postotno	80%	0%	100%
Muškarci zlostavljači	Slučajevi	5	6	11
	Postotno	45,8%	54,2%	100%

* 100% kao zbroj ovdje se pojavljuje samo slučajno, jer su svih 12,5% zlostavljača s PTSP-om bili ujedno i pod utjecajem alkohola.

Naše je istraživanje pokazalo da je čak 87,5% nasilnika bilo u trenutku počinjenja nasilja u obitelji pod utjecajem alkohola. Sljedećim faktorom rizika pokazao se PTSP, no valja naglasiti da se u oba slučaja dijagnosticiranog PTSP-a radilo o istovremenom utjecaju alkohola, što upućuje na povezanost ova dva problema i potrebu intenzivnijeg rada na podizanju svijesti o štetnim posljedicama upotrebe alkohola upravo kod ove skupine zlostavljača.

Zanimljivo je da u ni u jednom spisu nismo naišli na zloporabu droga u trenutku nasilja u obitelji. Zaključujemo da ovisnost ovoga tipa još uvijek nije dosegla tolike razmjere razornosti u Hrvatskoj, kao što je to slučaj u ostalim državama (primjerice, SAD). Ipak, ovo ne znači da problem ne postoji, već samo da nam se još uvijek daje vremena da raznim edukacijama djelujemo na povećanje svjesnosti pučanstva i spriječimo ekspanziju jednog od visokorizičnih faktora.

Poznato je da alkohol djeluje na centar u mozgu koji kontrolira (i sprječava) socijalno neprihvatljiva ponašanja. U samom trenutku nasilja, alkohol često služi kao *okidač*, uz to što djeluje na prosudbu zlostavljača, on također povećava agresivnost i smanjuje samokontrolu osobe pod njegovim utjecajem. Iskrivljenost percepcije se najviše očituje u činjenici da nasilnik najčešće u trenutku počinjenja uopće nije svjestan koliko ozbiljan prijestup čini i kakve će sve tjelesne, mentalne, emocionalne i socijalne posljedice njegovo ponašanje ostaviti na zlostavljanom djetetu. Što se zanemarivanja tiče, vjerojatno valja očekivati da će ovisnik ili osoba pod utjecajem neprimjereno

obnašati roditeljsku ulogu, pa tako i nerazumno trošiti novac (primjerice, za drogu ili alkoholna pića umjesto za potrebe domaćinstva i posebno potrebe djeteta).

Ovisnici u pravilu nisu pouzdane osobe, niti su dovoljno odgovorni da bi im se mogla povjeriti briga o djetetu i teško da se može očekivati da će djetetovu dobrobit stavljati na prvo mjesto u situacijama ovisničke krize. Stoga ovisnost ovdje ne ističemo samo kao faktor rizika, nego i kao čimbenik koji bi itekako trebao biti impuls za pomniji nadzor nad takvim obiteljima, a time i moguću prevenciju neželjenih situacija.⁶

Posttraumatski stresni poremećaj (PTSP) “oblik je psiholoških posljedica izlaganja stresnim doživljajima, koji uključuju smrtnu opasnost, ozbiljne fizičke povrede ili prijetnju fizičkom integritetu osobe te koja ta osoba doživljava krajnje traumatično”.⁷ Sam pojam PTSP-a je našoj stručnoj i laičkoj javnosti postao blizak tek početkom Domovinskog rata, u jesen 1991. godine. S obzirom na to da se javlja u osoba bilo koje dobi, uključujući i dječju dob, problem PTSP-a za nas ima dvostruku relevantnost. Važan nam je i kao jedan od faktora rizika za nasilje u obitelji (12,5% zlostavljača ima dijagnosticiran PTSP), ali i kao moguća posljedica nasilja u obitelji. Simptomi koji ga prate su depresivnost i anksioznost, te disocijativno ponašanje (Hauptert, M., 2004).

U proučavanju socijalnih anamneza često smo nailazile na ove simptome kod zlostavljane djece, no nikada se to nije nazivalo mogućim PTSP-om, što smatramo važnim propustom. Izgleda da naša stručna javnost još uvijek nije sklona pripisati ga ikome osim odraslima izloženima ratu.⁸

3.1.1.2. Faktori rizika na strani žrtve

Iako djecu ni u kojem slučaju ne možemo smatrati krivima za zlostavljanje, niti njihove osobine mogu biti smatrane opravdanjem ili olakotnim okolnostima u situaciji zlostavljanja, neke značajke na strani žrtve ipak povećavaju rizik od nasilja u obitelji.

Tablica 7. Spol žrtve

	ŽENSKO	MUŠKO	UKUPNO
Slučajevi	14	19	33*
Postotno	42,5%	57,5%	100%

* U navedenim podatcima broj žrtava je veći no što je broj spisa iz razloga što se u nekim slučajevima pojavljivalo po nekoliko žrtava zlostavljanih od strane jednog počinitelja.

Spol žrtve sam po sebi ne smatra se toliko relevantnim faktorom rizika s obzirom na činjenicu da iz većine studija proizlazi podjednaka zastupljenost zlostavljane

⁶ Grupa čikaških stručnjaka za nasilje u obitelji u svojoj je studiji iz 1995. dokazala da je za djecu, čiji roditelji zlorabe drogu i opojna sredstva, tri puta vjerojatnije da će biti zlostavljana, a čak je četiri puta vjerojatnije da će biti zanemarena od djece čiji roditelji ne zlorabe drogu i opojna sredstva. (Jaudes, P. K., Ekwo, E., Van Voorhis, J., 1995).

⁷ Definicija preuzeta sa URL: http://hr.wikipedia.org/wiki/Posttraumatski_stresni_poreme%C4%87aj

⁸ Mladen Hauptert, dr.med. i spec. psihijatar, govori da su glavni simptomi kod djece autizam, odbijanje razgovora, neugodni snovi s raznim čudovištima, smanjenje aktivnosti i odnosa s realnim svijetom, promijenjen stav prema budućem životu, a mogući su i tjelesni simptomi kao što su bolovi u želucu, glavobolje i sl. (Hauptert, M., 2004).

djece muškog i ženskog spola, uz poneke pozitivne brojčane oscilacije, najčešće na strani ženske djece.^{9, 10}

Naše je istraživanje pokazalo da su češće zlostavljana muška (57,5%), nego ženska (42,5%) djeca. Ipak, ističemo da se ne radi o radikalnim razlikama u postotcima, već o približno podjednako zastupljenosti žrtava obaju spolova.¹¹

Ono što bismo željele naglasiti jest da same brojke, a posebice ove, ne treba striktno tumačiti isključivši kontekst. Naime, u praksi podloga ovih brojki najčešće nije bila preferencija zlostavljača prema dječacima, već činjenica da su dječaci (najčešće starije dobi) bili skloniji braniti se, uzvratiti na nasilje i isto tako zaštitnički se postaviti prema ženskim članovima obitelji, što je dovodilo do povećanja intenziteta cijelog nasilničkog događaja te privlačenja pozornosti susjeda, promatrača i samih centara, temeljem čega su ovi slučajevi češće prijavljivani i dokumentirani. Veću zastupljenost muškog spola i na strani zlostavljača i na strani žrtve tumačimo na način podržan od strane mnogih znanstvenika, a to je da se vrlo vjerojatno radi o tome da su glavnina zlostavljača i sami bili zlostavljani (De Bellis, 2001; Roberts, O'Connor, Dunn, Golding, 2004; Cunningham, 2003; Capaldi, Pears, 2001).¹²

Tablica 8. Dob žrtve u trenutku počinjenja nasilja

	Do 5 god	5 – 10 god	10 – 15 god	15 – 18 god	UKUPNO
Slučajevi	2	5	8	9	24
Postotno	8,3%	20,8%	33,3%	37,5%	100%

Prema podacima većine studija u svijetu, najviše zlostavljane djece je najmlađe dobi (primjerice, u 2000. je najviše zlostavljane djece do 3 godine života, a to je 15,7 žrtava na 1.000 djece ove dobne skupine) i broj zlostavljane djece se smanjuje s povećanjem dobne skupine.¹³

Naše je istraživanje, suprotno tome, pokazalo da su većinom zlostavljana djeca starije životne dobi (u dobnu skupinu od 10-18 godina spada 70,8% žrtava). Sklone smo vjerovati da se ovdje zapravo ponovno radi o postojanju crne brojke nasilja u obitelji.

Naime, sumnjamo da zlostavljači postaju aktivni tek kad žrtva napuni određene godine i smatramo da je djelatnost zlostavljača zapravo najčešće kontinuirani proces. Učestalo zlostavljanje tijekom niza godina prekida se rjeđe spoznajom zlostavljača, a češće reakcijom žrtve, koja onda, po naravi stvari, mora biti dovoljno zrela da bi

⁹ Tako podatci istraživanja *U.S. Department of Health & Human Services* iz 2004. pokazuju da su 48,3% dječjih žrtava dječaci, a 51,7% dječjih žrtava djevojčice (URL: <http://www.prevent-abuse-now.com/stats.htm>). Također i: Finkelhor, D. (1994) i Back, S., Lips, H.M. (1998).

¹⁰ Ovo se posebno odnosi na seksualno zlostavljanje, za koje su faktori rizika detaljno proučavani u brojnim svjetskim studijama. Zanimljiva je, primjerice, studija autora Finkelhora i Omroda (Finkelhor, D., Ormrod, R., 2001) o zlostavljanju djece od strane dadilja koja dokazuje postojanje korelacije između spola žrtve i oblika nasilja; muška su djeca, naime, češće bila žrtve tjelesnog oblika nasilja, a djevojčice seksualnog uznemiravanja.

¹¹ Slične rezultate, odnosno veću zastupljenost muškog spola žrtava, dobila je iscrpna studija znanstvenika iz Queenslanda – 52% žrtava su dječaci (Smallbone, S., Wortley, R., 2001).

¹² Dr. Nicholas Groth, psihijatar s Floride, koji je liječio preko 3.000 zlostavljača djece zadnjih nekoliko desetljeća, navodi podatak da su čak 95% njih i sami bili zlostavljani kao djeca (Groth, Hobson, Gary, 1982; Groth, 1979).

¹³ Prema podacima *U.S. Department of Health & Human Services* iz 2002. godine., URL: <http://www.childwelfare.gov/pubs/usermanuals/foundation/foundatione.cfm#backsixtyone> (16. 04. 2007.)

bila sposobna shvatiti kako postoje mehanizmi zaštite koji mogu promijeniti stvari, ako smogne hrabrosti za protudjelovanje. Kao što smo već naglasile, zbog ovakvog stanja stvari smatramo vrlo korisnima i potrebnima akcije UNICEF-a i brojnih drugih međunarodnih organizacija i nevladinih udruga koje promiču i štite prava djece i povećavaju razinu svijesti javnosti i djece.

Tablica 9. Bračni status žrtve

	DIJETE ROĐENO U BRAKU	IZVANBRAČNO	UKUPNO
Slučajevi	21	7	28
Postotno	75%	25%	100%

Za tumačenje podataka iz ove tablice potrebno je uzeti u obzir da je u Republici Hrvatskoj 2006. godine 10,4% djece rođeno izvan braka.¹⁴

U skladu s ovim podacima, jasno je da je nasilje u obitelji zapravo više nego dvostruko češće nad djecom izvanbračnog statusa.

Tablica 10. Život žrtve sa nasilnikom

ŽIVI S NASILNIKOM	DA	NE	UKUPNO
Slučajevi	27	2	29
Postotno	93,1%	6,9%	100%

Zapanjujuća je činjenica da 93,1% zlostavljane djece ostaje živjeti s nasilnikom nakon počinjenja nasilja u obitelji. Ne zauzimamo stav po kojem bi djecu trebalo olako izdvajati iz obiteljske zajednice, no smatramo da je nemoguće da se u više od 90% slučajeva nasilnik prestao nasilnički ponašati, pogotovo stoga jer su zagrebački centri za socijalnu skrb odnosno izvanparnični sudovi neskloni izricati ili pokrenuti postupke za izricanje teže i teške mjere roditeljima (kako će pokazati poglavlje *Obiteljskoppravne mjere* odnosno *Prekršajnoppravne mjere*).

S obzirom na to da naši podatci ne obuhvaćaju samo nasilje nad djecom od strane roditelja, već i od strane drugih članova obiteljske zajednice, ovi su podatci dvostruko poražavajući. Oni pokazuju kako loše ekonomske prilike (koje povećana domaćinstva širih obiteljskih zajednica čine nužnima), u kojima je žrtva prvenstveno financijski ovisna o nasilniku, inhibiraju svaku mogućnost zaštite žrtve.

Tablica 11. Život žrtve s roditeljima

ŽRTVA ŽIVI :	S oba roditelja	S jednim roditeljem		UKUPNO:
Postotno	81.2%	18.5%		100%
		Majka	Otac	
Postotno		12.5%	6%	100%

¹⁴ Podatci su preuzeti s Internet stranica Hrvatskog zavoda za statistiku, URL: <http://www.dzs.hr/> (22.04. 2007.)

Činjenicu da će se nasilničko ponašanje češće pojaviti u obitelji gdje dijete živi s oba roditelja, tumačimo činjenicom da nakon raspada zajednice, u velikoj većini slučajeva, dijete ostaje živjeti s majkom, a s obzirom na to da su najčešći zlostavljači muškarci, smanjuje se rizik za zlostavljanje unutar obitelji.

Međutim, stres uzrokovan samohranim roditeljstvom i prvenstveno (već spomenutim) financijskim, emotivnim i psihološkim teretom takve situacije, itekako povećava rizik da će doći do nasilničkog ponašanja (u 18,5% slučajeva). Smatramo da prevagu ipak donosi činjenica da će sud u brakorazvodnom postupku, a u skladu s načelom dobrobiti djeteta, uvijek smjestiti dijete sa podobnijim roditeljem i da će njegova odluka većinom biti ispravna.

Tablica 12. Broj djece u obitelji

	1 - 3	3 - 5	> 5	UKUPNO
Postotno	75%	19%	6%	100%

Podatke koji su predstavljeni u tablici 12 treba promatrati u svjetlu činjenice da u RH većina obitelji ima jedno dijete (47,3%) ili dvoje djece (41,3%), a puno manji broj obitelji ima troje djece (8,7%) ili više njih (2,7%).¹⁵

Stoga podatci iz tablice 12, promatrani izdvojeno iz demografskog konteksta RH, mogu dovesti do potpuno krivog zaključka. Kako bismo ovo izbjegle, u tablici 13 navodimo strukturu hrvatskih obitelji u postotcima i brojevima djece koja žive u tim obiteljima.

Tablica 13. Postotak obitelji određenog broja djece u RH i izračun indeksa rizičnosti

Broj djece:	1	2	3	4	≥ 5	UKUPNO
Postotni udjel:	47,3 %	41,3 %	8,7 %	2,1%	0,6%	100%
Ukupni broj djece koja žive u takvim obiteljima:	1,7 milijuna djece		220.000 djece	62.900 djece	24.600 djece	2,75 milijuna djece
	97,3%			2,7%		100%
IZRAČUN INDEKSA:	97,3 : 2,7 = 36		36 : 3 = 12			
	75 : 25 = 3					

Izvor: Anketa radne snage – izvorna datoteka. Državni zavod za statistiku, 1997.; URL: <http://www.dzs.hr/>

Naime, kad smo u razmjer stavili broj obitelji u kojima je jedno do troje djece, te broj obitelji u kojima je više od troje djece s postotkom pojavnosti nasilja u obitelji u obje

¹⁵ Anketa radne snage – izvorna datoteka. Državni zavod za statistiku, 1997; URL: <http://www.dzs.hr/>

vrste obitelji, zaključak koji smo izvele jest da je slučaj nasilja u obiteljima s više od troje djece 12 puta češći od nasilja u obitelji s jednim do troje djece.

Ovo povezujemo s već visokorizičnim faktorom socijalne nesituiranosti (koji je detaljno objašnjen u sljedećem poglavlju), povećanim stresom brige oko većeg broja djece od kojih svako zahtjeva posvećeno vrijeme i pozornost, nemogućnosti da im se svima pruži sve, ali isto tako i s činjenicom da nasilnici u pravilu ne izražavaju preferenciju prema samo jednom djetetu koje zlostavljaju, dok su prema ostalima idealani roditelji (iako ima i ovakvih slučajeva), već se uglavnom radi o situaciji u kojoj roditelj, koji je sklon zlostavljanju, ne bira žrtve i dosljednog je ponašanja prema svima. Po logici stvari, naravno da je onda i nasilje češće u obiteljima s više djece, jer se radi o većem broju potencijalnih žrtava prema jednom zlostavljaču, nego u obiteljima sa samo jednim ili eventualno dva djeteta, gdje je onda i broj potencijalnih žrtvi manji.

Tablica 14. Primanja obitelji kao faktor rizika nasilja u obitelji

	Iznadprosječna*	Prosječna	Ispodprosječna	UKUPNO
Postotno	33%	16,6%	75%	100%

* Kao prosječnu plaću smo uzele 4.600,00 kn, prema podatcima s Internet stranica Državnog zavoda za statistiku (URL: <http://www.dzs.hr/> /1.11.2007./).

Kao što smo i očekivale, brojčani su podatci pokazali da je ispodprosječna financijska situacija u obitelji vrlo utjecajan faktor rizika. Ponovno želimo napraviti poveznicu ovog faktora rizika sa psihološkim stanjem frustriranosti, stresa i nezadovoljstva, što u međudjelovanju čini vrlo jak čimbenik nasilja u obitelji.

No smatramo da je i ovdje ponovno u pitanju crna brojka brižljivo čuvana u uglednijim obiteljima.¹⁶

3.1.1.3. Faktori rizika: zaključak

Prema našim podatcima, zlostavljači su gotovo pet puta češće muškarci nego žene. U pravilu postoji izražena korelacija spola zlostavljača i spola žrtve u smislu da žene češće zlostavljaju žensku djecu, a muškarci mušku.

Zlostavljači su najčešće osobe starije životne dobi (između 40 i 50 godina), srednje stručne spreme. Zanimljivo je da postoji podjednaka opasnost od nasilja u obitelji od strane zaposlenih, kao i od strane nezaposlenih roditelja.

S druge strane, kao nimalo zanemariv čimbenik, pokazao se alkohol. Čak 87,5% nasilnika u trenutku počinjenja bilo je pod utjecajem alkohola. Faktor rizika je i PTSP (12,5% zlostavljača), za koji smatramo da je možda istražen kao uzrok, ali svakako nedovoljno izražen kao posljedica nasilja.

Naše je istraživanje pokazalo da su u podjednakoj mjeri zlostavljana i djeca ženskog spola i djeca muškog spola (uz malu prevagu koja odlazi na stranu djece muškog spola). Zanimljivo je da su u RH kažnjavani češće počinitelji nasilja nad djecom starije životne dobi (u dobnu skupinu od 10 do 18 god. spada 70,8% žrtava).

¹⁶ Nekoliko danas vrlo cijenjenih i često citiranih teorija o povezanosti siromaštva obitelji i mogućnosti da će doći do zlostavljanja u obitelji, prvi je izložio i detaljno razradio profesor emeritus Odjela za psihologiju Sveučilišta u San Diegu, Rod Plotnik (Plotnik, 2000).

Dva i pol puta češće su zlostavljana djeca izvanbračnog statusa od djece rođene u braku. Jedan od najšokantnijih podataka i pokazatelj postojanja velikog prostora za poboljšanje sustava je činjenica da 93,1% žrtava i nakon počinjenog nasilja u obitelji nastavlja živjeti s nasilnikom, što otvara pitanje obiteljskoppravne zaštite.

Iako ne želimo reći da je život s oba roditelja faktor rizika za pojavu nasilja u obitelji, činjenica je da je u trenutku počinjenja nasilja u obitelji 81,2% žrtava živjelo s oba roditelja, dok je 18,5% njih živjelo samo s jednim roditeljem. Smatramo potrebnim ovdje istaknuti problem crne brojke nasilja u obitelji i vjerojatnost da se ona posebice odnosi na samohrane roditelje, gdje u krajnjoj mjeri žrtva (koja kod nas najčešće prijavljuje nasilje) možda i sama smatra da je bolje ostati u takvom odnosu nego biti smještena kod nepoznatih, u dom za djecu i sl.

Rizik za nasilje u obitelji veći je u obiteljima s većim brojem djece, što je povezano s faktorom rizika niskih primanja obitelji (u 75% slučajeva primanja su bila ispodprosječna). S ovim je povezan i zadnji faktor rizika ove skupine, a to je nezaposlenost jednog roditelja, odnosno postojeći radni odnos samo jednog roditelja.

U skladu s navedenim faktorima rizika, smatramo da možemo istaknuti i određene *faktore zaštite od nasilja u obitelji*, koje same po sebi nismo empirijski obrađivali, ali koji su često bili istaknuti u razgovoru sa socijalnim radnicima i psiholozima centara za socijalnu skrb. U prvom redu to je zadovoljavajuća emotivna povezanost članova obitelji, ljubav i međusobno poštivanje koje se prvenstveno ostvaruje kvalitetnim vremenom provedenim zajedno. Faktor koji je bitan jest i samoispunjenost roditelja, koji, kad su zadovoljni vlastitim životom i rade na sebi i svom odnosu s drugima, teško da će biti potencijalni zlostavljači. Što se njihove strane tiče, tu je također važna i slika o obitelji koju su stekli od vlastitih roditelja, i ponašanje za koje su naučili da je prihvatljivo i opravdano. Stoga za roditelje koji dolaze iz sređenih obitelji postoji manja vjerojatnost da će od vlastite stvoriti obitelj suprotnih osobina (Quinton, Rutter, 1988; Gower, Moncher, 1995; Kotch, Browne, Ringwalt, Stewart, Ruina, Holt, Lowman, Jung, 1995).

Smatramo važnim i raspoloživo znanje koje roditelji mogu steći iz raznih predavanja i edukacija budućih ili sadašnjih roditelja o potrebama i pravima djeteta, pravilnom odgoju i odgojnim mjerama (Stanley, Markman, Jenkins, 2002). Roditelji koje se unaprijed djelomično pripremilo na zahtjeve, koje će roditeljstvo staviti pred njih, biti će pod manjim stresom kad se ti zahtjevi konkretiziraju i rizik od nasilja u obitelji će biti manji.¹⁷

3.1.2. Prekršajnoppravne sankcije

Što se sankcija tiče, kao što smo već napomenule, postoje tri vrste – zaštitne mjere (već nabrojane), novčana kazna i kazna zatvora. Prema čl. 18. st. 5. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji: “Ako je nasilje iz stavka 3. ovoga članka počinjeno na štetu djeteta ili maloljetne osobe, počinitelj će se kazniti za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od najmanje 7.000,00 kuna ili kaznom zatvora u trajanju od najmanje 40 dana.” (Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, NN 116/03.).

Od izabranih spisa, zaštitna mjera je izrečena tri puta (svega 11%) i to jednom obvezatan psihosocijalni tretman i dva obvezatna liječenja od ovisnosti – alkoholizma. Sva tri puta uz zaštitnu mjeru je izrečena i uvjetna kazna zatvora. To smatramo opravdanim obzirom da Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji ne omogućuje njihovo

¹⁷ Više o zaštitnim faktorima od nasilja u obitelji – URL: <http://www.childwelfare.gov/can/factors/protective.cfm>

samostalno izricanje, za razliku od nekih drugih mjera (čl. 17. st. 1.).

Novčana kazna je također izrečena tri puta. Nužno je primijetiti da je sva tri puta, u vidu instituta ublažavanja kazne, ona izrečena u iznosu manjem od minimuma određenog za tu povredu prava (7.000,00 kn)!

Kazna zatvora izrečena je u svim ostalim slučajevima, a u 75% slučajeva je pretvorena u uvjetnu kaznu zatvora, najčešće u trajanju (78% slučajeva) od jedne godine. Brojčano iskazano, kazna zatvora je izrečena u sljedećem sastavu:

Tablica 15. Zatvorska kazna

BROJ DANA	POSTOTAK	APSOLUTNI BROJ
0-9	25 %	6
10-19	25 %	6
20-29	0 %	0
30-39	42 %	10
40 i više	8 %	2

Odredba o žurnosti postupka propisana u čl. 2. st. 2. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji je poštovana pa je postupak u skoro 90 % slučajeva (točnije, u dvadeset i četiri slučaja) trajao do mjesec dana.

Posljednje što je bitno primijetiti, a odnosi se na prekršajno-pravnu, ali i obiteljskopravnu zaštitu te na njihovu povezanost, jest postotak u kojemu je Prekršajni sud obavijestio centar za socijalnu skrb o prekršajnom postupku, što je bio dužan po čl. 108. ObZ-a. Prema podacima iz prekršajnih spisa nadležni centar je obaviješten samo u tri slučaja, tj. 11%. Policija je o okončanju postupka obaviještena u svim slučajevima, a i sam sud je o slučajevima saznao od policije.

Što se sankcija tiče, imamo nekoliko primjedba koje ćemo ukratko izložiti.

Prva primjedba se odnosi na problem financiranja zaštitnih mjera, točnije psihosocijalnog tretmana. Naime, u razgovoru s djelatnicama centara za socijalnu skrb smo saznale da su izvori financiranja ograničeni, proizlaze većinom iz zaklada i privatnih donacija, što je neprimjereno obzirom da je mjera propisana zakonom, te bi njeno ostvarenje trebalo biti osigurano. Vjerujemo da je to glavni razlog rijetkog izricanja te mjere.

Problem novčane kazne prema našem je mišljenju dvostruk. S jedne strane on vjerojatno predstavlja dobar vid specijalne prevencije, jer je najčešće riječ o socijalnim slučajevima i marginama društva, a s druge strane je baš to razlog zašto je tu kaznu ponekad nemoguće izreći jer dovodi do izrazite nepravdnosti. Riječ je o obiteljima gdje često samo jedan roditelj radi i to za plaću ispod državnog prosjeka. Dakle, iako bi ta sankcija vjerojatno bila odvratajuća, ona bi istovremeno bila nepravdna, pogotovo jer svojim učinkom djeluje na cijelu obitelj (dakle i žrtvu), a ne samo na počinitelja.

Pri izricanju kazne zatvora je također često primjenjivana odredba o ublažavanju kazne i to u 92 % slučajeva, a isto je tako često pretvarana u uvjetnu kaznu. S time u vezi slijedi nekoliko opaski.

Za početak, potrebno je primijetiti da je tek u 20% slučajeva riječ o recidivizmu.

Taj nam je podatak bitan, jer smatramo upitnom djelotvornost uvjetne osude kada je riječ o recidivistima, a ona je njima izrečena u 33% slučajeva. Što se primarnih delikvenata tiče, čini se da je djelotvorna obzirom na niski postotak recidivizma. Iako želimo vjerovati da je samo 20% recidivista uspjeh pravosuđa, postoji izvjesna vjerojatnost da je njegov neuspjeh, kao i neuspjeh pravne države – količina nepravomoćnih rješenja i tamna brojka nasilja u obitelji.

Također valja naglasiti činjenicu da novodoneseni Obiteljski zakon (2003) možda i nije dao dovoljno vremena za identifikaciju recidivista.

Nadalje, kao i kod novčane kazne, pitanje je zbog čega dolazi do tako čestog ublažavanja kazne. Razlog tome bi mogao biti slab materijalni status obitelji, nezaposlenost roditelja, u nekim obiteljima i velik broj djece i sl.

Na kraju želimo pohvaliti poštivanje odredbe o žurnosti postupka, a s druge strane velikim nedostatkom smatramo nedostatak suradnje između Prekršajnoga suda i centara za socijalnu skrb.

Ukratko, veliki je problem nedostatak izvora za financiranje psihosocijalnih tretmana koji bi trebali biti najvažniji dio prevencije nasilničkog ponašanja. Usto postoje prijepori vezani uz ublažavanje kazne, čije značenje nismo uspjele dosegnuti ovim istraživanjem. I konačno, problem neizvješćivanja centara po okončanju postupka, što zasigurno koči zaštitu djece.

3.2. Obiteljskoppravna zaštita

U ovom dijelu istraživanja smo prema podacima 27 izabranih predmeta nasilja nad maloljetnicima s Prekršajnog suda pokušali locirati iste slučajeve u više centara za socijalnu skrb nadležnih obzirom na prebivalište žrtve.¹⁸ Nakon pronalaženja predmeta namjeravali smo istražiti učinkovitost obiteljskoppravne zaštite. Od svih predmeta sa Prekršajnog suda, odnosno 27 pravomoćnih presuda, pronašli smo i uspješno proveli istraživanje na sveukupno 20 spisa. U pogledu ovoga ističemo zanimljivu činjenicu da većina od ovih 7 preostalih spisa nije nađena u evidencijama centara, niti su zaposleni bili upoznati s tim predmetima. To navodi na zaključak da je, usprkos prekršajnoj sankciji, obiteljskoppravna zaštita u potpunosti izostala.

Na osnovi rezultata upitnika dobili smo podatke da je u 17 slučajeva prijavu o nasilju nad djecom nadležnom centru podnijela policija. Iz toga slijedi da se nasilje prvenstveno prijavljuje policiji i to većinom od strane žrtve, kao što su pokazale i statistike navedene u poglavlju o prekršajnoppravnim sankcijama. Nakon prijave djela, policija o tome izvješćuje nadležni centar za socijalnu skrb u svrhu poduzimanja mjera obiteljskoppravne zaštite. Smatramo važnim naglasiti i da je u dva slučaja prijavu nasilja nad djetetom centru za socijalnu skrb podnio drugi roditelj (dakle onaj koji nije počinio nasilje). Iako je to mali postotak, jer većinu prijava podnosi policija, time se ipak iskazuje svijest drugog roditelja o nasilju kao nedozvoljenom i volju roditelja da podnese prijavu unatoč vjerojatno bliskim odnosima i s počiniteljem. Stoga, obzirom na prethodno navedeno, upućujemo na Obiteljski Zakon, čl. 111. st. 1., 3. i 4.¹⁹

¹⁸ Tijekom ovog dijela istraživanja surađivali smo s Centralnim uredom za socijalnu skrb Zagreb (Kumičićeva 5) te s ukupno osam centara za socijalnu skrb na području Zagreba. No u ovom dijelu rada usredotočit ćemo se na rezultate istraživanja učinkovitosti obiteljskoppravnih mjera dobivenih temeljem prikupljenih podataka.

¹⁹ 1) Sud će u izvanparničnom postupku roditelju koji u većoj mjeri zanemaruje podizanje i odgoj djeteta ili postoji opasnost za pravilno podizanje djeteta, oduzeti pravo da živi sa svojim djetetom i odgaja ga, te će dijete povjeriti na čuvanje i odgoj drugoj osobi, ustanovi ili drugoj pravnoj osobi koja obavlja djelatnost socijalne skrbi.

(3) Roditelju koji nije pravodobno obavijestio nadležni centar za socijalnu skrb ili nije sam poduzeo ništa za zaštitu djeteta

Moramo istaknuti začuđujući podatak da ni u jednom slučaju obrazovno-odgojne ustanove, poput škola ili vrtića, nisu prijavile centru nikakve naznake, bilo promjena u ponašanju, bilo drugih aspekata nasilja, koje se zasigurno mogu primijetiti. U skladu s tim napominjemo da ista ta djeca borave u odgojno-obrazovnim ustanovama svakodnevno, te bi iste te ustanove trebale ostvarivati bolju i učinkovitiju komunikaciju s centrima kako bi se na vrijeme reagiralo na potencijalno ugrožavanje interesa djece.

Sljedeća važna informacija pokazuje nam da je centar u 20 proučenih spisa skoro uvijek obaviješten (18 slučajeva) o pokretanju prekršajnog postupka, i to u razumnom roku jer je u 15 slučajeva u narednih mjesec dana uslijedilo postupanje usmjereno na neku vrstu zaštite. U vezi s tim napominjemo da je centar samo u dva slučaja obaviješten u pisanom obliku od strane suda, dok je u svim ostalim slučajevima obaviješten u pisanom obliku od strane policije. Upućujemo na čl. 89. st. 4. Obiteljskog Zakona: “Sud pred kojim se vodi prekršajni ili kazneni postupak u vezi s povredom nekog djetetovog prava dužan je o pokretanju postupka obavijestiti centar za socijalnu skrb i sud koji je nadležan za izricanje mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta.” Ovo je jedina obveza suda u pogledu suradnje s centrom koja proizlazi iz Zakona te je smatramo zaista najnižom mogućom razinom suradnje.

Naišle smo na još jedan bitan podatak prije rezultata o samim obiteljskoppravnim mjerama, a to je da u više od pola (11) slučajeva nije bilo nikakvih prethodnih intervencija policije ili centra. U nekoliko je spisa (7) zabilježena prethodna intervencija centra, no ne iz razloga nasilja nad djecom, već uglavnom kao pomoć materijalno nezbrinutim obiteljima.

Prije no što se usredotočimo na obiteljskoppravne mjere poduzete od strane centra i njihovu učinkovitost, osvrnut ćemo se općenito na aktivnosti centra nakon zaprimanja prijave o nasilju nad maloljetnicima.

Djelatnici centra u 17 ispitanih slučajeva otišli su u obitelj nasilnika kako bi izvršili upis podataka, oformili spis te odlučili o odgovarajućim mjerama obiteljskoppravne zaštite. U pravilu odlaze u obitelj odmah po prijavi kad god je to moguće, odnosno kad postoji odaziv. Najveći problem se javlja kod obitelji koje nemaju prijavljeno mjesto stanovanja, a svoje prebivalište često mijenjaju. Te obitelji su obično slabo materijalno situirane, nemaju stalne prihode te se ne žele odazvati na pozive djelatnika centra za socijalnu skrb. Nije lako pronaći takve obitelji i odrediti koji je centar nadležan, tako da se takvi slučajevi vrlo teško prate i rješavaju.

Pozitivna je činjenica da je u 17 slučajeva, gdje su izricane mjere zaštite, one izrečene u roku mjesec dana, a unutar toga je u 5 slučajeva do pokretanja zaštite došlo odmah po dojavi. Taj podatak pokazuje da je ozbiljno shvaćena potreba žurnog rješavanja nasilja u obitelji. No iako centar reagira žurno na obavijest o nasilju, uglavnom ne pokreće postupke za represivnije mjere, već prvenstveno izriče mjere unutar svoje nadležnosti i to:

1. upozorenje roditelja na pogreške i propuste u skrbi i odgoju djeteta te
2. nadzor nad ostvarivanjem roditeljske skrbi.

Ove mjere označene su kao mjere preventivnog karaktera koje se izriču kad “na strani djeteta nisu još nastupile okolnosti koje bitnije ugrožavaju djetetov razvoj.”; “Uputno je roditelje prilikom izricanja ovih mjera upozoriti na svrhu izricanja mjere i

od postupaka iz stavka 1. ovoga članka koje počini drugi roditelj ili članovi obiteljske zajednice, izreći će se mjera iz stavka 1. ovoga članka.

(4) Roditelju koji nije poduzeo ništa za zaštitu djeteta od štetnih postupaka drugih osoba izreći će se mjera iz stavka 1. ovoga članka.

mogućnost zamjene nekom strožom.” (Alinčić, M., Hrabar, D., Janković-Lozić, D., Korać, A., 2006). U skladu s tim centar može pokrenuti izvanparnični postupak kako bi sud odlučio o donošenju ozbiljnijih mjera. Slijedi tablica provedenih mjera obiteljskopravne zaštite proizašlih iz istraživanja :

Tablica 16. Obiteljskoppravna zaštita CZSS-a

Mjera	U postotku:
Upozorenje roditelja na pogreške i propuste u skrbi i odgoju djeteta	12
Nadzor nad ostvarivanjem roditeljske skrbi	7
Pokretanje postupka za zabranu prilaženja i uznemiravanja djeteta	1
Pokretanje postupka za oduzimanje prava roditelja da živi sa svojim djetetom i da ga odgaja	1
Pokretanje postupka za donošenje ostalih mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta	0

Iz tablice se jasno vidi kako je najčešće izricana mjera upravo najblaža mjera koju je centar ovlašten izreći, a to je upozorenje. Osim upozorenja izricana je i mjera nadzora, ali u puno manje slučajeva. Dok su ozbiljnije, odnosno represivne mjere, koje su u nadležnosti izvanparničnog suda, pokrenute tek u 2 slučaja. Imajući na umu da su upozorenje i nadzor jedine mjere koje centar može izreći, ipak se moramo zapitati kako je moguće da u 12 slučajeva nasilja nad djecom, i to onog koje je utvrđeno u prekršajnom postupku, centar za socijalnu skrb izriče samo mjeru upozorenja. Ističemo svoje mišljenje da mjera upozorenja, u literaturi definirana kao blaga mjera preventivnog značaja, a u našem istraživanju izricana u 12 slučajeva nasilja nad djecom, nije dovoljna.

Dotadni je problem i to da smo u većini slučajeva naišli na zabilješku da je mjera upozorenja izrečena usmeno roditeljima prilikom odlaska djelatnika u obitelj, a tek u nekolicini pronašli smo upućenu mjeru upozorenja u pisanom obliku. Mišljenja smo da se usmeno izrečena mjera upozorenja može shvatiti nedovoljno ozbiljno, odnosno protivno smislu i svrsi pravne naravi ove mjere, što tu vrstu zaštite čini još neučinkovitijom.

Za kraj je još bitno napomenuti i da u 14 slučajeva nema posebnih mjera izrečenih za zaštitu druge djece u obitelji, a u 12 slučajeva posebne mjere nisu izricane ni pasivnom zlostavljaču. Što se tiče pasivnog zlostavljača, u većini slučajeva nije se činilo nužnim posegnuti za zaštitnim mjerama, što je čudno obzirom da se pokazalo kako većinu nasilja prijavljuje žrtva. Iz toga ne možemo znati kako su se mogući svjedoci nasilnog čina ponijeli, ali proizlazi da je pasivni zlostavljač zaista pošteđen zaštitnih mjera. Ipak moramo napomenuti da je u svih 7 slučajeva izrečenog nadzora ista mjera izrečena i pasivnom zlostavljaču, a u jednom je slučaju čak predloženo i savjetovalište, što je uistinu pohvalno.

4. Zaključak

Nasilje u obitelji postaje sveprisutna pojava, a naročito su ugrožena djeca koja su uglavnom prepuštena odraslima koji pravnim i izvanpravnim putevima ostaju pozvani braniti njihova prava. Radi bolje zaštite cijeli niz propisa predviđa sveobuhvatnu zaštitu (kaznenopravnu, prekršajnopravnu, obiteljskopravnu) djeteta. U tu svrhu sastavljen je i Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji.

Cilj našeg istraživanja bio je utvrditi kako se pokreće pravna zaštita, postoje li rizični faktori za nasilničko ponašanje nad djecom, te kakva je povezanost prekršajnopravne i obiteljskopravne zaštite nakon što je utvrđeno nasilje nad djecom u prekršajnom postupku.

Glede pokretanja pravne zaštite očito je da zaštita djece od nasilja ne funkcionira, odnosno da nasilje ne prijavljuju institucije koje dolaze u kontakt s djecom, već sama djeca (prekršajnopravna zaštita) ili policija. Naše pilot istraživanje potvrdilo je već poznate faktore rizika utvrđene u nekim većim poredbenim istraživanjima (socijalna nesigurnost obitelji, više djece u obitelji, ovisnost o alkoholu i sl.).

Primjena sankcija u prekršajnom postupku ostaje problematična, te ostaju i teškoće s primjenom važne mjere – psihosocijalnog tretmana.

Zabrinjavajuća je činjenica da odgovarajuća obiteljskoppravna zaštita ne prati prekršajnu. Smatramo da bi što prije trebalo poraditi na ostvarivanju bolje suradnje centara za socijalnu skrb kao tijela nadležnih za upravni postupak, koji u ovakvim slučajevima imaju važnu ulogu u zaštiti maloljetnika, te prekršajnih sudova kao pravosudnih tijela, koja će sankcionirati počinitelja.

Nadalje, što se tiče obiteljskopravnih mjera zaštite maloljetnika u promatranim situacijama, ističemo kako nam se čini da u većini slučajeva izricanje mjere upozorenja, kao najblaže moguće mjere, ne pruža odgovarajuću zaštitu. Ovo osobito stoga jer su upozorenja većinom izrečena usmenim putem, što roditelj/i ne moraju shvatiti dovoljno ozbiljno. Ostala djeca u obitelji uglavnom nisu obuhvaćena obiteljskopravnom zaštitom iako je nedvojbeno da je faktor rizika izloženosti nasilju i za njih izuzetno visok.

Prema žurnosti izricanja mjera mogli bismo zaključiti kako se nasilje nad djecom u pogledu obiteljskopravne zaštite shvaća kao ozbiljan problem koji iziskuje žurno rješavanje i izricanje mjera za zaštitu dobrobiti djece. No suradnja suda i centra za socijalnu skrb nije dovoljno razvijena, a obiteljskopravne mjere čine se preblagima. Očito je da je u Hrvatskoj izgrađeno pravno uređenje za zaštitu djece od nasilja, no da je njegova primjena još uvijek nedovoljna, te još uvijek nema razloga za potpuno zadovoljstvo.

Dodatak 1.

UPITNIK ZA CZSS

Broj prijave _____

- 1) Podnositelj prijave da su ugroženi interesi djeteta
 - a) policija
 - b) svjedoci
 - c) liječnik
 - d) odgojno-obrazovne ustanove
 - e) drugi roditelj
 - f) žrtva (dijete)

- 2) Je li Centar obaviješten o pokretanju prekršajnog postupka?
 - a) da, kad _____
 - b) ne

- 3) Datum kad je pokrenuta zaštita _____

- 4) Je li bilo prethodnih intervencija policije ili CZSS-a?
 - a) da, policije
 - b) da, CZSS
 - c) ne

- 5) Aktivnosti centra za socijalnu skrb u obitelji:
 - a) sastavljanje socijalne anamneze
 - b) odlazak u obitelj
 - c) izricanje neke od mjera za zaštitu interesa i dobrobiti djeteta
 - d) pokretanje sudskog postupka

- 6) Djelatnosti poduzete okončanjem prekršajnog postupka
 - a) izricanje neke od mjera
 - b) nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi za nasilnika
 - c) nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi za oba roditelja
 - d) pokretanje postupka za oduzimanje prava na čuvanje i odgoj djeteta prema roditelju nasilniku

- e) pokretanje postupka za lišenje roditeljske skrbi roditelja nasilniku
- f) pokretanje postupka za oduzimanje prava na čuvanje i odgoj prema oba roditelja
- g) pokretanje postupka za lišenje roditeljske skrbi oba roditelja
- h) pokretanje postupka za zabranu prilaženja i uznemiravanja djeteta

7) Mjera je poduzeta:

- a) odmah nakon dojave
- b) za vrijeme trajanja postupka
- c) nakon postupka

8) Postoji li posebna mjera izrečena pasivnom zlostavljaču

- a) da (koja? _____)
- b) ne

9) Socijalna anamneza članova obitelji

1) podatci o materijalnim i stambenim prilikama

1.1 Stambeni status

- a) žive u kući
- b) u stanu
- c) žive kao podstanari/vlasnici
- d) žive sami – nuklearna obitelj
- e) žive u široj obiteljskoj zajednici

1.2 Dijete živi

- a) s oba roditelja
- b) samo s majkom
- c) samo s ocem
- d) s drugim srodnikom

1.3 Zanimanje i radni odnos zaposlenog/ih roditelja

- a) zanimanje _____
- b) stalni radni odnos
- c) honorarni posao

1.4 Primanja zaposlenog/ih članova obitelji

- a) prosječna plaća stanovnika RH – 4.450,00 kn
- b) niže od prosječne plaće _____
- c) više od prosječne plaće _____

2) Uspjeh djeteta u školi

- a) iznad prosjeka
- b) prosječan
- c) poteškoće u svladavanju gradiva (učenju)

3) Vladanje

- a) uzorno
- b) dobro
- c) loše

4) Promjena prebivališta u zadnjih 5 godina

- a) jednom
- b) do tri puta
- c) više od tri puta

5) Podatci o zdravstvenom stanju članova obitelji

- a) majka
- b) otac
- c) djeca

10) Koliko ima djece u obitelji? _____

11) Jesu li prema drugoj djeci izricane mjere za zaštitu interesa i dobrobiti djeteta?

- a) da, koje _____
- b) ne

Dodatak 2.

UPITNIK O NASILJU U OBITELJI ZA PREKRŠAJNI SUD

Broj spisa _____

1. Podnositelj prijave policiji :

- a) žrtva
- b) počinitelj
- c) svjedoci
- d) po službenoj dužnosti

2. Odnos žrtve i počinitelja :

- a) krvno srodstvo
- b) tazbinsko srodstvo
- c) posvojenje
- d) skrbništvo
- e) ostalo (očuh, maćeha...)

3. Počinitelj
 - a) spol _____
 - b) dob _____
 - c) socijalno-ekonomski status
 - a. zvanje (NSS, SSS, VŠS, VSS)
 - b. nezaposlen/zaposlen (zanimanje)
 - d) stupanj odgovornosti
 - a. uračunljiv
 - b. smanjeni stupanj odgovornosti
 - i. alkohol (pod utjecajem/ovisnost)
 - ii. droga (pod utjecajem/ovisnost)
 - iii. psihički poremećaji (osobito PTSP)
 - e) recidivist (da / ne)
4. Žrtva
 - a) spol _____
 - b) dob _____
 - c) zdravstveno stanje
 - a. psihičko
 - b. fizičko
 - d) ima li braću/sestre
5. Obiteljski status djeteta-žrtve:
 - a) bračni status
 - b) izvanbračni status
 - c) živi li s nasilnikom u obiteljskoj zajednici
6. Prebivalište ili boravište u kritičnom trenutku
 - a) počinitelj (urbana ili seoska sredina)
 - b) žrtva (urbana ili seoska sredina)
7. Prekršaj prema čl. 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji:
 - a) primjena fizičke sile
 - b) primjena psihičke prisile
 - c) verbalno nasilje
 - d) spolno uznemiravanje
 - e) uhođenje
 - f) protupravna izolacija ili ograničavanje slobode kretanja ili komuniciranja s trećim osobama
 - g) pokušaj ili oštećenje imovine
8. Sankcija:
 - a) zaštitna mjera
 - a. obvezatan psihosocijalni tretman
 - b. zabrana približavanja žrtvi nasilja
 - c. zabrana uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju

- d. udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora
- e. osiguranje zaštite osobe izložene nasilju
- f. obvezatno liječenje od ovisnosti
- g. oduzimanje predmeta koji je namijenjen ili uporabljen u počinjenju prekršaja

- b) novčana kazna (iznos _____)
- c) kazna zatvora (trajanje _____)

9. Trajanje postupka:

- a) do mjesec dana
- b) do dva mjeseca
- c) dulje od dva mjeseca

LITERATURA:

Alinčić, M., Hrabar, D., Janković-Lozić, D., Korać, A. (2006) Obiteljsko pravo. Zagreb: Narodne novine, str. 285.

Anić, V. (1996) Rječnik hrvatskog jezika. Zagreb: Novi Liber.

Back, S., Lips, H.M. (1998) Child sexual abuse: victim age, victim gender, and observer gender as factors contributing to attributions of responsibility. *Child Abuse and Neglect*, 22 (14), 1239-1252.

URL: <http://www.childwelfare.gov> (10.01. 2007.)

Capaldi, D. M., Pears, K. C. (2001) Intergenerational Transmission of Abuse: A Two-Generational Prospective Study of an At-Risk Sample. *Child Abuse and Neglect*, 25 (11).

URL: <http://www.childwelfare.gov> (10. 01. 2007.)

Coohey, C., Braun, N. (1997) Toward an integrated framework for understanding child physical abuse. *Child Abuse and Neglect*, 21(11), 1081-1094.

Cunningham, C. (2003) The Joint Contribution of Experiencing and Witnessing Violence During Childhood on Child Abuse in the Parent Role. *Violence and Victims*, 18 (6).

URL: <http://www.childwelfare.gov> (10.01. 2007.)

De Bellis, M. D. (2001) Developmental Traumatology: The Psychobiological Development of Maltreated Children and Its Implications for Research, Treatment, and Policy. *Development and Psychopathology*, 13 (3).

URL: <http://www.psychiatrictimes.com> (10.02. 2007.)

Finkelhor, D. (1994) The international epidemiology of child sexual abuse. *Child Abuse*

and Neglect, 18, 409–417.

URL: <http://www.childwelfare.gov> (10. 01. 2007.)

Finkelhor, D., Ormrod, R. (2001) Crimes Against Children by Babysitters, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, Juvenile Justice Bulletin, US Department of Justice.

Gower Moncher, F. J. (1995) Social isolation and child-abuse risk. Families in Society, 76 (7), 421-433.

URL: <http://www.childwelfare.gov> (10. 02. 2007.)

Groth, A. N. (1979) Men Who Rape. New York: Plenum Press.

URL: <http://www.childwelfare.gov> (10. 04. 2007.)

Groth, A. N., Hobson, W.F., Gary, T. S. (1982) The Child Molester: Clinical Observations. U: Work and Child Sexual Abuse (ur.) Jon R. Conte i David A. Shore. New York: Haworth Press, str. 129-144.

URL: <http://www.childwelfare.gov> (10. 04. 2007.)

Hauptert, M. (2004) Zarobljeni u vrtlogu strašnih sjećanja. Vaše zdravlje, 2 (34). URL: <http://www.vasezdravlje.com/izdanje/clanak/218> (20.05. 2007.)

Jaudes, P. K., Ekwo, E., Van Voorhis, J. (1995) Association of drug abuse and child abuse. Child Abuse and Neglect, 19 (9), 1065-1075.

URL: <http://www.childwelfare.gov> (03. 04. 2007.)

Kazneni zakon, NN 110/97., 27/98., 50/00., 129/00., 51/01., 111/03., 190/03., 105/04., 84/05. i 71/06.

Kotch, J. B., Browne, D. C., Ringwalt, C. L., Stewart, P. W., Ruina, E., Holt, K., Lowman, B., Jung, J. W. (1995) Risk of child abuse or neglect in a cohort of low-income children. Child Abuse and Neglect, 19 (9), 1115-1130.

URL: <http://www.childwelfare.gov> (10. 01.2007.)

Mash, E. J., Johnston, C., Kovitz, K. (1983) A comparison of the mother-child interactions of physically abused and non-abused children during play and task situations. Journal of Clinical Child Psychology, 12, 8-29.

URL: <http://pediatrics.aappublications.org> (1. 04. 2007.)

Obiteljski zakon , NN 116/03., 17/04., 136/04., 107/07.

Plotnik, R. (2000) Economic security for families with children. U: Pecora, P. J., Whittaker, J. K., Maluccio, A. N. i Barth R. P. (ur.) The child welfare challenge: Policy, practice, and research (2. izd.), str. 95-127. New York.

URL: <http://www.childwelfare.gov> (10. 01. 2007.)

Quinton, D., Rutter, M. (1988) Parenting breakdown: The making and breaking of intergenerational links. Brookfield

URL: <http://www.childwelfare.gov> (10. 01. 2007.)

Roberts, O'Connor, Dunn, Golding (2004) The Effects of Child Sexual Abuse in Later Family Life: Mental Health, Parenting and Adjustment of Offspring. *Child Abuse and Neglect*, 28 (5).

URL: <http://www.childwelfare.gov> (15. 04. 2007.)

Rosenberg, M. S., Reppucci, N. D. (1983) Abusive mothers: Perceptions of their own and their children's behavior. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 51, 674-682.

URL: <http://www.childwelfare.gov> (15. 04. 2007.)

Smallbone, S., Wortley, R. (2001) Child sexual abuse in Queensland. Offender characteristics and modus operandi Brisbane: Queensland Crime Commission.

URL: <http://www.aic.gov.au/publications/tandi/ti193.pdf> (05. 05. 2007.)

Stanley, S. M., Markman, H. J., Jenkins, N. H. (2002) Marriage education and government policy: Helping couples who choose marriage achieve success. Bethesda, MD: National Institute of Mental Health.

URL: <http://www.childwelfare.gov> (15. 05. 2007.)

Whipple, E. E., Webster-Stratton, C. (1991); Coohy, C., & Braun, N. (1997) Toward an integrated framework for understanding child physical abuse. *Child Abuse and Neglect*, 21 (11), 1081-1094.

URL: <http://www.childwelfare.gov> (15. 01. 2007.)

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, NN 116/03.

URL: <http://www.aic.gov.au/publications/tandi/ti193.pdf>

URL: <http://www.childwelfare.gov>

URL: <http://www.dzs.hr/>

URL: <http://www.ingentaconnect.com/>

URL: <http://www.mobms.hr>

URL: <http://pediatrics.aappublications.org>

URL: <http://www.psychiatrictimes.com>

URL: <http://www.vasezdravlje.com/izdanje/clanak/218>

Violence against Children in Family: Risk Factors, Misdemeanors and Family Law Protection – Pilot Research –

Ema Gojković
Dora Krce-Ivančić
Tena Ratković

PROFESSIONAL ARTICLE
UDK 343.62(497.5)

SUMMARY

In the article the authors have presented results of the pilot-research referring to the risk factors for violence against children in family, and the content and efficiency of misdemeanor legislative protection and family law measures. They have also pinpointed the shortcomings in the protection of children who are/were victims of family violence. The research was conducted at the Misdemeanors Court in Zagreb and eight social welfare centers with the help of questionnaires outlined according to the mentioned scope of work.

The research gave good results in accordance with similar other research (both domestic and foreign). Several significant risk factors were revealed on the side of the abuser (age, gender, educational background, employment, alcohol and PTSS), and several on the side of the victim (age, gender, marital status, structure of the household). Of course, the unavoidable factor was the social-economical status of the family, which was also, a risk factor.

The research has led the authors to the conclusion that, theoretically, legal protection of children is very much ensured (Protection against Family Violence Act, Family Act, Criminal Act, Rules of Procedure in Cases of Family Violence), however, it is not adequately implemented.

Key words: family violence against children, risk factors, family law protection, misdemeanor law protection

Häusliche Gewalt gegen Kinder: Risikofaktoren, ordnungswidrigkeitenrechtlicher Schutz und Familienrechtsschutz – Testforschung –

Ema Gojković
Dora Krce-Ivančić
Tena Ratković

FACHARTIKEL
UDK 343.62(497.5)

ZUSAMMENFASSUNG

In ihrer Arbeit befassen sich die Autorinnen mit den Ergebnissen einer Testforschung, die sich mit Risikofaktoren von häuslicher Gewalt gegen Kinder beschäftigt, sowie mit dem Inhalt und der Wirksamkeit von Massnahmen für Familienrechtsschutz und ordnungswidrigkeitenrechtlichen Massnahmen. Außerdem wurden die Mängel bezüglich des Schutzes von Kindern hervorgehoben, die Opfer häuslicher Gewalt sind oder waren.

Die Forschung wurde am Gericht für Ordnungswidrigkeit in Zagreb und in acht Zentren für Sozialfürsorge aufgrund eines Fragebögen durchgeführt. Die Fragebögen wurden nach dem oben erwähnten Kriterien konzipiert.

Die Resultate der Forschung sind in Übereinstimmungen mit ähnlichen in- und ausländischen Forschungen. Manche wichtige Risikofaktoren finden sich bei dem Gewalttäter (Alter, Geschlecht, Ausbildung, Beschäftigung, Alkohol und PTBS) und manche bei dem Opfer (Alter, Geschlecht, Ehestand und Struktur des Haushaltes, in dem es lebt). Natürlich darf dabei auch der sozio-ökonomische Familienstatus nicht vergessen werden, den die Forschung auch als Risikofaktor betrachtet.

Die gesamte Forschung führte die Autorinnen zu dem Schluss, dass in Theorie der Rechtsschutz von Kindern mehrfach gesichert ist (Gesetz über den Schutz vor häuslicher Gewalt, Familiengesetz, Strafgesetz, Protokoll über das Verfahren im Fall von häuslicher Gewalt), aber in der Praxis wird er nicht ausreichend durchgeführt.

Schlüsselwörter: Häusliche Gewalt gegen Kinder, Risikofaktoren, Familienrechtsschutz, ordnungswidrigkeitenrechtlicher Schutz

DIJETE I DRUŠTVO

Suvremeni pogledi na dijete, roditeljstvo i socijalizaciju

Prof. dr. sc. Ninoslava Pećnik
Studijski centar socijalnog rada
Pravnog fakulteta u Zagrebu

PREGLEDNI ČLANAK
UDK 37.018
316.61

SAŽETAK

Brojne društvene promjene obilježavaju kontekst u kojem se odvija suvremeno roditeljstvo. Među ostalim, roditeljima i stručnjacima predstavljaju izazov i sve prisutnija nova shvaćanja naravi djeteta i roditeljstva kao i novi pogledi na narav procesa socijalizacije. Dijete se danas više ne vidi samo ili prvenstveno kao 'budući čovjek' već kao aktivna i kreativna osoba sa svojim sadašnjim životom. Uslijed prihvatanja ovakvog viđenja djeteta, tradicionalno shvaćanje socijalizacije zamjenjuje relacijsko ili odnosno shvaćanje socijalizacije koje uzima u obzir ponašanja i interpretacije obje strane, i roditelja i djece, a socijalizaciju vidi kao proces uzajamne prilagodbe. Shvaćanje djeteta kao aktivnog, (razmjerno) kompetentnog i sposobnog, ulogu roditelja vidi u tome da olakšaju ili omoguću djetetu da ostvaruje svoja prava, pružajući usmjeravanje u skladu s djetetovim rastućim mogućnostima. Roditeljske odgovornosti stoga uključuju zadovoljavanje temeljnih potreba djeteta, osiguravanje djetetove sigurnosti, pružanje emocionalne topline, poticaja i poticajnih uvjeta za učenje i razvoj, stabilnosti te usmjeravanje i postavljanje granica.

Uvod

Cilj ovog rada je prikazati tzv. 'nove' poglede na dijete, roditeljstvo i socijalizaciju koji se susreću u suvremenoj literaturi društvenih znanosti, te na taj način potaknuti raspravu o njima i njihovo dosljednije prihvatanje u domaćoj znanstvenoj, stručnoj i široj javnosti. Rad započinje kratkim opisom društvenih promjena koje utječu na današnje roditelje, s detaljnim osvrtom na promjene u razumijevanju djeteta, uloge roditelja i naravi socijalizacije kroz noviju povijest. U zasebna tri dijela rada daje se prikaz suvremenih viđenja djeteta, socijalizacijskih teorija i roditeljstva.

Roditeljstvo u suvremenom društvu

Brojne društvene promjene obilježavaju kontekst u kojem se odvija suvremeno roditeljstvo.

Demografske promjene uključuju promjene u strukturi obitelji, posebice rast broja jednoroditeljskih obitelji, obitelji s djecom iz različitih brakova, te obitelji u kojima roditelji, osim za djecu, skrbe i za ostarjele roditelje. Promjene u svijetu rada odnose se na zaoštavanje sukoba radne i obiteljske uloge, veću nesigurnost posla, sve dulje radno vrijeme i veću opterećenost poslom, što dovodi do većeg izbivanja roditelja iz

obitelji (Jelušić i Maslić Seršić, 2005; Šverko i sur., 2002). Williams (2004) govori o neravnoteži između etike rada, koju društvo snažno podupire, i etike skrbi, koja se odnosi na odgovornost za one o kojima skrbimo, a koja je nedovoljno vidljiva. Ključnim rizicima, kojima je izložena suvremena europska obitelj, smatraju se nespornost na stvaranje obitelji, povećana prisutnost djece u siromašnijim društvenim slojevima, preopterećenost žena, te rizici oko skrbi za stare osobe (Daly, 2005). Značajne su i promjene u organizaciji obiteljskog života i vrijednostima povezane s promjenama u odnosima između spolova, ali i generacija. Beck (1992) uvodi pojam 'društva rizika' kojeg obilježava neizvjesnost (prema Giddens, 2007). Za razliku od prirodnih opasnosti i nepogoda, koje su predstavljale rizike prethodnih razdoblja, današnji rizici dolaze od neizvjesnosti koje su posljedica društvenog razvoja, razvoja znanosti i tehnologije. U ovom kontekstu međusobno povezanih promjena, raznolikosti i rastuće nesigurnosti, zahtjevi na obitelj rastu s različitih strana – od medija, poslodavaca, javnih službi i od strane samih članova obitelji.

Izazov predstavljaju i sve prisutnija nova shvaćanja naravi djeteta i roditeljstva. Među ostalim, od roditelja se očekuje prilagodba novom položaju djeteta u društvu. Djeca su prepoznata kao nositelji ljudskih prava čije ostvarenje jamči država. Roditeljstvo tako izlazi iz sfere privatnosti i prelazi u sferu javnosti. Tome je uvelike pridonijela UN-ova *Konvencija o pravima djeteta*, te ostali međunarodni dokumenti koji se odnose na ostvarivanje prava djeteta, poput Preporuke (2006) 19 Vijeća Europe o politici podrške pozitivnom roditeljstvu. Važno je pri tom da postavljanje standarda roditeljskog ponašanja prati i postavljanje standarda društvene podrške roditeljstvu, na koju svaki roditelj ima pravo. Roditelji su također suočeni s promjenama u shvaćanju roditeljske uloge, koje obilježava pomak s roditeljskog autoriteta na roditeljske odgovornosti. Usto mnogi roditelji danas doživljavaju da se ne mogu osloniti na iskustva roditeljstva iz svog djetinjstva, jer su društvena očekivanja od današnjih roditelja drugačija nego što su bila od starijih generacija. Neki roditelji također doživljavaju da njihova životna iskustva, vještine i svjetonazori postaju nepotrebni. Čini se da djeca danas mnogo vještina i znanja stječu jedna od drugih, te čak njima podučavaju svoje roditelje i učitelje. U područjima novih tehnologija i medija djeca su često kompetentnija od roditelja.

Položaj suvremenih roditelja odlično ocrtava Juul (URL: <http://www.family-lab.com>) koji dobro poznaje obitelji širom Europe, uključujući i one iz Hrvatske. On navodi: "Današnji su roditelji suočeni s povijesno jedinstvenim zadatkom. Oni doslovce moraju iznova izumiti partnerstvo između muškarca i žene i također vodstvo u odnosu na djecu i mlade, a sve to u skladu s novim vrijednostima i ciljevima kao što su ravnopravno dostojanstvo i autentičnost, kako bi izbjegli ugrožavanje integriteta djece i mladih."

Rezultati istraživanja odgojnih vrijednosti kod nas (Janković, 1998; Hobljaj i Črpić, 2000 prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006) upućuju na zaključak da su (i) u hrvatskom društvu usporedno izražene i tradicionalne odgojne vrijednosti (primjerice, poslušnost) i vrijednosti individualne samorealizacije djeteta (primjerice, neovisnost). Bez mogućnosti povratka u sigurne luke starih vrednota i općepriznatih autoriteta, postmoderni roditelji nose se s raznim dilemama i nesigurnostima. Stoga ne iznenađuje da izražavaju potrebu za usklađenim i pouzdanim informacijama i savjetima o brizi za djecu i njihovom odgoju (UNICEF – Ured za Hrvatsku, 2008). Da bi stručnjaci mogli na tu potrebu primjereno odgovoriti, potrebno je da sami poznaju promjene do kojih je došlo u suvremenim shvaćanjima djeteta i roditeljstva te prihvate njihove implikacije za svakodnevnu praksu s djecom i roditeljima.

Promjene u razumijevanju djeteta, uloge roditelja i naravi socijalizacije

Shvaćanja naravi djeteta i roditeljske uloge te pristupi roditeljstvu mijenjali su se kroz povijest. Schaffer (1996) izdvaja četiri glavna modela primarne socijalizacije djeteta: *laissez-faire* model, model “modeliranja gline”, model konflikta i model uzajamnosti (tablica 1). Također navodi na što su se usmjeravala istraživanja potaknuta pojedinim modelom.

Tablica 1. Modeli socijalizacije (Schaffer, 1996)

Model	Poimanje djeteta	Roditeljsko ponašanje	Fokus istraživanja
<i>Laissez-faire</i>	Prethodno oblikovano	Ostaviti da se samo razvija	Razvojne norme
Modeliranje gline	Pasivno	Oblikovanje ponašanja i uvježbavanje	Učinci nagrade i kazne
Konflikt	Antisocijalno	Disciplina	Konflikti roditelja i djeteta
Uzajamnost	Sudionik	Osjetljivo prepoznavanje i odgovaranje na djetetove poruke	Reciprocitet u socijalnoj interakciji

Laissez-faire model podizanja djece, kojeg je još u 18. stoljeću opisao J. J. Rousseau, temelji se na vjerovanju da svako dijete na svijet dolazi već prethodno oblikovano, odnosno da već posjeduje sva temeljna obilježja svoje ličnosti koja se samo moraju pokazati tijekom razvoja. Zadatak roditelja je da se zadrže na pružanju što je moguće manje ograničavajuće okoline u kojoj će se djetetov potencijal (tijekom rasta) slobodno otvarati i ostvarivati.

Model “modeliranja gline” počiva na dijametralno suprotnom shvaćanju naravi djeteta. Dijete se u trenutku rođenja vidi kao posve neoblikovano, poput komada gline kojem odrasli mogu zadati oblik koji žele. Socijalizacijske ishode moguće je u cijelosti objasniti ponašanjem roditelja/osoba koje skrbe o djetetu – njihovim nagradama i kaznama te načinom uvježbavanja navika. Djetetova osobnost je zanemarena, a svaka mogućnost urođenih potencijala isključena. Na dijete se gleda kao pasivno, u potpunosti prepušteno procesu oblikovanja, a razvojne promjene pripisuju se isključivo utjecajima okruženja.

Prema modelu konflikta, djeca nisu pasivna, već od početka imaju želje i nagone koji ih tjeraju na određena ponašanja kako bi ih zadovoljili i dali im oduška. Međutim, takva ponašanja suprotna su društvenim normama te dovode djecu u sukob s roditeljima/osobama koje skrbe o djetetu koje ih nastoje navesti da napuste svoje načine smanjivanja napetosti i prihvate oblike ponašanja koje odrasli smatraju poželjnim. Ovaj pristup oslanja se na povijesno staru ideju da su djeca po naravi zla te da je zadatak roditelja obuzdati njihove “grešne” tendencije. Sličan pogled susreće se i u tekstovima Sigmunda Freuda s početka prošlog stoljeća (2000). On ljudsku narav opisuje kao antisocijalnu, a djecu kao podložnu nagonima sebičnosti i destruktivnosti, neusklađenim sa životom u društvenoj zajednici. Socijalizacija se uglavnom shvaća kao sukob između agresivne, sebične, prestrašene djece i roditeljskih zabrana,

zapovjedi i prijetnji. Sukob se određuje u kontekstu discipline i kontrole, izjednačava se s djetetovom neposlušnošću prema legitimnom autoritetu odraslog, te se smatra devijantnim i disfunkcionalnim. Istraživanja su bila usmjerena na otkrivanje disciplinskih strategija koje su osiguravale djetetovo konformiranje željama roditelja.

Istraživanja unazad nekoliko desetljeća, posebice ona u kojima su analizirane video-snimke rane interakcije majke i novorođenčeta, empirijski su opovrgla temeljne postavke opisanih modela (Schaffer, 1996). Postalo je evidentno da djeca nipošto nisu pasivna, već da od najranije dobi aktivno sudjeluju u vlastitu razvoju i stoga ne predstavljaju objekt socijalizacije, već aktivnog sudionika tog procesa. Osim toga, pokazalo se da je uzajamno prilagođavanje, a ne sukob, glavno obilježje interakcije djeteta i roditelja od trenutka rođenja nadalje. Umjesto antisocijalnog bića, koje treba učiniti društvenim, dijete je prepoznato kao opremljeno i motivirano za socijalnu interakciju od rođenja. To potkrepljuju rezultati istraživanja ranog socio-emocionalnog razvoja djece koja pokazuju da se imitacija može javiti već u dobi od 0. - 2. mjeseca, proto-konverzacija u razdoblju od 2. - 6. mjeseca, te empatičko osjećanje između 9. i 24. mjeseca. Nešto starija djeca (2 - 4 godine), ovladavaju razumijevanjem tuđih namjera te posjeduju znanje o vlastitim i tuđim psihičkim stanjima (4 - 7 godina) (Hart, 2008). Sve to omogućuje djeci da reagiraju na ponašanje roditelja i utječu na roditeljevo ponašanje prema njima samima, pridonoseći na taj način aktivno stvaranju i oblikovanju socijalizacijskih utjecaja kojima su izložena.

Model uzajamnosti najnoviji je pogled na socijalizaciju, stvoren prvenstveno na temelju istraživanja interakcija dojenčadi i primarnih skrbnika (Schaffer, 1996). U njemu se dijete opisuje kao aktivni sudionik, a roditelji u terminima osjetljivosti u interakciji s djetetom.

Iako su rezultati istraživanja stvorili znanstvenu podlogu za novo viđenje djeteta i roditeljske uloge, utjecaj modela koji su povijesno prethodili modelu uzajamnosti ostaje prisutan. Moguće ga je prepoznati, među ostalim, u uvjerenjima da roditelj može "proizvesti" određenu vrstu osobe ili da neobuzdano dijete treba ukrotiti strogom disciplinom. Primjerice, u Hrvatskoj je istraživanje s roditeljima djece stare između 1 i 12 mjeseci (N=1400) pokazalo da je njih 45,3%, rjeđe ili češće, pustilo dijete plakati jer ga ne želi razmaziti (UNICEF – Ured za Hrvatsku, 2007). U istom istraživanju su roditelji djece od 12 mjeseci (N=280) izjavili da su u proteklih 7 dana udarili dijete po ruci (26%) odnosno po "guzi" (30,1%). Istraživanje stavova i uvjerenja opće populacije o različitim aspektima odgoja (N=600) pokazalo je visoko slaganje s tvrdnjama "Važno je na vrijeme slomiti dječji prkos i tvrdoglavost, jer 'drvo se svija dok je mlado.'" (54% se slaže), te "Za pravilan odgoj djece neophodno je ponekad udariti dijete." (27% se slaže) (UNICEF – Ured za Hrvatsku, 2006). Zanimljivo je ovdje napomenuti da je, prema podacima Europske studije vrednota, prikupljenim prije 10 godina, Hrvatska uz Sjevernu Irsku jedina europska zemlja u kojoj je *poslušnost* smještena među pet najvažnijih odgojnih ciljeva, dok se s tim složilo znatno manje građana ostalih 30 europskih zemalja uključenih u istraživanje (URL: <http://www.europeanvalues.nl>).

Vrlo je bitno poznavati roditeljska vjerovanja o naravi djetetova razvoja i njihovoj ulozi u tom procesu, jer je poznato da ponašanja roditelja dijelom ovise o ovim uvjerenjima. Usto roditeljska vjerovanja utječu i na sustave vjerovanja koja o sebi i svom razvoju stvaraju sama djeca (Schaffer, 1996). Roditeljska uvjerenja odražavaju njihove osobne značajke, ali i uvjerenja njihove uže i šire okoline, širi društveni kontekst i kulturu (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Suvremena viđenja djeteta

U zapadnim društvima se mijenja shvaćanje djetinjstva kao razdoblja kad se dijete priprema da postane (odrasao) čovjek. Dijete se više ne vidi samo ili prvenstveno kao "budući čovjek", već kao osoba sa svojim sadašnjim životom, potrebama, željama, kao aktivno i kreativno biće koje stvara svoju dječju kulturu i istovremeno pridonosi društvu odraslih (Janson, 2007). Drugim riječima, djetinjstvo više nije razdoblje pripreme za budućnost, tj. odraslost, već ima vrijednost u sadašnjosti. Takvo stajalište podrazumijeva zanimanje za obilježja roditeljskog ponašanja i kvalitetu odnosa s djetetom koji pridonose optimalnom djetinjstvu, a ne (primarno) optimalnim razvojnim ishodima u budućnosti.

Ovakvo viđenje djeteta, u temelju kojeg se nalaze vrijednosti poštovanja djetetove osobnosti i subjektiviteta, afirmira i promiče UN-ova *Konvencija o pravima djeteta*.

Nadalje, na djecu se više ne gleda kao na pasivne objekte odgoja odraslih, već kao na aktivne socijalne sudionike. Oni nisu tako vješti i informirani kao odrasli, ali su usmjeravani predispozicijama i okolnostima da u interakciji sa značajnim osobama sudjeluju u vlastitu rastu i razvoju, kao i u izgradnji socijalnog svijeta. Koliko će dijete aktivno sudjelovati, dosta ovisi o kvaliteti uspostavljene ravnoteže između potrebe odraslog da zaštiti dijete, da ga stimulira i ohrabruje u njegovim razvojnim izazovima. Dijete će prije biti aktivan sudionik, a ne pasivni promatrač, ukoliko mu to dopušta sigurna i obogaćena sredina.

Viđenje djeteta ima važne implikacije u različitim domenama odnosa odraslih i društva prema djeci. Tako u području borbe protiv nasilja prema djeci Phillips i Anderson (2003) naglašavaju da će batine biti zamijenjene poštovanjem, a ne nekim drugim oblikom nasilja, tek onda kad se djecu bude poštovalo kao promišljena ljudska bića, a ne samo kao buduće ljude, tj. ljude u nastajanju. Čini se da aktualna Inicijativa za ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece, koju provodi Vijeće Europe u suradnji s odgovarajućim ministarstvima država zemalja članica, vodi o tome računa budući naglašava potrebu odbacivanja zastarjelih pogleda na dijete putem poruka "Djeca nisu mini-ljudska bića s mini-ljudskim pravima." i "Djeca nisu vlasništvo roditelja." (Vijeće Europe, 2008).

Unutar društvenih znanosti područje nove sociologije djetinjstva najviše je pridonijelo spoznaji djeteta kao aktivnog i kompetentnog su-stvaratelja vlastitog djetinjstva i društva u cjelini, kroz svoju komunikaciju i interakciju s drugom djecom i odraslima (Sommer, 1998).

Osim spomenutih, u suvremenom društvu moguće je otkriti i druge poglede na dijete. Zanimljivu analizu donose Sorin i Golloway (2005) u kojoj konstrukcije djeteta povezuju s konstrukcijama odraslih koji su u odnosu s njima, odnosno ističu da definirajući djecu, odrasli ujedno definiraju sebe. Autorice su opisale devet viđenja djece i odraslih koja se mogu prepoznati u australskom kontekstu, a vjerojatno i šire. To su: (1) dijete kao nevino, odrasli kao zaštitnik; (2) dijete kao zlo, odrasli kao dobar, moralan; (3) dijete koje povećava svoje zahtjeve poput rastuće snježne grude, popustljiv odrasli; (4) dijete izvan kontrole, nemoćni odrasli; (5) plemenito dijete/spasitelj, ovisan odrasli; (6) dijete kao minijaturni odrasli, odrasli isti kao dijete; (7) dijete kao odrasli u pripremi, odrasli kao učitelj; (8) dijete roba, odrasli koji iskorištava dijete za svoje interese; (9) dijete kao socijalni akter (eng. *agentic child*), odrasli kao su-konstruktor. Ovakav pristup omogućuje da se problematizira moć djece i moć odraslih. Tako je, primjerice, u paradigmi nevinog djeteta samom djetetu pridano malo moći i percipira se kao da mu je potrebna zaštita odraslih za koje se smatra da imaju moć nad djecom i odgovornost za djecu. Dijete se može vidjeti i kao da stiče moć kroz nedostatak utjecaja odraslih

koji su prezaposleni ili zaokupljeni različitim problemima ili krizama, kao u situacijama djeteta čiji se zahtjevi brzo povećavaju, ili djeteta izvan kontrole. Moć, koju je preuzelo od odraslih, dijete koristi za zadovoljavanje svojih želja i interesa. U toj paradigmi moć djeteta s vremenom raste kao snježna gruda pa, kad odrasli želi povratiti kontrolu, to se može činiti nemogućim. U paradigmi djeteta kao socijalnog aktera i dijete i odrasli imaju moć. Dijete je osnaženo kroz svoj odnos s odraslim koji djetetu posuđuje svoju moć, snagu, resurse, a ne nameće mu ih, niti djeluje umjesto djeteta. Odrasli ima moć koju dijeli s djetetom, a kroz svoj odnos s djetetom, u kojem pod utjecajem djeteta stječe nova znanja, i sam biva osnažen.

Ovdje je potrebno napomenuti da postoje određeni rizici pogrešnog razumijevanja "novog viđenja djeteta", odnosno, točnije, njegovih implikacija za roditeljstvo. To se prije svega odnosi na pojavu da roditelji predaju svoju moć i autoritet djetetu (Juul, 1995), uslijed svoje prezauzetosti poslom, iskustva vlastitog odrastanja uz autoritarnog roditelja ili nekog drugog razloga. Također postoji rizik pretjeranog zaštićivanja djeteta ili pak njegove pretjerane stimulacije. Juul (2008) upozorava na pojavu da umjesto "emancipacije" iz "objekta" socijalizacije u "subjekt", u roditeljskom traganju za najboljim metodama odgoja, djeca bivaju pretvorena u "projekt". Kako se ovdje radi o roditeljevom projektu, zamisao o djetetu kao socijalnom akteru, osnaženom uslijed roditeljevog dijeljenja moći, je kompromitirana.

Nova viđenja djece i djetinjstva raspravljaju se i primjenjuju u različitim kontekstima. Tako je, primjerice, i u području obiteljskog prava viđenje djeteta kao ranjivog ili "pod rizikom" suprotstavljena konstrukcija djeteta kao sposobnog, autonomnog i "otpornog". Pomak u shvaćanju da djeca imaju i pravo i sposobnosti sudjelovanja u donošenju pravnih odluka, koje značajno utječu na njihov život, praćen je spoznajama potrebe da se u promicanju sudjelovanja djeteta u odlučivanju prepozna dijalektički odnos između kompetentnosti i ranjivosti. U području sudjelovanja djeteta u odlučivanju o povjeravanju na skrb i odgoj u postupku brakorazvoda stručnjaci izražavaju niz dilema (Laklija, Pečnik i Sarić, 2005; Hemrica i Heyting, 2004). Kao jedan od argumenata u prilog razgovaranju s djetetom spominje se pravni položaj djeteta kao subjekta. S druge strane, uskraćivanje prava djeteta na sudjelovanje obrazloženo je potrebom da se dijete zaštiti od prevelike odgovornosti za donošenje odluke. Smith (1999) ističe da je vrlo visoko očekivanje od djece, koja možda u svom dotadašnjem životu i nisu imala iskustva s time da ih se pita za njihovo mišljenje i želje ni u trivijalnim stvarima, da izraze svoja mišljenja o emocionalno nabijenoj temi kao što je njihova budućnost, i to stranim osobama, i pred roditeljima koje ne žele uvrijediti. Zalaže se za to se djeci pomogne izraziti svoje pravo mišljenje i razumjeti da je svrha njihova uključivanja u tome da imaju priliku reći svoje mišljenje, ali da odluke donose odrasli, imajući u vidu djetetovu dobrobit. Čini se da prevladavanje sukoba između poimanja djeteta kao subjekta, nositelja prava ili kao objekta, kojeg treba zaštititi, podrazumijeva poimanje djeteta kao aktivnog sudionika i korisnika zaštite od strane odraslih. Istražujući odnos prava i kapaciteta djece da sudjeluju u donošenju pravnih odluka povodom brakorazvoda, Graham i Fitzgerald (2005) su opisale kako se djeca kreću između iskaza boli i bespomoćnosti povezanih s gubitkom i želje za sudjelovanjem u procesima odlučivanja koji se odvijaju oko njih. Moglo bi se reći da dijete mijenja različita djetinja stanja u procesu brakorazvoda, pokazujući kako je i autonomno i ovisno.

Kao što se može vidjeti iz opisanog primjera, novu retoriku o kompetentnom i aktivnom djetetu prati rizik od postavljanja prevelikih očekivanja na djecu, kojima se ne dozvoljava da budu djetinjasta, nezrela, ranjiva i ovisna. Stoga je važno razumjeti

kompetentnost djeteta kao relativnu kompetentnost, odnosno u kontekstu odnosa i situacije u kojoj se dijete nalazi. Pogled na dijete kao na građanina, na nositelja ljudskih prava treba stoga uključivati i njihovo pravo na ovisnost, skrb i zaštitu (Brannen i O'Brien, 1995).

Suvremena viđenja socijalizacije

Socijalizacija se obično određuje kao proces u kojem se usvajaju pravila ponašanja, sustavi uvjerenja i vrednota kako bi osoba učinkovito funkcionirala kao član društva (Schaffer, 1996). Kao što je već navedeno, socijalizacija se tradicionalno shvaćala kao jednosmjerni proces u kojem poticaji za promjenom i pridržavanjem pravila dolaze izvan pojedinca. Proučavanjem interakcija novorođenčadi i dojenčadi i njihovih primarnih skrbnika, stvoren je novi pogled na socijalizaciju koji se naziva modelom uzajamnosti (Schaffer, 1996). Kao što je prethodno navedeno u komentaru tablice 1, model uzajamnosti prepoznaje dijete kao aktivnog sudionika u vlastitom socijalnom razvoju i naglašava međuovisnost roditelja i djeteta. Na djecu se više ne gleda kao na pasivne objekte odgoja odraslih, već se ona prepoznaju kao subjekti vlastitog života i razvoja (Schaffer, 1996).

Shvaćanje djeteta kao kompetentnog i aktivnog dovodi u pitanje tradicionalno određenje socijalizacije na više načina. Jedan od njih je da se problematizira socijalizacija kao proces u kojem prije svega roditelji na dijete prenose društvene norme i vrijednosti. Sommer (1998) ističe da bi primjerenije novom pogledu na dijete kao na socijalnog aktera bilo shvaćanje socijalizacije kao dvosmjernog procesa u kojem se dijete razvija u odnosima s roditeljima, ali i svim ostalim značajnim osobama. Ovo viđenje odgovara suvremenom određenju dječjeg razvoja kao procesa koji uključuje interakcije između djeteta koje raste i njegove socijalne okoline, koju čine djetetovi odnosi s roditeljima, ali i s braćom/sestrama, bakama i djedovima, prijateljima i drugim značajnim osobama, kao i odnos između roditelja (Jones i Ramchandani, 1999).

Novi pogled na dijete nadalje dovodi u pitanje sam pojam "socijalizacije" jer pretpostavlja drugačiji pristup razumijevanju razvoja. Kad se socijalizacija definira kao proces kojim se društveni standardi vjerovanja, vrijednosti i ponašanja *prenose s jedne generacije na drugu*, to implicira da je dijete *pasivni primatelj koji preuzima* utjecaje značajnih osoba, agensa socijalizacije. Unutar takve, tradicionalne konceptualizacije socijalizacije teško je dijete vidjeti kao proaktivnu osobu, koja proizvodi promjenu svojih i tuđih stavova i ponašanja kroz odnose s drugima u socijalnim transakcijama (Sommer, 1998). Osim toga, to i nije opravdano pod vidom niza empirijskih pokazatelja o utjecaju djeteta na roditelja. Tako se, primjerice, pokazalo da je međugeneracijski prijenos vrijednosti dvosmjerni proces, odnosno da i djeca prenose odraslima vjerovanja o korisnosti novih tehnologija, važnosti vjere i druga (Pinquart i Silberstein, 2004).

Umjesto tradicionalnog, pojavljuje se relacijsko ili odnosno shvaćanje socijalizacije (Sommer, 1998; Kerr i sur., 2003; Kuczynski i Parkin, 2006), odnosno viđenje socijalizacije uzima u obzir ponašanja i interpretacije obje strane, i roditelja i djece, a socijalizacija se vidi kao proces uzajamne prilagodbe (Kuczynski i Parkin, 2006). Nadalje, počinje se smatrati da se kao ishod procesa socijalizacije ne mora očekivati samo međugeneracijski kontinuitet (tj. međugeneracijski prijenos vjerovanja, vrednota i ponašanja) već se mogu očekivati i inovacija i promjena (Kuczynski i Parkin, 2006).

U raspravama o tradicionalnom naspram odnosnom (relacijskom) razumijevanju

socijalizacije, središnje mjesto zauzima pojam kojeg je teško prevesti na hrvatski jezik – eng. *agency*, a odnosi se na proaktivno djelovanje i utjecaj osobe na okolinu. Radi se o složenom konstrukt koji objedinjava kognitivne, ponašajne i motivacijske aspekte. I dijete i roditelj u stanju su inicirati svrhovito ponašanje i strateški odabrati način utjecaja na ponašanje druge strane. U stanju su razmišljati o vlastitu ponašanju i interpretirati poruke koje su bile odaslane tijekom interakcije. Također su u stanju zauzeti se za sebe, oduprijeti se zahtjevima koji im narušavaju autonomiju, sprečavaju ostvarivanje ciljeva ili su u suprotnosti s njihovim razumijevanjem socijalne situacije (Kuczynski i Parkin, 2006).

Model uzajamnosti, predstavljen u tablici 1, predstavlja ishodište niza teorijskih modela koji socijalizaciju objašnjavaju kao dvosmjerni proces, odnosno imaju odnosno (relacijsko) viđenje socijalizacije. Mogu se prepoznati dvije temeljne skupine ovih modela – oni koji dvosmjernost razmatraju u terminima neposrednih recipročnih razmjena ponašanja, koja promjenu ponašanja grade kroz linearno povećanje promjene, odnosno kroz oblikovanje novog ponašanja (Bell i Harper, 1977; Patterson, 1982, prema Kuczynski i Parkin, 2006), te oni koji na dvosmjernost gledaju kao na dijalektički proces u kojem osoba konstruira značenja temeljem ponašanja druge osobe i time proizvodi promjenu transformacijom (Lawrence i Valsiner, 1993; Smetana, 1997; Grusec, Goodnow i Kuczynski, 2000 prema Kuczynski i Parkin, 2006). Prema ovom drugom pristupu, dvosmjerni utjecaj javlja se kad roditelji i djeca interpretiraju ponašanje jedni drugih, konstruiraju značenja svojih iskustava interakcija i odnosa, i anticipiraju i uzimaju u obzir (akomodiraju) poglede i ciljeve druge osobe tijekom interakcije. Dvosmjernost u socijalizaciji koncipirana je kao proces uzajamne adaptacije do koje dolazi zbog promjena u kognitivnim reprezentacijama interakcije ili odnosa (Kuczynski, Lollis i Koguchi, 2003, prema Kuczynski i Parkin, 2006). Stoga, po mišljenju navedenih autora, ovi modeli najbolje odgovaraju opisu interakcija roditelja i djece shvaćenih kao agensa socijalizacije.

Iako je glavna “misija” modela dvosmjernog utjecaja u socijalizaciji (bila) pridonijeti prepoznavanju aktivnog doprinosa djeteta vlastitoj socijalizaciji, ovaj pristup donosi i potpunije razumijevanje kontinuirane re-socijalizacije i razvoja samog roditelja koji također rekonstruiraju i prilagođavaju svoje vrijednosti i odgojne ciljeve temeljem obiteljskih interakcija u svakodnevnom životu. Već prije tridesetak godina Sameroff (1975, prema Kuczynski i Parkin, 2006) je isticao da su roditelji i djeca uključeni u neprekidnu transformaciju u kojoj svaki sudionik reagira na nova obilježja koja se javljaju kod drugog. U tim procesima uzajamnih transformacija posebno važan poticaj za promjenu su kognicije roditelja ili djeteta, njihove interpretacije, sustavi pridavanja značenja. Istraživanja ovih postavki bavila su se promjenama u majčinih interpretacijama djetetova ponašanja ili u kognitivnoj reprezentaciji odnosa kao točki kvalitativne promjene koja je dovela do promjena u ponašanju (primjerice, kontradikcija između interpretacija koje dijete vide kao objekt, kojeg treba manipulirati, naspram interpretacija koja dijete vide kao središte potreba i želja koje postoje nezavisno o potrebama i željama njegovih roditelja).

Teorija socijalnih odnosa (eng. *social relational theory*, Kuczynski i Parkin, 2006) pruža teorijski okvir za odnosno shvaćanje socijalizacije, koje uvažava i roditeljevu i djetetovu aktivnost i utjecaj (eng. *agency*). Ova teorija integrira tri sukladna pravca teorija i istraživanja.

Prvi izvor teorije socijalnih odnosa predstavljaju spoznaje o bliskim osobnim odnosima kao kontekstima socijalizacije, odnosno socijalnog razvoja (Maccoby,

1992; Piniata, 1999, prema Kuczynski i Parkin, 2006). Temeljna je postavka da kvaliteta odnosa s roditeljem omogućava djetetov aktivni utjecaj (eng. *agency*) i njegovu djelotvornost, te da kompetentno izražavanje aktivnog utjecaja, kako kod roditelja, tako i kod djeteta, uključuje prilagođavanje, odnosno uzimanje u obzir uzajamnih ograničenja recipročnog odnosa (akomodaciju). Istraživanje belgijske djece u dobi od 11 do 15 godina i njihovih roditelja o njihovom razumijevanju pojma dječjeg aktivnog utjecaja pokazalo je da roditelji naglašavaju utjecaj djeteta na njihov vlastiti osobni razvoj, osjećaje i misli, kao i da taj utjecaj predstavlja određeni teret za roditeljstvo. Djeca su prepoznala da njihova djelotvornost kao aktivnih činitelja proizlazi iz osjetljivosti i respozivnosti njihovih roditelja prema njihovim potrebama i zahtjevima. Drugim riječima, i roditelji i djeca naveli su da je aktivni utjecaj svake strane omogućen, i ograničen, kontekstom recipročnog odnosa između roditelja i djeteta (De Mol i Buysse, 2004 prema *ibid.*).

Osim toga, novija istraživanja pokazuju da se odnos roditelj – dijete ne može razumjeti kao monolitni vertikalni odnos. Najmanje tri domene igraju važnu ulogu u ovom odnosu – privrženost, hijerarhija i recipročnost – a, ovisno o kontekstu, roditelj može u interakciji sudjelovati iz uloge autoriteta, figure privrženosti ili partnera u igri, odnosno intimnog prijatelja (Harach i Kuczynski, 2005, prema *ibid.*). Sve to može djelovati na djetetovo prihvaćanje roditeljevih zahtjeva i/ili roditeljevu otvorenost za djetetov utjecaj.

Teorija socijalnih odnosa nadalje počiva na teorijskim objašnjenjima koja izvor suradničkog ponašanja pripisuju obilježjima odnosa roditelj – dijete. Naime, istraživanja su provjerila hipotezu da djetetova samo-regulacija nije posljedica roditeljskih disciplinskih postupaka, već da ima neko drugo ishodište. Rezultati su pokazali da je roditeljsko ponašanje, koje pridonosi stvaranju i održavanju pozitivnih odnosa, ono što pruža rane temelje djetetovoj suradnji s roditeljevim zahtjevima. Već su Stayton i suradnici (1973, prema *ibid.*) utvrdili povezanost između sigurne privrženosti i djetetova udovoljavanja majčinim zahtjevima, što su potvrdila i kasnija istraživanja. Djeca razvijaju spremnost na suradnju iz ranih iskustava recipročne suradnje s roditeljima tijekom povijesti njihova odnosa. Prema “odnosnoj perspektivi”, djeca su motivirana na suradnju s roditeljevim željama jer imaju “ulog” u svom odnosu s roditeljem (Kuczynski i Hildebrandt, 1997, prema *ibid.*). Suradnju mogu doživljavati intrinzično motivirajućom ili kao usklađenu s njihovim vlastitim ciljevima koje dijele s roditeljima. Usto se u ovim istraživanjima pozornost ne posvećuje samo djetetovoj poslušnosti, već i tome kako roditelj održava svoju stranu recipročno suradnog odnosa i koje strategije koristi za popravljavanje odnosa privremeno oštećenog pretjeranom roditeljskom prisilom i kontrolom (Harach i Kuczynski, 2005, prema *ibid.*).

Treći izvor teorije socijalnih odnosa predstavljaju istraživanja sukoba u odnosu roditelj – dijete. Kao što je ranije navedeno, rani modeli socijalizacije objašnjavali su sukob s gledišta discipline i kontrole. Sukob se poistovjećivao s djetetovim suprotstavljanjem roditeljskom autoritetu i smatran je devijantnim i disfunkcionalnim ponašanjem. Istraživanja su tražila djelotvorne roditeljske disciplinske strategije u osiguravanju poslušnosti. Takav pristup je kasnije zamijenilo odnosno shvaćanje sukoba. U njemu se na sukob gleda kao na neizbježan aspekt života u bliskim odnosima, koji se obostrano tolerira (Schantz, 1987, prema *ibid.*). Umjesto termina “poslušnosti” i “neposlušnosti”, kao njihova dijalektička zamjena predlažu se konstrukti akomodacije (prilagodbe, uzimanja u obzir suprotnog gledišta) i pregovaranja – dakle pojmovi koji odražavaju da su proces i ishodi brojnih epizoda socijalizacije po svojoj naravi

su-regulirani od obje strane. Strategije akomodacije, koje koriste roditelji, uključuju raspoređivanje inkompatibilnih ciljeva kroz vrijeme, zamjenu manje poželjne aktivnosti nešto poželjnijom, kompromis, prilagođavanje zahtjeva onome za što misle da će dijete prihvatiti i uvjeravanje putem objašnjavanja. Djeca sa svoje strane isto imaju ulogu u procesu akomodacije. Socijalno kompetentna djeca pokazuju su-regulirani, iako ne identičan, oblik udovoljavanja zahtjevu roditelja i otpor koji je njihov izraz aktivnog utjecaja unutar ograničenja bliskog odnosa s roditeljem (Kuczynski i Hildebrandt, 1997, prema *ibid.*). Kroz povijest svog odnosa roditelji i djeca razvili su zajedničko shvaćanje toga što će proći kao "poslušnost" u različitim situacijama. Često je ono što roditelji prihvaćaju kao poslušnost i što djeca razumiju kao poslušnost, bliže zamisli akomodacije nego li točnom, momentalnom pokoravanju roditeljskom zahtjevu. Dijete koje je sklono surađivati s roditeljevim zahtjevom, ali pod drugačijim uvjetima nego li je roditelj mislio, može pokazati da je čulo roditelja, da će pokušati uskladiti vlastite planove s roditeljevim željama ili da je spremno pregovarati o obostrano prihvatljivom razvoju događaja. Goodnow (1994, prema *ibid.*) je utvrdila da roditelji šalju različite poruke vezane uz svoje prihvaćanje različitih djetetovih ponašanja koje se kreću od onog što je idealno, prihvatljivo ili podnošljivo pa do onoga što "ne dolazi u obzir".

U skladu s navedenim su i nalazi istraživanja sukoba roditelja i male djece. Prema procesnom tumačenju roditeljskog postavljanja granica dvogodišnjaku i djetetove poslušnosti, kojeg daje Crockenberg (1991, prema Lyons-Ruth i Zaenah, 1998), uspostavljanje ravnoteže između ciljeva roditelja i ciljeva dvogodišnjaka bolje je promatrati kao dvosmjerni proces rješavanja sukoba, nego li kao jednosmjerni proces discipliniranja ili "socijaliziranja" djeteta od strane roditelja. Ponašanje majke u konstruktivnom sukobu s djetetom od 2,5 godine (njezino korištenje objašnjenja, obrazlaganja postupaka, kompromisa i pogađanja te rješavanja sukoba) predviđalo je više razine socio-emocionalnog razvoja djeteta u dobi od 3 godine (Liable i Thompson, 2002).

Kuczynski i Kochanska (1990, prema *ibid.*) navode dokaze u prilog tome da roditeljske strategije kontrole pružaju modele socijalnog ponašanja njihovoj dvogodišnjoj djeci te da naučiti izraziti vlastite želje i pregovarati o njihovom uključivanju u zajedničke planove s dvije godine može poslužiti kao osnova djelotvornog socijalnog ponašanja u kasnijoj dobi. U skladu s time Crockenberg i Litman (1990, prema Lyons-Ruth i Zaenah, 1998) ističu da se dvogodišnjakovo "ne" konceptualno i iskustveno razlikuje od ljutitog prkosa, te da se treba smatrati iskazom pojavljivanja djetetovog autonomnog pogleda na stvari. Istraživanja na roditeljima i djeci u dobi između 1,5 i 3 godine dalje pokazuju da će odgojni postupci iskazivanja sile i nadmoći prije dovesti do djetetova prkošenja, dok će objašnjavanje i pregovaranje, u kombinaciji s jasnom i izravnom izjavom roditelja o njegovim potrebama, vjerojatnije dovesti do djetetova prihvaćanja roditeljevih zahtjeva i internalizacije roditeljevih standarda. Poslušnost o kojoj se pregovara u atmosferi uzajamnog poštovanja tuđih potreba ima puno drugačiji psihološki smisao i razvojni učinak od poslušnosti postignute pod prisilom strogog roditeljskog kažnjavanja. Uz razumijevanje roditeljskih standarda, dvogodišnjaci također pokazuju porast empatije i osjećaja krivnje kao reakcije na nečiju uznemirenost i nesretnost, bilo da su je oni uzrokovali ili joj samo svjedoče. Empatija s emocijama drugih, te svijest o roditeljskim standardima pridonose kod dvogodišnjaka učenju toga što se smije, a što se ne smije. Roditelji koji ne koriste prisilu, tjelesno i drugo ponižavajuće kažnjavanje, skloniji su empatiji i osjetljiviji u svojim interakcijama s djetetom općenito. Tako je roditeljevo suosjećanje s dvogodišnjakom usklađeno s roditeljevim zahtjevom da dvogodišnjak bude suosjećajan prema drugima.

Zaključno se može reći da dvosmjerna uzročnost znači da se roditeljev utjecaj na dijete odvija unutar uzročnog sustava koji uključuje utjecaj i proaktivnost djeteta. Unutar "novog viđenja socijalizacije" roditelji jesu važni i imaju utjecaja na djetetov razvoj, ali dvosmjerna uzročnost poručuje da je roditeljski utjecaj složen i da ne determinira razvojne ishode. Čak i ako ne mogu neposredno odrediti krajnje ishode, roditelji su na položaju s kojeg mogu imati značajan utjecaj na intervenirajuće procese interakcije, tj. kvalitetu odnosa s djetetom.

Suvremena viđenja roditeljstva

Iako je u najnovijoj akademskoj raspravi roditeljski uzročni utjecaj na djetetov razvoj nejasniji nego u starijim jednosmjernim modelima, jasno je da roditelji ostaju odgovorni za primjerenu skrb o svojoj djeci i pružanju podrške, te usmjeravanje djece put konstruktivne uključenosti u društvo u budućnosti (Kuczynski i Parkin, 2006).

Shvaćanje djeteta kao aktivnog, (razmjerno) kompetentnog i sposobnog, ulogu roditelja vidi u olakšavanju ili omogućavanju djetetu da ostvaruje svoja prava, pružajući usmjeravanje u skladu s djetetovim rastućim mogućnostima. Međutim, kao što je već istaknuto, poštovanje djetetove osobe i autonomije ne isključuje djetetovo pravo na ovisnost, njegu, zaštitu i usmjeravanje na putu konstruktivnog uključivanja u društvo odraslih (Pećnik, 2007).

Prethodno je navedeno kako se današnje razumijevanje roditeljstva ne opisuje u terminima roditeljskog autoriteta, već u terminima roditeljske odgovornosti. U znanstvenoj i stručnoj literaturi sve je šire prihvaćeno da su radi zadovoljavanja razvojnih potreba djeteta najvažnije odgovornosti roditelja da (1) zadovolji temeljne životne potrebe djeteta, (2) osigura njegovu sigurnost, (3) pruži mu emocionalnu toplinu, (4) poticaj i poticajne uvjete za učenje i razvoj, (5) usmjeravanje i granice, te (6) stabilnost (Cleaver, 2006; Pećnik, 2007).

Prema Cleaver (2006), *temeljna skrb* najčešće se izjednačava sa skrbi za zadovoljavanje djetetovih tjelesnih potreba, kao i potreba za zdravstvenom skrbi.

Osiguravanje sigurnosti djeteta pretpostavlja prepoznavanje opasnosti koje ugrožavaju dijete, kako u vlastitu domu, tako i izvan njega (primjerice, zaštita od ozljeda, od postupaka druge djece ili odraslih osoba koje mogu naštetiti djetetu).

Emocionalna toplina predstavlja temelj za razvoj sigurne, stabilne i emocionalno tople veze s roditeljem. Ona osigurava zadovoljavanje djetetovih emocionalnih potreba i da se dijete osjeća vrijednim i prihvaćenim.

Stimulacija podrazumijeva promicanje djetetovog učenja i intelektualnog razvoja, kroz ohrabivanje, kognitivnu stimulaciju i stvaranje prilika za socijalnu interakciju i učenje. Uključuje komunikaciju, odgovaranje na djetetova pitanja, poticanje igre i uključivanje u nju, omogućavanje doživljaja uspjeha djetetu, osiguravanje pohađanja formalnog obrazovanja te osnaživanje djeteta za suočavanje sa životnim izazovima.

Usmjeravanje i granice omogućavaju djetetu regulaciju vlastitih emocija i ponašanja. Roditelj služi kao model prikladnih ponašanja, kontroliranja emocija, te interakcija s drugim osobama, što dijete internalizira i razvija moralne vrijednosti i društveno prihvatljivo ponašanje.

Osiguravanje stabilnosti obiteljskog okruženja bitno je za razvoj sigurne privrženosti djeteta s primarnim skrbnicima, a odnosi se na dosljedno pružanje emocionalne topline, dosljednost u odgovaranju na potrebe djeteta, kao i na dosljednost u odgojnim postupcima, izbjegavanje dvostrukih poruka, stabilnost i postojanost

kontakata sa značajnim osobama.

Način na koji roditelji ispunjavaju svoje roditeljske odgovornosti može biti više ili manje usklađen s načelima roditeljstva u najboljem interesu djeteta, koja predstavljaju pokušaj da se prava djeteta "prevedu" u kontekst obitelji (Pećnik, 2007). UN-ova *Konvencija o pravima djeteta* (1989) roditeljima daje prvenstvenu odgovornost za podizanje i razvoj djeteta, pri čemu se trebaju rukovoditi djetetovim najboljim interesom. Prioritetnost najboljeg interesa djeteta znači da u ispunjavanju roditeljske uloge, i njezinom usklađivanju s drugim ulogama, roditelji trebaju imati djetetovu dobrobit i razvoj kao "glavnu brigu", a kada postoji sukob, prednost valja dati djetetovim tjelesnim i emocionalnim potrebama. To zahtijeva osjetljivost roditelja na djetetovo iskustvo svijeta, na ono što ga brine, plaši ili muči, a također i spremnost roditelja da djetetu posveti nepodijeljeno vrijeme i pozornost. Roditeljstvo koje promiče prava djeteta nadalje implicira da se roditelj odnosi prema djetetu kao prema subjektu vlastitog života i razvoja; da je prilagođeno djetetovim razvojnim mogućnostima; da je njegujuće; da pruža strukturu i vodstvo na temelju ravnopravnog dostojanstva; da je osnažujuće; nenasilno i nediskriminirajuće. Participativna prava djeteta ostvaruju se u obitelji prvenstveno time što roditelji poštuju dijete, pažljivo ga slušaju i pokušavaju razumjeti njegovo gledište, pokazuju interes za djetetovo mišljenje i uključuju dijete u donošenje odluka u obitelji. Sve to primarno zahtijeva da roditelj sluša dijete, a kod neke djece i da roditelj pomogne djetetu da se izrazi.

Navedeno se može sažeti u četiri kategorije roditeljskog ponašanja i vrednota pozitivnog roditeljstva ili **roditeljstva u najboljem interesu djeteta**, koje kao novi standard roditeljstva koje poštuje prava djeteta promiče Vijeće Europe (2006). *Njegujuće ili brižno ponašanje* odgovara na djetetovu potrebu za ljubavi i predstavlja sigurnu bazu iz koje dijete može istraživati svijet i u koju se može vratiti u teškim trenucima. To od roditelja traži osjetljivost, toplinu, utjehu i zaštitu, prihvaćanje i podršku. Nenasilno roditeljstvo ne znači ujedno i popustljivo ili zanemarujuće roditeljstvo. *Pružanje strukture i vođenja* djetetu daju osjećaj sigurnosti i predvidivosti te omogućavaju razvoj osobne i društvene odgovornosti. Roditelji poučavaju što je, a što nije prihvatljivo, postavljaju primjerene granice, uzimajući u obzir i djetetovo mišljenje te usmjeravaju dijete na pozitivan način, bez tjelesnog i psihičkog nasilja. *Uvažavanje* djetetove osobnosti je odgovor na potrebu i pravo djeteta da ga se vidi, čuje i poštuje kao osobu. Pretpostavlja dijalog temeljen na ravnopravnom dostojanstvu. Roditelji pokazuju zanimanje za djetetova svakodnevna iskustva, slušaju dijete i nastoje ga razumjeti, te prihvaćaju aktivnu ulogu djeteta u donošenju obiteljskih odluka. I, naposljetku, *osnaživanje* se odnosi na jačanje djetetova osjećaja kompetentnosti, osobne kontrole i djelotvornosti u tome da utječe na svijet oko sebe. To zahtijeva roditeljsku osjetljivost i otvorenost za djetetov utjecaj, uzajamnu suradnju, pregovaranje, izražavanje vjere u djetetov potencijal i podržavanje djetetovih snaga i inicijative.

Opisani aspekti roditeljskog ponašanja, temeljeni na UN-ovoj *Konvenciji o pravima djeteta*, mogu se dovesti u odnos s određenjima poželjnog roditeljstva u psihologijskoj literaturi. Pojam *autoritativnog roditeljstva* dominira udžbenicima i istraživanjima kao najčešća konceptualizacija optimalnog roditeljskog ponašanja (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Model roditeljskih stilova (Baumrind, 1968; Maccoby i Martin, 1983) je, unazad više od trideset godina, jedno od najpopularnijih objašnjenja roditeljskog utjecaja na razvoj djece i adolescenata. Roditeljsko ponašanje opisuje se pomoću dimenzija topline/responzivnosti i zahtjevnosti/kontrole, što rezultira s četiri roditeljska stila: autoritativnim, autoritarnim, permisivnim i

odbacujućim/zanemarujućim. Autoritativno roditeljstvo u brojnim istraživanjima pokazuje povezanost s najboljom prilagodbom djece i adolescenata (Baumrind, 1991). Autoritativni roditelji su topli i responzivni, te dosljedno postavljaju granice i zahtijevaju pridržavanje pravila. Kada se autoritativno roditeljstvo usporedi s načelima roditeljstva u najboljem interesu djeteta, lako je primijetiti podudaranje s obzirom na roditeljsku njegu i toplinu te strukturu i granice. Međutim, roditeljstvo u najboljem interesu djeteta počiva na još dva važna stupa – uvažavanju i poštivanju djeteta te omogućavanju njegovog osnaživanja i utjecaja. Iako novija literatura u području roditeljskih stilova uvodi i treću dimenziju roditeljskog ponašanja – potporu autonomiji (*psychological autonomy granting*) (Gray i Steinberg, 1999), suvremene kritike modela roditeljskih stilova nameću potrebu preispitivanja njegovih temeljnih pretpostavki (Kerr i sur., 2003).

Glavne kritike, upućene modelu roditeljskih stilova, odnose se na jednosmjerno viđenje socijalizacije koje se nalazi u podlozi tog modela usmjerenog na roditeljske učinke na dijete. Također se dovodi u pitanje statičnost pretpostavke da roditelja obilježava određeni roditeljski stil, podrazumijevajući da je on jednak prema svakom djetetu, te da se roditelj ne mijenja i ne razvija u svom odnosu s djetetom. Kerr i suradnici (2003) podsjećaju na empirijsku neodrživost postavki da određeni roditeljski stil proizvodi dijete određenih značajki. Posebno se ovdje kritizira postavka modela da čvrsta roditeljska kontrola dovodi do dobro prilagođenih adolescenata, koja je često bila u podlozi savjeta roditeljima o važnosti visokoga roditeljskog nadzora. Stattin i Kerr (2000) upozorili su na problematičnu operacionalizaciju konstrukta *roditeljskog nadzora* koji implicira roditeljsku aktivnost kontrole, a ustvari se mjeri *roditeljsko znanje* o svakodnevnim aktivnostima i životu djeteta, i to je ta ključna varijabla povezana s nizom mjera adolescentske prilagodbe. Oni su empirijski pokazali da je najvažniji izvor roditeljskog znanja slobodno samootkrivanje od strane djeteta, a ne roditeljsko iznuđivanje informacija i kontrola, zaključujući da je komunikacija roditelja i djeteta puno korisnija aktivnost od praćenja i kontrole (Kerr i Stattin, 2000). Oni predlažu alternativno objašnjenje u modelu dvosmjerne, tekuće komunikacije i kontrolnih procesa u obitelji, koji počiva na prepoznavanju važnosti emocionalnih reakcija djeteta na postupke roditelja, roditeljskog znanja kao podloge povjerenja te toga da su to dijelovi složenog, tekućeg, dvosmjernog procesa u kojem roditelji i djeca reagiraju jedni na druge (Kerr i sur., 2003). Ovaj model puno je bliži suvremenom razumijevanju naravi socijalizacije i roditeljstva od modela roditeljskih stilova.

Zaključne napomene

U ovom radu ponuđen je presjek novih pogleda na narav djeteta, socijalizacije i roditeljstva s namjerom da se potakne rasprava o njima. Pri tome je potrebno priznati da to i nisu tako “novi” pogledi. U literaturi ih je moguće susresti već razmjerno dugo.

Dvosmjernošću u socijalizaciji, odnosno time kako djeca utječu na roditelje koji ih odgajaju bavili su se još Bell i Harper u svojoj knjizi “Učinci djeteta na odrasle” (1977), gdje navode kako istraživači u području socijalizacije tek počinju prepoznavati stupanj do kojega djeca određuju ponašanje skrbnika/roditelja. “Stručnjaci koji su pregledali specifična područja ogromne literature o ljudskoj socijalizaciji došli su u proteklih nekoliko godina do spoznaje da se jednosmjerni pristup, koji uključuje isključivu pozornost za učinke roditelja, više ne može braniti.” (Bell i Harper, 1977, 212). Kritizira

se sklonost istraživača da još uvijek prikazuju roditelja kao primarni socijalizacijski agens, što se pripisuje tome da je njihova pozornost usmjerena samo na ishod, a ne i proces socijalizacije. Autori dalje prikazuju model homeostatskih kontrolnih sustava koji objašnjava kako roditelji i djeca međusobno upravljaju svojim ponašanjima i nude teorijsko objašnjenje doprinosa samim počecima procesa socijalizacije koje daje dijete mlađe od godinu dana. Bell i Harper (1977) pozivaju istraživače na napuštanje korelacijskih istraživačkih nacrti s jednom vremenskom točkom mjerenja, a u korist služenja istraživačkim strategijama koje omogućavaju testiranje hipoteza o učincima djeteta.

Trideset godina kasnije, kao što je pokazano u ovom radu, u literaturi se još uvijek vodi ista rasprava. Čini se da je sklonost jednosmjernog shvaćanja socijalizacije duboko ukorijenjena među istraživačima. Kuczynski i Parkin (u tisku) zaključuju da se puno "govori" o proaktivnom utjecaju (*agency*), ali da je i dalje "nepovoljna klima" za istraživanje roditelja i djece kao da su agensi, tj. kao da svatko od njih aktivno utječe na drugog. Isti autori smatraju da je za implementaciju transakcijskog modela socijalizacije potrebna kvalitativna promjena vrijednosti i orijentacija istraživača.

Promjena perspektiva u istraživanjima djece i djetinjstva trebala bi se ogledati i u mijenjanju metodologije istraživanja s djecom. Novi teorijski pristupi djetinjstvu shvaćaju djecu kao socijalne aktere, aktivno uključene u procese stvaranja značenja svoga svakodnevnog života. Metodološka implikacija takvog pogleda na djecu je ta da istraživanja trebaju težiti spoznajama koje najbolje zahvaćaju značenje koje djeca pridaju svijetu u svojoj svakodnevnoj interakciji. Iako tu svakako prednost imaju kvalitativne metode i metode opažanja, pronalaženje metodoloških pristupa, koji bi na najbolji način uzimali u obzir i perspektive djeteta i perspektive roditelja, još uvijek je izazov znanstvenicima.

Čini se dakle da znanstvenoj zajednici tek predstoji cjelovita primjena novih pristupa razumijevanju djece i njihova razvoja, a i među stručnjacima se nerijetko susreću zastarjela shvaćanja. Može se očekivati da nove konceptualizacije tek pronalaze put u širu javnost, pridonoseći zbunjenosti roditelja o kojoj je bilo riječi na početku rada. Međutim one ujedno i osnažuju one koji od prvog dana u djetetu vide osobu, koja uz roditelje raste i razvija se, i koji intuitivno razumiju da je roditeljstvo dinamičan proces uzajamnog učenja koji se temelji na kontaktu, interakciji i dijalogu.

LITERATURA:

Baumrind, D. (1968) Authoritarian vs. authoritative parental control. *Adolescence*, 3, 255-272.

Baumrind, D. (1991) The influence of parenting style on adolescent competence and substance abuse. *Journal of Early Adolescence*, 1, 56-95.

Bell, R. Q., Harper, L.V. (1977) *Child effects on adults (Učinci djeteta na odrasle)*. New York: Lawrence Earlbaum Associates.

Cleaver, H. (2006) The influence of parenting and other family relationships. U: Aldgate, J., Jones, D., Rose, W. i Jeffery, C. (ur.) *The developing world of the child*. London: Jessica Kingsley Publishers, str. 122-140.

- Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006) Psihologija braka i obitelji. Zagreb: Golden marketing.
- Daly, M. (2005) Changing family life in Europe: Significance for state and society. *European Societies*, 7 (3), 379-398.
- Freud, S. (2000) Uvod u psihonalizu. Zagreb: Stari Grad.
- Giddens, A. (2007) Sociologija. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Graham, A., Fitzgerald, R. M. (2005) Taking account of the 'to and fro' of children's experiences in Family Law. Rad izložen na konferenciji: *Childhoods 2005*, Oslo, 28. lipnja - 3. srpnja 2005.
- Gray, M. R., Steinberg, L. (1999) Unpacking authoritative parenting: Reassessing a multidimensional construct. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 574-587.
- Hart, S. (2008) Neuroaffective developmental psychology. Izlaganje na Petom nordijskom kongresu o zlostavljanju i zanemarivanju djece, 18.-21.5. 2008, Reykjavik.
- Hastings, P. D., Grusec, J. E. (1998) Parenting goals as organizers of responses to parent-child disagreement. *Developmental Psychology*, 34, 465-479.
- Hemrica, J., Heyting, F. (2004) Tacit notions of childhood: An analysis of discourse about child participation in decision-making regarding arrangements in case of parental divorce. *Childhoods*, 11 (4), 449-468.
- Janson, S. (2007) A non-violent upbringing for children. U: Daly, M. (ur.) *Parenting in contemporary Europe: A positive approach*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Jelušić, J., Maslić Seršić, D. (2005) Obiteljske i radne okolnosti kao prediktori ravnoteže obiteljskog i poslovnog života zaposlenih majki. *Suvremena psihologija*, 8 (1), 23-36.
- Jones, D. P. H., Ramchandani, P. (1999) *Child Sexual Abuse - Informing Practice from Research*, Oxford: Radcliffe Medical Press.
- Juul, J. (2008) Što treba roditeljima širom Europe? – Kontekst, procesi, politike. Predavanje na 1. Simpoziju stručnjaka i praktičara s područja ranog razvoja djece te predstavnika roditelja, Zabok, 2.7.2008.
- Juul, J. (1995) *Vaše kompetentno dijete*. Zagreb: Educa.
- Kerr, M., Stattin, H. (2000) What parents know, how they know it and several forms of adolescent adjustment: Further support for a reinterpretation of monitoring. *Developmental Psychology*, 36, 366-380.
- Kerr, M., Stattin, H., Biesecker, G. and Ferrer-Wreder, L. (2003) Relationships with

- parents and peers in adolescence. U: Weiner, I. B. (ur.) Handbook of Psychology: Vol. 6. Developmental Psychology. New Jersey: Wiley, str. 395-419.
- Kuczynski, L., Parkin, M. (2006) Agency and bidirectionality in socialization: Interactions, transactions and relational dialectics. U: Grusec, J. E. i Hastings, P. (ur): Handbook of socialization. New York: Guilford Press, str. 259-283.
- Kuczynski, L., Parkin, M. (u tisku) Pursuing a dialectical perspective on transaction: A social relational theory of micro family processes. U: Sameroff, A. (ur.) Transactional models of development. Americal Psychological Association Books.
- Laible, D. J., Thompson, R. A. (2002) Mother-child conflict in the toddler years: Lessons in emotion, morality and relationships. Child Development, 73, 1187-1203.
- Laklija, M., Pećnik, N., Sarić, R. (2005) Zaštita najboljeg interesa djeteta u postupku razvoda braka roditelja. Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada, 12 (1), 7-38.
- Lyons-Ruth, K., Zaenah, C. H. The family context of infant mental health: 1. Affective development in the primary caregiving relationship. U: Zaenah, C.H. (ur.) Handbook of infant mental health. London: Guilford Press, str.14-37.
- Maccoby, E. E., Martin, J. A. (1983) Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. U: Mussen, P. i Hetherington, E.M. (ur.) Handbook of Child Psychology, Vol. 4. New York: Wiley, str. 1-101.
- Pećnik, N. (2007) Towards a vision of parenting in the best interests of the child. U: Daly, M. (ur.) Parenting in contemporary Europe: A positive approach. Strasbourg: Council of Europe Publishing, str.15-36.
- Phillips, B., Alderson, P. (2003) Beyond 'anti-smacking': Challenging parental violence and coercion. Child Abuse Review, 12, 282-291.
- Pinquart, M., Silbereisen, R. K. (2004) Transmission of values from adolescents to their parents: the role of value content and authoritative parenting. Adolescence, 39 (153), 83-101.
- Schaffer, R. (1996) Social Development, London: Blackwell Publishing.
- Smith, H. (1999) Children, feelings and divorce. London: Free Association Books.
- Sommer, D. (1998) The reconstruction of childhood-implications for theory and practice. European Journal of Social Work, 1 (3), 311-326.
- Sorin, R., Galloway, G. (2005) Constructions of childhood: Constructions of self. Rad izložen na konferenciji: Childhoods 2005, Oslo, 28. lipnja - 3. srpnja 2005.
- Šverko, B., Arambašić, L., Galešić, M. (2002) Work-life balance among Croatian employees: role-time commitment, work-home interference and well-being. Social

Science Information, 41 (2), 281-301.

UNICEF – Ured za Hrvatsku (2006) Istraživanje stavova građana o različitim aspektima odgoja djeteta: Izvješće o rezultatima.

UNICEF – Ured za Hrvatsku (2007) Istraživanje ponašanja, stavova i iskustava roditelja djece stare od 1 do 12 mjeseci: Izvješće o rezultatima.

Vijeće Europe (2008) Ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece – Pitanja i odgovori. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Williams, F. (2004) Rethinking families. London: Calouste Gulbenkian Foundation.

URL: http://www.family-lab.com/about_us.asp (01. 09. 2008.)

URL: <http://www.europeanvalues.nl/> (01. 09. 2008.)

Contemporary Views of the Child, Parenthood and Socialization

Prof. Ninoslava Pećnik, Ph.D.
Study Centre for Social Work
of the Faculty of Law in Zagreb

REVIEW ARTICLE
UDK 37.018
316.61

SUMMARY

Modern parenthood takes place in a context characterized by numerous social changes. Among other things, parents and experts are challenged by increasingly present new notions of the nature of the child and parenthood as well as of the nature of the process of socialization.

Child is no longer seen primarily as a "future person" but as an active and creative person living its present life. Due to such notion of the child, the traditional notion of socialization is being replaced by relational notion of socialization which takes into consideration behaviours and interpretations of both parents and children and sees socialization as a process of mutual adaptation. According to the notion of the child as an active, (relatively) competent and capable person, the role of parents is to facilitate and provide for the exercise of the children's rights, offering guidance in line with children's growing possibilities. Responsibilities of parents thus include the satisfaction of children's basic needs, provision of safety, emotional warmth, stimuluses and stimulating conditions for learning and development, stability as well as guidance and setting boundaries.

Ein moderner Blick auf das Kind, die Elternschaft und Sozialisation

Prof. Dr. sc. Ninoslava Pećnik
Studienzentrum für Sozialarbeit
Juristische Fakultät in Zagreb

ÜBERSICHTSARTIKEL
UDK 37.018
316.61

ZUSAMMENFASSUNG

Zahlreiche gesellschaftliche Veränderungen kennzeichnen den Kontext, in dem sich die moderne Elternschaft abwickelt. Unter anderem sind die immer mehr und mehr anwesenden neuen Auffassungen über die Natur des Kindes und Elternschaft, sowie die neuen Blicke auf die Natur des Sozialisationsprozesses eine Herausforderung für Eltern und Fachleute. Das Kind wird heute nicht mehr nur oder in erster Linie als "zukünftiger Mensch" gesehen, sondern als aktive und kreative Person mit seinem Leben in der Gegenwart. Infolge dieses Blickes auf Kinder wird die traditionelle Auffassung der Sozialisation durch die relationale ersetzt. Diese zieht in Betracht das Verhalten und Interpretation beider Seiten sowohl von Eltern als auch Kindern, und sie sieht die Sozialisation auch als Prozess gegenseitiger Anpassung. Die Auffassung vom Kind als aktives, (relativ) kompetentes und fähiges Wesen betrachtet die Elternrolle als solche, die dem Kind erleichtert und ermöglicht, seine Rechte zu erfüllen und die seine Steuerung unterstützt in Übereinstimmung mit seinen wachsenden Potentialen. Die elterliche Verantwortung schließt deshalb mit ein die Erfüllung der Grundbedürfnisse des Kindes, die Sicherung der kindlichen Geborgenheit, emotionelle Wärme, Anspornung, vorteilhafte Bedingungen für das Lernen und die Entwicklung, Stabilität sowie Steuerung und das Setzen von Grenzen.

DIJETE I DRUŠTVO

Što (ne) znaju i što čine roditelji najmlađe djece?

Tanja Radočaj
UNICEF – Ured u Hrvatskoj

PRETHODNO PRIOPĆENJE
UDK 37.018

SAŽETAK

UNICEF – Ured u Hrvatskoj pokrenuo je 2006. godine program podrške poticajnom roditeljstvu s posebnim naglaskom na važnost ranog odnosa roditelja (ili primarnih skrbnika) i najmlađe djece. U okviru tog programa ranije su provedena ispitivanja stavova javnosti o pojedinim aspektima roditeljstva, a u 2007. godini provedeno je istraživanje ponašanja, stavova i iskustava roditelja djece stare od 1 do 12 mjeseci. Istraživanje je provedeno metodom anketnog upitnika koji je popunilo 1.400 roditelja u čekaonicama pedijatrijskih ambulanti u 19 hrvatskih gradova. Svrha istraživanja je bila bolje upoznavanje ponašanja i stavova roditelja, kao i nekih izvora podrške roditeljima, a u cilju kreiranja programskih intervencija koje bi na primjereniji način odgovorile na stvarne potrebe roditelja i djece. Preliminarna obrada podataka ukazuje na neke zabrinjavajuće informacije oko prehrane, načina bavljenja djecom, a posebice “discipliniranja” djece već u tako ranoj životnoj dobi.

Daljnja istraživanja potrebna su da bi se rasvijetlili razlozi za navedena ponašanja, a posebno kako bi se poboljšala reprezentativnost rezultata, s obzirom da ovaj prigodni uzorak nije posve reprezentativan za populaciju.

Ključne riječi: roditeljstvo, roditeljska ponašanja, rani razvoj djece

UVOD

Budućnost svakog društva ovisi o njegovoj sposobnosti da se pobrine za zdravlje i dobrobit budućih generacija. Današnja djeca postat će sutra građani, zaposlenici, roditelji. Puno je znanstveno potvrđenih činjenica koje govore da se naviše može utjecati na razvoj i njegove ishode, u pozitivnom i negativnom smislu, dok su djeca najmlađa, dok se njihov mozak i njegove funkcije najintenzivnije razvijaju (Shonkoff, Phillips, 2000). Medicina, razvojna psihologija, a u novije vrijeme posebno neuroznanost, jasno pokazuju da su upravo te prve godine života najvažnije za kasnije zdravlje i uspješnost u životu, kako u školi, poslu i društvu, tako i u budućim osobnim odnosima koje će dijete stvarati kada odraste. Znanost se također slaže da ključnu ulogu u tom ranom uzrastu, a posebno unutar prve godine života, imaju roditelji ili primarni skrbnici. U studiji Svjetske zdravstvene organizacije (WHO - *World Health Organization, op. ur.*) “Važnost odnosa između skrbnika i djeteta za preživljavanje i zdrav razvoj najmlađe djece” (2004), autorica Linda Richter sabrala je sve relevantne teorije i rezultate istraživanja od Bolwbijeve studije iz 1951. godine

do početka ovog stoljeća, i pobrojala nedvojbeno dokazane činjenice o vezi između roditeljstva i zdravog razvoja djece:

- Osjetljivo i responzivno¹ roditeljstvo osnovni je preduvjet zdravog neuropsihološkog, tjelesnog i psihološkog razvoja djeteta.
- Neprijmjerena, isprekidana ili zanemarujuća skrb ima štetne posljedice na preživljavanje, zdravlje i razvoj djece.
- Dojenčad i skrbnici/roditelji pripremljeni su, kroz evolucijsku prilagodbu, za brižan odnos kroz koji se može realizirati humani razvojni potencijal u djetetu. Rastući biološki i socijalni kapaciteti novorođenčeta i malog djeteta postavljaju odgovarajuće zahtjeve za podrškom od strane skrbnika koje su potrebne u određenom trenutku razvoja. Djeca se rađaju sa senzornim mehanizmom pripremljenim za ljudski kontakt i komunikaciju, a svojim jednostavnim ponašanjem mogu uspješno "navoditi" odrasle. Za poticajan odnos i dobar ishod ključna je osjetljivost njegovatelja u prepoznavanju i odgovaranju na signale djeteta.
- Vanjski faktori (stres, siromaštvo, ratovi) koji utječu na skrbnika i dijete mogu značajno utjecati na kvalitetu njihove interakcije i odnosa.

"Njegujući odnos skrbnika prema djetetu ima univerzalna obilježja, bez obzira na kulturu koja oblikuje specifične običaje i ponašanja. U svim ljudskim zajednicama dječji razvoj ovisi o toplim, responzivnim, jezično bogatim i zaštitnim odnosima. Djeca ne mogu napredovati ako nije zadovoljen određeni prag u svim navedenim aspektima." (Richter, 2004,3)."

Djeca mogu razviti svoje prirodene potencijale samo u interakciji s osjetljivim, brižnim i odgovornim odraslim osobama, a većina roditelja, srećom, u velikoj mjeri odgovara tom opisu. Ipak, postoje i brojne zapreke roditeljstvu u najboljem interesu djeteta, od neznanja, pogrešnih vjerovanja i tradicija, do stresa, psiholoških problema te emocionalne ili fizičke nedostupnosti primarnog njegovatelja.

Dok su činjenice o važnosti i obilježjima ranog razvoja djece i osnovnim obilježjima odgovarajućega roditeljskog ponašanja univerzalne, one još nisu univerzalno poznate, a pogotovo nisu dovoljno poznate među kreatorima politika i intervencija koje imaju za cilj pomoć zdravom razvoju djece. Stoga je važno raditi na popularizaciji znanosti i kreiranju politika koje su temeljene na suvremenim znanstvenim spoznajama.

Za razliku od univerzalnog znanja o temeljnim obilježjima koja treba stalno imati u vidu, zapreke i teškoće, koje stoje na putu kvalitetnom ranom odnosu roditelja i djece, mogu imati i mnoga specifična obilježja, različita od zajednice do zajednice, od jedne skupine roditelja do druge. Izazovi roditeljstva u brojnim višegeneracijskim te jednoroditeljskim obiteljima sigurno nisu isti, a različite dobne ili obrazovne skupine, ili pak dijelovi zemlje, etničke ili supkulturne skupine mogu imati znanja, stavove, vjerovanja i ponašanja koja se međusobno značajno razlikuju. Roditeljske pogreške ili propusti mogu imati ozbiljne posljedice za razvoj djece pa, ako na njih želimo utjecati, moramo znati u kolikoj mjeri su zastupljeni, što ih uzrokuje, koji su to roditelji i kakvu pomoć trebaju. Stoga za donošenje programa i politika utemeljenih na činjenicama nije potrebno poznavati samo univerzalne istine, uključujući i najnovije spoznaje, nego i

¹ Termin "responzivnost" (eng. *responsiveness*) ovdje se koristi radi točnosti citiranja, a u nedostatku odgovarajućega termina na hrvatskom jeziku. Autorica razlikuje osjetljivost (eng. *sensitivity*) u smislu otvorenosti i sposobnosti roditelja/skrbnika da primijeti i razumije signale djeteta, od responzivnosti kao odlike roditeljskog ponašanja koje na primjeren, vremenski usklađen, uglavnom dosljedan i podržavajući način odgovara na signale djeteta. Takvo roditeljsko ponašanje vrlo je važno u formiranju djetetove slike svijeta kao predvidljivog i sigurnog mjesta. U daljnjem tekstu ovaj se termin izbjegava, no ovdje se čini opravdanim prenijeti izvornu misao.

konkretna ponašanja i stavove populacije na koju se želi utjecati. To je osnovni razlog zbog kojeg je UNICEF – Ured za Hrvatsku proveo istraživanje među roditeljima djece mlađe od godinu dana.

1. UPORIŠTE U TEORIJAMA I ISTRAŽIVANJIMA

U novije vrijeme veliki broj istraživanja, i to unutar različitih znanstvenih disciplina i multidisciplinarno, bavi se obilježjima ranog razvoja djece, obilježjima roditeljstva (općenito i specifično za određenu dob ili značajku djeteta ili roditelja), njihovim međusobnim odnosima i oblicima pomoći i podrške roditeljstvu.

Od teorijskih modela u literaturi se i dalje najčešće spominje višestruko potvrđena Bolwbijeva teorija privrženosti (eng. *attachment*) i Bronfenbrennerova teorija ekologije roditeljstva, koje se međusobno dopunjuju. Teorija privrženosti govori da najmlađa djeca stvaraju posebne veze s jednom ili više osoba (roditelja ili primarnih njegovatelja) te da kvaliteta tog odnosa (sigurna privrženost) predstavlja sigurnu bazu iz koje dijete istražuje svoju okolinu. Ukoliko roditelj nije dostupan (fizički ili emocionalno) i ne odgovara na pozive djeteta, ili pak nije dosljedan u svojem odnosu prema djetetu, ono razvija nesigurnu ili dezorganiziranu privrženost. Tip privrženosti, tj. kvaliteta emocionalnog odnosa kojeg dijete razvije u najranijem djetinjstvu utječe na organizaciju emocija, doživljaj sebe i okoline i kasnije u životu. (Oates, 2007). Bronfenbrennerov ekološki model također je široko prihvaćen, a govori o tome kako dostupnost resursa i podrške iz okoline, kao i vještine te osobine samih roditelja utječu na načine njihova ponašanja prema djeci i realizaciju roditeljskih odgovornosti (Pečnik, 2007).

U skladu s prevladavajućim razumijevanjem razvoja djeteta mijenjale su se i ideje o tome koje su zadaće roditeljstva, a posljednjih desetljeća uvelike su se promijenili i društveno prihvaćeni modeli roditeljstva. U zemljama razvijenog dijela svijeta ostalo je malo od tradicionalnog društva u kojemu je bio prihvaćen samo jedan oblik obitelji, a roditeljske uloge majke i oca su bile definirane strogim društvenim normama. Stoga je u današnje vrijeme složena i sama definicija roditeljstva. U razumijevanju konstrukta "roditeljstvo" može pomoći promišljanje skupine europskih stručnjaka koju je okupilo Vijeće Europe u sklopu napora usmjerenih na sagledavanje suvremenoga roditeljstva u Europi pod svjetlom *Konvencije o pravima djeteta* i najboljeg interesa djeteta (Daly, 2007). Oni su krenuli od ideje da roditeljstvo treba prije svega biti sagledano kao faza u obiteljskom procesu. To je dakle aktivnost koja se događa u specifičnom okruženju obitelji i obiteljskih veza. Usto što je roditeljstvo dio obiteljskog procesa, i ono samo je u procesu stalne mijene, jer se svi sudionici, njihove potrebe, kapaciteti i odnosi neprestano razvijaju. Tako bismo roditeljstvo mogli definirati kao vrlo složen i dinamičan sustav praktičnih aktivnosti, vještina, misli, stavova, vrijednosti i osjećaja, koji traje od pripreme za roditeljstvo, trudnoće, teče dalje preko rođenja djeteta, različitih faza u razvoju djeteta do odnosa s odraslim djetetom. Kako je roditeljstvo jedinstveno za svako dijete (čak i s istim roditeljima), tako ne postoji jedan najbolji način da se bude roditelj. Važno je imati na umu da roditeljstvo uključuje i roditelje i djecu, koji uzajamno utječu jedni na druge i mijenjaju se. Usto je roditeljstvo aktivnost koja nesumnjivo zahtijeva podršku. Svi roditelji trebaju podršku svojih bližnjih, svojih zajednica i društva, a neki trebaju i više podrške.

Rezultat rada Daly i suradnika, koji su uzeli u obzir sva suvremena istraživanja i teorijske modele te *Konvenciju o pravima djeteta* kao prihvaćeni normativni okvir, je i definicija poželjnog modela ili "pozitivnog roditeljstva". Termin "pozitivno roditeljstvo"

odnosi se na "roditeljsko ponašanje temeljeno na najboljem interesu djece, koje je njegujuće, osnažujuće, nenasilno te osigurava uvažavanje i ljubav, i koje uključuje postavljanje granica kako bi se osigurao potpun razvoj djeteta" (Daly, 2007, 144). Iako se ovdje govori o najboljem interesu djece, važno je napomenuti da se prava i interesi djece sagledavaju zajedno s pravima i interesima roditelja, polazeći od pretpostavke da su složeni međusobni odnosi uzajamno podržavajući tj. "dobro roditeljstvo koristi i djetetu i roditelju i uistinu može jedino biti definirano kao pozitivno kada osigurava korist za oboje" (Daly, 2007, 10).

Pećnik je na sljedeći način pobrojala univerzalne roditeljske odgovornosti, tj. ono što roditelji trebaju osigurati djeci: zadovoljiti temeljne potrebe i sigurnost, pružiti emocionalnu toplinu, poticaj za učenje i razvoj, vodstvo i granice te stabilnost (Pećnik, 2007b). Zadaće roditelja nešto su specifičnije kada su djeca vrlo mlada. Ista autorica navodi kako se stručnjaci slažu oko sljedećih zadataka kada su u pitanju djeca uzrasta 0-3 godine starosti: zaštititi djecu, pomoći im da organiziraju osjećaje i reguliraju ponašanje te ohrabriti učenje i istraživanje okoline kako bi se povećalo njihovo znanje o vanjskom svijetu (Pećnik, 2007). Nadalje, odlike pozitivnog roditeljstva, kada su u pitanju najmlađa djeca (0-3 godine), autorica je posložila i definirala na sljedeće načine:

- Realnost i autentičnost od strane roditelja, koja ide dalje od ideje privrženosti, prema većem razumijevanju roditelja o njihovoj ulozi u odnosu na dijete i vjerovanjima o tome kako njihovo ponašanje utječe na dijete. "Iskrena privrženost" je ona koja usmjerava fokus roditelja na dijete te koja čini da roditelj ne odbacuje i ne kažnjava dijete.
- Osjetljivost roditelja je sposobnost da se prepoznaju i interpretiraju signali djeteta te da se na njih odgovori brzo i na odgovarajući način. Kada su roditelji osjetljivi, dijete uči da može komunicirati sa svojom okolinom, a roditelji uspijevaju zadovoljiti potrebe djeteta i posredovati u uspostavljanju veze između ponašanja djeteta i utjecaja na okolinu. Važno je reći da je osjetljivost roditelja u ovom smislu snažno pod utjecajem kulturnih obrazaca te da je s vremenom podložna promjenama.
- Usklađenost i repetitivna predvidljivost ponašanja osigurava djetetu uspostavu veze između njegova ponašanja i poticaja od strane roditelja. Roditelji koriste osmijeh, govor, maženje i igračke kako bi potaknuli neka ponašanja djeteta i povećali njihovu učestalost, a važno je da takva interakcija bude vremenski usklađena i puno puta ponovljena.
- Kvaliteta osjećajne razmjene uključuje izražavanje osjećaja, emocionalnu toplinu i prihvaćanje, nježnost i tješenje.

Dok se ovdje govori o psihološkim aspektima pozitivnog roditeljstva, ne treba smetnuti s uma da je preduvjet pozitivnog roditeljstva njegujuće ponašanje koje skrbi o kvalitetnoj prehrani, čistoći, fizičkoj sigurnosti i tjelesnom zdravlju djece. Bez potrebnih prehrambenih sastojaka dijete se ne može razvijati, a roditelji ne znaju uvijek dovoljno o tome što je najbolje za njihovo dijete, ili imaju neke zapreke da naprave najbolji izbor. Deklaracija Innocenti (dokument kojeg su 2005. godine zajednički donijeli UNICEF, WHO i niz nevladinih organizacija koje se bave zdravljem i prehranom djece) poziva se na spoznaje o važnosti pravilne prehrane dojenčadi, koja uključuje dojenje kao najbolji izbor za dijete te dohranu na odgovarajući način nakon šestog mjeseca života (UNICEF, 2006). I neka druga roditeljska ponašanja također dovode u pitanje zdravlje, sigurnost pa i život djece kao što su, primjerice, neprimjerena prehrana i rizična ponašanja majke

tijekom trudnoće, korištenje zagađene vode bez prokuhavanja, ostavljanje djeteta bez nadzora, vožnja u automobilu bez sigurnosnog sjedala, trešnja djeteta ili neodlazak liječniku na vrijeme. Takva ponašanja nisu isključivo rezultat nedovoljne osjetljivosti, već i neinformiranosti.

Bez namjere ulaženja u svu njihovu složenost potrebno je ovdje nadodati iznimno važne i vrlo utjecajne informacije koje nam o ranom razvoju djece i o utjecaju ranog odnosa i stimulacije daje neuroznanost. Odavno poznata rečenica “djeca uče ono što doživljavaju” dobila je svoju potvrdu kroz istraživanja o razvoju mozga. Stvaranje veza među neuronima u dječjem mozgu i njihovo odumiranje izravno je vezano uz iskustva ili izostanak iskustava djeteta u odnosu s okolinom. Razmjerno trajna arhitektura moždanih putova formira se u prvim godinama, a posebno intenzivno unutar prve godine života, te kasnije utječe na način na koji doživljavamo svijet oko sebe i kako na njega reagiramo (Shonkoff, Phillips, 2000). Jednom suočeni sa spoznajama koje nam donosi neuroznanost, nikada više ne možemo razmišljati na način da iskustva unutar prve godine života nisu važna samo zato što ih dijete ne može verbalizirati i što nema svjesnog sjećanja na njih. Sjećanje na ta prva iskustva itekako je živo u mozgu svake osobe. Neuroznanost daje dodatne snažne dokaze o utjecaju stresa u najranijoj dobi (Center on the Developing Child at Harvard University, 2007): dok male količine stresa (umjereno intenzivno i povremeno suočavanje s nepoznatim i frustracijom) mogu djelovati stimulirajuće na razvoj, stres postaje toksičan za mozak u razvoju kada se radi o snažnim i produženim reakcijama, a bez ublažujuće utjehe odrasle osobe. Ovakav “toksični” stres uzrokuje zlostavljanje djeteta i ozbiljno zanemarivanje, odsutnost primarnog njegovatelja (bilo fizička, bilo u obliku teže depresije majke) ili nasilje u obitelji. Jednostavno rečeno, trajno povišeni hormoni vezani uz stanje stresa i izmijenjene razine kemijskih supstanci u mozgu mogu trajno oštetiti osjetljivu arhitekturu mozga. Između ove dvije krajnosti nalazi se tzv. “podnošljivi stres” kojeg uzrokuju snažna negativna iskustva, dovoljno jaka da izazovu poremećaj, ali na vrijeme ublažena tješenjem kroz topli i podržavajući odnos. Ovdje se može raditi, primjerice, o situacijama prirodnih katastrofa, iznenadnog gubitka drage osobe ili bolesti, u kojima prisutnost i podrška odrasle osobe od povjerenja može pomoći djetetu da izađe na kraj s velikom količinom stresa

2. METODOLOGIJA

2.1. Ciljevi i postupak

Cilj je UNICEF-ova “Programa ranog razvoja i poticajnog roditeljstva” poticanje kreiranja javnih politika temeljenih na činjenicama i stvarnim potrebama suvremenih roditelja i djece, te predlaganje novih usluga i službi za podršku kvalitetnijem ranom odnosu roditelja i djece, a sve radi ostvarivanja zdravoga tjelesnog i emocionalnog razvoja i ostvarivanja punih potencijala što većeg broja djece. U tom je kontekstu provedeno istraživanje ponašanja, stavova, znanja i iskustava roditelja djece koja su bila u prvoj godini života. Svrha ovog istraživanja je prikupiti podatke o rasprostranjenosti nekih aspekata roditeljskih ponašanja koji bi mogli biti od važnosti za zdrav razvoj djece u prvoj godini života, o znanjima, vještinama i izvorima podrške kao dijelu ekologije roditeljstva. Istraživanjem se utvrđuju polazne točke (eng. *baseline*) kako bi se mogla mjeriti učinkovitost pojedinih programskih intervencija planiranih za 2008. i 2009. godinu.

Specifični ciljevi istraživanja su bili ispitati:

- (1) iskustva vezana uz usluge rodilišta i patronažnih sestara;
- (2) ponašanja, stavove i znanja vezana uz dojenje i ishranu djeteta;
- (3) ponašanja vezana uz sigurnost djeteta u automobilu; te neke druge specifične aspekte skrbi za dijete (korištenje hodalice, slikovnica, spavanje);
- (4) pojedina obilježja odnosa i komunikacije s djetetom, uključujući reagiranje na plač djeteta, učestalost poželjnih i nepoželjnih roditeljevih interakcija s djetetom, načine uspavlivanja i igranja s djetetom, te poznavanje djetetove osobnosti;
- (5) brige i strahove vezane uz ponašanje ili razvoj djeteta i
- (6) izvore primljene i poželjne podrške u svakodnevnoj skrbi o djetetu.

Ispitanici su bili roditelji (majke ili očevi) koji su doveli dijete na pregled u pedijatrijsku ambulantu. Tom prilikom uručena im je koverta s odgovarajućim upitnikom koji su popunili u čekaonici i u zalijepljenoj koverti vraćali medicinskoj sestri. U znak zahvalnosti dobili su UNICEF-ov DVD "Prve tri su najvažnije". Sudjelovanje u istraživanju je bilo dobrovoljno i anonimno.

Uzorak istraživanja je prigodan. Podatci su prikupljeni u 23 pedijatrijske ambulante širom Hrvatske, iz 19 manjih i većih gradova. Na poziv predsjednika Društva za preventivnu i socijalnu pedijatriju dragovoljno se odazvalo 19 pedijatara. Uvidom u njihovu teritorijalnu rasprostranjenost uočeno je da je područje središnje i sjeverozapadne Hrvatske najbolje pokriveno, dok su neka područja nedovoljno ili nikako zastupljena, te su naknadnim pozivom ciljano uključeni pedijatri iz istočne i primorskog dijela Hrvatske. Na žalost pozivu se nisu odazvali ionako malobrojni pedijatri iz planinskih područja koja su ujedno uglavnom i područja pogođena ratom. Upitnici (u prosjeku 150 upitnika; po 30 upitnika za svaku dobnu skupinu, ali postoje određene varijacije jer je nejednak broj djece pokriven pojedinom ambulantom) su poslani u 25 ambulanaata, od čega ih 2 ambulante nisu vratile.

Upitnik su popunjavali roditelji koji su dovodili djecu na redovite mjesečne kontrolne preglede, dakle u situaciji kada su djeca pretežno zdrava. Kako protokol uključivanja nije bio strogo definiran, nije posve jasno jesu li anketni upitnici bili ponuđeni svakom roditelju unutar definiranog razdoblja ili su liječnici i medicinske sestre na neki način probirali roditelje kojima će ponuditi ispunjavanje upitnika.

U istraživanju je korišteno 5 verzija upitnika, namijenjenih ispitivanju roditelja djeteta starog 1 mjesec, 3 mjeseca, 6 mjeseci, 9 mjeseci i 12 mjeseci. Pitanja su dijelom bila različita i primjerena dobi djeteta, a dijelom su bila ista bez obzira na dob djeteta. Ove podskupine bile su ravnomjerno zastupljene u ukupnom uzorku koji obuhvaća 1.400 ispitanika (tablica 2).

Tablica 2. Struktura ukupnog uzorka prema dobi djeteta dovedenog na pregled (N=1.400)

Dob djeteta dovedenog na pregled	Broj roditelja	Postotak
1 mjesec	278	19,9
3 mjeseca	283	20,2
6 mjeseci	289	20,6
9 mjeseci	251	17,9
12 mjeseci	299	21,4
Ukupno	1.400	100,0

Istraživanje je provedeno tijekom lipnja, srpnja, kolovoza i rujna 2007. godine. Upitnici su sadržavali pitanja zatvorenog i otvorenog tipa.

2.2 Socio-demografska obilježja uzorka

Tablica 3. Struktura ispitanika prema spolu, tipu obitelji, naobrazbi, radnom statusu, materijalnim prilikama i ukupnom broju djece (N=1.400)

Sociodemografska obilježja ispitanika		Frekvencija	Postotak
Spol	ženski	1.191	85,1
	muški	203	14,5
Tip obitelji	u braku	1.260	90,0
	izvanbračna zajednica	103	7,4
	samohrani roditelj	27	1,9
Naobrazba	nezavršena osnovna škola	19	1,4
	osnovna škola	125	8,9
	srednja škola	849	60,6
	viša škola ili fakultet	368	26,3
Radni status	stalno zaposlen/a	866	61,9
	povremeno zaposlen/a	133	9,5
	kućanica	162	11,6
	nezaposlen/a	193	13,8
	nešto drugo*	31	2,2
Materijalne prilike u obitelji	odlične, znatno bolje od većine drugih	44	3,1
	dobre, bolje od većine drugih	349	24,9
	srednje, kao u većine drugih	905	64,6
	loše, slabije od većine drugih	46	3,3
	jako loše, znatno slabije od većine drugih	8	0,6
Ukupan broj djece	1	677	48,4
	2	492	35,1
	3	169	12,1
	4	34	2,4
	5	13	0,9
	6 i više	12	0,9

*Studira 10, na roditeljskom dopustu 5, u mirovini 3, učenici 2, ostalo po 1...

Prosječna dob roditelja bila je 30 godina (godina rođenja: centralna vrijednost 1978., dominantna vrijednost 1979.). Od sve djece roditelja uključenih u istraživanje, tjelesni invaliditet, kroničnu bolest ili teškoće u razvoju ima 74 (5,3%) djece.

3. NAJVAŽNIJI REZULTATI I RASPRAVA

Ovaj rad ima za cilj prikazati dio rezultata koji bi mogli biti od neposrednog značaja za planiranje komunikacije prema stručnjacima, roditeljima i široj javnosti. Odabrani odgovori na pitanja ukazuju na neke stavove i roditeljska ponašanja koja nisu u skladu s preporukama stručnjaka te mogu povećavati rizik za zdrav razvoj djece. Ukratko, izdvojeni su oni odgovori koji jasno pozivaju na akciju i veći angažman stručnjaka i postojećih službi. Također su izdvojeni neki odgovori koji mogu biti od značaja kao povratna informacija zdravstvenim službama kao što su rodilišta ili patronažna služba.

Ovdje je prikazana deskriptivna statistika (postotci, frekvencije, aritmetičke sredine) za ta odabrana pitanja. U manjem opsegu provjerene su i neke međusobne povezanosti izračunom Pearsonovog koeficijenta korelacije, no rad na obradi podataka u smislu povezanosti i uzročnosti svakako treba nastaviti. Odgovori na pitanja otvorenog tipa obrađeni su analizom sadržaja.

3.1. Iskustva vezana uz usluge rodilišta i patronažne sestre

Na ova pitanja odgovarali su roditelji čija djeca su bila stara 1 mjesec i 3 mjeseca.

Većina roditelja (oko 60%) zadovoljna je savjetima, podrškom i razumijevanjem koje su dobili u rodilištu, a nezadovoljnih je oko 17%. Zanimljivo je da su zadovoljniji (prosječna ocjena 3,6) roditelji djece koja su u vrijeme ispitivanja imala jedan mjesec, a manje zadovoljni roditelji djece koja su u vrijeme ispitivanja imala 3 mjeseca (prosječna ocjena 3,3). Kako se u proljeće 2007. godine počela provoditi inicijativa "Rodilišta prijatelji djece" u većini Hrvatskih rodilišta, bilo bi zanimljivo znati je li ta promjena utjecala na razliku u ocjeni.

Slika 1. Prosječno zadovoljstvo roditelja podrškom i razumijevanjem u rodilištu (1= vrlo nezadovoljna; 5= vrlo zadovoljna)

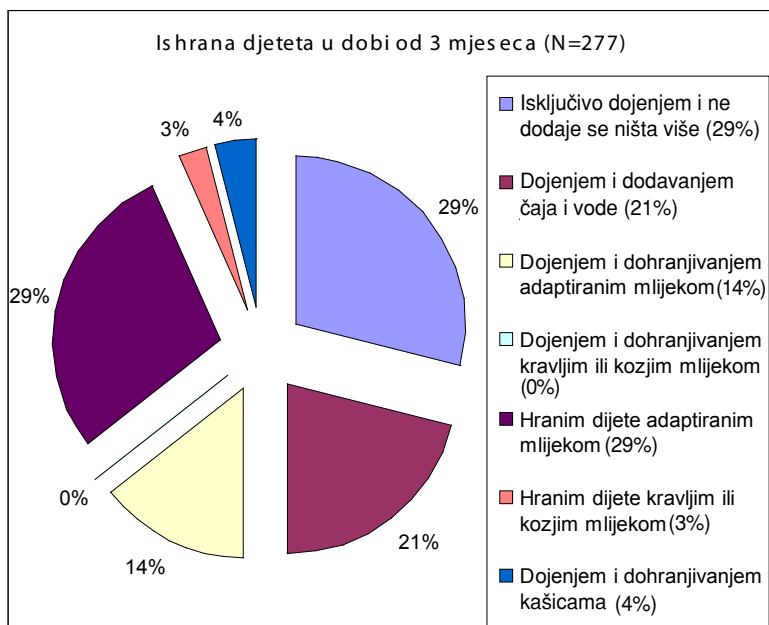

Savjete patronažne sestre je oko 70% roditelja procijenilo korisnima, 19% kaže da je nešto bilo korisno, a nešto nije, a oko 12% smatra da im posjet patronažne sestre nije bio koristan. Ohrabrujuće je da 78% patronažnih sestara savjetuje isključivo dojenje kao najbolji način prehrane, ali je i zabrinjavajuće, obzirom na stav struke i preporuku Svjetske zdravstvene organizacije, da oko 12% patronažnih sestara, prema iskazu roditelja, savjetuje dodavanje čaja i vode.

3.2. Roditeljska ponašanja, stavovi i znanja vezani uz dojenje i ishranu djeteta

Na pitanja vezana isključivo uz dojenje odgovarali su roditelji djece stare 1, 3 i 6 mjeseci, u svjetlu preporuke Svjetske zdravstvene organizacije i UNICEF-a da je isključivo dojenje, bez dodataka druge hrane ili tekućine, najbolja hrana za djecu u prvih 6 mjeseci života (UNICEF, WHO, UNESCO, 2002). Na kraju prvog mjeseca samo 50% majki isključivo doji djecu, a još dodatnih 19% doji i dodaje čaj ili vodu. U dobi od 3 mjeseca postotak isključivo dojene djece je 30% (uz čaj ili vodu dodatnih 22%), a u dobi od 6 mjeseci samo 13,4% majki isključivo doji djecu, a dodatnih 12% dodaje čaj ili vodu. Sa stajališta zdravlja djece zabrinjava podatak da već u dobi od jedan mjesec ima roditelja koji djecu hrane kravljim ili kozjim mlijekom (doduše, samo 0,4%), ali u dobi od 6 mjeseci to je već značajnih 6,4%. Uzimajući u obzir sociodemografske značajke uzorka (obrazovanje i materijalne prilike nešto iznad prosjeka), moglo bi se očekivati da bi rezultati među manje obrazovanom populacijom bili nešto lošiji.

Slika 2. Način ishrane djeteta starog 3 mjeseca (N= 277)

Na pitanje (dob djeteta 12 mjeseci) "Kakve slatkiše dajete djetetu?", samo 4,5% roditelja kaže da ne daje slatkiše djetetu, a 31,6% kaže da slatkiše daje rijetko. Oko 75% ostalih često djeci daju čokoladu, kekse i "grickalice" kao, primjerice, "Smoki" (53% roditelja).

3.3. Roditeljska ponašanja vezana uz sigurnost djeteta u automobilu (svi uzrasti) i korištenje hodalice (uzrast 12 mjeseci)

U dobi od 1 mjeseca 36% hrvatskih mališana vozi se u krilu odrasle osobe iako stručnjaci preporučuju, a Zakon o sigurnosti prometa na cestama izričito propisuje da se djeca isključivo voze u posebnim sigurnosnim sjedalicama (Narodne novine, 2008). U prosjeku se 75% djece unutar prve godine života vozi uvijek zakopčano u sigurnosnoj sjedalici, dok neki kažu kako to čine povremeno. Oko 13% djece nije nikada ili je rijetko ili ponekad zaštićeno na odgovarajući način u prometu. Ovakvo roditeljsko ponašanje nije u suprotnosti samo s mišljenjem stručnjaka koji kažu da se korištenjem sjedalica smanjuje stradavanje djece u prometnim nesrećama za oko 70% (NTSA, 2004), već je u suprotnosti sa zakonom.

Šezdeset i tri posto roditelja izjavljuje da je koristilo hodalicu, iako to liječnici ne preporučuju i to iz dva razloga: stariji tip hodalica visoko je povezan s padovima i ozljeđivanjem djece, a čini se da novije hodalice, koje su šire i stabilnije, usporavaju opći i motorički razvoj djece (Burton, 1999).

3.4. Interakcija i komunikacija roditelja i djeteta

Reakcije roditelja na plač djeteta odražavaju njihovu osjetljivost, ali su i pod uplivom uvriježenih shvaćanja o tome što je dobro za dijete, no iz pozicije djeteta nema velike razlike. Na tvrdnju "ako dijete plače, ja ga odmah podignem" oko 42% roditelja odgovara "uvijek", a oko 38% "često", dok oko 18% roditelja to čini ponekad ili rijetko. Oko 70% roditelja pušta dijete da plače da vide hoće li se samo smiriti (od toga 31% rijetko, ostali ponekad, često i uvijek), a oko 45% roditelja pušta dijete da plače jer ga ne žele razmaziti.

U upitniku je postavljen i niz pitanja o vrstama interakcije s djetetom tijekom posljednjih 7 dana. Velika većina roditelja (96%) više puta dnevno priča s djetetom, bez obzira na uzrast, većina se često s djetetom igra na podu ili krevetu, izlazi u šetnju, ljubi i nosi dijete. Ipak, u svim navedenim interakcijama pojavljuje se neki mali udio roditelja koji ni jednom nisu poljubili i nosili dijete ili se poigrali s njim. Bilo bi važno znati koji su to roditelji i što ih sprečava.

U dobi od 12 mjeseci oko 5% djece nema ni jednu slikovnicu, a oko 30%, prema iskazu roditelja, ima 1-3 slikovnice. Kada je riječ o gledanju slikovnica zajedno s djetetom, u dobi od 12 mjeseci preko 30% roditelja to čini nikada ili rijetko, ali oko 70% svakodnevno. Prisutnost knjiga i slikovnica, kao i zajedničko gledanje i čitanje prikladne slikovnice, aktivnost je koju preporučuju stručnjaci već u ranoj dobi djeteta, jer potiče komunikaciju, bliskost roditelja i djeteta, a povezana je i s kasnijom uspješnošću u učenju (Stričević, 2007).

Ovdje ponovo valja napomenuti da su ispitanici u ovom uzorku bili roditelji koji su boljeg obrazovnog i imovnog statusa od prosjeka populacije, pa bi valjalo provjeriti koliko su slikovnice prisutne u siromašnijim obiteljima i među slabije obrazovanim roditeljima.

No mnogi roditelji svakodnevno gledaju televiziju zajedno s djecom (već u dobi od 6 mjeseci 52% roditelja svakodnevno s djecom gleda televiziju jednom ili više puta), a taj postotak je sličan i kada djeca imaju 9 i 12 mjeseci. Bilo bi važno provjeriti dalje što roditelji pod tim podrazumijevaju i u kojoj mjeri dijete uistinu gleda televiziju. U svakom slučaju čini se da roditeljima nije poznato da se rano gledanje televizije povezuje s kasnijim poremećajima pažnje i ponašanja (Christakis, et al., 2007).

U dobi od 12 mjeseci većina djece dobiva od svojih roditelja svakodnevno pouku kako nešto uraditi ili što ne smiju raditi. Osamdeset i osam posto roditelja kaže da svakodnevno pokazuje djeci kako da nešto naprave, a 89% roditelja svakodnevno poučava djecu što ne smiju raditi. Već u toj dobi roditelji viču i udaraju djecu. Samo oko 40% roditelja kaže da u posljednjem tjednu nisu vikali na dijete, jedna trećina roditelja tjelesno kažnjava dijete udarcem po stražnjici, a jedna četvrtina udarcem po ruci.

Roditelji se često uzrujaju oko spavanja i hranjenja djeteta i kada su djeca puno mlađa, pa je kod uzrasta 1 i 3 mjeseca više od polovice roditelja (54%) bilo više puta tijekom zadnjeg tjedna uznemireno jer dijete slabo jede ili slabo spava. U toj dobi majke često plaču jer ne znaju što učiniti – čak 20% kada je dijete staro jedan mjesec, a 17% kada je dijete staro 3 mjeseca izjavljuje da su plakale više puta tjedno, a oko 2% i više puta dnevno. To uistinu nije zanemariv broj, obzirom na povezanost između depresivnosti majke i izgradnje sigurne privrženosti.

Kada je dijete nešto starije i iskazuje više nezavisnosti, roditelji svoju ljutnju vezuju uz nepoželjno ponašanje djeteta pa u dobi od 6 i 12 mjeseci čak 40% roditelja učestalo (više puta tjedno i svakodnevno) iskazuje djetetu ljutnju zbog nekog ponašanja koje im smeta.

3.5. Poznavanje djetetove osobnosti, načini uspavlivanja i igranja s djetetom

Niz otvorenih pitanja postavljen je roditeljima kako bi se saznalo na koje načine roditelji uspavljaju djecu, koliko poznaju omiljene aktivnosti djeteta, kako se igraju, što dijete voli ili ne voli. Množina raznolikih odgovora ne može se sažeto prepričati bez pretjeranih uopćavanja, ali spomenimo samo najučestalije odgovore. Najveći broj djece uspavljuje se nošenjem, ali odmah za tim dolaze odgovori “samostalno” i “dojenjem”. Djeca se najviše vole igrati i to s igračkama, a najmanje vole: biti sami, vikanje, presvlačenje, nepoštivanje tjelesnih granica i glasne zvukove.

3.6. Roditeljske brige i strahovi vezani uz ponašanje i razvoj djeteta

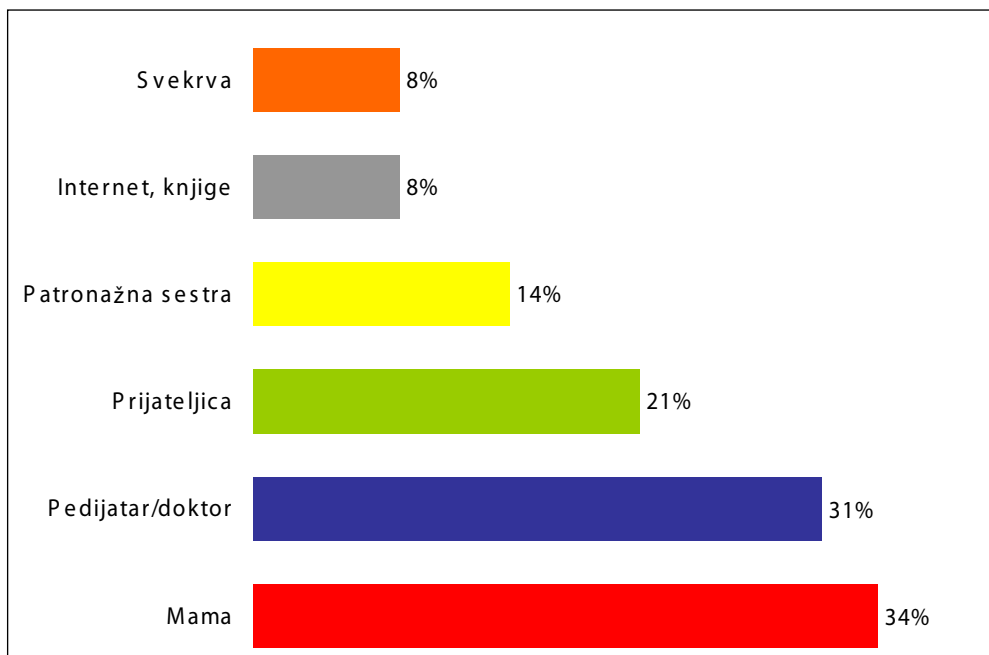
Odgovori na pitanje “Zabrinjava li vas nešto u vezi s razvojem i ponašanjem vaše bebe?” su veoma raznoliki, što ukazuje na veliki broj vrlo specifičnih razloga za zabrinutost. Oko 7% roditelja izjavljuje da ih ništa ne zabrinjava, dok svi ostali imaju neki razlog za zabrinutost, od kojih su nešto češći razlozi vezani uz spavanje i općenito zdravlje djeteta (na zdravlje se odnose i brojni manje zastupljeni odgovori, kao: motorika, “rizičnost djeteta”, premala težina i sl.). Roditelji su rado i često detaljno odgovarali na ovo pitanje, očito želeći podijeliti svoje brige.

3.7. Izvori primljene i poželjne podrške u svakodnevnoj brizi o djetetu

Na pitanje “Tko vam najviše daje savjete o njezi djeteta?” roditelji su odgovorili na različite načine, ovisno o dobi djeteta. Očekivano, na kraju prvog mjeseca života djeteta uloga patronažne sestre je puno važnija nego na kraju prve godine djeteta, a postupno raste zastupljenost savjeta liječnika pedijatra. No važno je zamijetiti da u prvim mjesecima roditeljstva najviše informacija dolazi od baka (najviše po majčinoj strani, ali značajno i po očevoj) i prijateljica, a u toj dobi tek 6-8% roditelja konzultira knjige i Internet. Također je važno zamijetiti da oni koji daju savjet i oni od kojih se savjet rado traži nisu iste osobe – savjet se više priželjkuje od liječnika, a znatno manje od mame i svekrve. Udio drugih stručnjaka (osim pedijatra i patronažne sestre) je zanemariv.

Čini se da je pri planiranju informativnih kampanja neophodno uzeti u obzir i osobe koje neposredno savjetuju mlade roditelje, jer je njihov utjecaj velik, a savjeti mogu biti potpuno neprimjereni.

Slika 3. Tko vam daje savjete o njezi djeteta; dob djeteta 3 mjeseca (N= 283)

Kada je riječ o poželjnim oblicima pomoći, uz materijalnu pomoć (8% odgovora), roditelji na prvo mjesto stavljaju potrebu za pomoći u obavljanju svakodnevnih kućanskih poslova. Mnoge majke se žale na nedostatnu pomoć okoline (kategorije odgovora: pomoć u kućanskim poslovima, veća pomoć okoline, pomoć u čuvaju djeteta, veća uključenost supruga – oko 16% odgovora). Niz odgovora mogao bi se svrstati u potrebu za više znanja, informacija i stručne podrške (kategorije odgovora: savjeti stručnjaka o djeci, informacije o njezi i odgoju, TV emisije o djeci, edukativne aktivnosti za roditelje, iskustva drugih roditelja – oko 10% odgovora). Iz brojnih raznolikih odgovora valja izdvojiti jedan prijedlog koji se često javljao unutar kategorije odgovora “Savjeti stručnjaka”, a to je ujedno i otvoreni poziv roditelja svima koji organiziraju službe za

potporu. Radi se o zahtjevu da se informacije i savjeti učine dostupnima u svako doba dana i noći, putem telefona. Evo nekih od odgovora koji dobro ilustriraju da je ta potreba stvarna i jasno artikulirana:

Odgovori na pitanje “Što bi Vam najviše pomoglo u Vašoj svakodnevnoj skrbi o djetetu?” – *Uvijek dostupna stručna osoba ako zatrebamo pomoć; telefonski savjeti stručnih osoba; služba sa savjetima; 0-24 telefon na koji se može nazvati stručnjaka u slučaju nedoumice; stalno dostupan stručnjak; otvorena linija s educiranim osobljem kojem bih mogla postaviti pitanja vezana uz bebu; da postoji 0-24 telefon, naročito za prvih 40 dana; kad bih se mogla informirati u bilo koje doba u vezi djeteta, a ne čekati radno vrijeme pedijatra ili dolazak patronažne sestre; info-telefon na koji bih mogla uvijek nazvati ako je beba bolesna da dobijem informacije i uputstva kako se ponašati i što učiniti; telefon na koji bi se uvijek netko javio i odgovorio na eventualna pitanja; više stručnjaka za savjet u bilo koje doba; dobro bi došlo da imamo više stručnih osoba koje bismo mogli pitati za savjet u bilo koje doba; pomogao bi mi svakodnevni stručni savjetnik; saznanje da se u bilo koje vrijeme možeš nekom obratiti za savjet; 24 satna služba koja bi mogla davati savjete majkama koje su prvi put rodile, a i nama koje smo više puta jer svako dijete je drugačije.*

Preliminarne provjere korelacija (Pearsonov koeficijent) ukazuju da su obrazovanje, materijalne prilike i osjećaj zadovoljstva u životu međusobno pozitivno povezani. Doduše, izračun je pokazao da je korelacija između materijalnih prilika i naobrazbe $-.301^{**}$, no pregledom kodiranja utvrđeno je da veća naobrazba odgovara i boljim materijalnim prilikama, a i jedno i drugo pozitivno su povezani s općenitim zadovoljstvom u životu (doduše, čini se da je materijalni status čvršće povezan, korelacija $.307^{**}$, a obrazovanje nešto slabije, korelacija $.187^{**}$, ali oboje sa značajnosti na 0,01 razini).

Nisu utvrđene značajne korelacije između gornjih značajki i odgovora “puštam dijete da plače da vidim hoće li se smiriti” i “puštam dijete da plače da ga ne razmazim”. Međutim, odgovori na ta dva pitanja međusobno su visoko povezani, s korelacijom od $.495^{**}$.

Kod dobi djeteta od 12 mjeseci provjeravana je povezanost demografskih karakteristika i osjećaja zadovoljstva s odgovorima na pitanja koliko često roditelji s djecom gledaju televiziju i slikovnice, koliko često viču na njih i koliko ih često tuku. Postoji značajna povezanosti između vikanja na dijete i udaranja djeteta (korelacija $.383^{**}$) kao i povezanost između gledanja televizije i gledanja slikovnica (korelacija $.185^{**}$). Materijalne prilike, čini se, nisu povezane s udaranjem djece, ali jesu s vikanjem na dijete ($.0169^{**}$). Neka povezanost postoji, čini se, između čestog gledanja televizije i udaranja djece ($.133^*$), no to bi svakako trebalo više istražiti. Daljnja obrada pokazat će postoje li druge značajne povezanosti i što bi se iz toga moglo zaključiti.

Na kraju treba napomenuti da ovaj prigodni uzorak možda nije dovoljno reprezentativan te da bi slika stanja mogla biti i nešto lošija, s obzirom da su se anketi odazvali roditelji koji su nešto obrazovaniji i nešto povoljnijih materijalnih prilika od prosjeka populacije, a moguće je da su sestre i liječnici nešto češće nudili popunjavanje ankete obrazovanim roditeljima i roditeljima raspoloženijim za suradnju. Iako svi odgovori možda nisu reprezentativni za niže obrazovane i siromašne roditelje, oni su vrlo reprezentativni za one skupine koje predstavljaju. Nije nam uvijek važno pod svaku cijenu znati prosjeke, već bi buduća istraživanja trebala kreirati upravo s ciljem otkrivanja određenih povezanosti i uzročnosti.

4. ZAKLJUČAK

Očigledno je ovo tek početak upoznavanja stvarnih ponašanja i potreba roditelja najmanje djece. Neki podatci prikupljeni ovim istraživanjem pozivaju na akciju stručnjaka i ukazuju na njezin smjer. Primjerice: oko 50% majki odustaje od isključivog dojenja već tijekom prvog mjeseca nakon poroda, oko 30% roditelja izjavljuje da je udarilo svoje 12-mjesečno dijete u zadnjih tjedan dana, oko 36% djece stare jedan mjesec ne vozi se u posebnoj sjedalici za auto, a prosječno za sve uzraste unutar prve godine oko 25% djece nije zaštićeno u prometu. Čak 63% jednogodišnjaka koristilo je hodalicu, a većina ih često jede slatkiše kao što je čokolada, keks ili "Smoki". Oko 30% roditelja izjavljuje da je u proteklih tjedan dana udarilo svoje 12-mjesečno dijete, a izgleda da preko 50% djece već u dobi od 6 mjeseci svakodnevno gleda televiziju. Sve su to aspekti roditeljskog ponašanja koji nisu najbolji izbor za zdrav razvoj djece. Usto na djecu utječe i roditeljski stres koji je izražen na način da se čak 54% roditelja djece stare 1 i 3 mjeseca učestalo uzrujavalo zbog hranjenja i spavanja, a 17% majki je često plakalo. Roditelji, posebno majke, daju nam i jasne smjernice za kreiranje intervencija, koje treba poslušati.

Dok nam ovo istraživanje daje dovoljno informacija u potvrdu teze da svi roditelji trebaju podršku i dovoljno podataka o nekim ponašanjima na koje treba utjecati želimo li zdrav razvoj djece, buduća istraživanja postavljaju pred nas izazov boljeg razumijevanja roditelja koji su u krizi, koji imaju slabije resurse (vanjske i osobne), ili se suočavaju s pojačanim izazovima, kako bismo intervencije mogli prilagoditi onom dijelu populacije roditelja i djece koji najviše trebaju pomoć i podršku.

LITERATURA:

Attree, P. (2005) Parenting support in the context of poverty. A meta synthesis of the qualitative evidence. *Health and Social Care in the Community*, 13 (4), 333-337.

Bornstein, M., Hendricks, C. C., Hahn C., Haynes, M., Painter, K., Tamis-LeMonda, C. (2003) Contributors to Self-perceived Competence, Satisfaction, Investment, and Role Balance in Maternal Parenting. A Multivariate Ecological Analysis. *Parenting Science and Practice*, 3 (4), 285-326.

Burton, R. (1999) Baby Walkers May Impede Child Development, *Health Behaviour News*, USA. URL: <http://www.hbns.org/newsrelease/babywalkers10-12-99.cfm>

Center on the Developing Child at Harvard University (2007) A Science-Based Framework for Early Childhood Policy. Using Evidence to Improve Outcomes in Learning, Behaviour and Health for Vulnerable Children. URL: <http://www.developingchild.harvard.edu>.

Christakis, D. A., Zimmerman, F. J., DiGiuseppe, D. L., McCarty, C. A. (2004) Early television exposure and subsequent attentional problems in children. *Pediatrics* – Official Journal of the American Academy of Pediatrics. URL: <http://pediatrics.aappublications.org/cgi/reprint/120/3/532>

Daly, M. (2007) Parenting in contemporary Europe: a positive approach. Strasbourg: Council of Europe Publications.

Johnson, K., Akister, J., McKeigue, B., Wheater, J. (2005) What does “Supporting Parents” Mean? – Parents’ Views and Practice. Birmingham: Carfax Publishing Company.

Jovančević, M. (2008) O važnosti ranog odnosa dojenče – roditelj. U: Ajduković, M., Radočaj, T. (ur.) Pravo djeteta na život u obitelji. Zagreb: UNICEF.

Miller, S., Sambell, K. (2002) What Do Parents Feel They Need? Implications of Parents’ Perspectives for the Facilitation of Parenting Programmes. Newcastle: Wiley InterScience. URL: <http://www.interscience.wiley.com>

Moran, P., Ghate, D. (2005) The Effectiveness of Parenting Support. *Children & Society*, 19, 329-336.

Nacionalna populacijska politika (2006). URL: <http://www.mobms.hr>

Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine (2006). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

National Scientific Council on the Developing Child (2007) A science- based framework for Early Childhood Policy. URL: <http://www.developingchild.net/pubs/persp.pdf>

National Traffic Safety Association (2004) Child Passanger Safety Courses 2003-2004, USA. URL: <http://www.nhtsa.dot.gov/CPS/Training/CPSCourses/index.html>

Oates, J. (2007) Attachment Relationships – Early Childhood in Focus. Walton Hall: The Open University.

Pećnik, N. (2007) Towards a vision of parenting in the best interest of the child. U: Daly, M. (ur.) Parenting in Contemporary Europe: a positive approach. Strasbourg: Council of Europe Publications.

Pećnik, N. (2007b) Roditeljstvo u prve tri godine. Izlaganje na XIX simpoziju socijalne pedijatrije u Šibeniku, 15. lipnja 2007. UNICEF interni dokumenti.

Richter, L. (2004) The Importance of caregiver – child interactions for the survival and healthy development of young children. A review. Geneva: World Health Organization.

Sandbaek, M. (2007) Services to support positive parenting. U: Daly, M. (ur.) Parenting in contemporary Europe: a positive approach. Strasbourg: Council of Europe Publications.

Shonkoff, J. (2004) Science, Policy, and the Young Developing Child: Closing the gap between what we know and what we do. Chicago: Ounce of Prevention Fund.

Shonkoff, J., Phillips, D. (2000) From Neurons to Neighborhoods: The science of early

childhood development. Washington DC: National Academy Press.

Stričević, I. (2007) Rana pismenost u kontekstu ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje, *Dijete i društvo*, 9 (1), 49-59.

UN CRC Recommendations (2005) Day of General Discussion on Children Without Parental Care. URL: <http://www.ohchr.org/english/bodies/crc/discussion.htm>

UN *Konvencija o pravima djeteta* (2001). Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.

UNICEF (2002) Facts for Life. New York: UNICEF, WHO and UNESCO.

UNICEF (2006) Innocenti Declaration. 2005. Firenca: Infant and Young Child Feeding.

WHO (1999) A Critical Link Interventions for physical growth and psychological development. A Review. URL: http://www.who.int/child-adolescenthealth/New_Publications/

Young, M. E. (1995) Early Child Development: Investing in the Development. Washington: World Bank, 1 (12).

Zakon o sigurnosti prometa na cestama. Zagreb: Narodne novine.
URL: <http://www.nn.hr/sluzbeni-list/sluzbeni/index.asp>

What Parents of the Youngest Children (Don't) Know and Do?

Tanja Radočaj
UNICEF – Office for Croatia

PREVIOUS NOTICE
UDK 37.018

SUMMARY

UNICEF – Office for Croatia initiated in 2006 a programme of support to stimulative parenting with a special emphasis on the importance of an early relationship of parents (or primary guardians) and youngest children. As a part of the programme an examination of public attitudes regarding particular aspects of parenting was first conducted, and in 2007 a study of behaviours, attitudes and experiences of parents of children aged 1 to 12 was carried out. The study was carried out on the basis of a questionnaire filled in by 1400 parents in waiting rooms of pediatric clinics in 19 Croatian cities. The purpose of the study was to become more familiar with parents' behaviours and attitudes as well as with some sources of support to parents with the aim to create programmatic interventions which would meet the needs of parents and children more adequately. A preliminary analysis points to some worrying data about eating habits, the ways parents spend time with their children, and particularly about the way they discipline children at such an early age.

Further research is required in order to shed light on the mentioned behaviours and especially to improve representative quality of results since this sample is not completely representative for the population.

Key words: parenting, parents' behaviours, early development of children

Was Eltern von jüngeren Kindern (nicht) wissen und tun?

Tanja Radočaj
UNICEF – Büro in Kroatien

VORBEMERKUNG
UDK 37.018

ZUSAMMENFASSUNG

Das UNICEF – Büro in Kroatien hat 2006 das Programm zur Unterstützung des Positiven Erziehungsprogramms mit besonderer Betonung auf die Bedeutung eines frühen Verhältnisses zwischen Eltern (oder Vormund) und jüngeren Kindern. Im Rahmen dieses Programms wurden davor Meinungsumfragen über einzelne Aspekte der Elternschaft durchgeführt und in 2007 wurde eine Verhaltens-, Standpunkte- und Erfahrungsforschung von Eltern von Kindern im Alter von 1 bis 12 Monaten durchgeführt. Die Forschung wurde mittels der Methode eines Fragebogens, den 1400 Eltern im Wartesaal von Kinderambulanzen in 19 kroatischen Städten ausgefüllt haben, durchgeführt. Der Zweck der Forschung ist, das Verhalten und die Auffassungen der Eltern sowie manche Quellen zur Unterstützung von Eltern besser kennenzulernen und um Programminterventionen zu schaffen, die besser den echten Bedürfnissen der Eltern und Kinder entsprechen würden. Die vorläufige Datenverarbeitung weist auf manche besorgniserregenden Informationen über Ernährung, Arten von Beschäftigung mit Kindern und insbesondere „Disziplinierung“ von Kindern in dem frühen Lebensalter. Weitere Forschungen sind notwendig, um Gründe für die erwähnten Verhalten zu erläutern und besonders um die Repräsentativität der Resultate zu verbessern, da diese Stichprobe nicht ganz repräsentativ für die Bevölkerung ist.

Schlüsselwörter: Elternschaft, elterliche Verhalten, frühe Entwicklung von Kindern

Vrijednost sagledavanja okupacije u odgojno obrazovnom procesu

Prof. dr. sc. Dubravka Šimunović
Zdravstveno veleučilište u Zagrebu
Studiji radne terapije

STRUČNI ČLANAK
UDK 371.322

SAŽETAK

Aktivnosti (okupacije) sastavnica su svakog odgojno obrazovnog procesa. Jednosmjerno sagledavanje okupacija zasigurno ne može zadovoljiti osnovna počela uspješnog bio-psiho-socijalnog razvoja. Radna terapija kao zdravstvena struka implementirana je diljem svijeta kao sastavnica timskog pristupa u provedbi odgojno obrazovnih programa. Odabir okupacije pod utjecajem je različitih prediktora. Neosporno je da roditelji, odgojitelji i edukatori često imaju potrebu izravno ili neizravno nametnuti okupaciju, zanemarujući pri tome potrebu za procjenom okupacije. Okupacija je medij koji treba pridonositi odgojno obrazovnom procesu nevisno odnosi li se primarno na dom ili školu.

Ozbiljan problem s kojim se susreću roditelji u odgoju djece odnosi se velikim dijelom na nedovoljan angažman i potrebu djece za sudjelovanjem u izvođenju dnevnih okupacija – aktivnosti u roditeljskom domu. Provodeći preventivne programe s djecom i mladima diljem svijeta, radni terapeuti veliku pozornost posvećuju uvidu u dnevnu okupaciju djece i mladih.

Radna terapija u intervencijske svrhe koristi aktivnost. Zašto radni terapeuti koriste okupacije i smislene aktivnosti – središnji je dio interesa. Zbog boljeg uvida i terminoloških dvojbi važno je pojasniti pojam “okupacija” i “smisljena aktivnost” i istražiti psihološku narav okupacija.

Definiranje okupacije

Okupacije su svakodnevne smislene aktivnosti u kojima učestvujemo, povezane su s našim poslom, zabavom ili brigom o sebi. One zauzimaju mjesto u kontekstu našega materijalnog i socijalnog svijeta. To su naše dnevne zadaće koje su dio pojedinih životnih stilova (Golledge, 1998 c, 102).

- **Posao** – naše okupacije povezane s poslom premošćuju produktivne aktivnosti koje su plaćene ili neplaćene i gdje pružamo dobra ili usluge. Naš posao kao okupacija uključuje i to što smo roditelji, učenici, studenti, volonteri itd.
- **Slobodno vrijeme** – okupacije u slobodno vrijeme uključuju slobodno odabrane aktivnosti i hobije koji se provode iz zabave. To može biti zabavno, kreativno,

relaksirajuće, stimulirajuće ili umirujuće. Slobodno vrijeme uključuje igru, vlastito istraživanje ili traženje prijatelja.

- **Briga o sebi** – okupacije koje se tiču brige o sebi uključuju temeljne i nužne zadaće za vlastitu dobrobit kao, primjerice, osobna njega (oblačenje, kupanje) i aktivnosti u domaćinstvu u svakodnevnom životu (sudjelovanje u obavljanju kućnih obveza).

Naravno, različite kategorije posla, zabave i brige o sebi znatno se međusobno razlikuju. Primjerice, poslovi žene kućanice i njezine domaćinske aktivnosti; netko tko shvaća slobodno vrijeme ozbiljno (primjerice, vrtlarstvo) je vjerojatno vrlo dobar u tom poslu. Mnogo ovisi o **osobnim značenjima**, odnosno kako se pojedinac s time nosi, a ovisi i o **društvenim prilikama**. Primjerice, nezaposlena osoba može smatrati svoje studiranje na Otvorenom sveučilištu poslom, dok netko drugi može to isto smatrati zabavom. Netko može slikati iz užitka, ali to se može promijeniti ako mora slikati na ispitu.

Definicije okupacije mogu se staviti u kontekst prikazujući koliko je njihov koncept složen i multidimenzionalan. Neki autori upotrebljavaju termine "okupacija" i "smislena aktivnost" naizmjenično (Golledge, 1998). Christiansen i Baum (1997) su povukli paralelu između različitih termina argumentirajući da je svaka okupacija smislena aktivnost dok svaka smislena aktivnost nije okupacija. Jednostavne radnje mogu biti smislene, ali one postaju okupacije tek kada ih se obavlja u kombinaciji s ostalim radnjama i kada zauzimaju mjesto u svakodnevnom životu nekog pojedinca. Primjerice, čišćenje cipela može biti smislena aktivnost, ali postaje okupacija tek onda kada se kombinira s oblačenjem. Stavljanje psa na vodilicu može biti smisleno; šetanje psa svakog jutra je okupacija. Primjer radne terapije je upotreba smislenih aktivnosti kao, primjerice, kuhanje u profesionalnoj kuhinji kao suprotnost pojedincima koji kuhaju u vlastitim domovima, što također možemo vidjeti kao okupaciju.

Bilo kako bilo, definiramo različite okupacije na način da ih poistovjetimo s tim kako ljudi **koriste vrijeme** i kako dnevne aktivnosti utječu na naše živote. Način na koji koristimo vrijeme – u prošlosti, u sadašnjosti i u našim planovima za budućnost – na neki nas način određuju. Wilcock i suradnici (1998) proučavali su 24 mlada adolescenta koji su živjeli u zajednici u kojoj su bili prisutni ozbiljni mentalni poremećaji i ustanovili su odnos između velikog broja životnih uloga i životnih užitaka. Okupacijske uloge proizvele su okvir za organiziranje vremena i dale pojedincima smisao postojanja. Na taj način naše dnevne aktivnosti i navike daju nam smisao i stupanj stabilnosti. Omogućuju nam da zadovoljimo svoje potrebe i realiziramo nade i očekivanja (Wilcock, 1998). Kako Betty Hasselkus kaže: "Okupacije i iskustvo okupacija utječu na zdravlje tako što kroz život premošćujemo razne situacije i biramo između stvarnog i mogućeg" (Hasselkus, 2002, 69).

Okupacije i osobna značenja

Okupacije moraju biti razumljive kao termin individualnih osobnih značenja. Individualci interpretiraju svoje okupacije na različite načine.

Pri definiranju iskustva okupacija svatko od nas ima sebi svojstvene emocionalne odgovore, a aktivnosti za svakoga od nas imaju određeno simboličko značenje. Ono na što trebamo usredotočiti pozornost, kad odabiremo okupacije (aktivnost), jest kako i

zašto osoba treba sudjelovati u dnevnim aktivnostima. Pri tome ne smijemo zanemariti činjenicu kako različite osobe mogu reagirati različito. Osobna značenja pojedinca često su u koliziji s osobnim očekivanjima roditelja, odgojitelja i edukatora u najširem smislu.

Teorija u praksi 1

Mišljenja i motivacija svojstvene pojedinca

Antonia voli kuhati lazanje za svoju obitelj. Budući da se cijeni njezina uloga kao “mahera za lazanje”, Antonia je zadovoljna i njezina nagrada je kada obitelj uživa u onome što je skuhala. To što su lazanje skuhanе prema “tajnom” receptu, koji joj je prenijela njezina baka, daje dodatni osjećaj posebne prilike. Ona također uživa u dodiru, okusu i mirisu hrane koju kuha.

Ivana uživa u pranju kuhinje na kraju dana. Ona se ponosi svojim visokim standardima i veseli se tome što će svako jutro hodati blistavom kuhinjom.

Ana uživa u miru koji potječe od dnevne joge i meditacije. Ona cijeni vrijeme duhovne obnove i tjelovježbe.

Petar obožava igrati nogomet. On uživa biti vani. On uživa i osjeća se dobro pri vještinama koje su vezane uz loptu. On voli osjećaj kada njegovo tijelo radi koordinirane pokrete. Još je uzbudljivije za njega kada se natječe s drugima i pobjeđuje.

Uzmimo hobi koji znači različite stvari različitim osobama – primjerice, fotografija. Neke osobe nose sa sobom fotoaparatus gdje god išle, zato što im je važno zabilježiti sve događaje. Neki uzimaju fotoaparatus u ruke jedanput u godini, kada se sjete. Jednaka je aktivnost organiziranja fotografija u albumu – neki od nas uživaju u tome, a nekima je to muka. Iako svi uživamo u blagdanima i kada to fotografiramo, drugačije reagiramo na fotografije. Svi vidimo određenu fotografiju koja je zabilježila određeni trenutak. Sjećamo se scene, posebnih ljudi, mjesta, odnosa, mirisa i okusa. Sam taj čin sortiranja fotografija može biti jako vrijedan na osobnoj razini koju pamtimo kao svoj život, svoje prijatelje, svoju obitelj i svoju povijest. Svaka fotografija nosi različita značenja za različite pojedince.

Osobna značenja i okupacijski izbori također su povezani s našom pričom – pričama koje drugima govorimo o sebi i svojim životima.

Okupacije i kultura

Jednako kao što su prožete osobnim značenjima, okupacije su i podložne kulturi. Bilo koja okupacija ili aktivnost mora biti shvaćena u određenom kulturalnom kontekstu. Sljedeća je teza vrlo važna za radne terapeute: “Ne treba izlagati vlastite vrijednosti naspram drugih”.

Kulturne vrijednosti vezane su uz pojedinca i njegov odnos prema dnevnim aktivnostima, a on može biti drugačiji od našega.

Teorija u praksi 2

Terapeuti trebaju izbjegavati nametanje vlastitih kulturalnih vrijednosti

Navodimo primjer situacije gdje je terapeut nepromišljeno nametnuo vlastite vrijednosti pri kućnoj posjeti adolescentici. Adolescentica je upućena radnom terapeutu zbog dijagnosticirane anksioznosti. Za vrijeme intervjua terapeut je otkrio da njegova klijentica nije imala nikakve okupacije u domu zato što je većinu vremena provodila u školi i izvanškolskim aktivnostima. Radni terapeut dijagnosticirao je stres i predložio adolescentici da pronađe slobodno vrijeme – primjerice, tako da umjesto tri slobodne aktivnosti odabere jednu ili dvije. Ono što je terapeut propustio jest to da su sve aktivnosti ocijenjene u obitelji kao očekivane. Nadalje, adolescentica bi osjećala sram kada ne bi mogla ispuniti ulogu u svojoj obitelji koja joj je namijenjena i za nju bi to bila veća šteta od bilo kakvog slobodnog vremena.

Ovaj nam primjer pokazuje da moramo biti svjesni kako ponašanje ljudi i značenje koje daju dnevnim aktivnostima ovisi o kulturalnom kontekstu. Nužno je reći kako se to ne odnosi na ljude koji su se naknadno doselili u neku zemlju. Također se odnosi na ljude za koje smatramo da su iz iste kulture iz koje smo i mi.

Primjerice, koncept “promotivne neovisnosti” velika je vrijednost radne terapije, povezan je s vlastitim odlukama, sa slobodom izbora, time što znamo što želimo postići u životu i prihvaćanjem osobne odgovornosti. U mnogim nezapadnjačkim zemljama kategorije kao što je obiteljski ponos i prihvaćanje odluka drugih ljudi mnogo su važnije od neovisnosti. Radno-terapijska intervencija usmjerena na okupacije i njihov balans zastupljenosti promovira ideju prepoznavanja kulturalne baze koje podupiru profesionalnu praksu, ideje o okupaciji i osobna uvjerenja o vrijednostima i standardima.

Društvena konstrukcija okupacije

Ljudi su društvena bića. Kroz život prolazimo tako što smo aktivni. Usvajamo razne uloge i bavimo se različitim aktivnostima u životu. Dok se pojedinci mogu vidjeti kako preuzimaju aktivne uloge u odabiru svojih okupacija, također se može tvrditi (osobito to tvrde društveni konstruktori) da društvo oblikuje što i kako aktivnosti treba izvoditi. Lougher (2001) je istražila kako okupacije utječu na osjetila osobnog i socijalnog identiteta i kako se mogu iskoristiti za razvitak. Ona je demonstrirala kako osobni prioriteti za identitet utječu na izbor okupacija i kako osoba može izabrati okupaciju koja je u određenom “društvenom imidžu” prihvaćena kao dobra.

Na *makrodruštvenoj razini* možemo vidjeti da na okupacije utječe društvo tako što su posao i igra produkt društvenih normi i ideja. Ideologije u našem društvu nose “imidž” što su prikladne okupacije za različite skupine ljudi. Primjerice, u našoj kulturi stariji ljudi bi trebali biti umirovljeni, a djeca bi se trebala igrati. U drugim kulturama starije su osobe vođe zajednice, a djeca su oslobođena posla. U našoj kulturi prihvaćeno je da i muškarci i žene traže posao. U drugim kulturama od muškaraca se očekuje da

zarađuju za život, a žene bi trebale ostati u kući. Na mikro društvenoj razini okupacijsko ponašanje je oblikovano kroz društvene odnose i interakciju.

Sjetite se bilo koje situacije gdje je osoba uključena u aktivnost. Zamislite djevojčicu koja se igra s lutkom. Sad razvijte scenu. Ona se igra na podu ispred svojih roditelja. Rođendan joj je i upravo je dobila lutku, njezini roditelji su sretni i uživaju u tome što je ona sretna. Djevojčica se počinje igrati s lutkom i vrlo je pažljiva prema njoj. “Moraš se brinuti za ovu prekrasnu lutku!“, riječi su roditelja.

Iz ovog primjera, razmišljajući na makrodruštvenom nivou, možemo donijeti nekoliko zaključaka. Primjerice, o tome kako društvo utječe na dječje aktivnosti (igru) ili što je prikladna igračka za djevojčicu (lutka). Društvo se uvijek oslanja na to kako radimo neku aktivnost (lutka je simbol za dijete).

Zapadnjačka kultura je također bitna u ovoj priči u tom smislu da se rođendan slavi na kulturno specifičan način. Na mikro društvenom nivou možemo vidjeti da roditelji utječu na ponašanje djevojčice – time što biraju dar, time što utječu kako će ona raspolagati njime. Njihova očekivanja i očekivanja drugih ljudi jednako oblikuju način izvođenja aktivnosti djevojčice i njezinog ponašanja prema toj aktivnosti.

OKUPACIJA ZA ZDRAVLJE

Nedavna istraživanja na području radne terapije iskazala su povezanost između okupacije i zdravlja.

Wilcock (1999) govori o važnosti okupiranosti prirodnom poradi dinamične ravnoteže “rada i postojanja”. Ona ističe nužnost upornosti u radu, što ujedno ovisi tome kako radimo. Ona tvrdi da smo mi više osjetljivi na bolesti jer je to rezultat kontinuirane okupacijske nepravde (Wilcock, 2001).

Ove ideje su istražene upotrebom dva koncepta koja su posebno važna za radne terapeute: okupacijska ravnoteža i okupacijska obveza.

Okupacijska ravnoteža

Okupacijska ravnoteža je ključni koncept. Često se griješi misleći da je to ravnoteža između posla, igre i ostalog, a zapravo je daleko kompleksnija i povezana je s ravnotežom stila života. Radi se o ravnoteži u odnosima između ljudi, njihovim okupacijama i njihovim svjetovima. To znači biti povezan s prikladnim okupacijama tako da se upoznaju različite potrebe. Mi imamo potrebe za ravnotežom u aktivnostima koje uključuju novo/poznato, stimulaciju/relaksaciju, usamljenost/društvenost, ovisnost/neovisnost, emocije/svjetlo, izazov/lagano postignuće, tjelesnu vježbu/mentalni posao itd. Važno je istaknuti da su potrebe ono što definira naše okupacije, a različite su kod svakog pojedinca.

Wilcock (1999) je utvrdio kako nedostatak okupacijske ravnoteže možemo usko povezati sa zdravljem ili stresom. Osobe s mentalnim problemima, prema Wilcocku, imaju nedostatak okupacijske ravnoteže. Taj problem se može dobro upotrijebiti u radnoj terapiji.

Prvi korak je objasniti narav okupacijske neravnoteže. Nedostatak ravnoteže može se pojaviti ako osoba u kontinuitetu osjeća dosadu.

Drugo, pojedinci mogu iskusiti **okupacijsko otuđivanje**, primjerice, kada je posao naporan, dosadan, degradirajući ili prljav. U takvim se slučajevima njihove tjelesne, emocionalne i društvene potrebe ne podudaraju.

Treće, nedostatak ravnoteže može se vidjeti kada okupacija vodi do **preokupacije**. To se događa kada pojedinci postaju opsjednuti i prefokusirani na određene aktivnosti, a druge važne potrebe okupacije ignoriraju i isključuju. Primjerice, to se događa kod igranja kompjuterskih igrica koje utječu na svakodnevni posao i svakodnevne aktivnosti.

I na kraju, ekstremni oblik neravnoteže u **okupacijskoj oskudici** događa se kada osoba ima nedostatak prilika, kada je izložena diskriminaciji itd. (Whiteford, 2000). Ovdje račun može biti visok i pojedinci gube osjećaj za osobnu učinkovitosti i interakciju za svijetom, što često rezultira psihičkim i tjelesnim problemima.

Stvarna vrijednost aktivnosti

Aktivnost je fundamentalna za ljudsko postojanje. Moramo biti aktivni kako bismo mogli preživjeti i imati kvalitetan život. Aktivnosti su važne na mnogo različitih razina. To možemo utvrditi kroz filozofiju radne terapijske struke:

- Aktivnost koristimo kao alat koji će nam pomoći u razvoju naših vještina i pri istraživanju samih sebe, drugih ljudi i prirode. Djeca se bave aktivnošću u obliku igre. Igra može biti iskorištena za vježbu i učenje vještina te za testiranje znanja i percepcije.
- Vezivanje uz aktivnosti nudi priliku za razvijanje osjećaja za **kompetenciju, kontrolu i nadmoćnost**.
- Aktivnost **stimulira naša osjetila** i aktivira nas. Motivira nas i na psihičkoj i na tjelesnoj razini. Sjetite se trenutaka kada ste se osjećali letargično, ali ste nakon toga vježbali i potom se osjećali revitalizirano.
- Proces vezivanja uz aktivnost može biti oblik igre i ima društvenu vrijednost. Nudi nam mogućnost za interakciju s drugim ljudima, za izgradnju odnosa i za sudjelovanje u društvenom odnosu.
- Aktivnost može biti alat pomoću kojeg se **izražavaju i istražuju osjećaji**. Primjerice, pisanje dnevnika ima projekтивnu funkciju s ciljem izražavanja osjećaja.
- Okupacije nas povezuju s društvenim ulogama. Aktivnost nam pomaže da ispunimo svoje vrijeme i strukturiramo dan, dajući mu vrijednost, svrhu i značenje.
- Aktivnost je **produktivna**.

Slika 1. Vrijednost aktivnosti

Osim što aktivnost ima vrijednost, također ima i sposobnost da prepozna različite potrebe. Kuhanje na primjer nudi mogućnost zadovoljenja fizičkih potreba, ako je osoba gladna. Grupni posao, kao drugi primjer može pojedincima ponuditi priliku da zadovolje potrebe prihvaćanja u slupini.

Teorija u praksi 3.

Procjena potrebe za izvođenjem odabrane okupacije

Skupina učenika, koji su odabrali hortikulturu kao oblik skupne aktivnosti, mogu postići sljedeće na osobnoj-skupnoj razini:

Odnos između čovjeka i biljke unapređuje interakciju s prirodom te utječe na poboljšanje ljudskog zdravlja. Možemo izdvojiti tri dimenzije koje demonstriraju kompleksnost i vrijednost ove okupacije:

1. Dimenzije prirode

- 1.1 *Dimenzije fizičke prirode*
vani, prirodno, zeleno
mirno i daleko od stresova
- 1.2 *Dimenzije okupacijske forme*
produktivna
- 1.3 *Dimenzije društvenog miljea*
prihvaćanje
komunikacija

2. Dimenzije subjektivnih iskustava pojedinca

- 2.1 *Razmišljanje o spoznaji*

poboljšana koncentracija
fasciniranost rastućim biljkama
iskustva rasta

2.2 *Emocionalni odgovori*

poštivanje ljepote
prihvaćenost u skupini
odnosi s biljkama
“osjećati se drugačije”

2.3 *Identitet*

destigmatizirani identitet
svijest o fizičkom sebi i prirodi

3. Dimenzije okupacijske izvedbe

3.1 *postati vezan*

3.2 *generacijska usklađenost*

3.3 *društveni kontakti*

Radni terapeuti vjeruju u aktivnost i njezinu vrijednost, stavljajući naglasak na činjenicu da su aktivnosti **strukturirane, adaptirane i gradirane**. Analiziranje aktivnosti u kontekstu radno-terapijske intervencije daje mogućnost razumijevanja komponenti.

Pozorno odabrana aktivnost, koja odgovara pojedincu ili skupini, stvara sve preduvjete za njezino uspješno izvođenje. Općenito gledajući, radni terapeuti modificiraju i koriste aktivnosti s obzirom na njihove ciljeve:

- pomoći pojedincima kako bi **razvili nove vještine** – pomoći osobi da se bolje snalazi u sadašnjosti (primjerice, kroz učenje tehnika relaksacije) ili u budućnosti (primjerice, kroz novi hobi)
- dokazati specifična **područja manjka**, primjerice, kognitivne vještine poboljšane treningom ili radnim zadacima
- **razvijati samosvijest** i samopoštovanje na način da se osobi pomogne da postane svjesna svojih potencijala kroz napredak
- pomoći osobi u razvoju društvenih kontakata
- omogućiti pojedincima prihvaćanje vrijednih okupacijskih uloga i zadataka i razvijanje zdravih, **uravnoteženih rutinskih poslova**
- pratiti okupacijsku izvedbu pojedinca i mjeriti napredak.

Zaključak

Dnevna okupacija djece i mladih iz dana u dan poprira neke nove vrijednosti u kojima je naglasak na aktivnostima izvan doma. Dom i aktivnosti u domu većim dijelom definirane su kroz okupacije učenja i slobodnog vremena. Disbalans u izvedbi okupacije često uvjetuju “jaz” između okupacija koje su za roditelje bitne, a za djecu i mlade nebitne. Balans u izvođenju okupacija i ravnomjerna zastupljenost aktivnosti u domu i izvan doma jedan je od oblika razvoja samokontrole. Današnji ideali, norme, kriteriji uspješnosti i očekivanja društva usmjereni su na vrijednosti koje definiraju materijalna dobra i aktivnosti koje će omogućiti njihovo postizanje.

Nedostatak sudjelovanja u izvođenju dnevnih aktivnosti – “dnevnih obveza i zaduženja u domu” zasigurno stvara “krnje osobe” koje teško prihvaćaju promjenu uloga i aktivnosti tijekom odrastanja.

LITERATURA:

Christiansen, C. H., Baum, C. M. (1997) Occupational therapy: enabling function and well-being (drugo izdanje). Thorofare: Slack Incorporated.

Golledge, J. (1998) Distinguishing between occupation, purposeful activity and activity, part 1: review and explanation. British journal occupational therapy, 61 (3), 100-105.

Hasselkus, B. R. (2002) The meaning of everyday occupation. USA: Slack Inc.

Lougher, L. (2001) Occupational Therapy for Child and Adolescent Mental Health. Edinburgh: Churchill Livingstone.

Whiteford, G., Townsend, E., Hocking, C. (2000) Reflections on a renaissance of occupation. Canadian Journal of Occupational Therapy, 67 (1), 61-69.

Wilcock, A., Van der Arend, H., Darling, K., Scholz, J., Siddall, R., Snigg, C., Stephens, J. (1998) An exploratory study of people's perceptions and experiences of wellbeing. British journal of occupational therapy, 61 (2), 75-82.

Wilcock, A. (1999) Reflections on doing, being and becoming. Australian occupational therapy journal, 46, 1-11.

Wilcock, A. (2001) Occupational science: the key to broadening horizons. British journal of occupational therapy, 64 (8), 412-417.

The Value of Assessment of Occupation in Upbringing and Education

Prof. Dubravka Šimunović, Ph. D.
Health University in Zagreb
Work Therapy Studies

PROFESSIONAL ARTICLE
UDK 371.322

SUMMARY

Activities (occupations) are constitutive parts of every upbringing and education. One-way assessment of occupations certainly cannot satisfy basic principles of successful bio-psycho-social development. Work therapy as a medical field is implemented throughout the world as a constitutive part of a team approach to the implementation of educational programs. Choice of occupation is influenced by various predictors. It is indisputable that parents, tutors, and educators often have the need to enforce occupation directly or indirectly, disregarding the need to assess it first. Occupation is the medium that should contribute to the process of upbringing and education, regardless of whether it refers to home or school.

Wahrnehmungswert der Beschäftigung im Erziehungs- und Ausbildungsprozess

Prof. Dr.sc. Dubravka Šimunović
Medizinische Akademie in Zagreb
Studium für Beschäftigungstherapie

FACHARTIKEL
UDK 371.322

ZUSAMMENFASSUNG

Die Beschäftigung ist ein Bestandteil jedes Erziehungs- und Ausbildungsprozesses. Wenn Beschäftigung in nur einer Richtung wahrgenommen wird, können sicherlich nicht die Grundelemente einer erfolgreichen bio-psych-sozialen Entwicklung zufriedengestellt werden. Weltweit ist die Beschäftigungstherapie als medizinisches Fach ein Bestandteil des Teamansatzes, der Erziehungs- und Ausbildungsprozesses umsetzen sollte. Die Auswahl der Beschäftigung wird von verschiedenen Prädikatoren beeinflusst. Zweifelslos drängen häufig Eltern, Erzieher, Pädagogen, direkt oder indirekt, die Beschäftigung auf. Dabei beachten sie nicht, dass eine Beschäftigung bewertet werden sollte. Die Beschäftigung ist ein Medium, das dem Erziehungs- und Ausbildungsprozess beitragen soll unabhängig davon, ob sie sich primär auf das Haus oder die Schule bezieht.

DIJETE I DRUŠTVO

Pomoć pri izradi domaćih zadaća – tradicionalna usluga knjižnica na novi način

Dr. sc. Ivanka Stričević, docent
Ivana Martinović, asistent
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za informacijske znanosti

PRETHODNO PRIOPĆENJE
UDK 371.322.1:004
021.4:371.322.1
371.385.1

SAŽETAK

Učenici imaju potrebu i pravo na pomoć pri izradi domaće zadaće. Kako? Može i virtualnim putem! U članku se promišlja o informacijskoj pismenosti kao kompetenciji važnoj za cjeloživotno učenje i kao o jednoj od vrsta suvremene pismenosti. Kako su knjižničari ti koji su svakodnevno na izvoru informacija te su po poslanju svojih knjižnica pozvani na njihovo prikupljanje, pohranjivanje, pretraživanje, vrednovanje i davanje na uporabu, od njih se očekuje da su informacijski pismeni, ali jednako tako da znanja i vještine, koje uključuje ta kompetencija, prenose svojim korisnicima. Jedan od mogućih načina na koji to mogu činiti jest pomaganje učenicima pri izradi domaće zadaće i pri pronalaženju, odabiru i primjeni potrebnih informacija. U članku se govori o tome što je domaća zadaća, zašto se ona zadaje, zašto i kako knjižničari odnosno informacijski stručnjaci učenicima mogu pomoći, te kako to čine u današnjem informacijskom dobu i globalnom okruženju u kojem nove tehnologije i mogućnosti virtualnih usluga ruše sve geografske granice. Donose se primjeri virtualnih usluga pomoći pri pisanju domaćih zadaća te se opisuje njihovo funkcioniranje, posebice onih vrsta virtualnih usluga koje se zbivaju u realnom vremenu, 24 sata na dan i sedam dana u tjednu, te navode mogućnosti kako bi se slične usluge mogle ponuditi hrvatskim učenicima, uzimajući u obzir specifičnosti obrazovnog sustava u Hrvatskoj i nedostatak komercijalnih usluga "Homework help" kakve postoje u svijetu.

Ključne riječi: *informacijska pismenost, knjižnice, virtualne usluge knjižnica, domaća zadaća, "Homework help"*

Uvod

Termin informacijska pismenost prvi je upotrijebio Paul G. Zurowski 1974. godine te odredio da je informacijski pismena osoba ona koja je naučila učinkovito upotrebljavati informacije u kontekstu rješavanja problema na poslu, a kasnije se ovom određenju dodaje i učinkovita uporaba informacija u svakodnevnom životu (Kerns, 2003). Nakon što se pojavio, termin je ušao u gotovo svakodnevnu uporabu, što na teorijskoj, što

na praktičnoj razini, budući da je informacijska pismenost dio koncepta suvremene pismenosti i cjeloživotnog učenja, koji su predmetom svakodnevnih rasprava na međunarodnoj razini, jednako kao i predmet mnogih istraživanja. Najcitiranija definicija informacijske pismenosti je ona koju je donijelo Američko knjižničarsko društvo (*American Library Association*) 1989. godine, koja kaže da informacijska pismenost uključuje “niz sposobnosti koje pojedinac treba posjedovati da bi mogao prepoznati kad mu je potrebna informacija te da ju je sposoban pronaći, vrednovati i učinkovito upotrijebiti”.¹ Informacijsku pismenost definiraju mnoge ustanove kao što je npr. Sveučilište u Philadelphiji (*Philadelphia University*)², tijela, kao što je Povlašteni institut knjižničnih i informacijskih stručnjaka (*Chartered Institute of Library and Information Professionals*)³ te mnogi autori ponaosob, među kojima su, primjerice, Snavely i Cooper (1997), Candy (2002), Bawden (2001) i dr. (prema Šipranec, 2003). Svima je zajedničko da je informacijska pismenost sposobnost traženja, pronalaženja i primjene informacija, ali i više od toga jer uključuje i kritičko mišljenje i vještine “znati kako učiti”. U današnje vrijeme ogromnog broja informacija, dostupnih na svakom koraku, navedene vještine potreba su svakog pojedinca, posebice mlade osobe koja se u tom obilju treba snaći i koristiti informacije na osobnu korist i dobrobit društva u cjelini.

Knjižnice u cjeloživotnom učenju

Od pamtivijeka su zadaće knjižnica prikupljati građu, obrađivati je, zaštićivati, pohranjivati te davati na uporabu. S promjenama u razvoju tehnologije naizgled se mijenjaju zadaće knjižničara i informacijskih stručnjaka te uloga knjižnica, ali one u osnovi ostaju iste poprimajući nove dimenzije kroz promjene okruženja u kojima se usluge ostvaruju. Kako je pravo na cjeloživotno učenje postalo jedno od temeljnih prava pojedinca u 21. stoljeću, a uloga knjižnica u cjeloživotnom učenju jasno određena u mnogim dokumentima europskih i svjetskih tijela, neupitno je da u skladu s time knjižničari moraju posjedovati niz novih kompetencija da bi ih mogli razvijati kod svojih korisnika. Upravo su knjižničari ti koji se nalaze “na izvoru” informacija te su svakodnevno pozvani pristupati informacijama, pretraživati ih i vrednovati – dakle, od njih se očekuje da su informacijski opismenjeni i zato su među odgovornima za “prenošenje” te kompetencije na svoje korisnike.

Pomoć pri izradi domaćih zadaća

Sposobnost neprestanog učenja, kvalitetno upravljanje vlastitim procesom učenja, prepoznavanje informacijske potrebe, pronalaženje i vrednovanje informacija te njihova primjena, osnovni su zahtjevi koje pred pojedinca stavlja koncept cjeloživotnog učenja. Proces obrazovanja poprima tako nove dimenzije u kojima znati čitati i pisati nije dovoljno da bi učenje bilo uspješno. Kako se pojedinac u razvijenim zemljama i zemljama u razvoju vrlo rano uključuje u obrazovni proces, isto tako vrlo rano postaje svjestan da su mu svakodnevno potrebne informacije. Jedan od primjera za potražnjom

¹ Information literacy defined. URL: <http://www.ala.org/ala/acrl/acrlstandards/informationliteracycompetency.cfm#ildef> (24.06.2008.)

² URL: <http://www.philau.edu/infolit/definition.htm> (24.06.2008.)

³ Information literacy: definition. URL: <http://www.cilip.org.uk/policyadvocacy/informationliteracy/definition/default.htm> (24.06.2008.)

informacija je domaća zadaća koju svaki učenik dobiva gotovo svakodnevno. Neovisno o tome je li domaća zadaća prepričavanje nečega, rješavanje zadataka, rad na projektu, obrada neke teme u obliku referata ili nešto slično, za njezinu uspješnu izradu potrebne su određene informacije. Do tih se informacija dolazi na različite načine, a učenici ne moraju znati samo gdje će pronaći relevantnu, točnu i aktualnu informaciju, nego i kako će ju obraditi, prezentirati i na osnovi nje stvarati novo znanje. Nove strategije rada u nastavi, koje se u Hrvatskoj promiču i primjenjuju posebice nakon uvođenja Hrvatskoga nacionalnog obrazovnog standarda (Hrvatski nacionalni obrazovni standard za osnovnu školu, 2005), kao što je primjerice rad na projektu gdje se određeni fenomen ili pojava sagledavaju interdisciplinarno uz korištenje više izvora, zahtijevaju od učenika još bolju osposobljenost u pronalaganju odgovarajućih informacija. Rezultati studije provedene na Sveučilištu u Michiganu, objavljeni 2007. godine, pokazuju da se vrijeme koje je potrebno učenicima za izradu domaćih zadaća povećava. Godine 1981. učenicima u dobi od 6 do 9 godina za izradu domaće zadaće bile su potrebne 44 minute tjedno. Danas je učenicima iste dobi potrebno 2 sata da bi napravili domaću zadaću, kažu rezultati navedene studije.⁴ Budući da učenici u Hrvatskoj, za razliku od američkih vršnjaka, kraći dio dana provode u školi, a znatan dio školskih obveza ostvaruje se kroz izradu domaćih zadaća, može se pretpostaviti da je tjedno vrijeme potrebno za njihovu izradu znatno veće od navedenog, a to znači i veću potrebu za pomoći pri izradi tih zadaća odnosno pri dolaženju do potrebnih informacija. Osnovni ciljevi zadavanja domaće zadaće približno su jednaki ciljevima školovanja općenito, a to su: povećanje znanja, poboljšanje učenikovih sposobnosti i vještina i primjena svega navedenoga. Da bi se izbjeglo pretrpavanje učenika domaćom zadaćom, još pred više od dva desetljeća resorna su ministarstva mnogih zemalja ili pak tamošnje pojedine škole odlučile donijeti smjernice za domaću zadaću kojima se preporučuje optimalna količina i vrsta zadataka u skladu s razvojnom dobi učenika, određivanje osobe za nadzor nad domaćim zadaćama i sl. (Eddie, 1984).

Podatci koji govore o vezi između izvršavanja domaćih uradaka i akademskog postignuća pojedinca nisu uvijek ujednačeni. Iako nijedna studija ne uspijeva kontrolirati sve varijable koje utječu na tu vezu (Državne škole u New South Wales-u. Domaća zadaća: informacije za roditelje i skrbnike, s.a), za učenika je dobrobit od savjesnog rada na domaćoj zadaći neupitna. Njome se prije svega omogućuje uvježbavanje, upotunjavanje ili proširivanje građe obrađene na nastavi ili je svrha da se učenika pripremi i uvede u temu nastavne jedinice koja će se obrađivati na satu. Zadavanjem domaće zadaće nastoji se učvršćivati veza između škole i kuće, odnosno učenika, učitelja i roditelja, te se potvrđuje uloga roditelja i skrbnika kao partnera u obrazovanju. Na taj se način kod učenika razvija sposobnost upravljanja vlastitim vremenom, nastoje se uspostaviti navike učenja, sposobnost koncentracije i samodiscipline. Na temelju rada na domaćim zadaćama učitelj često ima priliku prepoznati napredovanje djece i svoje napore usmjeriti i prilagoditi potrebama pojedinaca. Domaćom se zadaćom razvija i sposobnost učenika za pronalaganje, vrednovanje i učinkovitu primjenu informacija. Očekuje se da učenik to odradi samostalno, no ukoliko nema razvijene vještine informacijske pismenosti, a u osnovnoj se školi one tek razvijaju, rad na domaćoj zadaći postaje vrlo zahtjevan i pred učenika često postavlja zadatak koji sam teško rješava. To se naročito odnosi na pisanje referata, izvještaja, eseja ili na projekte koji zahtijevaju konzultiranje više izvora, njihovu sintezu i preradu te stvaranje novog znanja.

⁴ Homework. URL: <http://en.wikipedia.org/wiki/Homework> (25.06.2008.)

Slika 1. Rad na domaćim zadacima⁵

Moglo bi se pretpostaviti da je na slici 1. učenik koji piše domaću zadaću budući da su računala sve češće u uporabi pri dovršavanju ili u cjelokupnoj izradi domaće zadaće. Uz tradicionalne, postoji mnogo mrežno dostupnih izvora koji bi mogli biti korisni, zatim onih koji su potencijalno potrebni ili čak nužni za izradu određenog domaćeg zadatka. Ubrzo nakon shvaćanja da mu je potrebna informacija, učenik se nađe u poplavi informacija, kako u tradicionalnom, tako i u virtualnom okruženju. On se tako svakodnevno nađe pred zahtjevom i/ili izazovom koji taj zahtjev pred njega postavlja: *što zapravo tražim, kako da to nađem i što ću s tim*. Taj izazov, evidentno je, uvelike nadilazi ono što domašaji tehnologije mogu pružiti. Postavlja se pitanje je li učenik sam prepušten tom izazovu, koliko mu mogu pomoći nastavnici i roditelji, u kojoj mjeri to čine te je li učenicima ponuđen još koji oblik stručne pomoći. Ranije je istaknuto da su upravo knjižnice, narodne i školske, one koje mogu i trebaju ponuditi svoju pomoć i koje to čine besplatno. Mnoge knjižnice u svijetu, posebice američke, imaju odvojene prostore namijenjene pisanju zadaće. Oni su opremljeni svom potrebnom građom, smještenom prema nastavnim područjima uz neizostavnu zbirku referentne literature, kao i računalima. Povrh svega, tu su i knjižničari i volonteri specijalizirani i educirani za određeno područje te im se učenik može obratiti za pomoć. Mnogo je učenika koji zadaću najradije rade kod kuće. Jedan od takvih zasigurno je učenik na slici 1. Takvim je učenicima također dostupna usluga slična opisanoj, ali u virtualnoj okolini. Virtualne usluge, tzv. *Homework help*, knjižnice i knjižničari pružaju na različite načine. Knjižničari ne izrađuju zadaće. Oni vode učenika do relevantnih izvora ili pomažu u procesu dolaženja do rezultata. Većina knjižnica nudi popise unaprijed odabranih relevantnih elektroničkih izvora putem poveznica koje su klasificirane prema nastavnim područjima, dakle, potencijalno potrebne učeniku pri pisanju zadaće. Na taj način učenik sam može pretraživati informacije. Ukoliko zna što traži, ovim mu je načinom zasigurno pruženo mnogo pomoći s obzirom na to da se na tim popisima uglavnom nalaze relevantne, provjerene informacije.

⁵ Slika preuzeta sa stranice: URL: Homework. URL: <http://en.wikipedia.org/wiki/Homework> (25.06.2008.)

Virtualne referentne usluge u realnom vremenu

Zašto je snijeg bijele boje? Kako uragani dobivaju ime? Kakva je rasprostranjenost pitke vode na Zemlji i koji su mogući ekološki problemi s tim u vezi? Kako napisati referat, sastavak ili esej? Gdje pronaći biografiju Jacquesa Chiraca? Kako poboljšati svoj pravopis? Kada je i gdje objavljeno prvo izdanje Marulićeve "Judite"? Kako riješiti nerješiv zadatak iz matematike ili kemije? Odgovore na ta i slična pitanja ili pak složenije probleme, s kojima se učenik susreće pri obavljanju domaćih zadataka, te kvalitetne izvore kojima se može poslužiti u svom radu, moguće je, osim pretraživanjem ponuđenih klasificiranih poveznica, dobiti putem općih online referentnih usluga knjižnica koje se nude pod različitim imenima. Takve su se usluge, vezane uz pružanje informacija svih vrsta, a ne samo u svrhu izrade domaće zadaće, počele nuditi nakon pojave Interneta, točnije 1996. godine pojavom referentne usluge *Ask Jeeves* (danas pod nazivom *Ask.com*⁶) tvrtke *IAC Search and Media* iz Kalifornije. Kao maskota uzet je lik po imenu Jeeves, iznimno ljubazan gospodin, *gentleman*, koji neprestano stoji na usluzi, odgovarajući na svako pitanje, što je ujedno moto ove usluge⁷. Iste usluge zatim su se počele nuditi i u drugim zemljama u svijetu, ponajprije u knjižnicama, a neke od njih su: *Ask Olivia*, *Ask for Kids*, *Ask a Question*, *Ask Now*, *Ask a Librarian*. U Hrvatskoj je poznata online referentna usluga *Pitajte knjižničare* koja je namijenjena svima, i djeci i odraslima.⁸ Neke od gore navedenih namijenjene su isključivo djeci i mladima. Takve usluge knjižnice nude bez naknade, s iznimkom zahtjeva za članstvom iako to najčešće nije uvjet. Većina je takvih usluga dostupna 24 sata na dan, 7 dana u tjednu. U okviru te usluge, a ovisno o vrsti zadatka, problema ili pitanja koje postavlja te vremena koje mu stoji na raspolaganju, kao i o načinu komunikacije koji smatra najprikladnijim, korisnik može dobiti odgovor (koji uključuje i odgovore za pomoć pri zadaći) putem elektroničke pošte, telefonskim putem ili pak putem *chata* (instant poruka, čavrljanja). Način komunikacije koji korisnik može odabrati naveden je na mrežnoj stranici gdje se pristupa usluzi te se od korisnika traži da sam odabere način na koji će mu se pomoć pružiti. Mnoge knjižnice uz tu opću, nude i *online* uslugu namijenjenu isključivo za pomoć pri izradi domaće zadaće. Takva je, primjerice, *Live Homework help* – usluga koja se ostvaruje suradnjom čitavog niza narodnih knjižnica i njihovih ogranaka u više američkih država, županija i gradova. Tako su samo u lanac knjižnica Kalifornije uključene 122 knjižnice⁹, dok primjerice knjižnica županije San Diego ima još oko 30-ak svojih ogranaka u mreži, jednako kao i mnoge druge¹⁰. U posljednje se vrijeme naročito razvila ova usluga koja uključuje komunikaciju u realnom vremenu. No američki knjižničari u narodnim knjižnicama, zatrpáni pitanjima vezanim uz domaće zadaće, u posljednje vrijeme sve su manje skloni podržavati ovu svrhu usluga tipa "pitajte knjižničare" pa poneke knjižnice za to angažiraju komercijalne servise.¹¹ No neovisno o tome daju li uslugu sami knjižničari ili je knjižnica povezana

⁶ URL: <http://www.ask.com> (27.06.2008.)

⁷ URL: <http://en.wikipedia.org/wiki/Ask.com> (27.06.2008.)

⁸ Usluga je dostupna na: <http://www.knjiznica.hr/pitajte-knjiznicare/> ali i preko poveznica na mrežnim stranicama mnogih hrvatskih narodnih knjižnica.

⁹ URL: <http://www.asknow.org/libraries.cfm> (27.06.2008.)

¹⁰ URL: http://www.asknow.org/portal.cfm?lib=S_DIEGO_COUNTY (27.06.2008.)

¹¹ Primjerice, *California State Library* (URL: <http://www.library.ca.gov/tutor/> - 13.09.2008.), koja je dio mreže kalifornijskih

na komercijalni servis, način rada je uvijek vrlo sličan ili isti. Učenik postavlja pitanje i odmah mu se javlja knjižničar ili tutor iz komercijalnog servisa koji ga vodi u traženju informacije ili rješavanju zadatka. Kada uslugu pružaju knjižničari, tada je organizirano dežurstvo kako bi usluga bila dostupna 24 sata cijelog tjedna. Svaka je knjižnica dežurna određeno vrijeme u okviru 24 sata da bi se pokrila područja koja su u različitim vremenskim zonama, s namjerom da usluga bude dostupna svakom učeniku tijekom dana, u poslijepodnevnim satima, a naročito navečer kada se pokazalo da najviše učenika traži pomoć. U zemljama engleskog govornog područja sve više se u *online live reference services* uključuju knjižničari iz različitih zemalja kako bi vremenski bolje pokrili potrebe s raznih strana svijeta. Primjerice, američki *QuestionPoint* uspostavio je suradnju s knjižničarima u Australiji i Novom Zelandu kako bi u svakom trenutku korisnik s bilo kojeg mjesta u svijetu mogao dobiti potrebne informacije (*Partnering on virtual reference using QuestionPoint guidelines for collaboration...*, 2004.). Neke knjižnice, koje pružaju uslugu pomoći u izradi domaćih zadaća, napravile su raspored tako da se određeni dan može dobiti pomoć iz samo određenog nastavnog područja, primjerice ponedjeljkom iz matematike, utorkom iz engleskog itd. Neke knjižnice dežurstva su podijelile na način podjele prema razredima. Tako se, primjerice, ponedjeljkom od 13 -15 sati za pomoć mogu javiti učenici 4. razreda, od 15 -17 sati učenici 5. razreda itd. Budući da sve usluge funkcioniraju na približno jednak način, smatra se dostatnim opisati način funkcioniranja spomenutog lanca knjižnica u Kaliforniji.

Svaka knjižnica uključena u mrežu onih koje nude navedenu uslugu na početnoj stranici knjižnice ili početnoj stranici za djecu vidljivo ističe *ikonu* s natpisom *Live Homework Help*. Klikom na tu *ikonu* otvara se stranica na kojoj je moguće birati željeni način komunikacije odnosno dobivanja odgovora – putem e-maila, telefona ili pak *chatom*. U gornjem desnom uglu stranice istaknuta je *ikona* u obliku tipke s natpisom *Start Now*. Pritiskom na nju otvara se stranica s detaljnim uputama o tehničkim značajkama usluge i programskih aplikacijama potrebnim za njezinu primjenu. S desne strane ekrana nalazi se *online* obrazac u koji se po poljima upisuje ime učenika, mail adresa, naziv knjižnice u koju je učenik učlanjen, mjesto stanovanja te poštanski broj. Slijedi prozorčić za upisivanje pitanja. Nakon što upiše pitanje, učenik mora odabrati vrstu veze kojom se spaja na mrežu te navesti koristi li vatrozid. Knjižnica jamči diskreciju. Učenik pomoć može dobiti na načine na koje se pomoć nudi u općoj *online* referentnoj usluzi, ali je može dobiti i *jedan-na-jedan*, uživo, odnosno postavljanjem pitanja u prozorčiću i “razgovorom” s tutorom, odnosno predmetnim nastavnikom koji se dobrovoljno uključuje u uslugu. Nakon što pošalje pitanje, putem *chata* mu se javlja stručni voditelj, tutor koji je obično stručnjak iz određenog nastavnog područja. Tutor učenika vodi korak po korak kroz proces pretraživanja informacija do one informacije koja mu je potrebna, kroz proces rješavanja zadatka (npr. zadatak iz matematike) ili mu daje instrukcije kako napisati referat. Važno je istaknuti da tutor pohranjuje sve

knjižnica, na svojim stranicama nudi usluge pomoći u izradi domaćih zadaća koristeći se upravo jednim od najraširenijih komercijalnih servisa Tutor.com (URL: <http://www.tutor.com/> - 13.09.2008.). Prema evaluacijskom izvješću koje je prezentirano na prefkonferenciji IFLA-e, Međunarodnog saveza knjižničarskih društava i ustanova, održanoj od 6. do 8. kolovoza 2008. u Montrealu, kalifornijske knjižnice pretplatile su se na spomenuti servis i na svojim mrežnim stranicama nude uslugu *Homework help*. Svaka knjižnica ima na svojoj stranici izravnu poveznicu na Tutor.com kao dio svoje redovite usluge, a učenici koji se obraćaju za pomoć ne znaju da uslugu pružaju tutori spomenute tvrtke, a ne knjižničari. Tutori su posebno obučeni kako bi znali voditi učenika kroz rješavanje problema i osposobljavali ga za kasniji samostalni rad. Za tu uslugu kalifornijske knjižnice plaćaju 300.000 USD godišnje. Prema navodu autorica izvješća, Cindy Mediavilla i Virginie Walter, porast potražnje za ovakvom uslugom javlja se zbog činjenice da roditelji imaju sve manje vremena, ali i kompetencija potrebnih za pomoć djeci pri izradi domaćih zadaća, pa su ovakve usluge nužne, neovisno pružaju li ih komercijalni servisi ili knjižničari izravno. Informacije o pretkonferenciji, uključujući i sažetak navedenog izvješća, dostupne su na: URL: http://www.ifla.org/IV/ifla74/satellite-navigating-with-youth/pdf/Programme_IFLA08_Web.pdf, str. 27 (13.09.2008.)

korake u procesu, od upita do odgovora, te kasnije cijelu korespondenciju šalje učeniku elektroničkom poštom kako bi mu zapis ostao dostupan za daljnje korištenje. Knjižnice koje nude usluge pomoći u pisanju domaćih zadaća najčešće na stranicama za djecu i mlade imaju i *tutoriale* – priručnike koji govore o tome kako doći do informacije, kako ju vrjednovati, kako citirati korištenu literaturu i sl. *Tutoriali* su obično podijeljeni u cjeline (module), zanimljivo ilustrirani, a sadrže i testove za samoprovjeru usvojenog znanja.

Narodna knjižnica na Internetu (*Internet Public Library*¹²) također nudi *Homework help* uslugu. Budući da je ona virtualna knjižnica, njezine zbirke za djecu svakako mogu biti od velike pomoći djeci i mladima s raznih strana svijeta pri izradi njihovih zadaća. Na stranicama, na koje se stiže klikom na poveznicu *Homework help*, među ostalim je donesen i popis drugih servisa koji nude *online* referentne usluge¹³, onih koji nude pomoć pri zadaći¹⁴, kao i stranice s popisom e-izvora koje će pomoći pri izradi zadaće.¹⁵

Pretpostavlja se da potrebe za *Homework help* uslugom u svijetu ne nedostaje, niti se sumnja u njezinu učinkovitost iako još nema cjelovitih istraživanja koja bi to potvrdila. O uspješnosti najviše govori učestalost korištenja koja neprestano raste. Učenici u Hrvatskoj neupitno imaju iste potrebe kao i oni u svijetu, jednako kao i pravo na zadovoljavanje tih potreba. Međutim, virtualne usluge, namijenjene isključivo za pomoć pri zadaći, u našoj se zemlji ne nude. Domaći učenici za pomoć pri zadaći mogu upotrebljavati jedino već spomenutu opću virtualnu referentnu uslugu *Pitajte knjižničare* koja se ostvaruje u okviru istoimenog projekta u čijem ostvarivanju sudjeluje mreža narodnih knjižnica u Hrvatskoj. No kako se ponajprije radi o entuzijazmu pojedinih knjižnica i knjižničara, a manje o sustavnoj brizi za razvoj i financiranje ovakve usluge na nacionalnoj razini, te s obzirom na kadrovske probleme s kojima se susreće većina hrvatskih narodnih knjižnica, knjižničari uza svoje redovite poslove ne stižu odgovarati na upite postavljene u okviru spomenute usluge. Zato se na upite ponekad odgovara stihijski i to zasad samo putem e-maila (Ille, Bosančić, Vittori, 2008). Na postavljenu upit korisnik dobiva uputu gdje može pronaći odgovor (izvor potrebne informacije), a ne gotovo rješenje. Usluga u realnom vremenu, koja bi omogućila izravnu komunikaciju korisnika i knjižničara, postavljanje potpitanja, vođenje prema koracima i sl. je neizvediva, posebice 24 sata dnevno, 7 dana u tjednu. Autori članka napominju da na taj način mnogo pitanja ostaje neodgovoreno, što za posljedicu može imati pad broja upita, a to je zabrinjavajuće jer možda u budućnosti, ukoliko se nešto ne promijeni, dovodi u pitanje opstanak jedine usluge takve vrste u Hrvatskoj. Problem je utoliko veći što su najvjerniji korisnici ove usluge upravo djeca i mladi, što govori o njihovim potrebama za ovom vrstom pomoći. Stoga je potrebno osmisliti besplatnu virtualnu uslugu pomoći pri izradi domaćih zadaća za hrvatske učenike. Kako u Hrvatskoj ne postoje komercijalni virtualni servisi, koje bi plaćala država kroz financiranje narodnih knjižnica, kao što je to slučaj u Kaliforniji, realnije je da se takva specijalizirana usluga razvije u okviru redovitih usluga narodnih knjižnica kao dio posla knjižničara koji rade s djecom i mladima. Stoga se radi na pilot projektu razvoja usluge pomoći u izradi domaćih zadaća koju bi nudile narodne knjižnice. Uslugu na hrvatskom jeziku, koja bi se temeljila na odgovorima

¹² URL: www.ipl.org (27.06.2008.)

¹³ URL: <http://www.ipl.org/kidspace/browse/ref8000> (27.06.2008.)

¹⁴ Primjerice, URL: <http://www.jiskha.com> (27.06.2008.)

¹⁵ Primjerice, URL: <http://www.ala.org/gwstemplate.cfm?section=greatwebsites> i URL: <http://www.kidsclck.org/> (27.06.2008.)

poslanim elektroničkom poštom ili u realnom vremenu (*chat*), nije moguće ponuditi 24 sata dnevno i 7 dana u tjednu, ali je ona realno izvediva u radnom vremenu knjižnica. Ono što učenicima može biti dostupno i u večernjim terminima jest dio usluge koji se odvija kroz prikupljanje i sustavnu prezentaciju sadržaja potrebnih pri izradi domaćih zadaća (nastavna područja i cjeline), te ponudu elektroničkih priručnika iz područja informacijske pismenosti. U navedenu uslugu svakako valja, uz knjižničare narodnih knjižnica, uključiti i školske knjižničare koji se svakodnevno, u osobnom kontaktu s učenicima, susreću s upitima vezanim uz školske obveze i domaće zadaće.

Zaključak

Rukovodeći se latinskom izrekom *Riječi povlače, primjeri vuku sa sobom*, donošenje pozitivnih primjera cvjetanja *online* referentnih usluga knjižnica u svijetu za cilj ima prije svega podsjetiti na važnost uloge knjižnica u cjeloživotnom učenju. Okviru te uloge, kako je spomenuto, pripada i razvijanje informacijske pismenosti koja je jedna od ključnih kompetencija pojedinca *koji zna kako učiti*. Kako se mijenja okruženje, tako se mijenjaju i metode rada, što je posebice vidljivo iz pojave online referentnih usluga. Odmah po pojavi Interneta knjižničari u svijetu počeli su ga koristiti kako bi učenicima pomogli u učenju i služenju informacijama na daljinu. *Homework help* je usluga kojom se mogu učinkovito razvijati vještine učenja. Ona je danas, kada nove generacije većinu informacija traže i dobivaju putem Interneta, važan način na koji se može poticati i razvijati informacijska pismenost kod djece i mladeži. Brojni primjeri knjižnica u svijetu, koje pružaju uslugu pomoći u izradi domaćih zadaća, govore o sve većoj razvijenosti ove usluge i o tome kako ona prati razvoj novih tehnologija. Tako američki ili australski tinejdžer, suočen sa zadatkom koji ne zna riješiti ili referatom za koji ne zna kako ga treba pisati ili koju literaturu koristiti, navečer upućuje pitanje knjižničaru ili preko knjižnične mrežne stranice tutoru, koji će mu odmah odgovoriti i voditi ga "razgovorom" do rješenja njegova problema. Ovakva online referentna usluga zasigurno se nalazi na popisu onih usluga koje bi knjižnice u Hrvatskoj željele prihvatiti i razvijati na dobrobit učenika i učitelja Hrvatske na putu prema Europi znanja, ispunjavajući tako svoje temeljno poslanje u suvremenom informacijskom društvu. Uzimajući u obzir neke specifičnosti obrazovnog sustava u Hrvatskoj, posebice vezano uz nastavne strategije i tipove domaćih zadaća, pilot projekt koji je u razvoju, trebao bi ponuditi učenicima mogućnost da tijekom cijelog dana dobiju pomoć pri izradi domaće zadaće i sustavnu pomoć u stjecanju vještina informacijske pismenosti.

Literatura

Državne škole u New South Wales-u. Domaća zadaća: informacije za roditelje i skrbnike (s.a.) URL: https://www.det.nsw.edu.au/media/downloads/languagesupport/homework/hw_croatian.pdf (25.06.2008.)

Eddy, Y. Developing homework policies (1984). ERIC Digest. URL: <http://www.ericdigests.org/pre-921/homework.htm> (25.06.2008.)

Hrvatski nacionalni obrazovni standard za osnovnu školu (2005). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. URL: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2199> (14.07.2008.)

Ille, J., Bosančić, B., Vittori, V. Projekt Pitajte knjižničare. Zadar, Dani mladih knjižničara 25. i 26. travnja 2008.

Kerns, Stephanie C. (2003) Information Literacy Instruction: Theory and Practice. Journal of the Medical Library Association, 90 (3), 351. URL: <http://www.pubmedcentral.nih.gov/articlerender.fcgi?artid=116414> (24.06.2008.)

Partnering on virtual reference using QuestionPoint guidelines for collaboration between academic libraries in Australia/New Zealand and the US (2004). URL: http://goliath.ecnext.com/coms2/gi_0199-3596474/Partnering-on-virtual-reference-using.html (27.06.2008.)

Špiranec, S. (2003) Informacijska pismenost: ključ za cjeloživotno učenje. Edupoint, 3. URL: <http://www.carnet.hr/casopis/17/clanci/1> (24.06.2008.)

Help in Doing Homework – Traditional Librarian Service in a New Form

Ivanka Stričević, Docent, Ph.D.
Ivana Martinović, Assistant
Faculty of Philosophy Osijek
Information Sciences Department

PREVIOUS NOTICE
UDK 371.322.1:004
021.4:371.322.1
371.385.1

SUMMARY

Students have the need and right to get help when doing their homework. How? Virtual method is fine, too! The article elaborates on information literacy as a competence important for lifelong learning and as one form of contemporary literacy. Since the librarians are those who are constantly at the source of information and are called to collect them, archive them, search, assess and produce them for use in accordance with their vocation, they are expected to be IT literate, but also to transfer that knowledge and skills to their users. One of the possible ways to do this is to help students in doing their homework, to find, choose and apply required information. The article analyses what homework implies, why is it assigned, why and how librarians, i.e. IT experts can help students, and how they do it in the contemporary IT age and global environment in which new technologies and possibilities of virtual services erase all geographical borders. The article provides examples of virtual services for writing homework, describes their functioning, especially those types of virtual services that take place in real time, 24 hours a day, 7 days a week, and states possibilities for offering such services to Croatian students, considering the specificity of the educational system in Croatia and lack of commercial services such as "Homework help" which exist worldwide.

Key words: IT literacy, libraries, virtual library services, homework, Homework help

Hilfe bei Hausaufgaben – traditionelle Dienstleistung der Bibliothek neugestaltet

Dr. sc. Ivanka Stričević, Dozent
Ivana Martinović, Assistent
Philosophische Fakultät Osijek
Abteilung für Informationswissenschaften

VORBEMERKUNG
UDK 371.322.1:004
021.4:371.322.1
371.385.1

ZUSAMMENFASSUNG

Schüler haben den Bedarf und das Recht auf Hilfe bei Hausaufgaben. Wie? Es geht auch virtuell! Die Arbeit beschäftigt sich mit Computerkenntnissen, die nicht nur eine wichtige Kompetenz für das lebenslange Lernen sind, sondern auch eine Form von moderner Schreibfähigkeit. Weil Bibliothekare diejenigen sind, die sich täglich an Informationsquellen befinden, und weil die Bibliothek als solche sie fordert, Informationen zu sammeln, zu speichern, durchzusuchen, zu beurteilen, zum Gebrauch freizugeben, wird von ihnen erwartet, nicht nur über Computerkenntnisse zu verfügen, sondern auch in diese Kompetenz eingeschlossene Wissen und Fähigkeiten an andere Benutzer zu übertragen. Eine Möglichkeit wäre Schülern bei Hausaufgaben zu helfen, notwendige Informationen zu suchen, auszuwählen und sie anzuwenden. Die Arbeit beschäftigt sich mit Hausaufgaben. Was sind Hausaufgaben? Warum werden sie gegeben? Warum und wie Bibliothekare bzw. Informatikexperten Schülern helfen können und wie sie das in dem heutigen Zeitalter der Informatik und des globalen Umfeldes machen, in welchem neue Technologien und Möglichkeiten virtueller Dienstleistungen alle geographischen Grenzen abbauen. Es werden Beispiele virtueller Hilfsdienstleistungen für das Schreiben von Hausaufgaben gezeigt. Außerdem wird beschrieben, wie virtuelle Dienstleistungen funktionieren, besonders die, die sich in der Echtzeit, 24 Stunden pro Tag, 7 Tage in der Woche abspielen. Es werden Möglichkeiten angeführt, damit auch in Kroatien ähnliche Dienstleistungen Schülern angeboten werden könnten, die die Besonderheiten des kroatischen Ausbildungssystems und den Mangel an kommerziellen Dienstleistungen der Homework help, die es weltweit gibt, in Betracht ziehen würden.

Schlüsselwörter: Computerkenntnisse, Bücherei, virtuelle Dienstleistungen von Büchereien, Hausaufgabe, Homework help

DIJETE I DRUŠTVO

Položaj i prava djece u športu

mr. sc. Maja Gabelica Šupljika
Mila Jelavić,
pravobraniteljica za djecu, Zagreb

STRUČNI ČLANAK
UDK 342.7-053.2(497.5):796

SAŽETAK

Bavljenje tjelesnom aktivnošću i športom jedno je od prava svakog djeteta bez obzira na njegovu talentiranost, tjelesnu spremnost, tjelesna obilježja ili sposobnosti. U zaštiti i promicanju prava na psihičko i tjelesno zdravlje, igru, razonodu, slobodno vrijeme, šport i rekreaciju koriste se različiti termini, a možemo govoriti o športu u užem i širem smislu. Poznavanje različitih psiholoških mehanizama i procesa kao što su potreba za uspjehom, atribucija, lokus kontrole, mentalna izdržljivost i prihvaćanje odgovornosti nužno je u zaštiti djece koja se bave športom. Djeca koja se intenzivno bave športom odrastaju na specifičan način, a njihov razvoj obilježen je kako pozitivnim poticajima i situacijama, tako i negativnima. Nužno je s više aspekata zahvatiti probleme i razloge ugroženosti djece koja se na bilo koji način bave tjelesnom aktivnošću. Osim reagiranja u pojedinačnim situacijama ugroženosti djece, neosporna je važnost prevencije i općih inicijativa zaštite djece u športu. Pravobraniteljica za djecu, koju Zakon o pravobranitelju za djecu obvezuje da prati, štiti i promiče prava djece u Hrvatskoj, smatra da je važno u društvu više promovirati šport među djecom i mladima. Također u izvješćima Hrvatskom saboru i obraćanju javnosti opetovano naglašava pojavu narušavanja prava djece u športskim klubovima i u odgojno-obrazovnom sustavu. U radu se navodi normativni okvir, stajališta Ureda pravobraniteljice za djecu i uočeni problemi koji se odnose na ugroženost djece koja se na bilo koji način bave športom. Navode se i neke mogućnosti i djelovanja usmjerena zaštiti djece i promicanju njihovih prava vezanih uz bavljenje tjelesnom aktivnošću i športom.

Ključne riječi: prava djeteta, šport, tjelesna aktivnost, Ured pravobraniteljice za djecu, ugroženost i zaštita djece

UVOD

Djetetova osobnost integrira djetetovo tijelo zajedno s njegovim psihičkim obilježjima (Klein, 1999). Često je teško odrediti granicu između tjelesnih i psihičkih manifestacija razvoja. Dijete se kroz pokret izražava, zadovoljava svoje potrebe, pokretom poručuje, njime se koristi za razvoj, njime istražuje, putem njega komunicira i surađuje. Kroz kretanje se ono mijenja i razvija, stječe nove osobine, razvija svoje sposobnosti. Rast i razvoj, pokret i tjelesna aktivnost su osnovni dinamički procesi u životu čovjeka. Motorički razvoj nije nešto što se djetetu jednostavno događa. On je u velikoj mjeri nešto što dijete samo uzrokuje kroz svoju želju da djeluje na svijet (Vasta i sur., 1998). Kroz ovo djelovanje dijete postaje sve kompetentnije, razvija osjećaj moći

i tako postaje djelotvorno. Kroz motorički razvoj stječe kontrolu nad svojim tijelom i tako djeluje na okolinu i organizira ju. Kroz tjelesni pokret i motoričke aktivnosti ono pokazuje svu svoju utjecajnost na sebe i svijet oko sebe. Stoga su psihološke posljedice tjelesnog i motoričkog razvoja od velike važnosti za djetetovu dobrobit, zadovoljavanje njegovih potreba, ostvarivanje njegovih interesa. Specifična motorička aktivnost je nezamjenjiv izvor iskustva za normalan razvoj i za oblikovanje zrele osobe (Pišot, 2005). Manjak iskustva i prilika za sudjelovanje u motoričkim aktivnostima može usporiti motorički, kao i intelektualni razvoj djeteta.

Važnost športa za dijete

Djetetov pokret i sve složene funkcije kojih je on sastavni dio zaslužuju pažnju i brigu svih koji se bave djetetom, njegovim razvojem i njegovim pravima. U zaštiti i promicanju prava djece, posebice prava na psihičko i tjelesno zdravlje, igru, razonodu, slobodno vrijeme, šport i rekreaciju koriste se različiti termini. Njihovo značenje može se, radi lakšeg komuniciranja, svesti na šport u užem smislu, mislimo li samo na organizirano športsko vježbanje i natjecanja, te na šport u širem smislu, govorimo li o vježbanju, tjelesnoj aktivnosti, tjelesnoj kulturi, tjelovježbi, gimnastici ili rekreaciji. Pri tome je važno da ono o čemu se govori razumiju i roditelji i svi oni koji se ne bave stručno ovim područjem, no neizravno mogu na njega imati utjecaj.

Šport se u Anićevom Rječniku hrvatskog jezika (1991) definira kao tjelesna aktivnost radi natjecanja, higijene ili zabave, kao skup športskih disciplina koje se temelje na određenim pravilima, a kojima se bave amateri ili profesionalci te kao igra ili borilačka disciplina koja se izvodi prema zadanim pravilima. Vježbanje znači stalnim i redovitim radom razvijati navike, vještinu ili sposobnost, a tjelovježba i gimnastika je vježbanje tijela da ostane ili postane gipko i skladno. Športsko ponašanje se često izjednačava s ponašanjem usmjerenim prema postignuću (Roberts, 1992), a uključuje intenzitet truda i napora, trajanje i kontinuitet vježbe i aktivnosti, izbor specifičnih aktivnosti i pozitivne ishode u smislu športskih postignuća. U nas djeca imaju nastavu tjelesne i zdravstvene kulture. U literaturi se govori i o športskoj participaciji i športskom užitku.

Iz vizure zaštite prava djeteta, Pravobraniteljstvo za djecu orijentirano je primarno na šport u širem smislu, dakle na sve vrste tjelesne aktivnosti koje treba poticati i omogućiti djeci, pri čemu je jednako važno baviti se s dobiti kao i s potencijalnim i stvarnim opasnostima za djecu koja su tjelesno aktivna na bilo koji način.

Dobrobiti od vježbanja Cox (2005) sažima u nekoliko hipoteza. Hipoteza odvratanja pozornosti govori o vježbanju koje pruža mogućnost odvratanja pozornosti od briga i frustracija. Hipoteza kardiovaskularne spremnosti kaže da je mentalno zdravlje vezano uz vježbanje, a ono je moguće zbog kardiovaskularne spremnosti. Hipoteza socijalne interakcije govori o poboljšanom mentalnom zdravlju zbog vježbanja koje je posljedica socijalnih interakcija s drugima koji također vježbaju. Kognitivno-bihevioralna hipoteza kaže da vježbanje potiče ili proizvodi pozitivna razmišljanja i osjećanja koja djeluju protiv negativnog raspoloženja.

Neupitni su povoljni učinci tjelesne aktivnosti na razvoj. No postoje neki dokazi i o negativnim učincima prekomjernog vježbanja. Vasta i suradnici (1998) navode podatke koji govore da naporno vježbanje može smanjiti brzinu rasta, da naporno vježbanje balerina i njihovo nastojanje da tijelo održe vitkim utječu na pojavu prve menstruacije, a da su vrlo intenzivni treninzi atletičarki povezani s neredovitim menstrualnim ciklusima u vrijeme treniranja. Cox (2005) upozorava kako pretreniranost dovodi do

psihofiziološkog poremećaja i nesposobnosti prilagodbe na zahtjeve stresa treniranja.

Zbog mogućih negativnih učinaka, u stvaranju uvjeta za “zdravo” bavljenje športom, posebno je važna uloga odraslih. Ona se često zanemaruje i zaboravlja se važnost interakcije između roditelja športaša, njega samoga i trenera kao važnog izvora motivacije za športaša, a roditelji mogu biti “veliki izvor podrške i motivacije kada se to pravilno njeguje” (Cox, 2005,141).

Spoznaje psihologije športa

Bavljenje športom izravno je vezano uz potrebu i želju za uspjehom. Dijete uspoređuje očekivanja iz svoje okoline s minimalnim standardima uspjeha. Previsoka očekivanja ili rijetka potvrđivanja dovode do djetetova povlačenja iz situacije koja bi mogla biti situacija postignuća. Motivacija za postizanje uspjeha u športu usko je vezana uz vrste iskustva tijekom rasta djeteta. Neka iskustva dovode do jake želje za uspjehom u športu, dok druga dovode do izbjegavanja športa. Želja za uspjehom u športu nije urođena, već se ona razvija i uči.

Psihologija športa bavi se nizom psiholoških mehanizama i procesa. Neki od njih, koje bi trebali poznavati odrasli koji utječu na djecu, su atribucija i lokus kontrole. Atribucija predstavlja pripisivanje uzroka nekom ponašanju. Vezana je uz motivaciju i važna je za djetetov doživljaj i obrazloženje ponašanja. Lokus kontrole je psihologijski pojam koji se odnosi na uvjerenje o mogućnosti osobne kontrole nad događajima i stupanj uvjerenosti u odgovornost za ishod svoga ponašanja. Postoji unutarnji lokus kontrole kroz koji se posljedice pripisuju vlastitu ponašanju. Uz vanjski lokus kontrole posljedice se pripisuju vanjskim silama, sreći, sudbini, drugim ljudima. S njime je povezana i naučena bespomoćnost – stanje u kojem osoba osjeća nedostatak kontrole nad neuspjesima, te neizbježnost neuspjeha. Športašima je potrebno naučiti prihvaćanje odgovornosti za svoja postignuća, ali ne na štetu samopouzdanja, a nedostatak sposobnosti prihvaćati kao promjenljivu varijablu. Ako dijete prihvaća sposobnost kao promjenjivo ljudsko obilježje, tada postoji mogućnost promjene i doživljaj djeteta da sposobnost može razviti, a vještinu poboljšati. Djeca često ne doživljavaju vještinu i sposobnost dinamičnom i promjenljivom, već stabilnom i nepromjenljivom, što ih obeshrabruje i često odustaju od različitih aktivnosti ne bi li izbjegli neuspjeh kojega smatraju sigurnim.

Trener ili učitelj treba poticati djetetov osjećaj djelotvornosti i samopouzdanja tako da potiče korištenje odgovarajućih atribucija za uspjeh i neuspjeh. Uspješnu djecu treba usmjeravati prema ocjenjivanju uspjeha unutarnjim i stabilnim. Tako će se ona osjećati ponosnima zbog uspjeha i vjerovat će u mogućnost ponovljenog uspjeha. Djecu koja doživljavaju ponovljene neuspjehe treba podržavati i poticati tako da događajima pripisuju nestabilne i unutarnje atribucije. Takvo dijete će vjerovati u pozitivni učinak pojačanog vježbanja i mogućnost promjene od neuspjeha u uspjeh, od smanjene vještine u povećanu sposobnost.

Treneri u svom radu stalno procjenjuju ponašanje i reakcije djeteta i grade s njim odnos. Često se radi o adolescentima koji zbog svoje dobi nisu emocionalno zreli, nemaju razvijene sve intelektualne vještine, nisu dovoljno informirani i još su u procesu usvajanja profesionalnih znanja. Postavljaju si pitanja o sebi, o svom životu, uspjehu prolazeći kroz razvojne krize. Milanović (2003) navodi kako ponašanje mladog čovjeka, koji živi burnim unutarnjim životom, kao vidljiva, vanjska aktivnost često nije dovoljno transparentno i razumljivo odraslima, osobito onima koje doživljava kao autoritet –

roditeljima, učiteljima, trenerima. Pozicija trenera vrlo je moćna sa stajališta mladog športaša i zbog toga je trener odgovoran za vrstu i kvalitetu odnosa koju će imati s djetetom. Mnogi mladi igrači, koji su obeshrabreni i zbunjeni u nekoj od faza svojeg športskog razvoja, navode da se ne osjećaju dobro za vrijeme treninga jer imaju dojam da ih trener uopće ne vidi. Neke njihove tipične izjave su: “Ja kao da ne postojim za njega”.

Poruga, podsmjeh, prijetnja od djetetu važnih odraslih osoba su verbalne poruke koje dijete čine inferiornim, umanjuju njegovo samopoštovanje i samopouzdanje te su kontraproduktivne u smislu kvalitetnijeg pristupa treningu i natjecanju. Zauzimanje trenera za mladog športaša u situacijama kad mu može osobno i profesionalno pomoći silno je važno za njihov odnos. Odgovornost trenera je to veća jer on može zbog svoje igračke prošlosti ili nekih osobina ličnosti biti uzor i model djetetu. Milanović (2003, 75) zaključuje: stalna težnja za uspjehom i prijetnja neuspjeha čine ovaj sustav izrazito napetim i potencijalno stresnim za sve sudionike športskog treninga, te zahtijevaju visok stupanj tolerancije, profesionalnu kompetentnost i veliko životno iskustvo – to veće što su športaši s kojima se radi mlađi. Trenerova odgovornost je u prepoznavanju snaga i slabosti športaša i načina na koji se prema njima odnosi, a trener treba pružati pomoć te biti potpora djetetu u njegovu osobnom rastu i razvoju (Milanović, Gabelica Šupljika, 2004).

Osim univerzalno prihvaćene *Konvencije o pravima djeteta* iz 1989. godine i mnoge međunarodne organizacije bave se nekim vidom dobrobiti djece koja se bave športom. Tako je Međunarodna organizacija za dječje pravo na igru (*International Association for the Child's Right to Play*) donijela 1988. godine Deklaraciju o djetetovu pravu na igru (*IPA Declaration of the Child's Right to Play*). Ova Deklaracija, prema Hodgkin i Newell (2007, 472) predstavlja jedan od izvora za tumačenje i provođenje članka 31. *Konvencije*. U njoj se naglašava zabrinutost za “alarmantni negativni utjecaj na djetetov razvoj kojeg čini ‘prenaglašavanje nezdravog takmičenja’ i ‘pobjede pod svaku cijenu’ u dječjem športu”.

Aktivnost djece koja se pripremaju za vrhunskog športaša je najčešće na gornjim vrijednostima njihovog talenta i sposobnosti. Od njih se traži i očekuje visoka razina znanja i specifičnih sposobnosti te dobre mentalne osobine i vještine. Temeljna je pri tome mentalna izdržljivost koja predstavlja sposobnost da se učini ono što je potrebno u vrijeme kada je to potrebno, bez obzira sviđa li se to osobi ili ne. Mentalna izdržljivost i mentalna čvrstina nisu urođeni niti je dijete ili mladi športaš mentalno izdržljiv. On to treba učiti i razvijati. I to je njegov proces koji se odvija kroz trenerski utjecaj i utjecaj drugih ljudi: roditelja, vršnjaka, trenera, medijskih i športskih idola.

Šport je za djecu neosporno važno i poticajno područje razvoja i rasta. No čini se da su u Hrvatskoj djeca premalo usmjerena na šport. O tome svjedoči i istraživanje GfK⁶ grupe (Međunarodni institut za istraživanje tržišta) iz svibnja 2006. u kojem 40% djece izjavljuje da se ne bavi nikakvim športom (ni rekreacijski niti amaterski), dok istodobno njih 90% svaki dan prati TV program.

Istodobno, Hrvatski športski almanah za 2007. i 2008. godinu (2008) daje pregled šezdesetak hrvatskih športskih saveza postojanje kojih zasigurno predstavlja veliki broj mogućnosti za djecu i mlade. U Almanahu su te mogućnosti vidljive kroz državna prvenstva školskih športskih klubova srednjih i osnovnih škola te kalendare natjecanja. Neki od saveza osnovani su još krajem 19. stoljeća. Najstariji je Hrvatski planinarski savez, osnovan 1874. i Hrvatski biciklistički savez osnovan 1894. godine.

⁶ URL: <http://www.gfk.hr/pres1/teenager.html> (15.11.2006.)

Na početku prošlog stoljeća osnovani su Gimnastički savez (1904.) i Hrvatski plivački savez (1909.). "Najmlađi" su Motociklistički savez koji je osnovan 1997. godine, Hrvatski pikado savez, osnovan 1999. godine, i Hrvatski savez daljinskog plivanja, osnovan 2001. godine. Mnogi savezi su članovi svjetskih organizacija i udruženja. Osim 65 nacionalnih saveza, športom se bave i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Hrvatski olimpijski odbor, Hrvatska federacija za rekreaciju "Šport za sve", Hrvatski zbor športskih novinara, Hrvatsko društvo olimpijske filatelije i memorabilije, Hrvatsko društvo za povijest športa, Hrvatsko društvo za športsku medicinu, Hrvatsko vijeće za međunarodni vojni šport i Specijalna olimpijada Hrvatske.

Zabrinjavajuća statistika

Podatci iskazani na raspravi o nacrtu Strategije razvoja školskog športa u Republici Hrvatskoj (u svibnju 2008.) u organizaciji Hrvatskog školskog športskog saveza i Kineziološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pokazuju i zabrinjavajuće trendove. Postotak učenika u dobi od 1. do 4. razreda osnovne škole, uključenih u školska športska društva, značajno je manji od postotka učenika od 5. do 8. razreda. Postoje značajne razlike u postotcima uključenih učenika među županijama. Postotak osnovnoškolskih učenika uključenih u školska športska društva (32,06% od 5. - 8. razreda) značajno opada u srednjim školama (21,27%). Ovaj podatak posebno zabrinjava jer se radi o dobi kada raste rizik od javljanja socijalno neprilagođenih oblika ponašanja.

Postoji razlika u uključenosti djece u školski šport i u športske klubove. U doba početnog školovanja (od 1. - 4. razreda) veći je postotak učenika uključenih u lokalne športske klubove (17,65%) nego u školska športska društva (11,6%). Autori nacrtu Strategije zaključuju da u to doba postoji veći interes za športskim aktivnostima nego što ih trenutno sustav školskog športa okuplja. Športskim aktivnostima izvan škole bavi se više dječaka nego djevojčica.

U nacrtu se također navodi da gotovo 60% voditelja u osnovnoškolskim i oko 29% u srednjoškolskim športskim društvima ne ispunjava minimalne zakonske propise o potrebnoj stručnoj spremi za obavljanje stručnih poslova u školskom športu. Zabrinjavajuće veliki broj osnovnih škola (290 ili 33%) i srednjih škola (200 ili 51%) u Hrvatskoj nema školsku športsku dvoranu, a značajan broj postojećih dvorana nije primjeren za razvoj školskog športa (dvorane su male ili u lošem stanju). Vanjska športska igrališta nema 166 (19%) osnovnih škola i 225 (57%) srednjih škola. Možda je u tome odgovor zašto opada uključenost srednjoškolaca u školski šport. U gotovo svim osnovnim i srednjim školama (90%) nedostaje športske opreme i rekvizita. Navodi se i podatak da najveći broj škola (njih 80%) koristi dvorane primarno za potrebe provođenja redovite nastave tjelesne i zdravstvene kulture i školska športska društva.

U Hrvatskoj se (podatci iz 2006.), od 600.000 učenika, športom bavi njih 120.000, što čini samo 20 posto učenika. Ministarstvo znanosti, prosvjete i športa najavilo je u 2006. godini da će svih 600.000 učenika imati mogućnost uključiti se u neku od športskih aktivnosti u svojoj školi uz pomoć Hrvatskoga športskoga školskog saveza kao strateškog tijela za razvoj školskog športa. Škole su do 2007. osnovale oko 1.180 školskih športskih klubova.

KONVENCIJA O PRAVIMA DJETETA I ZAKONSKI OKVIR ZAŠTITE DJECE U ŠPORTU

Bavljenje športom jedno je od prava djeteta. Ovim pravom bavi se članak 31. *Konvencije o pravima djeteta* i on pripada skupini razvojnih prava. Ovoj skupini prava pripadaju i pravo na igru, obrazovanje, kulturne i umjetničke aktivnosti. Članak 31. propisuje državama potpisnicama, među kojima je i Hrvatska, poštivanje i promicanje "prava djeteta na puno sudjelovanje u kulturnom i umjetničkom životu te poticanje stvaranja odgovarajućih i jednakih uvjeta za provođenje kulturnih, umjetničkih, rekreativnih i aktivnosti slobodnog vremena".

Ovaj se članak odnosi u jednakoj mjeri na kulturu, šport, edukaciju, dječji rad, zdravlje i dobrobit. On naglašava pravo djeteta na bavljenje športom (rekreativna aktivnost), no to pravo ne treba promatrati izolirano, već u kontekstu cijele *Konvencije* i njezinih drugih članaka. Tako se ovo pravo, na temelju načela nediskriminacije, kao i sva druga prava, treba odnositi na svu djecu bez izuzetaka. Najbolji interes djeteta treba biti temelj svih postupaka i aktivnosti usmjerenih djeci. Pravo djeteta na šport je nedjeljivo od prava na život i razvoj, kao što je nužno poštivati djetetovo mišljenje i stajalište u bavljenju športom i svim drugim stvarima koje ga se tiču.

UNICEF-ov implementacijski priručnik (Hodgkin i Newell, 2007), koji objašnjava članke *Konvencije*, nudi *check listu* za procjenu zaštićenosti djetetovih prava. Na toj listi procjenjuje se kakva je pristupačnost i integriranost djece s poteškoćama u razvoju rekreacijskim, kulturnim i umjetničkim aktivnostima; kakve su mogućnosti za igru i rekreaciju djece koja se nalaze u bolnici; imaju li djeca u institucijama mogućnost za igru, šport, rekreativne, umjetničke i kulturne aktivnosti te imaju li djeca ograničene slobode (djeca u odgojnim zavodima ili maloljetnici u zatvorima) mogućnost za te vrste aktivnosti.

Važno obilježje *Konvencije o pravima djeteta* je da ona ima nadzakonsku snagu. To znači da kad su zakonska određenja i ona iz *Konvencije* u nesuglasju, treba postupati onako kako propisuje *Konvencija o pravima djeteta*. Ove činjenice se mnogi u Hrvatskoj ne drže, o čemu svjedoče i opetovani zaključci i preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta⁷ iz 2004. godine koje se odnose na mnoge aspekte dobrobiti i prava djece.

Osim *Konvencije o pravima djeteta* u Hrvatskoj postoji i široki normativni okvir zaštite djece u športu koji obuhvaća: Ustav⁸, Zakon o športu⁹, Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi¹⁰, Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi¹¹, Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja¹², Državni pedagoški standard srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja¹³ te nastavne planove i programe¹⁴.

⁷ Zaključci Odbora za prava djeteta 2004, URL: <http://www.dijete.hr/adminmax/documents/zakljucci.pdf> (15.11.2006.)

⁸ Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, 41/01 i 55/01.

⁹ Zakon o športu, Narodne novine, 71/06.

¹⁰ Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Narodne novine, 87/08.

¹¹ Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi, Narodne novine, 10/97 i 107/07.

¹² Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, Narodne novine, 63/08.

¹³ Državni pedagoški standard srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, Narodne novine, 63/08.

¹⁴ Nastavni plan i program za osnovne škole, Narodne novine, 102/06.

Ustav i Zakon o športu

Odredbe Ustava Republike Hrvatske (2001) u suglasju su s odredbama *Konvencije*. Ustavno načelo o jednakim mogućnostima – jamstvo države da će jednake uvjete osigurati svoj djeci (članak 65.) podrazumijeva i osiguranje uvjeta za bavljenje športom i športskim aktivnostima sve djece. Ono podrazumijeva da sva djeca imaju osigurane uvjete za bavljenje onim športom za koji imaju najviše afiniteta i sposobnosti. No praksa, a i pritužbe koje se zaprimaju u Uredu pravobraniteljice za djecu, pokazuju da se to ustavno načelo ne poštuje i da bavljenje športom nije jednako dostupno svoj djeci.

Pored Ustava Republike Hrvatske i *Konvencije o pravima djeteta*, više je zakonskih propisa i podzakonskih akata i drugih dokumenata koji se odnose na prava i položaj djece u športu. Svakako je najvažniji Zakon o športu (2006) kojim su regulirana brojna pitanja i odnosi u športu. "Šport mora biti jednako dostupan svima bez obzira na dob, rasu, spol,... " odredba je članka 1. Zakona o športu koja, kao i ustavna odredba, upućuje na dužnost države da osigura jednake uvjete svoj djeci bez obzira na njihove posebnosti, sklonosti, talent ili mjesto gdje žive. Ovim Zakonom također se propisuje da se razvoj športa u Republici Hrvatskoj potiče izgradnjom i održavanjem športskih građevina, školovanjem i usavršavanjem stručnog kadra, znanstvenim projektima u području športa, gospodarskim mjerama, stimuliranjem partnerstva vladinih i nevladinih organizacija u športu te privatnog poduzetništva i financiranjem športa sredstvima države, jedinica lokalne i područne samouprave i Grada Zagreba.

Ovim Zakonom je propisano i donošenje Nacionalnog programa športa kojim se utvrđuju ciljevi i zadaće razvoja športa (članak 2.), a donosi ga Hrvatski sabor na prijedlog Vlade Republike Hrvatske, za razdoblje od osam godina. Nacionalni program športa mora sadržavati i programe stvaranja uvjeta za bavljenje športom u odgojno-obrazovnom sustavu, programe stvaranja uvjeta za postizanje vrhunskih rezultata, te programe stvaranja uvjeta za rekreativno bavljenje športom radi zaštite i poboljšanja zdravlja građana. Provedbu Nacionalnog programa športa prati Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Međutim, Nacionalni program športa još nije donesen, iako je prošao rok za njegovo donošenje. Najviše stručno tijelo, prema ovom Zakonu, koje se brine za razvoj i kvalitetu športa u Republici Hrvatskoj je Nacionalno vijeće za šport (članak 3.). Za svoj rad odgovorno je Hrvatskome saboru kojem najmanje jednom godišnje podnosi izvješće¹⁵.

Zakonom je, nadalje, definiran pojam športaša, postupak kategorizacije športaša na temelju postignutih športskih rezultata, uvjeti i kvalifikacije koje mora ispunjavati osoba koja se želi baviti trenerskim poslom, športske građevine (uređene i opremljene površine i građevine u kojima se provode športske djelatnosti) itd.

Temeljem Zakona o športu osnivaju se školska športska društva, osnivaju ih školski odbori u osnovnim i srednjim školama radi provođenja izvannastavnih športskih aktivnosti učenika, a koriste prostore škole i imaju prioritet u njihovu korištenju u odnosu na vanjske korisnike prostora škole (članak 17.).

Zakonom o športu propisani su i uvjeti o zdravstvenoj zaštiti onih koji sudjeluju u športskim aktivnostima i natjecanjima. Tako je propisano da u športskom natjecanju može sudjelovati osoba za koju je u razdoblju od šest mjeseci prije natjecanja utvrđena opća zdravstvena sposobnost, ako propisima nacionalnog športskog saveza nije određeno kraće razdoblje. Opću i posebnu zdravstvenu sposobnost utvrđuje ovlašteni

¹⁵ Prema dostupnim informacijama Nacionalno vijeće za šport još nije osnovano.

liječnik – specijalist športske medicine, odnosno specijalist medicine rada i športa (članak 71.). Uvjete za obavljanje zdravstvenih pregleda, vrstu i opseg pregleda, način vođenja evidencije i dokumentacije športaša te rokove u kojima se provode zdravstveni pregledi za učenike koji sudjeluju u natjecanjima školskih športskih društava, propisuje ministar za zdravstvo, uz prethodno mišljenje ministra športa. Opću i posebnu zdravstvenu sposobnost učenika za sudjelovanje na natjecanjima školskih športskih društava utvrđuje specijalist školske medicine, odnosno izabrani liječnik pedijatar ili liječnik opće/obiteljske medicine.

Zakonom nije propisana skrb o mentalnom zdravlju djece niti iz njega proizlaze bilo kakve obveze u vezi s time, što smatramo velikim nedostatkom. Djeca športaši često se moraju nositi s brojnim pritiscima na natjecanjima, s teretom poraza, ali i pobjede pa, prepuštena sama sebi, nerijetko pokleknu i slome se pred preteškim izazovima. Stoga smatramo da skrb o mentalnom zdravlju djece treba biti obveza svih koji organiziraju športske aktivnosti.

Ostali propisi

Pored Zakona o športu, pitanje športa i tjelesnih aktivnosti djece reguliraju i sljedeći dokumenti:

1. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008)
Njime je uređena djelatnost osnovnog i srednjeg obrazovanja u javnim ustanovama, odgojno obrazovni ciljevi, vrste programa i škola, materijalni i kadrovski uvjeti ostvarivanja programa pa tako i nastave tjelesne i zdravstvene kulture i športskih obrazovnih programa.
2. Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi (1997, 2007)
Uređuje djelatnost predškolskog odgoja i naobrazbe te s tim u vezi i ostvarivanje pojedinih programa, kao i stvaranje materijalnih i kadrovskih pretpostavki za ostvarivanje tih programa, odnosno donošenje Državnoga pedagoškog standarda.
3. Državni pedagoški standard za predškolski odgoj i naobrazbu (2008)
Njime su definirani posebni programi – športski programi, programi ritmike i plesa te posebno prilagođeni programi dopunjeni sadržajima koji potiču razvoj specifičnih područja darovitosti (športske igraonice).
4. Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (2008)
Njime su utvrđena mjerila za ustroj mreža škola na područjima županija te s tim u vezi mogućnost rada športskih škola i škola sa športskim vježbalištem, zatim mjerila za prostore u osnovnim školama i prostore za tjelesnu i zdravstvenu kulturu s normativima koji se propisuju u školstvu i športu u odnosu na opremu i veličinu dvorane. Utvrđuje higijensko-tehničke zahtjeve koje treba zadovoljiti športska dvorana te uređuje uvjete ostvarivanja obvezne poduke plivanja i vožnje biciklom.
5. Državni pedagoški standard srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (2008)
Njime su propisani normativi za zapošljavanje radnika za obavljanje poslova voditelja školske športske dvorane, zatim normativi prostora za tjelesnu i zdravstvenu kulturu, uključujući i dvorane, te prostorni uvjeti učeničkog doma, odnosno dvorane za športske aktivnosti u domu.

Osim navedenih propisa, koje je donio Hrvatski sabor, nastavnim planovima i programima, kao podzakonskim provedbenim propisima, uređena su znanja i sposobnosti koje učenici trebaju steći u svakom razredu kroz predmet tjelesne i zdravstvene kulture. To su Nastavni plan i program za osnovne škole i Nastavni planovi i programi za srednje škole (ovisno o programima i zanimanjima), objavljeni u službenom glasilu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa ili u Narodnim novinama.

STAJALIŠTA I DJELOVANJE UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

O različitim oblicima narušavanja prava djece, koja se bave športom, pravobraniteljica za djecu je izvijestila Hrvatski sabor u posljednja dva izvješća o svom radu¹⁶. Također je iskazivala svoja stajališta u javnosti, a dijelovi nekih tekstova i napisa iz Ureda pravobraniteljice za djecu nalaze se u ovom tekstu.

Važno je naglasiti da je Ured u posljednje tri godine primio niz prijava o kršenju prava i interesa djece koja se bave športom. Ove prijave dolazile su od roditelja, odgojno obrazovnih stručnjaka, drugih pojedinaca, institucija i udruga.

Uočeni problemi

Neki podnositelji prijava izražavali su zabrinutost vezano uz medijski prikaz pojedinih športskih događaja i športasa, strahujući za mogućnost modeliranja nasilnih i agresivnih ponašanja kod mladih. Drugi su prijavljivali neprimjerena, čak zlostavljajuća ponašanja trenera ili djelatnika športskih klubova, kao i vršnjačko nasilje u klubovima. Mediji su izvješćivali o zabrinjavajućim postupcima nekih mladih navijača koji ponekad svojim ponašanjem na športskim događajima, prije i poslije njih, zađu u područje kaznenih ili prekršajnih djela. U javnosti se raspravljalo o tzv. ritualima inicijacije u športskim klubovima koji uključuju ponašanja koja svojim obilježjima odgovaraju vršnjačkom nasilju ili ponižavanju djeteta. Često su takvi rituali prihvaćeni od strane trenera i roditelja kao znak snage, izdržljivosti, otpornosti i "športskog duha".

Možemo reći da su, na osnovu obraćanja Uredu djece i odraslih te medijskih izvješća, identificirani sljedeći problemi:

- Šport i tjelesne aktivnosti nisu fizički i financijski dostupni svakom djetetu, posebice u ruralnim ili malim sredinama, te na otocima.
- Talentiranoj djeci je, na račun pripreme za vrhunske rezultate, reducirano, a često i ugroženo djetinjstvo.
- Roditeljski stav, odluke i ponašanje često nisu u interesu djeteta.
- Prostorni, organizacijski i kadrovski uvjeti, u kojima se djeca bave tjelesnom aktivnošću, su neprimjereni. Prostori su derutni, neprimjereni ili nedovoljno opremljeni, opasni za treninge, nisu u suglasju s ostalim aktivnostima u životu djeteta, a treneri i učitelji često nisu osposobljeni potrebnim znanjima o djetetovu razvoju, motivaciji, psihološkim procesima i mehanizmima. Ne uče o tome ni na studiju, niti kasnije.
- Roditelji se često sukobljavaju s upravom kluba vezano uz pitanje ispisnica iz kluba i ugovornih obveza prema klubu.
- Vršnjačko nasilje je često neprepoznato, odrasli nisu osposobljeni za reagiranje i ne šalju jasnu poruku djeci o tome koliko je ono neprihvatljivo u svakoj situaciji,

¹⁶ Izvješće o radu pravobranitelja za djecu za 2006. godinu (2007). Zagreb: Pravobranitelj za djecu. URL: <http://www.dijete.hr>.
 Izvješće o radu pravobranitelja za djecu za 2007. godinu (2008). Zagreb: Pravobranitelj za djecu. URL: <http://www.dijete.hr>.

pa tako i u športskim klubovima, na natjecanjima i športskim priredbama i bilo kakvim tjelesnim aktivnostima.

- Treneri i nastavnici nerijetko neprimjereno postupaju, ne pokazuju kompetentnost i znanje, a Ured bilježi i prijave o nasilju i zlostavljanju.
- Zabilježeni su i problemi zdravlja i sigurnosti djece vezani uz nesigurnu fizičku okolinu (prostor, sprave, rekviziti), nepostojanje redovitih i posebnih liječničkih pregleda s obzirom na posebnu izloženost naporima i specifično funkcioniranje tijela.
- Briga o mentalnom zdravlju djece, koja se bave športom, također je zapostavljena i njezina važnost nije prepoznata.
- Nasilje na športskim priredbama je i dalje prisutno, a dosadašnji su napori društva u njegovu suzbijanju nedovoljni.

Mogućnosti i djelovanja

Probleme i razloge ugroženosti, kao i načine zaštite djece, koja se na bilo koji način bave tjelesnom aktivnošću, nužno je zahvatiti s više aspekata. U tome trebaju sudjelovati stručnjaci, znanstvenici, treneri, učitelji, roditelji, državne institucije, udruge civilnog društva, mediji i tijela političkog odlučivanja. Ured pravobraniteljice za djecu se proteklih godina obraćao svojim preporukama i stajalištima Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, Hrvatskom olimpijskom odboru i športskim savezima.

U nekim slučajevima Ured se obratio ili tražio informaciju od Ravnateljstva policije, kao i od općinskih državnih odvjetništava vezano uz pojedinačne primjere ugrožavanja djetetovih prava, uglavnom u slučajevima nasilja nad djecom u športskim klubovima, te je gotovo uvijek primio zatražena izvješća. Iz izvješća centara za socijalnu skrb proizlazi kako, u slučaju vršnjačkog nasilja, centar provodi razgovore s roditeljima djece u sukobu, no ne ispituje okolnosti u kojima se nasilje dogodilo, a koje se tiču kluba, trenera ili zahtjeva unutar treninga.

Osim reagiranja u pojedinačnim situacijama ugroženosti djece neosporna je važnost prevencije i općih inicijativa zaštite djece u športu. Jedna od mogućnosti prevencije sigurno bi bila dodatna edukacija trenera, kao i obrazovanje studenata Kineziološkog fakulteta o pravima i dobrobiti djece koja treniraju ili se rekreativno bave športom u školi ili športskim klubovima. Kako Ured pravobraniteljice za djecu smatra multidisciplinarni pristup u zaštiti prava djece jedinim učinkovitim pristupom, obratio se, temeljem Zakona o pravobranitelju za djecu¹⁷ (koji pravobraniteljici omogućava da zatraži stručnu pomoć "...znanstvenih i stručnih osoba i ustanova, u čijem su djelokrugu istraživanja zaštita, skrb, razvitak i prava djece...") Kineziološkom fakultetu u Zagrebu s prijedlogom za suradnju i mogućnost dobivanja stručnog mišljenja o raznim pitanjima zaštićenosti djece u športu, na što je Fakultet spremno pristao.

Druga mogućnost prevencije vezana je uz trenerske licence. Njihovo dobivanje ili obnavljanje trebalo bi biti uvjetovano provjerenom kompetentnošću u odnosu na rad s djecom i mladima, a ne samo uz vođenje mladih športaša na natjecanje, što je sada slučaj.

Jedna od preventivnih aktivnosti je i proširenje primjene Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima¹⁸ i u športskim klubovima.

¹⁷ Zakon o pravobranitelju za djecu. Narodne novine, 96/03.

¹⁸ Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima (2004). URL: <http://www.mobms.hr>.

Rasprave i skupovi kao polazišta za djelovanje

Društveni subjekti i institucije, koje mogu i trebaju djelovati u prevenciji i primjerenom postupanju u zaštiti djece i njihove dobrobiti, često ne reagiraju, ne preuzimaju odgovornost ili ju pripisuju drugome. Stajalište Ureda je da oni trebaju o tome zajednički raspravljati i preuzimati jasno definirane odgovornosti. Stoga je inicirao jednu takvu tematsku raspravu na saborskom Odboru za obitelj, mladež i šport, te je putem svojih predstavnika sudjelovao na skupovima na kojima su se donosili zaključci usmjereni pravima djece u športu.

Tematska rasprava pod naslovom "Položaj i prava djece u športu" održana je u travnju 2008. godine, a na njoj su sudjelovali športski djelatnici i stručnjaci koji se bave problematikom djece u športu. Pravobraniteljica je tada naglasila važnost ustavne odredbe da je država dužna pružati jednake mogućnosti svoj djeci, što se odnosi i na mogućnost bavljenja športom te je iskazala stajališta Ureda o koristi tjelesne aktivnosti za svu djecu. Talentirana djeca trebaju dobiti poticaj za razvoj svog talenta, no šport i tjelesne aktivnosti trebaju biti dostupne svakom djetetu. Tjelesna aktivnost može biti način preveniranja negativnih ponašanja, te kompenzacijski i terapijski sadržaj za djecu s posebnim potrebama ili zdravstvenim teškoćama. Iskazala je i uočene probleme i najčešće razloge javljanja djece i odraslih Uredu. Posebno je istaknula probleme nedostupnosti športa svakom djetetu, često puta zbog financijskih razloga, odnosno nemogućnosti roditelja da plaćaju skupe članarine, pa tako dijete bez obzira na talentiranost ostaje prikraćeno za bavljenje športom kojim se želi baviti ili za koji je nadareno. S druge strane, postoji i problem da se, radi ostvarivanja vrhunskih športskih rezultata, od djeteta očekuje zanemarivanje svih drugih aspekata života, što je također nepovoljno za njegov razvoj. Medijsko izvješćivanje o športskim događajima često je usmjereno na negativni aspekt i vrhunske rezultate unatoč medijskom potencijalu i mogućnosti poticanja bavljenja športom kao zdravim stilom života. Prevencijski potencijal bavljenja športom i kampanje usmjerene roditeljima su važni, a programi kao što je "Vikend u športskim dvoranama" korisni i odmah primjenjivi. U raspravi je problematizirano i vjerovanje u prevencijsku snagu športa, s obzirom na recentne nalaze istraživanja koja govore o povezanosti ovisnosti o teškim drogama i prestanka aktivnog bavljenja športom. Budući da je utjecaj motoričkih aktivnosti na djetetov cjelokupan razvoj najsnažniji do pete godine života (Pišot, 2005), posebno je značajno poticati djecu na motoričke aktivnosti u predškolsko doba, tijekom ranog razvoja.

Na temelju rasprave su doneseni zaključci te sačinjene preporuke i prijedlozi koji su poslani Hrvatskom saboru, Vladi Republike Hrvatske, Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi, Hrvatskom olimpijskom odboru, Kineziološkom fakultetu, te sveučilištima.

Hrvatskom saboru je preporučeno da sukladno Zakonu o športu imenuje Nacionalno vijeće za šport. Vladi RH upućena je preporuka da sukladno Zakonu o športu izradi Nacionalni program o športu i uputi ga u saborsku proceduru. Predloženo je i da se odrede odgovornosti u ostvarenju dostupnosti športa djeci, te odgovornosti za zaštitu i ostvarivanje najboljeg interesa za djecu. Također je preporučeno da se žurno napravi analiza stanja športskih terena, dječjih igrališta i drugih prostora u kojima djeca borave u odnosu na sigurnost te da se izradi Protokol za zaštitu djece koja se bave športom, kao i izmjena i dopuna pravnih propisa kojima bi se zaštitila prava djece, budućih športaša, prilikom potpisivanja ugovora.

Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa preporučeno je da dopuni pravne akte, odnosno Pravilnik o osposobljavanju kadrova za obavljanje stručnih poslova u

športu i Pravilnik o stručnoj spremi, odnosno stručnoj osposobljenosti za obavljanje stručnih poslova u športu, na način da se u prvi uvedu programi vezani uz razvoj djece i dječja prava, a u drugi licence za rad s djecom u području športa i obveza obnavljanja dobivenih licenci. Predloženo je i osnivanje i vođenje jedinstvene evidencije o uključenosti djece u športske aktivnosti (broj djece, tereni, vrsta aktivnosti, treneri, registar liječnika športske medicine) i izrada Programa aktivnosti i daljnjeg uključivanja u šport osoba koje niz godina aktivno treniraju za profesionalnog športaša, a nisu to uspjele postati. Donošenje mjera za unapređivanje zdravstvene zaštite djece u području tjelesnih aktivnosti, s naglaskom na zaštitu mentalnog zdravlja djece, preporučeno je Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi.

Sveučilištima je preporučeno uključivanje sadržaja o razvoju djeteta i dječjim pravima u studij na nastavničkim fakultetima. Također je predloženo imenovanje koordinatora u Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, Hrvatskom olimpijskom odboru i na Kineziološkom fakultetu, za intervencije u kriznim situacijama, za međuresornu suradnju i provođenje zajedničkih mjera. Osim toga, preporučena je primjena postojećeg Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima i u športskim klubovima te imenovanje Kineziološkog fakulteta kao mjesta provođenja znanstvenih istraživanja koji će biti polazište za mjere usmjerene položaju djece u športu.

Nakon tematske sjednice saborskog Odbora za obitelj, mladež i šport, Ured je bio uključen u raspravu o nacrtu Strategije razvoja školskog športa u Hrvatskoj¹⁹ i u rad 17. ljetne škole kineziologa Republike Hrvatske²⁰.

Strategija razvoja školskog športa u Hrvatskoj će kroz završni dokument, a na temelju pokazatelja i analize stanja u školskom športu definirati moguće strateške pravce razvoja vezane uz: uključenost djece u školski šport, uključenost učenika u športske klubove, voditelje školskih športskih društava, školske športske dvorane i vanjske terene, sekcije školskih športskih društava, financiranje školskog športa i sustav natjecanja.

U raspravi o Strategiji predloženo je uključivanje sve djece u tjelesne aktivnosti putem manifestacija kao što su: športski festival, dan športa, dan univerzalnih športskih škola, vikend u školskoj dvorani i športski kamp. Istaknuta je važnost uključivanja i intenziviranja dječjih tjelesnih aktivnosti već u vrtiću, važnost međurazrednih natjecanja, kao i važnost stvaranja mreže športskih objekata i izgradnje bazena. Naglašena je potreba jasnog definiranja školskog športa, kao i potreba nalaženja načina kako omasoviti sudjelovanje djece. Raspravljalo se i o tezi da bez školskog športa nema vrhunskog športa, da je nužan organizirani sustav bavljenja športom te da je potrebna univerzalna športska izobrazba, a ne selekcija i prerana specijalizacija.

Na ljetnoj školi kineziologa predstavljena su stajališta Ureda i zaključci s tematske sjednice Odbora za obitelj, mladež i šport, a sudionici su pokazali veliki interes za raspravu o djeci koja su oslobođena pohađanja tjelesnog odgoja ili ga izbjegavaju, o programima za nenasilje u dječjim domovima, programima odgoja za šport, učenicima koji pokazuju neprimjerena ponašanja i specifične razvojne krize, te o pretiloj djeci od koje su mnogi, što se tiče tjelesnih aktivnosti, čini se, digli ruke.

¹⁹ Okrugli stol pod naslovom "Strategija razvoja školskog športa u Hrvatskoj" održan je 30. svibnja 2008. na Kineziološkom fakultetu u Zagrebu u organizaciji Hrvatskog športskog saveza i Kineziološkog fakulteta.

²⁰ 17. ljetna škola kineziologa Republike Hrvatske održana je 25. lipnja 2008. u Poreču.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Bavljenje tjelesnom aktivnošću i športom jedno je od prava svakog djeteta bez obzira na njegovu talentiranost, tjelesnu spremnost, tjelesna obilježja ili sposobnosti. Osim što je razvojno poticajna aktivnost, šport je izravno vezan uz prevenciju nasilja, zlostavljanja, ovisnosti te niz bolesti i zdravstvenih problema. Stoga je posebno važno kako tjelesnim aktivnostima djece pristupaju sustavi u koje su ona uključena svakodnevno, posebice sustav odgoja i obrazovanja, no i drugi u kojima djeca borave trajno ili privremeno prema posebnim propisima. Istovremeno o djeci koja se bave športom trebaju raspravljati stručnjaci različitih struka i treba voditi računa o više aspekata dječjeg športa.

Djeca koja se intenzivno bave športom odrastaju na specifičan način, a njihov razvoj obilježen je kako pozitivnim poticajima i situacijama, tako i negativnima. Rano uključivanje djeteta u bavljenje športom podrazumijeva i njegovu izloženost mogućim stresorima vezanim uz natjecanja, športske rezultate, uz njegov odnos s trenerom ili suigračima te uz očekivanja roditelja. Često se susrećemo i s naličjem športa, posebice kroz nasilje u klubovima, događanja na stadionima, kroz primarnu usmjerenost na profit te negativni vid kompetitivnosti i uspjeha. Stoga su teme poput dostupnosti, prevencije, nasilja, zlostavljanja i tolerancije istovremeno prisutne u promišljanjima o vrijednosti i smislu športa u djetetovom životu.

Mišljenje Ureda pravobraniteljice za djecu je da Hrvatska u odnosu na djecu i njihovo pravo na neugrožavajuće vježbanje, tjelesne aktivnosti i šport treba, među ostalim, slijediti i zaključak Parlamentarne skupštine Vijeća Europe²¹, održane 24. siječnja 2008. u Strasbourgu, o važnosti prepoznavanja posebne naravi športa i važnosti demokratske vizije športa koji će biti dostupan svakome.

Za zaključivanje o zaštićenosti djece koja se bave športom nužna su istraživanja te točni podatci o tome, kao i stručna mišljenja koja će zamijeniti paušalne i površne procjene i generalizacije.

Pravobraniteljica za djecu, koju Zakon o pravobranitelju za djecu obvezuje da prati, štiti i promiče prava djece u Hrvatskoj, smatra da je važno u društvu više promicati šport među djecom i mladima. Ona istodobno u izvješćima Hrvatskom saboru i obraćanju javnosti opetovano naglašava pojavu narušavanja prava djece koja se bave športom u športskim klubovima i u odgojno obrazovnom sustavu.

Ured pravobraniteljice za djecu primio je u pet godina postojanja niz prijava o ugroženosti djece koja se bave športom. Iz ovih prijava proizlazi da je potrebno uložiti još mnogo napora, stručnog rada, uvjeravanja javnosti i, najvažnije, rada s djecom i mladima da bavljenje športom postane njihov životni stil i životna vrijednost, a da pri tome žive zdravo i uravnoteženo djetinjstvo. Također je nužno veću pozornost posvetiti zaštiti djece od svakog nasilja i potpunijoj zaštiti zdravlja, te osigurati stručno i pedagoško vođenje u svim športovima i organiziranim tjelesnim aktivnostima djece.

Za svaku državu trebalo bi biti dragocjeno omasoviti bavljenje djece športom. Pri tome ne treba računati samo na djecu talentiranu za motoričke aktivnosti i visoko motiviranu za šport. Investicija države u bavljenje djece tjelesnom aktivnošću, prema individualnim sposobnostima i interesu, od najranije dobi je dugoročna investicija u "zdravlje" te iste države i društva. Za to su nužna ulaganja sredstava u klubove, igraonice i mjesta bavljenja športom i za djecu za koju je jasno da se neće nikada natjecati ni postizati vrhunске rezultate.

²¹ URL: <http://www.coe.int/press> (03.03.2008.)

LITERATURA:

- Anić, V. (1991) Rječnik hrvatskoga jezika. Zagreb: Novi Liber.
- Cox, R. H. (2005) Psihologija športa: Koncepti i primjene. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (2008). Narodne novine, 63/08.
- Državni pedagoški standard srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (2008). Narodne novine, 63/08.
- Državni pedagoški standard za predškolski odgoj i naobrazbu (2008). Narodne novine, 63/08.
- Hodgkin, R., Newell, P. (2007) Implementation Handbook for the convention on the Rights of the Child. Geneva: UNICEF.
- Hrvatski športski almanah 2007-2008 (2008). Zagreb: ARS Media.
- Izvešće o radu pravobranitelja za djecu za 2006. godinu (2007). Zagreb: Pravobranitelj za djecu. URL: <http://www.dijete.hr>.
- Izvešće o radu pravobranitelja za djecu za 2007. godinu (2008). Zagreb: Pravobranitelj za djecu. URL: <http://www.dijete.hr>.
- Klein, E. (1999) Psihološka medicina. Zagreb: Golden Marketing.
- Konvencija o pravima djeteta*, New York, 20. studenog 1989, Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori, 15/90; Narodne novine, Međunarodni ugovori, 12/93.
- Milanović, M. (2003) Utjecaj trenera na ponašanje i motivaciju mladih športaša. U: Zvonarek, N. (ur.) XXVII. Seminar trenera, Zbornik radova. Zagreb: Udruga trenera Hrvatskog rukometnog saveza, str. 65-75.
- Milanović, M., Gabelica Šupljika, M. (2004) Mentalna izdržljivost mladog športaša i njegova slika o sebi. U: Vuleta, D. (ur.) XXVIII. Seminar trenera, Zbornik radova. Zagreb: Udruga trenera Hrvatskog rukometnog saveza, str. 57-64.
- Nastavni plan i program za osnovne škole (2006). Narodne novine, 102/06.
- Pišot, R. (2005) Motorički razvoj kao temelj cjelovitog razvoja djeteta predškolske dobi. U: Sindik, J. (ur.) Dijete u kretanju, Zbornik radova Dana dječjih vrtića Grada Zagreba. Zagreb: Gradski ured za obrazovanje i šport, str. 9-14.
- Roberts, G. C. (1992) Motivation in Sport and Exercise. Leeds: Human Kinetics.
- Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima (2004). URL: <http://www.mobms.hr>.

Strategija razvoja školskog športa u Republici Hrvatskoj 2008.-2015.: materijali za raspravu (2008). Zagreb: Hrvatski školski športski savez i Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Ustav Republike Hrvatske (2001). Narodne novine, 41/01 i 55/01.

Vasta, R., Haith, M., Miller, S. (1998) Dječja psihologija. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Zaključci Odbora za prava djeteta (2004). URL: <http://www.dijete.hr>.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008). Narodne novine, 87/08.

Zakon o pravobranitelju za djecu (2003). Narodne novine, 96/03.

Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi (1997, 2007). Narodne novine, 10/97 i 107/07.

Zakon o športu (2006). Narodne novine, 71/06.

Position and Rights of Children in Sport

Maja Gabelica Šupljika, M.A.
Mila Jelavić,
Ombudswoman for Children, Zagreb

PROFESSIONAL ARTICLE
UDK 342.7-053.2(497.5):796

SUMMARY

Doing sport and physical activity is one of the rights of every child regardless of its talent, physical readiness, physical characteristics or abilities. Various terms are used in the protection and promotion of rights to mental and physical health, playing, pastime, leisure, sport and recreation, and we can also talk about sport in a narrower and wider sense. The knowledge of various psychological mechanisms and processes such as the need to succeed, attribution, locus of control, mental endurance and assumption of responsibility is necessary in the protection of children who do sport. Children who participate intensively in sport grow up in a specific way and their development is marked with both positive and negative stimuluses and situations. It is important to examine the problems and reasons of threats that children, who do any kind of physical activity, face from more aspects. Except for reaction to individual cases of threats towards children, the importance of prevention and general initiatives for the protection of children in sport is indisputable. Ombudswoman for children, whose legal responsibility is to monitor, protect and promote the rights of children in Croatia, considers it important to promote sport among children and youth to a greater extent. In her reports to the Croatian Parliament and public addresses she repeatedly points out that rights of children in sports clubs and educational system are being violated. In this paper there is a reference to normative framework, attitudes of the Office of Ombudswoman for Children and problems concerning children who do sport. The paper also outlines certain possibilities and actions aimed at protecting children and promoting their rights in the area of sports and physical acitivity.

Key words: children's rights, sport, physical activity, Office of Ombudswoman for Children, threats and protection of children

Lage der Kinder und deren Rechte im Sport

Mr. sc. Maja Gabelica Šupljika
Mila Jelavić
Ombudsfrau für Kinder, Zagreb

FACHARTIKEL
UDK 342.7-053.2(497.5):796

ZUSAMMENFASSUNG

Zu einem der wichtigsten Rechte jedes Kindes gehört das Recht auf körperliche Aktivität und Sport ungeachtet seiner Talente, körperlicher Eignung, körperlichen Eigenschaften und Fähigkeiten. Um das Recht auf geistige und körperliche Gesundheit, Spiel, Unterhaltung, Freizeit, Sport und Erholung zu schützen, werden verschiedene Begriffe genützt, und wir können über Sport im engen und breiten Sinn sprechen. Die Kenntnis von verschiedenen psychologischen Mechanismen und Prozessen, wie der Bedarf nach Erfolg, Attribution, Kontrollüberzeugung, geistige Ausdauer und Übernehmen von Verantwortung ist notwendig, um sporttreibende Kinder zu schützen. Kinder, die intensiv Sport treiben, wachsen auf besonderer Weise auf und während ihrer Entwicklung erleben sie sowohl positive als auch negative Motivationen und Situationen. Es ist wichtig, mit verschiedenen Aspekten Probleme und Ursachen für die Gefährdung von Kindern zu lösen, die auf irgendeine Art und Weise eine Sport treiben. Neben Reaktionen in Einzelsituationen, in denen Kinder bedroht werden, ist die Bedeutung von Prävention und generellen Initiativen für den Kinderschutz im Sport unumstritten. Die Ombudsfrau für Kinder, die das Gesetz über den Ombudsfrau für Kinder verpflichtet, Kinderrechte in Kroatien zu überwachen, zu schützen und zu fördern, ist der Auffassung, dass es wichtig ist, in der Gesellschaft mehr Sport für Kinder und Jugendliche zu fördern. Auch in den Berichten an das Kroatische Parlament und während Auftritten in der Öffentlichkeit betont sie wiederholt, dass Kinderrechte in Sportvereinen und im Erziehungs- und Ausbildungssystem missachtet werden. In der Arbeit werden auch Rechtsrahmen, der Standpunkt des Büros der Ombudsfrau für Kinder und auch die festgestellte Probleme angeführt, die die Gefährdung von Kindern betreffen, die auf irgendeine Art und Weise Sport treiben. Es werden auch manche Möglichkeiten und Aktivitäten angeführt, die sich auf den Schutz von Kindern und die Förderung deren Rechte bezüglich körperlicher Aktivität und Sport beziehen.

Schlüsselwörter: Kinderrechte, Sport, körperliche Aktivität, Büro der Ombudsfrau für Kinder, Bedrohung und Schutz von Kindern

DIJETE I DRUŠTVO

Evaluacija nekih oblika podrške edukacijskom uključivanju učenika s posebnim potrebama

Prof. dr. sc. Ljiljana Igrić
Darko Kobetić
Natalija Lisak

IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK
UDK 376.1:159.952.6

SAŽETAK

Edukacijsko uključivanje djece s posebnim obrazovnim potrebama u redovni sustav odgoja i obrazovanja predstavlja važan indikator kvalitete života ove skupine djece. Uključivanjem u škole zajedno s ostalim vršnjacima ostvaruje se doprinos njihovu normalnom psihosocijalnom razvoju te se sprječava institucionalizacija. Djeca ostaju u lokalnoj sredini te im se pružaju mogućnosti za ostvarivanje vlastitih potencijala odrastanjem u obitelji i druženjem s vršnjacima iz susjedstva.

Svjetska iskustva ukazuju na važnost uspostavljanja sustavne stručne podrške edukacijskom uključivanju djece s posebnim obrazovnim potrebama. U radu je prikazan jedan prilagođeni oblik podrške temeljen na praksi engleskog školstva.

Evaluacija programa podrške provedena je putem kvalitativne i kvantitativne analize podataka opservacije ponašanja učenika s ADHD poremećajem. Program podrške je obuhvaćao aktivnosti mobilnog stručnog tima i izravni rad asistenta u nastavi s učenicom. Rezultati ukazuju na pozitivne promjene u smislu povećanja učestalosti poželjnih te smanjenja učestalosti nepoželjnih oblika ponašanja. Detaljna kvalitativna analiza nalazi jasnu poveznicu između provođenja modela edukacijskog uključivanja putem mobilnog stručnog tima i asistenta u nastavi i pozitivnih promjena u ponašanju učenika.

Ključne riječi: model edukacijskog uključivanja, mobilni stručni tim, asistent u nastavi, ADHD poremećaj, djeca s posebnim obrazovnim potrebama.

1. Uvod

1.1. Promjene u hrvatskom zakonodavstvu i podrška uključivanju

Izgleda da će se 2008. godina moći smatrati prekretnicom u ostvarivanju prava na školovanje djece s posebnim potrebama¹ u Hrvatskoj, slično kao što je 1980. godina (usvojen Zakon o odgoju i obrazovanju, 1980) označila početak procesa integracije

¹ Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama (2008.) koristi zajednički naziv "učenici s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama" za učenike s teškoćama i za darovite učenike.

djece s teškoćama.² Nažalost, integracija se tijekom gotovo tri desetljeća više načelno prihvaćala nego što je zaživjela u praksi hrvatskog školstva.

U svijetu je nakon 1980. nezaustavljivo rastao pokret za izjednačavanje prilika i mogućnosti za djecu s teškoćama, zasnovan na pravu sve djece na edukaciju (*Education Act*, DES, 1981). Odbačen je pristup edukaciji djece s teškoćama, posebno za utvrđivanje primjerenog oblika odgoja i obrazovanja, čije je polazište vrsta i stupanj oštećenja (medicinski kriterij). Umjesto toga su se stručnjaci i politika obrazovanja opredijelili za ponudu kontinuuma posebnih obrazovnih potreba, u kojem će moći biti zadovoljene posebne potrebe svakog djeteta.

Može se govoriti o procesu integracije djece s teškoćama u razvoju u svijetu i u Hrvatskoj, kojim se nastoji zadovoljiti potrebe učenika s teškoćama unutar postojećih oblika školovanja, s prilagodbom nastavnog plana i programa, primjenom različitih oblika rada unutar razreda i slično.

Međutim ova faza u razvoju edukacije učenika s teškoćama može se smatrati samo prethodnicom uključivanja (inkluzije) na koju sve zemlje poziva UNESCO-ova deklaracija (1994.) ustvrđujući: "...redovne škole usmjerene inkluziji najučinkovitiji su način borbe protiv diskriminacijskih stavova; one stvaraju otvorene zajednice i grade inkluzivno društvo koje ostvaruje edukaciju za sve".

Inkluzija će stoga zahtijevati mnogo više od integracije. Za to su potrebne promjene u školstvu koje uključuju preoblikovanje procesa učenja, procjene i organizacije tako da škola odgovara ciljevima i stilovima učenja svih učenika (FEFC, 1996).

Kao što se ističe (Mitler, 1995), bez obzira na međunarodne rezolucije, stvarni progres u odgoju i obrazovanju pojedine zemlje ipak najviše ovisi o aktivnostima na nacionalnoj i lokalnoj razini. U tom smislu su hrvatske nacionalne strategije i planovi (HNOS, 2007; Nacionalni plan aktivnosti za dobrobit, prava i interese djece 2006-2012, 2006; Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007 do 2015, 2007; Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005-2010, 2005) doveli do aktualnih promjena u zakonodavstvu koje će nezaustavljivo izazvati promjene u životu djece s posebnim potrebama i njihovih obitelji.

Novi Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama (2008) otvoren je za integraciju učenika s teškoćama i promjenama i utire put edukacijskoj inkluziji. Prema Zakonu učenicima s teškoćama "...smatraju se oni učenici koji imaju rješenje o primjerenom obliku školovanja. Rješenje donosi odgovarajući ured državne uprave, a ti se učenici svrstavaju u širu skupinu djece s posebnim obrazovnim potrebama, zajedno s darovitom djecom." (čl. 62.).

Pobliže određivanje uvjeta i oblika školovanja ove skupine djece bit će regulirano podzakonskim aktima, pri čemu će biti potrebno voditi računa o poštivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (2006) i o dokumentima donijetim u 2008. godini kao što su Zakon o suzbijanju diskriminacije (2008) i Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (2008).

Stav o opredijeljenosti Hrvatske za edukacijsku integraciju jasno ističe Zakon o suzbijanju diskriminacije (2008), koji navodi: "Propuštanje razumne prilagodbe potrebama osoba s invaliditetom predstavlja diskriminaciju u smislu ovoga Zakona, osim ako ne predstavlja nerazuman teret." (čl.1.).

Tako i članak 53. Državnog pedagoškog standarda osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (2008) navodi da se školovanje djece s teškoćama izvodi "po redovitom i individualiziranom nastavnim programu, **iznimno** (podebljano – op.

² Učenik s teškoćama se koristi prema terminologiji Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008.)

autora) u posebnim ustanovama.”.

Navedeni pedagoški standard predviđa nove oblike podrške redovnim školama i preustroj “posebnih ustanova u centre potpore redovitom odgojno-obrazovnom sustavu”. Člankom 15. uvode se novi djelatnici u škole, poput pomoćnika u nastavi³, prevoditelja znakovnog jezika i dr. Predviđeni su i mobilni polivalentni timovi⁴ kao služba podrške školi.

I Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008) vodi računa o uspostavljanju suradnje škola s drugim ustanovama radi primanja usluga (čl. 57.). U članku 99. također stoji da školska ustanova može na prijedlog osnivača, a uz suglasnost Ministarstva, angažirati i druge odgojno-obrazovne radnike radi ispunjavanja posebnih potreba u odgojno-obrazovnom i nastavnom radu, te specifičnih uvjeta u školskoj ustanovi, što sve treba osigurati obogaćivanje resursa za podršku djeci s posebnim potrebama u redovnoj školi.

Istim se zakonom, u čl. 142., predviđa osiguranje sredstava u državnom proračunu za troškove stručnih timova koji školi pružaju pomoć za rad s učenicima s teškoćama. Takva je mogućnost dana i jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, koje mogu utvrditi i šire javne potrebe u školstvu, a za što sredstva osiguravaju u svojim proračunima.

Stoga se može sa zadovoljstvom ustvrditi da nove zakonodavne promjene osiguravaju podlogu za sustavno uvođenje nekih novih, a u svijetu već ranije prihvaćenih oblika podrške u školsku praksu.

Da bi se neki oblik podrške sa što manje rizika za neuspjeh uveo u hrvatsko školstvo, potrebno ga je provjeriti u praksi i znanstveno evaluirati.

1.2. Mobilni stručni timovi i asistenti u nastavi – novi oblici podrške u hrvatskoj praksi

Višegodišnjom praksom nekolicine posebnih ustanova, udruga stručnjaka i roditelja te iz iskustva Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta (smjer Rehabilitacija) u organizaciji stručne prakse studenata u redovnim razredima razvili su se i adaptirali neki oblici podrške koji su se pokazali učinkovitim u drugom zemljama.

Ovdje će se kratko prikazati dva nova oblika podrške nastala prilagodбом engleskog modela podrške (Haliwell, 2003; Kenward, 2000; Igrić, 2007; 2008) i to mobilni stručni timovi i asistent u nastavi⁵.

Mobilni stručni tim (MST) predstavlja tim stručnjaka raznih profila za podršku školi u edukaciji djece s posebnim obrazovnim potrebama. Uz stručne suradnike, koje neka škola ima, njoj su dostupni i svi ostali stručnjaci ovisno o potrebama. Na taj se način osigurava pristupačnost škole u lokalnoj sredini svakom djetetu bez obzira na njegove potrebe. Za organizaciju rada i praćenje mobilnih timova odgovorni su centri koji se osnivaju prema raspoloživim resursima na lokalnoj razini. MST čine:

1. koordinator škole, kojeg imenuje škola od postojećih stručnih suradnika.

On je odgovoran za koordinaciju rada s učenicima s posebnim potrebama. To

³ U ovom radu se koristi naziv asistent u nastavi.

⁴ Ovdje se koristi naziv Mobilni stručni timovi.

⁵ Model je razvijen putem projekata Udruge IDEM koje su tijekom više godina podržavali MZOŠ, Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva, *United Nations Development Programs*, Ured za obrazovanje, kulturu i šport Grada Zagreba, te u škol. god. 2008/09 Svjetska banka i MZSS.

može biti: edukacijsko-rehabilitacijski stručnjak, pedagog ili psiholog.

2. stručnjaci određenih područja

- a) edukacijsko-rehabilitacijski stručnjak za edukacijsku inkluziju (defektolog/rehabilitator s iskustvom edukacijske inkluzije),
- b) edukacijsko-rehabilitacijski stručnjak s iskustvom u specifičnim rehabilitacijama (za djecu s oštećenjima vida, motoričkim oštećenjima, teškoćama učenja i dr.),
- c) drugi edukacijsko-rehabilitacijski profili: logoped i socijalni pedagog,
- d) drugi stručni suradnici kao psiholog, socijalni radnik, fizioterapeut.

MST jedne škole obavezno čini koordinator škole i edukacijsko-rehabilitacijski stručnjak za inkluziju, a ostali se izmjenjuju ovisno o posebnim potrebama učenika. Ukoliko škola ima stručnjaka za inkluziju, tada je on i koordinator.

MST provodi:

- a) radionice za učitelje i stručne suradnike,
- b) savjetovanje učitelja i asistenta,
- c) opservaciju i procjenu djeteta,
- d) sudjeluje u izradi individualiziranog odgojno-obrazovnog plana (IOOP) za učenike s teškoćama.

Centar podrške surađuje sa školama i temeljem njihovih potreba organizira rad MST-a, provodi njihovo stručno usavršavanje i osigurava redovitu skupnu superviziju (1-2 puta mjesečno).

Učenicima s teškoćama često je uz podršku MST-a, potrebna i podrška asistenta u nastavi. Iako je u svijetu već uobičajeno prakticiranje rada asistenta u nastavi, za Republiku Hrvatsku takav način rada predstavlja novi oblik podrške u uključivanju djece s teškoćama u razvoju u redovni sustav odgoja i obrazovanja.

Dakle osnovna je zadaća asistenta u nastavi neposredna podrška učenicima s teškoćama u razredu, kojom im se pomaže u uključivanju u razredni kolektiv te savladavanju socijalno-psiholoških prepreka i nastavnih sadržaja. Učitelju pak asistent pomaže u kreiranju nastavnih ciljeva, zajednički razrađuju individualizirane odgojno-obrazovne planove (IOOP), te surađuju u realizaciji planiranog. Asistent u nastavi uključuje se i u rad cijeloga razreda i škole, te surađuje s ostalim učiteljima unutar kolektiva, sve zbog poboljšanja uvjeta školovanja učenika s posebnim obrazovnim potrebama.

Dosadašnje je iskustvo pokazalo da je optimalno uključenje asistenta u svakodnevni rad u razredu po 4 sata dnevno.

Izbor i organizaciju rada asistenta provode isti centri koji organiziraju i službu MST-a. Oni obavljaju:

- izbor i selekciju kandidata,
- osnovnu edukaciju i edukaciju putem supervizije za asistenta u nastavi,
- osiguravaju asistentu podršku članova mobilnog stručnog tima

Dosadašnja iskustva govore o vrlo dobrom odjeku ovih oblika podrške, od strane samih škola (Igrić, Sekušak-Galešev, Nimac, Dragojević, 2007) i dakako još više od roditelja, koji sve više zahtijevaju uvođenje asistenta u nastavu za svoje dijete. Budući se radi o prilagodbi koja prema Zakonu o suzbijanju diskriminacije (2008) spada u razumnu prilagodbu, ona ima preduvjete za njeno sustavno uvođenje.

Do sada još nije bilo znanstvene evaluacije ovih oblika podrške pa je u tu svrhu 2007. započelo akcijsko istraživanje "Mobilni stručni tim podrške uključivanju djece s posebnim potrebama" (*Mobile Team of Experts Supporting the Inclusion of Children*

with *Special Needs*)⁶ koje se provodi u okviru međunarodnog projekta *Development towards the Inclusive School: Practices – Research – Capacity Building* u kojem sudjeluje 7 sveučilišta (iz Skoplja, Beograda, Ljubljane, Tuzle, Sarajeva, Zagreba i Osla), a voditelj je B. H. Johnsen.

Ovdje će se prikazati rezultati znanstvene evaluacije dijela navedenog akcijskog istraživanja.

2. Problem i cilj istraživanja

2.1. Problem

Iskustva u svijetu i kod nas pokazuju da je još uvijek nezadovoljavajuće uključivanje djece s teškoćama u redovne škole (Stančić, Mejovšek, 1982; Mavrin-Cavor, 1991; Pavić, 1988; Kiš-Glavaš, 1999) te da je posebno nepovoljan položaj djece s poremećajem pažnje/hiperaktivnosti i djece s teškoćama učenja. Smatra se da ona čine gotovo 50% djece s teškoćama (Bender, 2004, Svanson i dr., 2003). Često se kasno otkriju njihove posebne obrazovne potrebe (npr. u trećem ili četvrtom razredu) pa škola i obitelj do tada tretiraju dijete kao lijeno, neodgovorno i zločesto.

Premda zadnjih desetljeća istraživači zajedno s praktičarima intenzivno rade na pronalaženju novih oblika podrške u redovnoj školi, koji će osigurati izjednačavanje prilika za djecu s teškoćama s njihovim vršnjacima, još uvijek se istražuju oblici i metode podrške koji će u određenoj sredini, a prema potrebama djeteta, biti najučinkovitiji, čime se bavi i ovo istraživanje.

2.2. Cilj

Cilj ovog rada je znanstveno evaluirati učinkovitost podrške mobilnog stručnog tima i asistenta u nastavi.

Očekuje se da će nakon petomjesečne podrške učeniku s ADHD-om (skraćenica ADHD dolazi od engleskog izraza *Attention Deficit Hyperactivity Disorder* – deficit pažnje/hiperaktivni poremećaj, op. ur.) u razredu doći do promjena u njegovu ponašanju, te da će se povećati poželjna i prihvatljiva ponašanja, a smanjiti nepoželjna ponašanja učenika u razredu.

3. Metoda rada

3.1. Uzorak ispitanika i način provođenja istraživanja

Nakon razdoblja u kojem se projektni tim bavio pronalaženjem škole u kojoj će učitelji i roditelji pristati na provođenje ovog akcijskog istraživanja, odabran je 2. razred jedne osnovne škole u Zagrebu s 25 učenika, od kojih troje ima rješenje o primjerenom obliku školovanja. U svrhu ovog istraživanja izabran je učenik s ADHD sindromom za kojeg je učiteljica procijenila da mu treba najveća podrška u radu.

Učenik M. je navršio 9 godina na početku eksperimentalnog razdoblja. Jedino je dijete u obitelji. Prvi razred je završio s odličnim uspjehom. Ističe se razvijenim apstraktnim mišljenjem i logičkim zaključivanjem. U rješavanju matematičkih zadataka je iznadprosječan. Originalan je u likovnom izražavanju. Izuzetno je brz i spretan.

⁶ Koordinator projekta Sveučilišta u Zagrebu je prof.dr.sc. Ljiljana Igrić.

Učenik M. ima kratkotrajnu pažnju, što se posebno očituje na satovima hrvatskog jezika, pa ne može kvalitetno izvršiti zadatke. Razvio je otpor prema pisanju, pisanim slovima i prepisivanju. Ima izraženu želju za najboljim postignućima, brzo izvršava zadatke, ali uz greške, što ga izrazito frustrira. Ima potrebu za čestim mijenjanjem aktivnosti, a ukoliko je u tome zakinut, postaje nemiran i iskazuje niz nepoželjnih oblika ponašanja.

Ima veliku potrebu za pohvalama i pažnjom od učiteljice. Često pokazuje inat, radeći suprotno od onoga što se od njega traži. Kad treba pred razredom izvršiti neki zadatak, zna odustati uz pokazivanje ljutnje i psovku. Iz tih razloga otežan mu je napredak u svladavanju gradiva iz nekih predmeta. U prvom razredu je pokazivao izrazitu agresivnost prema vršnjacima u razredu, što je u drugom razredu manje izraženo. Drugi ga učenici lako isprovociraju, što zna završiti tjelesnom agresijom od strane dječaka M. (udaranje šakama i davljenje). Prilikom skupnog rada često nastaju konflikti s drugim učenicima ako ne može imati inicijativu. U slobodno vrijeme trenira atletiku i pleše folklor. Suradnja roditelja sa školom je vrlo dobra.

Teškoće na koje odabrani učenik nailazi u školi, nastale uslijed utvrđenog ADHD poremećaja, odražavaju se na njegov obrazovni napredak, a još više na njegov socijalni razvoj, a postoji opasnost i za narušavanje emocionalnog razvoja. Iz ponašanja opaženih kod učenika za vrijeme nastave i prikazanih u narednom poglavlju još je vidljivija težina prepreka pred kojima se ovaj učenik našao u školi.

Za prikupljanje podataka odabrali smo prvenstveno promatranje zato što se na taj način može obuhvatiti čitav spektar ponašanja učesnika istraživanja sa svim detaljima i specifičnostima.

3.2. Način provođenja istraživanja

Promatranje se provodilo u prirodnim uvjetima razreda, gdje su promatrači bili sudionici, ali nisu ulazili u interakcije s učenikom. U pripremnom razdoblju istraživanja tim za opservaciju je boravio u razredu radi odabira najprikladnijih postupaka u opservaciji.

Tim za opservacije činila su tri promatrača. Dva su promatrala ponašanje učenika, a jedan kontekst koji uključuje intervencije učiteljice, asistentice i drugih učenika.

Opservacije su provođene jednom tjedno u trajanju jednog školskog sata (treći školski sat), prema školskom rasporedu jedan tjedan ujutro, a drugi poslijepodne. Opisno su bilježena ponašanja učenika na način da se jednu minutu učenik opservirao, a u sljedećoj minuti se bilježilo opaženo i tako naizmjenice. Tako je dobiven niz od 12 sekvenci s opisom ponašanja.

Nakon svake opservacije, promatrači učenika su objedinili svoje zabilješke. Zajedno s trećim promatračem su komentirali kontekst promatranog ponašanja učenika te zapisivali po vremenskim sekvencama sva ponašanja učenika uz opis konteksta. Praćenje ponašanja učenika u razredu kroz opservacije na nastavi kontinuirano se odvijalo od studenog 2007. do ožujka 2008. godine.

Istovremeno je vođen i video zapis koji je u ovom radu poslužio kao dodatni materijal za tumačenje ponašanja.

Pored toga primijenio se fokus-grupni intervju sa sedam učenika iz odabranog razreda u svrhu prikupljanja podataka o doživljaju učenika u odnosu na ulogu asistenta u razredu.

Polustrukturiranim intervjuima s učiteljicom i majkom učenika prikupili smo

podatke o procjenama napretka učenika tijekom eksperimentalnog razdoblja, odnosno o utjecaju djelovanja mobilnog tima i asistenta na razred.

Fokus grupni intervju s učenicima, učiteljicom i majkom je proveden nakon opservacijskog razdoblja.

U svrhu ovog rada korišteni su i podatci iz sljedeće dokumentacije: redovna školska dokumentacija o učeniku, dokumentacija koju su vodili članovi mobilnog tima, dokumentacija asistenta i podatci sa supervizije članova mobilnog tima i asistenta.

3.3. Eksperimentalni program⁷ istraživanja

Eksperimentalni program u ovom istraživanju predstavlja primjenu podrške edukacijskom uključivanju putem rada mobilnog stručnog tima i asistenta u nastavi. Osnove programa su uvodno opisane. Primjena edukacijskog uključivanja putem rada asistenta u nastavi opisana je i pozitivno evaluirana i u međunarodnim znanstvenim radovima (Downs, Downs, Rau, 2007.; Cobb, 2005).

U timu su prema potrebama učenika i škole bila uključena dva edukacijsko-rehabilitacijska stručnjaka, jedan za edukacijsku inkluziju (rehabilitator) s iskustvom u izradi individualiziranih odgojno-obrazovnih programa, a drugi sa specifičnim znanjima za rad s djecom s ADHD-om.

U funkciji centra za podršku u ovom je programu bila Udruga IDEM. Članovi mobilnog stručnog tima dolazili su u školu dva puta tjedno po dva sata u prvom polugodištu, a u drugom jednom tjedno po dva sata. Svakim dolaskom u školu provodili su savjetovanje učiteljice i asistenta u nastavi. Također su nazočili satovima u razredu u cilju prikupljanja informacija o potrebnim strategijama individualiziranog odgojno-obrazovnog programa, odnosno o njegovim učincima. Pratili su učenika, učiteljicu i asistenticu te njihovu međusobnu komunikaciju.

Jednom mjesečno održavala se skupna supervizija za članove MST-a (zajedno s članovima MST-a drugih škola), koju su vodiliiskusni stručnjaci edukacijske inkluzije i supervizor. Tom prilikom su članovi MST-a navodili konkretne situacije za koje su željeli provjeriti moguća rješenja, bilo da se radilo o pristupu učeniku, asistentu ili učiteljici, ili o njihovim međusobnim odnosima.

Također su se jednom mjesečno provodili skupni supervizijski sastanci asistenata (iz više škola) na kojima su asistenti iskazivali probleme na koje su nailazili, primjerice, odnos s učiteljima, kako zadobiti povjerenje učenika ili kako se nositi s odbijanjem pomoći od strane učenika.

Prilikom izbora asistenta vodilo se računa o osobinama ličnosti osobe koje će odgovarati posebnim potrebama dječaka M. Odabrana je apsolutnica studija društvenog usmjerenja. S obzirom na specifičnosti učenika i ponašanje kojim je ometao ostale učenike u radu, glavni cilj podrške asistentice je bio usmjeriti učenika M. na odgojno obrazovne zadatke, pružiti mu podršku u zadacima od kojih bi inače odustajao, anticipacijom nepoželjnih ponašanja učenika ponuditi mu zamjensku aktivnost i pomoći mu u interakcijama s drugim učenicima. Asistentica je radila svakodnevno po 4 sata dnevno u razredu.

Na temelju nazočnosti članova MST-a nastavnim satima određivao se sadržaj savjetodavnog rada s učiteljicom i asistenticom u nastavi. To su pretežno bili praktični savjeti kako smanjiti pojavu neprilagođenih oblika ponašanja kod učenika. Asistenticu

⁷ Program se je provodio u organizaciji Udruge IDEM uz financijsku podršku Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva i *United Nations Development Programs*.

i učiteljicu se upoznavalo s osnovama izrade individualiziranog odgojno-obrazovnog plana za učenika M. te su zajedno s članovima MST-a učestvovala u njegovoj razradi.

Prije početka istraživanja dobivene su dozvole od svih roditelja odabranog razreda za provođenje programa i evaluacijskih postupaka (uključujući video snimanje, čiji se podatci ne analiziraju u ovom radu). Učenici su bili spremni na suradnju te su se tijekom prvih mjesec dana (listopad) navikavali na nazočnost projektnog tima u razredu.

Program podrške se provodio od listopada 2007. do lipnja 2008, odnosno do kraja školske godine.

3.4. Metode obrade podataka

3.4.1. Prikupljanje podataka

Primjena kvalitativne metode prikupljanja i obrade podataka koristi se kada su potrebne fleksibilne informacije, osjetljive na socijalni kontekst u kojem se podatci produciraju (kao suprotnost rigidno standardiziranim i strukturiranim metodama koje podatke izvlače iz "stvarnog svijeta" i socijalnog konteksta). Osim toga, kvalitativne se metode temelje na metodama analize koje imaju namjeru producirati objašnjenja koja uključuju razumijevanje kompleksnosti, detalja, konteksta (Mesec, 1989, prema Novak, Koller-Trbović, 2005) i upravo je iz tog razloga ova metoda odabrana za evaluaciju promjena u ponašanju ispitivanog djeteta s ADHD-om.

Kvalitativni istraživač, primarno usmjeren na proces, ujedno je instrument prikupljanja i analize podataka i obzirom na svoju poziciju instrument provjere (Mayring, 1995, prema Novak, Koller-Trbović, 2005), stoga su istraživači u osobito vodili računa o tome da:

- su podatci koje analizira iskustveni (govorni opisi, zapisi razgovora, životopisi i sl.),
- je istraživač u odnosu s ispitanikom,
- je istraživanje deskriptivno,
- je proces istraživanja induktivan (Mayring, 1995, prema Novak, Koller-Trbović, 2005).

U postupku prikupljanja podataka sudjelovala su četiri istraživača; dva promatrača učenika, jedan promatrač konteksta razreda i snimatelj, koji su u kasnijem postupku zajedno transkribirali opažanja uz dodatna objašnjenja s video zapisa u empirijsku građu istraživanja koja će biti građa analize. Rezultat prikupljanja podataka niz je zabilježenih ponašanja ispitivanog djeteta uz dodatne informacije o različitim elementima konteksta, koje objašnjavaju i pojašnjavaju smjer, intenzitet i trajanje ponašanja djeteta.

Obzirom da kvalitativna analiza predstavlja otkrivanje struktura, obrazaca, pravilnosti i pojašnjenje istraživnog fenomena, te da u literaturi postoje mnoga objašnjenja kako najbolje pristupiti kvalitativnoj analizi vodeći računa o specifičnosti istraživačkog materijala i samom istraživačkom pitanju, ova studija se oslanja na načine i metode (prema Mesec, 1989, Mayring, 1995, Ropuš-Pavel, 1999 i Novak, Koller-Trbović, 2005).

U ovom istraživanju služili smo se sljedećim koracima kvalitativne analize: priprema za kodiranje, timsko kodiranje, tj. određivanje jedinice kodiranja, usklađivanje i razvrstavanje kodova te grupiranje kodova u potkategorije i zatim kategorije. O

frekvencijama kategorija bit će riječi u rezultatima.

Postupci kojima smo se služili u analizi bili su sažimanje, tumačenje i strukturiranje. Osnovni zadatak sažimanja bio je reduciranje građe, a to je ujedno i prvi analitički zadatak. Bit postupka je nastojanje da se očuvaju ključni sadržaji i da se stvori pregledna zbirka podataka. Tumačenje kao postupak provoden je s namjerom da se za pojedine dijelove građe prikupe dodatni materijali kako bi se provjerilo ili proširilo razumijevanje. Cilj strukturiranja bio je izdvojiti dijelove građe prema zadanim kriterijima s namjerom da se građa procjeni prema tim kriterijima. Zadani kriterij odnosio se na grupiranje seta ponašanja u zajedničke "nazivnike".

Sva ponašanja sadrže vrijeme pojave, duljinu trajanja i dodatna objašnjenja o okolnostima u kojima su nastala, što omogućuje odgovor na istraživačko pitanje: "Da li su se tijekom rada asistentice u nastavi s ispitivanim djetetom pojavile promjene u ponašanju i kakve su te promjene u učestalosti i oblicima ponašanja?"

Dakle, za potrebe ovog rada kao tehnika analize korištena je analiza učestalosti ponašanja. Cilj analize bio je filtriranje određenih sastavnica transkripta opservacije ponašanja pomoću kategorijskog sustava te utvrđivanje relativne težine ovih sastavnica teksta prema učestalosti.

U svrhu postizanja veće objektivnosti analize u analizi podataka ovog istraživanja sudjelovala su tri istraživača koja su u procjeni vodila računa o osobinama dječaka, njegovim potrebama i kontekstu razredne situacije. Zapisana opažanja su sažimana i strukturirana prema unaprijed dogovorenim kriterijima do kojih se došlo zajedničkim definiranjem analitičke procedure. Analizirala su se pisana opažanja, a prema potrebi koristio se i snimljeni materijal. Tako je dobiveno osam kategorija ponašanja.

3.4.2. Kvantitativna obrada podataka

Rezultati dobivenih promatranja ponašanja učenika u definiranim varijablama (poželjno ponašanje, prihvatljivo ponašanje, intervencijsko ponašanje i ometajuće ponašanje) obradili su se komponentnom analizom promjena bilježenih kroz 12 vremenskih točaka. Primijenjena je jedna modifikacija algoritma INDIFF (Momirović, Karaman, 1981). Takvom analizom dobiva se uvid u strukturu komponenata promjena te jednostavan prikaz relacija među vremenskim točkama.

4. Rezultati i diskusija

4.1. Kvalitativna analiza ponašanja

Ranije opisanim postupcima i procedurama analizirana promatranja pokazala su širok spektar različitih ponašanja prema obliku i intenzitetu, koja su strukturirana u 8 kategorija. To su: prihvatljivo ponašanje, poželjno ponašanje, neprihvatljivo ponašanje, ometajuće ponašanje, izazvano, samoregulirajuće, samozastupajuće ponašanje i zamjenske aktivnosti.

Prihvatljivim ponašanjem se u ovom istraživanju smatra svako ponašanje koje se spontano javlja kod učenika, a za koje je dogovoreno s učiteljicom i asistenticom da ne narušava radnu atmosferu razreda te da će se u promatranom razdoblju tolerirati.

Poželjno ponašanje je svako ponašanje koje se spontano javlja kod učenika, a takvo se ponašanje smatra poželjnim za sve učenike u vrijeme nastave.

Neprihvatljivo ponašanje je svako ponašanje učenika koje narušava radnu

atmosferu u razredu te izravno ili neizravno ugrožava samog učenika ili nekog od vršnjaka u razredu, ili se javlja u takvom intenzitetu i trajanju da zahtjeva intervenciju.

Ometajuće ponašanje je svako ono ponašanje koje izravno ili neizravno ometa druge učenike i/ili radnu disciplinu razreda, a nije ugrožavajuće. Ono zahtijeva intervenciju učitelja ili asistenta u nastavi.

Izazvano ponašanje je svako ponašanje učenika koje je uzrokovano ponašanjem ili reakcijom nekog drugog učenika ili čimbenika iz okruženja. Ovo ponašanje zahtijeva intervenciju učitelja ili asistenta u nastavi.

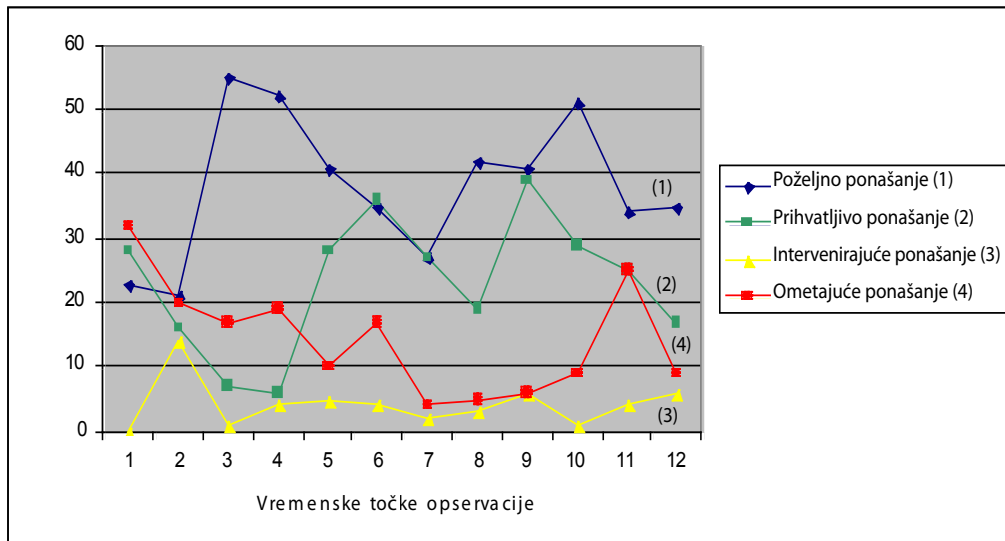
Samoregulirajuće ponašanje je svako ponašanje u kojem učenik nakon pojave nepoželjnog ili ometajućeg ponašanja sam prekine takvo ponašanje u tijeku jedne minute. Ovim ponašanjem smatraju se i aktivnosti kojima se učenik počne samoinicijativno baviti kako bi izbjegao nepoželjno ponašanje koje se inače u sličnim situacijama javlja. Ovo ponašanje ne zahtijeva intervenciju učitelja ili asistenta u nastavi.

Samozastupajuće ponašanje je svako ponašanje koje nije izazvano od strane učitelja, asistenta u nastavi ili drugog učenika. Javlja se samoinicijativno kao unutarnja potreba učenika da nastupi asertivno u odnosu na neki zadatak ili komentar.

Zamjenske aktivnosti predstavljaju sve aktivnosti koje je izravno ponudila učiteljica ili asistentica kako bi se izbjegli nepoželjni oblici ponašanja.

Osam kategorija je daljnjim strukturiranjem svedeno na četiri kategorije koje najbolje predstavljaju promjene u ponašanju učenika: poželjno ponašanje, prihvatljivo ponašanje, intervernirajuća ponašanja i ometajuće ponašanje.

Grafikon 1. Frekvencije ponašanja kroz 12 vremenskih točaka promatranja

Ako se pogleda struktura ponašanja tijekom promatranog razdoblja, vidljivo je (grafikon 1.) da su se u početku ometajuća ponašanja učenika javljala gotovo jednako često kao i poželjna ponašanja, a u prvoj vremenskoj točki još i češće. Uspoređujući li se prihvatljiva i ometajuća ponašanja, također je vidljivo da u točkama 1, 2, 3 i 4 dominiraju ometajuća ponašanja.

Nadalje se može ustanoviti kako već od drugog promatranja slijedi trend opadanja učestalosti ometajućeg ponašanja, dok su poželjna, prihvatljiva i intervencijska ponašanja u porastu. Ove promjene se podudaraju s intervencijama članova mobilnog stručnog tima putem savjetovanja učiteljice i asistenta u nastavi. Nakon prvog promatranja učiteljici i asistentici su date jasne upute kojim se zamjenskim aktivnostima mogu izbjeći nepoželjni oblici ponašanja učenika i na koji ih način uvesti. Takav trend nastavlja se sve do 11. vremenske točke kada je izraženo ometajuće ponašanje.

Za djecu s ADHD sindromom ističe se da pretjerani zahtjevi, pritisci i stresne situacije pojačavaju djetetov nemir i slabe koncentraciju, što se najbolje vidi pred kraj obrazovnog razdoblja ili prilikom nesuglasica između roditelja ili roditelja i škole (Mikluš-Kos, Žerdin, Strojín, 1993, Barkley 2000). Razjašnjenjem konteksta u 11. vremenskoj točki može se objasniti ponašanje učenika na satu toga dana. Učenik M. je neposredno prije škole bio na pregledu u zdravstvenoj ustanovi, na što je vrlo loše reagirao (cijelo vrijeme nastave je nosio kapuljaču na glavi, što je također bio vidljivi pokazatelj njegovog stanja). Već sljedeća vremenska točka (tjedan dana kasnije) pokazuje nastavak trenda opadanja učestalosti javljanja ometajućeg ponašanja.

Promatrajući intervernirajuća ponašanja kroz sve vremenske točke, može se uočiti kako je ono i nakon druge točke promatranja prisutno, ali s manjom frekvencijom. Samoregulirajuće ponašanje učenika i zamjenske aktivnosti, koje čine tu kategoriju ponašanja, javljaju se samo onda kad izostane poželjno ponašanje, a asistentica ili učiteljica predvide pojavu nepoželjnog ponašanja te ponude učeniku neku drugu aktivnost. Analizom pojavnosti unutar ove kategorije može se ustanoviti da zamjenske aktivnosti ustupaju, s vremenom, mjesto samoregulirajućem ponašanju. Učenik postepeno sam zaustavlja nepoželjna ponašanja ili se počne baviti aktivnošću koja je ranije bila uvedena kao zamjenska. Budući tijekom provođenja programa raste poželjno ponašanje, a to znači da je učenik duže usmjeren na rad, razumljivo je da se smanjuju intervernirajuća ponašanja.

Iz grafikona 1. vidljive su niske vrijednosti poželjnog oblika ponašanja u 1. i 2. vremenskoj točki, a potom dolazi do naglog rasta učestalosti ovog oblika ponašanja te se zadržava na visokim vrijednostima sve do kraja razdoblja promatranja. Stalnom nazočnošću asistentice, njenim usvajanjem potrebnih vještina u pristupanju učeniku i sve boljim prihvaćanjem asistentice od strane učenika mogu se interpretirati dobivene promjene u ponašanju. Asistentica je imala zadatak sjediti uz učenika kako bi mogla pravovremeno intervenirati s obzirom na specifične teškoće učenika. Djetetova pažnja je u većim vremenskim razdobljima ostajala usmjerena na odgojno obrazovne sadržaje, jer su zadatci bili bolje usklađeni s osobitostima učenika.

Uspoređujući frekvencije poželjnih ponašanja i ponašanja za koje je dogovoreno da će se tolerirati (prihvatljiva ponašanja), jasno se ističe trend porasta frekvencije poželjnog ponašanja na račun prihvatljivog ponašanja. Tijekom eksperimentalnog razdoblja učiteljica je u suradnji s članovima MST-a unaprijedila metode rada s učenikom i sustavno primjenjivala individualizirani odgojno obrazovni program, te se i suradnja učiteljice i asistentice unaprijedila.

Povremena odstupanja u ponašanju objašnjavaju se fenomenologijom ADHD poremećaja u osnovnoškolskoj dobi. Djeca teško mogu duže mirno sjediti, vrpolje se ili sjede na rubu stolca, često ustaju, šecu po razredu, neprestano zapitkuju drugu djecu ili učitelja (Barkley, 2000, Barkley, 1998), a to su ponašanja koja su uočena i kod učenika u ovom istraživanju, a analitičkim postupkom sažeta na prihvatljiva i ometajuća ponašanja.

Pored rezultata do kojih se došlo temeljem promatranja ponašanja učenika, željelo se putem intervjua uključiti i druge sudionike iz najuže okoline u osobnu procjenu učinaka ovoga programa. Neposredno po završetku eksperimentalnog razdoblja provedeni su polustrukturirani intervjui koji su snimljeni i doslovno prepisani. Tim od tri istraživača je analizom prikupljenog materijala želio dati odgovor na istraživačko pitanje: "Kako učiteljica, majka, dijete i ostali učenici razreda vide korisnost rada asistentice?".

Intervjuom s učiteljicom potvrđeno je da je podignuta kvaliteta odgoja i obrazovanja učenika M., kao i ostalih učenika u tom razrednom odjeljenju. Učiteljica navodi da su se dolaskom asistenta u nastavi dogodile pozitivne promjene u dječakovu ponašanju: "Sada on više nije agresivan, usmjeren je na zadatke i ostvaruje svoje potencijale." Ona nadalje ističe kako su dolaskom asistenta zadovoljene potrebe dječaka što pridonosi "ugodnijoj atmosferi u razredu". Učiteljica se uspjela nakon 1,5 školske godine "posvetiti ostalim učenicima u razredu" i vidjeti "potencijale svih učenika". Pritom izjavljuje: "Meni je to izuzetno korisno zato što M. ima osobu koja je njemu potrebna, njemu je stalno potrebno da, kad želi nešto reći, to i može reći, kad želi pitati, da dobije odgovor, znači da ima nekoga tko ga vodi, tko je s njim. To je njegova potreba i sad je puno lakše jer je razred jako rasterećen, ja sam itekako rasterećena."

Majka učenika izjavljuje u intervjuu kako je asistent u nastavi pomogao M. "jer je on sada više usmjeren na nastavu, kad ima potrebu pričati, priča tiho s asistentom, što omogućava daljnji rad ostalih učenika".

Sa skupinom od šest učenika (uključujući i dječaka M.) proveden je fokus grupni intervju iz kojeg se može utvrditi da učenici imaju pozitivan stav prema asistentici. Smatraju da je asistentica u njihovom okruženju kako bi prvenstveno pomagala njihovoj učiteljici, dječaku M. oko nekih zadataka, ali i drugim učenicima u razredu: "Ona je tu da pomaže učiteljici i gleda kako radi zato što bi ona htjela postati profesorica, ...ona čuva M...., ja ju nekad pitam i onda mi ona kaže neke stvari jer nam ne smije sve reći i onda možda nekad i previše kaže,...ona je zapravo tu i da pomaže učiteljici da njoj bude lakše ako s nekima treba malo više raditi ili ih treba malo više primiriti..."

Dječak M. je na pitanja o asistentici reagirao ignoriranjem i odbojnošću u trenutku kad su druga djeca navodila da asistentica pomaže baš njemu ("Ona čuva M. "). Na pitanje: "A da li bi možda želio da pomaže drugim učenicima više?" odgovorio je: "Da, to bi bilo bolje..."

Ovakav se odgovor učenika može protumačiti dječakovom željom da ne prizna pred ostalim učenicima kako mu je potrebna pomoć asistentice, premda je prihvaća, što je bilo vidljivo tijekom promatranja ponašanja učenika u razredu.

Predstavljeni citati samo su primjeri koji dobro opisuju ono što potvrđuju i druge izjave ispitanika.

Iz svega navedenog moguće je zaključiti kako je podrška mobilnog stručnog tima i asistenta u nastavi pozitivno utjecala na ponašanje učenika s posebnim obrazovnim potrebama, kao i na osobnu procjenu njihove korisnosti od strane drugih dionika iz njegove okoline.

4.2. Kvantitativna analiza podataka

Kvantitativna analiza podataka primjenom INDIFF-a provedena je na četiri kategorije ponašanja koje su utvrđene prethodnom kvalitativnom analizom. To su sljedeće kategorije:

1. poželjno ponašanje,

2. prihvatljivo ponašanje,
3. intervencijska ponašanja,
4. ometajuće ponašanje.

Postupkom faktorske analize izdvojen je jedan faktor u prostoru promatrane četiri kategorije varijabli.

Za ekstrakciju faktora u prostoru promatranih varijabli upotrijebljen je Guttman-Kaiserov kriterij. Dobiven je jedan karakteristični korijen, te je tako prostor od 4 varijable sveden na jednu glavnu komponentu promjena koja objašnjava 37,97% ukupne varijance sustava. Ta glavna komponenta promjena sadrži suštinu promjena koje su se dogodile u vremenskim točkama u sustavu promatranih varijabli.

Komunaliteti pojedinih varijabli, izračunati u prostoru jedne glavne komponente, prikazani su u tablici 1. Najviši komunaliteti su za varijable "Poželjno ponašanje" (0,85) i "Intervencijska ponašanja" (0,40), kao što su i najveće korelacije ovih varijabli s komponentom promjena. To znači da ove kategorije ponašanja bitno utječu na strukturiranje glavne komponente, odnosno da se promjena ponašanja učenika tijekom petomjesečnog eksperimentalnog razdoblja odnosi prvenstveno na povećanje poželjnog ponašanja, koje dovodi do smanjene potrebe za intervencijama bilo učiteljice, asistentice ili samog učenika, što je u skladu i s nalazima kvalitativne analize.

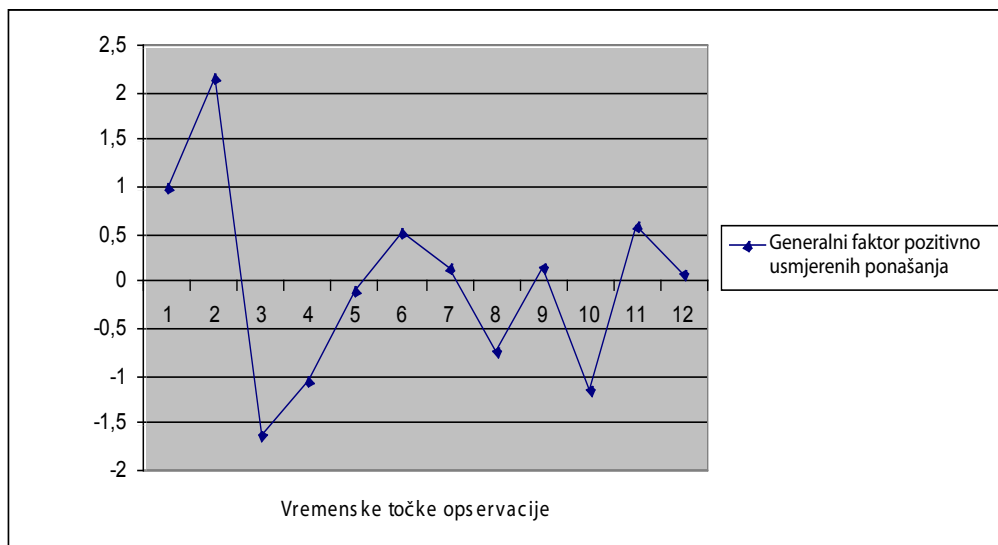
Tablica 1. Komunaliteti i matrica komponenata promjena

	KOMUNALITETI	FAC 1
Poželjno ponašanje	0,8532	- 0,9237
Prihvatljivo ponašanje	0,1124	0,3353
Intervencijska ponašanja	0,4033	0,6351
Ometajuće ponašanje	0,1500	0,3873

Glavna komponenta promjena prikazana je u obliku trajektorija (rafikon 2). Tu glavnu komponentu prvenstveno definiraju strukturirana kategorija "Poželjno ponašanje" (-0,92) i strukturirana kategorija "Intervencijska ponašanja" (0,63), dakle varijable koje su u funkciji smanjenja neprilagođenih oblika ponašanja.

Prema značenju varijabli, koje identificiraju tu komponentu promjena, moguće ju je imenovati kao generalni faktor pozitivno usmjerenih ponašanja.

Grafikon 2. Trajektorij promjena

Iz trajektorija (grafikon 2), koji predstavlja grafički prikaz pozitivno usmjerenih ponašanja kroz 12 vremenskih točaka, evidentan je trend porasta poželjnih oblika ponašanja. U prvom dijelu rada asistenta u nastavi uz stručnu podršku mobilnog stručnog tima evidentne su niske vrijednosti pozitivno usmjerenih ponašanja (poželjnog ponašanja), dok se kasnije uočava napredak, odnosno povoljniji rezultati. Vrijednost promjena se interpretira sa suprotnim predznakom zbog negativne korelacije varijable "Poželjno ponašanje" na faktor promjena (tablica 1). Vidljivo je kako je na početku vrlo niska pojavnost poželjnih oblika ponašanja, što se naglo mijenja nakon inicijalnih intervencija članova mobilnog stručnog tima i asistenta u nastavi putem savjetovanja i neposrednog rada asistenta. Tako u trećoj vremenskoj točki dolazi do značajnog porasta učestalosti poželjnih oblika ponašanja. Zatim se kroz sljedeće vremenske točke ponašanje stabilizira, sve do 11. točke kada su opet u porastu negativni oblici ponašanja. Uzevši u obzir kvalitativnu analizu, dolazimo do objašnjenja ovakve situacije temeljem čimbenika iz okruženja koji su negativno utjecali na ponašanje učenika. Već sljedeća vremenska točka (12) ukazuje na nastavak pozitivnog trenda kretanja poželjnih oblika.

Može se reći da je tijekom petomjesečnog eksperimentalnog razdoblja došlo do smanjenja onih oblika ponašanja koji negativno utječu na tijek razrednog sata i povoljnu radnu atmosferu razreda, što olakšava usvajanje odgojno obrazovnog sadržaja, kako za učenika s posebnim obrazovnim potrebama, tako i za ostale učenike u razredu. S druge strane, povećan je broj poželjnih ponašanja kod učenika M. kao duže zadržavanje na zadatku, duže sjedenje na svom mjestu u razredu, čitanje, odgovaranje na pitanje itd.

5. Zaključak

Akcijnsko istraživanje prikazano u ovom radu imalo je za cilj znanstvenu evaluaciju programa podrške učenicima s teškoćama. Premda već dobri primjeri iz prakse u svijetu (Downs, Downs, Rau, 2007; Cobb, 2005), ali i u Hrvatskoj, ukazuju na korisnost podrške školi i učenicima, koju daju mobilni timovi i asistenti u nastavi za uključivanje učenika s posebnim potrebama u redovni odgojno-obrazovni sustav, za sustavno uvođenje ovih oblika podrške u hrvatsko školstvo potrebna je provjera njihove učinkovitosti.

Rezultati i kvalitativne i kvantitativne analize podataka promatranja ponašanja i analiza učenika s ADHD sindromom i njegovog konteksta tijekom 12 vremenskih točaka u razdoblju od pet mjeseci potvrdili su učinkovitost ovog programa podrške. Ponašanje učenika se promijenilo u smjeru razvoja poželjnih oblika ponašanja i smanjenja ponašanja koja ometaju nastavni proces i samog učenika u školskom napretku, uključujući i narušene odnose s vršnjacima. U prilog takvom zaključku idu i osobne procjene ostalih sudionika iz neposrednog socijalnog okruženja učenika.

Budući su nedavno u Hrvatskoj usvojeni dokumenti od presudne važnosti za edukacijsko uključivanje djece s posebnim potrebama, hrvatsko je školstvo nadomak razvoju škole koja će biti dostupna svoj djeci. Da bi se to moglo realizirati u svakoj sredini, potrebna je kvalitetna i razrađena organizacija sustava podrške.

Rezultati ovog istraživanja mogu biti korisna podloga za izradu podzakonskih akata koji će pobliže definirati uvjete i način školovanja djece s posebnim potrebama u vlastitoj sredini. Isto je tako važno da oblik podrške bude u skladu s resursima svake sredine. Više se ne bi trebalo odgađati uključivanje ove djece u redovne škole zbog toga što škole nemaju potrebne stručne suradnike, jer se organizacijom mobilnih timova zadovoljavaju potrebe svih škola u nekoj sredini, a nazočnost asistenta u nastavi omogućuje i učenicima s kompleksnijim teškoćama uspješno polaganje škole s vršnjacima iz njihove sredine.

LITERATURA:

Barkley, R. A. (2000) Taking charge of ADHD. New York: The Guilford Press.

Barkley, R. A. (1998) Attention deficit hyperactivity disorder: A handbook for diagnosis and treatment. New York: The Guilford Press.

Bender, W.N. (2004) Learning Disabilities. Boston: Pearson Ed.

Cobb, R. (2005) Training opportunities and career development for teaching assistants working with children with visual impairment in the United Kingdom, Qualifications and training, RNIB, UK.

DfEE (1999) The Management, Role and Training of Learning Support Assistents. London: Centre for Educational Needs, University of Manchester.

DfEE (1981) Education Act, London.

- Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, Narodne novine, 63/08.
- Downs, A., Downs, R. C., Rau, K. (2007) Effects of training and feedback on Discrete Trial Teaching skills and student performance. USA: Central Washington University, Department of Psychology.
- FEFC (1996) Inclusive Learning (the Tomlinson Report). Coventry: FEFC/HMSO.
- Halliwell, M. (2003) Supporting Children with Special Educational Needs, A Guide for Assistants in Schools and Pre-Schools. London: David Fulton Publishers.
- Hrvatski nacionalni obrazovni standard (2007). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.
- Igrić, Lj. (2007) Hrvatski nacionalni obrazovni standard (HNOS) i djeca s posebnim obrazovnim potrebama. Dijete i društvo, 9 (1), 113 - 122.
- Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (2006). Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Povjerenstvo Vlade RH za osobe s invaliditetom.
- Mayring, Ph. (1995) Qualitative Inhaltsanalyse. Weinheim: Deutscher Studien Verlag.
- Mesec, B. (1989) Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Mikluš-Kos, A., Žerdin, T., Stojin., M. (1993) Nemirni otroci. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike i starše.
- Mitler, P. (1995) Special Needs Education: an international perspective, British 6. Journal of Special Education, 223.
- Momirović, K., Karaman, Ž. (1981) Programi za multivarijatnu analizu. Zagreb: Priručnik Sveučilišnog računskog centra.
- Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007 do 2015. (2007). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
- Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. - 2012. godine (2006). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
- Novak. T., Koller-Trbović, N. (2005) Kvalitativna metodologija i kvalitativna analiza. U: Koller-Trbović, N., Žižak, A. (ur.) Participacija korisnika u procesu procjene potreba i planiranja intervencija – Socijalnopedagoški pristup. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.

Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005-2010 (2005) Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.

Ropuš-Pavel, J. (1999) Samoprezentacija mladostnikove življenske lege – pomen aktivne participacije mladostnika v procesu socialnopedagoške diagnoze. Magistarski rad. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Salamanca World Conference Declaration (1994). Pariz: UNESCO.

Zakon o odgoju i osnovnom obrazovanju (1980). Narodne novine, 4.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama (2008). Narodne novine, 87/08.

Zakon o suzbijanju diskriminacije (2008). Narodne novine, 85/08.

Evaluation of Certain Forms of Support to Educational Integration of Students with Special Needs

Prof. Ljiljana Igrić, Ph.D.
Darko Kobetić
Natalija Lisak

ORIGINAL SCIENTIFIC ARTICLE
UDK 376.1:159.952.6

SUMMARY

Educational integration of children with special educational needs into the system of formal education is an important indicator of quality of life of these children. Integration into schools together with other peers contributes to their normal psychosocial development and prevents institutionalization. Children remain in their local environments and are being provided the opportunity to realize their potentials growing up in their families and having fun with peers from the neighbourhood.

Experiences worldwide point to the importance of establishing a systematic professional support to educational integration of children with special educational needs. This paper presents one adapted form of support based on UK educational system practices.

The evaluation of the support programme was carried out by means of qualitative and quantitative analysis of data obtained through observation of behaviour of children with ADHD. The support programme comprised the activities of a mobile professional team and direct work of a teaching assistant with students. The results show there have been positive changes in the sense that the frequency of desirable forms of behaviour has increased whereas the frequency of undesirable ones has decreased. A detailed qualitative analysis shows there is a clear link between the implementation of a model of educational integration by a mobile professional team and a teaching assistant and positive changes in students' behaviour.

Key words: *model for educational integration, mobile professional team, teaching assistant, ADHD, children with special educational needs.*

Bewertung von manchen Formen von Unterstützung während der erzieherischen Einbeziehung von Schülern mit besonderen Bedürfnissen

Prof. Dr. sc. Ljiljana Igrić,
Darko Kobetić
Natalija Lisak

WISSENSCHAFTLICHER ORIGINALARTIKEL
UDK 376.1:159.952.6

ZUSAMMENFASSUNG

Die erzieherische Einbeziehung von Kindern mit besonderen Erziehungsbedürfnissen in das ordentliche Erziehungs- und Ausbildungssystem stellt einen wichtigen Indikator der Lebensqualität dieser Gruppe von Kindern dar. Die Einbeziehung in die Schule mit anderen Gleichaltrigen trägt deren normalen psychosozialen Entwicklung bei und verhindert ihre Institutionalisierung. Kinder bleiben in der lokalen Gemeinschaft, und es werden ihnen Möglichkeiten angeboten, ihre eigenen Potenziale zu verwicklichen, wobei sie gleichzeitig in der Familie erwachsen und Freundschaften mit Gleichaltrigen aus der Nachbarschaft pflegen.

Weltweite Erfahrungen weisen darauf, wie wichtig es ist, eine systematische Fachhilfe bezüglich der erzieherischen Einbeziehung von Kindern mit besonderen Ausbildungsbedürfnissen zu verwirklichen. In der Arbeit wird eine angepasste Form von Unterstützung gezeigt, die auf die Praxis des britischen Schulsystems beruht.

Die Bewertung des Programms zur Unterstützung wurde mittels einer qualitativen und quantitativen Datenanalyse durchgeführt, in der das Verhalten von Schüler mit ADHD Störungen beobachtet wurde. Das Programm zur Unterstützung umfasste Aktivitäten eines mobilen Fachteams und die direkte Arbeit eines Assistenten im Unterricht mit einem Schüler. Die Resultate weisen auf positive Änderungen. Erwünschte Verhaltensformen kommen häufiger als unerwünschte vor. Eine gründliche quantitative Analyse weist auf eine klare Verbindung zwischen der Durchführung des erzieherischen Einbeziehungsmodells mittels eines mobilen Fachteams und Assistenten im Unterricht und den positiven Änderungen im Verhalten des Schülers.

Schlüsselwörter: *Model der erzieherischen Einbeziehung, mobile Fachteam, Assistent im Unterricht, ADHD, Kinder mit besonderen Ausbildungsbedürfnissen*

DIJETE I DRUŠTVO

Znanstveni projekti

Scientific Projects

Wissenschaftliche Projekte

DIJETE I DRUŠTVO

Sudjelovanje Hrvatske u međunarodnom epidemiološkom istraživanju Europske unije o nasilju nad djecom

Od siječnja 2009. godine započinje značajni međunarodni istraživački projekt "*Balkan Epidemiological Study on Child Abuse and Neglect*" kojeg financira Europska unija u okviru prestižnih FP7 projekata u području zdravlja. FP7 projekti su glavni mehanizam kojim Europska unija potiče znanstvena istraživanja i istraživačku suradnju među zemljama članicama i zemljama kandidatkinjama.

Projekt će trajati tri godine, a odvija se pod koordinacijom grčkog tima kojeg vodi dr. George Nikolaidis, psihijatar, Predstojnik Odjela za obiteljske odnose, Centra za prevenciju zlostavljanja i zanemarivanje djece, Instituta za dječje zdravlje u Ateni (*Department of Family Relations, Centre for the Study and Prevention of Child Abuse and Neglect, Institute of Child Health*). Uz navedeni Institut iz Atene, u projektu će sudjelovati Centar za dječja prva Albanije (*Children's Human Rights Centre of Albania*), Odsjek za društven znanosti u medicini Sveučilišta "N. Rilski" (*Department of Medical Social Sciences, South-West University "N. Rilski"*) iz Bugarske, Sveučilišna psihijatrijska klinika Sveučilišta u Skopju (*University Clinic of Psychiatry*) iz Makedonije, Odsjek za socijalni rad Fakulteta za sociologiju i socijalni rad Sveučilišta Babes-Bolyai (*Social Work Department, Faculty of Sociology and Social Work, Babes-Bolyai University*) iz Rumunjske, Fakultet za specijalnu pedagogiju i rehabilitaciju Sveučilišta u Beogradu (*Faculty for Special Education and Rehabilitation, University of Belgrade*), Odsjek za hitnu medicinu iz Izmira, Turska (*Provincial Health Directorate of Izmir, Emergency Medical Services Department*), te Studijski centar socijalnog rada, Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Projekt se provodi kao epidemiološko istraživanje na reprezentativnom uzorku čiji je cilj procjena zlostavljanja i zanemarivanja djece u općoj populaciji od 11 do 16 godina (oni koji pohađaju školu i onih koji nisu u sustavu obrazovanja). Može se postaviti pitanje je li takvo istraživanje potrebno, ne znamo li već dovoljno o zlostavljanju i zanemarivanju djece koje je u žarištu velikog broja stručnjaka gotovo tri desetljeća? Analize UNICEF-IRC (2005) su pokazale da postojeća istraživanja nemaju metodologiju koja bi omogućila usporedbu među zemljama, te da su u pravilu provedena na malim prigodnim uzorcima uz nedosljedne kriterije definiranja nasilja nad djecom. Interes Europske unije za solidnim podacima o nasilju nad djecom u zemljama jugoistočne Europe, a koji će omogućiti integraciju i ujednačivanje nacionalnih politika u ovom značajnom području, je tim veći što većina od tih zemlja, nije poslala podatke za istraživanje *ChildONEurope* (2007) čiji je cilj bilo pregled nacionalnih sustava registracije i statističkog praćenja nasilja nad djecom. Polazeći od nedostatka relevantnih i međunarodno usporedivih podataka te ubrzanih promjena u zemljama jugoistočne Europe, pokrenut je ovaj epidemiološki istraživački projekt.

Projekt je vrlo pažljivo metodološki planiran. U istraživanju će se koristiti poznati međunarodni instrument za procjenu incidencije i prevalencije izloženosti djece zlostavljanju i zanemarivanju kojeg su izradili ISPCAN-a (*International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect* – Međunarodno udruženje za prevenciju zlostavljanja i zanemarivanja djece) i UNICEF. To su instrumenti ICAST-P (*ISPCAN Parent Questionnaire: Punishment, discipline and violence in home, Child Abuse Screening Tool – Children’s Version*) i ICAST-CH (*ISPCAN Child Abuse Screening Tool – Children’s Version*). Predviđeni su metodološki seminari za sudionike projekta koji će osigurati ujednačenu primjenu ovih upitnika, a jedan od ishoda pripreme za neposredno prikupljanje podataka je i izrada priručnika za primjenu ovih instrumenta za svaku od zemalja sudionica. Ciljana skupina istraživanja je reprezentativni stratificirani klaster uzorak od 1% djece od 11, 13 i 16 godina, redovnih polaznika škola, koja žive u urbanim i ruralnim sredinama u tri, slučajno odabrana, regionalna područja u svakoj od zemalja sudionica. Predviđeno je da se u istraživanje uključi i prigodni uzorak djece koja su napustila redovni sustav obrazovanja u zemljama u kojima je udio takve djece velik ili uzorak djece pripadnika manjinskih skupina kako bi se posebna pozornost posvetila djeci koja su pod rizicima socijalne isključenosti.

Kao što se može vidjeti iz izbora instrumentarija, predviđena je triangulacija izvorima podataka (i roditelji i njihova djeca će sudjelovati u istraživanju), te usporedba epidemioloških podataka sa službenim podacima o zlostavljanju i zanemarivanju djece. Veliki reprezentativni uzorak (predviđeno sudjelovanje više od 30.000 djece i roditelja u osam zemalja) će osigurati pouzdane, valjane i relevantne podatke. Očekivani ishod projekta je prikupljanje informacija relevantnih donositeljima odluka i djelotvorniji preventivni rad u području zlostavljanja i zanemarivanja djece.

S obzirom na narav istraživanja i vrlo jasne zahtjeve EU, posebna je pozornost posvećena etičkim aspektima u svim fazama istraživanja – od definiranja ciljeva, izbora instrumenata, osiguravanja postupka psihološkog rasterećenja za sudionike, koji bi eventualno mogli biti uznemireni sadržajem upitnika, do primjerenog izvješćivanja o nalazima istraživanja. Za provođenje istraživanja bit će potrebna tri informirana pristanka – roditelji će trebati potpisati suglasnost sudjelovanja za sebe i dijete, a djeca će također trebati dobiti dobno primjerene informacije o istraživanju temeljem kojih će dati pristanak za sudjelovanje u istraživanju. Naglašavam da je jedan od zahtjeva ISPCAN-a za primjenu upitnika, koji su planirani u ovom istraživanju, dobivanje odobrenja odgovarajućeg etičkog nacionalnog povjerenstva. Hrvatska je jedina od zemalja sudionica ovog projekta koja ima odgovarajući Etički kodeks istraživanja s djecom, koji će nam svojim odredbama bitno olakšati provođenje ovog osjetljivog aspekta istraživanja.

Kao što se moglo već uočiti, jake strane projekta su:

- jasna metodologija;
- naglasak na budućem usklađivanju i ujednačavanju pristupa zdravlju djece (usluge i pravna regulativa) između područja Balkana i ostatka EU;
- integriranje epidemiološkog istraživanja s istraživanjem socijalno isključenih skupina, što je visoko na listi prioriteta EU;
- jaki naglasak na etičkim aspektima i njihova integracija kroz sve projektne zadatke;
- ugovor s profesorom Kevinom Brownom kao konzultantom (*scientific supervisor*) koji je vrhunski svjetski stručnjak za ovo područje; te

- ugovor s izvrsnom organizacijom koja će vršiti evaluaciju projekta (UNICEF's *Instituto deli Innocenti*, Firenca, Italija).

Usto je značajni dio projekta stvaranje nacionalnog istraživačkog tima za svaku zemlju, što će dodatno osnažiti istraživačke kapacitete u svakoj od sredina koje su uključene u istraživanje. Zadatak nacionalnog tima je da, uz pripremu i provođenje istraživanja, osigura odgovarajuće izvješćivanje nadležnih državnih tijela o tijeku u nalazima istraživanja, da organizira nacionalnu konferenciju, te da osigura upoznavanje šire stručne javnosti s rezultatima istraživanja. Nacionalni tim za Hrvatsku je u fazi konstituiranja.

Već u fazi pripreme projekta, a priprema je trajala šest mjeseci, mogli smo osjetiti dobiti iskustva sudjelovanja u jednom ovakvom velikom EU projektu. Prije svega bih istaknula još bolje razumijevanje etičkih standarda istraživanja koje promiče EU, posebice za istraživanja u kojima sudjeluju djeca. Također bih željela istaknuti da je Hrvatska ustrojila dobar sustav podrške institucijama i nacionalnim voditeljima FP7 projekta, pri čemu bih izdvojila Hrvatski institut za tehnološki razvoj te službe za međunarodne projekte Sveučilišta u Zagrebu i Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa.

Očekujem da će nam sudjelovanje u ovom projektu, uz izuzetno vrijedne podatke o prevalenciji i incidenciji zlostavljanja i zanemarivanja djece, omogućiti i institucionalno jačanje vezano uz pripremu, prijavu i provođenje istraživačkih projekta iz fondova EU.

Ovaj prikaz je tek prva informacija o ovom značajnom projektu. Čitatelje "Djeteta i društva" ćemo nastojati redovito izvješćivati o njegovom napretku te o nalazima koji će, nadam se, dodatno pridonijeti zaštiti prva djeteta.

REFERENCE:

UNICEF-IRC (2005) *Violence against the children in Europe: A preliminary review of research*. Florence: UNICEF INNOCENT IRC.

ChildONEurope (2007) *Review on national systems of statistics and registration on child abuse*. Florence: *Instituto degli Innocenti*.

Prof. dr. sc. Marina Ajduković
Sveučilište u Zagrebu
Pravni fakultet
Studijski centar socijalnog rada

DIJETE I DRUŠTVO

Mladi Europljani o dječjim pravima

Koliko mladi Europljani u dobi od 15 do 18 godina znaju o *Konvenciji o pravima djeteta*, smatraju li da su dječja prava zaštićena i što bi trebalo poduzeti kako bi se ona poboljšala na nacionalnoj i europskoj razini, pitanja su na koja odgovara istraživanje u sklopu *Flash Barometera* pod naslovom “**Prava djeteta**” (*The Rights of the Child*), koje je Europska komisija objavila u travnju 2008., a dostupno je na njezinim web stranicama, u rubrici *Flash Eurobarometer*, kao izvješće pod brojem 235.

Izvješće prikazuje rezultate telefonske ankete, provedene tijekom veljače 2008., u kojoj je sudjelovalo više od 10.000 nasumično odabranih tinejdžera iz zemalja članica Europske unije. Ispitanici su se trebali izjasniti o tome što znaju o pravima djece, što misle o tome kako su ta prava zaštićena, kakva su njihova dotadašnja iskustva u traženju pomoći u slučaju da su njihova prava bila ugrožena, koja područja u zakonodavstvu najviše utječu na život djece, što bi trebalo poduzeti na nacionalnoj i europskoj razini radi poboljšanja zaštite dječjih prava te kako se, po njihovom mišljenju, djeca mogu najlakše informirati o svojim pravima.

Rezultati ankete pokazali su da je većina ispitanika iz 27 zemalja članica EU, odnosno njih 67%, svjesna činjenice da sve osobe mlađe od 18 godina imaju posebna prava u usporedbi s odraslima. Ipak, na pitanje o teškoćama s kojima bi se druga djeca mogla susresti u pokušaju zaštite svojih prava, najčešće spominju da “djeca ne bi znala kako se nositi s problemom ni kome se obratiti” (79%) i da “nisu svjesna svojih prava” (76%). Na pitanje o tome što bi trebali biti prioriteta u razvijanju i promicanju prava djeteta na europskoj razini, 88% je također odgovorilo da je potrebno dati djeci više informacija o njihovim pravima i o tome gdje mogu saznati više o njima (primjerice, putem različitih kampanja za zaštitu dječjih prava ili Internetskih stranica). Čak ih 70% smatra da je Internet najlakši put informiranja djece o dječjim pravima.

Ukupno gledano, čak 74% mladih smatra da su u njihovoj zemlji dječja prava “jako dobro ili prilično dobro zaštićena”, dok 19% smatra da “nisu dovoljno zaštićena”, a 3% da “nisu uopće zaštićena”. Međutim, velika većina, odnosno 82%, odgovorila je da ni oni sami niti druga djeca koju poznaju nisu pokušali tražiti pomoć kada su mislili da su njihova prava ugrožena. Samo 7% je izjavilo da su osobno tražili pomoć, a 10% da poznaje nekoga mlađeg od 18 godina tko je pokušao tražiti pomoć za zaštitu svojih prava.

Ispitanici su trebali odrediti u kojim područjima bi vlada te državna administracija trebale posebno uzeti u obzir interese djece kada donose nove zakone ili odluke. Najviše ispitanika (74%) navelo je obrazovanje, zatim sigurnost – primjerice, zaštitu od nasilja (43%), zdravlje i društveni standard – primjerice, dostupnost bolničkog liječenja i javnog prijevoza, što je istaknulo 40% ispitanika.

Najvažnijim problemom u svojoj zemlji smatraju “nasilje nad djecom” (23%), zatim “seksualno iskorištavanje djece” (20%) i “droge” (18%).

Svijest o dječjim pravima i razina njihove zaštite

Činjenica da je dvije trećine ispitanika znalo da mlađi od 18 godina imaju posebna prava u odnosu na odrasle, a 33% ih to nije znalo, vrijedna je spoznaja za sve čija je

zadaća štiti i promicati dječja prava. No još je zanimljivije usporediti razlike koje su se u vezi s ovim pitanjem pojavile među članicama Europske unije.

Najvišu svijest o pravima pokazali su ispitanici iz Rumunjske, gdje ih čak 85% zna za dječja prava, te iz Slovenije i Bugarske (po 78%) i Luksemburga (77%). Najmanje su o pravima djeteta obaviješteni mladi Mađari (38%), a Mađarska je također jedina zemlja gdje većina ispitanika nije uopće bila svjesna da kao djeca imaju posebna prava (61%). Takvu neosvijestšenost u Danskoj je pokazalo čak 47%, a u Austriji 46% ispitanika.

I procjene o razini zaštićenosti dječjih prava jako variraju od zemlje do zemlje pa je tako najviši postotak onih koji smatraju da su njihova prava "jako ili prilično dobro zaštićena" u Finskoj (94%), Nizozemskoj (93%) i u Velikoj Britaniji (92%), a najmanji je u Portugalu (39%) i Rumunjskoj (42%).

Portugal i Rumunjska bile su jedine zemlje članice EU gdje se većina ispitanika negativno izjasnila o ovom pitanju. U Portugalu je 59%, a u Rumunjskoj 57% izjavilo da su prava djeteta u njihovoj zemlji "nedovoljno zaštićena" ili da "nisu uopće zaštićena". Rumunjski ispitanici su ipak imali viši postotak od Portugala u mišljenju da dječja prava nisu uopće zaštićena (14% nasuprot portugalskih 4%). Uzimajući u obzir i odgovore na prvo pitanje, pokazalo se da je rumunjska omladina najsvjesnija svojih prava, ali i najskeptičnija u pogledu zaštite tih prava u svojoj zemlji.

Traženje pomoći u slučaju kršenja dječjih prava

Znatna većina ispitanika ili 82%, izjavila je da ni oni niti nitko koga poznaju iz njihove dobne skupine nije pokušao tražiti pomoć kada su mislili da su njihova prava ugrožena. Samo ih je 7% i osobno tražilo pomoć, a 10% je izjavilo da poznaju nekoga tko je pokušao tražiti pomoć u takvoj situaciji. Među onima koji su pokušali tražiti pomoć, najveći je bio postotak u Grčkoj – 18%, u Luksemburgu 14% i na Cipru 13%, dok je u Portugalu to učinilo njih 3% te samo 2% u Francuskoj, Finskoj i Litvi.

Očekivani problemi pri pokušaju traženja pomoći

Najčešći odgovor anketiranih tinejdžera na pitanje s kojim problemima bi se mogli susresti u pokušaju zaštite svojih prava, bio je da ne bi znali kako se zaštititi ni kome se obratiti (79%) ili da ne bi znali koja su njihova prava (76%). Problemi koje su ispitanici očekivali bili su preduge procedure (67%), previše komplicirane procedure (65%) ili su vjerovali da vlasti (gradsko vijeće ili pravobranitelj) neće reagirati na njihove zahtjeve (49%).

U gotovo svim zemljama članicama EU većina ispitanika je svaki navedeni problem u anketi smatrala mogućim. Također, u svima, osim u Sloveniji, ispitanici su najčešće isticali problem neosvijestšenosti mladih o svojim pravima i njihovu neupućenost u to kome se obratiti radi zaštite prava. U tome prednjači Italija gdje 89% mladih smatra da djeca ne znaju kome se obratiti, a 91% smatra da djeca ne poznaju svoja prava. Slično je i s Finskom i Nizozemskom, gdje više od 60% ispitanika smatra da mladi ne znaju gdje trebaju tražiti zaštitu svojih prava.

Mladi Talijani su također najbrojniji među onima koji očekuju teškoće u vezi s procedurom pri zaštiti prava. Njih 88% smatra da su procedure predugačke, a 87% da su prekomplicirane. U istoj skupini je i Slovenija gdje 85% ispitanika smatra da su procedure predugačke, a 80% da su prekomplicirane.

Da će se vlasti (javna služba, gradska vijeća ili pravobranitelj) oglušiti o njihove

zahtjeve, očekivalo je 84% ispitanika u Italiji i oko 50% ispitanika u drugim zemljama, dok je najniži postotak bio u Nizozemskoj (30%) i Finskoj (21%).

Pokazalo se da mladi Talijani najviše vjeruju da bi se mogli susresti sa svim problemima navedenim u anketi, dok Nizozemci i Finci to očekuju najmanje.

Državne odluke od posebne važnosti za prava djeteta

Na pitanje u kojim područjima bi vlada ili državna administracija trebale uzeti u obzir posebne interese djece kada donose nove zakone i odluke, čak 74% tinejdžera opredijelilo se za obrazovanje. Na sljedećem mjestu bila je sigurnost (npr. zaštita od nasilja) sa 43%, a zatim zdravstvo i društveni standard (primjerice, dostupnost bolničkog liječenja, javnog prijevoza itd.) sa 40%. Nešto niži postotci bili su za pravosuđe (pitanja obiteljskih odnosa i maloljetničko pravo) za koje se odlučilo 30% te šport i rekreaciju, sa 28%. Najmanji postotak opredijelio se za područja okoliša (primjerice, ekološka zaštita prostora za mlade) – svega 21%, imigracije (npr. uvjeti pod kojima obitelj može ponovo biti ujedinjena) – 16%, a medije je izabralo 12%.

Zanimljivo je da je u svim zemljama većina od 65% do 90% odabrala obrazovanje kao najbitnije područje, dok je u Švedskoj taj postotak iznosio 53%. Najviše ispitanika koji su se opredijelili za ovo područje bilo je u Bugarskoj i Portugalu, po 90%, zatim u Grčkoj s 88% i Estoniji s 87%. U Francuskoj ih je bilo 65, a u Luksemburgu 66%.

U gotovo svim zemljama članicama barem trećina ispitanika spomenula je područje sigurnosti. Najviše ih je bilo u Portugalu – 53%, u Litvi 52% i Poljskoj 51%, a najmanje u Švedskoj – 18%.

Za područje zdravstva i društvenog standarda najniži postotak imala je Poljska (26%), zatim Švedska (28%), a najviši Portugal (73%). U svim zemljama manje od polovice ispitanika izabralo je područje pravosuđa – od 7% u Švedskoj, do 46% u Španjolskoj.

U Sloveniji i Estoniji postotci za šport i slobodno vrijeme bili su viši od prosjeka EU članica (28%) i iznosili 56%. Najmanje zanimanja za sudjelovanje u zakonskom uređivanju tog područja pokazali su mladi Portugalci (17%), Talijani (18%) i Šveđani (22%).

Problem okoliša odabralo je manje od trećine ispitanika u svakoj zemlji, najviše ih je bilo u Velikoj Britaniji i Latviji (32%), zatim u Grčkoj i Estoniji – po 30%, dok ih je najmanje bilo u Portugalu (10%) te Nizozemskoj i Litvi (12%).

Ni područje imigracije nije privuklo veliki broj ispitanika, s iznimkom Luksemburga, gdje ga je odabrala trećina mladih, te Danske i Španjolske, gdje se za to područje opredijelila četvrtina anketiranih. Najniži postotci bili su u Estoniji i na Cipru, po 5% i 6%.

Postotci za područje medija kretali su se između 5% u Portugalu i 23% na Malti.

Znanje o pravima djeteta

Stvarno znanje o pravima djeteta testirano je tako što su ispitanici trebali potvrditi ili opovrći točnost dviju izjava. Prva je bila: “Ako su roditelji razvedeni, a jedan od njih se preseli u drugu zemlju članicu EU, mora se donijeti nova odluka o skrbi o djetetu i pravu na susrete i druženje s roditeljem s kojim dijete ne živi”. Samo 26% je znalo da je ova izjava netočna, a čak 66% odgovorilo je pogrešno.

S drugom izjavom ispitanici su imali više sreće. Ona je glasila: “U svim zemljama članicama EU, video igre (konzole ili *online* igre) imaju oznaku kojom su rangirane po odgovarajućim dobnim skupinama”. Njezinu točnost ispravno je potvrdilo 81% ispitanika, dok je 15% mislilo da je izjava pogrešna. U oba pitanja najmanji postotak netočnih odgovora imale su Grčka, Cipar i Švedska.

Problemi koji bi trebali biti prioriteta na nacionalnoj razini

Prvim prioritetom među problemima s kojima se susreću djeca u njihovoj zemlji ispitanici su označili nasilje nad djecom – 23%, 20% istaknulo je problem seksualnog iskorištavanja djece, a 18% na prvo mjesto stavlja problem droge. Potom slijede diskriminacija i rasizam (14%) te siromaštvo i socijalna isključenost (13%).

Od ispitanika se tražilo da navedu i drugi prioritet, na temelju čega je načinjena ukupna lista najvažnijih problema koje ističu mladi u dobi od 15 do 18 godina. Osim navedenih pet prioriteta, na listi se našlo i prekomjerno pijenje alkohola i ovisnost o nikotinu te, u znatno manjoj mjeri, dječji rad.

Nasilje nad djecom kao prvi ili drugi prioritet na nacionalnoj razini istaknuli su Danci (56%), Nizozemci (55%), Belgijanci (54%), Česi (52%), Finci, Litvanci i Britanci (51%). Najmanji postotak u ovoj kategoriji imao je Cipar (19%) te uz njega Estonija (29%) i Irska (31%).

U Danskoj je 65% ispitanika istaknulo seksualno iskorištavanje djece kao najvažniji problem kojim se treba pozabaviti njihova vlada, a visoki postotci bili su i u Švedskoj (57%), Portugalu (52%), Finskoj (49%) i Češkoj (46%). Najniži postotci u ovoj kategoriji nađeni su u Estoniji (17%), Rumunjskoj (18%), Luksemburgu (19%), Mađarskoj i Irskoj (20%), Litvi i Bugarskoj (21%).

Na Cipru je čak 80% ispitanika, više nego u bilo kojoj EU-državi, istaknulo drogu kao prioritetni nacionalni problem. Postotci za druge zemlje bili su: Grčka i Belgija 62%, Malta 58%, Slovačka, Irska, Estonija i Rumunjska 53-54%. U Švedskoj i Danskoj pak, samo je 17% ispitanika smatralo droge najbitnijim problemom, a nizak postotak bio je i u Nizozemskoj i Njemačkoj (23%).

Anketa je pokazala da su ispitanici u *starijim zemljama članicama* EU više zabrinuti zbog problema diskriminacije i rasizma nego oni iz *novih članica*. Najzabrinutiji su u Luksemburgu gdje 42% mladih smatra ova područja najbitnijim državnim problemom. Slično je i u Njemačkoj (37%), Belgiji i Francuskoj (36%). Najmanje su zbog tog problema zabrinuti u Bugarskoj (9%), zatim slijede Latvija (11%), Estonija (14%), Poljska i Litva (15%), Rumunjska (16%) te Češka (17%).

Zlouporabu alkohola i ovisnost o nikotinu, kao prioritetni problem koji utječe na djecu, odabralo je 52% Estonaca, 48% Latvijaca, 44% Iraca i 40% Litvanaca. Danci (11%) i Portugalci (9%) je pak najmanje zabrinjavao ovaj problem, a u istoj skupini su i Švedani (16%) te Talijani, Česi, Nijemci, Francuzi, Belgijanci i Španjolci (17-18%).

Zanimljivo je da su djevojke u svim zemljama češće isticale probleme nasilja nad djecom (51% nasuprot 38%) i seksualno iskorištavanje djece (42% nasuprot 33%) kao najvažnije. Mladiće su više zabrinjavali problemi diskriminacije i rasizma (31% nasuprot 24%) i droga (39% nasuprot 31%).

Postupci kojima bi se trebalo promicati i štititi prava djeteta na europskoj razini

U anketi su ponuđeni različiti načini djelovanja za interese i prava djece, a od ispitanika se tražilo da odaberu prioritete među njima. Velika većina ispitanika (73-88%) je sve ponuđene aktivnosti ocijenila prioriternima. Najviše ih smatra da je prioritet **“ponuditi više informacija djeci o njihovim pravima i o tome gdje se o njima mogu raspitati”** (88%). Na sljedećem mjestu je **“pružiti veću podršku organizacijama koje se bave zaštitom dječjih prava”** (86%), zatim **“promicanje prava djece iz zemalja izvan Europske unije”** (83%), **“ustrojavanje sustava dojavljivanja o nestaloj djeci u Europskoj uniji”** (80%), i **“više uključiti djecu u izradu politika (nacionalnih planova i strategija) koje se odnose na njih (npr. organiziranjem foruma o ovim temama)”** (73%).

Načini informiranja o pravima djeteta

Sedamdeset posto ispitanika smatra Internet najlakšim načinom informiranja o dječjim pravima. Druge ponuđene opcije bile su televizija, za što se opredijelilo 21% ispitanika, te školska ili gradska knjižnica, što je odabralo 8%.

Najviši postotak onih koji se pouzdaju u Internet bio je u Češkoj (89%), Estoniji (88%), Finskoj (87%), Nizozemskoj (86%), Malti (83%), Poljskoj i Njemačkoj (82%) te Danskoj (81%).

Internet, kao glavni put informiranja o dječjim pravima, bio je nešto manje popularan, premda i dalje vodeći, u Italiji (51%), Francuskoj (56%) i na Cipru (55%). U tim zemljama ispitanici su se, više nego drugdje, opredjeljivali i za televiziju i knjižnice kao izvore informacija.

Prevela i priredila: Alma Domazet
 (izvor http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_235_sum_en.pdf)

DIJETE I DRUŠTVO

Iz prakse

From practice

Aus der praxis

DIJETE I DRUŠTVO

Izražajne mogućnosti scenske lutke u svakodnevnom radu s djecom predškolske dobi

mr. sc. Zdenka Đerd
Lutkarsko kazalište "Za bregom", Zagreb

STRUČNI ČLANAK
UDK 373.21:792.97
371.695:373.2

SAŽETAK

Organizirana lutkarska igra kao svakodnevni oblik rada s djecom predškolske dobi u djetetu istodobno i potiče i zaokružuje procese individuacije i socijalizacije. Ona otvara i stvara brojne stvaralačke putove, a može ostvariti i cjelovite spoznajne i umjetničke doživljaje.

Zbog kazališnog čina, koji se uvijek događa sada i ovdje, sa skupinom ljudi ili djece podijeljenom na one koji gledaju i slušaju i na one koji nešto govore, igraju ili predstavljaju, lutkarska igra otvara prostor stalne budnosti i protočnosti duhovnosti, duševnosti i novih spoznaja koji na taj način postaju dječjom svakidašnjicom.

U razdoblju od 1997. do 2008. realizirano je više oglednih-posebnih programa koji su se odvijali postupno u odvojenim i međusobno povezanim etapama rada. Prva je etapa sustavna poduka prosvjetnih djelatnika za voditelje kazališnih ili lutkarskih amaterskih družina-radionica, slijedi mentorsko praćenje rada voditelja i njihovih osnovanih dječjih kazališnih ili lutkarskih družina-radionica te javno izvođenje njihovih (pretežito autorskih) lutkarskih ili kazališnih igara kao treća, završna etapa posebnih programa. Sustavna poduka prosvjetnih djelatnika za voditelje kazališnih ili lutkarskih amaterskih družina osmišljena je kao stosatni seminar, za kazališni je izraz to bio seminar "Proces stvaranja kazališne igre-predstave", a za lutkarski "Abeceda lutkarstva". Predavači-mentori, koji su davali poduku, poznati su kazališni umjetnici i javni djelatnici. Na taj je način realizirano nekoliko višegodišnjih programa kulture i prevencije neprihvatljiva ponašanja djece i mladeži Grada Zagreba: s predškolskom djecom (u Dječjem vrtiću Siget) program "Svakidašnjica sa scenskom lutkom" (1997.-1998., 2006.-2008.), a s osnovnoškolskom djecom te sa srednjoškolskom i studentskom mladeži programi "Kazalištem do istine" (2002.-2004.) i "Slikovnica bez slika" (2005.). Program Lutkarska igra-poziv na razgovor susljedno se odvija od 2004. godine do 2008., a realizira ga Eksperimentalni lutkarski studio LK "Za bregom". U Studiju su dragovoljno okupljeni prethodno educirani odgojitelji i učitelji (stosatni seminari "Abeceda lutkarstva" i "Proces stvaranja kazališne igre-predstave") koji istražuju i realiziraju oblike i sadržaje rada sa scenskom lutkom prihvatljive u svakodnevnom odgojno-obrazovnom radu s djecom. Potonji se program realizira s predškolskom djecom i s djecom nižih razreda osnovne škole. Ovaj se rad usredotočuje na programe realizirane s predškolskom djecom, a da bi se na primjerima pokazao kontinuitet takva rada, navedena su i neka iskustva rada

s djecom nižih razreda osnovne škole u spomenutim programima.

Djeca oglednih skupina predškolske dobi s lakoćom su oblikovala i znatno obogatila svoj govorni izraz. Također su dobro razumjela iskaze drugih (su)govornika, ne samo u organiziranim lutkarskim igrama nego i u spontanim. Učenici nižih razreda osnovne škole cjeloviti godišnji odgojno-obrazovni program svladavaju i usvajaju stvaranjem i igranjem lutkarskih predstava, s jasnom i unaprijed dogovorenom podjelom rada na njima.

Ogledni programi i pojedinačni uradci odgojitelja i učitelja upućuju na prihvatljive i učinkovite izražajne mogućnosti scenske lutke i lutkarske igre u redovnom programu rada s predškolskom djecom i s djecom nižih razreda osnovne škole, a ne samo kao rad s nadarenom djecom u posebnim programima ili s djecom posebno zainteresiranom za lutkarski-kazališni izraz u izvannastavnim aktivnostima.

Ključne riječi: *dramska igra, scenska lutka, lutkarska igra, izvođač, kazališni gledatelj, scenski nastup*

Uvod

Recentnost vremena i prostora kazališnog izraza i čovjekova stalna prisutnost (trostruka, kao glumac, gledatelj i lik) u njemu te njegova multimedijalnost i interdisciplinarnost, kazališnu umjetnost najviše približava životnom realitetu. Antropolozi i sociolozi kulture u brojnim istraživanjima jednostavnih, primjerice plemenskih, društava nisu dokazali samo sličnost s kazališnim izrazom, nego i međusobnu ovisnost.¹

Zbog toga se znatan broj odredaba *Konvencije UN-a o pravima djeteta*² nalazi u samoj strukturi kazališnog odnosno lutkarskog izraza. Navodimo neke od njih. Uvažavanje i čuvanje osobnog integriteta i identiteta djeteta, pravo života u obitelji koja se brine za dijete, pravo izražavanja osobnoga mišljenja, koje odrasli trebaju poslušati i ozbiljno razmotriti, pravo na saznavanje različitih stvari i dijeljenje svojega mišljenja s drugima kroz priču, crtež, pisanje ili na bilo koji drugi način, polazišta su kazališnoga djelovanja koja se usklađuju u cjelini završnoga događanja ili predstave³. Pravo izbora prijatelja i skupina, kao i mogućnost da dijete samo može okupiti skupinu djece ili prijatelja te pravo na igru, prakticiranje vlastite kulture i jezika, izravno nas uvodi u kazališni medij. I stvaralaštvo i igra, pa i lutkarska, susreću se u pravu na kvalitetno obrazovanje, koje treba pomoći u korištenju vlastitih darovitosti i sposobnosti, te da dijete nauči živjeti u miru, da štiti okoliš i poštuje druge ljude. Svaka osmišljena lutkarska igra, i ona jednostavna i složenija, uvijek je i poziv na razgovor ili susret s drugim. Budući da kazališna igra ne završava završetkom događanja na pozornici, već živi i traje preoblikovana novim doživljajnim kakvoćama gledatelja, kazališni je medij jedinstvena vježbaonica života osobito u organiziranom, osmišljenom radu odgojno-

¹ Antropolog Victor Turner (Turner, 1989, 17-22) drži da je društveni život čak i u najmirnijim trenucima posebno "bremenit" društvenim dramama, jer svaki čovjek ima "mirnodopsko" i "ratno" lice. Ljudi su programirani za suradnju, ali su spremni i na sukob. Za Turnera je kazalište i umjetnost u funkciji obnove društveno skladnih odnosa.

² URL: <http://www.dijete.hr> (10.08.2008.)

³ Stručni naziv za kazališno djelo *predstava* glede dječjega stvaralaštva nije najprimjereniji te se u radu koriste izrazi: *kazališno događanje, kazališna ili lutkarska igra* (op. autorice).

obrazovnih ustanova za najmanje, dječjem vrtiću i školi, koje uče⁴ zajedno s djecom.

Dijete predškolskog uzrasta izražajne mogućnosti scenske lutke te upoznavanje i spoznavanje životnoga realiteta sa scenskom lutkom postupno razvija i usvaja u tri zasebna i međusobno povezana oblika rada. To su: lutkarska igra ili igrokaz odgojitelja u odgojnoj skupini, lutkarska etida djece (od pojedinačnog do skupnog izvođenja, predstavljanja ili scenskog nastupa) i umjetnički doživljaji lutkarskih predstava, najprije komorne profesionalne produkcije u prostoru dječjega vrtića, a zatim zaokruženoga doživljaja u prostoru lutkarskoga kazališta.

U tekstu koji slijedi sažeta su prva dva oblika rada koji su uslijedili nakon osnovne poduke o lutkarskom izrazu odgojitelja i učitelja-polaznika stosatnog seminara "Abeceda lutkarstva"⁵, s naglaskom da su u njima sudjelovala sva djeca odgojnih skupina: posebno nadarena, naglašeno komunikativna, nekomunikativna, samozatajna, kao i ona s teškoćama u razvoju. Navedeni treći oblik rada s predškolskom djecom *umjetnički doživljaji lutkarskih predstava* ovisan je o recentnim lutkarskim produkcijama profesionalnih kazališta i institucija, što je tema – područje zasebnog rada i istraživanja.

Prema Bruni Bettelheimu (Betelhajm, 1979, 17-21), najvažniji je i najteži zadatak u odgoju djeteta, danas i u prošlim vremenima, pomoći mu da nađe smisao života. Da bi se to postiglo, nužna su iskustva odrastanja. Život koji živi i koji promatra oko sebe često zbunjuje dijete te ono korak po korak uči bolje razumijevati sebe jer je time sposobnije razumjeti druge s kojima se potom povezuje na uzajamno zadovoljavajuće i osmišljene načine.

U knjizi *Pubertet i adolescencija* Zlatko Bastašić (Bastašić, 1995, 21) navodi da dijete u trećoj godini života postiže konstantnost objekta te spoznaje da je samostalna osoba. Kreće se slobodnije i nasilnije, a igre su mu sve bogatije. U trećoj godini dijete zamjenjuje senzomotorne igre simboličkim – igranjem uloga.

Budući da i odrasle osobe (s izuzetcima) prihvaćaju životne činjenice prema vlastitim, a ne uopćenim obrascima, postojanje i razvijanje vlastitoga stajališta važi i za dijete. Dječji obrazac mišljenja je animistički⁶. Njegovi odnosi s neživim svijetom, primjerice s predmetima, imaju istu strukturu kao i odnosi sa živim svijetom, s ljudima i životinjama. Dijete miluje predmet koji mu je ugodio, a kažnjava onaj koji ga je razljutio. To čini jer je uvjereno kako omiljeni predmet voli da ga se miluje koliko i ono samo to voli, primjerice kada bi milovalo majku, a kažnjava predmet jer je uvjereno da prema njemu predmet ima zločeste namjere. Za animistički djetinji um kamen je živ jer se može kretati kad se kotrlja niz brijeg, sunce je živo, jer daje svjetlost, a i potok, jer njegova voda teče. Jean Piaget (Betelhajm, 1979, 59-60) navodi da mišljenje djeteta ostaje animističko sve do puberteta. Izloženo racionalnim podukama odraslih, dijete u duši samo dublje zakopava svoje "istinsko znanje" i ono ostaje nedodirljivo racionalnom. Jedino simboličkim igrama, kao što su lutkarske, i bajkama može se prožeti i oblikovati.

⁴ Teoretičarka predškolskog odgoja Edita Slunjski (Slunjski, 2006, 107) definira znanje kao razvojnu kategoriju u zajedničkoj akciji svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa.

⁵ Dvodjelni program seminara (pripremmo-teorijski i rad na lutkarskim etidama-igrokazima) realizira se od 2002. u Zagrebu kao godišnji program LK "Za bregom". Sačinjen je prema priručniku poznatoga češkog lutkara i teoretičara lutkarstva Erica Kolára *Sto i jedno poglavlje o lutkarskoj režiji*. Odvija se u četiri zasebne i međusobno ovisne tematske cjeline u obliku vikend-radionica: I. *Lutka-predmet i glazba*, II. *Dramatizacija priče, književnoga teksta – kratke forme*, III. *Izrada lutaka i scenografije*, IV. *Režija lutkarskoga igrokaza-etide i animacija lutaka* (op. autorice).

⁶ Animizam (lat. *animus* – duh, duša) primitivno je vjerovanje da sve stvari imaju duh, dušu (Klaić, 1974, 69).

Navedeni razvoj djeteta prati razvoj njegova govornog iskaza, u kojem se već jasno očituje osobnost. Trogodišnje se dijete pravilno služi riječima sastavljenim od jednoga ili više morfema, dok se nakon treće godine, te tijekom predškolskoga razdoblja, služi i intuitivno usvojenim tvorbenim pravilima. Komponenta jezičnoga razvoja usko je vezana uz intelektualni razvoj. Naime, djetetov jezik i intelekt oblikuju način njegova mišljenja.

Lucija Puljak u tekstu *Definicije – nasilje nad dječjim mišljenjem* (Puljak, 2001, 9) kaže da se intelektualni i govorni razvoj dodiruju u govornome mišljenju i iskazu. Budući da dijete u govornu praksu ulazi *slušajući*, može se reći da je slušanje prva dječja govorna vježba pa taj način stjecanja govorne kulture ne bi trebalo prepustiti stihijnosti, ističe Stjepko Težak (Težak, 1985, 23). Puljak u istom izvoru pojašnjava osobni način razmišljanja te navodi da dijete u početku oponaša govorni iskaz odrasloga. Za razliku od govora, način mišljenja nije moguće oponašati jer je mišljenje individualni proces koji oblikuje jedinku u zasebnu cjelinu – u osobnost, u JA. Iz navedenoga proizlazi da je mišljenje visoki oblik duševne djelatnosti koji se sastoji od poimanja ili razumijevanja, suđenja i zaključivanja.

Svako je JA jedinstvo biološkoga, psihoemotivnoga i socijalnoga bića koje se očituje kao cjelina ili težnja prema cjelini. Osim što nastoji na osobnoj cjelovitosti, to JA i u najranijoj dobi ima potrebu za sveobuhvatnim, cjelovitim poimanjem i doživljavanjem unutarnjega i vanjskoga svijeta zaokruženoga u njemu primjerenu, razumljivu cjelinu. O tome zorno svjedoči spontana dječja igra. Primjerice, petogodišnji dječak u igri s olovkom koja je njemu tada bila raketa, putuje na planet Pluton s još dvoje prijatelja. Dječak prvi put vodi prijatelje na planet koji je sam otkrio. Navedeni je sadržaj dječak izrekao u monologu i dijalogu sa zamišljenim partnerima. Mijenjajući glasove, on je naizmjenice bio upravljač rakete, prijatelj Slaven, prijateljica Emilija i pripovjedač. Dakle, igra je četiri uloge.

Od najranije dobi dijete u igri ostvaruje potrebu za cjelovitošću, za cjelinom priče koja ima svoj početak, trajanje-središte događanja i završetak. Igranjem uloga u igri, dijete istodobno iskazuje, propituje, širi, sužuje i dokida vlastite granice djelovanja. Vlastiti upiti i odgovori nužni su u postupku djetetova (pre)oblikovanja nepoznanice u nešto poznato. Zbog toga je lutkarska igra, koja uzročno-posljedično i cjelovito stvara zaseban, autohtoni život, djetetu iznimno bliska i pojmjljiva jer ona nema jasnu granicu između stvarnoga i maštom stvorenoga svijeta. Zapravo, dijete igrom stvara vlastito i njemu razumljivo, prihvatljivo životno okruženje. Prostor igre ujedno je i dječji prostor slobode. Ulaze li odrasli u taj dječji prostor slobode, a odgojitelj i voditelj lutkarske radionice izravno ulaze, to treba biti dobro osmišljeno i pripremljeno djelovanje. Za djecu je lutkarska igra-predstava prozor, najprije u nepoznati dio njihova unutarnjega svijeta, a potom i u nepoznati dio njihova vanjskoga svijeta.

Individuacija

Tijekom razvoja djeteta nisu uvijek usklađene njegove biološke, psihoemotivne i socijalne sastavnice. Tek usklađene, one zrcale cjelovito JA. Proces njihova usklađivanja put je individuacije – put osobne cjelovitosti. Carl Gustav Jung u knjizi *Psihologija i alkemija* (Jung, 1984, 7) pojašnjava da se put do cjelovitosti sastoji od zaobilazaka i stranputica. "To je *longissima via* – najduži put, ne ravna, već vijugava crta..." " Za Junga je individuacija proces sazrijevanja ličnosti.

Individuacija djeteta predškolske dobi potiče se i znatno ubrzava dramskim

igrama, radom na književnim tekstovima za djecu – osobito poezijom i bajkama, lutkarskim igrama te umjetničkim doživljajima lutkarskih predstava primjerenima dječjoj dobi. Redateljica Zvezdana Ladika, pedagoginja Slavenka Čečuk i glumica Đurđa Dević (Ladika, Čečuk i Dević, 1983) određuju dramsku igru kao organiziranu igru u kojoj se igrači prenose u neke druge situacije, postaju druga lica, stvari ili pojave pomoću kretanja, zvukova i/ili riječi.

Dramskim se igrama potiče i postiže usredotočenost, razvija mašta, nastoji se na izražajnosti i kontroli pokreta. Primjerice, igre s poznatim, nepoznatim, zatečenim ili izabranim predmetima i prirodnim materijalima pokrenule su i s lakoćom stvorile brojne svjetove. Komadić drveta (iver) za šestogodišnjeg Bojana dio je indijanskoga čamca, a plava je tkanina za Marina (6 godina) nemirno more koje je potopilo indijanski brod. Bojan s iverom i Marin s platnom spontano su nadahnuto odigrali taj prizor. U nastavku igre ostaloj djeci u skupini platno je bilo vjetar i nebo, a iver ostatak srušenog mosta, nekad zelenog i velikog stabla i zdjele iz koje su Indijanci jeli.

Pjesma ili priča za djecu hrvatskoga ili stranoga autora logičan je nastavak započete igre s predmetima i materijalima. Pjesme i priče Zvonimira Baloga, Luke Paljetka, Tita Bilopavlovića, Željke Horvat-Vukelje, Marije Barbarić-Fanuko, Gustava Grkleca, Grigora Viteza, Mladena Kušeca, Ante Gardaša te likovi i izabrani prizori iz priča Ivane Brlić-Mažuranić, Giacoma Scotija, Hansa Christiana Andersena, braće Grimm te Ezopove basne, nisu samo slušane i prepričavane, nego su i igrane u različitim varijantama, s različitim početcima i završecima. Znatno broj odigranih pjesama i priča pretočen je u lutkarske etide. Za lutkarske su etide djeca sama ili uz neznatnu pomoć odraslih – uglavnom roditelja, prilagođavala tekst priče, kreirala lutke i scenografiju koje su potom pokretali-oživljavali.

Dječja igra sa scenskom lutkom u oglednom je programu bila inkorporirana u svakodnevni program, a djeci je ubrzo postala omiljenim svakodnevним sadržajem. Prije spomenuti predmeti animacijom-pokretanjem dobivaju posve novo, metaforičko značenje. Naime, svaki predmet koji dijete izabere ili samostalno doradi, oblikuje, može biti poticaj i polazište za priču u prvom licu (ja-forma). Za proces individuacije je osim predmeta-lutke iznimno zanimljiva i ona lutka koju je dijete u mogućnosti kreirati i izraditi samostalno ili uz neznatnu pomoć odgojitelja i roditelja. Pretežito su to plošne lutke koje se izrađuju izrezivanjem dječjega crteža i njihovim pričvršćivanjem na štapić. Dijete treba unaprijed znati da oblikuje scensku lutku. Tijekom oglednoga programa scenska je lutka stvarana od izabranoga, djetetu-autoru posebno zanimljiva lika, iz prije nastalih crteža, primjerice, neposredno poslije prvi put odslušane pjesme ili priče. Izabrani lik dijete samostalno povećava na veći i deblji papir/karton.

Smatramo važnom postupnost u svim etapama pripremanja lutkarske etide, od kojih postupnost kreiranja i izrada lutaka ima posebno značenje. Već i u toj etapi rada dijete-kreator lutke ili drugog realiteta samostalno provjerava njezinu sceničnost, odvajajući se nakratko od nje tako da lik, koji je zapravo povećani i izrezani njegov crtež, promatra s udaljenosti od najmanje tri metra. Uglavnom, svako dijete nastoji da njegova lutka bude vidljiva i posebna na toj i većoj udaljenosti, ovisno o veličini prostorije u kojoj se lutke izrađuju.

Zapaža se da dijete u osmišljenom pripremanju lutkarske etide spontano spoznaje i usvaja pojmove iz različitih područja te odgojitelj može namjerno poticati i voditi prožimanje govorno-umjetničkih i prirodoslovnih sadržaja. U oglednom su programu djeca po slobodnom izboru crtala životinje koje se pripremaju za nadolazeću zimu. Već i za prvo pojavljivanje njihovih scenskih lutaka na paravanu djeca su s velikim

zanimanjem prihvatila i svladala osnovnu kazališnu konvenciju: slušanje i gledanje onoga koji je na sceni. Naime, razmještanjem sjedalica i paravana na suprotne strane, sama su djeca/izvođači prostor svoga dnevnoga boravka organizirala u kazališni. Također su s lakoćom prihvatila pojam pripreme za predstavljanje na pozornici (Đerđ, 1995). I najjednostavniji izlazak scenske lutke na paravan treba biti pripremljen i osmišljen čin – jer (tko?) lutka/lik na paravan dolazi (zašto?, kako?), prolazi – biva na sceni (nešto njoj – liku važno pokazuje ili kazuje) i odlazi (gdje?, zašto?) sa scene/paravana.

Početno svladavanje pripremanja za scenu, a u lutkarskom izrazu to je najčešće paravan, u kasnijem se radu obogaćuje, gradi slojevito prema pojedinačnim mogućnostima i htijenjima. Uglavnom su djeca smatrala pripremu potrebnom radnjom te ni pojedinačno niti skupno nisu izlazila nepripremljeno na scenu. Međusobno su se podsjećali i podržavali u pripremanju. Već na samom početku rada sva su djeca (mješovite dobne skupine – od tri do šest godina) upoznala i ovladala pojmovima: dogovor, priprema/vježba, tišina, slušanje i gledanje događanja na sceni i nakon toga, razgovor o viđenom i slušanom sadržaju.

Za vrijeme predstavljanja lutaka na sceni, prvo samo pokretom, a poslije i pozdravom – govorom, u gledalištu je tišina, gledatelji plješću kad je prizor završen i lutka ode sa scene, a posebice kada njezin pokretač-izvođač izađe ispred paravana na poklon. U monološkim nastupima svako dijete iz triju oglednih skupina, pa i trogodišnje, svladalo je složenu kazališnu konvenciju (slušanje, razumijevanje drugoga i suosjećanje s njim) i steklo iskustvo predstavljanja-nastupa pred drugima. Neki od njih, uglavnom oni starijeg predškolskog uzrasta, izrazili su i druga stvaralačka umijeća. Naime, u monološkoj igri s lutkom ispričano je više cjelovitih, jezično bogatih priča pa i pjesama o životinjama. Spomenimo naslove nekih: *Korjić Bijelko*, *Dinosaurus*, *Lavić Rino*, *Plavi medo*.

Socijalizacija – rad na predstavi

Nastale priče-pjesme o lutkama-likovima dječjih autora smještane su u umjetnički vrijedna štiva za djecu hrvatskih književnika. Posebno su za takav rad zanimljive, izabrane za predškolski uzrast, bajke Braće Grimm, *Telegrafske basne* Gustava Krkleca, pjesme Mladena Kušeca te pjesme i priče-bajke Marije Barbarić Fanuko. Slijedi postupak, dakako s djecom, nužne obrade teksta – dramatizacija, kreacija i izrada lutaka za ostale likove izabrane dramatizirane pjesme ili priče te pripremanje-vježbanje i nastup⁷.

Zapaža se da je početno ovladavanje djece osnovnim kazališnim zakonima u pojedinačnim nastupima scenskih lutaka pripremlilo područje scenskoga prostora za susret s drugom scenskom lutkom te ustanovljenje i razvoj njihovih odnosa. Budući da je rad-igra sa scenskom lutkom uvijek u svim etapama individualni rad odgojitelja s djetetom koje lutku oživljuje, skupne lutkarske etide predstavljaju usklađene, individualne uratke ukomponirane u veću predstavjačku cjelinu, povezane smislom-porukom prethodno izabrane pjesme ili priče. U toj etapi odgojitelj je više gledatelj (redatelj), a izvođači se usredotočuju na partnera, drugog izvođača – lika-lutku – i stvaranje zajedničke scenske situacije ili prizora. Zapravo i individuacija i socijalizacija istodobno su zasebni, odvojeni procesi, ali su i nužno povezani. Štoviše, ovisni su jedan o drugome, posebice u složenijim scenskim zadatcima, gdje se pojedinačne kreacije podređuju smislu cjeline skupne, kazališne igre.

⁷ URL: <http://www.zabregom.com> (28.06.2008.)

Lutkarska inscenacija slikovnice Erica Carlea *Gladna gusjenica*⁸ bio je dodatni zadatak oglednoga programa ostvarenoga sa skupinom djece engleske igraonice koju su polazila djeca od tri do šest godina. Zbog toga je u dramatizaciju slikovnice uvršten i cjelovit program engleskoga jezika za djecu predškolskog uzrasta, a nastali igrokaz *Gladna gusjenica* igran je na engleskome jeziku. Jednostavna priča slikovnice o gusjenici koja postaje leptir dramatizacijom je obogaćena susretima i upoznavanjem gusjenice s drugim životinjama. Naime, u dramatizaciju su uvrštene prethodno dobro uigrane lutkarske etide, koje su u engleskoj igraonici već igrane na engleskome jeziku, s namjerom da u pripremanju igrokaza i javnoga nastupa sudjeluju sva djeca skupine (njih 14). Likovnost lutaka igrokaza znatno se oslanjala na prethodne dječje likovne uratke, a njihova realizacija potpuno je prilagođena malenim animatorima. Lutke su oblikovane na kartonu, bez oštrina, obložene tkaninom (filcom) usklađenih boja, a dijelovi lutke spajani u zglobove s vidljivim čvorovima od špage. Iznimno su pokretljive, stilski ujednačene, primjerene smislu koji se igrokazom kazuje i savladive izvođačima-djeci koja igrokaz igraju.

Nastup kao zrcalo cjelovitosti pojedinaca i skupine

Dvadesetpetominutni igrokaz *Gladna gusjenica* na engleskome jeziku izveden je javno, pred roditeljima i upravom vrtića, te odgojiteljima i djecom druge dvije ogledne skupine na završetku školske-ogledne godine. Djeca srednjeg i starijeg predškolskog uzrasta znala su cijeli igrokaz napamet s razumijevanjem, a na poseban su način tijekom javne izvedbe bila vodičima mlađima od sebe koji su dobro svladali samo dijelove igrokaza, odnosno svoje uloge. Zanimljivo je da nijedno dijete ni u jednom trenutku trajanja javne izvedbe igrokaza nije pogledom tražilo svoje roditelje koji su sjedili nasuprot njih u gledalištu. Sva djeca-izvođači sa zanimanjem su promatrala događanja na sceni/lutkarskom paravanu i spontano su se uključivala u prizore za koje su bila pripremljena.

Zamjetno je proširenje fonda riječi u djece svih triju oglednih skupina, znatno obogaćeno pjesničkim izrazima koji se kazuju i u spontanim igrama te u dnevnoj komunikaciji. Rad na igrokazu i lutkarskim etidama također je pokazao da govorno suzdržano i manje komunikativno dijete, paravanom skriveno pred javnošću, scenskom lutkom ili oživljavajući lutku, spontano oslobađa svoj govorni iskaz (Berry, 1997) i bez zapreke komunicira s drugom lutkom-partnerom u lutkarskoj igri. Nasuprot tomu, egocentrično dijete, poneseno životom scenske lutke, budući da je oživljuje, dijeli-umanjuje svoju egocentričnost s likom-lutkom te nalazi pravu mjeru i u suodnosu s drugim likom-lutkom ili partnerom na lutkarskom paravanu.

Odgojitelj – pokretač stvaralačkoga

U igri djece sa scenskom lutkom i s kazalištem, odgojitelj nije samo reflektivni pokretač, nego i osebujni stvaralac. Zbog toga su odgojitelju nužna znanja o kazališnoj, posebice lutkarskoj umjetnosti.

U Zagrebu su se od 1992. do 1994. odvijale 140-satne lutkarske škole, a od 2002. u suradnji ili s preporukom Agencije za odgoj i obrazovanje RH (prije Zavod za školstvo) organizira se posebni godišnji program stosatnoga seminara "Abeceda lutkarstva" za voditelje-početnike lutkarskih radionica i družina.

⁸ URL: <http://www.eric-carle.com> (14.04.2008.)

Program za predškolski uzrast *Svakidašnjica sa scenskom lutkom* nastoji da se postigne kontinuitet, osobito u nižim razredima osnovne škole. Tako se, primjerice, u zagrebačkoj OŠ Antuna Mihanovića realizira (od 1994.) lutkarski program *Jedan razred – jedno kazalište*. Program je jedinstveno susretnište svih izravnih čimbenika u odgoju i obrazovanju djece razredne nastave i izražajnih sredstava lutkarskoga kazališta. Naime, na završetku polugodišnje ili godišnje nastave odigra se lutkarska predstava koju tijekom (pola)godine kroz različite nastavne sadržaje stvaraju i igraju sva djeca jednoga razreda. Posebno osmišljenim lutkarskim događanjima, vezanim uz dnevni red, započinju i njihovi roditeljski sastanci na koje često, zbog dječje predstave – doživljaja, dolaze svi članovi obitelji, a ne samo jedan roditelj. Uratke – lutkarska događanja toga razreda rado gledaju i ostala školska djeca (vršnjaci i učenici viših razreda) te učitelji i nastavnici u prigodnim školskim programima, a izvode se i za širu javnost u posebnim programima zagrebačkih centara za kulturu gradskih četvrti Dubrave i Maksimira.⁹

U tek pokrenutoj (2007.) Dramskoj družini II. OŠ Vrbovec u Vrbovcu kazališni-lutkarski medij izvrsno je poslužio u prevladavanju komunikacijskih teškoća s drugom djecom nagluhoga dječaka, s ugrađenom umjetnom pužnicom. U predstavi *Igra* dječak s drugim izvođačima na sceni komunicira zvukom papirnate pucaljke, koje prethodno izrađuje, a kojima je likove-izvođače *Igre* “oživljavao” ili “smrzavao”.¹⁰

Kazališna konvencija

Sve što se na sceni događa, važno je i ima ulogu znaka. Neodređen i nejasan odnos prema scenskom prostoru izvođača (dijete, odraslu osobu) zbunjuje. U suprotnom, određeno i jasno svladavanje scenskoga prostora¹¹ u dogovorenom vremenskom slijedu, ispunjeno točno određenim glumačkim zadacima, što se postiže vježbama tijekom pokusa, dijete-izvođača upućuje na nužnu pripremu i za osobnu “životnu scenu”. Pripremiti se znači naučiti promišljati uvijek i na svakom mjestu te u skladu s mislima i osjećajima djelovati u dogovorenom kontekstu. Zbog tih razloga svako pojavljivanje na kazališnoj sceni ili na unaprijed određenom prostoru za kazališnu igru, mora biti jasno i logično ponajprije izvođačima.

I jasnoća i nejasnoća, ugođa i neugoda, znanje i neznanje teksta koji treba govoriti i radnja koju treba izvršiti izvođač/akter na sceni – prenose se i na gledalište. Zato je važno što govori i zašto baš to govori izvođač na sceni. Nastup, izlazak u javnost pred gledateljstvo, pa i interno – vrtičko, školsko, velika je odgovornost. Predstava i nastup završnica su njihova rada ili jednoga segmenta rada te za izvođače to treba biti svečanost – poseban događaj (Đerd, 2005).

Tu i takvu odgovornost (neodgovornost) ostvaruje onaj tko nastupa na sceni – izvođač – glumac-dijete. Neovisno o tome što izvođač govori tekst lika (a ne svoj osobni) iz drame-igrokaza, izvođač-dijete tom liku “posuđuje” svoje tijelo i glas, tom liku izvođač daje sebe, lik i izvođač su prisni-intimni, gledateljima otkriveni i pokazani. U onim rijetkim trenucima lik i izvođač su JEDNO. Zato nije važno samo što i zašto se govori, nego i kako nešto reći, kako postupiti, kako pronaći zajedničku nit pojedinačnih

⁹ Slikovnica bez slika (2005). U: Programska knjižica projekta obilježavanja 200. obljetnice rođenja H. Ch. Andersena. Zagreb: Centar za kulturu i informacije Maksimir.

¹⁰ Ljudi nazbilj i ljudi nahvao petsto godina poslije (2008). U: Programska knjižica projekta obilježavanja 500. obljetnice rođenja M. Držića. Zagreb: Centar za kulturu i informacije Maksimir.

¹¹ Teatrolog Nikola Batušić (Batušić, 1991, 227) kaže da prostorom kazališnog čina postaje svako ono mjesto koje tijekom predstave integrira istodobno sudjelovanje izvođača i gledatelja.

rješenja i postupaka s cjelinom, tj. sa smislom koji se tom cjelinom kazuje. Odgovori na sva ta i brojna druga pitanja pronalaze se na pokusima i dogovorom, izborom. Kazalište je konvencija – dogovor.

Proces stvaranja kazališne predstave vrijedna je i pouzdana psihosocijalna metoda rada s osobama svih dobnih skupina. Ako taj proces završi i dobrom predstavom, on će učvrstiti individuaciju i ubrzati socijalizaciju djeteta ili odrasloga, što je jedan od ciljeva rada svake lutkarske-kazališne radionice ili družine. Stvaranjem kazališne predstave – cjeline iza koje stoje njezini izvođači – stvara se pouzdano uzletište s kojega izvođači-djeca polijeću i na svoju životnu “pozornicu”.

Zaključak

Medij ne prenosi ili “posreduje” poruku kao vlastito biće, nego kao da netko govori preko njega. Mediji – slikarstvo, kiparstvo, glazba, tisak, ljudski glas, telefon, radio, film, televizija – oruđa su komunikacije. U većini zemalja, u kojima je na nacionalnoj razini uveden sustav osnovnog obrazovanja, aktivnosti rada i razmišljanja tijesno su povezane (Inglis, 1997, 151). Malu se djecu poučava da nastoje što bolje raditi to što rade te je na taj način estetika postala temeljem odgoja. Pričanje priča, crtanje, skladanje i igranje dijelovi su odgojnoga procesa koji je sastavi dio cjelokupnoga života. Lutkarski-kazališni izraz, koji raspoložbe svim medijima kao svojim sastavnicama i slojevitim izražajnim sredstvima, ima snažno uporište u odgojnom, a i spoznajnom procesu djeteta, osobito u ranoj fazi razvoja. Uz roditelje, odgojitelj je poticatelj stvaralačkoga u djetetu. Naime, lutkarski medij usmjeren je na razvoj stvaralačkoga zajedništva osobnosti. U kreativnom, umjetničkom procesu stvaranja lutkarske igre pojedinačne se osobnosti potiču, razvijaju i usredotočuju na zajednički cilj-cjelinu lutkarske igre, koja zrcali cjelovitost individua, a i cijele skupine. U stvaranju lutkarske igre svi su sudionici (pa i voditelj, odgojitelj) ravnopravni. Zbog toga su svakom odgojitelju nužna osnovna znanja i vještine o stvaralačkom procesu u lutkarskome kazalištu. Postojeću dragovoljnost odgojitelja za lutkarsku poduku trebalo bi zamijeniti osnovnim programom za sve odgojitelje, a ne samo za posebno zainteresirane za lutkarski izraz. *Konvencija* (kazališna-lutkarska, *o pravima djeteta*) se uči, usvaja i njeguje (živi) poticateljskom kulturom usmjerenom na nju. Potencijale lutkarske umjetnosti valja učiniti dostupnim svakom djetetu sustavnim obrazovanjem odgojitelja i organizacijom rada vrtića koji (zajedno s djecom) uče. Zagonetka (ili nepoznanica), razmišljanje i razumijevanje zajednički je (stvaralački) put osmišljavanja i lutkarske igre i stvarnoga života.

LITERATURA:

Bastašić, Z. (1995) Pubertet i adolescencija. Zagreb: Školska knjiga.

Batušić, N. (1991) Uvod u teatrologiju. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.

Berry, C. (1977) Glumac i glas. Zagreb: AGM.

Betelhajm, B. (1979) Značenje bajki. Beograd: Izdavački zavod “Jugoslavija”; Izdavačka radna organizacija “Prosveta”.

- Đerđ, Z. (1995) Mogućnosti amaterskog kazališta u radu s djecom i mladima s poremećajima u ponašanju. *Kriminologija i socijalna integracija*, 3 (1), 93-100.
- Đerđ, Z. (2005) Amaterska kazališna družina – Školsko kazalište. Zagreb: Centar za kulturu i informacije Maksimir.
- Inglis, F. (1997) Teorija medija. Zagreb: AGM ; “Barbat”.
- Jung, C. C. (1984) Psihologija i alkemija. Zagreb: Naprijed.
- Klaić, B. (1974) Veliki rječnik stranih riječi. Zagreb: Zora.
- Ladika, Z., Čečuk, S., Dević, Đ. (1983) Dramske igre. Zagreb: Savez društava “Naša djeca” RH.
- Ljudi nazbilj i ljudi nahvao petsto godina poslije (2008). U: Programska knjižica projekta obilježavanja 500. obljetnice rođenja M. Držića. Zagreb: Centar za kulturu i informacije Maksimir.
- Puljak, L. (2001) Definicija – nasilje nad dječjim mišljenjem. Zagreb: Školske novine, 29. veljače 2001.
- Slikovnica bez slika (2005). U: Programska knjižica projekta obilježavanja 200. obljetnice rođenja H. Ch. Andersena. Zagreb: Centar za kulturu i informacije Maksimir.
- Slunjski, E. (2006) Stvaranje predškolskog kurikulumu u vrtiću-organizaciji koja uči. Zagreb: Mali profesor; Čakovec: Visoka učiteljska škola.
- Težak, S. (1985) Govorne vježbe u nastavi hrvatskoga ili srpskoga jezika. Zagreb: Školska knjiga.
- Turner, V. (1989) Od rituala do teatra. Zagreb: August Cesarec.

Expressive Power of a Theatre Puppet in Everyday Work With Pre-School Children

Zdenka Đerd, M.A.
Puppet theatre "Za bregom", Zagreb

PROFESSIONAL ARTICLE
UDK 373.21:792.97
371.695:373.2

SUMMARY

Organized puppet play as an everyday form of work with pre-school children at the same time stimulates and rounds up the processes of individuation and socialization. It opens and creates numerous creative paths and can also bring about integral cognitive and artistic experiences.

Due to the theatrical art that is always taking place right here and right now, with a group of people or children, divided into those who watch and listen and those who are saying something, playing or presenting, a puppet play opens the space of constant alertness and free flow of spirituality and new ideas which thus become a part of children's everyday life.

Between 1997 and 2008 a number of sample programmes were implemented gradually in separate and interconnected stages. A systematic training of educational workers to work as theatrical or puppet group-workshop leaders is the first stage after which follows monitoring of the work of leaders and their children's theatrical or puppet amateur groups-workshops by mentors and public performance of their (predominantly author) puppet or theatre plays as the third and final stage of special programmes. The systematic training of educational workers to work as theatrical or puppet amateur group leaders has been organized as a 100-hour seminar; a theatre seminar entitled "The Process of Creating a Theatre Play" and a puppet seminar entitled "The ABC's of Puppetry". Lecturers-mentors are renowned theatrical artists and public workers. A number of years-long programmes for culture and prevention of undesirable behaviour of children and youth of the City of Zagreb were carried out in this manner: with pre-school children (in kindergarden Siget) a programme "Everyday Life with a Theatre Puppet" (1997-1998, 2006-2008) and with elementary school children, high-school students and university students programmes "Theatre: A Way to Truth" (2002-2004) and "A Picture Book Without Pictures" (2005). Experimental Puppet Studio "Za bregom" has been carrying out a programme "Puppet Play – An Invitation to Conversation" since 2004. The studio assembles previously trained educators and teachers (100-hour seminars "The ABC's of Puppetry" and "The Process of Creating a Theatre Play") who explore and carry out the forms and programmes of work with a theatre puppet acceptable in everyday educational work with children. The latter involves working with pre-school children and children attending junior grades of elementary school. Although this study focuses on programmes carried out with pre-school children, it also presents

experiences of working with children attending junior grades of elementary school in the mentioned programmes in order to illustrate the continuity of such work.

Pre-school children who participated in sample groups could easily formulate and have considerably enriched their speech. They could also understand well the speech of other speakers, not only in organized puppet plays, but also in spontaneous ones. Elementary school junior grade students master and acquire the yearly educational programme through creation and performance of puppet plays, with a clear and pre-set distribution of work they require.

Sample programmes and individual works of educators and teachers suggest there are acceptable and efficient possibilities of a theatre puppet and puppet play in the formal programme of work with pre-school children and children attending junior grades of elementary school, and not only as a part of special programmes of work with gifted children or children especially interested in puppetry or theatrical art as a part of extracurricular activities.

Key words: theatre play, theatre puppet, puppet play, performer, theatre spectators, stage performance

Ausdrucksmöglichkeiten der Puppenbühne in der täglichen Arbeit mit Kindern im Vorschulalter

Mr. sc. Zdenka Đerd
Puppetheater „Za bregom“, Zagreb

FACHARTIKEL
UDK 373.21:792.97
371.695:373.2

ZUSAMMENFASSUNG

Ein organisiertes Puppenspiel als tägliche Arbeitsform mit Kindern im Vorschulalter fördert und umfasst gleichzeitig Individualisierungs- und Sozialisierungsprozesse. Es öffnet und schafft zahlreiche kreative Wege und kann auch ganze kognitive und künstlerische Erlebnisse verwirklichen.

Der Theaterakt, der sich immer hier und jetzt abspielt, in dem eine Gruppe von Erwachsenen und Kindern teilnehmen, die in Zuschauer und Zuhörer aufteilt sind, in diejenige, die etwas sagen, spielen oder darstellen, ermöglicht, dass das Puppenspiel Raum öffnet für die permanente Wachsamkeit und Erfüllung von Geistlichkeit, Geistesleben und neuen Erkenntnissen, die so ein Teil des kindlichen Alltags werden. Von 1997 bis 2008 wurden mehrere Schausonderprogramme realisiert, die sich allmählich, in getrennten und miteinander verbundenen, Arbeitsphasen abgespielt haben. Die erste Phase ist eine systematische Unterweisung von Lehrkräften, um sie zu Leitern von Amateurtheater- oder Amateuroppenguropen- Workshops auszubilden. Danach wird ihre Arbeit und der von ihnen gegründete Kindertheater oder Puppenguropen-Workshop überwacht. Zum Schluß als dritte und letzte Phase werden öffentliche (überwiegend eigene) Puppen- und Theaterspiele aufgeführt. Die systematische Unterweisung von Lehrkräften, um sie zu Leitern von Amateurtheatergruppen und Amateuroppenguropen auszubilden, wurde als 100-stündiges Seminar entworfen. Für den Theaterausdruck wurde das Seminar Schaffungsprozess eines Theaterspiels-Vorstellung und den Puppenausdruck Das ABC des Puppenspiels abgehalten. Die unterweisenden Vortragenden-Mentoren sind bekannte Theaterkünstler und Öffentlichkeitsarbeiter gewesen. Auf diese Art und Weise wurden manche mehrjährigen Kultur- und Präventionsprogramme für unerwünschtes Verhalten von Kindern und Jugendlichen in der Stadt Zagreb verwirklicht: für Vorschulkinder (in dem Kindergarten Siget) das Program Alltag mit der Puppenbühne (1997-1998, 2006-2008), für Schüler der Grund- und Mittelschulen sowie Studenten das Programm Mittels Theater zur Wahrheit (2002-2004) und Bilderbuch ohne Bilder (2005). Das Programm Puppenspiel-Einladung zum Gespräch wird ununterbrochen seit 2004 vom experimentellen Puppenstudio LK „Za bregom“ aufgeführt. Das Studio versammelt davor freiwillig ausgebildete Erzieher und Lehrer (hunderstündige Seminare ABC des Puppenspiels und Process der Schaffung des Theaterspiels-Vorstellung), die Formen und Inhalte der Arbeit auf der Puppenbühne forschen und verwirklichen und die akzeptabel in der täglichen

ausbildnerischen und erzieherischen Arbeit mit Kindern sind. Das letzte Programm wurde mit Vorschulkindern und Kindern aus niedrigen Grundschulklassen verwirklicht. Diese Arbeit konzentriert sich auf Programme, die mit Vorschulkindern verwirklicht wurden und um an diesen Beispielen die Kontinuität der Arbeit darzustellen, wurden auch manche Erfahrungen in den Programmen erwähnt, die während der Arbeit mit Kindern aus niedrigen Grundschulklassen gesammelt wurden.

Kinder der Probegruppen im Vorschulalter haben mit Leichtigkeit ihren Sprachausdruck geformt und wesentlich bereichert. Sie haben auch Aussagen anderer Gesprächspartner in sowohl organisierten als auch spontanen Puppenspielen gut verstanden. Schüler niedriger Grundschulklassen haben das gesamte ausbildnerische-erzieherische Jahresprogramm bewältigt und es durch das Schaffen und Spielen von Puppenspielen mit einer klaren und im voraus abgesprochenen Arbeitsaufteilung angeeignet.

Das Probeprogramm und einzelne Erzieher und Lehrer heben hervor akzeptable und wirksame Ausdrucksmöglichkeiten von Puppen und dem Puppenspiel während regelmäßiger Programme mit Vorschulkindern und mit Kindern niedrigerer Grundschulklassen und nicht nur während der Arbeit mit begabten Kindern in Sonderprogrammen oder mit Kindern, die ein besonders Interesse für den Puppen- und Theaterausdruck in außerschulischen Aktivitäten zeigen.

Schlüsselwörter: Dramaspiel, Puppenbühne, Puppenspiel, Darsteller, Theaterzuschauer, Bühnenauftritt

Uloga Hrabrog telefona u prevenciji i zaštiti djece od zlostavljanja

Petar Smontara, prof.
Gimnazija A. G. Matoša
Samobor

STRUČNI ČLANAK
UDK [364.465-053.2-058.68:061.2]:343.62

SAŽETAK

Živimo u svijetu i vremenu u kojem se susreću i sukobljavaju mnoge vrijednosti, stoga se čini da je danas odgajati i biti dijete teže nego ikada prije. Zlostavljana djeca gube povjerenje u sebe, druge i život, a Hrabri telefon im u jednoj od svojih djelatnosti već deset godina pruža mogućnost da govore o bolnim i teškim temama u njihovom životu. Autor članka polazi od pojašnjenja pojmova, oblika i rizičnih čimbenika za zlostavljanje djece, donosi prikaz i komparaciju rezultata brojnih aktualnih istraživanja od kojih jedno i osobno provodi. Potom elaborira utjecaj zlostavljanja s razvojem psihopatologije dječje i adolescentne dobi uzimajući u obzir sve relevantne čimbenike, socijalnopedagoške i društvene propuste te naglašava ulogu i važnost prevencije i tretmana u zlostavljanju djece.

Ključne riječi: Hrabri telefon, zlostavljanje djece, razvojna psihopatologija, prevencija

Uvod

Djetinjstvo je životno razdoblje u kojem prevladava moć da se pojedinac prema životu i ljudima obraća s povjerenjem, a zauzimanje za djetinji svijet temeljno je pitanje razvoja i ljudskosti. Živimo u svijetu i vremenu u kojem se susreću i sukobljavaju mnoge vrijednosti, stoga se čini da je odgajati i biti dijete danas teže nego ikada prije. Osjetno je smanjen utjecaj tradicionalnih odgojnih čimbenika – roditelja, obitelji, škole i Crkve, a izniman je utjecaj socijalnog okruženja, medija, tehnike i njihove moći na dijete u razvoju, koji nemali broj puta nude loše sadržaje. Drama odgoja uvijek je prisutna, a njezin je ishod neizvjestan. Mit o sretnom djetinjstvu srušili su brojni pokazatelji koji govore o različitim oblicima negativnih ponašanja koja su posljedica traumatiziranja djece i adolescenata. Primjerice, u demokratskim zemljama koje se bore za prava djece smanjen je broj djece koja se iskorištavaju kao radna snaga, ali je u porastu broj zanemarene i zlostavljane djece (emocionalno, tjelesno i seksualno), nasilja među djecom i učenicima, kao i broj djece i adolescenata s psihičkim poremećajima. Njihovi su uzročnici brojni, a posljedice dugotrajne.

U SAD-u je 1962. godine objavljen rad "Sindrom izmučenog djeteta" (*The Battered Child Syndrome*) i od tada započinje faza sustavnog i intenzivnog istraživanja o zlostavljanju djece. Republika Hrvatska 8. listopada 1991. godine postaje zemlja

supotpisnica *Konvencije o pravima djeteta* i time se obvezuje aktivno sudjelovati u promicanju, poštivanju i zaštiti dječjih prava. S istim ciljem i aktivnom ulogom osnovana je i nevladina organizacija Hrabri telefon – telefon za zlostavljaju i zanemarenu djecu koji je ove godine obilježio desetu godinu postojanja. S radom je započeo u prostorima Psihotrauma centra Klinike za dječje bolesti, a danas se nalazi u prostorima Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba. Hrabri telefon kao *stariji brat* i Poliklinika kao *mlađa sestra* sustavno rade na prevenciji, senzibiliziranju javnosti, dijagnostici i tretmanu zlostavljane djece, te izobrazbi stručnjaka i provođenju znanstveno-istraživačkog rada. Njihov temeljni cilj je pružiti stručnu, sustavnu i pravodobnu pomoć djeci s emocionalnim poteškoćama.

Zlostavljanje djece – definiranje pojmova, oblici, učestalost i neki rizični čimbenici

Zlostavljanje je svako pogrešno postupanje s djetetom, a događa se bez obzira na dob, spol, etničko ili socioekonomsko obilježje djeteta. “Odnosi se i na odrasle koji su kao roditelji iskusili vlastitu nemoć, frustraciju i nedostatke” (Killen, 2001, 17). Prema *Konvenciji o pravima djeteta*, dijete je svaka osoba do navršenih 18 godina života.

U. S. Department of Health and Human Services razlikuje sljedeće oblike zlostavljanja (preuzeto iz Gil, 1996, 12):

- zanemarivanje (oblik zlostavljanja kojim se uskraćuju potrebe i briga primjerena dobi djeteta);
- tjelesno zlostavljanje (oblik zlostavljanja koji uzrokuje ili može uzrokovati tjelesne ozljede kod djeteta);
- emocionalno zlostavljanje (oblik zlostavljanja koji može prouzročiti ponašajne, spoznajne, afektivne ili druge mentalne poremećaje poput emocionalnog zanemarivanja, zlostavljanja, mentalnih ozljeda i sl.);
- seksualno zlostavljanje (oblik zlostavljanja koje uključuje dijete u seksualnim aktivnostima s ciljem postizanja seksualnog zadovoljenja ili financijske dobrobiti zlostavljača, uključujući kontakt sa seksualnim namjerama, prostituciju, pornografiju, izlaganje ili druge oblike seksualnih aktivnosti) i
- medicinsko zanemarivanje (odnosi se na uskratu odgovarajuće zdravstvene skrbi za dijete kada je osoba za to financijski sposobna ili joj drugi nude pomoć koju odbija. Ovaj pojam uključuje i perinatalno izlaganje djeteta drogama).

Učestalost zlostavljanja – neki usporedni podatci prema oblicima zlostavljanja (deskriptivna statistika iz različitih izvora):

Sjedinjene Američke Države

Oko 3 milijuna djece je pod zaštitom protektivnih servisa (Centara za socijalnu skrb i ekvivalentnih ustanova). Njih 59% zbog zanemarivanja, 21% zbog tjelesnih zlostavljanja (od čega ih je 32% mlađe od pet godina, po 27% ima između pet i četrnaest, a 14% između petnaest i osamnaest godina), oko 2% zbog seksualnog te 18% zbog višestrukih oblika zlostavljanja. Sedamdeset i pet posto zlostavljača čine roditelji, 15% rođaci, a svega 10% ostale osobe (Sadock, 2003). *Današnji* statistički podatci o incidenciji zlostavljanja u blagom su postupnom padu, a broj prijavljenih slučajeva zlostavljanja je u porastu.

Izješće *National School Safety Center-a* donosi podatke u kojima je od 1992.

do 2004. godine 306 mladih (od čega 270 mladića) poginulo u školi zbog ozljeđivanja oružjem, uboda nožem ili fizičkog napada. Njih 233 je pohađalo srednju, 55 više, a 37 niže razrede osnovne škole, pri čemu ih je 81 poginulo u neposrednoj blizini škole (Crenshaw i Mordock, 2005).

Republika Hrvatska (većinu istraživanja proveli su suradnici ili stručnjaci Hrabrog telefona)

Zlostavljanje u djetinjstvu: istraživanje koje je provedeno na uzorku od 510 studenata sa šest fakulteta Zagrebačkog sveučilišta kazuje kako je u djetinjstvu do 14. godine njih 50% dobivalo šamare, 30% ih je bilo izloženo emocionalnom zlostavljanju, a 10% tjelesnom zlostavljanju (od čega je 7% zadobilo teže tjelesne ozljede). Među njima je 25% djevojaka i 16% mladića doživjelo neki oblik seksualnog zlostavljanja (Karlović i sur., 2001).

Tjelesno zlostavljanje: istraživanje provedeno na Odjelu dječje kirurgije Klinike za dječje bolesti u Zagrebu na 57 djece, koja su hospitalizirana zbog posljedica tjelesnog zlostavljanja i 153 koja su iz istog razloga liječena poliklinički, dalo je sljedeće rezultate: dvije trećine hospitalizirane djece bilo je mlađe od 12 godina, polovica ih je zadobila teške tjelesne ozljede, polovicu zlostavljača čine očevi, a od ostalih su istaknuti priležnici koji čine najveći postotak uzrokovanja teških ozljeda djeteta. Šestero djece umrlo je od posljedica tjelesnog zlostavljanja. Petero ih je bilo mlađe od tri godine, a jedna četrnaestogodišnjakinja umrla je od krvarenja nakon očevo skalpiranja (jer se odbila baviti prostitucijom). Djeca koja su liječena poliklinički znatno su starija – dvije trećine ih je u dobi između 13 i 15 godina, tri četvrtine su muškoga spola, dolaze s lakim tjelesnim ozljedama, a 80% zlostavljača čine druga djeca ili druge odrasle osobe, a ne roditelji (Tomić i sur., preuzeto iz Kozarić, 2001, 95-105).

Nasilje među djecom/učenicima u školi: istraživanje je provedeno na uzorku od 4.904 djece u 25 osnovnih škola iz 13 gradova Hrvatske i ukazuje na zabrinjavajuće činjenice: 35% dječaka i 31% djevojčica doživjelo je nasilje, a 33% dječaka i 17% djevojčica bilo je nasilno prema drugima. Oko 50% njih neuspješno je u školskim aktivnostima. Šezdeset i pet posto učenika ne sudjeluje u nasilju, 19% su pasivne žrtve, 8% je provokativnih žrtava i isto toliki postotak djece – nasilnika. U školi se 6% djece osjeća loše, a 3% odbačeno (prema Bilić, 2004).

Istraživanje na uzorku nekoliko stotina adolescenata drugih razreda u šest srednjih škola (po tri programski različite škole u dva grada), ukazuje kako se oko 9% učenika u školi osjeća loše, 5% doživljava školu kao nesigurno mjesto, a nesigurnost najviše osjećaju u dvorani za tjelesnu i zdravstvenu kulturu, te u WC-u škole – njih 12%. Emocionalno zlostavljanje verbalnog tipa svakodnevno doživljava između 4 i 10% učenika, a indikatori svakodnevnog tjelesnog zlostavljanja kreću se između 2 i 5%. Učenici muškog spola zlostavljaju više, a razlike prema spolu uočavaju se i u primjeni oblika zlostavljanja. Tako, primjerice, djevojke znatno više od tjelesnog koriste emocionalno zlostavljanje, osobito nanošenjem emocionalne boli ogovaranjem ili ružnim govorenjem neistina (ukupno 21%, odnosno 15% više od mladića). Čestica koja se odnosi na seksualno uznemiravanje pozitivna je kod njih 14%. Sigurnost u školi, emocionalno i tjelesno zlostavljanje među učenicima u različitim su stupnju povezanosti s četiri faktora koji određuju školsko i razredno-nastavno ozračje, a izdvojena su faktorskom analizom. To su interakcije između učenika i profesora (poštivanje osobnosti učenika, komunikacija i demokratičnost profesora), kompetitivost među učenicima, opterećenje (disciplina tijekom nastave, ispitna anksioznost i ocjenjivanje) te izolacija

učenika u razredu (Smontara, 2008., neki preliminarni neobjavljeni podatci za potrebe magistarskog rada, u izradi).

Istraživanjem o nasilju preko Interneta, provedenom na 4.000 učenika u 19 osnovnih i 2 srednje škole u 10 gradova Hrvatske, utvrđeno je kako 73% djece ima iskustvo u korištenju Interneta, a 58% iz se služi Internetom svaki dan. Učestalost upotrebe Interneta u pozitivnoj je linearnoj povezanosti s dobi djeteta. U dobi između 12 i 14 godina 18% djece bilo je žrtva nekog oblika nasilja preko Interneta, a 11% ih se deklarira kao *Internet nasilnici*. U 62% slučajeva radi se o osobama poznatim djeci (uglavnom iz razreda), a 25% doživjelo je zbog toga neke simptome akutnog stresnog poremećaja. Četrdeset i devet posto roditelja uopće nema pristup elektroničkoj pošti djeteta (Buljan-Flander i sur., 2006). *Cyberbullying* je opasniji od drugih oblika zlostavljanja jer briše društvene kočnice, dopušta djeci da pišu, govore i čine stvari koje inače ne bi mogli napraviti u odnosu *licem u lice* i imaju osjećaj da za to neće morati odgovarati, što im daje lažan osjećaj sigurnosti i moći. Evo što o tome kažu i sami adolescenti: "Ako se situacija preko Interneta užari, uvijek se možeš odjaviti, a kasnije vlastitu agresiju pripisati drugome, glumiti kao da se ništa nije dogodilo ili reći da se netko drugi koristio tvojim *screen* imenom." (djevojka, 16 godina).

Brojni su uzročnici koji utječu na zanemarivanje i zlostavljanje djece, a među njima se kao visokorizični izdvajaju: roditelj koji je i sam kao dijete bio žrtva zlostavljanja (osobito tjelesnog i seksualnog), stresori i siromaštvo koji generiraju agresivno ponašanje i povezuju se s tjelesnim kažnjavanjem djece, socijalna izolacija izazvana, primjerice, otkazom koja potencijalno utječe na razvoj bolesti ovisnosti, osobito alkoholizma. To su također razvod, smrt, poremećaji raspoloženja, osobito depresija i psihotični poremećaji roditelja. "Za zdrav razvoj djeteta vrlo su važna iskustva u obitelji. Nedostatak pažnje i topline, svjedočenje nasilnom ponašanju kod kuće te nedovoljan nadzor i briga roditelja plodna su podloga za razvoj nasilničkog ponašanja djece." (Buljan-Flander i Karlović, 2004, 181). U visokorizičnu skupinu spadaju djeca s urođenim razvojnim poteškoćama, poput djece s ADHD-om (poremećaj nedostatka pažnje s hiperaktivnošću) "na koji se vežu agresija, *bullying* i neučinkovitost odgojnih mjera sprječavanja. Oko 75% ovakve djece pokazuje ponašajne elemente agresivnog ponašanja, prkošenja i suprotstavljanja." (Smontara, 2007, 664).

Hrabri telefon – telefon za zlostavljanu i zanemarenu djecu

Hrabri telefon zlostavljanoj i zanemarenoj djeci pruža mogućnost da govore o bolnim i teškim temama u njihovom životu. Predstavlja kombinaciju službe za krizno savjetovanje i službe za davanje informacija i preusmjerenje. Savjetovanje telefonom je servis putem kojega educirani savjetnici rade s klijentima ili skupinama klijenata preko telefona, s ciljem da im se omogući istražiti osobnu situaciju, problem ili krizu u kojoj se nalaze. Taj proces uključuje određeni broj vještina, sposobnosti ili ponašanja koje je moguće identificirati, mjeriti i naučiti. Intervencije koje nudi Hrabri telefon usmjerene su na pružanje psihološke pomoći i podrške djeci, žrtvama zlostavljanja, njihovim obiteljima i stručnjacima koji se u svome radu susreću sa zlostavljanoj i zanemarenom djecom (Buljan-Flander i Ćosić, 2005).

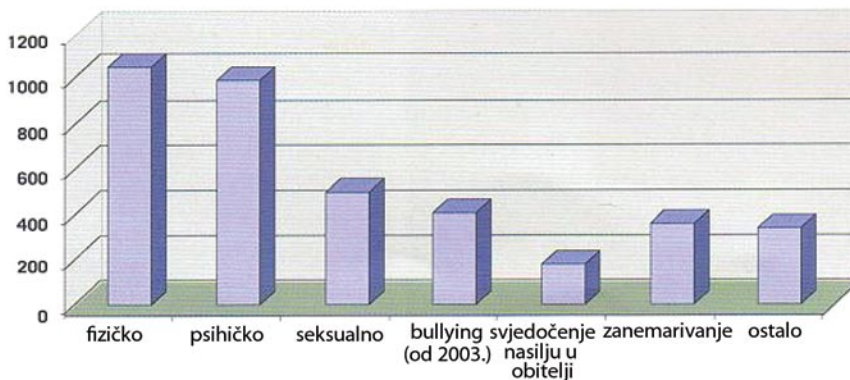
Na Hrabrom telefonu svakog radnog dana od 9 do 18 sati dežuraju volonteri. Većinom su to studenti završnih godina studija ili apsolvanti psihologije, socijalnog rada ili edukacijske rehabilitacije (defektologije). Brižno su odabrani s obzirom na osobine ličnosti, a prije dežuranja moraju proći izobrazbu iz područja koja tematski pokrivaju

sadržaje o telefonskom savjetovanju, zlostavljanju i zanemarivanju djece, etičkim i zakonskim implikacijama itd. Tijekom rada uključeni su u obveznu supervizijsku podršku iskusnih kolega i stručnjaka te proces trajnog stručnog usavršavanja.

Dva temeljna etička načela rada na Hrabrom telefonu su anonimnost i povjerljivost (koja se može iznimno prekršiti, uz prethodno priopćenje pozivatelju, kada postoji opravdana i jasna sumnja o ugroženosti djetetovog emocionalnog i tjelesnog, tj. životnog integriteta, a zbog čega se informacija prenosi trećoj osobi). Svaki poziv se protokolira.

Hrabri telefon prosječno ima do 15 poziva dnevno. Pozivi se mogu podijeliti u pet kategorija: emocionalno teški i uznemirujući pozivi, suicidalni, zlostavljajući pozivi, šutnja i zloraba poziva. Faze savjetodavnoga telefonskog razgovora možemo razdijeliti na početak, definiranje problema i podršku, identifikaciju plana akcije i završetak razgovora.

Tijekom desetogodišnjeg razdoblja linija je ukupno zaprimila 16.703 poziva, od čega je bilo 7.186 poziva šutnje, 5.235 informativnih i 4.264 savjetodavna poziva. U odnosu na spol i dob 53% nazivatelja čine žene, 29% djeca i 18% muškarci. Mnogi od njih istovremeno doživljavaju različite oblike nasilja.

Učestalost uzroka savjetodavnih poziva (izvor: Hrabri telefon)

Prikazi slučajeva: *“Dječak u dobi od devet godina vrlo uznemiren govori kako ga je strah ići u školu. Često ga prije odlaska u školu zna boljeti trbuh te jedva čeka da iz škole ponovo dođe kući. Navodi kako ga u školi stariji dečko često maltretira opisujući da mu se ruga, ismijava ga, naziva ga pogrdnim imenima, a ponekad ga čak i udari. Dječak izjavljuje kako se u tim situacijama osjeća neugodno, tužan je te bi najradije pobjegao od svega. Najviše ga muči što njegovi prijatelji sve to gledaju i smiju se šalama ovog drugog dječaka. Nikomu nije rekao što mu se događa u školi... Djevojčica u dobi od dvanaest godina vrlo tihim glasom nakon duže šutnje priznaje kako ju je mamin prijatelj pokušao dirati. Ona u tom trenutku nije znala što bi mu rekla pa se samo izmaknula i istrčala iz sobe. Osjećala se vrlo neugodno, osramočeno i bila je ljuta na sebe jer se nije snašla u takvoj situaciji.”* (preuzeto iz Buljan-Flander i Ćosić, 2005, 23).

Brojna su i bremenita pitanja koja volonter treba imati na umu tijekom razgovora s nazivateljem: je li siguran, koje su njegove tjelesne i emocionalne potrebe, ima li nečiju podršku, je li depresivan, postoji li suicidalni rizik, koji su njegovi izvori podrške i može li mu vratiti kontrolu nad samim sobom?

Povjerenje je temelj svakog odnosa, ali ono katkada ne može prekinuti šutnju trajno zlostavljanog djeteta koje je svaki puta do sada u činu nasilja bilo izdano. Šutnja je i posljedica srama – negativne, snažne, bolne, multidimenzionalne emocije koja je uzrokovana osjećajem neadekvatnosti, oslabljenosti i krivnje. Posramljeno dijete ne želi biti izloženo nego šalje poruku *nemoj me primijetiti*. Sumnja je *sestra* srama koji je signal represije i obrana od anticipirajućeg ponižavanja ili bespomoćnog izlaganja. Prekidanje procesa boli doživljava se kao rizik zbog gubitka kontrole, a reakcije se mogu doživljavati odgođeno ili iskrivljeno (Smontara, 2002). Još jedan od pratećih problema je i disocijacija – samoobrana koja se javlja kao zaštitna funkcija od emocionalne boli nanesene od druge, najčešće bliske osobe. “Disocijacijom se izbjegava anksioznost i stres, a misli, proživljene emocije, bolna sjećanja i djelovanje ostaju blokirani. Takvo dijete je dezorijentirano i zbunjeno, ne može se prisjetiti traumatskih iskustava, u sadržaju koji iskazuje često ima informacijske pukotine. Tijekom razgovora može imati dramatične promjene u jeziku, naglasku i tonu. Od mehanizama obrane često koristi negiranje i upotrebu mašte u kojoj kreira puno prijatelja i živopisnih detalja. Kontinuum disocijativnih procesa može biti u rasponu od normalne disocijacije do disocijativnog poremećaja identiteta.” (Smontara, 2003, 8-9).

Postoje i drugi razlozi zbog kojih djeca šute o zlostavljanju: neugodno im je, osjećaju sram i/ili strah – ne znaju što će se dogoditi ako nekome kažu, ne znaju kome bi se povjerali, boje se da im neće vjerovati, nemaju dovoljno širok rječnik kojim bi opisali što im se događa i kako se osjećaju, a neka djeca vjeruju da se to događa i drugima ili pak imaju fantaziju da će zlostavljanje prestati ako o tome budu šutjela (Buljan-Flander i Kocijan-Hercigonja, 2003).

Prisutnost zlostavljanja kod djece uključene u obradu Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba (izdvojeni podatci Poliklinike, prema učestalosti *):

OBLIK ZLOSTAVLJANJA	%
svjedočenje obiteljskom nasilju	39
emocionalno zlostavljanje	30
zanemarivanje	13
tjelesno zlostavljanje	12
zlostavljanje među djecom	8
seksualno zlostavljanje	8

* dio djece je žrtva dva i više oblika zlostavljanja. Daljnja analiza provodi se na temelju 160 varijabli.

Prema izvorima Poliklinike, tijekom trogodišnjeg razdoblja obrađeno je 2.893 djece, od kojih 70% pohađa osnovnu školu, 50% je doživjelo razvod roditelja, a 20% gubitak bliske osobe. Najveći broj došao je prema uputi Centra za socijalnu skrb, a najmanji na inicijativu roditelja.

Utjecaj zlostavljanja na razvoj psihopatologije dječje i adolescentne dobi

Ljudski razvoj događa se sukcesivno u jasno definiranim stadijima, a svaki od njih nastavlja se na prethodni. U svakom stadiju ljudskog razvitka postoje karakteristične točke koje se moraju uspješno razriješiti. Ako prethodni stadij nije uspješno razriješen, može doći do poteškoća tjelesne, kognitivne, emocionalne i socijalne prilagodbe, koje se očituju kroz različitu simptomatologiju i upućuju na prisutnost problema. Prvi nesigurni koraci i strahovi počinju se javljati kada vanjski svijet nije adekvatan. Tada dolazi do pritiska na osobnost u razvoju, a što prije počinju, pritisci su teži.

Agresija u dječjem razvoju često je posljedica frustracije, a kod adolescenata je odgovor na stres i različite pritiske. Iskustva pokazuju kako su djeca koja reagiraju sa smanjenim pragom tolerancije na frustraciju i agresijom odrastala zanemarivana ili zlostavljana i imaju iskustvo odbacivanja ili periodičnog napuštanja od strane najmanje jedne emocionalno važne osobe. Otvorena agresija je manifestirana, jasna i izaziva pozornost i reakciju okoline. Ostali oblici tretiraju se kao da ne spadaju u agresivna ponašanja ili ostaju neprepoznati: prikrivena agresija poput, primjerice, sitnih krađa i bježanja iz škole opravdava se kao kriza u razvojnoj fazi, relacijska agresija poput isključivanja vršnjaka iz skupine i igre ostaje neprimijećena, reaktivna agresija opravdava se pravičnom osvetom za počinjenu nepravdu, a proaktivna borbom djeteta za individualnost. Istraživanja pokazuju kako se relacijska agresija povezuje s razvojem poremećaja prilagodbe, a kod takve djece utvrđena je značajno viša razina usamljenosti, izolacije i tjeskobe. Kod dvanaestogodišnjih dječaka otvorena agresija je jednaka relacijskoj agresiji djevojčica (Essau i Conradt, 2006). Iza agresivne maske može se sakrivati depresija, bolest koja se pojavila još u razdoblju antike, a njezini simptomi mogu se pojaviti i otkriti već u dojenačkoj dobi (Pagnanelli, 2003).

U odgoju djevojčica i dječaka postoji različit pristup, a sukladno odgoju i spolnim ulogama razvijaju različite načine sučeljavanja sa stresom i reakcijama na stres. Tako djevojčice više razvijaju internalizirane simptome (poput anksioznosti, depresije, poremećaja hranjenja i somatoformnih poremećaja), a dječaci eksternalizirane (poput impulzivnog i reaktivnog ponašanja) u kojima gubitak afektivne empatije ima ključnu ulogu. Djeca s *nevidljivim ranama* su neuspješna i u školi u kojoj ih se ponižava, zbog čega se najčešće prestaju truditi. Njihova patnja ostaje neprepoznata, a kvalitete i talenti ignorirani. Umjesto ustanove u kojoj se razvijaju prosocijalne vještine i empatija, koje imaju ključnu ulogu u prekidanju kruga nasilja, postaje antipedagoškom i stoga ne iznenađuje što je i sama jedan korak do djetetovog odlaska prema antisocijalnom ponašanju, kroz pridruživanje skupini vršnjaka poput njih samih, izazivanju agresije, nasilja, razvijanja bolesti ovisnosti, refleksivne seksualnosti i drugih rizičnih čimbenika. Emocionalne ozljede su još dublje ako ih prati siromaštvo, degradacija zbog spola ili spolne orijentacije, odsutnost jednog od roditelja, nasilje u obitelji i školski neuspjeh. "Mnoga ponašanja adolescenata u njihovim mnogobrojnim i različitim manifestacijama mogu skrivati duboku patnju, tugu, muku i krizu samopoštovanja. Svi ti elementi, ako ne slijede zdravu psihološku elaboraciju, mogu najaviti psihopatologiju u budućnosti, utječući na opću uravnoteženost ličnosti." (Carotenuto, 2003, 123).

Zlostavljana djeca imaju nerazvijeni osjećaj identiteta, fragmentacije, poremećaje u percepciji tijela i zabrinuta su oko postizanja i gubitka kontrole. Tjelesno zlostavljana djeca imaju poteškoće u ponašajnoj dimenziji (problem sa samokontrolom i agresijom), socioemocionalnoj (deficit u razvoju osjećaja i odnosa) i socijalnokognitivnoj dimenziji (poteškoće u spoznajnom i moralnom razvoju). Neki adolescenti, koji upotrebljavaju disocijaciju kao mehanizam obrane, kasnije mogu postati ovisnici

o alkoholu i psihotropnim tvarima. Seksualno zlostavljanje učestvostručuje rizik od duševnih bolesti i utrostručuje rizik za razvoj ovisničkog ponašanja (Gil, 1996, 16-19). "Neuropsihologijski aspekti traume ukazuju na abnormalnosti u limbičkom sustavu, hipokampusu i kortikalnim područjima mozga, a one dovode do osjećaja otupjelosti, noćnih mora, poremećaja usnivanja i spavanja, emocionalne labilnosti, reaktivnosti i opozicionalnosti tj. agresije." (Crenshaw i Mordock, 2005, 34-35).

Djeca – žrtve nasilja pokazuju mnoge elemente najrazličitijih psihičkih poremećaja, poput "poremećaja iz skupine anksioznih poremećaja, agresivnog ponašanja, poremećaja raspoloženja i afekata, paranoidnih ideacija, poremećaja osobnosti – osobito granične organizacije ličnosti i PTSP-a. Imaju nisko samopoštovanje i samopouzdanje, a kod seksualno zlostavljanih se uočava još i razvoj disocijativnih poremećaja i bolesti ovisnosti." (Sadock, 2003, 883). Navedeni poremećaji i ponašanja koja iz njih proizlaze predstavljaju potencijalno visok suicidalni rizik, kroz parasuicidalno i/ili suicidalno ponašanje koje je sve učestalije (Smontara, 2004).

Zaključak

Zanemarivanje djece čini oko 50% svih oblika zlostavljanja, a najveći broj žrtava mlađi je od tri godine. Godišnje se u Hrvatskoj prijavi više od 800 slučajeva tjelesnog zlostavljanja djece. Devedeset posto seksualnih zlostavljača su osobe poznate djeci, većina ih izvanredno dobro funkcionira u svim životnim područjima, a trećina njihovih žrtava mlađa je od pet godina. Uspoređujući podatke o zlostavljanju i zanemarivanju djece s drugim zemljama, opći je zaključak kako su njihove vrijednosti ipak nešto niže, ali blizu ostalim razvijenim zemljama, izuzevši nasilje među učenicima u (osnovnoj) školi koje je kod nas po učestalosti prisutno s visokih 27%. Sa znatno nižim prosjekom slijede Engleska s 19% i Australija sa 17%. Klinička iskustva stručnjaka, koji rade s traumatiziranom djecom, pokazuju da pravovremena dijagnostika i odgovarajući psihoterapijski pristup pomaže u reduciranju simptomatologije i poremećaja nastalog kao posljedica traume, te prekidanju zlostavljanja koje se u većini slučajeva događa međugeneracijskim prijenosom. Cilj intervencija je pomoći traumatiziranoj djeci i *vidati im nevidljive rane* prije nego se nasilje spiralno razvije u agresiju u razdoblju adolescencije i u odrasloj dobi. Takav pristup i rad sa zlostavljanom, ali i djecom koja spadaju u rizičnu skupinu, pomaže im u sučeljavanju sa stresnim situacijama, odabiru i kontroli mehanizama obrane, izgradnji samopouzdanja i samopoštovanja, asertivnom načinu ponašanja, izgradnji socijalnih vještina i na kraju razvoju u zdrave, emocionalno uravnotežene ličnosti.

Nasilja je sve više, ima tisuću lica i naizgled se čini da ga roditelji, škola, tehnologija i zakoni ne mogu zaustaviti. Naša kultura ima ambivalentan odnos prema nasilju. Depolariziramo ga i prijavljujemo, a u isto vrijeme ga magnetiziramo kroz medije, video igrice, Internet, a sve više kroz šport i glazbu. Socijalizacija kroz tradicionalni odgoj i spolne uloge, rana viktimizacija i podrška vršnjaka, te Internet kombinirani su čimbenici koji utječu na razvoj eksternalizirane hostile agresije pojedinaca, a mogu dovesti i do ubojstava onih koji su ih ponizili ili posramili. Ono što vidimo u društvu samo je velika projekcija ljudskih kapaciteta za nasilje i destrukciju. Ekološko-integrativni model objašnjenja zlostavljanja djece promatra zlostavljanje kroz perspektivu širokog sociokulturnog konteksta. U analizi polazi od individualnih značajki, obiteljskog mikrosustava i egzosustava okolinskih čimbenika, do makrosustava kojega čine socijalne i kulturne vrijednosti. To znači da čimbenik zlostavljanja određuje puno varijabli, ali ih

isto toliko treba sudjelovati u prevenciji. Podizanje javne svijesti, savjetovanje roditelja, školska pravila, nadzor, edukacija i preventivni programi samo su neki oblici rada na prevenciji i detekciji nasilja koje se može i mora imati pod kontrolom. U tom poslanju sudjeluje i Hrabri telefon koji je u sustavu pomoći *prijelazni objekt* traumatiziranoj djeci i institucijama, te jedan od najsnažnijih promicatelja zaštitnih prava djece.

LITERATURA:

Bilić, V. (2004) *Nasilje među djecom*. Zagreb: Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba.

Buljan-Flander, G.; Kocijan-Hercigonja, D. (2003) *Zlostavljanje i zanemarivanje djece*. Zagreb: Marko M.

Buljan-Flander, G.; Karlović, A. (2004) *Odgajam li dobro svoje dijete – savjeti za roditelje*. Zagreb: Marko M.

Buljan-Flander, G., Ćosić, I. (2005) *Telefonsko savjetovanje – vodič za savjetovatelje*. Zagreb: Marko M.

Buljan-Flander, G., Krmek, M., Borovec, K., Muhek, R. (2006) *Nasilje preko Interneta*. Zagreb: Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba.

Carotenuto, A. (2003) *Il tempo delle emozioni*. Milano: Bompiani.

Crenshaw, D., Mordock, J. (2005) *Understanding and Treating Aggression of Children*. New York: Jason Aronson.

Essau, C., Conradt, J. (2006) *Agresivnost u djece i mladeži*. Zagreb: Naklada Slap.

Gil, E. (1996) *Treating Abused Adolescents*. New York: The Guilford Press.

Karlović, A., Buljan-Flander, G., Vranić, A. (2001) Validacija upitnika o zlostavljanju u djetinjstvu. U: *Suvremena psihologija*, 4 (1-2), 93-110.

Killen, K (2001) *Izdani – zlostavljana djeca su odgovornost svih nas*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.

Konvencija o pravima djeteta (2001). Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.

Pagnanelli, R. (2003) *La depressione – come affrontarla, come curarla?* Vicenza: Edizioni il punto d incontro.

Sadock, B. (2003) *Problems Related to Abuse or Neglect*. U: *id. Synopsis of Psychiatry – Behavioral Sciences and Clinical Psychiatry*. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, 883-893.

- Smontara, P. (2002) Rani korijeni, razvoj i identifikacija srama – ispitni esej. Stručna poslijediplomska izobrazba iz integrativne psihoterapije. Zagreb: HUIP i KB Dubrava.
- Smontara, P. (2003) Disocijativna stanja i poremećaji – ispitni esej. Stručna poslijediplomska izobrazba iz integrativne psihoterapije. Zagreb: HUIP i KB Dubrava.
- Smontara, P. (2004) Korijeni, razvijanje i prepoznavanje suicidalnog ponašanja kod djece i adolescenata. U: Napredak – časopis za pedagojsku teoriju i praksu, 145 (3), 320-328. Zagreb: Hrvatsko pedagoško-književni zbor.
- Smontara, P. (2007) Pedagoški tretman hiperaktivne djece u suvremenoj školi. U: Previšić, V.; Šoljan, N.; Hrvatić, N. (ur.): Pedagogija – prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja. Vol. 2. – Zbornik radova Prvog kongresa pedagoga Hrvatske. Zagreb: Hrvatsko pedagojsko društvo, 662-669.
- Tomić, K., Fattorini, I., Vlahović, T. (2001) Fizičko zlostavljanje djece. U: Kozarić-Kovačić, D. (ur.) Medicinski i pravni mehanizmi za zaštitu djece od zlouporabe sredstava ovisnosti i zlostavljanja. Zagreb: Marko M., 95-105.

The Role of Brave Phone in the Prevention and Protection of Children against Abuse

Petar Smontara, B.A.
A. G. Matoš High School
Samobor

PROFESSIONAL ARTICLE
UDK [364.465-053.2-058.68:061.2]:343.62

SUMMARY

We live in the times and world where many different values meet and confront. It therefore seems harder than ever before to raise a child and to be a child. Abused children lose confidence in themselves, others and life, and one of the activities of the Brave Telephone for ten years now has been to give them the opportunity to share painful and difficult moments in their lives. The author of the article explains terms, forms and risk factors of child abuse, presents and compares the results of numerous studies, one of them being conducted by the author himself. He also elaborates the influence of abuse and development of child and adolescent psychopathology taking into consideration all the relevant factors, socio-pedagogical and social negligence and emphasises the role and importance of prevention and treatment in child abuse.

Key words: *Brave Phone, child abuse, developmental psychopathology, prevention*

Rolle des „Tapferen Telefons“ in der Prävention von und im Schutz vor Kindermisshandlung

Petar Smontara, Prof.
A. G. Matoš Gymnasium
Samobor

FACHARTIKEL
UDK [364.465-053.2-058.68:061.2]:343.62

ZUSAMMENFASSUNG

Wir leben in einer Welt und in Zeiten, in denen sich sehr viele Werte begegnen und zusammenstoßen. Deshalb sieht es so aus, als ob es heute viel schwerer ist als je zuvor, ein Kind zu erziehen und eins zu sein. Misshandelte Kinder verlieren ihr Selbstvertrauen, ihr Vertrauen in andere und das Leben selbst. Das „Tapfere Telefon“ bietet ihnen schon seit zehn Jahren die Möglichkeit, peinliche und schwere Themen aus deren Leben zu erzählen. Der Autor des Artikels beginnt mit der Erklärung von Begriffen, Formen und Risikofaktoren für misshandelte Kinder, zeigt und vergleicht die Resultate zahlreicher aktueller Forschungen Auch er persönlich führt eine durch. Danach bearbeitet er den Einfluss der Misshandlung auf die Entwicklung der Psychopathologie im Kindes- und Jugendalter. Dabei zieht er in Betracht alle wichtigen Faktoren, sozial-pedagogische und soziale Mängel und betont die Rolle und Bedeutung der Prävention sowie die Behandlung bei der Misshandlung von Kindern.

Schlüsselwörter: „Tapfere Telefon“, Kindermisshandlung, entwicklungsgemäße Psychopathologie, Vorbeugung

Programi za djecu u Gradu Velikoj Gorici

mr. sc. Arijana Mataga Tintor
Grad Velika Gorica
Upravni odjel za društvene djelatnosti,
školstvo i predškolski odgoj

STRUČNI ČLANAK
UDK 372.32(497.5 Velika Gorica)
37.061(497.5 Velika Gorica)
352(497.5 Velika Gorica):37

SAŽETAK

Potpisivanjem i ratifikacijom Konvencije o pravima djeteta, Republika Hrvatska je preuzela sve obveze koje iz nje proizlaze. Konvencija ima snagu zakona i obvezuje stranke na pridržavanje njezinih odredaba te je razumljivo da se na nacionalnoj razini postavljaju prioritetne aktivnosti za djecu koje sadrže okvire unutar kojih je potrebno djelovati na različitim područjima odgoja i odrastanja djece. Navedene prioritetne aktivnosti za djecu sadržane su u dokumentu pod nazivom "Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006.-2012. godine". Aktivno uključivanje lokalne zajednice u izradu programa s konkretnim mjerama i aktivnostima za djecu određenog područja, predstavlja dobar model lokalne zajednice koja posebno brine o svojim najmlađim građanima i ispunjava okvire postavljene Nacionalnim planom aktivnosti za djecu.

Lokalnu zajednicu određuju ljudi koji žive zajedno na nekom prostoru te imaju zajedničke potrebe i probleme. Oblikovanje lokalnog okruženja ovisi o sustavu lokalne samouprave organiziranom kroz formalnopravno definirana pravila koja bi trebala omogućiti kvalitetno i zdravo življenje stanovnika lokalne zajednice. Iz toga proizlazi da uprava lokalne zajednice dijeli odgovornost za stvaranje sigurnog, poticajnog i zdravog okruženja odgoja i odrastanja djece. Uvažavajući ove postavke, na području Grada Velike Gorice provodi se Program djelovanja za djecu kojeg svake godine donosi predstavničko tijelo uz proračun, što znači da su za provedbu programa osigurani organizacijski i materijalni uvjeti. Specifičnosti lokalne zajednice i promjene koje se u njoj događaju utječu na Program koji se razvija i prilagođava potrebama djece i roditelja.

Ključne riječi: *djeca, lokalna zajednica, programi za djecu, Grad Velika Gorica, lokalna samouprava, prevencija*

1. Teorijska podloga Programa

Četiri opća načela, na kojima se temelji *Konvencija o pravima djeteta*, koja se poštuju pri izradi Programa:

- Načelo nediskriminacije prema kojemu djeca ne smiju trpjeti diskriminaciju "neovisno o rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom mišljenju, nacionalnom, etničkom ili društvenom podrijetlu, vlasništvu, teškoćama u razvoju,

rođenju ili drugom statusu djeteta, njegovih roditelja ili zakonskih skrbnika".

- Djeca imaju pravo na život i razvoj u svim vidovima života, uključivši tjelesni, emotivni, psihosocijalni, kognitivni, društveni i kulturni.
- Pri donošenju svih odluka ili izvršenju postupaka koji utječu na dijete, najvažnija mora biti dobrobit djeteta. To se odnosi kako na odluke koje donose vladina, upravna ili zakonodavna tijela, tako i na odluke koje donosi obitelj.
- Djeci se mora omogućiti da aktivno sudjeluju u rješavanju svih pitanja koja utječu na njihov život i dopustiti im slobodu izražavanja mišljenja. Ona imaju pravo izreći svoja gledišta koja se moraju ozbiljno uzeti u obzir.

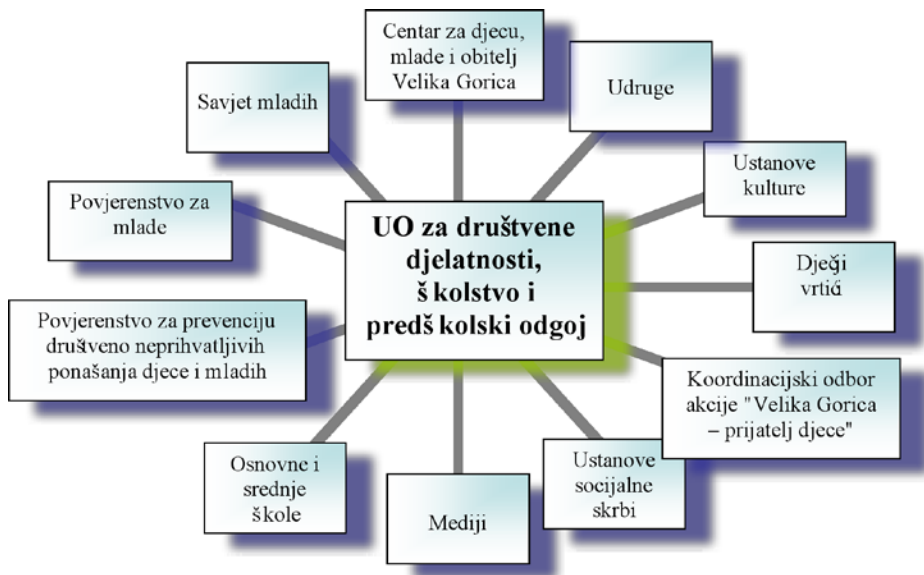
Postojanje jedinica lokalne samouprave omogućava upravu koja je učinkovita i bliska građanima, a djeca pripadaju skupini građana kojima je potrebno posvećivati posebnu brigu i skrb zbog činjenice da su za ostvarivanje njihovih specifičnih prava odgovorni – odrasli.

Briga o djeci i mladima u suvremenim, humanistički orijentiranim društvima pripada području javnog interesa. Za kvalitetan razvoj djeteta odgovorna je, osim obitelji, i društvena zajednica, jer društvo određuje zakonske i materijalne uvjete u kojima se provodi briga o djeci i mladima u obitelji i izvan nje.

Donošenjem Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece, Republika Hrvatska iskazuje svoje javno opredjeljenje za provedbu preuzetih obveza na nacionalnoj razini, ali i spremnost za aktivan doprinos i suradnju na lokalnoj, regionalnoj i globalnoj razini. Zaštita dobrobiti djece, njihova odgoja i obrazovanja, ne postoji samo na nacionalnoj razini već ju svakako treba podržavati i jačati kroz programe za djecu i na lokalnoj razini.

Koliko će lokalna zajednica ulagati u kvalitetu življenja, jačanje roditeljstva, razvoj odgovornosti kod mladih, brigu za djecu od najranije dobi, ovisi, u današnje vrijeme, o samoj lokalnoj zajednici čije je središte njena uprava.

Slika 1. Suradnja uprave i činitelja koji sudjeluju u programima djelovanja za djecu i mlade Grada Velike Gorice

Sve ove institucije/ustanove/udruge imaju svoju ulogu i odgovornost u programima djelovanja za djecu. Uloga grada kao jedinice lokalne samouprave, koji dobro poznaje probleme i posebnosti svog područja, temelji se, prije svega, na koordinaciji, organizaciji i stručnoj potpori programima, projektima i aktivnostima namijenjenima djeci i njihovim obiteljima.

2. Ciljevi programa

Temeljni cilj postavljanja i provođenja Programa djelovanja za djecu i mlade jest stvaranje otporne lokalne zajednice koja može svladavati teškoće usprkos problemima koji prate društvo u cjelini, a posebni ciljevi usmjereni su na pozitivan razvoj djece i mladih, što podrazumijeva:

- a) osmišljavanje programa za djecu od rane predškolske dobi do adolescencije;
- b) edukaciju i informiranje roditelja – rješavanje problema roditeljske uloge;
- c) potporu i edukaciju djelatnika u sustavu predškolskog odgoja, prosvjete i socijalne skrbi;
- d) promicanje i razvoj zajednice orijentirane na dijete, mladu osobu i obitelj uz jačanje društvene svijesti o potrebama;
- e) razmjenu iskustava s drugim lokalnim zajednicama; i
- f) koordinaciju programa na gradskom području s cjelovitim pristupom.

U osmišljavanju i provedbi ciljeva trebaju sudjelovati svi sustavi iz područja skrbi za djecu i mlade, sve lokalne institucije i sve zainteresirane skupine. Njihova provedba se velikim dijelom podupire ili ostvaruje materijalnim i humanim resursima pojedine lokalne zajednice.

Financijske pretpostavke za provedbu pojedinih programa zadovoljene su na nekoliko načina:

- a) kroz financiranje redovne djelatnosti;
- b) sufinanciranjem iz gradskog proračuna;
- c) participacijom roditelja; i
- d) drugim izvorima prihoda (donacije i sl.).

3. Opće mjere djelovanja za djecu kroz područja predškolskog odgoja i naobrazbe, školstva i ostalih društvenih djelatnosti

Sadržaji i programi namijenjeni djeci provode se kroz djelatnosti predškolskog odgoja i naobrazbe, školstva, športa, tehničke kulture, kulture, socijalne skrbi i drugih područja društvenih djelatnosti.

4. Posebni programi za djecu

Budući da je djelovanje za djecu, mlade i obitelji kroz opće mjere potrebno, ali ne i dovoljno, Upravni odjel za društvene djelatnosti, školstvo i predškolski odgoj inicira posebne programe kojima se izravno utječe na djecu i roditelje. Kako bi takvi programi udovoljili zahtjevima multidisciplinarnog i multi-institucionalnog pristupa, osmišljava se i provodi cjelovit program.

4.1. Program prevencije društveno neprihvatljivih ponašanja djece i mladih

Jedno od područja djelovanja u Nacionalnom planu aktivnosti za prava i interese djece predstavljaju djeca s poremećajima u ponašanju. Sukladno mjerama i aktivnostima navedenog područja, Grad Velika Gorica svojim preventivnim programima udovoljava postavljenim okvirima djelovanja navedenog Nacionalnog plana.

Povjerenstvo za prevenciju društveno neprihvatljivih ponašanja djece i mladih krajem godine objavljuje javni poziv ustanovama i udrugama za predlaganje programa prevencije.

Nakon razmatranja programa Gradskom poglavarstvu se predlažu oni programi koji na najbolji način zadovoljavaju potrebe na području Grada.

Mjerila za izbor programa:

- ponuđeni programi trebaju sadržavati jasno određeno područje za koje se prijavljuju;
- programi trebaju obuhvaćati područja rada s djecom i mladima izravno, s djelatnicima u sustavu prosvjete i socijalne skrbi i s roditeljima;
- programi koji su se pokazali uspješnima, nastavljaju se i u narednom razdoblju;
- edukacija djelatnika uključuje superviziju;
- ponuđene programske aktivnosti moraju biti dostupne nadzoru;
- odabrani programi predstavljaju zadovoljavanje onih potreba koje nisu obuhvaćene odgojno-obrazovnim procesom i redovnim djelatnostima vrtića, škola i ustanova socijalne skrbi.

Osim osnovnih mjerila za izbor programa, Povjerenstvo je odabralo programe:

- čiju je provedbu moguće organizirati tijekom školske godine;
- koji se bave izravnim radom s djecom i mladima na različitim lokalitetima Grada Velike Gorice;
- koji podrazumijevaju raznolikost i sveobuhvatnost u pristupu prevenciji poremećaja u ponašanju s naglaskom na primarnoj prevenciji.

Nositelji programa obvezni su dostavljati izvješća o provedenim programima koja sadrže:

- sadržaj programa,
- faze programa,
- troškove programa i
- evaluaciju.

S nositeljima programa potpisuju se ugovori o provedbi programa kojima su utvrđene obveze i definirani oni dijelovi programa koji se financiraju iz gradskog proračuna.

Program prevencije društveno neprihvatljivih ponašanja djece i mladih Grada Velike Gorice kao i Plan rasporeda sredstava donosi Gradsko poglavarstvo.

Za 2008. godinu odobren je program koji je usklađen s navedenim kriterijima.

Edukacija odraslih

Čitanje i pisanje za kritičko mišljenje – Forum za slobodu odgoja

Program "Čitanje i pisanje za kritičko mišljenje" se temelji na edukaciji nastavnika koji žele upotpuniti nastavu uvođenjem metodologije koja promiče aktivno, samostalno učenje i kritičko mišljenje. Posebnu kvalitetu programa predstavlja njegova praktična primjenjivost (naučene strategije nastavnici mogu odmah primjenjivati u svojim razredima) i fleksibilnost (može se primjenjivati na svim razinama obrazovanja, od predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola te fakulteta). Radionice Programa prikazuju više od devedeset različitih nastavnih strategija, organiziranih unutar logičnog okvirnog sustava poučavanja i učenja na način da se uvode nastavne jedinice koje potiču učeničku radoznalost, pomažu učenicima aktivno istražiti neku temu i vode učenike u razmišljanju o tome što su naučili te da primjenjuju naučeno u novim situacijama.

Prevenција neprihvatljivog ponašanja djece – dodatna edukacija odgojitelja i roditelja – Udruženje "Djeca prva"

Projekt je namijenjen odgojiteljima iz dječjih vrtića te roditeljima djece koja polaze dječje vrtiće. Opći cilj programa je podizanje kvalitete odrastanja djece predškolske dobi, dok su specifični ciljevi usmjereni povećavanju razine spremnosti odgojitelja i roditelja za podržavajući razvoj predškolske djece, povećavanje sposobnosti roditelja za stvaranje partnerskih odnosa s odgojiteljima u dječjim vrtićima te unapređivanje roditeljskih znanja i vještina.

Znanjem do razvoja – edukacija za djelatnike koji rade s djecom i mladima – ODRAZ – održivi razvoj zajednice

Promjene u okruženju i potreba da im se prilagođavamo zahtijevaju dugoročno planiranje. Strategijsko planiranje je proces odlučivanja o putu i mjestu na kojem će organizacija biti u budućnosti. Projekt je usklađen s općim ciljevima Programa djelovanja za djecu i mlade gdje se ističe suradnja između stručnjaka, ustanova i institucija kao i potpora programima koji nisu obuhvaćeni redovitim sustavima (odgojno-obrazovnim, socijalnim, zdravstvenim i sl.). Stručnjaci uključeni u ovaj projekt stječu nova znanja i vještine kojima se povećava mogućnost osmišljavanja novih projekata za djecu i mlade i pruža bolja prilika za dobivanje financijskih potpora iz drugih izvora. Kroz jačanje vještina i sposobnosti na području planiranja i provođenja aktivnosti u organizacijama u kojima djelatnici rade, pridonosi se uspješnoj suradnji između stručnjaka/stručnih timova i vanjskih suradnika te se bolje iskorištavaju postojeći potencijali i kvalitetnije odgovara na potrebe korisnika.

Programi izravnog rada s djecom i mladima

Škola za mlade – Udruga Plavi telefon

Program Škola za mlade provodi se već devet godina za učenike srednjih škola. Iz Škole za mlade su izašli i volonteri koji danas pomažu u njenom radu kako bi se obuhvatio što veći broj učenika. Cilj programa je pružiti mladima mogućnost rješavanja problema i podizanja kvalitete življenja kroz edukaciju i poučavanje teorije izbora te

kreativno provođenje slobodnog vremena. Program se provodi kroz skupni i individualni rad. Osnivanje skupina radi osobnog rasta i razvoja pokazalo se vrlo korisnim, jer je svaki član aktivni činitelj vlastite promjene. Mladi uče o načinu funkcioniranja svog kontrolnog sustava i zadovoljavanja potreba, pruža im se mogućnost učenja različitih ponašanja koja vode ka uspješnosti.

Nakon edukacije u osnovnom programu, srednjoškolci vode radionice za učenike osnovnih škola. Teme radionica: samopoštovanje i upoznavanje sebe, osnovne čovjekove potrebe i kako koristiti znanje o njima, djelotvorna i nedjelotvorna ponašanja, uvažavanje različitosti, predrasude i stereotipi, adolescentske veze, spol i rod, prevencija zlostavljanja, komunikacijske vještine, primjena naučenog.

Prevenција specifičnih teškoća u učenju – Udruga za unapređenje odgoja i obrazovanja djece “Gorica”

Program je nastao na temelju procijenjene potrebe za pomoći djeci i mladima koji teže svladavaju školsko gradivo, što ometa razvoj njihova samopoštovanja, osjećaja pripadanja i sposobnosti da razviju svoje postojeće kapacitete. Obitelji te djece trebaju pomoć u odgoju i brizi za njihovu budućnost pri čemu u školskom uspjehu vide važan uvjet njihovog razvoja i pripreme za život. Ciljevi programa usmjereni su smanjivanju teškoća koje ometaju dijete u učenju, stimuliranju na prihvaćanje učenja kao zanimljive aktivnosti u kojoj ono može biti uspješno te educiranju roditelja učinkovitim oblicima pomoći djetetu u učenju.

Sadržaj rada se prilagođava specifičnim teškoćama svakog djeteta. Razvojni, korektivni dio se provodi individualno vježbama senzomotoričke integracije, vježbama opće stimulacije razvoja, logopedskim vježbama i usvajanjem općih predčitačkih vještina. Socijalizacijski dio se provodi u skupini igrama za poticanje socijalne inteligencije, društvenim igrama, stvaranjem kroz pokret, govor, stvaranjem putem likovnog izražavanja i slobodne igre.

Korisnici programa su djeca koja polaze 1. do 4. razred osnovne škole, kod kojih su primijećene teškoće u svladavanju nastavnog gradiva.

Prevenција nasilja u adolescentskim vezama – CESI - Centar za edukaciju i savjetovanja žena

Program je namijenjen adolescentima/cama, a obrađuje teme o obitelji i procesu socijalizacije, seksualnosti adolescenata/ica, spolnoj/rodnoj ravnopravnosti, ljubavi i vezama, moći i nasilju u vezama, ostvarenju kvalitetne veze, ljudskim pravima (pravo na život bez nasilja). Temeljni okvir programa je promicati vrijednosti samopoštovanja, uvažavanja i tolerancije. Sve se teme obrađuju interaktivnim metodama, tj. u radionicama. Program je pripremljen sukladno nastavnom planu i programu i lako ga je integrirati u postojeći školski sustav, tj. u nastavne predmete.

Trafficking – trgovanje ženama i djevojkama – CESI - Centar za edukaciju i savjetovanja žena

Trgovanje ljudima je međunarodni organizirani kriminal, a istraživanja pokazuju da Hrvatska nije samo zemlja tranzita za žrtve trgovanja ljudima nego je postala

zemljom iz koje se osobe na prijevaru odvođe i u koju se dovode zbog seksualnog i drugog prisilnog iskorištavanja. Mlade djevojke iz Hrvatske često su žrtve trgovine u Italiji, Austriji, Njemačkoj, Nizozemskoj i Španjolskoj. Operativni plan za suzbijanje trgovanja ljudima naglašava važnu ulogu organizacija civilnog društva da se na partnerskoj osnovi uključe u provedbu svih mjera i aktivnosti, a najviše na podizanju razine samozaštite i znanja o trgovini ženama i djevojkama. Stoga je važno provoditi edukacije radi preventivnog djelovanja na mlade početkom i tijekom adolescentske dobi te o problemu javno govoriti kako bi se šira zajednica senzibilizirala za ovu problematiku.

Program je namijenjen učenicima srednjih škola, a obrađuje teme o ljudskim pravima, rodnoj/spolnoj ravnopravnosti, zašto ljudi postaju žrtve trgovine, zašto su žene i djeca najčešće žrtve. Temeljni okvir programa je informiranje, educiranje i podizanje svijesti s ciljem eliminacije trgovanja ljudima te promicanje vrijednosti samo/poštovanja, uvažavanja i tolerancije.

CAP – Prevencija napada na djecu – Udruga roditelja Korak po korak

Program je nastao kao posljedica prisutnosti međuvršnjačkog zlostavljanja među djecom kao i zlostavljanja općenito. Programom djeca usvajaju znanja o tome kako se obraniti, potražiti pomoć i izaći iz bespomoćnosti. Istovremeno se razvija osvješćivanje problema zlostavljanja u cijeloj zajednici s ciljem i idejom da se zlostavljanje spriječi. Ciljevi programa su smanjivanje ranjivosti djece i njihove izloženosti verbalnom, tjelesnom i seksualnom zlostavljanju, poboljšanje i proširenje postojećih programa za prevenciju nasilja te podizanje svijesti javnosti o problemu nasilja uključivanjem obrazovnih institucija. Program se provodi u tri dijela: predavanje za sve ljude zaposlene u školi, predavanje za roditelje djece koja sudjeluju u programu te radionica za učenike. U radionicama se igraju uloge kroz tri situacije: ponašanje kad netko stariji iz škole napada dijete i traži novac, ponašanje kad stranac želi namamiti dijete u auto, ponašanje kad je dijete seksualno zlostavljano. Nakon radionica djeca mogu individualno razgovarati o svojim eventualnim iskustvima. U tom slučaju voditelji izvješćuju stručnu službu škole i poduzimaju se daljnje potrebne radnje.

Radom, kreativnošću i druženjem u bolju budućnost – Udruga roditelja i mladih Podbrežnice

Program podrazumijeva kreativni rad i stvaralaštvo djece u društvu vršnjaka, osmišljavanje slobodnog vremena u naselju u kojem žive, te pomoć u otporu prema negativnim pojavama i ponudama koje su prisutne u neposrednom susjedstvu. Program se dosadašnjih godina zasnivao na radu triju radionica: talijanske, dramske i likovne. Sve radionice vode stručne osobe, a primarni je cilj otvorena komunikacija među djecom osjetljive pubertetske dobi. Kroz kreativne radionice dijete uči kako izraziti svoje osjećaje i stavove, sposobnosti i sklonosti, kako razviti maštu i stvaralaštvo, kako bolje razumjeti međuljudske odnose, razvijati govorne i izražajne sposobnosti, razvijati humanost, naučiti surađivati, cijeniti sebe i druge. U 2007. godini su aktivnosti udruge bile usmjerene na okupljanje djece i mladih u radionicama hip-hop plesa. Posebna vrijednost ovog programa je kreativno i osmišljeno provođenje slobodnog vremena djece iz neposrednog susjedstva, čime se ne postiže bolja komunikacija samo među djecom, već i među njihovim obiteljima, stanovnicima naselja.

Bolje spriječiti nego liječiti – Zajednica mladih Trag u beskraju

Ciljevi programa su edukacija i informiranje mladih o problemima vremena i društva u kojem živimo. Program se provodi u naseljima Gradići i Donja Lomnica u suradnji s vrtićima, školama, športskim društvima, KUD-ovima, RETO Centrom i vjerskom zajednicom. Suština programa je aktualizacija gorućih problema putem informiranja te ponuda kvalitetnih odgovora na edukacijskim seminarima, projekcijama dokumentiranih zapisa, športskim susretima i kreativnim radionicama. Vrijednost rada ove udruge je njeno djelovanje na užem lokalitetu, povezivanje s postojećim lokalnim udrugama, društvima i ustanovama te poticanje stanovnika na aktivno uključivanje u brigu o djeci i mladima.

Planiranje prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih

Procjena rizičnih i zaštitnih čimbenika na području Grada Velike Gorice u svrhu planiranja prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih – Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Razumijevanje i identificiranje rizičnih i zaštitnih čimbenika za razvoj poremećaja u ponašanju djece i mladih pomaže zajednicama pri odluci što napraviti kako bi se poremećaji u ponašanju prevenirali i kako bi se promicao zdravi razvoj djece i mladih.

Ciljevi projekta

Procijeniti rizične i zaštitne čimbenike na području grada Velike Gorice na strani pojedinca, obitelji, škole, zajednice i vršnjačkih skupina koji predviđaju angažiranje djece i mladih u rizičnim ponašanjima/poremećajima u ponašanju – zlouporaba alkohola i droga, delinkvencija, nasilje, maloljetničke trudnoće i napuštanje škole.

Procijeniti opseg pojave rizičnih ponašanja/poremećaja u ponašanju u populaciji djece/mladih u dobi od 14 i 15 godina na području grada Velike Gorice (svi učenici svih 8. razreda svih osnovnih škola). Procjenjuje se uključenost u zlouporabu alkohola i droga, delinkvenciju i nasilje.

Predložiti prioritete za preventijsko djelovanje na razini Grada Velike Gorice koji će se temeljiti na procijenjenim rizičnim i zaštitnim čimbenicima i opsegu pojave rizičnih ponašanja/poremećaja u ponašanju.

4.2. Program prevencije ovisnosti “Zajedno više možemo”

Početak školske godine 2007/08. potpisan je Ugovor s Policijskom upravom zagrebačkom o provedbi programa Informativnog centra za prevenciju “Zajedno više možemo”. Program je prezentiran u sklopu Dječjeg tjedna u listopadu 2007. godine. Prema novoj strategiji policijskog djelovanja, policijski službenici, građani i ostale institucije zajednice sudjeluju u rješavanju problema na razini lokalne zajednice. U okviru takve strategije policija u suradnji s institucijama zajednice prepoznaje problem i djeluje u smjeru njegova rješavanja.

Jedan od problema, koji policija nastoji suzbijati preventivnim djelovanjem, jest zlouporaba sredstava ovisnosti. S ciljem rane intervencije, koja podrazumijeva pravovremenu edukaciju i upozoravanje na problem, Policijska uprava zagrebačka je osmislila Program “Zajedno više možemo”. Program je namijenjen učenicima 4. i 6.

razreda osnovnih škola i roditeljima učenika 6. razreda. U programu sudjeluje i kontakt policajac, koji se upoznaje s djecom i roditeljima, te im približava policijsko zanimanje čiji je glavni cilj zaštita i pomoć građanima.

Program se provodi kroz nekoliko faza:

- a) "Mogu ako hoću 1" – za učenike 4. razreda osnovnih škola.
- b) Učenici u pratnji učitelja i kontakt-policajca posjećuju Policijsku postaju Velika Gorica. Kontakt policajac prezentira policijske poslove i ulogu policije te upoznaje učenike s opasnostima droge i uči ih samozaštitnom ponašanju. Učenici dobivaju bilježnicu "Moj podsjetnik" u kojoj mogu naći sadržaje koje su čuli na predavanju.
- c) "Prevenција i alternativa u osnovnim školama" – za učenike 6. razreda.
- d) Policijski službenici na satu razredne nastave održavaju predavanje o vandalizmu i ovisnostima o alkoholu i drogama. Učenicima se dijeli knjižica "Moj otisak prsta" u kojoj su navedene informacije o mjestima na kojima se može potražiti pomoć.
- e) "Mogu ako hoću 2" – za roditelje učenika 6. razreda.
- f) Policijski službenici za kriminalističku prevenciju na roditeljskim sastancima održavaju predavanje o ovisnostima iz perspektive policijskog postupanja, zakonskih posljedica i načina ulaska mladih u svijet ovisnosti. Roditeljima se dijeli brošura "Protiv droge zajedno".
- g) Predstava "Droga" – za učenike 7. i 8. razreda osnovnih škola.
Predstava na duhovit način progovara o odrastanju djece i problemima s kojima se susreću djeca, mladi i njihovi roditelji. Glumci kroz predstavu educiraju djecu o opasnostima alkohola i droge te o načinima odbijanja svih sredstava ovisnosti.
- h) Sajam mogućnosti.
Jednom u tijeku školske godine organizira se Sajam mogućnosti na kojem se predstavlja Policija kao i različite velikogoričke udruge koje okupljaju djecu i mlade. Cilj takvog okupljanja je prezentacija sadržaja kreativnog i sadržajnog provođenja slobodnog vremena koje isključuje društveno neprihvatljiva ponašanja.

4.3. Projekt "Svjetlo u mraku"

Poznato je da na području Grada postoje mjesta na kojima se u večernjim satima okupljaju mladi te konzumiraju alkohol i druga sredstva ovisnosti, a rezultati takvog druženja su ostavljanje nereda, smeća, stakla i sl. Mnoga od tih mjesta su dvorišta škola i vrtića. Praksa je pokazala da postavljanje rasvjete na takvim mjestima utječe na okupljanje mladih i onemogućava ih u aktivnostima štetnim za njih i njihovu okolinu. Osim toga, djeci i građanima na taj se način daje veći osjećaj sigurnosti i zaštite u okruženju u kojem žive.

Tijekom protekle četiri godine postavljena su rasvjetna tijela oko 6 škola i vrtića. U 2008. godini planira se nastavak ovog projekta na mjestima koja se procijene najugroženijima.

4.4. Akcija "Velika Gorica – prijatelj djece"

Grad Velika Gorica sudjeluje u ovoj akciji koja na razini Republike Hrvatske nosi naziv "Gradovi i općine – prijatelji djece". Akciju organiziraju Savez društava Naša djeca Hrvatske i Hrvatsko društvo za preventivnu i socijalnu pedijatriju uz pokroviteljstvo UNICEF-ova Ureda za Hrvatsku. Cilj akcije je motivirati odrasle u gradovima i općinama

Hrvatske da potpunije ostvaruju prava i potrebe djece priznate u *Konvenciji UN-a o pravima djeteta*. Gradsko poglavarstvo je osnovalo Koordinacijski odbor akcije čije zadaće su:

- predlaganje programa aktivnosti svih sudionika akcije,
- donošenje izvedbenog plana za tekuću godinu,
- praćenje izvršavanja plana,
- analiziranje stanja i problema u ostvarivanju akcije,
- poduzimanje mjera za uspješno vođenje akcije,
- evidentiranje postignutih rezultata,
- suradnja sa središnjim koordinacijskim odborom akcije,
- promocija akcije u lokalnim medijima.

Krajem 2007. godine Grad Velika Gorica dobio je i službeni status grada – prijatelja djece. Dobivanje ovog počasnog naziva podrazumijeva nastavljavanje aktivnosti za djecu u istom opsegu s ciljem sustavne skrbi u svim područjima života djece. Počasni naziv je kreiran kao natpisna ploča koja je postavljena na ulazima u grad i ispred zgrade Pučkog otvorenog učilišta.

U listopadu 2008. godine planira se obilježavanje Tjedna djece Grada Velike Gorice. Koordinacijski odbor akcije koordinirat će aktivnostima i dogovoriti provedbu akcije s ustanovama i udrugama na području Grada. Kao i u dosadašnjim akcijama, odabrat će se tema akcije, održati izložba likovnih i foto radova i objaviti list "Prava djece" s literarnim radovima. Posebno će se obilježiti Dan djece Grada Velike Gorice (11. listopada), u školama će se organizirati Dan bez zvona i ocjena, a tijekom cijelog tjedna održavat će se tribine, predstave, okrugli stolovi i radionice za djecu.

4.5. Gradsko vijeće djece i mladih Grada Velike Gorice

Gradsko vijeće djece i mladih održava javne sjednice na kojima se raspravlja o problematici djece i mladih. Na sjednice se pozivaju predstavnici državne i gradske vlasti koji odgovaraju na pitanja djece.

Poslovníkom o radu Gradskog vijeća djece i mladih uređen je način rada vijećnika. Izbor vijećnika u Gradsko vijeće djece i mladih provodi se u svakoj ustanovi. Radna tijela Gradskog vijeća djece i mladih su:

- a) Odbor predškolaca,
- b) Odbor predstavnika učenika od 1. do 4. razreda osnovne škole,
- c) Odbor predstavnika učenika od 5. do 8. razreda osnovne škole,
- d) Odbor srednjoškolaca.

Odbori rade na sjednicama. O radu na sjednici vodi se zapisnik. Odbori imaju predsjednika koji surađuje s predsjednikom Gradskog vijeća djece i mladih, saziva i vodi sjednice odbora te brine o provođenju zaključaka odbora.

Radna tijela Gradskog vijeća djece i mladih mogu tražiti potrebne podatke od službi Grada Velike Gorice.

Sjednica Gradskog vijeća djece i mladih održava se najmanje jednom godišnje. Sjednice Gradskog vijeća održavaju se u prostorima ustanova Grada Velike Gorice, a sjednice i sastanci radnih tijela u Centru za djecu, mlade i obitelj Velika Gorica.

4.6. Centar za djecu, mlade i obitelj Velika Gorica

Centar za djecu, mlade i obitelj je ustanova koju je Grad Velika Gorica osnovao s ciljem pružanja psihosocijalne pomoći djeci, mladima, roditeljima i članovima njihovih obitelji.

U Centru se provode programi za djecu predškolske dobi, za djecu osnovnoškolske dobi, za adolescente i za roditelje te programi edukacije i stručnog usavršavanja djelatnika iz područja prosvjete i socijalne skrbi. Programe provodi stručni tim Centra u suradnji s pedagogima, psiholozima, defektolozima, socijalnim radnicima, odgojiteljima, nastavnicima i profesorima iz ustanova na području Grada Velike Gorice. Centar nije ustanova koja djeluje odvojeno od drugih ustanova na području Grada, već njegova djelatnost upravo nadopunjava postojeće djelatnosti u Gradu.

Programi

Programi se mogu podijeliti na programe pozitivnog razvoja i preventivne programe. U proces savjetovanja mogu se uključiti djeca, mladi, odrasli i obitelji.

- **Programi pozitivnog razvoja** usmjereni su na jačanje vještina, stjecanje znanja i formiranje stavova koji pomažu djeci i mladima u pozitivnom razvoju. To su: tematske tribine za mlade, tematska predavanja za roditelje, Proljetni i Zimski kutak, Ljetna igraonica, Likovna grupa, Plesna grupa, Grupa za izradu nakita, Rad u drvu, Novinarska grupa, Hobby art, Ljetni engleski, Debatni klub, Obiteljska kreativna radionica.
- **Cilj preventivnih programa** je jačanje zaštitnih i smanjivanje rizičnih čimbenika za uključivanje u rizična ponašanja i/ili poremećaje u ponašanju. Oni se mogu smjestiti na tri razine prevencije:
 - *Univerzalna razina* – za cijele populacijske skupine koje nisu identificirane na osnovi individualnog rizika,
 - *Selektivna razina* – za pojedince ili skupine populacije čiji su rizici za razvoj poremećaja značajno viši nego u prosjeku,
 - *Indicirana razina* – za visoko rizične pojedince kod kojih je identificiran minimalan, ali vidljiv znak ili simptom nekog oblika poremećaja u ponašanju.

Preventivni programi imaju vrlo jasno identificirana područja na koja ciljaju (rizične i zaštitne čimbenike), odnosno na koja žele djelovati. Evaluacijom se utvrđuje učinak preventivnog programa na korisnike.

U Centru se u 2008. godini planiraju provoditi preventivni programi na sve tri razine.

Univerzalna razina: Grupa za buduće prvašice, Grupa za buduće roditelje, Roditeljstvo na drugačiji način, Topli kutak, Igraonica za predškolce, Kutići za igru, Lutkarska grupa, Dramska grupa, Sat razrednog odjela, Program *Rastimo zajedno – Prve 3!*, Program *Stresite stres*.

Selektivna razina: Pomoć u učenju, Program podrške roditeljima čijoj je djeci dijagnosticiran ADHD sindrom (Roditelji Brzića), Grupa za učitelje na temu ADHD sindrom, Kreativno-socijalizacijska grupa, Program *To sam ja*.

Indicirana razina: Grupa za djecu s ADHD sindromom (Brzići)

- **Savjetovanje:** Ciljevi savjetovanja su: promjene stavova i ponašanja, rad na interpersonalnim odnosima, rad na odnosu prema sebi te razvoj vještina za

kvalitetniji život djece, mladih ljudi i članova obitelji kako bi uspješno savladali probleme na koje nailaze. Područja rada su: poremećaji u ponašanju, osobni rast i razvoj, obiteljska problematika (odnosi, komunikacija, odgojne vještine).

- **Programi stručnog usavršavanja:** da bi zaposlenici i vanjski suradnici (honorarni suradnici i volonteri) mogli kvalitetno raditi, organizira se profesionalna podrška u obliku supervizija, konzultacija, mentorstva i edukacija koje provode vanjski supervizori i zaposlenici, a koja se planira odvijati kontinuirano. Cilj programa je unapređivanje profesionalnog rada. Za vanjske suradnike planiraju se skupne i individualne konzultacije i tematska predavanja. Za studente – volontere planira se mentorski rad (mentorske skupine i individualni rad) i tematska predavanja. Za suradnike Centra također se planira *Radionica o radionici* – skupina namijenjena budućim voditeljima radionica, vanjskim suradnicima i volonterima. Polaznici programa uče o osnovnim načelima skupnog rada. Za zaposlenike Centra također se planiraju supervizije, timske konzultacije i stručni kolegiji. Supervizije će nastaviti voditi vanjski suradnici – supervizori. Zaposleni će se nastaviti educirati kroz predavanja i radionice koje će se nuditi u Centru i van njega.

Jedna od zadaća Centra je i podrška stručnjacima koji se bave djecom i mladima, a koji rade u školama, vrtićima, Centru za socijalnu skrb, policiji, pravosuđu, zdravstvu, udrugama u Velikoj Gorici. Iz tog se razloga u Centru organiziraju tematska predavanja namijenjena stručnjacima koji se bave djecom i mladima.

Evaluacija rada Centra

Tijekom 2008. godine planira se nastaviti rad na projektu “Planiranje i postavljanje evaluacije rada Centra za djecu, mlade i obitelj Velika Gorica”, koji je započeo s radom početkom 2005. godine. U sklopu projekta radi se na evaluaciji Centra i na evaluaciji pojedinih programa koji se provode u Centru. Evaluacija programa odnosi se na sljedeće programe – “Kreativno socijalizacijska grupa”, “Roditeljstvo na drugačiji način”, “Grupa za buduće prvašiče”, “Brzići – Grupa za djecu kojoj je dijagnosticiran ADHD sindrom”, te “Grupa podrške za roditelje čijoj je djeci dijagnosticiran ADHD sindrom”. Kod navedenih programa su razrađeni specifični ciljevi, te su se kreirali upitnici za evaluaciju učinkovitosti programa. Cilj evaluacije Centra je dobivanje uvida u sliku koju o Centru imaju korisnici i vanjski suradnici Centra i građani Velike Gorice.

4.7. Potpora udrugama koje se bave djelovanjem za djecu, mlade i obitelj

Uz financiranje programa udruga u okviru Programa prevencije društveno neprihvatljivih ponašanja djece i mladih, iz Proračuna se financira djelovanje i programi Udruge za unapređenje odgoja i obrazovanja “Gorica”.

Udruga je predložila programe koji su proizašli iz podataka dobivenih utvrđivanjem, evidentiranjem i sustavnim praćenjem osoba s posebnim potrebama na području Grada Velike Gorice. Rezultati ispitivanja pokazuju da se problemi osoba s posebnim potrebama trebaju rješavati na lokalnoj razini. Sadržaji su osmišljeni u suradnji sa stručnjacima iz područja odgoja i obrazovanja (iz prakse i znanosti) te se mogu primijeniti kao opće dobro na lokalnoj, županijskoj i državnoj razini.

Krajem 2003. god. Udruga je otvorila prvu edukacijsko-rehabilitacijsku igraonicu za djecu s posebnim potrebama koja djeluje u Dječjem vrtiću Velika Gorica (Cvjetno naselje). Temeljna zadaća igraonice je osigurati djeci s teškoćama u razvoju

primjerene poticaje za igru, radi poticaja cjelokupnog razvoja dječjih sposobnosti, kao i davanje potpore roditeljima i kreiranje ozračja za stvaranje partnerskih odnosa obitelji – stručnjak.

Udruga već godinama vodi Savjetovalište za djecu, mlade i odrasle čiji je cilj pružanje stručne pomoći djeci, roditeljima i djelatnicima u sustavu odgoja, obrazovanja i socijalne skrbi.

Tijekom godine Udruga organizira stručne seminare i predavanja za članove udruge i druge stručne djelatnike radi unapređivanja kvalitete stručnog rada.

4.8. Promidžba i informiranje

Promotivni materijal “Hvali Zagreb, drž’ se Gorice”

Promotivni materijal pod nazivom “Hvali Zagreb, drž’ se Gorice” za djecu, mlade i roditelje sadrži podatke o aktivnostima koje se provode na području Grada Velike Gorice s adresama i brojevima telefona putem kojih se mogu dobiti informacije i zatražiti pomoć. Krajem godine tiska se promotivni materijal koji sadržava informacije o aktivnostima, sadržajima i programima na području Grada koji se dijeli svim učenicima osnovnih i srednjih škola.

Radio-emisija “Zvonjalica”

Mediji su posebno važan činitelj u provedbi programa koji se odnose na djelovanje za djecu i mlade. Suradnja s medijima je značajna zbog često pogrešnog, senzacionalističkog pristupa događajima koji su vezani uz rizična ponašanja djece i mladih. Zato je važno provoditi kontinuiranu medijsku promociju sadržaja i aktivnosti za djecu i mlade na području Grada.

Iz tog se razloga na RVG-u emitira emisija “Zvonjalica” koju vode i uređuju djeca (učenici svih velikogoričkih osnovnih škola). Cilj emisije je edukacija, aktivno stvaranje i kreativno izražavanje djece na području medijske kulture.

4.9. Vodič za roditelje

Tijekom Dječjeg tjedna u listopadu 2007. godine predstavljen je Vodič za roditelje (autorice: A. Mataga Tintor, S. Puljiz) koji je namijenjen velikogoričkim roditeljima. U Vodiču su obrađene teme vezane uz djetinjstvo i odrastanje djece te pitanja i problemi s kojima se susreću roditelji u svojoj zahtjevnoj roditeljskoj ulozi. Poglavlja obrađena u Vodiču su: prava djece, rano djetinjstvo i predškolska dob, zdravlje djece, obrazovanje, slobodno vrijeme, šport, Centar za djecu, mlade i obitelj, poremećaji u ponašanju i djeca s teškoćama u razvoju. Na kraju svakog poglavlja nalaze se odgovori na pitanje “Kome se obratiti?”. Posljednje poglavlje Vodiča je adresar u kojem su navedene ustanove, udruge, institucije, službe i privatne prakse koje se bave djecom i mladima. Vodiči su podijeljeni svim roditeljima čija su djeca polaznici dječjih vrtića i učenici osnovnih škola.

5. Zaključak

Razmišljajući o putu razvoja i odrastanja djece, o problemima koji se pojavljuju na tom putu, nameće se pitanje koja je uloga lokalne zajednice u području koje je još uvijek usmjereno prvenstveno prema obitelji i školi. Praksa pokazuje da obitelj i škola ne mogu samostalno rješavati složene probleme odgoja i odrastanja djece. Stoga je uloga uprave lokalne zajednice izuzetno važna u osmišljavanju i oblikovanju programa djelovanja za djecu. Iako lokalne zajednice imaju mnogo zajedničkih obilježja, ne postoji jedinstveni model djelovanja za djecu koji se može primijeniti u svakoj lokalnoj zajednici. Programi se u različitim zajednicama međusobno razlikuju po svom sadržaju zbog različitih potreba i problema koji ovise o specifičnostima svake lokalne zajednice.

Programi za djecu u Gradu Velikoj Gorici prilagođavaju se potrebama djece i roditelja te se razvijaju u skladu s promjenama koje se događaju u lokalnoj zajednici i društvu u cjelini. Iskustva pokazuju da na kvalitetu, pa tako i na uspješnost programa, utječe više činitelja: ozračje u kojem inicijative počinju, suradnja između stručnjaka, ustanova i institucija, politika koja podržava napore stručnjaka, postojanje uvjeta za provedbu programa, senzibiliziranje javnosti i znanstvena utemeljenost programa. Programi za djecu mogu biti uspješni i kvalitetni jedino ako predstavljaju cjelovit, sustavan i sveobuhvatan proces u kojem sudjeluju sve raspoložive snage u lokalnoj zajednici.

LITERATURA:

Konvencija o pravima djeteta (2001) Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.

Program djelovanja za djecu i mlade Grada Velike Gorice za 2008. godinu (2007) Službeni glasnik Grada Velike Gorice 20/07.

Program prevencije društveno neprihvatljivih ponašanja djece i mladih za 2008. godinu (2008) Službeni glasnik Grada Velike Gorice 2/08.

Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine (2006) Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Programmes for Children in the City of Velika Gorica

Arijana Mataga Tintor, M.A.
The City of Velika Gorica
Administrative Department for Social Activities,
Education and Pre-school Education

PROFESSIONAL ARTICLE
UDK 372.32(497.5 Velika Gorica)
37.061(497.5 Velika Gorica)
352(497.5 Velika Gorica):37

SUMMARY

Having signed and ratified the Convention on the Rights of the Child, the Republic of Croatia has assumed responsibilities arising therefrom. The Convention is legally binding and the parties thereby undertake to abide by its provisions. It is therefore understandable that priority activities for children on national level are being established comprising frameworks within which activities in various areas of upbringing and growing up of children are to be conducted. The aforementioned priority activities for children are contained in a document entitled National Plan of Activities for the Rights and Interests of Children from the Year 2006 until the Year 2012. The active involvement of local community in the development of a programme containing concrete measures and activities for children in a specific area is a good model of local community that takes special care of its youngest citizens and meets the requirements set forth in the National Plan of Activities for Children.

Local community is determined by the people living together in a particular area and having common needs and problems. The shaping of local environment depends on the system of local government organized around rules defined in formal legal terms which should provide for a quality and healthy living of the inhabitants of the local community. It follows that local community administration shares responsibility for creating a safe, stimulating and healthy environment for upbringing and growing up of children. In line with these postulates the Action Programme for Children is being implemented in Velika Gorica area. It is adopted every year, together with the budget, by a representative body, which ensures organizational and financial conditions for the implementation of the Programme. The peculiarities of local community and changes taking place within it influence the Programme that develops and conforms to the needs of children and parents.

Key words: *children, local community, programmes for children, the City of Velika Gorica, local government, prevention*

Kinderprogramme in der Stadt Velika Gorica

Mr. sc. Arijana Mataga Tintor

Stadt Velika Gorica

Verwaltungsabteilung für soziale Angelegenheiten,

Bildungswesen und Vorschulerziehung

FACHARTIKEL

UDK 372.32(497.5 Velika Gorica)

37.061(497.5 Velika Gorica)

352(497.5 Velika Gorica):37

ZUSAMMENFASSUNG

Mit der Unterzeichnung und Ratifizierung der Kinderrechtskonvention hat die Republik Kroatien alle daraus hervorgegangenen Verpflichtungen übernommen. Die Konvention hat Gesetzeskraft und verpflichtet Parteien, sich an deren Bestimmungen zu halten. Deshalb ist verständlich, dass auf nationaler Ebene vorrangige Aktivitäten für Kinder bestimmt werden, die Rahmen beinhalten innerhalb welcher es notwendig ist, in verschiedenen Bereichen der Erziehung und Erwachsenwerden von Kindern zu handeln. Die erwähnten vorrangigen Aktivitäten für Kinder beinhaltet das Dokument „Nationale Aktivitätenplan für Kinderrechte und –interesse von 2006-2012“. Die lokale Gemeinschaft aktiv einzuschließen in die Anfertigung von konkreten Massnahmen und Aktivitäten für Kinder aus einem bestimmten Gebiet, stellt ein gutes Model der lokalen Gemeinschaft dar, die sich besonders um die jüngsten Mitbewohner kümmert und die den Rahmen des festgelegten Nationalen Aktivitätenplans für Kinder erfüllt.

Die lokale Gemeinschaft bestimmen Menschen, die in einem Raum zusammenleben und gemeinsame Bedürfnisse und Probleme haben. Die Gestaltung der lokalen Umgebung hängt vom System der kommunalen Selbstverwaltung ab, die durch formalrechtlich definierte Regeln organisiert wird und die ein qualitätsreiches und gesundes Leben Mitwohnern der lokalen Gemeinschaft ermöglichen sollte. Daraus lässt sich schließen, dass die lokale Gemeinschaft die Verantwortung teilt für die Gestaltung einer sicheren, fördernden und gesunden Umgebung, in der Kinder erzogen und dort erwachsen werden. Diese Grundsätze genießend wird in der Stadt Velika Gorica das Aktionsprogramm für Kinder durchgeführt und das Programm wird jedes Jahr vom Vertretungskörper neben dem Haushaltsplan beschlossen. Das bedeutet, dass organisatorische und materielle Bedingungen geschaffen werden, um das Programm umzusetzen. Die Besonderheiten der lokalen Gemeinschaft und Änderungen, die sich dort abspielen, beeinflussen das Programm, das sich anpasst und den Bedürfnissen von Kindern und Eltern anpasst.

Schlüsselwörter: Kinder, lokale Gemeinschaft, Programme für Kinder, Stadt Velika Gorica, kommunale Selbstverwaltung, Vorbeugung

Igrajmo se kviza

U IFLA-inim Smjernicama za knjižnične usluge za djecu¹ ističe se: "...otvoreno, privlačno i sigurno mjesto..." – tako bi djeca trebala doživljavati knjižnicu. Iako su mnoge naše knjižnice u materijalnom smislu (prostor, oprema)² daleko od idealnog, entuzijazmom i maštovitošću dječjih knjižničara one zaista postaju takvo mjesto.

Danas su dječje knjižnice namijenjene svim dobnim skupinama: od beba do tinejdžera, roditeljima i svima zainteresiranima. To je uvjetovano sve većom orijentacijom na ljudska prava i prava svakog pojedinca, pa tako i svakog djeteta, na pismenost, informaciju, obrazovanje i cjeloživotno učenje.

Ovdje ćemo opisati jedan segment rada s najbrojnijom kategorijom korisnika dječje knjižnice, djecom osnovnoškolske dobi.

Navedene Smjernice definiraju da dječje knjižnice trebaju zadovoljavati informacijske i kulturne potrebe te potrebe za razonodom i zabavom djece u zajednici. Stoga su i usluge raznovrsne: uz posudbu raznolike građe, pružanje informacija, edukacije za korištenje knjižnice i informacijsko opismenjivanje, organiziraju se razni kreativni programi.

Prema anketi³ koju je 2001. godine u dječjim knjižnicama radila Komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež Hrvatskoga knjižničarskog društva, najčešće aktivnosti namijenjene djeci osnovnoškolskog uzrasta su sljedeće: skupni posjeti knjižnici, izložbe (tematske i dječjih radova), likovne radionice, književni susreti, predavanja, dramske i lutkarske grupe, računalne igraonice, kreativne radionice, satovi lektire. Kao vrlo učestala aktivnost navode se i kvizovi.

Prije dvadesetak godina na dječjem odjelu Knjižnice Marina Držića započeli smo s organizacijom kviza. Tada popularne televizijske emisije za djecu (primjerice, Nedjeljni zabavnik) i kvizovi za odrasle (Kviskoteka, Brojke i slova, Kolo sreće) pomogle su ideji za osmišljavanje kviza. Ne želeći organizirati kvizove samo kao povremene aktivnosti, za koje bi se djeca, po preporučenoj/zadanoj literaturi, posebno pripremala (vezano uz neku temu ili obljetnicu), nastojali smo privući djecu aktivnošću koja će ih zabaviti, u kojoj će provjeriti svoje znanje i ponešto naučiti.

U Knjižnici Marina Držića kviz se kontinuirano odvija, uz istu voditeljicu, dipl. knjižničarku, do danas. Jedanput tjedno, tijekom školske godine, djeca osnovnoškolskog uzrasta (najčešće od drugog do osmog razreda) slobodno dolaze i uključuju se u aktivnost, bez posebnih prijava.

Okupljena djeca u dogovoru s voditeljicom formiraju dvije ekipe (A i B) približne dobi. Kviz se sastoji od više igara, a osnovnu jezgru čine sljedeće igre:

■ PITANJA – ODGOVORI

Svaka ekipa odgovara na 10 pitanja, a ovo su vrste pitanja:

- pitanja s kratkim odgovorom (npr. *U kojoj kraljevini živi kraljević Kaspijan?*;

¹ Smjernice za knjižnične usluge za djecu (2004). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.

² Stričević, I., Čičko, H., Križanić Delač, Đ. (2006) Knjižnične službe i usluge za djecu u hrvatskim narodnim knjižnicama: razvoj, stanje i perspektive. Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 49 (1), 22-36

³ ibid

Zagreb od Londona dijeli točno 16 – čega? Koja je ptica najbrži plivač?

- da – ne pitalice (npr. *Bubamare su pretežno mesožderi?*)
- abc pitalice: (npr. *Heksametrom se služe: a) moreplovci, b) književnici, c) liječnici*)
- dopunjaljke (npr. *Dopunite naslov knjige: Tajna zlatnog---* ; *Dopunite poslovicu: Tko umije njemu---*)

■ TAJANSTVENI POJAM

Naizmjeničnim traženjem suglasnika ili samoglasnika i upisivanjem pod određene brojeve ekipe pokušavaju doći do rješenja zadanog pojma (naslov knjige, izreka, osoba, događaj i sl.):

Primjerice, traži se naslov knjige H. Hitreca

1	2	3	4	5
P	R	I	Č	E

6	7
I	Z

8	9	10	11	12	13
D	R	Ž	I	Ć	A

■ PANTOMIMA

Jedan igrač iz ekipe pantomimom pokazuje svojim suigračima zadane pojmove, primjerice, zadani su naslov knjige: *Ključić oko vrata*, zanimanje: *stolar* i predmet: *povećalo*.

■ SLOVO NA SLOVO

U ovoj se igri služimo istoimenom igrom (izdavač: Grafika-grafoprint). Od zadanih slova (12 suglasnika i 12 samoglasnika) treba složiti što više dužih riječi uz određena pravila (primjerice, najkraća riječ smije imati tri slova, riječi ne mogu biti vlastita imena, glagoli moraju biti u infinitivu).

■ MEMORIJA

Određeno vrijeme (30 sekundi) djeca promatraju sličice s predmetima (broj ovisi o broju igrača), a nakon što se sličice maknu, potrebno je zapisati što više zapamćenih predmeta.

■ SLOŽI NASLOVE

U što kraćem vremenu potrebno je složiti točne naslove knjiga čije su riječi pomiješane na papirićima, primjerice:
npr.

BAŠ

MI

ŽAO

E,

NIJE

■ TKO ĆE SPRETNIJE!

Ovo je igra natjecanja u vještini, a najčešće su igre *Dan – noć*, *Podizanje graha čačkalicama*, *Stolice* i sl. (pravila ovih igara i ideje za mnoge druge mogu se naći u knjigama navedenima na kraju teksta).

■ ZAGONETNI PREDMET

Postavljanjem pitanja na koja voditelj može odgovoriti s “da” ili “ne” ekipe pokušavaju što prije pogoditi o kojem se predmetu radi.

■ NA SLOVO, NA SLOVO...

Potrebno je napisati što više riječi na zadano slovo u određenom vremenu (1 minuta), držeći se nekih pravila, primjerice, ne priznaju se vlastita imena, imenice moraju biti u nominativu jednine, glagoli u infinitivu.

Sve igre se boduju, a pobjednik je ekipa koja skupi najviše bodova. Pobjednici ne dobivaju nagrade (ponekad se počastimo bombonima), a zajednička nagrada je ugodno druženje koje ovdje ipak ne možemo u potpunosti dočarati. Statistika kaže (godišnje Izvješće o radu Knjižnice) da se tijekom svake godine održi oko 40 kvizova u kojima sudjeluje približno 250 djece.

Danas dječje knjižnice imaju velik izbor građe (knjižne i neknjižne) koja može pomoći u osmišljavanju kvizova i sličnih aktivnosti. Ovdje donosimo mali izbor iz zbirke koje se mogu pronaći u dječjim knjižnicama.

KNJIGE

Allue, J. M. Velika knjiga igara. Zagreb: Profil, <2001?>.

Batlloori, J. (2008) Velika knjiga igara 2 : 250 najboljih igara za svaku dob. Zagreb: Profil International.

Bennett, S. J. (2001) 365 dana bez televizije: igre za svaki dan u godini. Zagreb: Mozaik knjiga.

Betazzi, M. C. Mali priručnik za igre u kući. Zagreb: Trsat, <2007?>.

Dietrich, R. (2007) Logično misliti, učiti i vježbati : <144 matematičko-logičke zagonetke>. Zagreb: Alka script.

Dosadno mi je – što da radim: priručnik za razvijanje dječje kreativnosti, 4. dopunjeno izd. (2001) Zagreb: Školska knjiga.

Goluža, L. (1990) Kviskoteka: igra kvizova. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.

Krowatschek, D. (2007) IQ trening: razmišljanje objema polovicama mozga. Zagreb: Alka script.

Martin, L. Igre od glave do pete. <100 igara za stopostotnu zabavu>. Zagreb: Profil International, <2004?>.

Pejić, V. (2000) Kvizburger: 2001 pitanje za 2001 odgovor. Osijek: Grafika.

Pejić, V. (2003) Kvizburger 2: 2004 pitanja za 2004. godinu. Osijek: Grafika.

Poehls, V. (2007) Razmišljanje kao šport za sveznalice. Zagreb: Alka script.

Poehls, V. (2007) Gimnastika uma za one koji drukčije razmišljaju. Zagreb: Alka script.

1000 pitanja i odgovora (2003) Zagreb: Mozaik knjiga.

ELEKTRONIČKA GRAĐA

Goluža, L. (2000) Asocijacije: igra iz Kviskoteke. Zagreb: 32 bita.

IQ: trening testovi inteligencije (2006) Zagreb: Dominativ.

Logičke igre: igre za razvijanje uma (2006) Zadar: DiviCo.

Sraz 2.002. (cop. 2002) Zagreb: 32 bita.

Školski sraz: borba znanjem – 3 razred: program za zabavno učenje (cop. 2005) Zagreb: Croatia records <etc.>.

Školski sraz: borba znanjem – 4 razred: program za zabavno učenje (cop. 2005) Zagreb: Croatia records <etc.>.

Školski sraz: borba znanjem – 5 razred: program za zabavno učenje (cop. 2005) Zagreb: Croatia records <etc.>.

Školski sraz: borba znanjem – 6 razred: program za zabavno učenje (cop. 2005) Zagreb: Croatia records <etc.>.

Školski sraz: borba znanjem – 7 razred: program za zabavno učenje (cop. 2005) Zagreb: Croatia records <etc.>.

Školski sraz: borba znanjem – 8 razred: program za zabavno učenje (cop. 2005) Zagreb: Croatia records <etc.>.

DRUŠTVENE IGRE

BOGGLE: trominutna igra riječi (1997) Zagreb: Magma <distributer>.

RIJEČ NA RIJEČ: trodimenzionalna igra slaganja riječi (2000) Zagreb: Magma <distributer>.

RUMMIKUB. Zagreb: Magma < distributer>, <2006?>.

SCRABBLE: svjetska vodeća igra riječi (1996) Enfield: Spears Games.

SLOVO NA SLOVO (2001) Zagreb: Grafika-grafoprint

TKO ŽELI BITI MILIJUNAŠ (2002) Zagreb: Magma < distributer>.

TKO ŽELI BITI MILIJUNAŠ: junior (2003) Zagreb: Magma < distributer>.

VESELA MATEMATIKA (2001) Zagreb: Grafika-grafoprint.

Đurđica Križanić Delač
Knjižnice grada Zagreba - Knjižnica Marina Držića

Događanja

Events

Ereignisse

DIJETE I DRUŠTVO

Međunarodno predstavljanje Inicijative Vijeća Europe za ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece

International Launch of the Council of Europe Initiative for the Abolishment of Corporal Punishment of Children

Internationale Vorstellung der Initiative des Europarates für Beseitigung körperlicher Züchtigung

DIJETE I DRUŠTVO

Tijek, pozadina i naglasci Inicijative Vijeća Europe protiv tjelesnog kažnjavanja djece

U organizaciji Vijeća Europe i domaćinstvu Republike Hrvatske, dana 15. lipnja 2008. u Zagrebačkom kazalištu lutaka je pred domaćom i inozemnom javnošću pokrenuta **Inicijativa Vijeća Europe protiv tjelesnog kažnjavanja djece**. Čast da bude zemlja domaćin Hrvatskoj je priskrbila činjenica da je ona u skupini od nešto više od 1/3 zemalja koja je zakonski zabranila tjelesno kažnjavanje djece. Time je još jednom potvrđena tradicionalna suradnja RH i Vijeća Europe, na pripremi i provedbi međunarodnih događanja, posebice na području zaštite prava najranjivijih društvenih skupina – djece, žena i osoba s invaliditetom, pri čemu je Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti pružilo svu potrebnu logističku pomoć.

Inicijativa VE protiv tjelesnog kažnjavanja djece, koje je ujedno i najrašireniji oblik nasilja nad djecom širom svijeta, rezultat je **Trećeg sastanka na vrhu predsjednika država i vlada Vijeća Europe, održanog u Varšavi 2006**. Slijedom navedenog, VE je na tom sastanku donijelo odluku da se pokrene široka akcija kako bi se u Europi nasilje nad djecom zaustavilo u svim okolnostima – u školi, kaznenim ustanovama i ustanovama alternativne skrbi, te posebice u obitelji, te kako bi se stvorila zajednička sinergija na području dječje skrbi i kako bi se oko nje okupili visoki dužnosnici, parlamentarci, predstavnici lokalnih vlasti, pravobranitelji, predstavnici civilnog društva, novinari, pa i “celebrities” (u svrhu vidljivosti akcije i jačanja svijesti građana), ali i djeca i njihovi roditelji. Ova Inicijativa također predstavlja i središnji nastavak **programa “Izgradnja Europe za djecu i s djecom”** započetog pred dvije godine u Monaku.

Dodatno, Inicijativa je na području Europe podržavajuća i kompatibilna s **UN-ovom Studijom o nasilju nad djecom** kojoj je cilj na globalnoj razini suzbiti praksu kažnjavanja djece već u 2009.

Događanje u Zagrebu počelo je dan ranije, u subotu **13. lipnja 2008.**, **organizacijom večere** od strane potpredsjednice Vlade RH i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Jadranke Kosor, u Hotelu Westin, a kojom prigodom su razmijenjena mišljenja oko različitih aspekata kažnjavanja djece. I kao što će to više puta biti ponovljeno tijekom pokretanja Inicijative u Zagrebačkom kazalištu lutaka, Hrvatskoj su upućene pohvale od strane VE za prihvata domaćinstva, posebice od strane zamjenice glavnog tajnika Vijeća Europe, Maud de Boer Buquicchio. Potpredsjednica Kosor zahvalila se VE na ukazanom povjerenju i izboru Hrvatske kao zemlje koja na ovom području ima napredno zakonodavstvo.

Prigodom **pokretanja Inicijative u Zagrebačkom kazalištu mladih, u nedjelju 15. lipnja 2008.** zabilježen je dobar odaziv gostiju iz inozemstva – pretežito na razini ministara i državnih tajnika/ca, te visokih predstavnika/ca međunarodnih organizacija i agencija koje se bave zaštitom prava djece, kao što su: **Maud de Boer Buquicchio**, zamjenica glavnog tajnika Vijeća Europe, **Maria Calivis**, direktorica UNICEF-a za ovaj dio Europe, te **Yanghee Lee**, predsjedavajuća UN-ovog Odbora za prava djeteta,

ali i prisutnost domaćih stručnjaka i dužnosnika uključenih u aktivnosti na ovome području.

I. Potpredsjednica Vlade RH i ministrica obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, **Jadranka Kosor**, čiji je angažman bio ključan pri prihvatu ovog domaćinstva i **Maud de Boer Buquicchio**, zamjenica glavnog tajnika Vijeća Europe otvorile su skup, predstavljajući glavne ciljeve Inicijative. U nastupnim govorima istaknuto je: kako zabrana tjelesnog kažnjavanja djece nije u svim zemljama prihvaćena kao nacionalni i politički prioritet¹, te kako dječja prava nisu manja od onih koja pripadaju odraslima, te kako ne mogu biti percipirana kao “mini” prava (de Boer Buquicchio), te je također ukazano na važnost pokretanja Inicijative na nacionalnoj, regionalnoj i globalnoj razini kao i ulogu medija u njenom širenju u europskim pa i svjetskim okvirima (Kosor).

II. **Središnja rasprava** usredotočila se na teme o tjelesnom kažnjavanju djece kao obliku nasilja, potrebi njegovog ukidanja, te načinima provedbe zabrane kroz pravnu reformu, kao i pozitivno roditeljstvo i podizanje razine svijesti o sadržaju dječjih prava. Nastupili su brojni govornici iz različitih područja, a kako bi se što svestranije osvijetlio fenomen koji ima svoju genezu, uzroke i razloge, ali u mnogim slučajevima i široku podršku okoline, te su ilustrativno učinjeni određeni naglasci iz predstavljenog²:

- 2006. UN Odbor za prava djeteta donio je Opće preporuke br. 8 o pravu djece na zaštitu od tjelesnog kažnjavanja (Lee);
- nasilje je uzrok umanjivanja učinaka na drugim područjima, kao što su prehrana, obrazovanje i zdravlje³ (Calivis);
- postoji potreba za zadržavanjem cjelovitog pristupa, odnosno “nulte tolerancije” i za nepristajanjem na procjene u kojoj mjeri je i kada nasilje dopušteno (Hammarberg)⁴;
- tjelesno kažnjavanje djece ima posebne značajke: često predstavlja uvriježenu odgojnu metodu, društvena osuda je mala, ne poštuje se odabir djeteta koji ne želi biti kažnjen, predstavlja gubitak kontrole nad roditeljskim obvezama (Jelavić)⁵;
- postoji potreba za razumijevanjem fenomena i promjenom svijesti na ovom području, a ne za kriminalizacijom (Newell)⁶;
- štetne posljedice tjelesnog kažnjavanja odražavaju se na mentalno zdravlje, gubitak samokontrole i porast agresije kod djece, te su nužne preporuke za

¹ Samo 18 zemalja VE zakonski je uredilo ovo područje.

² Vidi dalje sažetke dostupnih predavanja.

³ Danas je samo 2,4% djece u svijetu zakonski zaštićeno od svih oblika nasilja.

⁴ Tomas Hammarberg, povjerenik za ljudska prava u VE (obratio se preko video-linka).

⁵ Mila Jelavić, pravobraniteljica za djecu, RH.

⁶ Peter Newell, predstavnik Globalne inicijative za ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece, Velika Britanija.

- pozitivno roditeljstvo (Pećnik)⁷;
- potrebno je uključiti zagovaranje dječjih prava kroz sve aktivnosti VE i politike država članica, kao i usko surađivati s UN-om (Ertman)⁸
 - Europska konvencija o ljudskim pravima obvezuje države članice VE na donošenje preventivnih mjera za zaštitu djece od nasilja, kao i na učinkovitu istragu o zločinima, te na kažnjavanje počinitelja, a Europski sud za ljudska prava razmatra slučajeve tjelesnog kažnjavanja djece prema čl. 3. (zabrana mučenja i zlostavljanja), i čl. 8. Konvencije (pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života).

Cjelokupna rasprava navodi nas na zaključak o potrebi snaženja suradnje među svim akterima, ali i na regionalnoj i globalnoj razini, kao i na potrebu stvaranja jedinstvene sinergije, jer ukorijenjenost, koja je na strani ovog fenomena, njegova raširenost, a nadasve današnja učestalost traži sveobuhvatnu strategiju u borbi za njegovo suzbijanje.

III. Nakon prvog dijela, u kojem su se na stručnoj razini tražili odgovori na brojne aspekte ovog fenomena, uslijedio je poslijepodnevni dio na kojem je **svečano predstavljena Inicijativa, u medijskom smislu “Kampanja”**.

Igrokazom koji je uključio kazališnog profesionalca te u istom smislu i režiran tekst, uz interaktivno sudjelovanje visokih gostiju, sada u publici (gospođe: Kosor, Buquicchio i Lee) djeci su približene osnovne poruke Kampanje za zaustavljanje tjelesnog kažnjavanja djece.

Također je **prvi puta u Europi prikazan TV spot “Podignite ruku protiv tjelesnog kažnjavanja djece”** koji ima jaki vizualni identitet, vrlo dojmljiv i razumljiv svima, a nadasve djeci. Poruka koja sugerira da “ruka” ima zadaću zaštite i brige, a ne udarca i prijetnje, prevedena je na hrvatski jezik, te je predviđena za redovito TV emitiranje.

IV. U finalnom dijelu, gospođa de Boer Buquicchio izložila je razloge za ukidanje tjelesnog kažnjavanja djeteta, kao što su: kršenje ljudskih prava i digniteta djeteta, neučinkovitost discipliniranja djeteta, te je istakla potrebu za ukidanjem takvog kažnjavanja u svim okolnostima (kuća, škola, ustanove za djecu itd.), ukazavši pri tome i na brojne dokumente kojima je na međunarodnom planu ova materija regulirana – *UN-ova Konvencija o pravima djeteta*, Europska konvencija o ljudskim pravima, te preporuke Parlamentarne skupštine VE, kao i UN-ovog Obora za ljudska prava. Uz zakonske izmjene, nužno je usporedno promicati vrijednosti pozitivnog roditeljstva te podizati opću svijest na ovom području, kao i osigurati široko partnerstvo s UN-ovim agencijama i civilnim organizacijama.

⁷ Ninoslava Pećnik, članica Radne skupina VE za roditeljske vještine, Hrvatska.

⁸ Irma Ertman, tematska koordinatorica za dječja prava u VE.

Potpredsjednica Kosor pozvala je na snažnije uključivanje vlada u promicanje roditeljskih vještina i osvješćivanje javnosti, a u što Hrvatska, i nakon desetljeća zakonske regulacije zabrane tjelesnog kažnjavanja djece, također ulaže znatne napore, primjerice, kroz donošenje nacionalnih dokumenata u područjima kao što su: populacijska politika, zaštita djece od nasilja i promicanje dječjih prava i interesa itd. Pozvala je vlade, ali i sve društvene aktere da rade za najbolju dobrobit djeteta, te da stvore okruženje gdje je obitelj potpora djeci, a društvo uređeno na način da pruža podršku žrtvama nasilja i psiho-socijalni tretman nasilnicima.

V. Konferencija za tisak izazvala je veliku pažnju medija te su, u nazočnosti brojnih novinara, gđe de Boer Buquicchio i Kosor dodatno obrazložile glavne razloge i poruke Kampanje, kao i obostrane aktivnosti s kojima će obje strane nastaviti djelovanje na približavanju “nultoj toleranciji” na području zaštite djece od nasilja.

Potpredsjednica Kosor pozvala je medije da se aktivno uključe u Kampanju kako bi sve zemlje, koje još nisu regulirale ovo područje, dobile što jasniju poruku. Također je iskazala svoje zadovoljstvo što je Hrvatska, koja ima široki zakonski okvir na ovom području – od Ustava, preko organskih zakona do posebnih zakona i nacionalnih dokumenata, odabrana za domaćina ovog događaja na koji su pristigli predstavnici iz 24 zemlje. Sve prisutne izvijestila je i o namjeri pokretanja nacionalne kampanje u Hrvatskoj u kojoj je, unatoč dobrom zakonodavnom okviru, potrebno nastaviti s osvješćivanjem o negativnim učincima tjelesnog kažnjavanja djece. Predviđa se i aktivno uključivanje stručnjaka, a posebice predstavnika sudskih vlasti kako bi se analizirao i po potrebi dopunio sadašnji zakonodavni okvir, kao i provedba sveobuhvatnog istraživanja javnosti u svrhu utvrđivanja stvarnog stanja na ovom području.

Gospođa Elda Moreno iz VE navela je kako je okvirno je utvrđeno da u mnogim zemljama od 47% do 84% odraslih smatra tjelesno kažnjavanje djece dopustivim, kao i da je od 53% do 93% djece bilo žrtvom tjelesnog kažnjavanja.

Gospođa De Boer Buquicchio je naglasila kako krajnji cilj ove Inicijative nije kriminalizacija roditelja, te kako u zemljama koje su regulirale ovo područje (primjerice Švedska) nije došlo do porasta kažnjavanja roditelja i oduzimanje djece. Istinska svrha je razviti alternativne metode za podizanje i odgoj djece. U tome smjeru će VE, ali i ona osobno, nastaviti sa zagovaranjem ukidanja prakse tjelesnog kažnjavanja djece, kao i pružanjem pravnih savjeta zemljama koji se žele pridružiti Inicijativi.

VI. Lutkarskom predstavom “Čarobna frula”, W. A. Mozarta, na kojoj su prisustvovala djeca, dodatno je podignuta atmosfera cijelom događanju i pokretanju same Inicijative, te je time i samo događanje formalno okončano.

Završno, može se reći kako je Kampanja o nultoj toleranciji prema kažnjavanju djece kao i svijesti o neprihvatljivosti takve prakse, krenula u Europu prema svim

državama, a posebice onima koji zabranu kažnjavanja djece još nisu ozakonili, kao i da je događanje u Zagrebačkog kazalištu lutaka učvrstio zagovaračku poziciju koju Hrvatska na ovom području gradi i promovira u suradnji s najznačajnijim međunarodnim organizacijama na području zaštite prava djeteta. Međutim, kako je u domaćem okviru, unatoč činjenici već desetogodišnje zabrane zakonskog kažnjavanja djece, i dalje prisutno vjerovanje da je kažnjavanje u određenim okolnostima legitimno i korisno za djecu, Hrvatska će zasigurno odgovoriti i na taj izazov, te učiniti daljnje korake za osvješćivanjem potrebe o zabrani tjelesnog kažnjavanja djece, a kako bi omogućila da svijest o pozitivnom roditeljstvu ima mjesto u svakom domu u Hrvatskoj. U tome će smislu uskoro započeti i provedba Nacionalne kampanje za ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece koja će se odvijati kako na državnoj, tako i na lokalnim razinama, te će biti provedena i kroz sve dostupne medije.

Romana Kuzmanić Oluić, dipl. iur.

DIJETE I DRUŠTVO

Inicijativa Vijeća Europe protiv tjelesnog kažnjavanja djece

***Međunarodno predstavljanje kampanje,
Zagreb, 15. lipnja 2008.***

***u suradnji s Ministarstvom obitelji, branitelja i
međugeneracijske solidarnosti Republike Hrvatske***

Program

Nedjelja, 15. lipnja 2008.

Mjesto: Zagrebačko kazalište lutaka (Adresa: Ulica baruna Trenka 3, Zagreb)

8.30 Registracija sudionika

9.00 Uvodne riječi

- Gospođa Maud de Boer-Buquicchio, zamjenica glavnog tajnika Vijeća Europe
- Gospođa Jadranka Kosor, potpredsjednica Vlade Republike Hrvatske i ministrica obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

9.10 Rasprava: Ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece: Pitanja i odgovori
Moderator: Georgios Moschos, zamjenik pravobranitelja, načelnik Odjela za dječja prava (Grčka)

1. pitanje: Što je tjelesno kažnjavanje djece? Je li ono oblik nasilja?

- gđa Yanghee Lee, predsjedateljica Odbora UN-a za prava djeteta
- gđa Maria Calivis, ravnateljica regionalnog ureda UNICEF-a za CEE/CIS/Baltik
- gđa Lorriann Robinson, savjetnik za politiku, Nacionalno društvo za sprječavanje okrutnosti prema djeci

2. pitanje: Zašto bismo trebali ukinuti tjelesno kažnjavanje?

- video poruka g. Thomasa Hammarberga, Povjerenika Vijeća Europe za ljudska prava

- gđa Paivi Hirvela, sutkinja Europskog suda za ljudska prava
- gđa Džamila Stehlíková, ministrica za ljudska prava i manjine (Republika Češka)
- gđa Mila Jelavić, pravobraniteljica za djecu (Republika Hrvatska)

3. pitanje: Kako možemo ukinuti tjelesno kažnjavanje?

⇒ **Pravnom reformom**

- g. Peter Newell, Globalna inicijativa za suzbijanje svakog oblika tjelesnog kažnjavanja djece
- gđa Minodora Cliveti (Rumunjska), članica Parlamentarne skupštine Vijeća Europe
- gđa Marija Aušrinė Pavilionienė (Litva), zastupnica u Parlamentu

⇒ **Politikama pozitivnog roditeljstva**

- gđa Idalia Moniz, državna tajnica za invaliditet i pomoćnica ministra rada i socijalne solidarnosti (Portugal)
- gđa Ninoslava Pećnik (Republika Hrvatska), članica Radne skupine Vijeća Europe za odgovorno roditeljstvo
- gđa Adreia Marques (Portugal), Akcijski plan Vijeća Europe za invaliditet

⇒ **Podizanjem razine svijesti o dječjim pravima**

- gđa Marie-Josée Jacobs (Luksemburg), ministrica obitelji i integracije
- g. Pavle Kornhauser, Slovenska udruga prijatelja mladih

4. pitanje: Što činimo ili što ćemo učiniti?

- gđa Amparo Valcarce (Španjolska), državna tajnica za socijalnu politiku
- gđa Ivanka Hristova (Bugarska), pomoćnica ministra rada i socijalne politike
- gđa Irma Ertman (Finska), veleposlanica, tematski koordinator za dječja prava u Odboru ministara Vijeća Europe
- gđa Mieke Schuurman, državna tajnica Euronet-a

11.15

Stanka za kavu i sendviče

Konferencija za tisak

12.00

Svečano predstavljanje Kampanje

Voditelj: g. Goran Grgić, glumac (Republika Hrvatska)

(predstavljanje Inicijative za ukidanje tjelesnog kažnjavanja i prikaz TV spota "Podignite ruku protiv tjelesnog kažnjavanja djece!")

13.00

Lutkarska predstava: W. A. Mozart – Čarobna frula

A Council of Europe Initiative against Corporal Punishment of Children

International Launch in Zagreb, 15 June 2008

***in co-operation with
the Ministry of Family, Veterans' Affairs and
Intergenerational Solidarity of Croatia***

Programme

Sunday, 15 June 2008

Venue: The Zagreb Puppet Theatre (Address: Ulica baruna Trenka 3, Zagreb)

8.30 a.m. Registration of participants

9.00 a.m. Official welcome

- Ms Maud de Boer-Buquicchio, Deputy Secretary General of the Council of Europe
- Ms Jadranka Kosor, Vice-President of the Government of the Republic of Croatia and Minister of Family, Veterans' Affairs and Intergenerational Solidarity

9.10 a.m. Debate: Eliminating corporal punishment of children: Questions and answers.

Moderator: Georgios Moschos, Deputy Ombudsman, Head of Department of Children's Rights (Greece)

Question 1. What is corporal punishment of children? Is it a form of violence?

- Ms Yanghee Lee, Chair of the UN Committee on the Rights of the Child
- Ms Maria Calivis, Director of UNICEF Regional Office for CEE/CIS/ Baltics

- Ms Lorriann Robinson, Policy Adviser, the National Society for the Prevention of Cruelty to Children

Question 2: Why should we abolish corporal punishment?

- Video message from Mr Thomas Hammarberg, Council of Europe Commissioner for Human Rights
- Ms Paivi Hirvela, Judge at the European Court of Human Rights
- Ms Džamila Stehlíková, Minister for Human Rights and Minorities (Czech Republic)
- Ms Mila Jelavić, Ombudsperson for Children (Croatia)

Question 3: How can we abolish corporal punishment?

⇒ **Through legal reform**

- Mr Peter Newell, Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children
- Ms Minodora Cliveti (Romania), member of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe
- Ms Marija Aušrinė Pavilionienė (Lithuania) Member of Parliament

⇒ **Through positive parenting policies**

- Ms Idalia Moniz, Secretary of State for Disability and Assistant to the Minister of Labour and Social Solidarity (Portugal)
- Ms Ninoslava Pečnik (Croatia), Council of Europe Working Party on Parental Skills
- Ms Adreia Marques (Portugal), the Council of Europe Disability Action Plan

⇒ **Through awareness raising on children's rights**

- Ms Marie-Josée Jacobs (Luxembourg), Minister of Family and Integration
- Mr Pavle Kornhauser, Slovenian Association of Friends of Youth

Question 4: What are we doing and what are we going to do?

- Ms Amparo Valcarce (Spain), Secretary of State for Social Policy
- Ms Ivanka Hristova (Bulgaria), Deputy Minister of Labour and Social Policy
- Ms Irma Ertman (Finland), Ambassador, Thematic Coordinator for Children's Rights at the Council of Europe Committee of Ministers
- Ms Mieke Schuurman, Secretary General of Euronet

11.15 a.m. Coffee break

Press conference

12.00 Launching ceremony

Facilitator: Mr Goran Grgić, actor (Croatia)

(includes the official launch of the Initiative against Corporal Punishment and the screening of the TV spot "Raise your hand against smacking!")

1 p.m. Puppet Show: W. A. Mozart – *The Magic Flute*

Maud de Boer-Buquicchio
zamjenica glavnog tajnika Vijeća Europe

Riječi dobrodošlice zamjenice glavnog tajnika Vijeća Europe, 15. lipnja u Zagrebu

Poštovana potpredsjednice Vlade, ministri, ekscelencije, dame i gospodo, dragi prijatelji i prije svega, draga djeco, želim vam izraziti dobrodošlicu na ovom međunarodnom predstavljanju kampanje Vijeća Europe za borbu protiv tjelesnog kažnjavanja djece i promicanje pozitivnog roditeljstva.

Prvo bih zahvalila potpredsjednici Vlade, gospođi Kosor, na gostoprimstvu prigodom ovom događanja. Ona je uistinu moderni politički vođa koji gleda u budućnost. Pokazala je veliku posvećenost vrijednostima koje čine samu bit Vijeća Europe time što je pristala ugostiti događanje na temu oko koje se, nažalost, ne slažu baš svi, a to je potreba iskorjenjivanja svih oblika tjelesnog kažnjavanja djece, uključujući pritom i njihov dom.

Ukidanje tjelesnog kažnjavanja nije i ne bi smjelo biti pitanje mišljenja: ono je pitanje vizije i političkog vodstva. Ne mogu dovoljno puta ponoviti: djeca nisu male osobe s malim pravima, nisu vlasništvo odraslih, zaslužuju puno poštivanje njihovih prava u istoj mjeri ili većoj nego odrasli.

Ne postoji napomena u Europskoj konvenciji o ljudskim pravima koja bi glasila "samo za odrasle". Zato smo danas ovdje.

Poželjela bih dobrodošlicu svim državama članicama čiji su visoki politički predstavnici prisutni ovdje u Zagrebu, čime su pokazale koliku važnost pridaju dječjim pravima na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

Poželimo dobrodošlicu i prijateljima iz UN-a. Odbor za prava djeteta zastupa njegova predsjedateljica, a zaključci ovog Odbora vrlo su korisni za rad Vijeća Europe. UNICEF-a, s kojim je Vijeće Europe 2007. godine potpisalo sporazum o suradnji koja je iznimno djelotvorna.

Poželjela bih dobrodošlicu i prisutnim nevladinim organizacijama. Veliku važnost pridajem suradnji s nevladinim organizacijama kako bismo odaslali poruku da ruke trebaju njegovati, a ne kažnjavati. Posebno zahvaljujem Nacionalnom društvu za sprječavanje okrutnosti prema djeci iz Londona na njihovoj posvećenosti i podršci u ostvarivanju ove kampanje.

I mediji koji su danas s nama iznimno su važni za širenje naše poruke. I njima želim dobrodošlicu.

Konačno, željela bih zahvaliti i djeci koja su sama bit naše poruke. Vidite, često čujemo ljude kako kažu da su djeca naša budućnost. Naravno, potpuno se slažem. No smatram da su djeca i naša sadašnjost: danas moramo djelovati kako bismo promicali i zaštitili njihova prava.

Napomena: Tekstovi izlaganja objavljuju se u obliku dostavljenom uredništvu.

Dame i gospodo, danas se prihvaćamo nimalo lakog zadatka. Što je naš krajnji cilj? Do danas je samo 18 od 47 država članica zakonom ukinulo tjelesno kažnjavanje. Nadam se da će do kraja naše kampanje to učiniti sve države članice. No uz promjenu zakona želimo promijeniti i mentalitet. Nadamo se da će TV spot koji ćemo kasnije prikazati postići ovaj cilj.

Na kraju, dame i gospodo, ovo je pomalo neobično događanje. Nisam sigurna koliko je konferencija Vijeće Europe organiziralo u kazalištima lutaka... no ovo je tek početak... ne možete ni zamisliti što vas sve čeka u sljedećih nekoliko sati u ovom kazalištu.

Uglavnom, sada ću završiti. Želim vam dobrodošlicu i nadam se da ćete uživati u konferenciji.

Maud de Boer-Buquicchio
Deputy Secretary General of the Council of Europe

Welcoming Words by the Deputy Secretary General of the Council of Europe, 15 June, Zagreb

Dear Deputy Prime Minister, Ministers, Excellencies, Ladies and Gentlemen, dear Friends, and, above all, dear Children,

I should like to welcome all of you to this international launching event of the Council of Europe Campaign to combat corporal punishments of children and promote positive parenting.

I should like to start by thanking Deputy Prime Minister Kosor for having hosted this event. She is a really modern and forward looking political leader. She showed great conviction in the values which are at the heart of the Council of Europe by agreeing to host this event on a topic on which, I am afraid, not everybody agrees, that is the need to abolish all forms of corporal punishments of children, including at home.

Abolishing corporal punishments is not and should not be a matter of opinion polls: it is a matter of vision and political leadership. I cannot repeat it enough: children are not mini persons with mini rights, they are not the property of adults, they deserve full respects of their rights, as much, if not more, than adults.

There is no footnote in the European Convention on Human Rights which says that it is for “adults only”. This is why we are here today.

I should like to welcome here in Zagreb all our member States who are represented at a very high political level, thus showing the importance that you all attach to children rights, both nationally and internationally.

Let me also welcome our UN friends. The Committee on the Rights of the Child, represented by its President, whose conclusions are extremely useful for the Council of Europe work. UNICEF, with whom the Council of Europe has signed in 2007 a cooperation agreement which works extremely.

I would also like to welcome the NGOs present. I attach a lot of importance to cooperation with the NGOs to send across the message that hands are for nurturing, not for hitting. A special thank to NSPCC for their commitment and support to make this campaign a reality.

The media, very much present today, are also important to spread our message around. I welcome them too to this event.

I finally would like to thank the children who are at the core of our message. You see, I often hear people saying that children are our future. Of course, I can't agree

more. But I also think that children are our present: it is today that we have to act to promote and protect their rights.

Ladies and Gentlemen, we are embarking today in a task which is not easy. What is our ultimate aim? Today, only 18 out of our 47 member States have abolished corporal punishments in law. I hope that by the end of our campaign all our member States will have abolished it. But, together with changing laws, we want to change mentalities. I do hope that the TV spot we will unveil later on today will achieve this aim.

Finally, Ladies and Gentlemen, this is a bit of an unusual event. I am not sure the Council of Europe has organised many conferences in puppet theatres....but this is only the beginning....you can't imagine what expects you during the next hours in this theatre.

Anyway, I stop here now. I wish you a warm welcome and I hope you will enjoy the conference.

Jadranka Kosor, dipl. iur.
Potpredsjednica Vlade Republike Hrvatske i
ministrica obitelji, branitelja i
međugeneracijske solidarnosti

Govor dobrodošlice

Poštovane ekscelencije, poštovana zamjenice glavnog tajnika Vijeća Europe, gospođo Maud de Boer-Buquicchio, poštovane gospođe i gospodo, draga djeco i roditelji,

Zadovoljstvo mi je **pozdraviti vas** u ime Vlade Republike Hrvatske, Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i u svoje osobno ime.

Ponosni smo što se predstavljanje i početak Inicijative Vijeća Europe "Podignite ruku protiv tjelesnog kažnjavanja djece" događa upravo u Republici Hrvatskoj, stoga zahvaljujem Vijeću Europe na iskazanom povjerenju i časti.

Vjerujem da ćemo tijekom današnjeg dana zajedničkim naporima učiniti sve kako bismo Inicijativu na najbolji način predstavili.

Isto tako, vjerujem da će ova Inicijativa, usmjerena na ukidanje tjelesnog kažnjavanja u svim okruženjima – školama, ustanovama za skrb o djeci, a osobito kod kuće ukazati na važnost poštivanja prava djece, njihova ljudskog dostojanstva i psihičkog integriteta i jednake zaštite pred zakonom.

Vjerojatno će Vas sam prostor u kojem se danas nalazimo kao i današnji **način rada** iznenaditi, no želja nam je bila staviti u žarište i uključiti u naš rad one zbog kojih smo danas ovdje, djecu i njihov najbolji interes.

S obzirom da danas započinjemo opsežnu kampanju, za koju se nadamo da će se proširiti u sve zemlje Vijeća Europe te zaustaviti tjelesno kažnjavanje djece, zahvaljujem svim medijskim kućama i njihovim djelatnicima na svemu što su do sada učinili na promidžbi ove Inicijative. Uvjerena sam da će s time i nastaviti.

Vlada Republike Hrvatske posebno podržava Inicijativu Vijeća Europe s obzirom da je Republika Hrvatska jedna od 18 zemalja Vijeća Europe koja je prepoznala važnost ukidanja tjelesnog kažnjavanja djece te ga zakonski ukinula. Veoma smo ponosni na desetogodišnje postojanje propisa kojima se uređuje ovo pitanje i naš veliki napor u suzbijanju nasilja u obitelji, iako smo svjesni da je praksa ponešto drugačija, te da su još brojni roditelji koji vjeruju da je tjelesno kažnjavanje u određenim okolnostima legitimna odgojna metoda.

Posebno smo prepoznali potrebu rada na promicanju odgovornog roditeljstva, što je osnovno načelo Nacionalne populacijske politike koju je Vlada Republike Hrvatske donijela 2006. godine, a čini značajni dio Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, kao i brojnih drugih dokumenata.

Svjesni smo da donošenje zakona i nacionalnih dokumenta nije dovoljno, već da mora doći do pomaka u našoj svijesti: od tjelesnog kažnjavanja djece kao odgojne mjere do pozitivnog roditeljstva, koje znači njegu, brigu, odgoj i puni razvoj djeteta.

I da zaključim: svijest o pozitivnom roditeljstvu mora ući u svaki grad, svako selo, svaki dom, u svijest svakoga od nas i u tome moramo biti potpuno iskreni.

S ovim mislima želim svima ugodan i uspješan današnji rad.

Jadranka Kosor, LL.B.
Vice-president of the Government of
the Republic of Croatia
Minister of Family, Veterans' Affairs
and Intergenerational Solidarity

The Welcoming Speech

Honorable Excellencies, dear Deputy Secretary General of the Council of Europe, Mme Maude de Boer-Buquicchio, esteemed ladies and gentleman, dear children and parents,

It is my pleasure to welcome you on behalf of the Government of the Republic of Croatia, the Ministry of Family, Veterans' Affairs and Intergenerational Solidarity and me personally.

We are proud that the presentation and launching of the Council of Europe initiative "Raise your hand against corporal punishment of children" is taking place in the Republic of Croatia, therefore I thank the Council of Europe for entrusting us with this honor.

I believe that today we shall do our best to present the Initiative in the best possible manner.

I also believe that this Initiative, aimed to abolish corporal punishment in all environments – schools, child care institutions, and especially at home, shall highlight the importance of honoring children's rights, their human dignity and physical integrity along with equal protection before the law.

You are probably a bit surprised with our present premises and the method of work we have chosen for this gathering, however, it was our wish to put into focus and include in our work those for whom we are here today, the children and their best interests.

Considering that we are initiating an extensive campaign that we hope shall spread in all countries of the Council of Europe and terminate corporal punishment of children, I hereby extend my gratitude to the media houses and their employees on everything they have done so far for the promotion of this Initiative. I am convinced they shall keep up their good work.

The Government of the Republic of Croatia particularly supports the Initiative of the Council of Europe considering that Republic of Croatia is one of 18 member states of the Council of Europe who have recognized the importance of

abolishing corporal punishment of children and made it illegal. We are very proud that the law regulating this issue has been in force for ten years now and of our great efforts invested in prevention of family violence, although we are aware that practice is somewhat different, and that many parents still believe that corporal punishment in certain circumstances is a legitimate educational method.

We have recognized the need to work on the promotion of responsible parenting, which is the basic principle of the National Population Policy adopted by the Government of the Republic of Croatia in 2006, which constitutes an essential part of the National Plan of Activities for the Rights and Interests of Children 2006-2012, as well as numerous other documents.

We are aware that adopting laws and national documents is not enough, we have to make a transition in our consciousness: from corporal punishment of children as an educational measure to positive parenting implying care, education and full development of children.

Let me conclude: the awareness of positive parenting must enter every city, village, every home, and the consciousness of each and every one of us, and we have to be completely honest about that.

With this in mind I wish everyone pleasant and successful further work.

***Inicijativa Vijeća Europe protiv tjelesnog kažnjavanja djece
Međunarodno predstavljanje Zagreb, Hrvatska,
15. lipnja 2008.***

Što je tjelesno kažnjavanje djece? Je li ono oblik nasilja?

U ime Odbora za prava djeteta želim zahvaliti Vijeću Europe na ovoj inicijativi. Nadalje, želim posebno zahvaliti hrvatskoj vladi na predstavljanju ovog iznimno važnog događanja i na gostoprimstvu u Zagrebu.

Već 1993. godine Odbor je prepoznao važnost pitanja tjelesnog kažnjavanja u promicanju i zaštiti prava djeteta. Rezultat toga bila je dvodnevna rasprava Odbora na temu nasilja nad djecom. U rujnu 2000. godine Odbor se usredotočio na "Nasilje nad djecom u državi", a u rujnu 2001. na "Nasilje nad djecom u obitelji i školama". Ishod dvodnevne opće rasprave bila je preporuka glavnom tajniku UN-a da od Glavne skupštine zatraži provedbu temeljite međunarodne studije o nasilju nad djecom. Studija je provedena u razdoblju od 2003. do 2006. godine oslanjajući se na definiciju nasilja koju je predložila Svjetska zdravstvena organizacija. Svjetska zdravstvena organizacija u Svjetskom izvješću o nasilju i zdravlju iz 2002. godine definira nasilje kao: "namjernu konkretnu upotrebu fizičke sile ili snage ili prijetnju istom protiv djeteta, od strane pojedinca ili skupine, koja rezultira ili postoji velika vjerojatnost da će rezultirati stvarnom ili potencijalnom štetom po djetetovo zdravlje, život, razvoj ili dostojanstvo."

Odbor za prava djeteta bavio se pitanjem nasilja nad djecom te je 2006. godine usvojio Opći komentar br. 8 o "Pravu djeteta na zaštitu od tjelesnog kažnjavanja i drugih okrutnih ili ponižavajućih oblika kažnjavanja" (članci 19., 28., stavak 2. i 37., među ostalima). U Općem komentaru Odbor definira "tjelesno" ili "fizičko" kažnjavanje kao svako kažnjavanje pri kojemu se upotrebljava fizička sila i kojemu je namjera nanijeti određeni stupanj boli ili nelagode, bez obzira koliko blaga bila. To obuhvaća udaranje (pljuskanje, lupanje, udaranje po tijelu) rukom ili nekim predmetom – bičem, štapom, remenom, cipelom, drvenom žlicom itd. Ono također može biti udaranje nogom, drmanje ili bacanje djece, grebanje, štipanje, ujedanje, čupanje kose ili udaranje po ušima, primoravanje djece da budu u neudobnim položajima, nanošenje opekotina ili prisiljavanje na gutanje. Može se javiti i u obliku kazne kojom se dijete omalovažava, ponižava, ocrnjuje, okrivljuje, zastrašuje ili ismijava ili kojom se prijeti djetetu. Prema stajalištu Odbora, tjelesno kažnjavanje nije samo ponižavajuće, već je i protivno *Konvenciji o pravima djeteta*.

Dopustite da navedem članke na koje se osvrće Opći komentar.

Članak 19.

1. Države članice poduzet će odgovarajuće pravne, administrativne, socijalne i obrazovne mjere za zaštitu djece od svih oblika tjelesnog ili mentalnog nasilja, ozljeda ili zlostavljanja, zanemarivanja ili nemarnog ponašanja, iskorištavanja, uključujući seksualno zlostavljanje, dok su na skrbi roditelja, pravnog skrbnika ili bilo koje druge osobe koja skrbi za dijete.
2. Takve zaštitne mjere trebaju uključivati, gdje je to moguće, učinkovite postupke utvrđivanja socijalnih programa, kako bi se djetetu i onima koji o njemu skrbe pružila potrebna podrška, kao i drugih oblika zaštite te utvrđivanje, izvješćivanje, upućivanje, istraživanje, obradu i praćenje pojava dječjeg zlostavljanja opisanih u ovom dokumentu, i gdje je to prikladno, uključivanje sudstva.

Članak 28. stavak 2.

Države članice poduzet će odgovarajuće mjere kako bi osigurale provedbu discipline u školi na način koji je sukladan dostojanstvu djeteta i ovoj *Konvenciji*.

Članak 37.

Države članice dužne su jamčiti:

- (a) Da nijedno dijete neće biti podvrgnuto mučenju ili drugim okrutnim, nehumanim i ponižavajućim postupcima ili kažnjavanju.

Tjelesno kažnjavanje i drugi okrutni i ponižavajući oblici kažnjavanja vid su nasilja i države moraju poduzeti odgovarajuće pravne, administrativne, socijalne i obrazovne mjere kako bi ih uklonili.

Yanghee Lee, Ph. D.
Professor at Sungkyunkwan University
Chairperson of the UN Committee on the Rights of the Child

***A Council of Europe Initiative against Corporal Punishment of Children
International Launch, Zagreb, Croatia
15 June, 2008***

What is Corporal Punishment of Children? Is it a Form of Violence?

On behalf of the Committee on the Rights of the Child, I would like to thank the Council of Europe for this initiative. Moreover, I would like to especially thank the Government of Croatia to launch this very important event and host it in Zagreb.

Already in 1993, the Committee recognized the importance of the question of corporal punishment in the promotion and protection of the rights of the child. Consequently, the Committee was compelled to hold two days of discussion on violence against children. In September of 2000, it focused on “State violence against children”; and in September of 2001, the Committee focused on “Violence against children within the family and in schools”. The outcome of the two days of general discussion was a recommendation made to the UN Secretary-General to request the General Assembly to carry out an in-depth international study on violence against children. The Study was carried out between 2003 and 2006, drawing on the definition of violence as proposed by the World Health Organization. The World Health Organization, in its 2002 World Report on Violence and Health, defines violence as: “the intentional use of physical force or power, threatened or actual, against a child, by an individual or group, that either results in or has a high likelihood of resulting in actual or potential harm to the child’s health, survival, development or dignity”.

The Committee on the Rights of the Child pursued the issue of violence against children, and adopted its General Comment No. 8 in 2006 on “The right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment (arts. 19; 28, para. 2; and 37, inter alia). In this General Comment, the Committee defines “corporal” or “physical” punishment as any punishment in which physical force is used and intended to cause some degree of pain or discomfort, however light. It includes hitting (smacking, slapping, spanking), with the hand or with an implement – a whip, stick, belt, shoe, wooden spoon, etc. And it can also be in the form of kicking, shaking or throwing children, scratching, pinching, biting, pulling hair or boxing ears, forcing children to stay in uncomfortable positions, burning, scalding or forced ingestion. It can also be in the form of punishment which belittles, humiliates, denigrates, scapegoats,

threatens, scares or ridicules the child. In the view of the Committee, not only is corporal punishment degrading, but it is incompatible with the *Convention on the Rights of the Child*.

Let me give you the specific articles that the General Comment focuses on.

Article 19

1. States Parties shall take all appropriate legislative, administrative, social and educational measures to protect the child from all forms of physical or mental violence, injury or abuse, neglect or negligent treatment, maltreatment or exploitation, including sexual abuse, while in the care of parent(s), legal guardian(s) or any other person who has the care of the child.
2. Such protective measures should, as appropriate, include effective procedures for the establishment of social programs to provide necessary support for the child and for those who have the care of the child, as well as for other forms of prevention and for the identification, reporting, referral, investigation, treatment and follow-up of instances of child maltreatment described heretofore, and, as appropriate, for judicial involvement.

Article 28, para.2

States Parties shall take all appropriate measures to ensure that school discipline is administered in a manner consistent with the child's human dignity and in conformity with the present *Convention*.

Article 37

States Parties shall ensure that:

- (a) No child shall be subject to torture or other cruel, inhuman degrading treatment or punishment.

Corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment are forms of violence and States must take all appropriate legislative, administrative, social and educational measures to eliminate them.

Što je tjelesno kažnjavanje? Je li ono oblik nasilja?

.... Zahvaljujem, drago mi je što sam ovdje u Zagrebu na predstavljanju Inicijative “Podignite ruku protiv tjelesnog kažnjavanja djece!”. Nacionalno društvo za sprječavanje okrutnosti nad djecom pozdravlja vodstvo koje Vijeće Europe pruža u sklopu ove Kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja i vrlo nam je drago što imamo priliku pružiti izvjesnu financijsku potporu ovoj inicijativi. Zahvaljujemo Vladi Republike Hrvatske koja je domaćin ovog važnog događanja.

Nacionalno društvo za sprječavanje okrutnosti nad djecom je vodeća nevladina udruga Velike Britanije specijalizirana za zaštitu djece. Naše službe pružaju podršku ranjivoj djeci i obiteljima diljem Velike Britanije, što uključuje i *Childline*, nacionalnu telefonsku liniju za savjetovanje djece.

Nacionalno društvo za sprječavanje okrutnosti nad djecom svjedoči mnogim primjerima tjelesnog kažnjavanja kroz rad s djecom i obiteljima, uključujući i djecu koja trpe ozbiljne ozljede u ime discipline. Tjelesni napad je treći najčešći razlog zašto djeca zovu dječji telefon; između 2006. - 2007. godine zbog tjelesnih napada 14.561 dijete zvalo je *Dječji telefon*, a 88% ove djece napali su članovi njihovih obitelji. Godinama smo se zalagali i nastavljamo se zalagati za promjene u zakonodavstvu Velike Britanije kako bismo proglasili nezakonitima sve oblike tjelesnog kažnjavanja djece. Ova promjena je neophodna kako bi se ostvarila ljudska prava djeteta te smanjilo nasilje nad djecom. Neophodno je stvoriti jasne temelje za promidžbu pozitivnih oblika roditeljstva.

Vodstvo Vijeća Europe, UN-ovog Odbora za prava djeteta i primjeri drugih zemalja u kojima zakonodavstvo već zabranjuje sve oblike tjelesnog kažnjavanja od velike su važnosti za napore koje ulažemo u Velikoj Britaniji.

Zatražili su da odgovorim na pitanje je li tjelesno kažnjavanje nasilje. Izložit ću dva kratka argumenta.

Prvo: mnogi od nas, stručnjaci i odrasli, koristimo poznate izraze kada govorimo o tjelesnom kažnjavanju koji su nam možda postali tako bliski da je ono o čemu doista govorimo pomalo izgubilo na ozbiljnosti. Koristimo izraze poput “pljuskanja”, “udaranja” i “tjelesnog kažnjavanja”. No djeca koriste puno jače izraze – govore o “nasilju”, “okrutnosti” i “ozljeđivanju”. Ranije ove godine više od 4.000 djece u dobi od 11 do 18 godina odgovaralo je na pitanja iz ankete o tjelesnom kažnjavanju koju smo objavili na dvije popularne dječje web stranice. Kada su upitani kako se osjećaju, mladi su opisivali kako se osjećaju “prestrašeno”, “povrijeđeno”, “uzrujano” i “izolirano”. Za mlade osobe tjelesno kažnjavanje *jest* nasilje.

Moj drugi argument je pitanje koje upućujem onima koji smatraju da postoji razlika između tjelesnog kažnjavanja i nasilja: u kojem točno trenutku tjelesno kažnjavanje prestaje biti tjelesno kažnjavanje, a postaje nasilje? Sada postoje uvjerljivi znanstveni dokazi u prilog činjenici da “nismo svjesni svoje snage”. Fizička sila može lako izmaknuti kontroli i roditelji možda neće biti u mogućnosti točno procijeniti razinu sile koju koriste dok udaraju dijete. Primjerice, jedna majka, s kojom je Nacionalno društvo radilo, nekada je tukla svoju djecu. Rekla je (citiram): “Iskreno govoreći, nije djelovalo – ignorirali su me još više i ja sam ih morala tući jače, a to me je počelo jako zabrinjavati.”

Nije moguće napraviti razliku između prihvatljivih i neprihvatljivih oblika nasilja. Kako bismo zaštitili djecu, zakon mora poslati jasnu poruku da nasilje nikad nije prihvatljivo. Zaključit ću time što ću ponoviti da djeca imaju pravo na jednaku razinu zaštite od nasilja kao i svi ostali. Po istom načelu po kojemu smatramo da je nasilje kada jedna odrasla osoba udari drugu, moramo priznati da je nasilje i kada odrasla osoba udari dijete.

Hvala.

What is Corporal Punishment? Is it a Form of Violence?

.... Thank you very much, I'm delighted to be here in Zagreb for the launch of the "Raise your hand against corporal punishment of children" initiative. The NSPCC welcomes the leadership the Council of Europe is providing through this campaign against corporal punishment and we were very pleased to have the opportunity to provide some financial assistance to this initiative. Thank you, also, to the Government of Croatia for hosting this important event.

The National Society for the Prevention of Cruelty to Children is the UK's leading children's NGO specialising in child protection. We provide services across the UK to vulnerable children and families, including *Childline*, a national telephone counselling service for children.

The NSPCC sees many examples of corporal punishment through our work with children and families, including children suffering serious harm in the name of discipline. Physical assault is the third most common reason why children call *Childline*; 14,561 children called about physical assault in 2006/7 and 88% of these children had been assaulted by family members. We have campaigned for many years, and continue to campaign, for a change in UK laws to make all forms of physical punishment against children illegal. This change is essential to fulfil children's human rights and to reduce violence against children. It is also necessary to provide a clear foundation for the promotion of more positive forms of parenting.

The leadership from the Council of Europe, the UN Committee on the Rights of the Child, and the examples set by other countries, where legislation already makes all forms of corporal punishment illegal, is very important to our campaigning efforts in the UK.

I have been asked to address the question of whether corporal punishment is violence. I will make two brief points.

Firstly: many of us, as professionals and adults, use very familiar terms when discussing corporal punishment, which have perhaps become so familiar that the reality of what we are talking about has become dulled. We use terms such as "smacking", "hitting" and "physical punishment". But children themselves use much stronger terms – they speak of "violence", "cruelty", and "harm". Earlier this year more than 4,000 children aged 11-18 answered a survey about corporal punishment which we circulated through two popular children's websites. When asked how it made them feel, the young people described feeling "frightened", feeling "hurt", "upset" and "isolated". To young people corporal punishment *is* violence.

My second point is a question to those who maintain that there is a distinction between corporal punishment and violence: where is the precise point or moment where corporal punishment ends, and violence begins? There is now compelling scientific evidence which supports the saying that “you don’t know your own strength”. Physical force can easily escalate and parents may not be able to accurately judge the level of force they apply when they smack children. For example, one mother the NSPCC worked with had smacked her children in the past. She said (and I quote): “To be honest, it didn’t work – they just ignored me more and I had to smack them harder, which started to really worry me.”

It is not possible to make a distinction between acceptable and unacceptable forms of violence. In order to protect children, the law must send a clear message that violence is never acceptable. I will conclude by reiterating that children have the right to the same level of protection from violence as everyone else. In the same way that we recognise it to be violence when one adult hits another adult, we must also recognise that it is violence when an adult hits a child.

Thank you.

Video poruka prikazana za vrijeme predstavljanja Kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece u Zagrebačkom kazalištu lutaka, 15. lipnja 2008.

Sat otkucava!

Do 2009. godine sve države bi trebale zabraniti svaki oblik nasilja nad djecom, uključujući tjelesno kažnjavanje, uključujući i kod kuće. Studija UN-a predložila je to Glavnoj skupštini 2006. godine.

Zapravo, Parlamentarna skupština Vijeća Europe već je 2004. godine donijela odluku kojom bi sve europske države trebale ukinuti tjelesno kažnjavanje. Ovo je bilo vrlo važno i stvari se sada razvijaju u tom smjeru.

Većina država članica Vijeća Europe je zakonom ukinula tjelesno kažnjavanje ili je obećala da će to ubrzo učiniti. Hrvatska je jedna od država predvodnica u borbi protiv ove vrste nasilja nad djecom. Ovo je vrlo pozitivan razvoj.

Vrlo poznati poljski pisac, doktor i nastavnik, Janusz Korczak, jednom je rekao nešto vrlo važno i vrlo jednostavno. Rekao je da u današnjem svijetu ima mnogo loših stvari, no najgora je kada se dijete boji svoga oca ili majke ili nastavnika. I, naravno, ovo je uvelike povezano s nasiljem u kontekstu djece.

Nije riječ samo o tjelesnim ozljedama djece, već i o psihološkom učinku na dostojanstvo djeteta koje se nasiljem podcjenjuje te na samopoštovanje koje se u nekim slučajevima uništi.

Ovo je vrlo negativno za dijete koje traži odrastanje i razvoj u sigurnosti.

Smatram da je vrlo važno da postoji jasan stav o načelu ovoga pitanja, a ne polovičan pristup koji bi dopustio određene oblike nasilja – udaranje, pljuskanje, čuškanje djece. Kao što znamo, u nekim državama je to zakonski uređeno.

Mora postojati apsolutan stav. Ovakav oblik nasilja ne bismo dopustili prema odraslima. Pitanje je, naravno, zašto bismo ga dopustili u slučaju djece? Jesu li djeca snažnija od odraslih kada je riječ o nasilju? Naravno da ne.

Smatram da je ova Kampanja, koja se pokreće unutar Vijeća Europe, apsolutno neophodna za dječja prava, ali i za društvo u cijelosti, te za odvratanje od nasilnih načina rješavanja problema prema nenasilnima.

Materijali Kampanje, koje je izradilo Tajništvo Vijeća Europe, po mojem su mišljenju vrlo dobri i nadam se da će ih koristiti sve države članice.

Smatram da smo došli do faze u Europi kada se možemo ujediniti pod načelom da nasilje protiv djece nije nekažnjivo.

Thomas Hammarberg
Council of Europe Commissioner for Human Rights

Video Message Screened at the Launch of the Campaign against Corporal Punishment in the Puppet Theatre Zagreb, 15 June 2008.

The clock is ticking!

By the end of 2009 all countries should have prohibited all forms of violence against children, including corporal punishment and including in the homes. This was proposed by the UN Study to the General Assembly in 2006.

In fact, the Parliamentary Assembly of the Council of Europe decided already in 2004 that all countries in the European area should abolish corporal punishment. That was important and in fact the development goes in that direction now.

We have now a majority of countries in the Council of Europe which have either abolished corporal punishment in law or pledged very clearly that they would do that soon.

Croatia is one such country which has been a fore fighter when it comes to attacking this kind of violence against children. This is a very positive development. The well known Polish writer and doctor and teacher, Janusz Korczak, once said something very important, and very simple. He said that there were many terrible things in the world today, but the worst is when a child is afraid of its father or mother or teacher. And of course, this is very much related to violence in the context of children. It is not only a question of injuries on the children, it is also a question of psychological effect that the dignity of a child is undermined by violence, and the self-esteem in some cases destroyed. That is something very negative for a child who is seeking to go and to develop in safety. I think that it is very important that there is a clear principle position on this issue, not a half-way approach that one would allow certain types of violence, certain beating or kicking, spanking of children. As we know, we still have legislation about this in some countries.

There should be an absolute position. We would not allow violence of this kind against adults. And the question, of course, is why we should allow that when it comes to children. Are children stronger than adults when it comes to violence? Of course, not.

I think this Campaign, that is now being developed within the Council of Europe, is absolutely essential for children's rights, but also for the society as a whole, and to try to move away from violent means of trying to resolve problems to nonviolent means.

The Campaign material which has been developed by the Council of Europe Secretariat is, in my opinion, very good and I hope that it will be used by all the member states.

I think that we have now come to a stage in Europe where we can unify behind the principle that children should be seen as unbeatable.

Inicijativa Vijeća Europe protiv tjelesnog kažnjavanja djece

SAŽETAK

Europska konvencija o ljudskim pravima, za razliku od Konvencije UN-a o pravima djeteta, nema posebne odredbe koje bi se odnosile na djecu. No naglašava da sve osobe pod njezinim okriljem uživaju jednaka prava.

Članci 3. i 8. Europske konvencije o ljudskim pravima ističu pozitivne obveze država članica, koje moraju zadovoljiti odgovarajuće zakonske mjere i jamčiti zakonsko postupanje.

Strasburško običajno pravo obuhvaća nekoliko slučajeva u kojima je istaknuto nasilje nad djecom. Prvi slučajevi odnosili su se na tjelesno kažnjavanje u školama, dok kasniji slučajevi govore o zanemarivanju i zlostavljanju unutar obitelji ili institucija skrbi. Kriminalizacija tjelesnog kažnjavanja djece se u jednom slučaju procjenjivala u odnosu na pravo roditelja na poštivanje obiteljskog života.

Tjelesno kažnjavanje je u mnogim slučajevima usporedivo s tradicijom. Događa se u privatnosti doma i izvršava ga osoba bliska djetetu. Roditelji koji su suočeni s teškom životnom situacijom u osobitoj su opasnosti od nasilnog ponašanja. Sve to otežava borbu protiv tjelesnog kažnjavanja. Stoga zakonodavstvo kojim se ono zabranjuje mora biti nedvosmisleno, a sve osobe koje rade s djecom moraju imati aktivnu ulogu u njegovoj provedbi.

Poštovana gospodo predsjedateljice, cijenjeni sudionici,

Europska konvencija iz 1950. o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (Konvencija) i njezini protokoli sadrže malo izravnih referenci na djecu. Međutim, u prvom članku – ugovorne strane osiguravaju prava i slobode Konvencije **svima** koji su u njihovoj nadležnosti. To znači da djeca imaju **jednaka prava** kao odrasli na puno poštovanje njihova ljudskog dostojanstva i tjelesnog integriteta te na jednaku zaštitu po zakonu.

Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta izražava pravo djeteta jasnim riječima: države trebaju poduzeti odgovarajuće mjere kako bi dijete zaštitile od svih oblika tjelesnog ili mentalnog nasilja, ozljeda ili zlostavljanja, zanemarivanja ili nemarnog ponašanja, zlorporabe ili izrabljivanja, uključujući seksualno zlostavljanje, dok su na skrbi roditelja, pravnih skrbnika ili drugih osoba koje skrbe za dijete.

Konvencije obvezuju države članice da sprječavaju nasilje nad djecom svugdje, gdje god se ono događalo.

Na osnovu članka 3. (zabrana mučenja, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja

i kažnjavanja) i članka 8. (pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života) Europske konvencije o ljudskim pravima moguće je definirati **pozitivne obveze** država članica:

- usvajanje zakona za sprječavanje pojedinaca da utječu na prava zaštićena Konvencijom i
- proceduralna jamstva u pogledu postupka donošenja odluka.

Drugim riječima, to znači da države imaju tri obveze:

- prva je do donesu preventivne mjere za zaštitu tjelesnog i seksualnog integriteta djece;
- druga je obveza da učinkovito istraže svaku prijavu zlostavljanja bez obzira gdje se ono događalo – u obitelji, dječjim domovima, vrtićima, školama itd.
- treća je obveza da progone počinitelja kada je to moguće (vidi *X i Y protiv Nizozemske*, str. 11-13, 23-24 i 27, *Kolovoz protiv UK /Pros./*, br. 36505, 21.1.2003, *MC protiv Bugarske*, br. 39272/98, 150, ECHR 2003-XII).

Koje nam primjere slučajeva donosi Sud u Strasbourgu po pitanju tjelesnog kažnjavanja i drugih oblika zlostavljanja djece?

- U slučaju *Tyrer protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (1978.) 15-godišnji tužitelj je bio podvrgnut tjelesnom kažnjavanju u skladu s relevantnim zakonodavstvom. Kaznu je izvršio policajac pod nadzorom liječnika. Sud je utvrdio da se radi o kršenju članka 3. jer je kazna uključivala element poniženja i dostigla je razinu “ponižavajućeg kažnjavanja”.

Nasilje prema djeci u školama bilo je predmetom nekoliko slučajeva vezanih uz primjenu tjelesnog kažnjavanja od strane učitelja ili ravnatelja. Jedan od takvih slučajeva je

- *Costello-Roberts protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (1993.). U ovom je slučaju Sud utvrdio da kažnjavanje djeteta u privatnoj školi nije doseglo razinu ozbiljnosti koja bi odgovarala članku 3. Čin se sastojao od udarca odjevne djetetove stražnjice cipelom s mekim potplatom. Međutim, Sud je naglasio graničnu narav ovog slučaja i ustrajao na činjenici da **nikako ne želi odobriti bilo kakvo tjelesno kažnjavanje u školama**. Sud je istaknuo i odgovornosti države u skladu s člankom 8.

Slučaj *A. protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (1998.) prvi je slučaj koji se bavio **tjelesnim kažnjavanjem koje su počinili roditelji**.

- Tužitelj je bio dječak kojega je očuh neprestano tukao. Nasilje koje je trpio uzrokovalo je značajne ozljede. Očuh je bio optužen za uzrokovanje tjelesnih ozljeda, ali nije osuđen jer je kažnjavanje ocijenjeno kao “razumna kazna”. Sud je utvrdio da kazna krši članak 3. Konvencije. U presudi je navedeno da djeca i drugi ranjivi pojedinci imaju pravo na zaštitu države u obliku učinkovitog odvracanja od ozbiljnog kršenja prava na osobni integritet.

Ovaj način razmišljanja slijedilo je i nekoliko slučajeva koji su se odnosili na zanemarivanje, tjelesno i seksualno zlostavljanje u obitelji.

- Primjerice, u slučaju *Z. i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (2001.) tužitelji su bili četvero djece koja su trpjela veliko zanemarivanje i emocionalno zlostavljanje od svojih roditelja usprkos neprestanom nadzoru i prijavama socijalne službe. Postupak protiv lokalnih vlasti u vidu traženja odštete pao je na nacionalnoj razini. Sud u Strasbourgu smatrao je da je došlo do kršenja članaka 3. i 13. i odredio je značajna sredstva u vidu odštete.

Isti je pristup zauzet i u slučaju

- *E. i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (2002.). U ovom slučaju utvrđeno je da

su lokalna tijela trebala biti svjesna daljnjeg seksualnog zlostavljanja djece u obitelji i rizika koje svako daljnje loše postupanje predstavlja za njih. Međutim, socijalna služba nije poduzela korake koji bi im omogućili da problem otkriju i spriječe daljnje zlostavljanje. Nepostojanje istražnog postupka, komunikacije i suradnje između relevantnih tijela značajno je utjecalo na tijek događaja. Ispravnim i učinkovitim izvršavanjem aktivnosti za koje su ove službe bile odgovorne moglo se izbjeći ili barem umanjiti rizik ili pretrpljena šteta. Sud je smatrao da je došlo do kršenja članaka 3. i 13.

- Talijanski slučaj *Scozzari i Guinta protiv Italije* (2000.) ukazao je na potrebu sprječavanja zlostavljanja djece. Sud je smatrao da privremeno smještanje djece u rezidencijalne ustanove, čiji su voditelji prethodno osuđeni za zlostavljanje djece, predstavlja kršenje članka 8. Sud je procijenio da nacionalne vlasti nisu pokazale odgovarajuću mjeru razboritosti kakva je potrebna u osjetljivim i delikatnim situacijama te u tom smislu nisu zaštitili interese djece.

Sud je proučavao i pitanje **hoće li zakonodavstvo kojim se kriminalizira tjelesno kažnjavanje djece narušiti prava roditelja na poštivanje obiteljskog života.**

- U jednom starom slučaju Komisije *Sedam pojedinaca protiv Švedske* (1982.) utvrđeno je da se švedsko zakonodavstvo, koje zabranjuje tjelesno kažnjavanje djece i na osnovu kojega je napad moguće krivično goniti, ne može smatrati smetnjom obiteljskom životu jer je progon uobičajena mjera kontrole nasilja. Nadalje, namjera mu je zaštititi potencijalno slabe i ranjive članove društva.

Spomenuti slučajevi ukazuju na aktivnu ulogu i odgovornost države u sprječavanju i istraživanju zlostavljanja djece bez obzira je li počinitelj u bliskom odnosu s djetetom ili nije.

U svakom slučaju, teško je boriti se protiv tjelesnog kažnjavanja iz sljedećih razloga:

- mnogi su roditelji u djetinjstvu bili izloženi tjelesnom kažnjavanju i lako ponavljaju vlastita iskustva
- ova pitanja zadiru u privatno područje, domove ljudi.
- počinitelji su često osobe koje su djeci najbliže i koje bi ih trebale štiti – njihove majke i očevi koji su preumorni da bi s njima izašli na kraj.

Najbolji lijek je pobrinuti se da zakonodavstvo pošalje jasan znak da je tjelesno kažnjavanje nasilje. Nasilje nikada nije privatna stvar, nasilje nikada nije “u najboljem interesu djeteta” i tjelesno kažnjavanje nije isto što i odgoj. Ono je nasilje.

Međutim, zakonodavne mjere nisu dovoljne. Dužnost je svake osobe, koja radi s djecom, da svaku sumnju na zlostavljanje djeteta prijavi socijalnoj službi. Važno je imati na umu da roditelji koji tuku djecu i sami trebaju pomoć. Stoga su mjere podrške roditeljima važan korak u zaštiti djece.

Hvala.

Paivi Hirvelä
Judge of the European Court of Human Rights

A Council of Europe Initiative against Corporal Punishment of Children

SUMMARY

The European Convention on Human Rights, as opposed to the UN Convention on the Rights of the Child, makes no specific provisions for children. But it does emphasize that all persons within its jurisdiction enjoy equal rights.

Articles 3 and 8 of the European Convention on Human rights outline the positive obligations of the Member States, which are required to pass adequate legislation and provide procedural guarantees.

Strasbourg case-law comprises several cases where violence against children has been highlighted. The first cases concerned corporal punishment in schools, whereas the more recent cases deal with neglect and abuse within the family or in care institutions. The criminalization of corporal punishment of children has, in one instance, been weighed against the parents' right to respect for family life.

Corporal punishment is in many instances comparable to a tradition. It takes place in the privacy of the home, and is administered by persons close to the child. Parents in distress are in particular danger of behaving violently. All this makes corporal punishment difficult to combat. Therefore the legislation forbidding it should be unambiguous, and all persons who work with children should play an active role in implementing it.

Madam Chair, distinguished participants

The European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms (1950) and its Protocols make few direct references to children. However, in the first Article - the High Contracting Parties secure the rights and freedoms of the Convention **to everyone** within their jurisdiction. Thus, it means that children have **the same rights** as adults to respect for their human dignity and physical integrity and to equal protection under the law.

The UN Convention on the Rights of the Child expresses the right of the child in clear words: the States should take all appropriate measures to protect the child from all physical or mental violence, injury or abuse, neglect or negligent treatment, maltreatment or exploitation, including sexual abuse, while in care of parents, legal guardians or any other person who has the care of the child.

The Conventions compel the Member States to prevent violence against children

everywhere, where it takes place.

On the basis of Article 3 (prohibition of torture, inhuman or degrading treatment and punishment) and Article 8 (right to respect for private and family life) of the European Convention on Human Rights **positive obligations** for the Member States can be identified:

- to adopt legislation preventing other individuals from interfering with the rights protected by the Convention and
- procedural guarantees concerning the decision-making process.

In other words, this means that the States have an obligation:

- firstly, to take preventive measures to protect the children's physical and sexual integrity;
- secondly, an obligation to effectively investigate any allegation of ill-treatment where ever it takes place; within the family, foster-homes, day care, schools etc.
- thirdly, an obligation where appropriate to prosecute the perpetrator (see *X and Y v the Netherlands*, pp 11-13, 23-24 and 27, *August v the UK* (dec), no 36505, 21.1.2003, *MC v Bulgaria*, no 39272/98, 150, ECHR 2003-XII).

What kind of case law is there from the Strasbourg Court concerning corporal punishment and other maltreatment of children?

- In *Tyrer v. the United Kingdom (1978)* the 15 years old applicant was subject to corporal punishment in accordance with the relevant legislation. The punishment was put into force by a policeman under the supervision of a medical doctor. The Court found a violation of Art 3 since the punishment had an element of humiliation and attained a level of "degrading punishment".

Violence towards children in schools has been dealt with in several cases concerning the use of corporal punishment by teachers or headmasters. One of these cases is

- *Costello-Roberts v. the United Kingdom (1993)*. In the case the Court found that the punishment of a child in a private school did not reach the level of severity to bring Article 3 into play. The act was a hit with a soft-soled shoe on the child's clothed buttocks. However, the Court emphasised the borderline situation of the case and insisted on the fact that **it did not wish to approve of any school corporal punishment in general**. The Court also underlined the State's responsibilities under Art 8.

The case of *A. v. the United Kingdom (1998)*, is the first case concerning **parental corporal punishment**.

- The applicant was a boy who had been repeatedly beaten by his stepfather. The violence caused him significant bruising. The stepfather was prosecuted for causing actual bodily harm, but was found not guilty on the grounds that the punishment was "reasonable chastisement". The Court found that the punishment violated Article 3 of the Convention. In the judgment it was stated that children and other vulnerable individuals, are entitled to State protection, in the form of effective deterrence, against serious breaches of personal integrity.

This line has been subsequently followed in several cases concerning neglect, physical and sexual abuse within the family.

- For instance, in *Z. and Others v. the United Kingdom* (2001), the applicants were four siblings who suffered severe neglect and emotional abuse by their parents despite continuous monitoring and reporting by social services. Proceedings against the local authority, claiming damages, had failed on the national level. The Strasbourg Court held that there had been a violation of articles 3 and 13 and made substantial awards in respect of damages.

The same approach was taken in the case of

- *E. and Others v. the United Kingdom* (2002). In the case it was found that the local authority ought to have been aware of the continuation of sexual abuse of the children in the family and the risk of their future ill-treatment. However, the social services failed to take steps which would have enabled them to discover the problem and to prevent further abuse. The lack of investigation, communication and co-operation by the relevant authorities had a significant influence on the course of events. The proper and effective management of their responsibilities might have avoided or at least, minimised the risk or the damage suffered. The Court held that there had been a breach of Articles 3 and 13.
- An Italian case *Scozzari and Giunta v. Italy*, (2000) also indicates the need to prevent abuse of children. The Court considered that the temporary placement of children in a residential institution whose leaders had been previously convicted for abuse of children violated Article 8. The Court estimated that the national authorities had failed to show the degree of prudence required in such a delicate and sensitive situation, and had thus failed to protect the interests of the children.

The Court has also examined **whether the legislation to criminalize corporal punishment of children would violate the parents' right to respect for family life**

- In an old Commission case *Seven individuals v. Sweden* (1982) it was found that the Swedish legislation, which prohibited all corporal punishment of children and which could realize criminal prosecution of assault, could not be considered as an interference with family life because prosecution is a normal measure to control violence. Furthermore, it is intended to protect potentially weak and vulnerable members of society.

The aforementioned cases indicate the State's active role and responsibility in preventing and investigating maltreatment of children irrespective of whether the offender has a close relationship to the child or not.

Anyway, it is difficult to fight against corporal punishment since

- so many parents have in their own childhood been subject to corporal punishment and it is easy to repeat your own experiences
- the second reason is that these issues enter the private area, people's homes.
- the third reason that makes this so difficult is that the perpetrators are often persons who are the closest to the children and who should protect them – their mothers and fathers, who are too tired to cope.

The best antidote is to give through the legislation a clear signal that corporal punishment is violence. Violence is never a private matter, violence never takes place “in the best interests of a child” and corporal punishment is not the same as upbringing. It is violence.

However, legislative measures are not enough. It should be the duty of the persons who work with children to communicate any suspicions of child abuse to services for child protection. It is also important to remember that the parents, who beat their children, are themselves in need for help. Thus, the setting up of support measures for parents is an essential step in child protection.

Thank you.

DIJETE I DRUŠTVO

Nedopustivost tjelesnog kažnjavanja

Unatoč činjenici da je tjelesno kažnjavanje djece u Republici Hrvatskoj zabranjeno i podložno sankcijama i da roditelji uglavnom izražavaju želju i namjeru biti “dobri roditelji”, svjedoci smo da se djecu i dalje kažnjava na taj način. Iako masnice, podljevi, opekotine i drugi vidljivi znakovi povreda, koji su posljedica tjelesnog nasilja nad djetetom, kod većine ljudi izazivaju osjećaj ljutnje, šoka, protesta, te reakcije često nisu dovoljan poticaj za poduzimanje učinkovitijih mjera za zaštitu djeteta. Pljuske, povlačenje za uho ili kosu, udarci po stražnjici, nažalost, prečesto prolaze bez društvene osude i tretiraju se kao, iako formalno nedopuštena, ipak široko rasprostranjena, uvriježena i prihvaćena “odgojna” metoda. Roditelji koji tjelesno kažnjavaju djecu opravdavaju takvo svoje ponašanje brigom za djetetovo dobro i potrebom razvijanja svijesti djeteta o socijalno poželjnim i prihvatljivim oblicima ponašanja. Istodobno, njihovo ponašanje prema djetetu je nasilno i kao takvo neprihvatljivo, socijalno nepoželjno i podložno sankcijama.

Tjelesno kažnjavanje djeteta je ponašanje koje roditelj bira u situaciji kada dijete ne ispunjava njegova očekivanja. Roditelji se često odlučuju za tjelesnu kaznu, jer ona rezultira trenutnom promjenom u ponašanju djeteta. Isto kao što je odabrao nasilje, roditelj može odabrati bilo koji drugi, prihvatljiviji način na koji će pokazati djetetu da ne odobrava neko njegovo konkretno ponašanje. Međutim, ti drukčiji, nenasilni načini zahtijevaju od roditelja ulaganje dodatne energije i truda u odnos i komunikaciju s djetetom, kako bi djetetu bilo jasno što se od njega očekuje, kako bi razumjelo smisao poželjnog ponašanja i kako bi bilo u prilici usvojiti to ponašanje kao vlastito.

Iako svaka tjelesna kazna neće nužno ostaviti vidljivi trag na tijelu djeteta, ona kod djeteta rezultira pojavom emocionalne boli, straha, osjećajem razočaranja u roditelje, gubitkom povjerenja u odnosu koji je djetetu vrlo važan, prema osobi o kojoj egzistencijalno ovisi. Dijete koje je izloženo tjelesnom nasilju roditelja, počinje s vremenom o sebi razmišljati kao o “lošem djetetu”. Nerijetko ono osjeća stid zbog ponašanja roditelja te, zbog lojalnosti roditelju, nastoji zanijekati i prikriti njegovo nasilje.

Poruka koju dijete dobiva od roditelja, koji ga pljuska, udara, vuče za kosu, poteže za uho, poruka je o gubitku kontrole u ponašanju roditelja i to, nažalost, upravo u ime odgoja. A upravo bi cilj odgoja trebao biti uspostavljanje kontrole nad vlastitim emocionalnim reakcijama i ponašanjem te usvajanje pravila prihvatljiva ponašanja. Roditelji to očekuju od djeteta, možda čak i vjeruju da ga tako odgajaju za nenasilje, istodobno demonstrirajući nasilje i tjelesnu moć nad njim.

Zato je, imajući na umu sve nepoželjne posljedice tjelesnog kažnjavanja, *uz dosljednu primjenu zakona*, zadatak svih nas osigurati djetetu ostvarenje prava na zaštitu od nasilja. A roditeljima, koji se ponekad osjećaju nemoćno i nekompetentno pred složenim zahtjevima roditeljstva, osigurati pravodobnu pomoć i podršku kako bi u odgoju uspješno primjenjivali pozitivne poticaje djetetovu razvoju.

Intolerability of Corporal Punishment

Despite the fact that corporal punishment of children in the Republic of Croatia is prohibited and subject to sanctions, and that parents mostly express their wish and intention to be “good parents”, we witness that children are still punished in this manner. Although bruises, hematoma, burns and other visible signs of injuries, consequences of physical violence against the child, in most people produce the feelings of anger, shock, and protest, these reactions are often insufficient incentives to undertake more effective measures for the protection of the child. Slaps, ear or hair pulling, spanking, unfortunately, often go without social disapproval and are treated as, although formally prohibited, still widely present, traditional and accepted “educational” methods. Parents who physically punish their children justify their behavior by caring for their child’s benefit and the need to develop the child’s awareness of socially desirable and acceptable forms of behavior. At the same time, their behavior towards the child is violent and as such unacceptable, socially undesirable and subject to sanctions.

A parent chooses corporal punishment of a child when the child fails to fulfill parent’s expectations. Parents often opt for corporal punishment as it results in instant change in child’s behavior. Just as easy as choosing violence, parents can choose any other acceptable way to show the child that they do not approve of a particular behavior. However, these nonviolent ways demand extra energy and effort on the part of the parent to be invested in the relationship and communication with the child, so that the child would understand what is expected, so that it would understand the meaning of desirable behavior, and so that it would have a chance to adopt such behavior as its own.

Although not every corporal punishment shall leave a visible trace on the child’s body, it still causes emotional pain in the child, awakes fear and the sense of disappointment in parents, loss of trust in the relationship important to the child, in the person on which the child’s existence depends. The child exposed to physical violence of parents eventually starts to perceive itself as “bad”. It often feels ashamed for its parents’ behavior and, due to the loyalty to the parents, attempts to deny and hide their violence.

The message a child is getting from a parent who hits him, slaps him, pulls its hair or ear, is a message about loss of control in parents’ behavior and that, unfortunately, “for the sake of education”. The aim of education should be the control over our emotional reactions and behavior and adoption of rules of acceptable behavior. Parents expect it from the child; maybe even believe that they are raising it to be nonviolent by demonstrating violence and physical power over the child.

Therefore, bearing in mind all the undesirable consequences of corporal punishment, *with consistent application of the law*, our task is to ensure the child's right to be protected from violence. And to provide to parents, who sometimes feel helpless and incompetent facing complex demands of parenting, timely aid and support so that they can successfully apply positive influences in their child's development.

Kako možemo ukinuti tjelesno kažnjavanje? – Pravnom reformom

SAŽETAK

Imperativ za zabranu svih oblika tjelesnog kažnjavanja i drugih vidova okrutnog ili ponižavajućeg kažnjavanja djece je pravna reforma kako bi se ispunila dječja prava u vidu poštivanja njihova ljudskog dostojanstva i tjelesnog integriteta i kako bi dobila jednaku zaštitu pred zakonom. To je neophodni temelj za zaštitu djece i promicanje pozitivnih, nenasilnih oblika discipliniranja.

Da bi se postigla obrazovna svrha, slanjem jasne poruke u obiteljsku "privatnost" da je udaranje djece jednako nezakonito i neprihvatljivo kao i udaranje bilo koga drugog, zakon u tom pogledu mora biti savršeno jasan i izričit.

Jedan od uobičajenih odgovora na kampanje zabrane i ukidanja tjelesnog kažnjavanja jest: "Zašto trebamo zakone koji će zabraniti tjelesno kažnjavanje, zar se ne bismo samo trebali osloniti na obrazovanje i promicanje pozitivnog roditeljstva?"

Time gubimo bit: djeca imaju jednaka prava na puno poštivanje njihova ljudskog dostojanstva i tjelesnog integriteta kao i ostali ljudi, stoga imaju i pravo na barem jednaku zakonsku zaštitu. Ovom inicijativom djeci ne činimo uslugu; njome prisiljavamo države na ispunjavanje njihove vrlo jasne i neposredne obveze poštivanja ljudskih prava djece.

Nitko nije javno predlagao da pričekamo sa zabranom nasilja nad ženama, uključujući i popularnu "pljusku iz ljubavi", dok za sve muškarce ne osiguramo tečajevе upravljanja bijesom. Osigurati djeci jednaku zaštitu od tjelesnog kažnjavanja ili udaranja kao i odraslima, temelj je za potvrđivanje statusa djece kao ljudi, a ne kao vlasništva, čija su prava izjednačena s našima.

Ovo je i temelj za postizanje učinkovite zaštite djece i neophodna osnova za promicanje odnosa koji se zasniva na poštivanju i nenasilju prema djeci, u obitelji i drugdje.

Dokle smo stigli sa zabranom tjelesnog kažnjavanja djece u Europi? Izvan doma, većina država je usvojila zakone, no u nekima zabrana nije izričita ili se ne provodi učinkovito, osobito u mnogim i raznovrsnim oblicima alternativne skrbi.

18 država članica, uključujući i našeg domaćina Hrvatsku, uvelo je potpunu zabranu u svim sredinama, pa i kod kuće (uključujući i Italiju, Odlukom Vrhovnog suda

iz 1996. koja se još nije odrazila u zakonu). Još barem osam država javno podržava potpunu zabranu tjelesnog kažnjavanja; ako ispune svoje obveze, prijeći ćemo više od pola puta do postizanja univerzalne zabrane. Stvari se ubrzavaju i izvan Europe: prošloga tjedna Costa Rica je postala četvrta latinoamerička država koja je potpuno zabranila tjelesno kažnjavanje, a još dvije, Peru i Nikaragva, na putu su da to učine. Prošle godine Novi Zeland je postao prva država engleskog govornog područja koja je uvela potpunu zabranu – što je vrlo značajno s obzirom na ulogu Engleske u kolonijalnoj prošlosti u promicanju i institucionalizaciji tjelesnog kažnjavanja tijekom razvoja školskog i kaznenog sustava, a i kroz neke misionarske doktrine. Obrana “razumnog” kažnjavanja ili kazne engleskog običajnog prava postoji u barem 70 zemalja širom svijeta. Naša vlada prestala je odobravati batine i stoga se nadamo da će se to uskoro odraziti u zakonodavnoj reformi kako bi se odbacila ova zloglasna i jedinstvena obrana “razumne” doze nasilja kada je u pitanju dijete.

Prvi cilj pravne reforme koju traži Vijeće jest da zakon odražava i poštuje dječja prava. Svako odobravanje, opravdanje ili obrana tjelesnog kažnjavanja mora se ukloniti iz zakona i zamijeniti izričitom zabranom. Neke države članice još tvrde da je njihovo zakonodavstvo odgovarajuće jer ne govori o tome; ne zagovara se “razumno” kažnjavanje, kao ni disciplinske mjere, pa se čini kao da se uobičajene odredbe kaznenog zakona o napadu jednako odnose i na udaranje djece. No ako upitate roditelje ili djecu iz navedenih država, saznat ćete da je udaranje djece u stvarnosti društveno i zakonski prihvaćeno i nikako se ne smatra kažnjivim napadom.

Kako bi se postigla druga svrha odašiljanja jasne poruke u “privatnost” obitelji da je udaranje djece jednako nezakonito i neprihvatljivo kao i udaranje bilo koga drugog, zakon u tom pogledu mora biti savršeno jasan i eksplicitan. Kao što je Europski odbor za socijalna prava zaključio u najnovijoj odluci o nizu kolektivnih tužbi: “Kako bi bilo u skladu s člankom 17. Socijalne povelje, zakoni države moraju zabraniti i kažnjavati sve oblike nasilja nad djecom, odnosno činove ili ponašanja koja utječu na tjelesni integritet, dostojanstvo, razvoj i psihološku dobrobit djeteta. Relevantne odredbe moraju biti dovoljno jasne, obvezujuće i precizne kako bi spriječile sudove da ih odbiju primijeniti u slučaju nasilja nad djecom. Štoviše, države moraju uložiti sve odgovarajuće napore kako bi takvo nasilje bilo iskorijenjeno u praksi.”.

Dakle potrebna nam je jasna i izričita zabrana. Ona mora biti primijenjena u najboljem interesu djece žrtava. Prva svrha svih dobrih zakona svakako je obrazovanje i prevencija: progon i kazna zapravo ne pomažu žrtvama napada. A kada je počinitelj roditelj, a žrtva dijete, progon i druge formalne intervencije mogu dodatno neizravno naštetiti djetetu. Mora im se pristupiti s pozornošću kako bismo bili sigurni da su u najboljem interesu djeteta i neophodni kako bi se dijete zaštitilo od značajnih povreda.

Ovdje odrasli, sada već u posljednjem pokušaju argumentiranja prava na udaranje i ponižavanje djece, pitaju: “Koja je svrha zakona ako se ne bude provodila u potpunosti?”. Stoga moramo biti potpuno jasni – udaranje, šamaranje i pljuskanje djece mora postati kažnjivo djelo na isti način i u jednakoj mjeri kao i udaranje odraslih osoba. To je dječje pravo. No njihovo je pravo također vidjeti zakon u provedbi te njegovu primjenu na način koji stvari čini boljima, a ne lošijima, na način koji poštuje njihove najbolje interese.

Postizanje univerzalne zabrane je žurno pitanje koje je već odavno trebalo postaviti. Kako je Paulo Pinheiro primijetio prilikom izvješćivanja Glavne skupštine UN-a o tijeku UN-ove Studije o nasilju nad djecom koju je predvodio: “Djeci je dosta toga da ih nazivaju budućnošću. Žele uživati u svom djetinjstvu, bez nasilja, i to sada!”.

How Can We Abolish Corporal Punishment? – Through Legal Reform

SUMMARY

Law reform, to prohibit all corporal punishment and other cruel or degrading punishment of children, is an imperative to fulfil children's rights to respect for their human dignity and physical integrity, and to equal protection under the law. It is an essential foundation for child protection and for the promotion of positive, non-violent forms of discipline.

To achieve its educational purpose, of sending a clear message into the "privacy" of the family, that hitting children is just as unlawful and unacceptable as hitting anyone else, the law needs to be crystal clear and explicit.

One of the common responses to campaigns to prohibit and eliminate all corporal punishment is: "Why do we need laws to end smacking, shouldn't we just rely on education, on promoting positive parenting?"

This misses the point: children have the same right to full respect for their human dignity and physical integrity as other people, and they also have the right to at least equal protection under the law. This initiative is not about doing children favours; it is about states fulfilling their very clear and immediate human rights obligations to children.

Nobody would publicly suggest we should wait, before we move to prohibit all violence against women, including the proverbial "loving slap", until we have provided all men with anger-management courses. Ensuring that the law gives children the same protection as adults from being hit, or smacked, is fundamental to asserting children's status as people – not possessions, right holders alongside the rest of us.

It is fundamental to achieving effective child protection and it is a necessary foundation for promoting respectful, non-violent relationships with children, within the family and everywhere else.

Where have we got to in prohibiting corporal punishment in Europe? Outside the home, most states have legislation in place, but in some prohibition is not explicit, or not effectively enforced, in particular in the many and varied forms of alternative care.

18 member states, including our host Croatia, have achieved full prohibition in all settings including the home (plus Italy by a 1996 Supreme Court decision, not yet reflected in legislation). At least another eight states are publicly committed to full

prohibition; if they fulfil their commitments, we will be more than half way to achieving a universal ban. And things are accelerating outside Europe too: last week Costa Rica became the fourth Latin American state to prohibit it fully, with two more, Peru and Nicaragua, on the way. Last year, New Zealand became the first English-speaking state to achieve a full ban – significant given England’s role in its colonial past in promoting and institutionalising corporal punishment in developing school and penal systems, and through some missionary teaching. The English common law defence of “reasonable” chastisement, or punishment exists in at least 70 countries worldwide. Our government has moved to stop condoning smacking and we hope that will soon be reflected in law reform to discard this discredited and unique defence of a “reasonable” level of violence when the target is a child.

The first purpose of the law reform the Council is seeking is to reflect and respect children’s rights. Any authorisations, justifications or defences of corporal punishment must be removed from the law, and replaced by explicit prohibition. Some member states are still arguing that their legislation is adequate, because it is silent; there is no defence of “reasonable” punishment or lawful correction, so that it looks as though the normal criminal law on assault applies equally to smacking children. But if you ask children or parents in these states, you find that hitting children is socially and legally accepted in reality and is certainly not treated as a criminal assault.

To achieve its second purpose, of sending a clear message into the “privacy” of the family, that hitting children is just as unlawful and unacceptable as hitting anyone else, the law needs to be crystal clear and explicit. As the European Committee of Social Rights concluded in its most recent decision on a series of collective complaints: “To comply with Article 17 of the Social Charter, states’ domestic law must prohibit and penalize all forms of violence against children, that is acts or behavior likely to affect the physical integrity, dignity, development or psychological well being of children. The relevant provisions must be sufficiently clear, binding and precise, so as to preclude the courts from refusing to apply them to violence against children. Moreover, states must act with due diligence to ensure that such violence is eliminated in practice.”

So we need clear and explicit prohibition. And we need it to be implemented in the best interests of the children victims. Surely the first purpose of all good law is education and prevention: prosecution and punishment don’t really help the victims of assaults. And when the perpetrator is a parent and the victim a child, prosecution and other formal interventions can add further indirect hurt to the child. They must be approached very carefully to ensure that they are in the best interests of the child, and that they are necessary to protect the child from significant harm.

This is where adults, now into their last ditch, desperate defense of their right to hit and humiliate children, shift their arguments to ask: “What’s the point of a law if it will not be fully enforced?”. So we have to be absolutely clear – that smacking, slapping, hitting children must be criminalized in the same way and to the same degree as smacking adults. That is children’s right. But it is also their right to see the law implemented and applied in a manner which makes things better not worse, which respects their best interests.

And completing universal prohibition is urgent, in fact long overdue. As Paulo Pinheiro remarked when he reported to the UN General Assembly on follow-up to the UN Study on Violence against Children which he led: “Children are tired of being called ‘the future’. They want to enjoy their childhoods, free of violence, now!”.

ZUSAMMENFASSUNG

Das Imperativ für die Verbannung aller Formen von körperlicher Gewalt gegen Kinder und anderer Arten von grausamer und demütigender Bestrafung ist die Justizreform zur Erfüllung der Kinderrechte im Sinne der Beachtung menschlicher Würde und körperlicher Integrität, um die Gleichberechtigung der Kinder zu ermöglichen. Das ist eine notwendige Grundlage, um Kinder zu schützen und positive, gewaltlose Formen von Disziplin zu fördern.

Damit eine klare Nachricht in die familiäre "Privatsphäre" gesendet wird, die vermittelt, dass Schlagen von Kindern und auch anderen Personen illegal und nicht annehmbar ist, und sie auch ihr erzieherisches Ziel erfüllt, muss das Gesetz in dieser Hinsicht vollkommen klar und deutlich sein.

DIJETE I DRUŠTVO

Kampanja Vijeća Europe protiv tjelesnog kažnjavanja djece, Zagreb, 15. lipnja 2008.

SAŽETAK

Djeca su ljudska bića s pravima i obvezama. Moraju biti informirana o tome, potrebno ih je poticati da sudjeluju u odlukama koje se na njih odnose, a odrasli ih trebaju voljeti i poštivati.

Prvo bih zahvalila hrvatskim vlastima na organizaciji ovog važnog događaja.

Ja sam Minodora Cliveti, članica rumunjskog parlamenta, predsjednica Odbora za jednake mogućnosti žena i muškaraca Kluba zastupnika, ali i potpredsjednica Odbora za socijalna pitanja, zdravlje i obitelj Parlamentarne skupštine Vijeća Europe i prva potpredsjednica Socijalističke skupine.

Željela bih elaborirati tri ideje u sklopu teme našeg okupljanja:

1. Potrebni su nam specifični zakoni o nasilju nad djecom.
 - a. Nasilje nad djecom trebamo definirati u sklopu određenih zakona, a ne općeg zakonodavstva protiv nasilja u obitelji ili u sklopu kaznenog zakona. Jedna od vrsta nasilja je nasilje u obitelji kada je dijete žrtva svojih rođaka, unutar svoje obitelji u kojoj bi se trebalo osjećati sigurno i voljeno. Ako sagledamo djecu žrtve obiteljskog nasilja kao druge žrtve ovog nasilja, ne možemo ih dostatno zaštititi. Postoji velika razlika između odrasle osobe koja je žrtva obiteljskog nasilja i djeteta žrtve.
 - b. Potrebno je razmisliti o pravima djeteta na obraćanje nacionalnim i međunarodnim sudovima.
2. Potrebno je konzultirati djecu u postupcima donošenja zakona koji se na njih odnose:
 - izvješće koje je nedavno usvojio Odbor za socijalna pitanja PACE-a naglašava važnost poticanja djece da sudjeluju u postupku donošenja zakona putem različitih mehanizama: pravobranitelja za djecu, tijela poput Parlamenta za

djecu, vijeća za djecu ili nevladinih udruga – primjer toga je moje iskustvo s djecom u mojoj zemlji.

3. Potrebno je informirati djecu o njihovim pravima, o zakonodavstvu, ali i o njihovim obvezama:

- djeca su ljudska bića, građani s pravima i obvezama;
- djeca imaju manje prilika dobiti informacije o tome. Moramo stvoriti okvir kako bismo im pomogli da bolje razumiju socijalne mehanizme i svjetske probleme. Oni su puno više nego što mislimo zainteresirani za vrlo ozbiljna pitanja kao što su zaštita okoliša životinja, zaštita manjina.

Zanima ih i nasilje u obitelji. Istraživanje koje je provela jedna nevladina udruga u mojoj zemlji, u kojemu su djecu pitali o nasilju u obitelji, dalo je izvanredne rezultate: djeca pažljivo promatraju što se događa u njihovim obiteljima, osobito nasilnima, one ih obilježavaju i utječu na njih do kraja njihova života.

Zatražili su predavanja o građanskog obrazovanju i zakonodavstvu i upravo je taj njihov zahtjev nešto izvanredno.

Moramo promijeniti naše klasično i tradicionalno viđenje djece: ona nisu naša budućnost, ona su ljudska bića s golemim potencijalom shvaćanja svijeta. No potrebna im je naša zaštita jer su djeca. A trebaju i naše povjerenje i poštovanje.

The Council of Europe Campaign against Corporal Punishment of Children, Zagreb, 15 June, 2008

SUMMARY

Children are human beings, with rights and obligations. They must be informed about that, encouraged to take part in decisions that concern them, and they need to be loved and respected by the adults.

I'll start by thanking the Croatian authorities for organising this important event.

I am Minodora Cliveti, member of the Romanian Parliament, president of the Committee for Equal Opportunities for Women and Men of the Chamber of Deputies, but also Vice-president of the Committee for Social Affairs, Health and Family of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe and the first Vice-president of the Socialist Group.

There are three ideas that I wish to develop inside the theme of our meeting:

1. We need specific laws on violence against children.
 - a. We need to define the violence against children in specific laws, not inside the general laws against domestic violence or penal code. One of the types of violence is the domestic violence, when the child is a victim of its own relatives, inside its own family, where the child should feel secured and loved. If we consider the children as victims of the domestic violence like other victims of this violence, we cannot protect them enough. There is a huge difference between an adult victim of domestic violence and a child – victim.
 - b. We need to think and decide about the right of the child to petition, both in national and international courts.
2. We need to consult children in the process of making laws that concern them:
 - the report adopted recently by the Committee for Social Affairs of the

PACE underlines the importance of encouraging children to participate in the process of making law using different mechanisms: the ombudsman for children, bodies like Parliament for Children, Councils of Children or NGO. Ex.: my experience with children in my country.

3. We need to inform children about their rights, about the legislation, about their obligations, too:
 - children are human beings, citizens, with rights and duties.
 - they have fewer possibilities than the adults to be informed about that. We need to build the frame to help them better understand the social mechanisms, the problems of the world. They are much more interested that we think about very serious staff, like the protection of environment of animals, of minorities.

They are also interested in domestic violence. An inquiry, conducted by an NGO in my country, asking children about the domestic violence, came to extraordinary results: children are very attentive observers of the events in their families, especially the violent ones, they are marked by them and they are very much influenced by them for the rest of their lives.

They asked to have at school classes on civic education and legislation, and coming from them it is something exceptional.

We need to change our classic and traditional perspective of our children: they are not our future, they are human beings with a huge potential of the understanding of the world. They just need our protection because they are children. But they also need our trust and respect.

ZUSAMMENFASSUNG

Kinder sind Menschen mit Rechten und Pflichten. Sie müssen darüber informiert werden. Sie müssen ermutigt werden, an Entscheidungen teilzunehmen, die sie selbst betreffen und Erwachsene müssen sie lieben und respektieren.

Stereotipni pogledi na tjelesno kažnjavanje

Poštovani sudionici i organizatori konferencije, zahvaljujem vam na mogućnosti da budem u Zagrebu i da s vama razgovaram o iznimno važnom problemu tjelesnog kažnjavanja djece.

Svi razumiju da je tjelesno kažnjavanje potrebno zaustaviti i iskorijeniti pravnim reformama. Međutim, stereotipni, tradicionalni mentalitet nije lako iskorijeniti i promijeniti. Pritom ću navesti rezultate socijalne analize provedene u ožujku 2008. godine u Litvi prema kojoj je 16,3% starijih građana nižeg stupnja obrazovanja, koji žive u provincijskim mjestima, bilo za tjelesno kažnjavanje u odgoju djece, kao disciplinsku mjeru za njihovo ponašanje. 65,9% mladih, obrazovanih građana protive se tjelesnom kažnjavanju. 17% ljudi nema nikakvo mišljenje.

U pola litavskih obitelji djeca su izložena tjelesnom kažnjavanju. Stopa psihološkog nasilja u školama jedna je od najvećih u Europi. Tijekom posljednjih mjeseci otkriveni su slučajevi seksualnog nasilja u sirotištima i ustanovama za socijalnu skrb o djeci.

Prije dvije godine pripremala sam i uputila u parlament "Koncept obiteljske zaštite od nasilja". U početku je provedba inicijative Vijeća Europe "Parlamentarci ujedinjeni u sprječavanju nasilja nad ženama u obitelji" tekla prilično glatko. Međutim, kada su katolička crkva i katoličke organizacije roditelja počele utjecati na konzervativne političare, oporbena većina uspjela je blokirati parlamentarnu proceduru jer su doveli u pitanje samu bit obiteljskog koncepta. Odredili su što je obitelj i brak priznavši samo oženjene parove i njihovu djecu, diskriminirajući tako ljude koji žive u zajednicama i njihovu djecu, pretvorivši ih u građane drugog reda.

Nedavno je u litavskom parlamentu prihvaćeno konzervativno i diskriminirajuće poimanje državne obiteljske politike usprkos protivljenju naprednih političara, kao i nacionalne i međunarodne zajednice.

Provedba "Koncepta obiteljske zaštite od nasilja", na kojoj će se temeljiti i novi zakon, još je vrlo daleko. Stoga sam odlučila krenuti kraćim putem i pripremiti izmjene i dopune Zakona o zaštiti dječjih prava. U litavskom pravnom sustavu zasad ne postoji izričita zabrana tjelesnog kažnjavanja i psihološkog nasilja u odgoju djece, u školama, zdravstvenim ustanovama i ustanovama socijalne skrbi. Ponovno se javila oporba. Optužena sam za uništavanje tradicionalne skladne obitelji jer prema mišljenju konzervativnih umova u obitelji vidim samo zlo, nasilje i uništavanje, umjesto promicanja pozitivnih obiteljskih vrijednosti. Moj je odgovorio bio sljedeći: "Kršćani, zastupnici obitelji brane nasilje u obitelji." Uzavrela rasprava o obiteljskoj politici i poimanju obitelji u Litvi ne prestaje.

Završavam svoje izlaganje boljim vijestima. Prije nekoliko dana moje izmjene i dopune za ukidanje tjelesnog kažnjavanja i psihološkog nasilja u odgoju djece prošli su prvo čitanje u parlamentu. Nadajmo se boljoj budućnosti i promjeni stereotipnog mentaliteta Litve i drugih europskih zemalja.

Stereotypical Views on Corporal Punishment

Dear participants and organizers of the conference, thank you for the possibility to be in Zagreb and discuss a very important problem of corporal punishment of children with you.

Everybody understands that corporal punishment is to be stopped and abolished through legal reform. However, stereotypical, traditional mentality is not easy to uproot and change. Referring to the social analysis done in March 2008 in Lithuania, 16.3% of elderly citizens, of lower education, living in provincial places, are for corporal punishment in upbringing of children as a corrective measure for their discipline. 65.9% of young, educated people are against corporal punishment. 17% of people have no opinion.

In half of the Lithuanian families children experience corporal punishment. The rate of the psychological violence at school is one of the greatest in Europe. During recent months it was discovered that there were cases of sexual violence in orphanages and children social welfare institutions.

Two years ago I prepared and registered in the Parliament the “Concept of Family Protection against Violence”. In the beginning the realization of the European Council initiative “Parliamentarians unite to stop violence against women in the family” went rather smoothly. However, when the Catholic Church, catholic parents’ organizations started to influence conservative politicians, the oppositional majority managed to block the parliamentary procedures, because they questioned the essence of the family concept. They identified family and marriage, recognizing only married couples and their children, thus discriminating people living in partnership and their children, making them second class citizens.

The conservative and discriminatory State Family Policy Concept was adopted in the Lithuanian Parliament recently, in spite of the protests of progressive politicians and national and international community.

The implementation of the “Concept of Family Protection against Violence”, on the basis of which a new law has to be formulated, is still far away. Therefore I decided to take a shorter path and prepared amendments to the Law of Children Rights’ Protection. In the Lithuanian legal system so far there is no explicit prohibition of corporal punishment and psychological violence in upbringing processes of children, at schools, health care and social care institutions. Again the oppositional reaction came. I was accused of ruining a traditional harmonious family, because according to the conservatively thinking people, I saw only evil, violence and destruction in the family, instead of promoting positive family values. My answer was as follows: “Christians, family advocates, defend violence in the family”. Hot discussions about family policy and family concept are still going on in Lithuania.

I will finish my presentation with better news. Several days ago my amendments on abolishing corporal punishment and psychological violence in the upbringing of children have passed the first reading in the Parliament. Let's hope for the better future, for a change of the stereotypical mentality in Lithuania and other European states.

DIJETE I DRUŠTVO

Kako možemo ukinuti tjelesno kažnjavanje? – Pozitivnim roditeljstvom

Sa zadovoljstvom se ovdje u Zagrebu u ime portugalske vlade pridružujem ovoj iznimno važnoj inicijativi Vijeća Europe.

Prošlo je gotovo 28 godina od usvajanja *Konvencije o pravima djeteta*. Danas pitam sebe i pitam vas. Poštuju li se zaista prava djece u našem društvu ?

A u njihovim obiteljima?

Imamo li običaj slušati djecu?

Slušaju li ih njihove obitelji?

Znamo da je obitelj najvažnije mjesto za razvoj djece.

U srcu obitelji dijete pronalazi uvjete za svoju dobrobit, neophodno emotivno okruženje; u obitelji je dijete voljeno i osjeća se voljeno.

No u obitelji dijete može doživjeti više oblika nasilja, prije svega tjelesno kažnjavanje kao "odgojnu" metodu koja je sastavni dio društva koje je tolerira.

Za djecu s teškoćama u razvoju ovaj problem je izuzetno težak. Ponajviše zbog nedostatka informacija i roditeljskog oslonca.

Prije dvije godine, u Lisabonu, 28. konferencija ministara Europe nadležnih za obiteljska pitanja pokrenula je veliku raspravu o ulozi roditelja u smislu pozitivnog roditeljstva.

Drugim riječima, o novoj ulozi koja bi obuhvaćala nenasilno ponašanje zasnovano na međusobnom poštovanju te sadržavala niz poticajnih postupaka za puni razvoj djeteta utemeljen na njegovom interesu i dobrobiti.

Nakon završne deklaracije Konferencije, ministri okupljeni u Lisabonu prepoznali su žurnost ukidanja tjelesnog kažnjavanja kao imperativ ljudskih prava u srcu obitelji i kao odgovornost države u ovom pogledu.

Svi smo se angažirali u poduzimanju mjera podrške roditeljima u njihovoj ulozi kako bismo spriječili sve oblike nasilja nad djecom, a ponajprije pružili podršku obiteljima s djecom s teškoćama u razvoju, promicanjem jednakih mogućnosti za djecu i roditelje.

Portugalska vlada, koju predstavljam, odlučno se primila ovog zadatka.

Ograničit ću se na nekoliko kratkih naznaka mjera koje smo usvojili.

U okviru pravnih reformi, novim kaznenim zakonom utvrđeno je kazneno djelo obiteljskog nasilja koje obuhvaća tjelesno kažnjavanje djece u smislu zlostavljanja, kažnjivo kaznom zatvora u trajanju od dvije do pet godina.

U pogledu politike podrške pozitivnom roditeljstvu, država je poduzela mjere poboljšanja uvjeta obiteljskog života uvođenjem politika poput djelomičnog financiranja

troškova za čuvanje djece; uvođenjem različitih oblika roditeljskih dopusta i pomoći djeci i pružanjem skrbi djeci u predškolskoj dobi.

Socijalna naknada i povećanje mreže socijalnih usluga te opreme u suradnji s građanskim društvom i pridavanje važnosti osobama i obiteljima također su znak odlučnosti i jedan od ciljeva Portugala.

Portugal nastavlja s ulaganjima kako bi se poboljšala kvaliteta i kapacitet usluga od općeg društvenog interesa, prvenstveno namijenjenih djeci do tri godine starosti. U tom smislu pokušavamo raditi na primarnoj prevenciji s djecom i njihovim obiteljima od samoga rođenja djeteta.

U izgradnji je 343 novih jaslica uz financijsku podršku koja predstavlja i mjesečnu potporu obiteljima za gotovo 15.000 djece.

Ovaj cilj, utvrđen u Nacionalnom akcijskom planu uključivanja, do 2010. godine obuhvatit će 33% djece mlađe od 3 godine.

Napori koji se ulažu u razvoj kapaciteta za smještaj djece vezani su uz potrebu da radno vrijeme ovih objekata bude barem 11 sati na dan kako bi se obuhvatila različita radna vremena majki i očeva, što je posebno važno u portugalskom kontekstu gdje je puno radno vrijeme opće pravilo za roditelje.

Kao podršku roditeljima, u suradnji sa šest portugalskih sveučilišta, razvijamo programe za osposobljavanje i roditeljsku pomoć koji će promicati odgoj bez nasilja uključivanjem obitelji različitih društvenih, kulturnih, ekonomskih i etničkih obilježja u promicanje najboljih interesa djeteta.

Cilj programa je pomoći roditeljima u povećanju njihova samopouzdanja i usklađivanju vlastitih osjećaja i mišljenja te osjećaja svoje djece, kao i da prouzroče što manje štete i budu što manje nasilni.

Za obitelji koje su izložene različitim rizicima osnažili smo Centar za podršku obitelji i savjetovanje roditelja koji proučava i sprječava situacije društvenog rizika te pruža podršku ranjivoj djeci i mladima unutar njihovih obitelji.

Budući se radi o zaštiti prava djeteta i zaštiti od rizika, neposredni je prioritet reorganizacija i osnaživanje djelovanja Komisija za zaštitu djece i mladih na razini lokalnih tijela, općina i gradova koji igraju važnu ulogu u zaštiti djece od opasnosti.

Vrlo važnom smatramo i ulogu lokalnih foruma, pokretača unutar zajednice, koji podsjećaju na univerzalnost prava djece, nastavljajući tako praktičnu, lokalnu primjenu *Konvencije Ujedinjenih naroda*.

Zatim želim istaći djecu s teškoćama u razvoju i podršku njihovim roditeljima. Ako roditelji ne dobivaju odgovore na pitanja vezana uz svoju djecu, mogu ih zanemariti, čak i zlostavljati. Neophodno je informirati ove roditelje i pružiti im oslonac.

Od 2006. godine radimo na nacrtu i usvajanju Akcijskog plana za uključivanje osoba s invaliditetom, kao političkom instrumentu koji će zacrtati strategiju za naredne četiri godine.

Ovaj dokument brani različitost politika invaliditeta u pogledu korisnika ovih politika kao i pitanja koja trebaju riješiti.

Plan će se provoditi do 2009. godine. Tijekom njegove izrade računali smo na suradnju nevladinih organizacija i njihovu ocjenu, a dokument je napravljen po načelu decentralizacije.

Iz ovoga su se plana, osim što je pružio odgovore na problematiku socijalne politike, izrodila dva temeljna europska instrumenta vezana uz pitanja invaliditeta i kvalitete života: Akcijski plan za Europu Europske komisije i Akcijski plan Vijeća Europe koji je pokrenut 2006. godine u St. Petersburgu, kamo sam pošla s velikom radošću.

I na kraju, dame i gospodo, za portugalsku vladu promicanje i primjena univerzalnosti prava djece predstavlja jedan od političkih prioriteta.

Djeca imaju prava. No kao i roditelji, imaju i snove.

Naš kompromis sastoji se u tome da stvaramo društvo sklonije obitelji i tolerantnije prema njezinoj krhkosti.

No prije svega mislim da se mi moramo ujediniti u pogledu naših odgovornosti, a to je da kažemo *ne* svim oblicima nasilja nad djecom.

Obitelji i njihova djeca zaslužuju naše povjerenje. Povjerenje da ćemo djelovati odlučno kao vlade, donositelji odluka i kao građani.

Idalia Moniz
Secretary of State for Disability and Assistant to the Minister
Portugal

How Can We Abolish Corporal Punishment?

– Through Positive Parenting

It is my pleasure to join this immensely important initiative of the Council of Europe here in Zagreb on behalf of the Government of Portugal.

It has been almost 28 years since the adoption of the *Convention on the Rights of the Child*. Today I ask myself and I ask you. Are the rights of children in our society really respected?

And in their families?

Are we used to listening to children?

Do their families listen?

We know that the family is the most important place for children's development. In the heart of the family the child finds conditions for its welfare, necessary affective surrounding; in the family, the child is loved and it feels loved.

But also, in the family, the child can experience more forms of violence, primarily corporal punishment as an "educational" method which is an integral part of the society which tolerates it.

This problem is extremely hard for children with developmental difficulties. Mostly because of lack of information and parental support.

Two years ago, in Lisbon, 28th Conference of Ministers Responsible for Family Affairs raised a discussion on parental role in the sense of positive parenting.

In other words, on a new role which would encompass nonviolent behavior based on mutual respect, which would incorporate a series of incentives for complete development of the child based on its interest and benefit.

After the Final Declaration of the Conference, the Ministers gathered in Lisbon recognized the urgency of the abolishment of corporal punishment as an imperative of human rights in hearts of the family and as the responsibility of the state in this sense.

We all engaged in taking measures to support parents in their role to prevent all forms of violence against children, and notably to support families with children with developmental difficulties by promoting equal opportunities for children and parents.

Portuguese Government, which I present, has decidedly set to work on this task.

I will make a short review of the measures we have adopted.

In the legal reform framework, the new Penal Code identifies criminal act of domestic violence which includes corporal punishment of children in the sense of abuse, punishable by two to five years in prison.

In view of policy support to positive parenting, the state has taken measures to

improve family life situation by introducing policies such as partially covering costs of child day care; introducing various forms of parental leave and child allowances and providing care for pre-school children.

Social benefit and increase of social services network and capacities in cooperation with civil society as well as giving importance to persons and families are also a sign of decisiveness and one of Portugal's goals.

Portugal keeps on investing in order to improve the quality and capacity of services which are of general society's interest, primarily those intended for children up to three years of age. In this sense we are trying to work on primary prevention with children and their families from the very birth of the child.

343 new nurseries are being built with financial support, which also represents a monthly support to families for almost 15,000 children. This objective, identified in the National Plan of Action for Inclusion, will cover until the year 2010 almost 33% of children up to 3 years of age.

Efforts made regarding development of residential capacities are linked to the need that working hours of these facilities should be at least 11 hours per day in order to cover various working hours of mothers and fathers, which is especially important in a Portuguese context where full time work is a general rule for parents. In cooperation with six Portuguese Universities, as a support to parents, we are developing programs for training and parental help which will promote nonviolent education by including families of various societal, cultural, economic and ethnic background in the promotion of the best interests of the child.

The Program objective is to help parents to boost their self-confidence and to achieve harmony with their emotions and beliefs and the emotions of their children, and to be less harm-doing and violent.

For the families which are marked as exposed to various risks, we have strengthened Family Support and Parent Advisory Centre, which studies and prevents situations of societal risks and supports vulnerable children and youth within their families.

Since this regards protection of the rights of the child and protection from risks, it is an indirect priority to reorganize and strengthen activities of the Commission for the Protection of Children and Youth on the level of local, municipal and city's authorities' which play an important role in protecting children from danger.

We also find local forums' role to be very important as the driving force inside a community, which reminds us about the universality of children's rights, continuing in this way with a practical, local application of the *UN Convention*.

Furthermore, I want to stress children with developmental difficulties and support to their parents. If parents fail to get answers relevant for their children, they can neglect or even abuse them. It is necessary to inform these parents and provide support for them.

Since 2006 we have been working on draft and approval of the Plan of Action for Inclusion of Persons with Disabilities, as a political instrument which will define the strategy for the next four years.

This document protects political diversity of disability policies in view of policy makers as well as the issues they have to deal with.

The plan will be implemented until 2009. During drafting we counted on cooperation of nongovernmental organizations and their evaluation, and the document was done in line with the principle of decentralization. This plan, besides giving answers to social

policy issues, provided two basic European instruments regarding disability and life quality: European Commission Plan of Action for Europe and Council of Europe Plan of Action which was set off in 2006 in St. Petersburg, which I visited with great joy.

And finally, ladies and gentlemen, for Portuguese government the promotion and implementation of universality of children's rights represents one of political priorities. Children have rights. But, as well as parents, they have dreams, too.

Our compromise is about creating family friendly society more tolerant towards fragility of family. Thus, I believe we have to unite regarding our responsibilities, and this means saying *no* to all forms of violence against children. Families and their children deserve our trust. The trust that we will act decisively as governments, decision makers and citizens.

Comment abolir les châtiments corporels?

– Avec parentalité positive

C'est avec plaisir que je suis à Zagreb pour me rejoindre au nom du gouvernement du Portugal, a cette initiative, assez importante, du Conseil de l'Europe.

Presque dix-huit ans se sont passés depuis la Convention des Droits de l'Enfant. Aujourd'hui, je m'interroge et je vous interroge. Est-ce que les droits des enfants sont vraiment respectés dans nôtres sociétés?

Et dans leur familles?

Est-ce que nous avons l'habitude d'écouter les enfants ?

Est-ce que leurs familles les écoutent ?

Nous savons bien que la famille demeure le lieu plus important pour l'épanouissement de leurs enfants.

C'est au sein de la famille que l'enfant trouve les conditions adéquates pour son bien être, notamment, les conditions affectives indispensables ; c'est là que l'enfant est aimé et qu'il se sent aimé.

Par contre, c'est aussi au sein de la famille que l'enfant peut vivre plusieurs formes de violence, notamment, l'usage récurrent du châtiment corporel, en tant que méthode "d'éducation", culturellement bien intériorisé et toléré pour les sociétés en général.

Pour les enfants avec des handicapes le problème est souvent assez lourd. Peut-être en raison de manque d'information et d'appui des parents.

Il y a deux ans, la dix-huitième Conférence des Ministres Européens chargés des Affaires Familiales, à Lisbonne, à développé un grand débat sur le rôle des parents dans le sens d'une parentalité positive.

C'est-à-dire, un nouveau rôle que puisse souligner les comportements non violents basés dans une relation mutuel de respect, qu puisse établir un ensemble de repères promoteurs du plein développement de l'enfant fondé sur son supérieur intérêt et son bien-être.

D'après la Déclaration Final de la conférence, les Ministres, réunis à Lisbonne, ont reconnu l'urgence d'abolir les châtiments corporels, en tant qu'impératif des Droits de l'Homme au sein de la famille et du même la responsabilité de l'Etat à cet égard.

C'est à dire que nous sommes tous engagées a prendre des mesures pour soutenir les parents dans leur rôle afin de prévenir toutes formes de violence contre les enfants et notamment un soutien adapté aux familles ayant des enfants avec des handicapes, en promouvant l'égalité des chances pour les enfants et pour les parents.

Le gouvernement du Portugal que je représente à bien pris son compromis avec détermination.

Je me limiterai, donc, à quelques brèves repères sur les mesures qui nous venons de prendre.

Dans le cadre des réformes juridiques, le nouveau code pénal a établi un nouveau délit de violence domestique, qui a inclus les châtements corporels vers les enfants dans le propre concept de maltraitance, pénible de deux à cinq années de prison.

En ce qui concerne les politiques de soutien à une parentalité positive, l'État s'est attaché, d'abord, à améliorer les conditions de vie des familles et à mettre en œuvre des politiques ciblant, notamment, le partage des frais de garde des enfants; la mise en place des formules de congé parental et d'aide aux enfants diversifiées et la fourniture de soins aux enfants pendant l'éducation préscolaire ;

Aussi le revenu social d'insertion (RSI) et l'incrément du réseau des services et équipements sociaux en coopération avec la société civile, en accordant la priorité aux personnes et aux familles, sont aussi une détermination et un objectif au Portugal

L'Etat portugais continue à faire des investissements, pour améliorer la qualité et la capacité des services sociaux d'intérêt général, destinés principalement aux enfants de moins de 3 ans. Dans ce cadre, on essaye de travailler la prévention primaire avec ces enfants et leur familles à partir de la naissance des premiers.

On construit déjà 343 nouveaux crèches, supportées financièrement dans ce qui concerne aussi l'appui mensuelle aux familles pour la fréquence de presque 15.000 enfants.

C'est un objectif fixé dans le Plan National d'Action pour l'Inclusion, attendre 33 % des enfants de moins de 3 ans jusqu'à 2010

Cet effort engagé pour développer la capacité installée, est associé au fait que les horaires effectifs de ces structures sont en moyenne de 11 heures par jour, pour attendre aux différents temps de travail des pères et des mères, ce qui est particulièrement important dans le contexte portugais, où le travail à temps complet, reste la règle générale pour les parents.

Comme soutien aux parents, nous venons aussi de développer, avec la collaboration de six universités portugaises, des programmes de formation et aide parental, qui préconisent une éducation sans violence en impliquant des familles de niveaux sociaux, culturels, économiques et ethniques différentes, dans la promotion du meilleur intérêt pour l'enfant,

L'objectif de ces programmes est d'aider les parents à accroître leur confiance en eux-mêmes à être plus en phase avec leurs sentiments et l'opinion et les émotions de leurs enfants, autant que moins destructeurs et moins violents.

Pour les familles identifiées comme vulnérables à différents risques, nous avons renforcé les Centres de Soutien aux Familles et de Conseil aux Parents, qui visent étudier et prévenir les situations de risque social aussi que à soutenir les enfants et les jeunes vulnérables et leurs familles.

S'agissant de la protection des droits de l'enfant et de sa protection contre les risques, la priorité immédiate concerne la réorganisation et le renforcement de l'intervention des Commissions de Protections d'Enfants et de Jeunes en frisque, entités locaux au niveau de la municipalité, qui jouent un rôle très important dans la prévention du danger chez les enfants.

On considère très important leur rôle en tant que forums locaux, mobilisateurs

de la communauté à l'universalité des droits de l'enfant, en permettant aussi le suivi de la mise en pratique locale de la Convention des Nations Unies.

Mon deuxième point concerne les enfants avec handicapes et le soutien a leur famille. Si les parents n'entendent pas la différence de ses enfants, ils peuvent négligencier, et même maltraiter. C'est absolument indispensable d'informer ces parents et de leur donner des appuis.

Depuis 2006 nous avons dessiné et approuvé un Plan de Action pour l'Intégration des Personnes avec des Handicape,s qui est un instrument politique visant une stratégie pour les quatre prochaines années.

Il défend la pluralité des politiques pour l'handicape en ce qui concerne leurs acteurs et aussi les problématiques qu'on doit répondre.

Le plan se déroulera jusqu'à 2009. Pendant son élaboration nous avons conté avec la participation des ONG e son évaluation suivi aussi ce principe et est faite d'une forme décentralisée.

Ce plan, au delà d'une réponse interne en matière des politiques sociaux, naît aussi à la suite de deux principaux instruments européennes en matière de handicap et qualité de vie : le plan de action européen de la Commission européenne et le Plan de Action du conseil Européen, lequel à été lancé en 2006 à St. Petersburg ou je suis allée avec beaucoup de joie.

Pour terminer, Mesdames et Messieurs, pour le Gouvernement portugais la promotion et la mise en œuvre de la universalité des droits de l'enfant fait le rang des priorités politiques.

Les Enfants ont des Droits. Mais comme les parents, ont aussi des rêves.

Nôtre compromis sera de travailler pour une société plus amie des familles, mais aussi plus tolérante avec leurs fragilités.

Mais, je crois surtout que les nôtres responsabilités doivent consolider parmi nous, le compromis de dire *non* à quelque sorte de violence contre les enfants.

Les familles et leurs enfants mérite nôtre confiance. La confiance d'avoir la détermination des gouvernements, de tous les décideurs et des citoyens en général.

DIJETE I DRUŠTVO

Prof. dr. sc. Ninoslava Pećnik
 Studijski centar socijalnog rada
 Pravni fakultet u Zagrebu

Radna skupina za roditeljske vještine,
 posebno za sprečavanje nasilja nad djecom
 Europskog odbora za socijalnu koheziju Vijeća Europe

Veliko zadovoljstvo i čast mi je sudjelovati u Kampanji za ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece u Europi, i jako sam ponosna da ona započinje u Zagrebu.

Tjelesno kažnjavanje, uz to što krši ljudska prava djeteta, ima nepovoljne razvojne učinke na dijete i odnos roditelja i djeteta. Djeca koja su izložena tjelesnom kažnjavanju imaju slabije mentalno zdravlje (osjećaju se nevrjednima i odbačenima), lošije odnose sa svojim roditeljima (uče se bojati roditelja te se od njih povlače i/ili im se žele osvetiti), slabije razvijenu samokontrolu i moralne standarde (jer ih nasiljem ne učimo zašto ili kako se prihvatljivo ponašati) i više agresivnog i antisocijalnog ponašanja (jer im tjelesnim kažnjavanjem poručujemo da je nasilje prihvatljivo i djelotvorno).

Istraživanja pokazuju da djeca u mnogim europskim zemljama još uvijek učestalo doživljavaju roditeljske udarce od najranije dobi. Zakonska zabrana tjelesnog kažnjavanja djece je nužna, ali nije dovoljna za promjenu nasilnog roditeljskog ponašanja i društvenih stavova kojima se ono opravdava. Zalaganje za odbacivanje tjelesnog i drugih oblika ponižavajućeg kažnjavanja iz repertoara roditeljskog ponašanja znači zalaganje za stvaranje odnosa roditelja i djeteta koji se temelji na drugačijim vrednotama i shvaćanjima djeteta i roditeljske uloge. Upravo na to odnosila su se nastojanja Radne skupine za roditeljske vještine, posebno za sprečavanje nasilja nad djecom koja je radila pod okriljem Europskog odbora za socijalnu koheziju na pripremi Preporuke (2006) 19 Odbora ministara državama članicama o politici potpore pozitivnom roditeljstvu i popratnim dokumentima – Ključnim porukama za roditelje i Smjernicama za stručnjake koji rade s djecom i obiteljima. Među ostalim, spomenuta Preporuka promiče pozitivno roditeljstvo ili roditeljstvo u najboljem interesu djeteta kao standard roditeljstva na koje svako dijete ima pravo. Njegova definicija temelji se na *Konvenciji o pravima djeteta*, a počiva na 4 stupa roditeljskih vrednota i ponašanja kao temeljnih načela roditeljstva u najboljem interesu djeteta. To su: njega, struktura i vodstvo, uvažavanje i osnaživanje.

Njegujuće ponašanje odgovara na djetetovu potrebu za ljubavi i predstavlja sigurnu bazu iz koje dijete može istraživati svijet i u koju se može vratiti u teškim trenucima. To traži roditeljsku osjetljivost, toplinu, utjehu i zaštitu, prihvaćanje i podršku.

Nenasilno roditeljstvo ne znači ujedno i popustljivo ili zanemarujuće roditeljstvo. Pružanje strukture i vodstva djetetu daju osjećaj sigurnosti i predvidivosti te omogućavaju razvoj osobne i društvene odgovornosti. Roditelji poučavaju što je, a što nije prihvatljivo, postavljaju primjerene granice, uzimajući u obzir i djetetovo mišljenje te usmjeravaju dijete na pozitivan način, bez tjelesnog i psihičkog nasilja.

Uvažavanje djetetove osobnosti je odgovor na potrebu i pravo djeteta da ga se vidi, čuje i poštuje kao osobu. Pretpostavlja dijalog temeljen na ravnopravnom dostojanstvu. Roditelji pokazuju zanimanje za djetetova svakodnevna iskustva, slušaju dijete i nastoje ga razumjeti te prihvaćaju aktivnu ulogu djeteta u donošenju obiteljskih odluka.

I konačno, osnaživanje se odnosi na jačanje djetetovog osjećaja kompetentnosti, osobne kontrole i djelotvornosti u tome da utječe na svijet oko sebe. To zahtijeva

roditeljsku osjetljivost i otvorenost za djetetov utjecaj, uzajamnu suradnju, pregovaranje, izražavanje vjere u djetetov potencijal i podržavaje djetetovih snaga i inicijative.

Uz pravo djeteta na roditeljstvo u najboljem interesu djeteta, vezano je i pravo roditelja na podršku društva u ispunjavanju njihove zahtjevne zadaće. Naime, prepoznato je da način na koji roditelji ispunjavaju svoje odgovornosti ovisi o resursima i podršci koja im je dostupna. Spomenutom Preporukom Vijeće Europe poručuje vladama država članica da priznaju važnost roditeljske uloge, osiguraju uvjete potrebne za roditeljstvo u najboljem interesu djeteta, otklone prisutne prepreke te promiču pozitivno roditeljstvo. Pokreće se niz aktivnosti na različitim razinama kojima se nastoje unaprijediti kvaliteta i uvjeti roditeljstva, ali paralelno s tim i kvaliteta sustava društvene podrške roditeljstvu i zaštiti djece.

Jedan primjer je i Kampanja za rani razvoj i poticajno roditeljstvo koju je proveo Ured UNICEF-a za Hrvatsku. U njoj se, među ostalim, upozorava na dugoročne učinke nasilja nad djecom (primjer plakata "Osuđena doživotno? na manjak samopoštovanja") i nudi pozitivna alternativa u poruci "Od poljupca dijete raste, od batina se smanjuje".

Ninoslava Pećnik, Ph.D.
Study Centre of Social Work
Faculty of Law in Zagreb

Workgroup for Parenting Skills, and Particularly
for Prevention of Violence against Children of the
Council of Europe European Committee for Social Cohesion

It is my great pleasure and honor to participate in the Campaign for Abolishing Corporal Punishment of Children in Europe and I am very proud that it is being launched in Zagreb.

Corporal punishment, besides breaching the child's human rights, has a negative developmental influence on the child and the child – parent relationship. Children who suffer corporal punishment are of poorer mental health (they feel unworthy and rejected), they have poor relations with their parents (they learn to fear parents and withdraw from them and/or want to retaliate), they have less developed self-control and moral standards (because violence does not teach them why or how to behave acceptably) and display more frequently aggressive and antisocial behavior (because corporal punishment sends them a message that violence is acceptable and effective).

Researches show that in many European countries children still suffer parents' blows from their earliest age. Legal ban of corporal punishment of children is necessary, but it is not enough to change parents' violent behavior and social attitudes that justify it. Dedication to the abolishment of corporal and other forms of humiliating punishment from the repertoire of parents' behaviors implies dedication to creating a parent – child relationship based on different values and understanding of the child and the parental role. This was also the focus of efforts of the Workgroup for Parenting Skills, and Particularly for Prevention of Violence against Children, which worked within the European Committee for Social Cohesion on the preparation of the Recommendation 19(2006) of the Committee of Ministers to Member States on the Policy of Support to Positive Parenting and the accompanying documents – Key Messages for Parents and Guidelines for Professionals Working with Children and Families. Among other things, the Recommendation promotes positive parenting or parenting in the best interest of the child as the parenting standard that every child is entitled to. Its definition is based on the *Convention on the Rights of the Child*, and is founded on 4 pillars of parenting values and behaviors as fundamental principles of parenting in the best interest of a child. These are: care, structure and guidance, acknowledgment and strengthening.

Caring behavior responds to the child's need for love and represents a safe foundation on which the child can explore the world and to which it can return in difficult moments. This demands parental sensitivity, warmth, comfort and protection, acceptance and support.

Nonviolent parenting does not imply indulging or neglecting parenting. When structure and guidance are provided to the child, the child is given a sense of security and predictability and it enables the development of personal and social responsibility. Parents teach what is acceptable and what is not and they set boundaries by taking account of the child's opinion and they direct the child in a positive manner, without corporal and psychical violence.

Acknowledging the child's personality is a response to the child's need and right to be seen, heard and respected as a person. It assumes a dialogue based on equal dignity. Parents show interest in child's everyday experiences, listen to the child

and strive to understand it by accepting the active role of a child in making family decisions.

Finally, strengthening refers to reinforcing the child's feeling of competence, personal control and effectiveness to influence the world around it. This demands parents' sensitivity and openness to the child's influence, mutual cooperation, negotiation, having faith in the child's potential and supporting the child's strengths and initiative.

Linked to the child's right to parenting in the best interest of the child is also the right to full support from the society in fulfilling this demanding task. Namely, it has been noticed that the manner in which parents fulfill their responsibilities depends on the resources and support available to them. With the above Recommendation, the Council of Europe is informing the governments of member states to acknowledge the importance of the parental role, to ensure conditions necessary for parenting in the best interest of the child, to remove the existing obstacles and to promote positive parenting. A series of activities on different levels are being initiated aiming to improve the quality and conditions of parenting, and at the same time the quality of the system of social support for parenting and child protection.

One example is the Campaign for Early Development and encouraging parenting conducted by the UNICEF Office for Croatia. The campaign, among other things, warned of the long-term effects of violence against children (example – billboard "Sentenced for life? for lack of self-respect") and offered a positive alternative in the message "Kisses make children grow, smacking makes them smaller".

***Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom za promicanje
prava i punog sudjelovanja osoba s invaliditetom u društvu: poboljšanje
kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006-2015***

Kako kroz pozitivno roditeljstvo spriječiti tjelesno kažnjavanje i zlostavljanje djece s invaliditetom

Djeca s invaliditetom, kao i druge specifične skupine kao što su žene i djevojke s invaliditetom te posebice osobe s invaliditetom iz manjina i migranti, zahtijevaju poduzimanje aktivnosti u nizu sektora kako bi se zajamčilo njihovo sudjelovanje u društvu. Stvaratelji politika moraju uzeti u obzir prepreke i izazove s kojima se ove skupine suočavaju i pobrinuti se da politike sadrže akcije koje zadiru u sve sektore kako bi se osiguralo da pojedinci mogu dostići svoj puni potencijal. Potreban je paralelni pristup na dva kolosijeka, zasnovan na Akcijskom planu i Novoj strategiji za socijalnu koheziju Vijeća Europe (2004.) za promicanje razvoja učinkovitih višesektorskih i sveobuhvatnih politika.

Prema djeci općenito, ali posebno prema djeci s invaliditetom, treba se odnositi kao prema nositeljima ljudskih prava. Načela i vrijednosti na kojima se temelje pravni instrumenti poput europske Konvencije o ljudskim pravima i revidirane europske Socijalne povelje, kao i *UN-ova Konvencija o pravima djeteta*, te nešto novija *UN-ova Konvencija o pravima osoba s invaliditetom*, trebaju usmjeravati politike koje će zajamčiti da djeca s invaliditetom mogu živjeti sa svojim obiteljima.

Uspjeh ovih politika zahtijeva uvođenje pristupa planiranju, razvoju i pružanju ključnih usluga u središnje društvene tokove kako bi se zajamčilo da navedeno odgovara potrebama osoba s invaliditetom. U tom pogledu Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom 2006-2015 naglašava rastući međunarodni konsenzus da institucionalni oblici pružanja usluga nisu u suglasju s uživanjem dječjih prava i činjenicom da bi čak i djeca s najtežim oblicima invaliditeta imala koristi od boravka sa svojom obitelji i u zajednici gdje bi im bilo dostupno obrazovanje, zdravstvena skrb i stručno osposobljavanje na istoj osnovi kao i za njihove vršnjake. Institucionalna skrb omogućava stvaranje konteksta u kojemu se pojavljuje opasnost od narušavanja dječjih prava, a široko je prihvaćeno mišljenje da je iznimno neprikladna za malu djecu

s invaliditetom koja trebaju dosljednu nježnost i pažnju odraslih osoba koje se za njih brinu. Sve je stoga širi međunarodni konsenzus da institucionalna skrb nije u suglasju s uživanjem dječjih prava djece s invaliditetom i sa sprječavanjem zlostavljanja i iskorištavanja, te da bi je trebalo postepeno napustiti.

Roditelji također imaju prava u skladu s Konvencijom, kao i odgovornost da sami podignu svoju djecu i zadovolje njihove osnovne potrebe. Ova prava mogu koristiti "za, ali ne *nad* svojom djecom" te moraju djelovati i donositi odluke koje su najboljem dugoročnom interesu djeteta.

Posvećenost pravima djece s invaliditetom odnosi se jednako i na djecu koja trenutačno žive u ustanovama ili su zbrinuta nekim drugim oblikom zamjenske skrbi. Mnoga djeca s invaliditetom nepotrebno se i predugo smještaju u ustanove.

Djeca s invaliditetom, baš kao i druga djeca, ne bi smjela biti odvojena od roditelja osim ako vrlo iznimne okolnosti to čine neizbježnim. Javne službe trebaju reagirati samo ako obitelj ne može djelovati u najboljem interesu djeteta ili ako djetetu štete ili ga zanemaruju kako bi osigurale njegova dječja ljudska prava ili uvele zaštitne mjere na istoj osnovi i na temelju istog pravnog okvira koji bi upotrijebile za bilo koje drugo dijete. Zamjenska skrb, kada je potrebna, treba biti pružena u domaćem, lokalnom okruženju s namjerom zadržavanja obiteljskih veza.

Obrazovanje roditelja i kućna podrška za djecu s invaliditetom potrebni su kako bi se ojačala sposobnost obitelji da skrbe za svoju djecu te da proširena obitelj i zajednice osiguraju alternativne oblike skrbi i zaštite ove skupine od zlostavljanja.

Sudjelovanje i aktivno građanstvo podrazumijevaju pravo, sredstva, prostor i priliku, a gdje je potrebno i podršku za sudjelovanje i utjecanje na odluke te uključivanje u akcije i aktivnosti kako bi se pridonijelo izgradnji boljeg društva bez zlostavljanja i iskorištavanja. Najveći izazov u ovom pogledu je ohrabriti i pružiti podršku državama članicama da prihvate i provedu svoje obveze prema djeci s invaliditetom i njihovim obiteljima.

Ispunjavanje prava djece s invaliditetom, a kako bi se spriječilo zlostavljanje i kažnjavanje, očito uključuje pružanje podrške obitelji u izvršavanju njezinih dužnosti. To podrazumijeva financijske, socijalne, fizičke i emocionalne resurse. U stvari, poznato je da djeca s invaliditetom bez roditeljske skrbi lakše postaju žrtve diskriminacije, neprikladne skrbi, zlostavljanja, tjelesnog kažnjavanja i iskorištavanja. Države članice trebaju razviti podršku u zajednici za roditelje kako bi im omogućile da se suoče sa zahtjevima podizanja djeteta s invaliditetom kod kuće.

Akcijski plan za invaliditet Vijeća Europe u tom kontekstu preporučuje državama članicama da usvoje politike i mjere kojima će djeci s invaliditetom omogućiti život bez zlostavljanja, iskorištavanja i tjelesnog kažnjavanja. Ove politike moraju biti fleksibilne i obuhvaćati programe koji će im omogućiti da žive sa svojim obiteljima kao i druga djeca.

Konačno, CAHPAH izrijeком preporučuje svima odgovornima za obiteljska pitanja da uključe niz mjera u svoje politike kojima će zadovoljiti potrebe djece i

njihovih obitelji, osobito djece s invaliditetom, kako bi se izbjegli svi oblici zlostavljanja, iskorištavanja i tjelesnog kažnjavanja.

Kvalitetno pružanje usluga u kombinaciji sa strukturama obiteljske podrške može zajamčiti ovoj djeci bogato i ispunjeno djetinjstvo u kojemu će izgraditi temelje za aktivan i neovisan život odrasle osobe. Stoga je važno da stvaratelji politika uzmu u obzir potrebe djece s invaliditetom i njihovih obitelji prilikom oblikovanja politika za invaliditet i općenito za djecu i obitelji.

Imajući ovaj cilj na umu, stvaratelji politika moraju uzeti u obzir prepreke i izazove s kojima se djeca s invaliditetom i njihove obitelji suočavaju te se pobrinuti da politike imaju potporu u dostatnim sredstvima za uklanjanje ovih prepreka, te da istovremeno ovim osobama jamče sudjelovanje u životu zajednice i ostvarivanje njihovog punog potencijala kao i svim drugim građanima. U stvari, pružanjem odgovarajuće podrške i pomoći obiteljima možemo im pomoći da skrbe o svojim članovima na način koji će poštivati njihovo dostojanstvo, zadovoljavati njihove potrebe i poticati osnaživanje djece s invaliditetom.

Puna integracija, koja uključuje sve aspekte vezane uz poštivanje prava djece s invaliditetom i njihovih obitelji, može se postići jedino planiranim, interaktivnim pristupom koji ne stigmatizira osobe koje su u taj proces uključene, a koji je dovoljno intenzivan i dosljedan te koji ima potporu kroz odgovarajuće djelovanje koje potiče socijalnu uključenost.

Andreia Marques
Forum for the Council of Europe Disability
Action Plan (CAHPAH) representative

Council of Europe Disability Action Plan to promote the rights and full participation of people with disabilities in society: improving the quality of life of people with disabilities in Europe 2006-2015

How to Prevent Corporal Punishment and Abuse against Children with Disabilities through Positive Parenting

Children with disabilities, as other specific groups such as women and girls with disabilities and in particular people with disabilities from minority groups and migrants, require a cross-cutting response to ensure inclusion into society. Policy makers need to acknowledge the barriers and challenges faced by each of these groups and ensure that policies include actions that cut across many sectors in order to ensure that individuals can reach their full potential. A twin-track approach, based on this Action Plan and the Council of Europe's New Strategy for Social Cohesion (2004) is needed to promote the development of effective cross-cutting and integrated policies.

Children in general, but in particular children with disabilities, need to be recognised as holders of human rights. The principles and values underpinning legal instruments such as by the European Convention on Human Rights and the revised European Social Charter, as well as *the UN Convention on the Rights of the Child* and, more recently, the UN Convention on the rights of people with disabilities, should guide policies to ensure children with disabilities are able to live with their families.

The success of such policies requires a mainstream approach to the planning, development and delivery of mainstream services to ensure that they also respond to the needs of individuals with disabilities. In this regard the Council of Europe Disability Action Plan 2006-2015 underlines the growing international consensus that institutional forms of service provision are not compatible with the exercise of children's rights and the fact that even children with severe disabilities would benefit more from living within the family and in the community, where they should be able to access education, health care and vocational training on the same basis as their peers. Institutional provision

tend to create a context within which children's rights are in danger of being violated, and there is widespread acknowledgement that it is particularly inappropriate for young children with disabilities who require affection and attention from consistent adult caregivers. There is therefore a growing international consensus that institutional care is incompatible with the exercise of rights of children with disabilities to prevent abuse and exploitation, and should be phased out.

Parents also have rights under the Convention and they have the responsibility to bring up their own children and to meet their basic needs. They are supposed to exercise these rights "*for but not over their children*" and should act, and make decisions, in the best long term interests of their child.

The commitment to rights of children with disabilities applies equally to children who currently live in institutions, or in other forms of substitute care. Many children with disabilities are placed unnecessarily and for too long in institutions.

Children with disabilities, as other children, should not to be separated from their parents unless there are very exceptional circumstances which make this unavoidable. Only if the family cannot work in the child's best interests, or if they are harming or neglecting a disabled child, should public authorities step in to assure the child's human rights or put protective interventions in place on the same basis, and using the same legislative frameworks, that they would use for any other child. Substitute care, when it is needed should also be provided in a form that is homely, local and designed to maintain family ties.

Parenting education and home support for children with disabilities, are needed to strengthen the capacity of families to care for their children and of extended families and communities to provide alternative forms of care and safeguard these group against abuses.

Participation and active citizenship is about having the right, the means, the space and the opportunity and where necessary the support to participate in and influence decisions and engage in actions and activities so as to contribute to building a better society without abuses and exploitation. A major challenge in this respect is to encourage and support the member states to accept and implement their obligations to children with disabilities and their families.

Fulfilling the rights of the children with disabilities and in order to prevent abuse and punishment clearly involves supporting family's capacity to carry out their duties. It implies financial, social, physical and emotional resources. In fact, it is known that children with disabilities without parental care find themselves at a higher risk of discrimination, inadequate care, abuse, corporal punishment and exploitation. Member states should develop a community support for parents in order to allow them to cope with demands of raising their child with disabilities at home.

The Action Plan on disability of the Council of Europe recommends, in this context, that member states should adopt policies and measures to enable children with disabilities to live without experience of abuse, exploitation and corporal punishment.

Such policies should be flexible, covering programmes which enable them to live as the other children with their families.

Finally, the CAHPAH strongly recommends to all those responsible for family matters to include a variety of measures into their policies to meet the needs of all children and their families, specially those which have children with disabilities, in order to avoid all forms of abuse, exploitation and corporal punishment.

Quality service provision combined with family support structures can ensure that these children have a rich, fulfilled childhood to build the foundations for an active and independent adult life. It is important therefore that policy-makers take account of the needs of children with disabilities and their families when framing disability policies and mainstream policies for children and families.

With this goal in mind, policy-makers need to acknowledge the obstacles and challenges faced by children with disabilities and their families and ensure that their policies are backed up by sufficient means to eliminate those obstacles, while guaranteeing that these people can take part in the life of the community and realize their full potential in the same way as other citizens. In fact, providing appropriate support and assistance to families can help them care for their relatives in ways which respect their dignity, meet their needs and encourage empowerment of children with disabilities.

Full integration, of all that respects the rights of children with disabilities and their families, can only be achieved through a planned, interactive approach that does not stigmatize the people involved and is sufficiently intensive and sustained and backed by a proper action enhancing social inclusion.

Marie-Josée Jacobs
ministrica obitelji i integracije
Velikog Vojvodstva Luksemburg

**Inicijativa Vijeća Europe protiv tjelesnog kažnjavanja djece
Međunarodno predstavljanje inicijative
Zagreb, 15. lipnja 2008.**

Rasprava o ukidanju tjelesnog kažnjavanja Senzibilizacija za prava djeteta

SAŽETAK

Prve osobe koje moraju primjenjivati prava djeteta su prije svega roditelji i – ne zaboravimo – djedovi i bake. Roditelji bez sigurnosti, dezorijentirani, iscrpljeni i iznervirani izloženi su dvjema vrstama neprihvatljivih rizika:

- da impulzivno dignu ruku na dijete kako bi ga tukli bez razmišljanja;*
- da rezignirano spuste ruke kako bi se predali bez otpora.*

Kampanje za senzibilizaciju su važne, no ne mogu imati većeg utjecaja na roditelje ako nisu uklopljene u dinamične i inovativne obiteljske politike. Pomoć roditeljima u vidu usklađivanja obiteljskog i profesionalnog života glavni je prioritet. Ne zaboravimo u naš trud uključiti i našu djecu. Ona su najbolji veleposlanici.

Gospodo potpredsjednice,
gospodo zamjenice glavnog tajnika Vijeća Europe,
draga djeco i mladi,
veličanstva, dame i gospodo,

Podignimo ruke protiv tjelesnog kažnjavanja!

Udružimo se kako bismo iskorijenili sve oblike nasilja protiv naše djece!

Luksemburg ponosno aktivno sudjeluje u ovoj inicijativi Vijeća Europe.

Na čelu promidžbe prava djece, Vijeće već niz desetljeća djeluje kao hrabar, velikodušan i kompetentan pionir.

Toplo zahvaljujem hrvatskoj Vladi na njezinom prijateljskom gostoprimstvu.

Današnja svečanost, kao i organizacija naše rasprave, podsjećaju da sudjelovanje u zaštiti naše djece zahtijeva različita rješenja: istraživanja, javne rasprave,

pravne reforme, oslonac na pozitivno roditeljstvo, inicijative za senzibilizaciju za prava djeteta...

Ove mjere neće donijeti ploda ako ne budu raspoređene i upotpunjene u okviru globalnog i dobro strukturiranog programa.

Posebno sam osjetljiva na obvezu posvećivanja posebne pozornosti pravima djece s teškoćama u razvoju, djece izbjeglica, kojima prijete isključenje iz društva ili one koja su odvojena od svojih obitelji.

* * *

Senzibilizacija za prava djeteta i dalje je važna misija.

Gotovo dvadeset godina nakon što su Ujedinjeni Narodi usvojili *Konvenciju* još uvijek nismo uspjeli u potpunosti uklopiti njezin duh u naš mentalitet, naša stajališta, poslovna i privatna razmišljanja.

To vrijedi za mnoge roditelje.

No isto vrijedi i za velik broj profesionalnih djelatnika, bili oni političari, suci, učitelji, policajci, liječnici, njegovatelji, novinari ili socijalni radnici.

No prije svega potrebno je i samu djecu pozvati, senzibilizirati, motivirati i upoznati, jer ovo se njih najviše tiče.

* * *

Kako bi mobilizacija djece uspjela, potrebno je početi s onima koji ih svakodnevno okružuju, prihvaćaju, obrazuju i njeguju.

Prvi su subjekti očito roditelji. No ne zaboravimo i bake i djedove kao cijenjene partnere u tom procesu!

Moramo imati na umu da su u smislu pedagoške kulture brojni roditelji obilježeni obiteljskim iskustvom iz svoga djetinjstva i obrazovnim stajalištima svojih roditelja. Batine i šamari bili su široko priznati kao dokazano obrazovno oruđe.

U današnjem otvorenom svijetu i šarolikom kulturološkom okruženju, mnogim roditeljima nedostaju pouzdani pokazatelji. U pogledu odgoja djece, kao i u mnogim drugim aspektima svog privatnog, čuvstvenog života, ne znaju više koju bi filozofiju slijedili. Socijalne poruke koje šire mediji samo pridonose zbunjenosti. To se posebno odnosi na obitelji emigranata koje se gube između dvije kulture i dva različita načina života. U Luksemburgu 55% djece, u dobi do tri godine, ima luksemburško državljanstvo.

Treba li reći da organizacija i upravljanje svakodnevnim životom predstavljaju za roditelje, prije svega za majke, a ponajviše za samohrane majke, težak i iscrpljujući teret. Pod pritiskom usklađivanja kućanskih poslova, djece, posla i društvenog života, majke i očevi često su izloženi riziku od premorenosti.

Roditelji bez sigurnosti, dezorijentirani, iscrpljeni i iznervirani izloženi su dvjema vrstama neprihvatljivih rizika:

- da impulzivno dignu ruku na dijete kako bi ga tukli bez razmišljanja;
- da rezignirano spuste ruke kako bi se predali bez otpora.

* * *

Kampanje za senzibilizaciju su važne, no ne mogu postići mnogo i imati većeg utjecaja na roditelje ako nisu u okviru dinamične i inovativne obiteljske politike.

Pomoć roditeljima u vidu usklađivanja obiteljskog i profesionalnog života glavni je prioritet.

Mobilizacija majki i očeva za prava djeteta mora biti uključena u paket privlačnih inicijativa za osposobljavanje roditelja.

Moram priznati da ni ja ne posjedujem čarobni recept.

Dopustite samo da vam izložim nekoliko obećavajućih natuknica:

- inicijative za kontakt, razmjenu i uvođenje u roditeljsku ulogu, u danima nakon poroda;
- kućni posjeti u prvim mjesecima nakon poroda;
- izrada poučnih, ilustriranih uputa i njihovo distribuiranje u čekaonicama liječničkih ordinacija.

Kako bi ispunile svoju misiju, škole za roditelje moraju usvojiti nekoliko osnovnih načela:

- pokazati puno poštovanje,
- promicati autoritet roditelja,
- koristiti jezik i jezike roditelja,
- moraju poznavati i ulagati u obiteljske resurse i vrijednosti, te
- trebaju raditi sa suradnicima i suradnicama koji pripadaju kulturi roditelja.

* * *

Za kraj, želim se ponovno vratiti na djecu.

Jučer, danas, baš kao i sutra, uvijek će nas znati dirnuti svojim šarmom, smiješkom, spontanošću i ljubavlju koju nam daju.

Ona nas pokreću, potiču i nose.

Naša su djeca najbolji veleposlanici svega onoga što im danas prenosimo.

Ne zaboravimo ih uključiti!

Potrebne su nam njihove ruke i njihova srca.

Zahvaljujem na vašoj pozornosti.

Marie-Josée Jacobs
Minister of Family and Integration
of the Grand Duchy of Luxembourg

**Council of Europe Initiative against Corporal Punishment of Children
International Launch
Zagreb, 15 June 2008**

Discussion on Abolishment of Corporal Punishment Sensitizing for the Child's Rights

SUMMARY

Primary disseminators of children's right are parents and – one should not forget – grandparents. Unsecure parents, disoriented, exhausted and nervous are exposed to two types of unacceptable risks:

- to raise their hands impulsively and beat their child without consideration;*
- to lower their hands in resignation and give up without effort.*

Senzibilization campaigns are important, but their influence on parents is limited unless they are provided within the framework of a dynamic and innovative family policy. The priority is to reconcile the family and professional life. Furthermore, we should include our children in our efforts, too. They are most efficient ambassadors.

Vice-president of the Government,
Deputy Secretary General of the Council of Europe,
Dear children and youth,
Excellencies, ladies and gentlemen,

Let's raise our hands against smacking!

Let's join in order to eradicate all forms of violence against our children!

Luxembourg proudly and actively participates in the Initiative of the Council of Europe.

As a leader of the promotion of children's rights, the Council acts as a brave, generous and competent pioneer for several decades.

I warmly thank the Croatian government on their friendly welcome.

Today's celebration and organization of our discussion remind how participation in protection of our children demands different solutions: research, public debates, legal reforms, support to positive parenting, children's rights sensitizing initiatives...

These measures will not be fruitful if they are not distributed and completed in the framework of global and meaningful program.

I am especially sensitive to the commitment of paying special attention to the rights of children with developmental difficulties, refugees' children who are threatened to be excluded from society or who are separated from their families.

* * *

Sensitizing for children's rights is still an important mission.

Nearly twenty years after the UN adopted the *Convention* we still have not succeeded completely in integrating its spirit in our mentality, our standpoints, business and private beliefs.

This is true for many parents.

But also for a number of professional workers, no matter politicians, judges, teachers, doctors, caregivers, journalists or social workers.

But before all it is necessary to invite, sensitize, motivate and meet children themselves, because this mostly concerns them.

* * *

In order to successfully mobilize children, it is necessary to begin with those they are surrounded with, accepted, taught and cared by.

Primary disseminators of children's right are apparently parents. However, one should not forget grandparents as valuable partners in this process!

We have to have in mind that, in the sense of pedagogic culture, numerous parents are marked by family experience from their childhood and their parents' educational views. Smacking and slapping were broadly approved as proven educational tool.

In contemporary open world and diversified cultural surrounding many parents lack reliable indicators. In view of raising children, as in many different aspects of their private, emotional life, they no longer know which philosophy to follow. Social messages the media spread further contribute to confusion. This specially relates to the immigrant families who get lost between two cultures and two different ways of living. In Luxembourg 55% of children, under three years of age, have Luxembourgian citizenship.

Should it be said that organizing and managing everyday life presents hard and exhausting burden for parents, especially mothers, and most of all, single mothers. Under pressure to reconcile housework, children, job and social life, mothers and fathers are often exposed to the risk of being exhausted.

Unsecure, disoriented, exhausted and nervous parents are exposed to two types of unacceptable risks:

- to raise their hands impulsively and beat their child without consideration;

- to lower their hands in resignation and give up without effort.

* * *

Senzibilization campaigns are important, but their influence on parents is limited unless they are provided within the framework of a dynamic and innovative family policy. The main priority is to reconcile family and professional life.

Mobilization of mothers and fathers for the rights of children has to be included in the package of attractive initiatives for parents' training.

I have to admit, I am neither in possession of the magic recipe.

Allow me to present some promising notions:

- initiatives for contact, exchange and introduction into parents' role, in days after the birth;
- house calls in first months after the birth;
- producing instructive, illustrated publications and distributing them in doctors' waiting rooms.

In order to complete their mission, schools for parents should adopt several basic principles:

- they should show full respect,
- they should promote parents' authority,
- they should use parents' language and languages,
- they should know about and invest in parents' resources and values,
- they should work with associates who belong to parents' cultures.

* * *

Finally, I want to get back to children again.

Yesterday, today, just as tomorrow, they will always know how to get to us with their charm, smile, spontaneity and love they give us.

They move us, encourage and carry.

Our children are the best ambassadors of all this we convey them today.

Let's not forget to include them!

We need their hands and their hearts.

Thank you for your attention.

Marie-Josée Jacobs
Ministre de la Famille et de l'Intégration
du Gouvernement du Grand-Duché de Luxembourg

Les mains devraient protéger, pas frapper Levez la main contre la fessée!

**Initiative du Conseil de l'Europe contre les châtiments corporels des enfants
Cérémonie de lancement international
Zagreb, 15 juin 2008**

Débat sur l'abolition des châtiments corporels Sensibilisation aux droits de l'enfant

RÉSUMÉ

Les premiers multiplicateurs des droits de l'enfant sont évidemment les parents et – ne les oublions pas – les grands-parents. Des parents insécurisés, désorientés, épuisés et énervés courent deux risques inacceptables :

- impulsifs, ils lèvent les mains pour battre sans considération ;*
- résignés, ils baissent les bras pour démissionner sans force.*

Les campagnes de sensibilisation sont importantes, mais ne peuvent toucher les parents que dans le cadre d'une politique familiale dynamique et innovatrice. L'assistance des parents au niveau de la conciliation de la vie familiale et professionnelle constitue une priorité. N'oublions pas d'associer nos enfants à notre engagement. Ils en sont les ambassadeurs les plus efficaces.

Madame la Vice-Premier Ministre,
Madame la Secrétaire Générale Adjointe du Conseil de l'Europe,
Chers Enfants et Jeunes,
Excellences, Mesdames, Messieurs,

Levons les mains contre la fessée !

Allions-nous pour abolir et prévenir toutes formes de violence à l'égard de nos enfants !

Le Luxembourg est fier de participer activement à cette initiative du Conseil de l'Europe.

Sur le chantier de la promotion des droits de l'enfant, le Conseil constitue, depuis de longues décennies, un pionnier courageux, généreux et compétent.

Je remercie chaleureusement le Gouvernement croate qui nous offre son hospitalité amicale.

La cérémonie de cette journée tout comme l'organisation de notre débat rappellent que l'engagement pour la cause des enfants requiert des dispositifs divers :

la recherche, les débats publics, les réformes juridiques, l'appui de la parentalité positive, les initiatives de sensibilisation aux droits de l'enfant...

Ces mesures ne porteront des fruits que si elles s'agencent et se complètent dans le cadre d'un programme global et cohérent.

Je suis sensible à l'obligation de veiller avec une attention particulière aux droits des enfants handicapés, réfugiés, menacés d'exclusion sociale ou séparés de leurs familles.

* * *

La sensibilisation aux droits de l'enfant reste une mission importante.

Près de vingt ans après l'adoption de *la Convention* par les Nations Unies, nous n'avons pas encore réussi à intégrer entièrement son esprit dans nos mentalités, nos attitudes, nos réflexes professionnels et privés.

C'est vrai pour beaucoup de parents.

Mais, ce constat vaut également pour de nombreux professionnels, qu'ils soient politiciens, magistrats, enseignants, policiers, médecins, soignants, journalistes ou travailleurs sociaux.

Et surtout, les enfants eux-mêmes, alors qu'ils sont les premiers concernés, devraient être appelés, sensibilisés, motivés et initiés.

* * *

Pour réussir la mobilisation des enfants, il faut commencer par celles et ceux qui, tous les jours, les accueillent, les entourent, les éduquent et les soignent.

Les premiers multiplicateurs sont évidemment les parents. Et, surtout, n'oublions pas les partenaires précieux que constituent les grands-parents !

Nous devons considérer que, dans leur culture pédagogique, de nombreux parents restent marqués par l'expérience familiale de leur enfance et les attitudes éducatives de leurs propres parents. La fessée et la gifle étaient largement reconnues comme outil éducatif probant.

Dans un monde ouvert et dans une ambiance culturelle plurielle, beaucoup de parents semblent manquer de repères fiables. Dans l'éducation des enfants, comme dans bien dans d'autres domaines de leur vie affective et privée, ils ne savent plus trop bien à quel saint se vouer. Des messages sociaux que véhiculent les médias contribuent à la confusion. Ce constat vaut tout particulièrement pour les familles migrantes qui risquent de basculer entre deux cultures de vie différentes. Au Luxembourg, 55 % des enfants de 0 à 3 ans sont de nationalité non luxembourgeoise.

Faut-il rappeler que l'organisation et la gestion de la vie quotidienne constituent pour les parents, surtout pour les mères et plus particulièrement les mères monoconjugales, une charge lourde et épuisante. Appelés à concilier le ménage, les

enfants, le job et la vie sociale, des mamans et des papas risquent souvent d'être surmenés.

Des parents insécurisés, désorientés, épuisés et énervés courent deux risques inacceptables :

- impulsifs, ils lèvent les mains pour battre sans considération ;
- résignés, ils baissent les bras pour démissionner sans force.

* * *

Les campagnes de sensibilisation ne peuvent atteindre et toucher les parents que dans le cadre d'une politique familiale dynamique et innovatrice.

L'assistance des parents au niveau de la conciliation de la vie familiale et professionnelle constitue une priorité.

La mobilisation des mères et des pères pour la cause des droits de l'enfant doit s'inscrire dans le cadre d'initiatives attrayantes de formation parentale.

Je dois avouer que, malheureusement, je ne dispose pas non plus de recette magique.

Permettez-moi de relever quelques pistes prometteuses :

- initiatives de contact, d'échange et d'initiation à la fonction parentale en maternité, les jours après l'accouchement ;
- visites à domicile au cours des premiers mois après la naissance ;
- élaboration de cahiers éducatifs illustrés qui sont déposés notamment dans les salles d'attente des cabinets médicaux.

Pour remplir leur mission, les écoles des parents doivent adopter quelques principes élémentaires :

- faire preuve de beaucoup de respect
- promouvoir l'autorité des parents
- utiliser les langues et les langages des parents
- connaître et investir les ressources et les valeurs des familles
- recruter des collaboratrices et des collaborateurs qui adhèrent aux mêmes cultures de vie que les parents.

* * *

Pour clôturer, je souhaite revenir aux enfants.

Hier, aujourd'hui comme demain, ils savent nous toucher par leur charme, leur sourire, leur spontanéité et tout l'amour que nous leur portons.

Ils nous mobilisent, nous enflamment et nous emportent.

Nos enfants sont sûrement les ambassadeurs les plus efficaces de l'engagement que nous prenons aujourd'hui.

N'oublions pas de les y associer !

Nous avons besoin de leurs mains et de leurs cœurs.

Merci de votre attention.

Marie-Josée Jacobs
Familien- und Integrationsministerin
Großherzogtum Luxemburg

**Initiative des Europarates gegen körperliche Züchtigung von Kindern
Internationale Vorstellung der Initiative
Zagreb, 15. Juni 2008**

Diskussion über Beseitigung körperlicher Züchtigung Sensibilisierung für Kinderrechte

ZUSAMMENFASSUNG

Eltern, aber man darf auch Großeltern nicht vergessen, sind diejenigen, die Kinderrechte als erste verbreiten. Unsichere, orientierungslose, müde und nervöse Eltern sind zwei Arten von unzumutbaren Risiken ausgesetzt:

- entweder die Hand impulsiv zu erheben und das Kind rücksichtslos zu schlagen, oder*
- die Hand resigniert zu senken und, ohne sich anzustrengen, aufzugeben.*

Sensibilisierungsaktionen sind wichtig, aber deren Einfluss auf Eltern ist beschränkt, falls sie nicht im Rahmen einer dynamischen und innovativen Familienpolitik durchgeführt werden. Die Priorität ist das Familien- und Berufsleben in Einklang zu bringen. Außerdem sollten wir unsere Kinder in unsere Anstrengungen auch einbeziehen. Sie sind die erfolgreichsten Botschafter.

PODIGNITE RUKU PROTIV TJELESNOG KAŽNJAVANJA DJECE!
Međunarodno predstavljanje inicijative u Zagrebu, 15. lipnja 2008.

Ne primati batine u obitelji jedno je od prava djeteta Iskustva u Sloveniji

SAŽETAK

Aktualni pokret u Sloveniji čiji je cilj smanjiti ili čak iskorijeniti tjelesno kažnjavanje djece u obitelji ne bavi se ozbiljnim ozljedama djeteta koje se smatraju kaznenim djelom. Slovenski forum protiv tjelesnog kažnjavanja djece u obitelji pridružio se naporima međunarodnog udruženja Globalna inicijativa za ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece (EPOCH) i Vijeća Europe. Da bismo pokazali koliko je tjelesno kažnjavanje djece rašireno (mentalno zlostavljanje teže je definirati i stoga evidentirati) provedena je anketa među roditeljima širom Slovenije. Rezultat na 1.223 ispitnih listića, dobivenih od roditelja čija djeca pohađaju četvrti i sedmi razred osnovne škole (od čega 35% na području Ljubljane), pokazuju da je 68% roditelja doživjelo tjelesno kažnjavanje u dječjoj dobi unutar svojih obitelji. 37% ovih roditelja provode tjelesno kažnjavanje na svojoj djeci. Ipak, 86% roditelja izjavilo je da tjelesno kažnjavanje ne bi bilo prihvatljivo kada su u pitanju njihova djeca. U analizi podataka navedeno je i kako i kada roditelji koriste tjelesno kažnjavanje djece (npr. neuspjeh u školi). Navodi se i koliko često koriste tjelesno kažnjavanje. Roditelji spominju i mjere psihološkog nasilja. Istovremeno je među djecom koja pohađaju četvrti razred osnovne škole provedena anketa osmišljena da utvrdi kako djeca doživljavaju tjelesno kažnjavanje u obitelji. Nedavno su prikupljeni podatci. Utvrđeno je da 36% djece doživljava tjelesno kažnjavanje kod kuće. Većina djece, koja su sudjelovala u ispitivanju, izjavila su da neće tući svoju djecu. U travnju 2007. objavili smo opsežnu knjigu pod naslovom: *Mladost bez tjelesnog kažnjavanja naše djece*.

U povijesti su odrasli, osobito roditelji, imali pravo kažnjavati djecu. Nije postojao pravni instrument, bilo međunarodni ili nacionalni, koji bi djecu zaštitio od nasilja. Tjelesno kažnjavanje može uzrokovati ozbiljne povrede djeteta. Istraživanja američkih pedijatara, provedena sredinom prošlog stoljeća, pokazala su koliko je u njihovom

društvu pojava zlostavljanja djece raširena. Gotovo prije trideset godina, dječji kirurški odjel (Kornhauser¹ s kolegama) Sveučilišnog medicinskog centra u Ljubljani bio je prvi u bivšoj Jugoslaviji, čak prvi i među bivšim socijalističkim zemljama, koji je opisao slučajeve ozbiljnih tjelesnih povreda djece kao posljedice tjelesnog (i seksualnog) zlostavljanja.

Aktualni pokret u Sloveniji čiji je cilj smanjiti ili čak iskorijeniti tjelesno kažnjavanje djece u obitelji ne bavi se ozbiljnim povredama djeteta koje se smatraju kažnjivim djelom. Helsinška deklaracija o ljudskim pravima zabranjuje tjelesno kažnjavanje pojedinaca, uključivo i djece. *Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta* iz 1989. propisuje da djecu treba štiti od svih oblika tjelesnog i mentalnog zlostavljanja. Godine 2004. Parlamentarna skupština Vijeća Europe usvojila je Preporuku 1666 (2004) o zabrani tjelesnog kažnjavanja djece na području Europe. Europski sud za ljudska prava utvrdio je da tjelesno kažnjavanje predstavlja kršenje dječjih prava, a da zabrana tjelesnog kažnjavanja djece ne narušava pravo na privatni i obiteljski život ni prakticiranje vjerskih sloboda.

Slovenski Forum protiv tjelesnog kažnjavanja djece u obitelji pridružio se naporima međunarodnog udruženja Globalna inicijativa za ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece čije se sjedište nalazi u Londonu. Aktivnosti Foruma usmjerene su na podizanje razine svijesti javnosti o činjenici da tjelesno kažnjavanje nije prikladna odgojna mjera. Brojni stručnjaci, psiholozi, pedijatri, sociolozi, socijalni radnici i pravobranitelji surađuju s Forumom. Cilj pokreta je usvajanje odgovarajućeg zakonodavstva koje neće dopuštati tjelesno kažnjavanje djece i neprikladne odgojno-obrazovne postupke, a koje će biti usmjereno na poticanje društva i obitelji na usvajanje odgovarajućih načina ponašanja prema djeci.

Savez očekuje da slovenski parlament 2009. godine usvoji izmjene i dopune obiteljskog zakona u kojemu će biti izrijekom navedeno da je nasilje nad djecom, tjelesno i psihološko, neprihvatljivo i predstavlja kršenje njihovih ljudskih prava. Savez kroz Forum predlaže sljedeću izmjenu članka 129(a) novog Obiteljskog zakona: *“Roditelji imaju obvezu štiti dijete od svih oblika ponižavajućeg postupanja i tjelesnog kažnjavanja”* koju treba nadopuniti s *“roditelji imaju obvezu poštivati ljudska prava djeteta i štiti ga od svih oblika ponižavajućeg postupanja i tjelesnog kažnjavanja”*. Smatramo da ovakav dodatak tekstu potiče roditelje da poštuju dijete i njegova prava u obitelji te da ga štite od postupanja koje narušava njegovo dostojanstvo. Zakon nema namjeru kažnjavati, stoga smatramo da je glavni cilj društvu prenijeti poruku da je svaki oblik nasilja nad djecom u obitelji moralno neprihvatljiv, što pruža odgovarajuću osnovu za napore Foruma da se u obzir uzmu ljudska prava djece i prepoznata činjenica da odgoj ne može biti utemeljen “na batini”.

Kako bismo pokazali koliko je tjelesno kažnjavanje djece rašireno (mentalno zlostavljanje teže je definirati i stoga evidentirati) provedena je anketa među **roditeljima** širom Slovenije. Rezultat na 1.223 ispitnih listića, dobivenih od roditelja čija djeca pohađaju četvrti i sedmi razred osnovne škole (od čega 35% na području Ljubljane), pokazuje da je 68% roditelja doživjelo tjelesno kažnjavanje u dječjoj dobi unutar svojih obitelji. 37% ovih roditelja provode tjelesno kažnjavanje na svojoj djeci. Ipak, 86% ispitanih roditelja izjavilo je da tjelesno kažnjavanje ne bi bilo prihvatljivo kada su u pitanju njihova djeca. U analizi podataka navedeno je i kako i kada roditelji koriste

¹ Prof. dr. Pavle Kornhauser, predsjednik Foruma protiv tjelesnog kažnjavanja djece u obitelji, Udruženje prijatelja mladih Slovenije, Miklošičeva 16, Ljubljana. Bivši ravnatelj pedijatrijskog odjela na kirurgiji, Sveučilišnog medicinskog centra u Ljubljani.

tjelesno kažnjavanje djece (npr. neuspjeh u školi). Navodi se i koliko često koriste tjelesno kažnjavanje. Roditelji spominju i psihološku agresiju: npr. zabranu druženja s kolegama/prijateljima, zabranu gledanja televizije i vrijeđanje (npr. vikanje na djecu). Ovaj smo oblik postupanja procijenili kao psihološki način kažnjavanja.

Istovremeno je među **djecom**, koja pohađaju četvrti razred osnovne škole, provedena anketa osmišljena radi utvrđivanja kako djeca doživljavaju tjelesno kažnjavanje u obitelji. Nedavno su prikupljeni podatci. Na osnovu 137 odgovora utvrđeno je da 36% djece doživljava tjelesno kažnjavanje kod kuće. Razlozi tjelesnog kažnjavanja (pljuskanje, udaranje, čupanje kose), prema mišljenju djece, najčešće su njihova zločestoća, nestašluci i neposluh. Djeca ne reagiraju dobro na kažnjavanje, ono ih ljuti i rastužuje. Zanimljivo je, međutim, da većina djece izložena tjelesnom kažnjavanju u obitelji smatra da je kažnjavanje bilo opravdano. Većina djece koja je sudjelovala u ispitivanju izjavila je da neće tući svoju djecu. Zanimljivo je i ponašanje roditelja nakon što su dijete tjelesno kaznili: često se ispričavaju ili, smatraju djeca, osjećaju grižnju savjesti. U većini slučajeva ostave dijete koje su istukli i nastave sa svojim poslom, ali prvo obvezno ljutito zahtijevaju da dijete treba slušati roditelje.

Rezultati oba ispitivanja bit će zanimljivi i korisni za buduće pothvate. Stručna zajednica u našoj zemlji i inozemstvu bit će upoznata s rezultatima.

Pokušali smo povećati osjetljivost javnosti na društvo u kojemu bi tjelesno kažnjavanje djece bilo iskorijenjeno putem predavanja, novina, televizije. U travnju 2007. godine objavili smo opsežnu knjigu pod naslovom: **Mladost bez tjelesnog kažnjavanja naše djece**. Uvodne riječi napisali su Maud de Boer-Buquicchio, zamjenica glavnog tajnika Vijeća Europe, Paulo Sérgio Pinheiro, neovisni stručnjak UN-a koji radi na pripremi studije o nasilju nad djecom i Peter Newell, zagovornik dječjih prava u Ujedinjenom Kraljevstvu i širom svijeta. Neke stručne priloge napisali su slovenski stručnjaci: pedagozi, psiholozi, pravnici, socijalni radnici i pedijatri koji rade na području dječjih prava. Naklada knjige bila je prilično visoka: 3.000 primjeraka. Knjigu smo besplatno distribuirali: osnovnim školama, centrima za socijalni rad, savjetovalištim a za djecu, adolescente i roditelje, pedijatrim a i Vijeću Europe.

Naš je cilj povećati osjetljivost društva za nultu toleranciju prema tjelesnom kažnjavanju djece u obitelji. Na kraju možemo zaključiti da nijedna zakonska mjera ne može ukloniti tjelesno kažnjavanje djece u obitelji. Naš je zadatak da roditelje naučimo kako da odgajaju djecu bez uporabe tjelesne sile. Kampanja koju je pokrenulo Vijeće Europe iznimno je važna za naše napore. U budućim desetljećima dobit ćemo bitku za prava djece.

Prof. Pavle Konhauser, M. D.
President of the Forum against Corporal Punishment of Children in the Family
Slovenian Association of Friends of Youth

RAISE YOUR HAND AGAINST SMACKING!
International Launch in Zagreb, 15 June 2008

Not to Be Beaten in the Family is One of the Rights of the Child Experiences in Slovenia

SUMMARY

The current movement in Slovenia, the aim of which is to reduce or even eradicate corporal punishment of the child within the family, does not deal with severe injury to the child, which is regarded as a criminal offence. The Slovene Forum against corporal punishment of children in the family has joined the endeavours of the international association Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children (EPOCH) and of the Council of Europe. In order to demonstrate how widespread is corporal punishment of children (mental abuse being more difficult to define and include), an inquiry has been conducted among parents all over Slovenia. The results of 1,223 inquiries, acquainted from parents whose children visit the fourth and the seventh grade of elementary school (of which 35% were from Ljubljana region), show that 68% parents experienced corporal punishment as children within their families. 37% of these parents use corporal punishment for their own children. However, 86% of them stated that corporal punishment would not be appropriate for their own children. In the analysis of the data the ways how and when parents use corporal punishment of children are quoted (e.g. unsuccessfulness in school). It is also stated how often they use corporal punishment. Parents also mention psychological aggression measures. Another inquiry among children, attending the fourth grade of elementary school, was applied simultaneously and was designed to establish how children experienced corporal punishment within the family. Inquiries have recently been collected. It has been established that 36% of the children were exposed to corporal punishment at home. Most of the children participating in the inquiry have declared that they had no intention to beat their own children. In April 2007 we published an extensive book with the title: Youth without Corporal Punishment for Our Children.

Throughout history adults, parents in particular, had the right to punish children. There was no legal instrument, either international or national, that would protect the

child from violence. Corporal punishment could cause severe injuries to the child. Investigations by American paediatricians, conducted in the middle of the previous century, revealed how widespread the phenomenon of child abuse was in their society. Almost thirty years ago, the Children's Surgical Department (Kornhauser¹ with colleagues) at the University Medical Centre in Ljubljana was the first in the former state of Yugoslavia, even the first among the former European socialist countries, that described cases of severe corporal injuries of children as the consequence of corporal (and sexual) abuse.

The current movement in Slovenia, the aim of which is to reduce or even eradicate corporal punishment of the child within the family, does not deal with severe injury of the child, which is regarded as a criminal offence. The Helsinki Declaration on Human Rights prohibits corporal punishment of individuals, consequently also of children. *The United Nations Convention on the Rights of the Child* from 1989 stipulates that children should be protected against all forms of corporal and mental abuse. In 2004 the Parliamentary Assembly of the Council of Europe adopted a Recommendation 1666 (2004) on Europe-wide ban on corporal punishment of children. The European Court for Human Rights established that corporal punishment represented a violation of the child's rights and that the prohibition of corporal punishment of children did not violate the right to private and family life and religious freedoms.

The Slovene Forum against Corporal Punishment of Children in the Family has joined the endeavours of the international association Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children (EPOCH), the headquarters of which are in London. The activities of the Forum are directed towards raising public awareness of the fact that corporal punishment is not an appropriate educational measure. Numerous specialists, psychologists, paediatricians, sociologists, social workers and the Ombudsman cooperate within the Forum. The aim of the movement is to initiate appropriate legislation, which will not permit corporal punishment of children and inappropriate educational methods, and which is orientated towards stimulating the society and the family to adopt proper treatment of children.

The Association expects that in 2009 the Slovenian Parliament will adopt amendments to family legislation expressly stating that any violence against children, both physical and psychological, is intolerable and constitutes a violation of their human rights. The Association, through its Forum, proposes that Article 129(a) of the new Family Act, reading as follows: *"Parents have the obligation to protect the child from all forms of humiliating treatment and corporal punishment"*, should be supplemented with *"parents have the obligation to respect the human rights of the child and protect it from all forms of humiliating treatment and corporal punishment"*. We believe that such amendment to the text encourages parents to respect the child and its rights in the family, as well as protect it from treatment infringing upon its dignity. The Act has no intention to punish, therefore we believe that its main objective is to convey the message to society that every violence against children in the family is morally unacceptable, which provides an adequate basis for the Forum's efforts to take into account human rights on children and recognize that the upbringing should no longer be based "on the stick".

¹ Prof. Pavle Kornhauser, M.D., President of the Forum against corporal punishment of children in the family, Slovenian Association of Friends of Youth, Miklošičeva 16, Ljubljana. Former Head of the Paediatric Department, Surgical Service, University Medical Center Ljubljana.

In order to demonstrate how widespread the corporal punishment of children is (mental abuse being more difficult to define and include), an inquiry has been conducted among **parents** all over Slovenia. Results of 1,223 inquiries, acquainted from parents whose children attend the fourth and the seventh grade of elementary school (of which 35% were from Ljubljana region), show that 68% parents experienced corporal punishment as children within their families. 37% of these parents use corporal punishment for their own children. However, 86% of them stated that corporal punishment would not be appropriate for their own children. In the analysis of the data are quoted the ways how and when parents use corporal punishment of children (e.g. unsuccessfulness in school). It is also stated how often they use corporal punishment. Parents also mention psychological aggression: e.g. prohibition of being together with companions/peers, prohibition of watching TV and offending children (e.g. shouting on children). We qualified this kind of treatment as psychological method of punishment.

Another inquiry among **children**, attending the fourth grade of elementary school, was applied simultaneously and was designed to establish how children experienced corporal punishment within the family. Inquiries have recently been collected. On the basis of 137 responses it has been established that 36% of the children were exposed to corporal punishment at home. The cause of corporal punishment (smacking, slapping, hair pulling) is, in the opinion of the children, most often their naughtiness, mischief and disobedience. Children do not respond to punishment well, it makes them feel angry and sad. It is interesting, however, that the majority of the children, exposed to corporal punishment within the family, believe that the punishment has been justified. Most of the children participating in the inquiry have declared that they have no intention to beat their own children. The behaviour of the parents after they have administered corporal punishment to the child is interesting, too: they often apologize or, according to the children, feel remorse. In most cases they leave the child they have beaten and go about their business, but not before demanding angrily that parents should be obeyed.

The results of both inquiries will be of interest and also useful for our future endeavours. The community of professionals in our country and abroad will be acquainted with the results.

We tried to sensitize the public about the society in which corporal punishment of children would be abolished, through lectures, newspapers, TV. In April 2007 we published an extensive book with the title: **Youth without Corporal Punishment for Our Children**. The introductory words were contributed by: Maud de Boer-Buquicchio, Deputy Secretary General of the Council of Europe, Paulo Sérgio Pinheiro, an independent expert of the UN preparing a study on violence against children, and Peter Newell, an advocate for children's rights in the UK and internationally. Some expert contributions were written by Slovenian experts: pedagogues, psychologists, jurists, social workers and paediatricians who work in the field of children's rights. The circulation of the book was quite high: 3,000 copies. We distributed the book free of charge to: elementary schools; centres for social work; counselling centres for children, adolescents and parents; paediatricians, the Council of Europe.

Our aim is to sensitize the society for zero tolerance to corporal punishment of children in the family. As conclusion we can state that no legal measure can end corporal punishment of children in the family. Our task is to teach parents how to educate their children without physical force. This Campaign, launched by the Council

of Europe, is very important for our endeavours. In the future decades we will gain the battle for the rights of children.

ZUSAMMENFASSUNG

Die aktuelle Bewegung in Slowenien setzte sich zum Ziel körperliche Gewalt gegen Kinder innerhalb der Familie zu verringern oder sogar zu bannen und beschäftigt sich nicht mit schweren Verletzungen von Kindern, die als Straftat betrachtet werden. Das slowenische Forum gegen körperliche Gewalt gegen Kinder innerhalb der Familie schloss sich den Anstrengungen der Internationalen Organisation zur Beendigung körperlicher Gewalt gegen Kinder (EPOCH) und dem Europarat an. Um zu zeigen, wie weit körperliche Gewalt gegen Kinder verbreitet ist (seelische Misshandlung kann schwerer definiert und deshalb dazugezählt werden), wurde eine Umfrage unter Eltern in ganz Slowenien durchgeführt. Das auf 1223 Fragebögen basierende Ergebnis zeigte, dass 68 Prozent der Eltern, deren Kinder die vierte und siebte Grundschulklasse (davon 35 Prozent im Gebiet Ljubljana) besuchen, als Kinder körperlicher Gewalt innerhalb ihrer Familie ausgesetzt waren. 37 Prozent dieser Eltern üben körperliche Gewalt gegen ihre Kinder aus. Trotzdem sagten 86 Prozent der Eltern aus, körperliche Gewalt wäre nicht akzeptable, wenn es sich um ihre Kinder handeln würde. Die Datenanalyse zeigte, wie und wann Eltern körperliche Gewalt gegen ihre Kinder ausüben (z.B. Schulversagen). Es wird auch angeführt, wie oft körperliche Gewalt ausgeübt wird. Eltern erwähnen auch Maßnahmen seelischer Misshandlung. Gleichzeitig wurde unter Kindern, die die vierte Grundschulklasse besuchen, auch eine Umfrage durchgeführt. Sie wurde erstellt, um festzustellen, wie Kinder körperliche Gewalt innerhalb der Familie wahrnehmen. Neulich wurden Daten erfasst. Es wurde festgestellt, dass 36 Prozent der Kinder körperlicher Gewalt innerhalb der Familie ausgesetzt sind. Ein Großteil der Kinder, die an der Umfrage teilgenommen haben, sagten aus, dass sie ihre Kinder nicht schlagen werden. Im April 2007 veröffentlichten wir ein umfangreiches Buch unter dem Titel: Jugend ohne körperliche Gewalt gegen unsere Kinder.

DIJETE I DRUŠTVO

Izlaganje državne tajnice za socijalnu politiku na predstavljanju Inicijative Vijeća Europe protiv tjelesnog kažnjavanja djece Zagreb, 15. lipnja 2008.

- Gđo Maud de Boer-Buquicchio, zamjenice glavnog tajnika Vijeća Europe
- Gđo Jadranka Kosor, potpredsjednice Vlade Republike Hrvatske i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

Dame i gospodo,

Veliko mi je zadovoljstvo prisustvovati predstavljanju Inicijative Vijeća Europe protiv tjelesnog kažnjavanja djece. Ova ustanova pridonosi Europi ujedinjenoj u borbi protiv svih oblika nasilja nad djecom.

Španjolska vlada snažno podržava program „Izgradnja Europe za djecu i s djecom”.

Obiteljsko nasilje, u svojim različitim oblicima, bolest je našeg društva s kojom se, uz poticaj naše vlade, želimo obračunati. Dokaz tome je Zakon protiv bračnog nasilja kojeg je predložio predsjednik španjolske vlade i koji je jednoglasno prihvaćen.

Zlostavljanje u djetinjstvu i tjelesno kažnjavanje uključeni su u Nacionalni strateški plan od djetinjstva do adolescencije 2006.- 2009., kao i u program Opservatorij djetinjstva.

U ovom trenutku nalazimo se u trećoj godini provedbe Strateškog plana od djetinjstva do adolescencije. Ovaj plan okuplja ustanove javne administracije (opća administracija, autonomne zajednice, općine) i nevladine udruge u naporima da odgovore na potrebe djece u doba djetinjstva i adolescencije, u vidu preporuka koje je dao Odbor za prava djeteta Španjolske. Nedavna procjena plana pokazala je ohrabrujuće rezultate.

Kada je u pitanju Opservatorij djetinjstva, on iz dana u dan ima sve važniju ulogu potičući zajednički rad i tehničku suradnju na primjeni dječjih prava, kako u javnoj administraciji tako i u relevantnim postupcima te civilnom društvu.

Što se tiče zlostavljanja djece i, konkretno, tjelesnog kažnjavanja, poduzeli smo tri oblika djelovanja:

1. Kampanje senzibilizacije čiji je cilj uklanjanje tolerancije prema ovim načinima ponašanja.
2. Promicanje obrazovnih modela, koji ne uključuju tjelesno kažnjavanje, i obrazovanje roditelja te odgajatelja u tom smislu.
3. Reforma zakonodavstva.

Najveći utjecaj na javno mnijenje imala je reforma članka 154. našeg Građanskog zakona usmjerena na udovoljavanje očekivanjima Odbora za prava djeteta koji je smatrao da bi blage disciplinske mjere, što je dosad bilo priznato pravo roditelja i odgajatelja, mogle biti suprotne *Konvenciji o pravima djeteta*. Tako smo utvrdili da se autoritet roditelja iskazuje isključivo za dobrobit djeteta, u skladu s njegovom osobnošću i s poštovanjem prema njegovom tjelesnom i psihološkom integritetu.

Nastavit ćemo s kampanjama usmjerenima na široku populaciju općenito, a konkretno na roditelje. Kako bismo to učinili, računamo na suradnju „Socijalnih organizacija djece” koje u skladu sa svojim iskustvom imaju najveći kapacitet prenošenja ove poruke. Pritom će nam koristiti i publikacije Vijeća Europe jer se njihova poruka podudara sa sadržajem kampanja koje namjeravamo provesti u Španjolskoj.

Uvjereni smo da postoji potreba za poboljšanjem obiteljskog života uz političku podršku pozitivnom roditeljstvu, kako je i navedeno u Preporuci REC (2006)19 Odbora ministara zemalja članica.

Opservatorij djetinjstva Ministarstva obrazovanja, socijalne politike i športa je, među ostalim, pokrenuo dva kolegija na Sveučilištu Oviedo (Španjolska) s ciljem olakšavanja suradnje među udrugama roditelja učenika i društvenih organizacija djece s poteškoćama u razvoju. Prvi se odnosi na „Strategije sprječavanja i suočavanja sa sukobima u obiteljskim odnosima (roditelji – djeca)”. Drugi je „Vodič za razvoj roditeljskih sposobnosti i kompetencija”.

Vjerujemo da davanjem prioriteta pravima djeteta i njihovom životu, zaštititi i ukupnom razvoju služimo višim interesima čitavog čovječanstva. Tome ćemo posvetiti sav naš trud i dobru volju.

Hvala.

Contribution of the Secretary of State for Social Policy at the Launch of the Initiative against Corporal Punishment of Children Zagreb, 15 June 2008

- Ms de Boer-Buquicchio, Deputy Secretary General of the Council of Europe
- Ms Kosor, Vice-president of the Government of the Republic of Croatia and Minister of Family, Veterans' Affairs and Intergenerational Solidarity

Ladies and Gentlemen,

It is a great pleasure to be at the launch of the Council of Europe Initiative against Corporal Punishment of Children. This institution contributes to Europe's united efforts in combat against all forms of violence against children.

Spanish government strongly supports the Program "Building a Europe for and with children".

Domestic violence, in all its forms, is an illness of our society which, with the support from our Government, we want to deal with. The proof of this is the Act against Marital Violence, proposed by the President of Spanish Government, which was unanimously accepted.

Abuse in childhood and corporal punishment are included in the National Strategic Plan from Childhood to Adolescence 2006 – 2009, and in the Program Childhood Observatory.

At the moment we find ourselves in the third year of the implementation of the Strategic Plan from Childhood to Adolescence. This plan brings together public administration institutions (general administration, autonomous communities, municipalities) and nongovernmental organizations in efforts to respond to the needs of children in childhood and adolescence, taking account of the recommendations of the Committee of the Rights of the Child in Spain. Recent evaluation of the Plan has

showed encouraging results.

As for the Childhood Observatory, it plays more and more important role each day encouraging joint work and technical cooperation on implementation of children's rights in public administration and linked processes and civil societies.

As for child abuse and, specifically, corporal punishment, we have undertaken three forms of activities:

1. Campaigns of sensitizing with the aim to eliminate tolerance towards these ways of behavior.
2. Promotion of educational models, which do not include corporal punishment, and education of parents and educators in this sense.
3. Legal reform.

Reform of the Article 154 of our Civil Act directed at meeting the expectations of the Committee for the Rights of the Child, which believed that mild discipline measures, which parents and educators were entitled to up to now, could have been opposite to *the Convention of the Rights of the Child*, had the greatest influence on public opinion. Thus we identified that the authority of the parent is expressed exclusively for the benefit of the child, in accordance with its personality and respect towards its physical and psychological integrity.

We shall continue with the campaigns directed at broader population in general, and more specifically on parents. In order to do so, we are counting on the cooperation with "Children's Social Organizations" which, in accordance with their experience, have the biggest capacity to send this message. At the same time, publications of the Council of Europe will be of use as their message coincides with the contents of campaigns we intend to implement in Spain.

We are convinced that there is a need to improve family life by political support to positive parenting, as stated in REC (2006)19 of the Committee of Ministers of member states.

Childhood Observatory of the Ministry of Education, Social Policy and Sports has, among other, initiated two subjects at the University of Oviedo (Spain) with the aim to facilitate cooperation among organizations of parents of students with developmental difficulties. The first refers to "Strategies for Preventing and Facing Conflicts in Family Relationships (Parents – Children)". The other is "Guide for Development of Parental Abilities and Competences".

We believe that by giving priority to the rights of the child and their life, protection and comprehensive development, we serve higher interests of the entire mankind. To this we will devote all our effort and good will.

Thank you very much.

Intervención de la Secretaria de Estado de política social en el acto de Lanzamiento de la Iniciativa del Consejo de Europa contra el castigo físico a los niños Zagreb, 15 juin 2008

- Mme Maud de Boer-Buquicchio, Secrétaire Générale Adjointe du Conseil de l'Europe
- Mme Jadranka Kosor, Vice-Première Ministre du Gouvernement de la République de Croatie et Ministre de la famille, des personnes âgées et de la solidarité entre les générations

Mesdames et Messieurs,

C'est un grand plaisir, pour moi, d'être présente au lancement de cette initiative du Conseil de l'Europe contre le châtiment corporel. Cette institution contribue à rendre l'Europe plus unie dans sa lutte contre toute forme de violence envers les enfants.

Le gouvernement Espagnol soutient avec force le programme "Construire une Europe pour et avec les enfants".

La violence familiale, sous ses différentes manifestations, est un fléau, dans nos sociétés, que, sous l'impulsion de notre gouvernement, nous voulons combattre. Preuve en est la loi organique contre la violence conjugale proposée par le Président du gouvernement Espagnol et approuvée à l'unanimité.

L'enfance maltraitée et les châtimements corporels ont été également ajoutés au Plan Stratégique National de l'Enfance et de l'Adolescence 2006-2009 ainsi qu'au programme de l'Observatoire de l'Enfance.

Nous sommes, en ce moment, dans la troisième année d'exécution du Plan Stratégique de l'Enfance et de l'Adolescence. Ce plan recueille, de la part des

administrations publiques (administrations générales, communautés autonomes, mairies) et des ONG, l'engagement d'apporter des réponses aux besoins de l'enfance et de l'adolescence, et ce, dans le respect des recommandations formulées par le Comité des Droits de l'Enfance en Espagne. Une récente évaluation du plan nous a montré des résultats encourageants.

L'Observatoire de l'Enfance, quant à lui, joue un rôle chaque jour plus important en stimulant la coopération et la collaboration technique dans l'application des droits de l'enfance, tant dans les administrations publiques que dans le mouvement associatif et la société civile.

En ce qui concerne l'enfance maltraitée et plus particulièrement le châtimeⁿt corporel, nous avons entrepris trois types d'actions :

1. Des campagnes de sensibilisation ayant pour but d'éviter la tolérance envers ces comportements.
2. La promotion de modèles éducatifs autres que le châtimeⁿt corporel et la formation, dans ce sens, des parents et tuteurs.
3. La réforme de la législation.

L'action la plus notable ayant eu un impact considérable sur l'opinion publique a été la réforme de l'article 154 de notre Code Civil destinée à répondre aux attentes du Comité des Droits de l'Enfant qui s'était montré préoccupé par le fait que la correction modérée, dont la pratique était, jusqu'alors, un droit reconnu aux parents et tuteurs, puisse aller à l'encontre de la Convention sur les Droits de l'Enfant. Nous avons ainsi établi que l'autorité parentale s'exercerait toujours pour le bénéfice des enfants, en accord avec leur personnalité et dans le respect de leur intégrité physique et psychologique.

Nous allons continuer à initier des campagnes ciblant la population en général et les parents en particulier. Pour ce faire, nous comptons sur la collaboration de "Organisations Sociales de l'Enfance" qui, du fait de son expérience, a toute capacité à transmettre ce message. Les publications éditées par le Conseil de l'Europe nous seront, de même, d'une grande utilité étant donné que leur message coïncide avec le contenu des campagnes que nous venons de réaliser en Espagne.

Nous sommes convaincus de la nécessité d'améliorer la cohabitation familiale au travers de politiques de soutien positif aux parents, comme stipulé dans la Recommandation REC (2006)19 du Comité des Ministres aux Etats membres.

L'Observatoire de l'Enfance du Ministère de l'Education, de la Politique Sociale et des Sports a, par ailleurs, promu deux études de l'Université d'Oviedo (Espagne) dans le but de faciliter la collaboration avec les associations de parents d'élèves et les organisations sociales de l'enfance en difficulté. La première porte sur les "Stratégies pour prévenir et faire face aux conflits dans les relations familiales

(parents-enfants)”. La seconde est un “Guide pour le développement des aptitudes et compétences parentales”.

Nous croyons qu’en donnant la priorité aux droits des enfants, à leur survie, leur protection et leur développement total, nous servons l’intérêt supérieur de toute l’humanité. Nous y consacrons tous nos efforts et notre plus grande volonté.

Merci beaucoup.

DIJETE I DRUŠTVO

Ivanka Hristova
zamjenica ministra za rad
i socijalnu politiku
Bugarska

Međunarodno predstavljanje Inicijative Vijeća Europe za ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece – Zagreb, 15. lipnja 2008.

Poštovana gđo Buquicchio,
poštovana gđo Kosor,
ministri i ministrice,
dame i gospodo,

Prvo bih vam željela zahvaliti na mogućnosti da budem ovdje i sudjelujem u ovom značajnom događaju u ime bugarske vlade.

Bugarska je započela reformu dječje skrbi prije gotovo osam godina. Rezultati ove reforme su poboljšanje dječje skrbi i zaštita dječjih prava kroz modernizirano zakonodavstvo, nove administrativne strukture dječje skrbi, pristupe utemeljene na zajednici, osposobljavanje stručnjaka i osoba koje pružaju skrb za djecu, političara, te podizanje razine svijesti šire javnosti.

Tjelesno kažnjavanje u Bugarskoj u potpunosti je zabranjeno – u domovima, školama, kaznenom sustavu, alternativnim oblicima skrbi itd. Zakon o zaštiti djece propisuje da djeca imaju pravo na zaštitu od svih aktivnosti koje narušavaju njihovo dostojanstvo, što uključuje bilo koji oblik tjelesnog ili psihološkog nasilja i sve oblike utjecaja koji nisu u interesu djeteta. Zakon o zaštiti od obiteljskog nasilja (2005.) štiti djecu žrtve obiteljskog nasilja. Uredba o provedbi Zakona o zaštiti djece (na snazi od 2003. godine) definira nasilje nad djecom kao “svaki čin fizičkog, mentalnog ili seksualnog nasilja, zanemarivanje, iskorištavanje u komercijalne ili druge svrhe, čija je posljedica stvarna ili moguća šteta po zdravlje, život, razvoj ili dostojanstvo djeteta, a koji se može dogoditi u obiteljskom, školskom ili društvenom okruženju”.

Do ovoga trenutku Bugarska je poduzela niz pravnih i administrativnih mjera protiv nasilja, uključujući i tjelesno kažnjavanje. Raspoložemo s nekoliko dobrih primjera iz prakse, no još uvijek imamo pune ruke posla u pogledu podizanja razine svijesti

čitavog društva, prevencije i poduzimanja prikladnih mjera protiv tjelesnog kažnjavanja unutar obitelji.

Željela bih naglasiti i činjenicu da naša djeca nisu samo naša budućnost, ona su i naša sadašnjost. Imaju pravo odrastati u mirnoj obitelji koja im pruža podršku i u kojoj se osjećaju zaštićeno. Svi činovi nasilja – od “nevinog” izrugivanja do agresivnog fizičkog napada – ostavljaju trajan trag na dječjoj psihi. Krajnje je vrijeme da nešto učinimo u vezi s tim!

Svi se zalažemo za ideju da naša djeca trebaju živjeti i rasti u okruženju koje karakterizira međusobno poštivanje, miroljubivi dijalog i dobra volja. Tijekom najvažnijeg razdoblja njihova osobnog razvoja trebali bismo se zalagati za njihovo pravo da se osjećaju sigurno i da budu zaštićeni. Bugarska udružuje svoje snage s inicijativom Vijeća Europe protiv tjelesnog kažnjavanja djece. Potrebno je poduzeti aktivne korake protiv nasilja nad djecom Europe i čitavog svijeta. Ujedinit ćemo napore djece, roditelja, nastavnika, odgovornih građana i promicati pozitivne roditeljske politike, korisne komunikacijske vještine i načine rješavanja sukoba te kampanje za podizanje razine svijesti. Važna odgovornost svakog dijela društva – vladinih i lokalnih tijela, civilnog društva, medija – jest da otkriju problem nasilja nad djecom, spriječe njegovo pojavljivanje i brinu se o djeci.

Ivanka Hristova
Deputy Minister of Labour
and Social Policy

International Launch of the Council of Europe Initiative for Abolishing Corporal Punishment of Children – Zagreb, 15 June 2008

Dear Mrs Buquicchio,
Dear Ms Kosor,
Ministers,
Ladies and Gentlemen,

First of all I would like to thank you for the opportunity to be here and take part in this significant event on behalf of the Bulgarian Government.

Bulgaria has started Child Welfare Reform nearly eight years ago. As a result of this, child welfare has improved and children's rights have been protected through modernized legislation, new administrative structures of childcare, community-based approaches, training of professionals and care providers, politicians, and awareness rising of the wider public.

Corporal punishment is fully prohibited in Bulgaria – at home, in schools, in penal system, in alternative care settings, etc. Child Protection Act stipulates that children shall have the right to be protected against any activities, which violate their dignity, and include any physical or psychological violence and all forms of influence, which are not in a child's interest. The Home Violence Protection Act (2005) protects child victims of domestic violence. The Regulation on the Implementation of the Child Protection Act (in force from 2003) defines violence against children as "any act of physical, mental or sexual violence, neglect, commercial or other exploitation, entailing an actual or likely damage to the health, life, development or dignity of children, which may occur in any of family, school or social environment".

Till this moment Bulgaria has taken a set of legal and administrative measures against violence, including corporal punishment. We have some examples of good practices, but we still have a lot to do regarding awareness rising of the whole society, prevention and appropriate measures against corporal punishment within the family.

I would like to highlight the fact that our children are not only our future, they are also our present. They have the right to grow up in a peaceful and supporting family

which makes them feel protected. Each and every act of violence – from the “innocent” mocking to the aggressive physical attack – affects permanently the child’s psyche. It is high time we did something about that!

We all stand together behind the idea that our children should live and grow in environment, characterized by mutual respect, peaceful dialogue and goodwill. During the most important period of their personal development, we should advocate for their right to feel secure and be protected. Bulgaria joins its forces with the Council of Europe initiative against corporal punishment of children. Active steps for opposing the violence towards the children of Europe and all over the world are necessary. We shall unite the efforts of children, parents, teachers, responsible citizens and promote positive parenting policies, useful communication skills and ways of handling conflicts and awareness raising campaigns. An important responsibility of every part of society – governmental and local bodies, civil society, media, is to identify the problem of violence against children, to prevent its manifestation and take care of the children.

Veleposlanica Irma Ertman (Finska),
tematski koordinator za dječja prava,
Odbor ministara Vijeća Europe

**Inicijativa Vijeća Europe protiv tjelesnog kažnjavanja djece
Pokretanje inicijative u Zagrebu, 15. lipnja 2008.**

Što činimo i što ćemo učiniti?

SAŽETAK

Vijeće Europe pokrenulo je projekt pod nazivom "Izgradnja Europe za djecu i s djecom" 2006. godine, čiji je rezultat više od 70 pokrenutih projekata i aktivnosti koje su pokrivale širok raspon tema. Vijeće Europe planira proširiti ovaj program na razdoblje od 2009. do 2011., a kao pripremu za donošenje ove odluke u rujnu će biti organizirana Konferencija o dječjim pravima u Stockholmu. Kao smjernice treba slijediti tri **P**: **p**romocija dječjih prava, **p**revencija svih oblika zlostavljanja djece i **p**articipacija djece.

Moramo dodatno uključiti dječja prava u sve što činimo, obrazovati i odrasle i djecu o pravima, te podržati nacionalne akcijske planove i poticati međunarodnu suradnju.

Internet može služiti i djeci i odraslima, pogledajte "Theseus", bazu podataka Europskog suda za ljudska prava vezano uz presude u slučajevima u koje su bila uključena djeca i "wild web woods", besplatnu Internetsku igricu Vijeća Europe za sigurnu upotrebu Interneta.

Sastanak na vrhu Vijeća Europe u Varšavi 2006. dao je mandat trogodišnjem projektu pod nazivom "Izgradnja Europe za djecu i s djecom", što znači da trebamo u obzir uzeti dječje stajalište i implementirati ga kroz aktivnosti Vijeća Europe. Na temelju ove ideje nastalo je više od 70 različitih projekata i aktivnosti, mogli bismo reći "uzduž i poprijeko", na svim područjima, od obrazovanja, zdravlja i djece s invaliditetom do djece koja žive na ulici, te medijskih usluga. Vijeće Europe sastavilo je i važne konvencije o dječjim pravima nakon varšavskog sastanka na vrhu, primjerice, Konvenciju o sprječavanju seksualnog zlostavljanja djece i novu Konvenciju o posvojenju.

No trogodišnji projekt još uvijek nije dovoljan. **Što bismo trebali činiti ubuduće?**

Projekt želimo produžiti na razdoblje od 2009. do 2011. godine, na čemu trenutačno radimo i vršimo pripremu potrebnih odluka. Današnja zagrebačka inicijativa jedno je od ključnih događanja, ali ne završetak, već početak nečega više. Vijeće

Europe organizirat će veliku konferenciju o dječjim pravima u Stockholmu, u Švedskoj od 8. do 10. rujna kako bi “dali hrane idejama” za produžetak projekta. Dječja prava prioritet su švedskog predsjedavanja Vijećem Europe te vas pozivam i da učinite sve što je moguće da i vaše zemlje sudjeluju na ovoj Konferenciji!

U pripremi produženog programa za djecu smatram da nas trebaju voditi tri P:

- **P**romocija dječjih prava
- **P**revencija tjelesnog kažnjavanja, seksualnog iskorištavanja, zlostavljanja i zanemarivanja djece
- **P**articipacija djece, konzultiranje djece prilikom donošenja odluka koje se odnose na njih.

Što još moramo učiniti?

Moramo uključiti dječja prava u sve što činimo, u Vijeću Europe, ali i u državama članicama te na međunarodnoj razini. Moramo razvijati pravni sustav naklonjen djeci, povećati vidljivost dječjih prava te obrazovati i djecu i odrasle.

Odraslima, primjerice sucima i odvjetnicima, možemo ponuditi bazu podataka *Theseus* o odlukama Europskog suda za ljudska prava koje se odnose na djecu, njihov položaj i prava.

(URL: http://www.coe.int/t/transversalprojects/children/caselaw/CaseLawChild_en.asp)

Za djecu je Vijeće Europe napravilo internetsku igricu *wild web woods* (www.coe.int/children) kojom ih uči kako pametno i sigurno koristiti Internet. Besplatna je, na nekoliko jezika, a tijekom pet mjeseci postojanja (u lipnju) već je imala 1,5 milijuna posjetitelja!

Konačno, moramo podržati nacionalne politike i nacionalne akcijske planove za prava djece te moramo raditi zajedno i surađivati s drugim međunarodnim organizacijama.

Ambassador Irma Ertman (Finland),
Thematic Coordinator on Children's Rights,
CoE Committee of Ministers

***CoE Initiative against Corporal Punishment of Children
Launching of the Initiative, Zagreb, 15 June 2008***

What Are We Doing and What Are We Going to Do?

SUMMARY

*The Council of Europe launched a project called 'Building a Europe for and with Children' in 2006 and, as a result, over 70 projects and activities have emerged covering a wide variety of topics. The CoE plans to extend this program for the years 2009 - 11 and as a preparation for the decision-making, a Conference on Children's Rights will be arranged in Stockholm in September. As guidelines, three P's should be followed: **P**romotion of children's rights, **P**revention of all kinds of abuse of children and **P**articipation of children.*

We need to further mainstream children's rights into everything we do, to educate both adults and children on them, to support national action plans and to cooperate internationally.

Internet can serve both adults and children, see "Theseus", the European Court of Human Rights database on case law on children and "wild web woods", the Council of Europe free Internet game for children to use Internet safely.

Council of Europe Summit in Warsaw 2006 gave a mandate for a three-year project called 'Building a Europe for and with children', which meant that a child perspective should be taken into consideration and implemented through all the activities of the Council of Europe. This has resulted in over 70 different projects and activities from most transversal, or horizontal if you wish, fields, from education, health and disabled children to street children and media services. The Council of Europe has also drafted important conventions on children's rights after the Warsaw Summit, for example the Convention on the Prevention of Sexual Exploitation of Children and a new Convention on Adoption.

But of course a three-year project is not enough. **What do we do as of now?**

We wish to extend the project through 2009 - 11 and are in the process of doing so, of preparing the decisions needed. This initiative today here in Zagreb is one topical issue, not an end, but a start to something more. The Council of Europe will arrange a big Conference on Children's Rights in Stockholm, Sweden on 8 - 10 September to get 'food for thought' for the extended project. Children's rights are a priority of the Swedish Presidency of the Council of Europe and I encourage all of you to see to it that your country will participate in the Conference!

In preparing for the extended programme on children, I feel we have to be guided by three P's:

- **P**romotion of children's rights
- **P**revention of corporal punishment, sexual exploitation, abuse, ill-treatment of children
- **P**articipation of children themselves, consulting of children in decision-making concerning them.

What do we need to do additionally?

We need to mainstream children's rights into everything we do, in the Council of Europe, but also in our Member States and internationally. We need to develop child-friendly justice and to raise the visibility of children's rights, to educate both adults and children.

For adults, for instance to the use of lawyers and judges, we can already offer a database *Theseus* on those decisions of the European Court of Human Rights that concern children and their position and rights.

(URL: http://www.coe.int/t/transversalprojects/children/caselaw/CaseLawChild_en.asp)

For children, the Council of Europe has created an internet game *wild web woods* (www.coe.int/children) to teach children how to use the Internet wisely and safely. It is free to use, it appears in several languages and during the five months of its existence (in June) it has already had 1,5 million visitors!

Finally, we need to support our national policies and our national action plans on the rights of children and we need to work together, to cooperate with other international organizations.

Botschafterin Irma Ertman (Finland),
Thematischer Koordinator für Kinderrechte
Ministerausschuss des Europarates

**Initiative des Europarates gegen körperliche Züchtigung von Kindern
Starten der Initiative in Zagreb am 15. Juni 2008**

Was machen wir und was werden wir machen?

ZUSAMMENFASSUNG

Der Europarat hat das Projekt „Europa für Kinder und mit Kindern ausbauen“ im Jahr 2006 gestartet, und es resultierte in über 70 Projekte und Aktivitäten, die zahlreiche Themen deckten. Der Europarat plant dieses Programm im Zeitraum von 2009 - 2011 zu erweitern. Bevor darüber eine Entscheidung getroffen wird, wird im September dieses Jahres in Stockholm eine Konferenz über Kinderrechte organisiert. Als Richtlinien sollten drei Ps verfolgt werden: **Promotion von** Kinderrechten, **Prävention** **jeder Form von** Kindermisshandlung und Partizipation von Kindern.

Wir müssen zusätzlich auch in alles was wir machen Kinderrechte einschliessen, Erwachsene und Kinder über Rechte ausbilden und nationale Aktionspläne unterstützen und internationale Zusammenarbeit fördern.

Internet kann sich sowohl für Erwachsene als auch für Kinder nützlich erweisen. Schauen Sie sich die „Theseus“ Datenbank des Europäischen Gerichtshofes für Menschenrechte an mit Urteilen in Fällen, in denen Kinder involviert waren und „wild web woods“, das kostenlose Internetspiel des Europarates für einen sicheren Internetgebrauch.

DIJETE I DRUŠTVO

Mieke Schuurman
glavna tajnica
Europska dječja mreža (EURONET)

***Inicijativa Vijeća Europe protiv tjelesnog kažnjavanja djece
Međunarodno predstavljanje inicijative u Zagrebu, 15. lipnja 2008.
“Podignite ruku protiv tjelesnog kažnjavanja djece”***

***Doprinos Europske dječje mreže raspravi o “Ukidanju tjelesnog
kažnjavanja djece: pitanja i odgovori”***

Što činimo ili što ćemo učiniti?

Zahvaljujem, predsjedatelju.

Europska dječja mreža, EURONET, vrlo je zadovoljna što smo uključeni u inicijativu Vijeća Europe za uklanjanje tjelesnog kažnjavanja djece širom Europe. Željeli bismo vam zahvaliti na prilici da govorimo na Međunarodnom predstavljanju kampanje ovdje u Hrvatskoj.

EURONET je mreža 36 nevladinih udruga za dječja prava širom Europe koje se zalažu za punu provedbu *UN-ove Konvencije o pravima djeteta* na čitavom području Europske zajednice. Mnogi naši članovi svakodnevno su svjedoci učinka nasilja na djecu i mlade, te rade u svojim zemljama na iskorjenjivanju tjelesnog kažnjavanja djece.

Brojna tijela za ljudska prava, uključujući UN-ov Odbor za prava djeteta, jasno su pokazala da tjelesno kažnjavanje djece krši temeljna dječja, ljudska prava u vidu poštivanja njihova dostojanstva i tjelesnog integriteta. Ovakva stvarnost imperativno zahtijeva okončanje ove prakse. Kada čujemo kako djeca snažno, i tjelesno i emocionalno, doživljavaju batine, nema nikakve sumnje da tjelesno kažnjavanje djece od strane roditelja predstavlja kršenje djetetova prava na zaštitu. Sedmogodišnja djevojčica opisala je kakav je osjećaj dobiti šamar: *“Boli te, plačeš i suze ti teku iz očiju”*.

Kao što su prethodni govornici već naveli, temeljni koraci za iskorjenjivanje tjelesnog kažnjavanja djece uključuju zakonsku reformu, podizanje razine svijesti i podršku roditeljima. Dvadeset sedam zemalja Europe prošlo je proces zakonske reforme ili ima namjeru to učiniti. No još je puno toga potrebno učiniti da bi Europa postala zona slobodna od tjelesnog kažnjavanja djece.

EURONET-ovi članovi posvećeni su zajedničkom radu na europskoj razini kako bi ojačali svoje napore protiv tjelesnog kažnjavanja. Ove godine će u sklopu EURONET-a podijeliti svoja iskustva iz kampanja koje su poduzeli za podizanje razine javne svijesti

o tjelesnom kažnjavanju i za provedbu zakonskih reformi. Podijelit će primjere podrške koju pružaju roditeljima u razvoju metoda pozitivnog roditeljstva i podijelit će iskustva uključivanja djece i mladih u rasprave o ovim temama. Jedno je dijete reklo: *“Ne slažem se s roditeljima koji su nasilni prema svojoj djeci, trebali bi razgovarati s djecom kako bi djeca shvatila...”*.

EURONET je posvećen i dodavanju snažnog glasa europskog nevladinog sektora neumornoj kampanji za okončanje svih oblika tjelesnog kažnjavanja djece koja se provodi širom Europe. EURONET sa zadovoljstvom radi u sklopu kampanje Vijeća Europe kako bi dao svoj doprinos njegovom vrijednom radu.

Osobito ćemo se truditi da se donositelji odluka u Europskoj uniji javno obvežu na uklanjanje tjelesnog kažnjavanja djece, kao što je to Parlamentarna skupština Vijeća Europe već učinila. EURONET će kasnije ove godine zatražiti donositelje odluka da potpišu Europsku izjavu podrške iskorjenjivanju tjelesnog kažnjavanja djece. Izjava će biti pokrenuta u Briselu, a uključivat će skupinu djece i mladih iz različitih zemalja koji će se pobrinuti da se glas djece i mladih čuje na europskoj razini. Jedno je dijete na konzultacijama, koje je provodio jedan naš član, izjavilo sljedeće o šamaranju: *“Okrutno je. Nije ispravno. To je zlostavljanje. Treba smjesta prestati.”* Nadamo se da će mnoge vlade, članice Europskog parlamenta i druge, izraziti svoju podršku dodavanjem svojeg potpisa Izjavi.

Vjerujemo da će to osnažiti političku inicijativu, koji se razvija širom Europe, kako bi djeca dobila potpunu zaštitu od ovog oblika nasilja.

Europa ima čvrst okvir za ljudska prava zahvaljujući kojemu se može osigurati da djeca uživaju jednaku zaštitu od nasilja kao i odrasli. Sada je vrijeme da vlade ispune ovu obvezu i u praksi.

EURONET i njegovi članovi nastavit će rad na nacionalnoj i europskoj razini kako bi Europa postala zonom slobodnom od tjelesnog kažnjavanja.

Zahvaljujem.

Mieke Schuurman
Secretary-General
The European Children's Network (EURONET)

***A Council of Europe Initiative against Corporal Punishment of Children
International Launch in Zagreb, 15 June 2008
“Raise your hand against smacking”***

***Contribution by the European Children's Network to the debate on
“Eliminating corporal punishment of children: Questions and Answers”***

What Are We Doing or What Are We Going to Do?

Thank You, Chair.

The European Children's Network, EURONET, is very pleased to be involved in the Council of Europe's initiative to eliminate corporal punishment of children throughout Europe. And we would like to thank you for the opportunity to speak at the International Launch of the Campaign today in Croatia.

EURONET is a network of 36 children's rights' NGOs from across Europe, campaigning for the full implementation of the *UN Convention on the Rights of the Child* across the European Union. Many of our members see on a daily basis the effects that violence has on children and young people, and are working in their countries to end corporal punishment of children.

Numerous human rights' bodies, including the UN Committee on the Rights of the Child, have made it clear that corporal punishment of children breaches children's fundamental human rights to respect for their dignity and physical integrity. This reality provides an immediate imperative for ending the practice. The way in which children speak powerfully about how being hit hurts them both physically and emotionally, also leaves us in no doubt that the physical punishment of children by parents is a violation of a child's human right to be protected. A seven year old girl described how it feels to be smacked: *“You're hurt and it makes you cry and drips come out of your eyes”*.

As the speakers in the previous session already indicated, essential steps to achieve abolition include law reform, awareness raising and support for parents. Twenty seven countries in Europe have already gone through the process of law reform, or have said they will do so. But much work still needs to be done to make Europe a corporal punishment free zone for children.

EURONET's members are committed to working together at European level to strengthen their work against corporal punishment. This year, within EURONET they will share experiences of campaigns they have undertaken to raise public awareness about corporal punishment and to bring about legal reform. They will share examples of support they provide to parents to develop more positive parenting methods, and they will share experiences of involving children and young people in discussions on these issues. As a child stated: *"I don't agree with parents who aggress their children, they should communicate with their children for making them understand..."*.

EURONET is also committed to adding a strong European NGO voice to the tireless campaigning going on across Europe to end all forms of corporal punishment of children. EURONET is pleased to be working with the Council of Europe campaign to add to its valuable work.

In particular, we will push for European Union decision-makers to make a public commitment to the elimination of corporal punishment of children, as the Parliamentary Assembly of the Council of Europe has already done. EURONET will later this year be asking decision-makers to sign up to a European Statement of Support for the eradication of corporal punishment of children. The Statement will be launched in Brussels, including a group of children and young people from different countries who will help to make sure the voice of children and young people is heard at European level. As a child in a consultation, carried out by one of our members, stated on smacking: *"It's cruel. It's not right. It's abuse. It should stop now"*. We hope that many Governments, Members of the European Parliament and others will express their support by adding their names to this Statement.

We believe that this will add to the political momentum that is developing across Europe to give children full protection from this form of violence.

Europe has a strong human rights' framework to ensure that children enjoy the same protection from violence as adults. Now it is time that governments fulfil this commitment in practice.

EURONET and its members will continue to work at national and European level to make Europe a corporal punishment free zone for all children.

Thank you.

Svečano predstavljanje Inicijative Vijeća Europe protiv tjelesnog kažnjavanja djece Zagreb, 15. lipnja 2008.

Prošlo je puno od vremena kada je tjelesno kažnjavanje bilo vrlo rašireno u svim područjima svijeta i u različitim sredinama, od zatvora do obiteljskog doma, u ratovima, psihijatrijskim bolnicama pa čak i na radnom mjestu: ljudi su primali udarce za raznorazne pogreške, a ponekad čak i kada nisu počinili ni jednu pogrešku.

Srećom, vremena su se promijenila. Danas živimo u civiliziranom i humanom društvu u kojemu više nije dopušteno nanositi tjelesnu bol drugim osobama i ponižavati ih, osim ako to nisu djeca. Zanimljivo je da su djeca izuzeta iz ove velike humanističke evolucije i na brojnim je mjestima i danas savršeno prihvatljivo tući djecu i podvrgavati ih raznim drugim oblicima nasilja zbog čega bi njihove nasilnike vjerojatno odveli u zatvor da se usude učiniti tako nešto nekome sebi ravnom.

Stoga smo u Vijeću Europe odlučili pokrenuti ovu kampanju senzibilizacije namijenjenu zaštiti djece od tjelesnog kažnjavanja i borbi protiv ideje prema kojoj je dijete u očima društva malo biće s malim pravima.

Mnogo je dobrih razloga za ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece.

Tjelesno kažnjavanje uči djecu da je nasilje prihvatljiv način djelovanja pa čak i rješenje za rješavanje sukoba ili prisiljavanje drugih da čine ono što želimo.

Tjelesno kažnjavanje neučinkovito je u smislu discipliniranja.

Namjera Inicijative Vijeća Europe jest ukidanje tjelesnog kažnjavanja u svim sredinama; u školi, kaznenom sustavu, institucionalnom smještaju, a posebice u obitelji. Ova Inicijativa predstavlja i konkretno provođenje preporuka iz Studije glavnog tajnika Ujedinjenih Naroda o nasilju nad djecom u kojoj je 2009. godina određena kao krajnji datum za univerzalno ukidanje tjelesnog kažnjavanja.

Politički i pravni temelji našeg djelovanja protiv tjelesnog kažnjavanja očiti su baš kao i razlozi našeg djelovanja: *Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta*, *Europska konvencija o pravima čovjeka*, *Europska socijalna povelja* i *sudska praksa*

Europske komisije u odnosu na socijalna prava, Odluka Odbora ministara Vijeća Europe, preporuke Parlamentarne skupštine, odluke Europskog suda za prava čovjeka.

Sada kada znamo zašto treba ukinuti tjelesno kažnjavanje, moramo razmisliti kako to postići. Što treba učiniti?

Ukidanje tjelesnog kažnjavanja zahtijeva opsežne mjere na barem tri područja. Reforma zakonodavstva čini prvo područje.

Ukidanje tjelesnog kažnjavanja zahtijeva zakonodavni okvir koji jasno zabranjuje tjelesno kažnjavanje i štiti djecu od svih oblika nasilja, uključujući i nasilje u obiteljskom okruženju.

Osamnaest zemalja Europe ukinulo je tjelesno kažnjavanje. Švedska je to učinila prva i švedski je primjer izniman jer jasno pokazuje, na čitavoj jednoj generaciji, kako društvo evoluirala zahvaljujući sudskim reformama i političarima koji promiču pozitivno roditeljstvo i povećanje osjetljivosti javnosti. Ipak, usprkos raširenom mišljenju, skandinavske zemlje nisu jedine koje su ovakvo djelovanje zabranile zakonskim mjerama. I zemlje južne Europe poput Cipra, Španjolske, Grčke i Portugala, baš kao i Njemačka, Nizozemska, Litva, Mađarska, Hrvatska, Austrija, Bugarska, Rumunjska i Ukrajina zabranile su tjelesno kažnjavanje, pridruživši se tako Danskoj, Finskoj, Islandu i Norveškoj.

Promicanje pozitivnog roditeljstva čini drugi vid našeg djelovanja.

Pozitivno roditeljstvo odnosi se na roditeljsko ponašanje utemeljeno primarno na interesu djeteta: cilj mu je odrastanje djeteta u odgovornu osobu te pružanje podrške i pomoći kako bi se dijete moglo u potpunosti razviti.

Na kraju, moramo učiniti sve što je potrebno kako bismo podigli razinu osviještenosti javnosti. Većina europskih društava i dalje tolerira tjelesno kažnjavanje kao način discipliniranja djeteta. Neophodno je poslati jasnu poruku da djeca imaju pravo na zaštitu od svih oblika nasilja i da imaju pravo na jednaku zaštitu pred zakonom.

No taj zadatak ne možemo obaviti sami. Ni uz najbolju volju i puno sreće Vijeće Europe ne može dosegnuti svih 800 milijuna ljudi koji žive u Europi. Iznimno smo zahvalni svim partnerima koji su nam se pridružili u naporima da iskorijenimo nasilje nad djecom. Posebno smo zahvalni vladama koje podržavaju našu inicijativu, prije svega Hrvatskoj koja nas je ugostila, Švedskoj koja predsjeda Odboru ministara i Finskoj koja pruža značajnu financijsku pomoć.

Ohrabruje nas i suradnja s drugim međunarodnim organizacijama kao što su UNICEF, Ured visokog izaslanika za ljudska prava i drugi.

Izuzetno cijenimo pomoć, savjete i podršku civilnog društva. Pomoć Nacionalnog društva za sprječavanje okrutnosti prema djeci, britanske karitativne organizacije i agencije Saatchi i Saatchi, pokazala se ključnom u realizaciji javne televizijske poruke. U Vijeću Europe volimo reći da se prava djece tiču svih nas.

Pozivam vas sada da pogledamo televizijski spot proizveden u suradnji s Nacionalnim društvom za sprječavanje okrutnosti prema djeci i agencijom Saatchi i Saatchi. Spot prenosi snažnu i veličanstvenu poruku: "Vaše bi ruke trebale njegovati, a ne kažnjavati".

Mislim da je time sve rečeno.

Zahvaljujem vam na vašoj pozornosti.

Maud de Boer-Buquicchio
Deputy Secretary General of the Council of Europe

Ceremony of the Launch of the Initiative of the Council of Europe against Corporal Punishment of Children Zagreb, 15 June 2008

Many years ago, corporal punishment was very spread, in all parts of the world and in many different settings – from prison to home, military units, mental hospitals, even places of work – people were physically hurt for all sort of offences, or none at all.

Times have, fortunately, changed. Today we live in civilised and humane societies which no longer allow human beings to inflict physical pain and humiliate other human beings. Except when it comes to children. Somehow, they were left out in this great humanistic evolution, and in many places it is still perfectly normal to smack them and do all other things that would most likely lead you to prison if you tried them on someone of your own size.

We have therefore decided at the Council of Europe to launch this awareness-raising campaign to protect children from corporal punishment AND to challenge society's perception of the child as a mini human being with mini human rights.

There are many good reasons why corporal punishment of children should be abolished:

Corporal punishment is a violation of children's rights to physical integrity, human dignity and equal protection under the law.

Corporal punishment teaches children that violence is an acceptable and appropriate strategy for resolving conflict or getting people to do what they want.

Corporal punishment is ineffective as a means of discipline.

The Council of Europe initiative aims to abolish corporal punishment in all settings – schools, penal systems, alternative care structures, and in particular, in the home. This is also our response to the recommendations contained in the United Nations Secretary General's Study on Violence against Children, which has set 2009 as the target date for achieving universal abolition of corporal punishment.

The legal and political bases for our action against corporal punishment are as clear as our motives to act: the *United Nations Convention on the Rights of the Child*, the European Convention on Human Rights, the European Social Charter and the case-law of the Social Rights Committee, decisions of the Committee of Ministers of the Council of Europe, recommendations by the Parliamentary Assembly, judgments of the European Court of Human Rights.

Now that we know why, we should look into “how”. What needs to be done to eliminate corporal punishment?

Abolishing corporal punishment requires intensive work in at least three areas. The first one is legal reform.

Abolishing corporal punishment calls for a legal framework which clearly prohibits corporal punishment and protects children from all kinds of assaults including in the family setting.

Eighteen countries in Europe have abolished corporal punishment. Sweden was the first one to do it and the Swedish example is remarkable as it clearly shows – through a whole generation – how society has evolved following legal reform, positive parenting policies and awareness-raising. Contrary to what many believe, legal prohibition is, however, not restricted to Scandinavian countries. Countries from the south of Europe, such as Cyprus, Spain, Greece and Portugal, but also Germany, the Netherlands, Latvia, Hungary, Croatia, Austria, Bulgaria, Romania and Ukraine have joined Denmark, Finland, Iceland and Norway in banning the corporal punishment of children.

The second facet of our action is the promotion of positive parenting.

Positive parenting refers to parental behaviour that is based on the best interest of the child: it is nurturing, empowering, and provides recognition and guidance to enable the child’s full development.

Finally, we will work on awareness-raising. Most European societies still tolerate corporal punishment as a means of disciplining children. There is a compelling need to send out a clear message that children have the right to protection from all kinds of violence and to equal protection under the law.

But we will not be able to accomplish this task by working alone. Even with the best will and the best of luck, the Council of Europe will not be able to reach the 800 million people living in Europe. We are most grateful to all the partners who are joining us in our efforts to challenge violence against children. We are particularly grateful to the governments supporting our initiative, in particular to our host Croatia, to Sweden as the Chair of the Committee of Ministers and to Finland, who has provided considerable financial support.

We are also encouraged by the co-operation with other international organisations such as UNICEF, the Office of the High Commissioner for Human Rights and others.

We particularly appreciate the assistance, advice and support from civil society. The help of the National Society for the prevention of Cruelty to Children, a UK charitable

organization, and Saatchi & Saatchi, has been of utmost help in the realisation of the TV spot. At the Council of Europe, we like saying “children’s rights concern us all”.

I now invite you to view the TV spot prepared in co-operation with the National Society for the Prevention of Cruelty to Children, and Saatchi and Saatchi. It carries a wonderful and powerful message “Hands should nurture, not punish”.

I think this says it all.

Maud de Boer-Buquicchio

Cérémonie de lancement de l'initiative du Conseil de l'Europe contre les châtiments corporels infligés aux enfants Zagreb, 15 juin 2008

Il y a longtemps, les châtiments corporels étaient très répandus, dans toutes les régions du monde et dans de nombreux milieux différents, de la prison au foyer familial, en passant par l'armée, les hôpitaux psychiatriques et même les lieux de travail ; les gens recevaient des coups pour toutes sortes de fautes, et même, parfois, quand ils n'en avaient commise aucune.

Heureusement, les temps ont changé. Aujourd'hui, nous vivons dans des sociétés civilisées et humaines où il n'est plus permis à des êtres humains d'infliger des souffrances physiques à d'autres êtres humains et de les humilier ; sauf lorsqu'il s'agit d'enfants. Curieusement, ils ont été exclus de cette grande évolution humaniste et, dans de nombreux endroits, il est toujours parfaitement normal de les frapper et de leur faire subir toutes sortes d'autres violences qui conduiraient très probablement leurs auteurs en prison s'ils se risquaient à les infliger à quelqu'un de leur taille.

Nous avons, par conséquent, décidé au Conseil de l'Europe de lancer cette campagne de sensibilisation destinée à protéger les enfants contre les châtiments corporels ET à battre en brèche l'idée selon laquelle l'enfant est, pour la société, un mini-être humain doté de mini-droits.

Il y a beaucoup de bonnes raisons d'abolir les châtiments corporels infligés aux enfants :

Les châtiments corporels font croire aux enfants que la violence est une stratégie acceptable, et même indiquée, pour régler les conflits ou amener les autres à faire ce que l'on veut soi-même.

Les châtiments corporels sont inefficaces pour faire régner la discipline.

L'initiative du Conseil de l'Europe vise à abolir les châtiments corporels dans tous les milieux, que ce soit l'école, le système pénitentiaire, les structures d'accueil, et, en particulier, la famille. Elle constitue aussi un prolongement concret des

recommandations formulées dans l'étude du Secrétaire général des Nations Unies sur la violence contre les enfants, qui a fixé à 2009 la date butoir pour l'abolition universelle des châtiments corporels.

Les fondements politiques et juridiques de notre action contre les châtiments corporels sont aussi transparents que nos raisons d'agir: *La Convention des Nations Unies pour le droit des enfants*, la Convention européenne des droits de l'homme, la Charte sociale européenne et la jurisprudence du Comité européen des droits sociaux, les décisions du Comité des ministres du Conseil de l'Europe, les recommandations de l'Assemblée parlementaire, les arrêts de la Cour européenne des droits de l'homme.

Maintenant que nous savons pourquoi il faut supprimer les châtiments corporels, nous devons réfléchir aux moyens d'y parvenir. Que faut-il faire ?

L'abolition des châtiments corporels exige des mesures de grande ampleur dans au moins trois domaines. Les réformes juridiques constituent le premier d'entre eux.

L'abolition des châtiments corporels nécessite un cadre juridique interdisant clairement ces pratiques et protégeant les enfants de tous les types d'agression, y compris dans le milieu familial.

Dix-huit pays en Europe ont aboli les châtiments corporels. La Suède a été la première à le faire et l'exemple suédois est remarquable car il montre clairement, à travers toute une génération, comment la société a évolué grâce à des réformes juridiques, à des politiques visant à promouvoir la parentalité positive et à la sensibilisation du public. Cependant, contrairement à une idée très répandue, les pays scandinaves ne sont pas les seuls à avoir interdit ces pratiques par des mesures législatives. Des pays du sud de l'Europe comme Chypre, l'Espagne, la Grèce et le Portugal mais aussi l'Allemagne, les Pays-Bas, la Lettonie, la Hongrie, la Croatie, l'Autriche, la Bulgarie, la Roumanie et l'Ukraine ont eux aussi interdit les châtiments corporels, rejoignant ainsi le Danemark, la Finlande, l'Islande et la Norvège.

La promotion de la parentalité positive constitue le deuxième volet de notre action.

La parentalité positive se réfère à un comportement parental fondé sur l'intérêt supérieur de l'enfant : elle vise à l'élever et à le responsabiliser et lui fournit reconnaissance et assistance pour lui permettre de s'épanouir pleinement.

Enfin, nous allons nous attacher à mieux sensibiliser l'opinion publique. La plupart des sociétés européennes tolèrent toujours les châtiments corporels comme moyen de discipliner les enfants. Il est impératif de faire clairement passer le message selon lequel les enfants ont le droit d'être protégés de tous les types de violence et de bénéficier d'une protection égale devant la loi.

Toutefois, nous ne pourrons pas accomplir cette tâche seuls. Même avec la meilleure volonté du monde et beaucoup de chance, le Conseil de l'Europe ne peut pas toucher les 800 millions de personnes qui vivent en Europe. Nous sommes

extrêmement reconnaissants à l'ensemble des partenaires qui joignent leurs efforts aux nôtres pour éradiquer la violence faite aux enfants. Nous savons tout particulièrement gré aux gouvernements qui soutiennent notre initiative, notamment à la Croatie qui nous accueille, à la Suède qui préside le Comité des Ministres et à la Finlande qui apporte une aide financière considérable.

Nous sommes également encouragés par la coopération avec d'autres organisations internationales comme l'Unicef, le Bureau du Haut-commissaire aux droits de l'homme et d'autres encore.

Nous apprécions tout particulièrement l'assistance, les conseils et le soutien de la société civile. L'aide de la Société nationale pour la prévention de la cruauté à l'égard des enfants, organisation caritative britannique, et de l'agence Saatchi et Saatchi s'est avérée déterminante pour la réalisation d'un message publicitaire télévisé. Au Conseil de l'Europe, nous aimons à dire que les droits de l'enfant nous concernent tous.

Je vous invite, à présent, à regarder le spot télévisé produit en coopération avec la Société nationale pour la prévention de la cruauté à l'égard des enfants et l'agence Saatchi et Saatchi. Il véhicule un message fort et merveilleux : «les mains sont faites pour choyer, non pour châtier».

Tout est dit, je crois.

Je vous remercie de votre attention.

DIJETE I DRUŠTVO

Jadranka Kosor, dipl. iur.,
potpredsjednica Vlade Republike
Hrvatske i ministrica obitelji, branitelja
i međugeneracijske solidarnosti

Poštovane ekscelencije, poštovana zamjenice glavnog tajnika Vijeća Europe, gospođu Maud de Boer-Buquicchio, poštovane gospođe i gospodo, draga djeco i roditelji,

Čast mi je i odgovornost govoriti pred ovim uvažanim skupom o temi **kako se vlade mogu uključiti** u europsku Inicijativu Vijeća Europe "Podignite ruku protiv tjelesnog kažnjavanja djece" na nacionalnoj razini kako bi ljudi shvatili potrebu ukidanja tjelesnog kažnjavanja djece.

Nalazimo se u Zagrebačkom kazalištu lutaka i prva naša pomisao su glumci i uloge koje na ovim daskama glume. Istovremeno, dijete je samo u ulozi djeteta, čeka nas i upija svaku našu lijepu riječ, svaki nježan dodir, svaki poticaj, svako priznanje. Ali i svaki povik i ljutnju. Kasnije nam je žao, ali to ostaje duboko urezano. Tada bismo voljeli **da nas je netko upozorio, naučio kako drugačije**, željeli bismo da nas je netko naučio kako biti roditelj. **Roditeljstvo je uloga koja se uči, a upravo zbog toga vlade trebaju omogućiti roditeljima da nauče i usvoje vrijednost pozitivnog roditeljstva, osigurati senzibilizaciju javnosti i provesti odgovarajuću pravnu reformu.**

Vlada Republike Hrvatske do sada je radila na pravnoj reformi te u Republici Hrvatskoj danas postoji dobro razvijen zakonski okvir.

Moram istaknuti da je u samom **Ustavu Republike Hrvatske** propisano da "nitko ne smije biti podvrgnut bilo kakvom obliku zlostavljanja..." (čl. 23.) što nam ukazuje na visoko vrednovanje nenasilja u hrvatskom društvu.

Glede tjelesnog kažnjavanja djece hrvatsko **obiteljsko zakonodavstvo** od 1. srpnja 1999. godine izrijekom zabranjuje tjelesno kažnjavanje djece u obitelji, odnosno propisuje da: "Roditelji i ostali članovi obitelji ne smiju dijete podvrgavati ponižavajućim postupcima, duševnom ni tjelesnom nasilju, odnosno zlostavljanju." (članak 88.).

Danas šaljemo jasnu poruku da nikakvo tjelesno kažnjavanje nije dopustivo.

Obiteljski zakon također propisuje **odgovornost roditelja u zaštiti** djeteta od ponižavajućih postupaka i tjelesnog kažnjavanja drugih osoba, te **odgovornost građana** na način da propisuje da je "svatko dužan obavijestiti centar za socijalnu skrb o kršenju djetetovih prava, a posebice o svim oblicima tjelesnog ili duševnog nasilja, zlouporabe, zanemarivanja ili nehajnog postupanja, zlostavljanja ili izrabljivanja djeteta".

Zabrana tjelesnog kažnjavanja djece u obitelji propisana je i Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji. Ovim Zakonom određuje se pojam nasilja u obitelji kao prekršaj, a nasilje u obitelji široko se definira kao: svaka primjena fizičke sile i psihičke prisile na integritet osobe; svako drugo postupanje jednog člana obitelji koje može prouzročiti ili izazvati opasnost da će prouzročiti fizičku i psihičku bol; uzrokovanje osjećaja straha ili osobne ugroženosti ili povrede dostojanstva; fizički napad bez obzira da li je nastupila tjelesna ozljeda ili ne, verbalni napadi, vrijeđanja, psovanje, nazivanje pogrđnim nazivima i drugi načini grubog uznemiravanja, kao i spolno uznemiravanje.

Ne smijemo štetiti o nasilju u obitelji, moramo podržati djecu da progovore, moramo naučiti roditelje kako da djeluju u najboljem interesu djeteta te im pomoći da izađu iz "začaranog kruga" obiteljskog nasilja.

U svrhu zaštite djece i maloljetnika **Kazneni zakon inkriminira nasilje nad djecom.**

Jasno nam je da nećemo pomoći djeci ukoliko im roditelji završe u zatvorima, stoga nam zaštita i pružanje podrške žrtvama nasilja, kao i psiho-socijalni rad s nasilnicima mora biti prioritet.

Vlada Republike Hrvatske usvojila je **niz strateških dokumenata**, kao što su *Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece*, *Nacionalna populacijska politika i Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2008. do 2010. godine*. Slijedom njih izrađen je *Program aktivnosti za sprječavanje nasilja među djecom i mladima*, *Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima*, te *Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji*. **Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine** u područjima *Uloga obitelji u podizanju i odgoju djece* i *Zlostavljana i zanemarena djeca* obuhvaća čitav niz ciljeva i mjera koje prije svega uključuju promociju pozitivnog roditeljstva i senzibilizaciju javnosti.

Smatram da vlade mogu **najviše učiniti** za dobrobit djece **koordinacijom i praćenjem provedbe** zakona, nacionalnih programa i strategija.

Odlukom Vlade Republike Hrvatske osnovano je i **Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske** čija je zadaća upravo trajno praćenje ostvarivanja Nacionalnog programa djelovanja za djecu u Republici Hrvatskoj, te koordiniranje i usklađivanje rada državnih i ostalih tijela pri ostvarivanju planiranih mjera i aktivnosti.

Republika Hrvatska **Zakonom o pravobranitelju za djecu** osnovala je posebno i nadzorno tijelo, odnosno Ured pravobranitelja za djecu, sa zadaćom da štiti, prati i promiče prava i interese djece na temelju Ustava Republike Hrvatske, međunarodnih ugovora i zakona, te ste tijekom današnjeg rada mogli upoznati rad naše pravobraniteljice za djecu.

Ono što se uz koordinaciju i praćenje provedbe od nas očekuje je i **senzibilizacija javnosti o pozitivnom roditeljstvu**. S tom svrhom Republika Hrvatska **obilježava** Međunarodni dan *Konvencije o pravima djeteta*.

Vlade moraju priznati važnost roditeljske uloge i osigurati uvjete potrebne za pozitivno roditeljstvo, odnosno omogućiti roditeljima da se ne osjećaju bespomoćno, već da budu sretni u svim svojim ulogama koje tijekom dana obavljaju, da usklade svoj obiteljski i poslovni život. Odgovornost je i obaveza **vlada** osigurati društvenu potporu obitelji u obavljanju odgojne uloge.

Da **zaključim, vlade** mogu i moraju provoditi pravnu reformu sukladnu pravima djece, koordinirati i pratiti provedbu različitih aktivnosti za ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece i promicati pozitivno roditeljstvo kao osnovnu vrijednost društva. Odgovornost je i obveza vlada osigurati društvenu potporu obitelji u obavljanju odgojne uloge.

Djecu moramo učiti nenasilju. Ne smijemo štetiti o nasilju u obitelji. Zaštita i pružanje podrške žrtvama nasilja kao i psiho-socijalni rad s nasilnicima mora biti prioritet društva.

Zaštita djece od tjelesnog kažnjavanja odgovornost je vlada, ali i stručne i znanstvene zajednice, roditelja i svakog člana društva.

Puno je još posla pred vladama i roditeljima u stvaranju svijeta dostojnog djece, no vrijeme je da pružimo ruku djeci koja će ih negovati, a ne kažnjavati. Iznimna mi je čast proglasiti početak europske inicijative Vijeća Europe za ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece i molim jedan zajednički pljesak za sve one koji su dali poticaj za ovu inicijativu, za sve one koji će u budućnosti biti uključeni u njezinu provedbu, a ponajviše za našu djecu čiji je najbolji interes temeljni imperativ svakoga suvremenog društva.

Draga djeco i roditelji, dame i gospodo, predlažem da sada pogledamo i hrvatsku verziju TV spota i zahvaljujem na pozornosti.

Jadranka Kosor, LL. B.
 Vice-president of the Government of the
 Republic of Croatia
 Minister of Family, Veterans' Affairs
 and Intergenerational Solidarity

Honorable Excellencies, dear Deputy Secretary General of the Council of Europe,
 Mme Maude de Boer-Buquicchio, esteemed ladies and gentleman, dear children and
 parents,

It is an honor and responsibility to hold a speech before such a distinguished
 audience on the subject of **how governments can participate** in the European
 Initiative of the Council of Europe "Raise your hand against corporal punishment of
 children" on the national level so that people would come to understand the necessity
 of elimination of the corporal punishment of children.

We are at the Zagreb Puppet Theatre and our first thought considers the
 actors and roles played on this stage. At the same time, the child is simply playing
 the role of a child, waiting for us and absorbs every kind word, every gentle touch,
 every encouragement, and every acknowledgement. But also every shouting and
 words of anger. Later we are sorry, but the damage remains. We wish **someone had
 warned us, taught us differently**, we wish that someone had taught us how to be
 parents. **Parenting is a role that is learned and therefore governments have to
 enable parents to learn and adopt the value of positive parenting, ensure the
 sensitization of the public and undertake adequate legal reforms.**

Government of the Republic of Croatia has been working on the legal reform and
 today the Republic of Croatia has a well-developed legal framework.

I must point out that the **Constitution of the Republic of Croatia** stipulates that
 "nobody should be subject to any form of abuse..." (Article 23), which points to the high
 value of nonviolence in Croatian society.

Regarding corporal punishment of children, **family legislation** of July 1, 1999
 states the prohibition of corporal punishment of children in families, i.e. stipulates that:
 "Parents and other members of the family are not to submit the child to humiliating
 treatment, spiritual or physical violence, i.e. abuse" (Article 88).

Today, we are sending a clear message that any form of corporal punishment is
 not allowed.

Family act also stipulates the **responsibility of parents in protection** of a child
 from humiliating behaviors and corporal punishment inflicted by other persons, and

the responsibility of citizens by stipulating that “everyone is obligated to inform the social welfare center of the breach of a child’s rights, especially regarding all forms of physical or spiritual violence, maltreatment, neglect or indifferent behavior, abuse or exploitation of a child”.

Prohibition of corporal punishment of children in **family** is stipulated by the **Act on the Prevention of Domestic Violence**. This Act defines domestic violence as misdemeanor, while family violence is widely defined as: any application of physical force or physical coercion on the integrity of a person, any other practice of one family member that can cause or give rise to the threat of causing physical and psychological pain, feeling of fear or personal endangerment or violation of dignity, physical assault regardless of whether physical injury was inflicted, verbal attacks, insults, cursing, and name calling and other forms of rough molestation, including sexual harassment.

We should not be quiet about domestic violence, we have to support children in their attempts to speak, we have to teach parents how to act in the best interest of a child and help them break out of the “magic circle” of domestic violence.

For the purpose of protecting children and minors, the **Criminal Act criminalizes violence against children**.

We are aware that we shall not help children by putting their parents in jail, therefore our priorities are protection and support to victims of violence and psycho-social work with abusers.

The Government of the Republic of Croatia adopted a **series of strategic documents** such as the *National Plan of Activities for the Rights and Interests of Children*, *National Population Policy* and *National Strategy of Protection against Family Violence from 2008 until 2010*. These documents were followed by the *Program of Activities for Prevention of Violence among Children and Youth*, *Rules of Procedure in Cases of Family Violence* and the *Rules of Procedure in Cases of Violence among Children and Youth*. **The National Plan of Activities for the Rights and Interests of Children from 2006 to 2012** in chapters *The Role of Family in Raising and Educating Children* and *Abused and Neglected Children* includes a whole set of goals and measures including the promotion of positive parenting and public sensitizing.

I believe that governments can **do most** for the benefit of children **by coordinating and monitoring the implementation** of acts, national programs and strategies.

By the decision of the Government of the Republic of Croatia a **Council for Children of the Government of the Republic of Croatia** was established with the aim to constantly monitor the realization of the National Plan of Activities in the Republic of Croatia, to coordinate and harmonize the activities of administrative and other bodies during the realization of planned measures and activities.

By the **Act on the Ombudsperson for Children**, the Republic of Croatia also founded a separate, supervisory body, i.e. the Office of the Ombudsperson for Children with a task to protect, monitor and promote rights and interests of children on

the grounds of the Constitution of the Republic of Croatia, international agreements and laws; today you have had the opportunity to be informed about the work of our Ombudsperson for Children.

Besides coordination and implementation monitoring, we are also expected to **sensitize the public about positive parenting**. With this aim the Republic of Croatia is **marking** the International Day of *the Convention on the Rights of the Child*.

Governments must acknowledge the importance of parental roles and ensure conditions for positive parenting, i.e. enable parents not to feel helpless but to be happy with their life roles, and to reconcile their family and professional life. It is the **governments'** responsibility and obligation to provide social support to family in performing its educational role.

In conclusion, governments can and have to conduct legal reforms in accordance with the rights of children, coordinate and monitor the implementation of different activities for the elimination of corporal punishment of children and promote positive parenting as basic values of the society. It is the governments' responsibility and obligation to provide social support to family in performing its educational role.

Children must be taught to act nonviolently. We should not be silent about family violence. Protection and provision of support to victims of violence, including psycho-social work with abusers, must be the society's priority.

Protection of children against corporal punishment is the responsibility of the governments, and professional and scientific community, the parents and every member of the society must be included as well.

There is still a lot of work to be done by the governments and parents in creating the world fit to children, but it is time to extend a hand to children, a hand that would nurture and not punish them. It is my great honor to announce the Launch of the European Initiative of the Council of Europe for the Elimination of Corporal Punishment of Children, so I ask you to give an applause to all those who have prompted this initiative, all those who will be included in its implementation in the future, and mostly to our children whose best interest is the fundamental imperative of every modern society.

Dear children and parents, ladies and gentlemen, I propose we now watch the Croatian version of the TV video and thank you for your attention.

Inicijativa Vijeća Europe protiv tjelesnog kažnjavanja djece

*Međunarodno predstavljanje kampanje,
Zagreb, 15. lipnja 2008.*

*u suradnji s Ministarstvom obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti
Republike Hrvatske*

Popis sudionika

Bosna i Hercegovina

gđa Saliha DUDERIJA
načelnica Odjela za ljudska prava, Ministarstvo ljudskih prava i izbjeglica

gđa Zlata SMAJIĆ
viši suradnik, Ministarstvo ljudskih prava i izbjeglica

g. Esad SULJIĆ
savjetnik u Veleposlanstvu BiH u RH

Bugarska

gđa Ivanka HRISTOVA
zamjenica ministra rada i socijalne politike

gđa Tonislava SOTIROVA
stručnjak, Ministarstvo rada i socijalne politike

Crna Gora

gđa Svetlana SOVILJ
viši savjetnik, Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnih poslova

gđa Slavica RABRENOVIĆ
savjetnica, Ministarstvo pravosuđa

g. Šefko CRNOVRŠANIN
pravobranitelj

g. Nevenka STANKOVIĆ
savjetnica pravobranitelja

Republika Češka

gđa Džamila STEHLÍKOVÁ
ministrica za ljudska prava i nacionalne manjine

gđa Eva VANÍČKOVÁ
prof. na Sveučilištu Charles / znanstvenica

Estonija

gđa Anniki TIKERPUU
voditeljica za prava djeteta i službi za djecu
Ministarstvo za socijalne poslove

Finska

gđa Irma ERTMAN
izvanredna i opunomoćena veleposlanica
Stalno predstavništvo Finske pri Vijeću Europe

gđa Eeva HEIKKILA
pomoćnica veleposlanice
Stalno predstavništvo Finske pri Vijeću Europe

gđa Ann-Marie NYROOS
izvanredna i opunomoćena veleposlanica
Veleposlanstvo Republike Finske u RH

Francuska

g. François SAINT-PAUL
veleposlanik Republike Francuske u Republici Hrvatskoj

Grčka

gđa Georgia SIDERI
voditeljica bolnice, Ministarstvo zdravstva

g. George MOSCHOS
zamjenik pravobranitelja za dječja prava u Grčkoj

Litva

g. Pavelas KUJALIS
savjetnik pri Ministarstvu pravosuđa

g. Arūnas KAZLAUSKAS
tajnik ministra pravosuđa

gđa Lina ZAGUNYTE
*viši stručni suradnik, Odjel za međunarodno pravo
 Ministarstvo pravosuđa*

g Raimundas JURKA
*načelnik Odjela za kazneno pravo
 Ministarstvo pravosuđa*

gđa Marija Aušrinė PAVILIONIENĖ
zastupnica u parlamentu

gđa Violeta PODOLSKAITE
vijećnica, lokalna vlast grada Vilniusa

Luksemburg

gđa Marie-Josée JACOBS
*ministrica obitelji i integracije
 ministrica jednakih mogućnosti*

gđa Mill MAJERUS
*savjetnica, Ministarstvo obitelji i integracije
 Ministarstvo jednakih mogućnosti Kraljevine Luksemburg*

Mađarska

gđa Krisztina BARABÁS
viši savjetnik, Ministarstvo socijalnih poslova i rada

Poljska

gđa Karolina GORNIK
stručnjak, Ministarstvo rada i socijalne politike

gđa Marta MROCZKO
glavni stručnjak, Ministarstvo pravosuđa

gđa Katarzyna TARGOSZ
ravnateljica, Ured pravobranitelja za djecu

gđa Agata JASZTAL
 zamjenica ravnatelja, *Ured pravobranitelja za djecu*

Portugal

gđa Idália SERRÃO DE MENEZES MONIZ
 državna tajnica za rehabilitaciju i pomoćnica ministra
Ministarstvo rada i socijalne solidarnosti

gđa Rosa CLEMENTE SILVA
 savjetnica zamjenika državne tajnice za rehabilitaciju, *Ministarstvo rada i socijalne solidarnosti*

Rumunjska

gđa Adina Mihaela CODRES
 viši savjetnik, *Uprava za politike i strategije nacionalno tijelo za zaštitu prava djeteta*

Ruska federacija

g. A.S. BOTYANOVSKY
 savjetnik pri ruskom veleposlanstvu u RH

San Marino

gđa Maria Alessandra ALBERTINI
Odjel vanjskih poslova

Srbija

gđa Veronika ISPANOVIĆ RADOJKOVIĆ
 predsjednik *Vladinog Vijeća za prava djeteta*

g. Petar LAĐEVIĆ
 ravnatelj *Agencije za ljudska prava i prava manjina*

g. Vladimir DURIĆ
 pomoćnik ravnatelja *Agencije za ljudska prava i prava manjina*

g. Slavoljub CARIĆ
 službenik

gđa Nataša JOVIĆ
 viša savjetnica, *Ured za zaštitu građana*

Španjolska

gđa Amparo VALCARCE GARCÍA
državna tajnica za socijalne službe, obitelj i osobe s invaliditetom
Ministarstvo rada i useljenišva

gđa Susana VIÑUELA ÁLVAREZ
savjetnica državne tajnice za socijalnu politiku
Ministarstvo rada i useljenišva

Švedska

g. Mihail STOICAN
voditelj Odsjeka, Ministarstvo zdravstva i socijalnih poslova

Ujedinjeno Kraljevstvo

g. Alan REISS
voditelj za politike, Odjel za politike i učinkovitost
Odjel Vlade za djecu, školstvo i obitelji

Ukrajina

g. Jaroslav SIMONOV
ataše Veleposlanstva Ukrajine u RH

Sveta stolica

g. Henryk Mieczysław JAGODZIŃSKI
prvi tajnik Apostolske nuncijature, Sveta stolica, Republika Hrvatska

MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE

Odbor UN-a za prava djeteta, Geneva

gđa Yanghee LEE
predsjedateljica Odbora

UNICEF, Geneva

gđa Maria CALIVIS
regionalna ravnateljica, Ured Europa

Povjerenstvo za prava djeteta, Cipar

gđa Maria MIKELLI
suradnica za skrb

EURONET (European Children's Network), Bruxelles

gđa Mieke SCHUURMAN
glavna tajnica

Udruga za novo obrazovanje, Njemačka

gđa Anke SCHROEDER
koordinatorica projekta

gđa Girina HOLLAND
pomoćnica na projektu

Udruga prijatelja mladih Slovenija, Slovenija

gđa Petra ZAGA

g. Pavle KORNHAUSER

Globalna inicijativa za ukidanje svih oblika tjelesnog kažnjavanja djece, Ujedinjeno Kraljevstvo

g. Peter NEWELL
koordinator

**NSPCC, Ujedinjeno Kraljevstvo
(Nacionalno društvo za sprječavanje okrutnosti prema djeci)**

gđa Lorriann ROBINSON
savjetnica za politiku

Spasimo djecu Norveška

gđa Marianne BORGEN
ravnateljica, domaći program, Norveška

g. Ahmed PJANO
voditelj programa, Ured Sarajevo

SOS-dječje selo Hrvatska

gđa Gordana DANIEL
pedagoška savjetnica i koordinatorica SOS majki i mladih

SOS dječje selo *international*

gđa Sandra KUKIC
koordinatorica kontinentalnog Ureda CEE/CIS/Baltics

VIJEĆE EUROPE

gđa Maud DE BOER-BUQUICCHIO
zamjenica glavnog tajnika

g. Gianluca ESPOSITO
stručni savjetnik zamjenice glavnog tajnika

gđa Karen CAFFREY
pomoćnica zamjenice glavnog tajnika

Europski sud za ljudska prava

gđa Paivi HIRVELA
sutkinja, Finska

Parlamentarna skupština Vijeća Europe

gđa Minodora CLIVETI
zastupnica rumunjskog parlamenta

CAHPAH (Europski koordinacijski forum Akcijskog Plana Vijeća Europe za osobe s invaliditetom)

gđa Andreia MARQUES
službenica

Odsjek za koordinaciju programa “Izgradnja Europe za djecu i s djecom”

gđa Elda MORENO
Voditeljica Odsjeka za dječja prava i obiteljske politike

gđa Liubov SAMOKHINA
savjetnica za program

gđa Consuelo HOLTZER
koordinatorica za komunikacije i tisak

Uprava za komunikacije

g. Ulvi AKHUNDLU
stručnjak za tisak

g. Hristo HRISTOV
odnosi s javnošću

g. Pierre KAERLE
snimatelj

g. Sandro WELTIN
fotograf

Prevoditelji

gđa Irena MARKOVIC
gđa Nada MAJER
gđa Ivana DULCIC
gđa Tanja ZAKULA
gđa Jagoda LUKAVAC

REPUBLIKA HRVATSKA

Vlada Republike Hrvatske

gđa Jadranka KOSOR
potpredsjednica Vlade i ministrica obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

g. Ante Zvonimir GOLEM
državni tajnik, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi

gđa Dorica NIKOLIĆ
državna tajnica, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi

g. Pjer ŠIMUNOVIĆ
pomoćnik ministra, Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija

gđa Tatijana VUČETIĆ
državna tajnica, Ministarstvo pravosuđa

gđa Jasenka ĐENOVIĆ
ravnateljica Uprave za predškolski odgoj i osnovno obrazovanje, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

Pravobranitelji/ce

gđa Mila JELAVIĆ
pravobraniteljica za djecu

g. Željko THÜR
zamjenik pučkog pravobranitelja, Ured pučkog pravobranitelja

Vijeće za djecu

gđa Vesna DOVRANIĆ
glasnogovornica, Ministarstvo pravosuđa

gđa Gordana KERESTEŠ
članica Vijeća za djecu, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za psihologiju

gđa Danica KRAMARIĆ
članica Vijeća za djecu, Uprava za medicinske poslove, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi

gđa Valentina KRANŽELIĆ
članica Vijeća za djecu, Edukacijsko rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

gđa Duška LEKO UJVARY
zamjenica člana Vijeća za djecu, Županijsko državno odvjetništvo Republike Hrvatske

gđa Renata ODELJAN
Vijeće za djecu, Ministarstvo unutarnjih poslova

gđa Ninoslava PEĆNIK
članica Vijeća za djecu, Pravni fakultet Sveučilišta u zagrebu, Studij za socijalni rad

gđa Vini RAKIĆ
članica Vijeća za djecu, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

g. Srećko ŠESTAN
član Vijeća za djecu, Ministarstvo kulture

gđa Silvija TRGOVEC GREIFF
članica Vijeća za djecu, Ured za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske

g. Vladimir LULIĆ
član Vijeća za djecu, Hrvatsko novinarsko društvo, glavni tajnik,

gđa Blanka ŠEGOVIĆ EL KHALIFA
članica Vijeća za djecu, Udruga Djeca prva, predsjednica,

Povjerenstvo za osobe s invaliditetom

g. Zorislav BOBUŠ
zamjenik predsjednice Povjerenstva za osobe s invaliditetom, Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske

gđa Marica MIRIĆ
Zajednica Saveza osoba s invaliditetom Hrvatske

Ured UNICEF-a u Hrvatskoj

gđa Tanja RADOČAJ
predstojnica Ureda UNICEF-a za Hrvatsku

gđa Maja VUČIĆ
ambasadorica dobre volje, Ured UNICEF-a za Hrvatsku

gđa Bojana GREGORIĆ VEJZOVIĆ
ambasadorica dobre volje, Ured UNICEF-a za Hrvatsku

Uredništvo časopisa “Dijete i društvo”

gđa Dubravka MALEŠ
glavna urednica časopisa “Dijete i društvo”, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za pedagogiju

gđa Antonija ŽIŽAK
članica uredništva časopisa “Dijete i društvo”, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

gđa Gorana DOJČINOVIĆ
članica uredništva časopisa “Dijete i društvo”, Ured UNICEF-a za Hrvatsku

g. Josip STRMOTIĆ
član uredništva časopisa “Dijete i društvo”, Ministarstvo unutarnjih poslova

Zagrebačka županija i grad Zagreb

gđa Gordana BULJAN FLANDER
ravnateljica Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba, Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba

Organizacije civilnog društva

g. Emil PARAVINA
Savez društava "Naša Djeca Hrvatske"

gđa Jelena TOMIĆ
koordinator projekta, "Hrabri telefon" – telefon za zlostavljanu i zanemarenu djecu

gđa Lukrecija MEŠTROVIĆ
Udruga Roda – roditelji u akciji

gđa Nedjeljka GOLUBIĆ
predsjednica, Udruga brojnih obitelji "Alojzije Stepinac"

Predstavnici znanstvenih institucija i sveučilišta u Zagrebu

gđa Ivana MILAS KLARIĆ
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Katedra za obiteljsko pravo

gđa Irena MAJSTOROVIĆ
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Katedra za obiteljsko pravo

g. Ivan ŠIMOVIĆ
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Katedra za obiteljsko pravo

gđa Marina AJDUKOVIĆ
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studij za socijalni rad

Predstavnici medija

g. Dragutin LUČIĆ
Hrvatska radiotelevizija

gđa Ivana VUKINOVAC
Nova TV

g. Ivan LOVREČEK
urednik informativnog programa, RTL Hrvatska

Ured UNDP-a

g. Yuri AFANASIEV
United Nations Development Programme – UNDP

Stalno predstavništvo Republike Hrvatske pri Vijeću Europe

g. Daniel BUČAN
Veleposlanik
Stalno predstavništvo Republike Hrvatske pri Vijeću Europe

Predstavnici organizacijskog odbora

gđa Ksenija BAUER
članica organizacijskog odbora, Ured pučkog pravobranitelja

gđa Blanka ŽIC GRGAT
članica organizacijskog odbora, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi

gđa Romana KUZMANIĆ OLUIĆ
članica organizacijskog odbora, Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija

gđa Lora VIDOVIĆ
članica organizacijskog odbora, zamjenica pravobraniteljice za djecu, Ured pravobraniteljice za djecu

Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

g. Krunoslav MESARIĆ
državni tajnik, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

gđa Zorica LUČIĆ
državna tajnica, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

g. Stjepan ADANIĆ
državni tajnik, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

gđa Ines MILUN
tajnica Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

gđa Martina BANIĆ
glasnogovornica, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

g. Zdenko ŽUNIĆ
ravnatelj Uprave za obitelj

gđa Branka JURAS
načelnica Odjela za međunarodnu suradnju i publicistiku

g. Jozo ČIKEŠ
načelnik Odjela za djecu i mlade

gđa Ivana KANCELJAK
viši stručni savjetnik, Odsjek za mlade

gđa Marija GALOVIĆ
voditeljica Odsjeka za praćenje i koordinaciju međunarodne suradnje

gđa Jasminka BRSTILO
viši stručni savjetnik, Odsjek za djecu

gđa Martina ŠTABI
viši stručni savjetnik, Odsjek za mlade

gđa Maja GROZDANIĆ
stručni suradnik

gđa Ružica MISIR
stručni suradnik

gđa Nataša BENCEKOVIĆ
upravni referent

gđa Kornelija POŠTA
stručni suradnik

gđa Biljana BAKOVIĆ
stručni suradnik

gđa Maja MIKULEC
stručni suradnik

Prevoditelj

g. Tomislav PETRIĆ

Djeca i roditelji

DIJETE I DRUŠTVO

Ostala događanja

Other Events

Andere Ereignisse

DIJETE I DRUŠTVO

11. Svečana sjednica Vijeća za djecu

Povodom obilježavanja *Konvencije o pravima djeteta*, 20. studenog 2007. godine, održana je 11. Svečana sjednica Vijeća za djecu. Sjednica je održana u prostorijama Osnovne škole Matija Gubec u Zagrebu, a Svečanom sjednicom Vijeća za djecu predsjedavala je Jadranka Kosor, dipl. iur., potpredsjednica Vlade Republike Hrvatske, ministrica obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i predsjednica Vijeća za djecu. Sjednici su prisustvovali: zamjenik predsjednice Vijeća za djecu: mr. sc. Stjepan Adanić, državni tajnik, članovi Vijeća za djecu, članovi uredništva časopisa "Dijete i društvo", članovi Odbora za dodjelu Nagrade za promicanje prava djeteta, Mila Jelavić, pravobraniteljica za djecu, dobitnici Nagrade za promicanje prava djeteta u 2007. godini (Blanka Šegović El Khalifa, prof. dr. sc. Aida Salihagić Kadić i Tatjana Mergl u zamjenu za dobitnicu nagrade Jasenku Pregrad), te djelatnici Uprave za obitelj Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Na početku sjednice, potpredsjednica Vlade Republike Hrvatske, ministrica obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i predsjednica Vijeća za djecu, Jadranka Kosor, dipl. iur. upoznala je prisutne s ***Izvešćem o provedbi Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine za 2006. godinu***, a koje je izrađeno na temelju zaprimljenih izvješća nositelja mjera. Financijska sredstva namijenjena realizaciji mjera i programskih aktivnosti iz Nacionalnog plana tijekom 2006. godine bila su osigurana najvećim dijelom u Državnom proračunu Republike Hrvatske te u proračunima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Za koordinaciju provedbe Nacionalnog plana određeno je Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, a za usklađivanje i praćenje provedbe Nacionalnog plana zaduženo je Vijeće za djecu. Članovi Vijeća za djecu jednoglasno su usvojili ***Izvešće***, te je zaključeno da u će u daljnjem postupku Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti Izvešće dostaviti Vladi Republike Hrvatske.

Potom je potpredsjednica Vlade, ministrica obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i predsjednica Vijeća za djecu, Jadranka Kosor, dipl. iur. izvijestila prisutne o provedbi projekta ***Autobus "Čudesna šuma"*** tijekom 2007. godine te naglasila da je projekt izuzetno dobro prihvaćen među djecom, osobito u manjim sredinama. Projekt se uspješno provodi već treću godinu, s osnovnim ciljem približavanja programa kvalitetnog provođenja slobodnog vremena djeci iz ruralnih područja i područja od posebne državne skrbi kao i poticanja jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave na ustroj takvih programa na svom području. Svake godine projekt se provodi u desetak županija i kroz njega je do sada prošlo više od 24.800 djece i 1.600 odgajatelja/učitelja i roditelja. Kako je jedan od osnovnih ciljeva aktivno uključivanje samih županija u organizaciju aktivnosti za djecu predškolske i osnovnoškolske dobi, projekt se provodi u suradnji sa svakom pojedinom županijom koja je za njega iskazala interes. Tijekom 2007. godine projekt se realizirao na području 12 županija – Vukovarsko-srijemske, Sisačko-moslavačke, Brodsko-posavske, Krapinsko-zagorske, Grada Zagreba, Varaždinske, Splitsko-dalmatinske, Ličko-senjske i Virovitičko-podravske, a planira se

obuhvatiti i područje Karlovačke, Zadarske i Istarske županije. I ovo su izvješće članovi Vijeća za djecu jednoglasno usvojili.

Na sjednici su predstavljeni novi brojevi časopisa *“Dijete i društvo”* u izdanju Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Glavna urednica, prof. dr. sc. Dubravka Maleš, predstavila je brojeve časopisa koji su izašli u 2007. godini. Tiskana su dva broja, prvi nije tematski određen, a drugi broj se odnosi na temu odgoja i obrazovanja za sustav vrijednosti.

U nastavku Svečane sjednice po treći puta u Republici Hrvatskoj dodjeljena je Nagrada za promicanje prava djeteta. Nagradu dodjeljuje Odbor za dodjelu Nagrade za promicanje prava djeteta koji je imenovan na sjednici Hrvatskog sabora dana 16. studenog 2005. u sastavu: prof. dr. sc. Mira Alinčić, Dragan Zlatović, akademkinja Alica Wertheimer-Baletić, Tanja Radočaj i Božica Šimleša. Nagrada za životno djelo dodjeljena je gospođi BLANKI ŠEGOVIĆ EL KHALIFA. Dvije Godišnje nagrade za promicanje prava djeteta dodjeljene su prof. dr. sc. AIDI SALIHAGIĆ KADIĆ, te JASENKI PREGRAD, prof. psihologije.

Potpredsjednica Vlade RH i ministrica obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti Jadranka Kosor, dipl. iur., čestitala je dobitnicima i uručila im Nagrade čime je i završena Svečana sjednica.

Prof. dr. sc. Dubravka Maleš

Dodijeljene Nagrade za promicanje prava djeteta

Već treću godinu za redom na dan obilježavanja *UN-ove Konvencije o pravima djeteta*, 20. studenoga, dodijeljena je Nagrada za promicanje prava djeteta. O tome tko će dobiti Nagradu u 2007. godini odlučio je Odbor za Nagradu za promicanje prava djeteta čiji su članovi: prof. dr. sc. Mira Alinčić, akademkinja Alica Wertheimer-Baletić, Dragan Zlatović, Tanja Radočaj i Božena Šimleša. Kao i prijašnjih godina, i u 2007. je dodijeljena jedna Nagrada za životno djelo i dvije godišnje Nagrade. Nagrada za životno djelo dodijeljena je Blanki Šegović-El Khalifa za trajni doprinos promicanju prava djeteta.

Blanka Šegović-El Khalifa osnovala je početkom devedesetih godina Udruženje Djeca prva u kojem je znala procijeniti koji su to ključni problemi s kojima se suočavaju djeca u ostvarivanju svojih prava u zajednici i usmjerila djelovanje Udruženja u pravcu njihova rješavanja. Programska orijentacija, koju zagovara Udruženje na čelu s gospođom Blankom Šegović-El Khalifa, sadrži u sebi nekoliko dimenzija: programe koji potiču socijalnu integraciju djece već u predškolskoj dobi uz istovremeni rad s njihovim roditeljima u jačanju roditeljske kompetencije, programe koji su usmjereni na prevenciju socijalno neprihvatljivog ponašanja djece školske dobi i uključuju kako rad s djecom, tako i rad s roditeljima, ali i nastavnicima i pedagogima, programe koji djeci osiguravaju pomoć u učenju te programe koji omogućavaju djeci, roditeljima i odgojno-obrazovnim zaposlenicima upoznavanje i zalaganje za ostvarivanje dječjih prava.

Gospođa Blanka Šegović-El Khalifa uložila je silnu energiju i iskustvo, koristeći se ugledom i autoritetom koji uživa u društvu, u zagovaranje prava, potreba i interesa djece, uključila se u nastojanja oko utjecanja na promjene zakona i propisa u korist djece u društvu, razvijala mrežu međusobnog informiranja o radu, iskustvima i novim idejama za dobrobit djece među članicama civilnog sektora, zalaže se za dijalog, partnerske odnose i suradnju s državnim tijelima i lokalnom samoupravom i upravom i razmatranje svih bitnih pitanja koja se odnose na zajedničko djelovanje za dobrobit djece u svim područjima njihova življenja.

Odbor za dodjelu Nagrade za promicanje prava djeteta zaključio je da dugogodišnji rad gospođe Blanke Šegović-El Khalifa u području promicanja dječjih prava zaslužuje društvenu i stručnu pozornost te da Nagrada za životno djelo predstavlja zaslužen priznanje ovoj izuzetnoj ženi zavidne životne karijere i neiscrpane energije i istinskom borcu za prava djeteta.

Godišnje Nagrade za promicanje prava djeteta dodjeljuju se uzornim stručnjacima, pojedincima i/ili skupini pojedinaca za najznačajnija ostvarenja u različitim područjima djelovanja na promicanju prava djeteta u protekloj godini. U 2007. godini godišnje nagrade su dobile prof. dr. sc. Aida Salihagić Kadić i Jasenka Pregrad, profesor. U obrazloženju Nagrade za prof. dr. sc. Aidu Salihagić Kadić Odbor je naveo sljedeće razloge:

Prof. dr. sc. Aida Salihagić Kadić uživa ugled uzornog stručnjaka te cijenjenog i osobito uspješnog člana Saveza društva Naša djeca Hrvatske sa značajnim

ostvarenjima u višegodišnjem djelovanju na volonterskoj osnovi u promicanju prava djeteta:

- predsjednica Saveza društva Naša djeca Hrvatske čija se cjelokupna aktivnost zasniva na odredbama *Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta* te na željama, interesima i potrebama djece i roditelja;
- predsjednica središnjeg Koordinacijskog odbora dugoročne stručne i društvene akcije "Gradovi i općine – prijatelji djece" čiji je cilj motivirati i stimulirati odrasle u gradovima i općinama Republike Hrvatske da potpunije ostvaruju prava i potrebe djece;
- predsjednica Koordinacijskog odbora akcije: "Za osmijeh djeteta u bolnici", koja ima za cilj da se u Republici Hrvatskoj ostvaruje suvremena svjetska ideja otvorene bolnice tj. promicanje i primjena humanizacije bolničkog liječenja djece;
- voditeljica i aktivna sudionica u ostvarivanju programa "Prinosi dječjih foruma odgoju i ostvarivanju prava djeteta";
- angažirala se u oblikovanju i provedbi Međunarodnog dana obitelji na području RH te u Radnim skupinama za zdravlje i prehranu djece;
- nizom nastupa na savjetovanjima, seminarima, susretima djece, smotri dječjeg stvaralaštva te u medijima poticala je ostvarivanje prava djeteta i zalagala se za stvaranje povoljnijeg odnosa javnosti prema djeci sa željom da se više čuje glas djece i uvažavaju njihova mišljenja i prijedlozi.

Takva osoba, s puno stručnog znanja i životnog iskustva i optimizma, čiji je život i djelovanje usmjeren na poštivanje i doprinos provedbi prava djeteta zaslužuje nagradu za promicanje prava djeteta.

O dodjeli godišnje Nagrade za promicanje prava djeteta u 2007. godini Jasenki Pregrad, profesorici psihologije, Odbor je dao sljedeće obrazloženje:

Profesorica Jasenka Pregrad okrunila je svoj dugogodišnji rad za dobrobit djece kreiranjem i kontinuiranom stručnom podrškom programu "Za sigurno i poticajno okruženje u školama" kroz koji su tijekom 2006. godine postignuti značajni rezultati:

- 123 škole su uspješno završile provođenje preventivnog programa i dobile naziv škole bez nasilja
- prikupljena su sva iskustva iz škola koja je profesorica Pregrad objedinila u priručniku, čime se omogućuje nastavak rada i u drugim školama;
- profesorica Pregrad je vodila pripreme za formiranje mreže škola bez nasilja kojom se želi osigurati održivost rezultata i kvalitete programa;
- temeljem iskustva iz provođenja programa u Hrvatskoj i druge zemlje su preuzele materijale koje je profesorica Pregrad kreirala u ovom programu.

Jasenka Pregrad aktivno živi ideje *Konvencije o pravima djeteta* kroz svoj edukativni i supervizijski rad u brojnim školama diljem Hrvatske. Time uvelike utječe i na osmišljavanje mreže škola bez nasilja koja počiva na ideji da se kvalitetne promjene ne ostvaruju za djecu nego zajedno s djecom.

Prof. dr. sc. Dubravka Maleš

Literarni i likovni natječaj za djecu na temu *VOLIM SVOJU OBITELJ (2007.)*

Od 2003. godine Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti svake godine povodom Tjedna djeteta i obilježavanja *Dana Konvencije o pravima djeteta* raspisuje literarno-likovni natječaj na temu *Volim svoju obitelj*. Tako se 2007. godine ova manifestacija održala po četvrti puta. Pravo sudjelovanja na natječaju imaju djeca iz predškolskih ustanova i osnovnih škola. Prestigle likovne i literarne radove ocjenjuje stručno povjerenstvo Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, a natječaj uvijek završava svečanom dodjelom nagrada najuspješnijim sudionicima te izložbom likovnih radova. Završna svečanost se održava uvijek na isti datum, 20. studenoga na *Dan UN-ove Konvencije o pravima djeteta*. Najuspješniji literarni i likovni radovi tiskaju se u zasebnoj publikaciji.

U 2007. godini na natječaj se odazvalo 195 dječjih vrtića, 280 osnovnih škola i 15 centara za djecu s teškoćama u razvoju. Na natječaj je pristiglo 6.400 likovnih radova i 812 literarnih radova, odnosno ukupno 7.212 radova. Izložba nagrađenih i pohvaljenih likovnih i literarnih radova održana je u OŠ Matije Gupca u Zagrebu, od 20. do 29. studenog 2007. godine. Kao i uvijek do sada, izložbu je otvorila i obratila se prisutnima potpredsjednica Vlade RH i ministrica obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti Jadranka Kosor, dipl.iur.

Povjerenstvo za prosudbu likovnih radova pristiglih na natječaj u sastavu: dr. Jana Zemba, voditeljica Odsjeka za djecu Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti Republike Hrvatske; Vesna Leiner, muzejska pedagoginja, voditeljica pedagoških radionica, Muzej grada Zagreba; Josip Grgević, akademski kipar, redoviti profesor Visoke učiteljske škole u Čakovcu; Mirjana Pavlinović Pivac, profesorica, savjetnica; Čedna Sliško, učiteljica razredne nastave i mentorica; Emil Robert Tanay, akademski slikar, redoviti profesor Akademije likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu i Ivan Doroghy, akademski slikar, dizajner i profesor na Studiju dizajna Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu, za izložbu je izabralo 475 likovnih uradaka.

U Predgovoru kataloga „Volim svoju obitelj”, u kojem su prezentirani odabrani dječji crteži, član povjerenstva Emil Robert Tanay kaže: „Natječaj *Volim svoju obitelj* nudi na uvid dječje crteže, slike, reljefe koji podsjećaju na slike u albumu sjećanja kao svojevrsni osobni dijalog svakog djeteta s temom značenja obitelji. Kreativna aktivnost koju izražavaju radovi na ovoj izložbi rezultat je suzvučja između vještine prikazivanja vizualne informacije i razine emocija. Obitelj kao osnovna jedinica društva i način kako je djeca vide izražajno se iskazuje na dva načina. Prema prvome osjećaj sklada pomaže djeci uspostaviti jedinstvo između slučajnosti prikaza i prirode; prema drugome sklad se prepoznaje posredno: slučajnost se zamjenjuje dokumentarnošću crteža i objektivnošću naracije”.

U ime povjerenstva gospodin E.R. Tanay je istaknuo da je od odabranih radova bilo teško izdvojiti one za pohvale i nagrade. Sva djeca neposrednošću svoga likovnog izraza svjedoče da je ideja obitelji vrijednost međusobnih odnosa, puna svekolikih

značenja što ih ti odnosi među roditeljima, odgojiteljima i djecom imaju za svako dijete posebno. Obrazlažući izvršeni izbor najuspješnijih likovnih radova, Povjerenstvo je istaknulo da je svojim izborom nagradilo i pohvalilo one vrtiće i škole koji su imali najveći broj neobičnih, tehnički dobro izvedenih likovnih iskaza dječje mašte, potpunih samoisticanja djece različitih mogućnosti.

Nagrađeni i pohvaljeni učenici i djeca za likovne radove

Dječji vrtići

Nagrada:

DV SARDELICE (grupni rad) iz Starog Grada na Hvaru (odgojiteljica: Marija Franetović-Cvitić)

Pohvale:

ANA VLAŠIĆ, 5 g., Češki DV Ferde Mravenca, Daruvar
(odgojiteljice: Vlatka Bahnik i Ana Pavlović)

TENA RAJZER, 5 g. i 6 mj., DV Iskrice, Zagreb (odgojiteljica: Snježana Cukrov)

BERNARDA SCHMITZ, 5 g. i 6 mj., DV Petar Pan, Zagreb
(odgojiteljica Stanislava Vučković)

ROK PUŠKADIJA, 5 g. i 9 mj., DV Bukovac, Zagreb
(odgojiteljice: Jasminka Ris i Katarina Dabić)

NOEMI BUJAS, 5 g. i 7 mj., DV Trešnjevka, Zagreb
(odgojiteljica: Marjanka Boštijančić)

DIVNA GRABAREVIĆ, 5 g. i 5 mj., DV Trnoružica, Slavonski Brod (odgojiteljice: Marija Klarić i Sanja Lipovac)

KRISTINA POP, 5 g. i 2 mj., DV Tratinčica, Grubišno polje (odgojiteljica: Mira Takač)

DINO ŠIMAC, 5 g. i 5 mj., DV Sunčica, Solin (odgojiteljica: Jasminka Bošković)

IVANA TOJAGA, 5 g., Centar za odgoj i obrazovanje i rehabilitaciju Podravsko sunce, Koprivnica (odgojiteljica: Martina Crnković)

JOSIPA VRBANEC, 5 g. i 5 mj., DV Zvezdice, Čakovec
(odgojiteljice: Melita Furdy i Tanja Ferencek)

Učenici osnovne škole 1. - 4. razred

Nagrada:

TALIA KURTOVIĆ, 3. r., OŠ JAGODE TRUHELKE, OSIJEK
(učiteljica: Danijela Grgurić)

Pohvale:

IVONA BOJČIĆ, 4. r., OŠ Vladimira Nazora, Vinkovci (učiteljica: Nada Brdar)

MARIJA SVIBEN, 4. r., OŠ Oroslavje, Oroslavje (učiteljica: Ankica Šuk)

IVAN TKALČEC, 3. r., OŠ Đure Pilara, Slavonski Brod (učiteljica: Svjetlana Bajan)

LUCIA COTA, 3. r., OŠ Dobri, Split (učiteljica: Tomislava Luetić)

FILIPA LEDIĆ, 1. r., OŠ J. J. Strossmayera, Zagreb (učiteljica: Višnja Radić)

IRINA AJDIN, 1. r., OŠ Matije Gupca, Zagreb (učiteljica: Renata Relić)

JANJA PETROVIĆ, 2. r., III. OŠ Čakovec, Čakovec (učiteljica: Zuhra Trstenjak)

LANA PETEK, 2. r., OŠ Viktora Kovačića, Hum na Sutli (učiteljica: Petra Mužar)
NAZARJANA ROIĆ, 2. r., OŠ Hvar, Hvar (učiteljica: Zrinka Zokić)
MIRKO DAVID i PLAZA-LEUTAR, 2. r., OŠ Ivana Cankara, Zagreb (učiteljica: Viktorija Nevistić)

Učenici osnovne škole 5. - 8. razred

Nagrada:

FRAN SLIVAR, 6. r., OŠ MATKA LAGINJE, ZAGREB (učitelj: Dubravko Lepej)

Pohvale:

MARINA RAJŠIĆ, 6. r., OŠ Vladimira Nazora, Potpićan (učiteljica: Davorka Vadanjel)
LUCIJA POKOS, 8. r., OŠ A. I. Kukuljevića, Varaždinske toplice (učitelj: Antun Topić)
VIKTORIJA BOLTUŽIĆ, 5. r., OŠ Jabukovac, Jabukovac (učiteljica: Alka Srnak)
TIHANA JOSIPOVIĆ, 7. r., OŠ Zamet, Rijeka (učiteljica: Soka Brišćik)
VERONIKA TORIŽ, 6. r., OŠ Lug, Lug (učitelj: Ivan Žulec)
MONIKA KONJUŠAK, 6. r., OŠ Josipa Kozarca, Josipovac Punitovački (učiteljica: Anica Popović)
ANA VUKALOVIĆ, 5. r., OŠ Ivana Kukuljevića, Belišće (učiteljica: Blanka Hajnc)
ANA MARIJA PREDOVAN, 5. r., OŠ Braće Ribar, Posedarje (učiteljica: Nada Peraić)
KLARA ZRNA, 6. r., OŠ Hodošan, Hodošan (učitelj: Nenad Kipke)
KRISTIJAN RANCIGER, 8. r., OŠ Pećine, Rijeka (učiteljica: Suzana Ključ)

Posebna nagrada za likovni rad izvan konkurencije:

ANA ČAČIĆ, 6. r., CENTAR ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE "IVAN ŠTARK", OSIJEK (učiteljica: Zorica Đuranić)

Ništa lakši posao nije bio ni Povjerenstvu za prosudbu literarnih radova pristiglih na natječaj. Njihov je zadatak bio odabrati najbolje između 812 pristiglih literarnih radova. U 2007. godini Povjerenstvo su činili: Tito Bilopavlović, dječji pisac; Sanja Pilić, dječji pisac; dr. Stjepo Mijović-Kočan, književnik; prof. Ivan Rodić, urednik za kulturu u Školskim novinama; i mr. sc. Jozo Čikeš, načelnik Odjela za djecu i mladež u Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. O važnosti natječaja za literarni rad Tito Bilopavlović je rekao: "Osnovna upitna riječca svakoga natječaja u sferi dječje književnosti jest: zašto? Koliko-toliko prihvatljiv, pa i instruktivan odgovor, kad je o književnim pokušajima riječ, svodi se na krajnje pojednostavljenje: zato da se djeca navedu na *igru* u jeziku i s jezikom. Zato da igrajući se iznesu svoj unutarnji i misaoni naivitet u kruto okruženje uže ili šire društvene sredine. Poticanje na spontanost u pisanju, podržavanje je razvitka elementarne slobode u malih bića, slobode za posebnost i neponovljivost". O radovima pristiglim na natječaj isti je autor istaknuo da pokazuju nesumnjiv porast televizijske opće pismenosti (gramatička i pravopisna razina) što je, paradoksalno, vjerojatno utjecaj pisanja na računalu. Po njemu, tematski i leksički radovi su dobrim djelom u okvirima stanovite *navike* pa i učiteljske edukativne prakse, a u "umjetničkome" smislu izdvajaju se radovi na kojem od dijalekata te radovi iza kojih se da naslutiti dobra lektirna podloga.

Nagrađeni i pohvaljeni učenici za literarne radove

Nagrade za najbolje literarne radove učenika od 1. do 4. razreda:

ANTONIO BABIĆ, 2. r., OŠ SRDOČI, RIJEKA (učiteljica: Gordana Vukić)
ŽELJKO ADŽAGA, 3. r., OŠ KATARINE ZRINSKI, KRNJAK (učiteljica: Željka Filaković)
IVAN BIŠCAN, 4. r., OŠ BARILOVIĆ, BARILOVIĆ (učiteljica: Lidija Gojak)

Pohvale za literarne radove učenika od 1. do 4. razreda:

MIHAELA PAVIĆ, 3. r., OŠ Eugena Kumičića, Velika Gorica (učiteljica: Melita Majdak Sarajlić)
LUCIA COTA, 3. r., OŠ Dobri, Split (učiteljica: Tomislava Luetić)
MARIJA NOVAK, 2. r., OŠ Ivana Perkovca, Šenkovec (učiteljica: Cvetka Šikoronja)
ANTONIO TOMAŠ, 2. r., OŠ Srdoči, Rijeka (učiteljica: Gordana Vukić)
KARLO ANDRAKA, 4. r., OŠ Alojzija Stepinca, Zagreb (učiteljica: Ljiljanka Brčić)

Nagrade za najbolje literarne radove učenika od 5. do 8. razreda:

VALENTINA KUNŠTEK, 5. r., OŠ ANTUNA MIHANOVIĆA, PETROVSKO (učiteljica: Marija Bolšec)
GORAN ŠTIMAC, 7. r., OŠ ŠIJANA, PULA (učiteljica: Ivanka Petrinčić)
JOSIP KOVAČIĆ, 5. r., OŠ POLIKLINIKE SUVAG, ZAGREB (učiteljica: Zrinka Šimunović)

Pohvale za literarne radove učenika od 5. do 8. razreda:

MARINA OZDANOVAC, 7. r., OŠ Ilača-Banovci, Ilača (učiteljica: Senija Komić, prof.)
TEA VOLF, 7. r., OŠ Kantrida, Rijeka (učiteljica: Irena Čorak Tijan, prof.)
LUCIJA ADŽIĆ, 6. r., OŠ Bartula Kašića, Zadar (učiteljica: Meri Popović)
MARIJA BRBORA, 8. r., OŠ Škurinje, Rijeka (učiteljica: Svjetlana Kraljić)
VALENTINO POLJSKI, 7. r., OŠ Šenkovec, Čakovec (učiteljica: Vesna Kalšan, prof.)

Posebna pohvala za najbolji literarni rad izvan konkurencije:

MARTINA POCAK, 6. r., OŠ VELIKO TROJSTVO, VELIKO TROJSTVO (učiteljica: Marija Smolec)

S koliko ljubavi i topline djeca doživljavaju događanja u obitelji, najbolje govore neki od nagrađenih i pohvaljenih radova.

Moj nonić i ja

Posle polne
 moj nonić i ja
 briškulu zaigramo,
 po celu uru
 baštone, kope,
 špade i dinare
 z gušton zbrajamo.

Saki put
znao san ga varat,
a kad me prokužil
znali smo se
i dobro pokarat.
Karte su letele
po celoj kuće,
a nonić bi pobigal
sav zmućen.

A kad san ga opet pital:
“Ćemo, nonić, karte zaigrat?”
odma je pristal,
a ja san ga
po sojemu opet varal.

Antonio Babić, 2. r.
OŠ “Srdoči”, Rijeka

Anđeo u mojoj sobi

Sanjao sam...

Anđeo je došao u moju sobu.
Pospremio hlače u ormar i pripremio moju omiljenu majicu
za sutra za školu.
Moga plišanog, izlizanog zeca stavio je na moj jastuk.
Kako pametan anđeo!
Sve zna što ja volim!
Sanjao sam.

Legao sam u krevet.
Anđeo je povukao prekrivač meni preko glave.
Baš tako ja i spavam.

Postalo mi je toplo i osjetio sam radost.
Anđeo je u mojoj sobi!

Moj pas je zalajao. Trgnuo sam se i naglo ustao.
Vidio sam kako mama izlazi iz moje sobe.

Željko Adžaga, 3. r.
OŠ Katarine Zrinski, Krnjak

Moja majka ne radi?

Moja majka ne radi u prodavaonici.

Moja majka ne radi u tvornici.
Ona ne radi ni u uredu.

Moja majka je najbolja
kuharica i čistačica,
odgajateljica i učiteljica.

Ona za svoj posao neće
dobiti plaću.
Na njezinu karticu neće sjesti novac.
Ni kartice ona nema!

Moja majka je ipak jako
vrijedna.
Kod kuće radi preko cijelog tjedna.
Obitelj na okupu drži.
I često moj tata kaže, da li u zbilji ili šali:
"Ta moja žena tri ugla kuće drži!"

Valentina Kunštek, 5. r.
OŠ Antuna Mihanovića, Petrovsko

Sjećam se tate

Što bih sve dala da sam opet mala!!!
Da se vrate dani kad su mama i tata
ljubav i sigurnost, smijeh i toplinu
našem domu davali...

Tada smo sretne dane živjeli
jedno drugo pazili,
složni, nasmijani bili.

Smijeh, toplinu, ljubav i sigurnost
pregazili tenkovi...
Plač, hladnoća, nemir, tuga
ušli su u naš dom.

Mama i tata suze i strah su skrivali
da bismo se još malo bezbrižno igrali...

Tata je jednoga dana pušku uzeo
i otišao...
(Toga dana posljednji mi zagrljaj darovao.)

Jednog jutra u tuđem gradu mama mi govori:
"Tatu su, zlato, anđeli uzeli..."

Danas sam velika i znam:
da nije bilo
moga tate,
ne bih se danas sjećala
kako mi je lijepo bilo kad sam bila mala.

Marina Ozdanovac, 7. r.
OŠ "Ilača-Banovci", Ilača

Noniću

Sidin za stolun.
Sama.
Va miru noći,
spamećujen se tebe.

Kapić dažja
po poneštri kliže
kot suze
ke san prolela za tobun.

Tvoj korak
prekida mir.
A morda čujen uru?
Va meni je nemir.

Va rukah držin tvoju sliku,
nježno ju milujen.
Suza mi z oka poteče.
Tela bin te zagrlit.

Gljedaš me od kud?
Ča znaš da te volin?
Saki dan je se gori.

Spamećujen se tebe
va miru noći.
Sama.
Sidin za stolun.

Marija Brbora, 8. r.
OŠ Škurinje, Rijeka

Uvijek ispočetka dječji likovni i literarni radovi svjedoče i dječjem doživljaju vlastite obitelji. Iz tih se radova mogu saznati dječja strahovanja i očekivanja od obitelji i pojedinih članova. I upravo zbog toga, ove bi publikacije trebalo koristiti u radu s roditeljima jer na najbolji mogući način svjedoče o tome što za dijete znači sretna obitelj.

Prof. dr. sc. Dubravka Maleš

DIJETE I DRUŠTVO

Iz Ureda pravobraniteljice za djecu

*From the Office of the
Ombudsperson for Children*

*Aus dem Büro der
Ombudsfrau für Kinder*

DIJETE I DRUŠTVO

Stručne rasprave o zaštiti prava djece

Jedan od oblika djelovanja pravobraniteljice za djecu u području promicanja i zaštite prava djece je organiziranje stručnih rasprava, okruglih stolova i tribina s tematikom iz različitih područja. U protekle dvije godine Ured pravobraniteljice za djecu održao je desetak takvih rasprava kojima je cilj podići opću razinu svijesti u društvu o pojedinim problemima u ostvarivanju prava i interesa djece, ali i okupiti znanstvenike, stručnjake, institucije, udruge civilnoga društva te sve čimbenike u lokalnoj i široj zajednici, koji izravno ili posredno mogu pridonijeti boljoj zaštiti djece. Svim ovim raspravama zajedničko je to da se u njima navode i stajališta pravobraniteljice za djecu, ali i spoznaje i uvidi pozvanih stručnjaka i znanstvenika od kojih se traži da određenu problematiku analiziraju s aspekta zaštite dječjih prava.

Svaki od tih skupova rezultirao je zaključcima koji su upućeni kao preporuke nadležnim institucijama i ministarstvima, Vladi Republike Hrvatske ili Hrvatskome saboru. O pojedinim temama objavljuju se zbornici u izdanju Ureda pravobraniteljice za djecu ili članci u stručnim i strukovnim časopisima.

Tematske sjednice saborskih odbora

Pravobraniteljica za djecu u protekle je dvije godine inicirala dvije tematske sjednice u odborima Hrvatskog sabora kako bi upozorila na probleme i slabosti u pojedinim područjima zaštite prava djece. Cilj je takvih stručnih rasprava omogućiti saborskim zastupnicima dublji uvid u pojedine segmente funkcioniranja sustava koji izravno utječu na kvalitetu života djece. Tako je 8. veljače 2007. održana tematska sjednica Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskoga sabora o zaštiti prava djece s teškoćama u razvoju, pod naslovom **“Teškoća! Čija? Moja? Tvoja? Naša?”**, a 28. travnja 2008. održana je tematska sjednica Odbora za obitelj, mladež i šport Hrvatskoga sabora naslovljena **“Položaj i prava djece u športu”**. U raspravama su sudjelovali stručnjaci iz navedenih područja, predstavnici nevladinih udruga, stručnih i znanstvenih institucija, a poticaj za raspravu bilo je izvješće o najčešćim problemima, primjedbama i prijedlozima za poboljšanje sustava, s kojima se u svom radu susreće Ured pravobraniteljice za djecu.

U raspravi o djeci s teškoćama u razvoju naglašeno je kako najveća prepreka njihovu stvarnom integriranju u život zajednice nije njihovo oštećenje, već kombinacija socijalnih, kulturoloških i fizičkih prepreka te negativnih stavova s kojima se svakodnevno susreću. Upozoreno je da većina djece s teškoćama u razvoju živi u obiteljima koje imaju financijskih teškoća. Ona nemaju jednak pristup redovnim uvjetima obrazovanja, nedostaju im sustavi usluga i podrške koji bi omogućavali zadovoljenje njihovih obrazovnih potreba i rezultirali razvojem najviših potencijala duševnih i tjelesnih sposobnosti djeteta. Toj se djeci često uskraćuje pravo na život s obitelji, često ne dobivaju odgovarajuću zdravstvenu skrb te su uskraćena za igru s vršnjacima i kvalitetno provođenje slobodnog vremena. Prema Studiji UN-a o nasilju nad djecom, djeca s teškoćama u razvoju su tri do četiri puta izloženija tjelesnom ili seksualnom nasilju i

zlostavljanju od djece bez teškoća i to često upravo od onih odraslih koji bi trebali skrbiti o njima i štiti ih. Ona ne dobivaju priliku da se sama zauzmu za svoja prava, a zbog svoje teškoće gotovo se svakodnevno susreću s diskriminacijom i ignoriranjem koje ih prate od djetinjstva do odrasle dobi.

Zaključci rasprave upućeni su Vladi Republike Hrvatske, a u njima su navedeni konkretni prijedlozi u vezi s provedbom Nacionalne strategije jedinstvene politike za osobe s invaliditetom te prijedlozi izmjena i dopuna pojedinih zakona koji izravno utječu na ostvarivanje prava djece s teškoćama u razvoju, odnosno njihovih roditelja. Također je upozoreno na nezadovoljavajuću primjenu pojedinih zakona.

U stručnoj raspravi o položaju i pravima djece u športu pravobraniteljica Mila Jelavić u uvodnom je izlaganju podsjetila na odredbu Ustava u kojoj se navodi da je država dužna pružati jednake mogućnosti svoj djeci, što se odnosi i na bavljenje športom. Istaknuti su problemi nedostupnosti športa svoj djeci, često zbog financijskih razloga, odnosno nemogućnosti roditelja da plaćaju skupe članarine, ali i zbog manjkave ponude športskih sadržaja. S druge strane, od djece koja ostvaruju vrhunske športske rezultate nerijetko se očekuje zanemarivanje svih drugih aspekata života. Također je uočeno često neprimjereno postupanje trenera i nastavnika, nasilje nad djecom i među djecom u športskim klubovima, nezdravo natjecanje te zauzimanje za pobjedu po svaku cijenu, a vrlo je zabrinjavajuće i nasilje navijačkih skupina.

Upozoreno je i da očekivanja i zahtjevi roditelja često nisu u najboljem interesu djeteta i mogu mu štetiti te da djeca u športu nemaju stalnu i dostatnu medicinsku skrb i praćenje, a zanemaruje se i mentalno zdravlje djece koja se bave športom. Istaknuta je potreba stvaranja primjerenih prostornih, organizacijskih i kadrovskih uvjeta za bavljenje djece športom, od sigurnih prostora do trenera koji posjeduju psihološko-pedagoška znanja i licence za rad s djecom. Zaključci su upućeni Hrvatskom saboru, Vladi RH, Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi te sveučilištima.

Baza podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece

Veliku pozornost javnosti privukla je stručna rasprava pod nazivom “**Baza podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece**”, koja je održana 19. studenoga 2007. u Hrvatskoj odvjetničkoj komori u Zagrebu. Ured pravobraniteljice za djecu inicirao je i organizirao ovaj skup na kojem su izlaganja održali istaknuti stručnjaci i znanstvenici iz područja prava, psihijatrije, psihologije i zaštite dječjih prava, a raspravu su pratili brojni predstavnici institucija i udruga koje se bave tom problematikom. Prikupljanje i čuvanje podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece, međunarodnopravna je obveza Republike Hrvatske koja proizlazi iz Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od spolnog zlostavljanja i iskorištavanja, a kojoj je Republika Hrvatska potpisnica. Nedvojbeno je da i Hrvatska mora osnovati takvu bazu podataka, no pritom je nužno definirati koji će se točno podatci u njoj čuvati i koliko dugo, koje će tijelo biti nadležno, kome će sve podatci biti dostupni i u koje će se svrhe koristiti, o čemu stručnjaci imaju podijeljena mišljenja.

Iako samo prikupljanje i čuvanje podataka ne može zaštititi djecu od spolnog zlostavljanja i iskorištavanja, zasigurno će predstavljati važan mehanizam u smanjenju recidiva ovih kaznenih djela, a samim time pridonijeti i boljoj zaštiti djece. Pritom se ne smiju zanemariti edukacija i prevencija spolnog zlostavljanja uopće, a posebice razvijanje samozaštitnih vještina kod djece, koji zajedno s efikasnom bazom podataka mogu pružiti potpuniju zaštitu djece od spolnog nasilja.

Zaključci proizašli iz rasprave upućeni su Ministarstvu pravosuđa, Državnom odvjetništvu, Ravnateljstvu policije, Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i drugim nadležnim tijelima. Među zaključcima je prijedlog za osnivanje multidisciplinarnе stručne radne skupine za izradu prijedloga zakona kojim će se regulirati osnivanje baze podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece. Takvu bi radnu skupinu trebalo osnovati pri Državnom odvjetništvu Republike Hrvatske ili Ministarstvu pravosuđa. Stajalište je stručnjaka da podatci iz baze trebaju biti dostupni sudu, policiji, državnom odvjetništvu, centru za socijalnu skrb i institucijama koje su zadužene za daljnji tretman i praćenje počinitelja delikata na štetu djece. Predloženo je da se razvije instrumentarij za procjenu rizičnosti, određivanje zaštitnih mjera i izradu individualnog programa za svakog počinitelja nakon izlaska iz zatvora, uz poseban pristup u tretmanu djece koja su počinitelji spolnih delikata.

Mediji i prava djece

Usredotočujući se na pitanje kako pozitivne sadržaje za djecu i o djeci učiniti prisutnijima u medijima, dječjoj literaturi i udžbenicima te u odgoju i obrazovanju, Ured pravobraniteljice za djecu organizirao je 17. studenoga 2006. u Tribinama Grada Zagreba okrugli stol **“Pozitivni sadržaji za djecu i o djeci”**. Izlaganja su dotakla različite teme, od utjecaja medija na djecu i mogućnosti poticanja prosocijalnog ponašanja putem medijskih sadržaja, do etičkog aspekta prikazivanja djece u medijima te medijskog odgoja i obrazovanja, odnosno razvijanja medijske pismenosti. Svoj pogled na temu izložili su stručnjaci različitih profila, od psihologa i teoretičara književnosti do filmologa i teoretičara medija. Izlaganja s rasprave objedinjena su u zborniku **“Pozitivni sadržaji za djecu i o djeci”**, objavljenom 2007. u nakladi Ureda pravobraniteljice za djecu.

Zaključci i preporuke proizašli iz ove rasprave upućeni su Vladi RH te su predstavljeni na brojnim stručnim skupovima koje su organizirali drugi subjekti (na primjer, u sustavu odgoja obrazovanja i znanosti itd.). Navodimo neke od zaključaka: medijsku pismenost potrebno je ugraditi u nastavno gradivo na svim razinama odgojno-obrazovnog sustava; treba podržavati pozitivnu ulogu medija u razvoju djeteta i prihvatiti realnost multimedijalnog konteksta djetetova razvoja; potrebno je izraditi medijske standarde izvješćivanja o djeci, kao i standarde kvalitetnih programa za djecu i mlade, istraživati utjecaje medijskih sadržaja na djecu te osnovati medijski centar za djecu, mladež i roditelje, kao mjesto evaluacije i “inventure” sadržaja medijske scene.

Posebnu pozornost Ured je u sljedećem razdoblju posvetio zaštiti privatnosti djece u medijima te je u suradnji s Državnim odvjetništvom i MUP-om, organizirao dvije javne tribine o toj temi. Prva je pod naslovom **“Izveštavanje o djeci – inicijativa za zaštitu privatnosti djece u medijima”** održana u Zagrebu 29. svibnja, a druga s naslovom **“Zaštita privatnosti djece u medijima”** održana je u Splitu 23. studenoga 2007. Na tribinama se govorilo o zakonskom okviru zaštite prava djece na privatnost u medijima, o načinima izvješćivanja o djeci i posljedicama koje otkrivanje njihova identiteta može imati na njihov razvoj, o etičkim i pravnim standardima zaštite prava na privatnost te načinima njihove provedbe. Svrha ovih rasprava bila je pridonijeti podizanju javne svijesti o problemu te potaknuti postizanje viših standarda izvješćivanja o djeci. Zaključci rasprave i stajališta Ureda pravobraniteljice za djecu o zaštiti privatnosti djece u medijima upućeni su Vladi RH te urednicima tiskanih i elektroničkih medija.

Tribine su potaknule veliki interes medija za pitanja zaštite privatnosti djece i poštovanja etičkih načela u izvješćivanju o djeci. Rezultat je bolje poznavanje i

razumijevanje dječjega prava na privatnost, spremnost da se javno raspravlja o toj temi i da joj se ustupi veći medijski prostor. Nažalost, još nije vidljiva i promjena ponašanja urednika i novinara, koja bi rezultirala stvarnom većom zaštitom privatnosti djece u svakodnevnom medijskom izvještavanju. Dugoročno, zaštitu prava djece u medijima poboljšalo bi ugrađivanje sadržaja o pravima djece u programe studija novinarstva te organiziranje edukacija za novinare u suradnji s Hrvatskim novinarskim društvom.

U pripremi je zbornik s ovih tribina koji će do kraja 2008. biti objavljen u nakladi Ureda pravobraniteljice za djecu pod naslovom "Zaštita privatnosti djece u medijima".

Pravo djece na pravilnu prehranu

Sa željom da skrene pozornost javnosti i stručnjaka, a osobito stručnjaka, koji rade s djecom, na to da je pravilna prehrana djece jedan od temeljnih uvjeta za postizanje odgovarajuće razine zdravlja, Ured pravobraniteljice održao je u Osijeku 21. studenoga 2007. stručnu raspravu "**Pravo djece na pravilnu prehranu**". Tom prilikom izlaganja su, uz predstavnike Ureda pravobraniteljice za djecu, održali stručnjaci prehrambene tehnologije, liječnici, medicinski djelatnici u vrtićima i ravnatelji odgojno-obrazovnih institucija. Sudionicima je predstavljen projekt Hrvatske udruge medicinskih sestara, Podružnice medicinskih sestara dječjih vrtića Grada Zagreba pod nazivom "Prehrambeni standard za planiranje prehrane djece u dječjem vrtiću – jelovnici i normativi", čiji je cilj obogaćivanje jelovnika djece u predškolskim ustanovama i njihova prilagodba suvremenim stručnim spoznajama. Zaključeno je da bi se na takav način moralo pristupiti i izradi jelovnika u školama i u drugim ustanovama gdje djeca žive i borave, uključujući i zatvore u kojima do svoje treće godine mogu živjeti djeca rođena za vrijeme majčinog izdržavanja kazne zatvora.

Na ostvarivanje prava djece na najvišu moguću razinu zdravlja obvezuje nas i članak 24. *Konvencije o pravima djeteta*, koji govori i o obvezi države da svima, a osobito roditeljima i djeci, osigura informiranje, pristup obrazovanju i potporu u primjeni temeljnih znanja o dječjem zdravlju i prehrani.

Prava djece čiji su roditelji u zatvoru

Djeca čiji su roditelji u zatvoru, koje u Hrvatskoj ima nekoliko tisuća, spadaju u marginaliziranu skupinu čija se prava i potrebe nerijetko zanemaruju. Na brigu o toj djeci Hrvatsku obvezuju *Konvencija o pravima djeteta*, nacionalni zakoni, preporuke Vijeća Europe i Nova europska zatvorska pravila. O toj delikatnoj i nedovoljno poznatoj temi pravobraniteljica za djecu organizirala je stručnu raspravu "**Prava djece čiji su roditelji u zatvoru**", koja je održana 27. veljače 2008. u Zagrebu. Raspravu je pratilo oko 120 sudionika, među kojima su bili predstavnici nadležnih ministarstava, centara za socijalnu skrb, Uprave za zatvorski sustav te uprave kaznionica i zatvora, predstavnici policije, sudova, državnog odvjetništva, znanstvenih i visokoškolskih institucija, nevladinih i strukovnih udruga.

Pravobraniteljica i njezini suradnici u sklopu svojega redovnog rada obilaze i zatvore i kaznionice te ondje preporučuju promjene i nastoje poboljšati kontakte djece s njihovim roditeljima u zatvoru. I kad su u zatvoru, otac i majka ne prestaju biti roditelji, a svoditi ih na "lopove i zatvorenike" znači uskratiti djetetu priliku za roditeljsku ljubav i brigu, koje im trebaju, premda privremeno ne žive zajedno. Posjeti roditeljima

u zatvoru organiziraju se često u prostoru koji ne djeluje prijateljski, a za maleno dijete može biti i zastrašujući. Ondje je, i djeci i odraslima, teško razgovarati iskreno i otvoreno pokazati osjećaje. Zato je važno omogućiti kontakt djece s roditeljima u prijateljskom okruženju koje će olakšati komunikaciju i održavanje odnosa nužnog za odrastanje.

Naravno, nitko ne može prisiliti dijete na kontakt s roditeljem ako ga ono ne želi, pogotovo ako je roditelj počinio kazneno djelo na štetu djeteta. Stručnjaci bi trebali odgovorno procijeniti u svakom pojedinačnom slučaju je li u djetetovom najboljem interesu da se takav susret djeteta s roditeljem dogodi, a ponekad će biti potrebna podrška i medijacija između oba roditelja i djece da bi se to realiziralo. Osim toga, većina zatvorenika koji imaju djecu, trebaju stručnu potporu za ostvarivanje roditeljske uloge, a ona je i važan dio pripreme za njihov postpenalni prihvata, odnosno povratak u obitelj po izlasku iz zatvora.

Nažalost, ni u ovom području nema dovoljno stručnjaka. Zbornik izlaganja s ovoga skupa, koji je u pripremi, trebao bi pridonijeti senzibiliziranju stručne, ali i šire javnosti za važno, ali prilično zapostavljeno područje zaštite prava i interesa djece čiji su roditelji u zatvoru.

Djeca s poremećajima u ponašanju

Zabrinuta zbog stanja u institucijama u kojima su smještena djeca s poremećajima u ponašanju, kao i zbog brojnih slabosti sustava koji bi im trebao osigurati odgovarajući tretman, pravobraniteljica za djecu organizirala je stručnu raspravu "**Potrebe i prava djece s poremećajima u ponašanju**", koja je održana 30. svibnja 2008. u Vijećnici Grada Rijeke. Uvodna izlaganja održali su istaknuti stručnjaci za područja dječje psihijatrije, socijalne pedagogije i pravosuđa iz Zagreba i Rijeke. Zaključci s toga skupa upućeni su nadležnim ministarstvima, centrima za socijalnu skrb, ustanovama u kojima su smještena djeca s poremećajima u ponašanju i drugim uključenim institucijama.

Obilaskom institucija u koje su smještena djeca s poremećajima u ponašanju, kroz razgovor s djecom i djelatnicima, u kontaktima s centrima za socijalnu skrb i zdravstvenim djelatnicima te s vodećim stručnjacima za ovo područje, pravobraniteljica je uočila neprimjerenost i neodrživost postojećeg sustava i potrebu za žurnim promjenama. Trenutno u Hrvatskoj ne postoji odgovarajući smještaj za djecu koja uz poremećaje u ponašanju imaju i udružene psihičke smetnje. Niz teškoća proizlazi iz toga što domovi za djecu s poremećajima u ponašanju pružaju svojim štićenicima jedino socio-pedagoški tretman i uglavnom nemaju mogućnosti za pružanje kontinuiranog psihoterapijskog i medicinskog tretmana koji je neophodan većem dijelu te populacije. Neprimjereni su i uvjeti njihovog školovanja, jer škole nemaju stručni kadar osposobljen za rad s djecom s poremećajima u ponašanju, zbog čega dolazi i do brojnih sukoba s nastavnicima i drugim učenicima. Domovima i školama prepušteno je da sami, bez stručne podrške i odgovarajućih kapaciteta, rješavaju brojne konfliktne situacije, što najviše šteti djeci.

U zaključcima se, među ostalim, zahtijeva standardiziranje postupka otkrivanja i procjene poremećaja u ponašanju kod djece i mladih unutar sustava obrazovanja, zdravstva, socijalne skrbi, policije i pravosuđa te umrežavanje službi, institucija i udruga uz potporu jedinica lokalne samouprave, zapošljavanje odgovarajućeg broja i profila stručnjaka u centrima za socijalnu skrb i domovima za djecu s poremećajima u

ponašanju (uz uključivanje psihoterapeuta i psihijatar) te njihovo kontinuirano stručno usavršavanje i supervizija.

U pripremi je zbornik s ove stručne rasprave.

Obiteljsko-pravna zaštita djece

Razvod roditelja, prestanak obiteljske zajednice te druge životne situacije, koje nameću potrebu odlučivanja o daljnjoj skrbi za dijete, izrazito su bolni i stresni događaji u životu roditelja, a posebice djeteta. Nažalost, u praksi se uočava neujednačenost u postupanju sudova i centara za socijalnu skrb u izvanparničnim postupcima koji se pokreću radi zaštite prava i dobrobiti djece, kao i brojni primjeri neopravdano dugog trajanja postupaka. Nedovoljna suradnja između sudova i centara za socijalnu skrb, nerazumijevanje važnosti zaštite djetetova najboljeg interesa, nepoznavanje djelotvornih modela provedbe odredaba Obiteljskog zakona, a često i opće nerazumijevanje biti dječjih prava, dovode do toga da interesi djece nisu dovoljno zaštićeni.

Stoga je pravobraniteljica za djecu 18. lipnja 2008. u Centru za socijalnu skrb u Osijeku organizirala tribinu "**Primjena odredaba Obiteljskog zakona vezano uz poduzimanje mjera obiteljsko-pravne zaštite**". U radu tribine sudjelovali su predstavnici sudova i centara za socijalnu skrb koji neposredno poduzimaju mjere obiteljsko-pravne zaštite. Tom prilikom rečeno je kako se Ured pravobraniteljice za djecu u svojem radu susreće s velikim brojem prijava kršenja prava djece upravo u području ostvarivanja prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb (tijekom 2007. godine bilo ih je 335, a odnosile su se uglavnom na neostvarivanje djetetovog prava na susrete i druženja s roditeljem te prava na uzdržavanje). O specifičnim teškoćama i mogućim rješenjima govorili su i stručnjaci iz područja pravosuđa te predstavnici centara za socijalnu skrb.

Zaključci i prijedlozi s rasprave upućeni su Ministarstvu pravosuđa, Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi te Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Do kraja 2008. godine održat će se i stručne rasprave o pravima djece u slobodnom vremenu, o zaštiti djece od zlostavljanja putem Interneta, o manipulaciji djecom u postupku razvoda braka i drugim aktualnim temama. Neke od već održanih tribina ponovit će se u Zagrebu, Osijeku, Splitu i Rijeci, gradovima u kojima djeluje Ured pravobraniteljice za djecu.

Rasprave, tribine i zaključci ne rješavaju probleme, ali mogu biti koraci koji vode k rješenjima, dajući poticaje i smjernice, povezujući različite resore i razine djelovanja i odlučivanja. Dosadašnje su rasprave usmjerile pozornost javnosti na određena područja u kojima je zaštita djece neodgovarajuća, a vjerujemo da su pridonijele i podizanju razine svijesti o potrebama i pravima djece među stručnjacima u sustavima zdravstva, pravosuđa, socijalne skrbi i odgoja i obrazovanja. Raspravama se također pokušalo potaknuti stručni multidisciplinarni dijalog i suradnju među ministarstvima, institucijama i subjektima u lokalnoj zajednici, o čemu ponajviše ovisi kvaliteta zaštite dječjih prava. I konačno, zaključci tih rasprava dostavljaju se Vladi Republike Hrvatske, kao informacija o nedostacima i "slabim točkama" u sustavu, kad je riječ o zaštiti prava i interesa djece, ali i o mogućnostima, resursima i mehanizmima kojima bi se osigurala potpunija i kvalitetnija zaštita djece.

Maja Flego
Ured pravobraniteljice za djecu

Iz UNICEF-a – Ureda za Hrvatsku

From UNICEF – Office for Croatia

*Aus dem UNICEF Büro für
Kroatien*

DIJETE I DRUŠTVO

Djelovanje UNICEF-a danas i prije skoro deset godina, kada je pokrenut časopis "Dijete i društvo", promijenilo se utoliko što današnje aktivnosti ovise o podršci hrvatskih građana i tvrtki koji svojim donacijama omogućuju provođenje aktivnosti koje su definirane Planom programskih aktivnosti između UNICEF-a i Vlade Republike Hrvatske do 2011. godine, potpisanom 14. srpnja ove godine. U tom planu su definirana tri velika programska područja – prevencija nasilja među djecom u školama, zaštita djece i udomiteljska skrb za najosjetljivije skupne djece te rani razvoj djece i podrška roditeljima najmlađe djece. Upravo te programske aktivnosti pružaju okvir za izvješća o aktivnostima UNICEF-a u Hrvatskoj.

PREVENCIJA NASILJA MEĐU DJECOM

UNICEF je 2003. godine pokrenuo kampanju za prevenciju vršnjačkog zlostavljanja u školama, nakon koje je nastao program "Za sigurno i poticajno okruženje u školama". U tom programu, u kojega se škole uključuju dobrovoljno, u ovom trenutku sudjeluje više od 230 škola iz cijele Hrvatske, a 130 škola je uspješno zadovoljilo kriterije programa i sada nose počasnu titulu "Škola bez nasilja". U nastavku dajemo pregled aktivnosti u tom programu.

Razgranate aktivnosti Mreže škola bez nasilja

Nakon što je krajem 2007. UNICEF osnovao Mrežu škola bez nasilja, zajedno sa 106 škola koje su uspješno završile program "Za sigurno i poticajno okruženje u školama", te nakon što je usvojena Deklaracija o zaustavljanja vršnjačkog nasilja i Kriteriji kvalitete i održivosti statusa "Škola bez nasilja", škole su u prvoj polovici 2008. godine samostalno potaknule niz susreta i druženja na kojima su predstavljeni dobri primjeri iz prakse i izazovi u prevenciji nasilja u svakodnevnom radu.

Regionalni susreti Mreže škola bez nasilja

Do sada je održano 6 regionalnih susreta na kojima su sudjelovali predstavnici više od 100 škola bez nasilja (ravnatelji, stručni suradnici, učitelji i djeca), kao i predstavnici lokalne uprave. Ciljevi ovih susreta bili su: razmjena iskustava škola, rasprava i dogovor o aktivnostima u borbi protiv vršnjačkog zlostavljanja na regionalnoj razini, promicanje akcije "Stop nasilju među djecom" u gradovima i županijama te načini podrške lokalne zajednice školama u provođenju programa prevencije nasilja u školama.

Evaluacijski posjeti školama i obnova statusa "Škola bez nasilja"

Sukladno Kriterijima kvalitete i održivosti statusa "Škola bez nasilja", dogovoreno je da će škole svake 3 godine pristupiti obnovi svog statusa kroz evaluacijski posjet. Evaluacijski posjeti školama dogovoreni su u svrhu praćenja kontinuiranog rada škole u održavanju uspostavljenih vrijednosti i aktivnosti usmjerenih na sprječavanje

i reagiranje na vršnjačko nasilje i zlostavljanje. Od ukupno 57 škola, koje su prije 3 godine stekle status "Škola bez nasilja", 54 škole su se prijavile za obnovu statusa te su u fazi pripreme za posjet tročlanog evaluacijskog tima. Evaluacijski posjeti će krenuti od rujna 2008. godine. U okviru ovih aktivnosti UNICEF je pripremio upitnike za učenike, roditelje i učitelje, te su škole provele ispitivanje vršnjačkog zlostavljanja s ciljem praćenja trendova zlostavljanja u školi i praćenja učinaka provedbe programa. O prvim rezultatima istraživanja izvijestit ćemo u sljedećem broju časopisa "Dijete i društvo".

Edukacija novih suradnika u programu prevencije nasilja među djecom

Krajem travnja UNICEF je educirao 19 novih mentorica za provođenje UNICEF-ovog programa, koje su se pridružile već postojećoj obitelji od 36 aktivnih mentora i mentorica iz različitih krajeva Hrvatske. Također je organiziran jednodnevni seminar "Primjena restitucije u školi" za ravnatelje, stručne suradnike i mentore koji je okupio 148 sudionika iz 97 škola.

Kako su u školama, čiji su djelatnici ranije sudjelovali u programu i završili edukaciju, u međuvremenu zaposleni novi učitelji i učiteljice, UNICEF je tijekom lipnja, kolovoza i rujna za 963 učitelja iz 112 škola organizirao trodnevne edukacije iz intervencije i prevencije vršnjačkog zlostavljanja. Do kraja godine je planirano 40 seminara na razini županija.

Nove škole se uključuju u projekt

Pozitivna iskustva škola, koje su se ranije uključile u ovaj program, potaknula su tijekom ove godine 16 novih škola da se i one uključe u projekt, uz 7 škola koje su započele ranije i sad su u završnoj fazi provođenja programa i pripreme za dodjelu priznanja "Škola bez nasilja". Ovim zajedničkim naporima u suprotstavljanju nasilju škole potiču i zajednice u kojima djeluju na stvaranje sigurnijeg i poticajnijeg okruženja za svako dijete.

Međunarodni interes za projekt

Nakon Bugarske, Crne Gore, Slovenije i Srbije, gdje su uredi UNICEF-a preuzeli materijale koje su proizveli hrvatski stručnjaci, te pokrenuli program po uzoru na naš, stigli su upiti kolega iz Albanije, Kosova i Bosne i Hercegovine koji također žele započeti slični program. UNICEF – Ured za Hrvatsku je i s njima podijelio relevantne projektne materijale i iskustva, uz želju da se suradnja i dijeljenje dobrih primjera iz prakse nastavi.

ZAŠTITA DJECE I UDOMITELJSKA SKRB ZA NAJOSJETLJIVIJE SKUPINE DJECE

UNICEF je 2005. godine predstavio javnosti kampanju "Svako dijete treba obitelj" nakon koje su uslijedile brojne aktivnosti na terenu – od ulaganja u jačanje sustava skrbi o udomiteljima do prevencije izdvajanja djece iz obitelji te potpore specijaliziranom udomiteljstvu – za najmlađu djecu i djecu s teškoćama u razvoju. U nastavku slijede novosti o aktivnostima u sklopu ovoga programa.

Prevenција izdvajanja djece iz obitelji i rane intervencije s obiteljima u riziku

U prvoj polovici 2008. godine završena je knjiga "Pravo djeteta na život u obitelji",¹ koju su uredile Marina Ajduković i Tanja Radočaj, te je u lipnju predstavljena stručnoj javnosti na promociji u Zagrebu. Ova je knjiga nastala kao rezultat aktivnosti koje je UNICEEF, Ured za Hrvatsku provodio u sklopu projekta "Prevenција izdvajanja i rane intervencije s obiteljima pod rizikom" tijekom 2006. i 2007. godine, u suradnji sa Studijskim centrom socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu te uz potporu Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi. Knjiga sadrži teorijske osnove za unapređenje rada s obiteljima pod rizikom za izdvajanje djece iz obitelji, pravne i psihosocijalne smjernice, primjere iz prakse, te primjenjive instrumente koji će biti dostupni za korištenje djelatnicima u socijalnoj skrbi u njihovu svakodnevnom stručnom radu s obiteljima i djecom. Knjiga i praktične smjernice za djelatnike centara socijalne skrbi bit će predstavljene tijekom jeseni 2008. godine na tri regionalna stručna seminarra. Tijekom provedbe projekta "Prevenција izdvajanja i rane intervencije s obiteljima pod rizikom" identificirana su pitanja vezana uz obiteljsko-pravnu zaštitu djece izdvojene iz primarne obitelji, kao i ona koja se tiču suradnje između centara socijalne skrbi i nadležnih sudova na predmetima zaštite djece. Sa željom razvijanja nekih novih aktivnosti za potporu sucima, koji su izravno uključeni u zaštitu i donošenje odluka o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, UNICEF je u suradnji s Pravosudnom akademijom i Pravnim fakultetom pripremio istraživanje o iskustvima i nekim stavovima sudaca koji se bave obiteljsko-pravnom zaštitom. U pripremi je okrugli stol na kojem će, uz predstavljanje rezultata ovog istraživanja, biti izložena i neka iskustva dobre prakse, kao i izazovi u suradnji različitih institucija u području obiteljsko-pravne zaštite djece koja se izdvajaju iz svojih primarnih obitelji.

Podrška specijaliziranom udomiteljstvu za najmlađu djecu

Ured UNICEF-a za Hrvatsku nastavlja s aktivnostima podrške udomiteljima koji skrbe o najmlađoj djeci, kroz osiguravanje osnovne dječje opreme (kolica, krevetići, hranilice, auto-sjedalice i slično). U prvih šest mjeseci 2008. godine zaprimljena su četiri nova zahtjeva od centara socijalne skrbi Čakovec, Križevci, Vinkovci i Vukovar, s iskazanim potrebama za opremanje udomiteljskih obitelji. Oprema je samo u ovoj godini osigurana za 13 udomiteljskih obitelji koje udomljavaju 19 djece u dobi od 0-3 godine. U pripremi je stručna rasprava o modelima dobre prakse za udomljavanje najmlađih.

Podrška specijaliziranom udomiteljstvu za djecu s teškoćama u razvoju

Kroz partnerstvo s Udrugom za promicanje inkluzije, UNICEF podupire projekt specijaliziranog udomiteljstva za djecu s teškoćama u razvoju "Mobilna služba podrške za djecu s intelektualnim teškoćama u udomiteljskim obiteljima". Stručni mobilni tim Udruge za promicanje inkluzije (socijalni radnik, psiholog, defektolog, liječnik, pravnik) osiguravaju 24-satnu stručnu podršku za 36-ero djece u 21 udomiteljskoj obitelji na području Zagrebačke i Krapinsko-zagorske županije, a mobilni timovi Sisak i Karlovac pružaju stručnu podršku za 16-ero djece s teškoćama u 10 udomiteljskih obitelji. Usto stručni tim Udruge provodi aktivnosti identifikacije novih, edukacije i supervizije stručnih mobilnih timova na području Sisačko-moslavačke, Karlovačke, Bjelovarsko-bilogorske

¹ Vidi prikaz na str. 507 (op. ur.)

i Koprivničko-križevačke županije. Edukacija uključuje stručne psihosocijalne sadržaje, ali i one vezane uz projektni menadžment, prikupljanje financijskih sredstava i suradnju s lokalnom zajednicom, u svrhu osiguravanja održivosti projektnih aktivnosti na lokalnoj razini s lokalnim resursima. Osim izravne podrške postojećim udomiteljskim obiteljima, Udruga u suradnji s centrima socijalne skrbi i ustanovama na području svog djelovanja aktivno radi na identifikaciji i edukaciji novih udomiteljskih obitelji, u svrhu deinstitucionalizacije djece i osiguravanja kvalitetne i sigurne obiteljske skrbi.

Istraživanje o stavovima i iskustvima udomitelja

U tijeku je stručna analiza rezultata istraživanja o stavovima i značajkama udomitelja, koje je provedeno krajem 2007. godine na uzorku od 300 udomiteljskih obitelji u suradnji s Agencijom PULS. U pripremi je publikacija u kraćoj formi koja će, uz rezultate istraživanja, sadržavati i stručne komentare i preporuke s četiri regionalna okrugla stola koja su planirana za jesen 2008. U istraživanju smo doznali da 91% udomitelja smatra da je kampanja "Svako dijete treba obitelj" bila korisna za promicanje udomiteljstva. Više o stručnoj publikaciji pisat ćemo u sljedećem broju časopisa "Dijete i društvo".

RANI RAZVOJ DJECE I PODRŠKA RODITELJIMA NAJMLAĐE DJECE

Krajem 2006. godine UNICEF je javnosti predstavio kampanju "Prve 3 su najvažnije!" nakon koje su uslijedile programske aktivnosti poput radionica razvojne gimnastike za djecu i roditelje, distribucije edukativnih materijala za roditelje putem masovnih medija te seminari i druge edukacije za djelatnike u sustavu zdravstvene skrbi. Uz Kampanju, ponovo je pokrenut i program UNICEF-a i Svjetske zdravstvene organizacije "Rodilišta – prijatelji djece". U nastavku je pregled aktivnosti u ovom programu.

Edukacija zdravstvenih djelatnika i razvojna gimnastika za dojenčad ("Baby Fitness")

U okviru akcije "Prve tri su najvažnije!" UNICEF je, zahvaljujući velikoj potpori građana i tvrtki, ove godine nastavio čitav niz aktivnosti na terenu za roditelje i najmlađe.

Tako je u prvom dijelu godine organizirano preko 200 radionica razvojne gimnastike za roditelje s djecom do godine dana života. Ove jednostavne vježbe pridonose razvoju ranog odnosa privrženosti između roditelja i djece, a ujedno su i prilika za pružanje psihološke podrške roditeljima u nestigmatizirajućim uvjetima. Održana su i brojna predavanja o najnovijim spoznajama u ranom razvoju djece za zdravstvene djelatnike, kako bi skrb koju pružaju djeci na početku života bila još bolja.

Sve aktivnosti provode multidisciplinarni timovi stručnjaka (pedijatar, psiholog i fizioterapeut). U ovoj godini broj timova, koji rade u raznim dijelovima Hrvatske, povećao se na dvadeset: Čakovec, Đakovo, Vukovar, Križevci, Đurđevac, Sisak, Kutina, Ludina, Dvor na Uni, Karlovac, Velika Gorica, Split, Omiš, Sinj, Knin, Rijeka i Zagreb.

Osim izravnog rada s roditeljima i djecom, jedan od ciljeva ovog projekta je i stvaranje uvjeta za nastavak aktivnosti u okviru postojećih službi u lokalnim zajednicama.

Zbog toga je važno istaknuti da su, kao izravni rezultat provedbe projekta tijekom 2007. godine, aktivnosti u ovoj godini samostalno nastavljene na tri lokacije (u Virovitici u sklopu programa Obiteljskog centra, u Osijeku u sklopu aktivnosti Caritasovog centra za dijete, te u Koprivnici kao dio sadržaja koje nude Bazeni Cerine).

Rodilišta – prijatelji djece

U suradnji s Ministarstvom zdravstva i socijalni skrbi ostvaren je izvanredni napredak u provođenju programa “Rodilišta – prijatelji djece”. Program je ove godine nastavljen u svim rodilištima. Uz tri rodilišta, koja su prošle godine dobila ili obnovila taj prestižni status (Vukovar, Rijeka i Sveti Duh u Zagrebu), ove godine im se pridružilo još 6 rodilišta (Dubrovnik, Sinj, Đakovo, Gospić, Pula i Koprivnica).

U 20 rodilišta su također obavljene izvidi ocjenjivačkog tima te dane preporuke za potrebna poboljšanja, kako bi rodilište u dogledno vrijeme bilo spremno za konačnu ocjenu.

Na osnovu Priručnika za provedbu inicijative “Rodilišta – prijatelji djece”, koji je Ured UNICEF-a za Hrvatsku preveo, prilagodio i distribuirao, u većini hrvatskih rodilišta provedena je 20-satna edukacija o dojenju. Usto je UNICEF sudjelovao u organizaciji nekoliko simpozija za pedijatre, patronažne sestre, zdravstvene djelatnike u dječjim vrtićima i druge, na kojima su o spoznajama najnovijih istraživanja s područja dojenja, prehrane i razvoja male djece izlagali eminentni hrvatski i inozemni stručnjaci.

Potpورا zajednice dojenju

Broj skupina za potporu dojenja narastao je na više od 90 i u daljnjem je porastu. Iako u globalnim kriterijima to nije istaknuto, nacionalni koordinatori programa “Rodilišta – prijatelji djece” dogovorili su da postojanje barem jedne skupine za potporu dojenja na području u kojem djeluje rodilište ujedno bude i uvjet da rodilište stekne prestižni naslov. Time se potiče suradnja između rodilišta i primarne zdravstvene zaštite, osobito patronažne službe, u najboljoj skrbi za majku i dijete. U Splitu je u svibnju po prvi put organiziran i regionalni skup na kojem su predstavnici različitih institucija i sektora raspravljali o konkretnim aktivnostima u potpori zajednice dojenju na području četiri županije.

Jedinstveno hrvatsko iskustvo sa skupinama za potporu dojenja predstavljeno je i na dva velika međunarodna skupa o potpori zajednice dojenju (Trst i Ženeva), na kojima su sudjelovale UNICEF-ove stručne suradnice.

Projekti potpore roditeljima

U suradnji s Agencijom za odgoj i obrazovanje te stručnim suradnicama sa Studija za socijalni rad Pravnog fakulteta u Zagrebu i iz Dječjeg vrtića Cvrčak, razvijene su aktivnosti projekta podrške roditeljima male djece u zajednici – “Rastimo zajedno”. Kreiran je paket edukativno-interaktivnih radionica za roditelje, te je u pripremi prva edukacija stručnih suradnika iz 12 vrtića, koji će do kraja godine primijeniti ta znanja u svojim ustanovama. Njihovo će iskustvo poslužiti u razvoju i širenju ovog modela podrške roditeljima na veći broj vrtića u idućoj godini.

U suradnji sa stručnim timom Kliničkog bolničkog centra Rebro razvijene su aktivnosti za podršku roditeljima djece s posebnim potrebama. U prvoj fazi provedbe naglasak će biti na unapređivanju komunikacijskih vještina zdravstvenih djelatnika, što

je preduvjet za pružanje kvalitetne medicinske skrbi i psihološke podrške roditeljima djece s posebnim potrebama. U pripremi je prvi regionalni seminar, snimanje kratkog dokumentarnog filma o iskustvima roditelja djece s poteškoćama, kao i priprema brošura za roditelje.

Gorana Dojčinović

Roditelji i stručnjaci: Polazne osnove za suradnju Sažetak UNICEF-ova stručnog skupa o roditeljstvu

U sklopu programa ranog razvoja djece i poticajnog roditeljstva Ured UNICEF-a za Hrvatsku je početkom srpnja 2008. u Zaboku organizirao Prvi simpozij stručnjaka i praktičara s područja ranog razvoja djece te predstavnika roditelja s ciljem poticanja rasprave o potrebama i zahtjevima roditelja na početku 21. stoljeća.

Simpozij je otvorila predstojnica Ureda UNICEF-a, Tanja Radočaj, koja je predstavila aktivnosti UNICEF-a u sklopu akcije "Prve 3 su najvažnije!" te sažete rezultate istraživanja o navikama, ponašanjima i potrebama roditelja najmlađe djece, o kojemu možete više pročitati u ovom broju časopisa "Dijete i društvo".

O različitim iskustvima u radu s roditeljima u 9 europskih zemalja govorio je obiteljski psiholog i autor brojnih knjiga o roditeljstvu Jesper Juul. U sklopu izlaganja "Rekonstrukcija europske obitelji: značenje, vrijednosti, uloge, briga o djeci i obrazovanje te struktura" govorio je o trendovima u obitelji i roditeljstvu.

Značenje obitelji se promijenilo u manje od jedne generacije. Prisutan je novi val romantizma, a narasla su očekivanja žena prema muškarcima i obratno. Obitelj je prerasla iz društvene potrebe i nužnosti u emocionalni/egzistencijalni odabir pojedinaca.

Nedostatak društvenog konsenzusa o **vrijednostima** znači da danas roditeljima u odgoju djece nedostaje podrška i oslonac u društvu. Nedostatak zajedničkih vrijednosti je također izazov u pretvaranju vrijednosti u svakodnevno ponašanje. Vrijednosni sustav zamjenjuju znanstvene činjenice. Vrijednosti su postale individualni, lokalni projekti, što znači da podršku roditelji sada traže u sebi.

Uloge su se promijenile i za muškarce i očeve i za žene i majke. Djeca su s vremenom od objekata postala subjekti, a danas su djeca projekti. Očinstvo je ponovno izmišljeno u modernoj Europi. Roditelji imaju lokalnu perspektivu, dok djeca odrastaju s globalnom perspektivom. Stoga je važno da roditelji razviju "roditeljsko vodstvo" (eng. *parental leadership*) na uvažavajući način koji ne narušava osobni integritet djeteta, što je trend i u drugim sferama života kao što je privatni sektor ili politika. Potrebno je ponovno osmisliti i obrazovanje. Škole još uvijek vjeruju da su djeca ista kao i prije 40 godina i upisuju učenike, a ne djecu. Usmjerene su samo na obrazovnu ulogu, a smatraju da se sa svim drugim trebaju baviti roditelji. Iz studija o učenju i podučavanju znamo da uspjeh učenja ovisi o odnosu učitelja i učenika pa je potrebno u sustavu obrazovanja voditi računa o učiteljima.

Kada govorimo o **brizi o djeci i obrazovanju**, važno je zamijetiti da psihologija odnosa zamjenjuje i spaja se s razvojnom psihologijom – briga o djeci, obrazovanje, privatno i javno. Neuroznanost postavlja izazove pred etiku te vrijednosti i trendove.

Struktura obitelji se promijenila – sve je više jednoroditeljskih obitelji i to odabirom roditelja. Spojene obitelji razvedenih partnera također trebaju drugačiji savjet i pristup od nuklearnih obitelji. Izazove za stručnjake predstavljaju i tzv. kalendarske

obitelji u sklopu kojih djeca žive malo s ocem, a malo s majkom. Izazov za stručnjake su također obitelji partnera istog spola koje su prema istraživanjima jednako dobre ili loše kao i druge obitelji.

Izlaganje je završilo popisom izazova s kojima se susrećemo kada govorimo o podršci roditeljima.:

1. Nema stručnjaka u odgoju djece.
2. Nitko od stručnjaka zapravo ne vidi cjelokupnu sliku. Primjer je rastući problem hiperaktivnog poremećaja i deficita pažnje za kojeg nema dovoljno specijalista.
3. Potrebni su nam stručnjaci koji će se baviti obiteljima, a postojeći stručnjaci, koji se bave obiteljima, zapravo su educirani o djeci, a ne o odraslima i roditeljima.
4. Potrebno je izbjegavati pojednostavljene odgovore na izazove roditeljstva.
5. Potrebno je roditeljima pružiti podršku na njima razumljivom jeziku. Umjesto akademske komunikacije roditeljima treba pružiti savjet u njima razumljivom obliku.
6. Nijedna obitelj nije "statistička" obitelj i svaka obitelj traži svoj pristup.

Na razini politika potrebno je vidjeti što je zapravo rezultat masovnog obrazovanja u predškolskom razdoblju, također je potrebno vidjeti kako djeluje podijeljena odgovornost između institucija i roditelja. Nadalje, važno je zamijetiti i inicijative poput "Poduzeća – prijatelji djece" koju sve više podržava Europska unija.

U nastavku skupa doc. dr. sc. Nina Pećnik je govorila o pogledu Vijeća Europe na važne kvalitete roditeljstva i programe podrške roditeljima. Predstavila je promjene u razumijevanju djeteta, uloge roditelja i prirode socijalizacije te 4 modela odgoja (*laissez-faire*, modeliranje gline, konflikt, uzajamnost) te je izdvojila model uzajamnosti kao najprimjereniji za odnos roditelja i djeteta. Također je podsjetila na članke *Konvencije o pravima djeteta* koji govore o odgovornosti roditelja u podizanju i razvoju djece, ali i pravu na podršku države u ispunjavanju svojih roditeljskih odgovornosti. Predstavila je i 4 stupa na kojima se temelji roditeljstvo u najboljem interesu djeteta: njegujući odgoj (eng. *nurtruring*), struktura i vodstvo, uvažavanje, omogućavanje osnaživanja. Svoje je izlaganje zaključila time da i stručnjacima treba obrazovanje i podrška u procesu pružanja podrške roditeljstvu.

U izlaganju o važnosti osposobljavanja i osnaživanja odgajatelja i učitelja za primjereno odgovaranje na potrebe roditelja, doc. dr. sc. Maja Ljubetić je govorila o porastu potreba roditelja te veće osviještenosti u traženju najboljega za dijete. Naglasila je nužnost preventivnog djelovanja u odgojno-obrazovnim ustanovama, jer u situacijama kad stvarno nastanu problemi, nedostaju pravi stručnjaci. Potrebno je osposobiti učitelje i odgajatelje te ih osnažiti u savjetodavnoj ulozi. Važno je također postaviti pitanje tko bi trebao raditi na osposobljavanju kadrova u vrtićima i školama te definirati operativne zadaće različitih dionika.

O važnosti prenatalnog roditeljstva i kontinuitetu prije i poslije rođenja govorio je u svom izlaganju dr. Petar Krešimir Hodžić koji je predstavio edukacijsko-preventivne programe za roditelje prije i poslije rođenja te nove spoznaje o začeću, trudnoći i rađanju.

Gordana Stolfa je ukratko predstavila aktivnosti Obiteljskog centra Primorsko-goranske županije te je izvijestila kako planiraju pokrenuti Škole za roditelje. Jedan od izazova, s kojim se Obiteljski centar susreće, je kako privući roditelje jer je centar zabilježio mali odaziv na aktivnosti poput predavanja i radionica. Također je napomenula

da su češći korisnici programa majke.

Andreja Pravdić iz Centra za djecu, mlade i obitelj iz Velike Gorice predstavila je široki spektar aktivnosti za roditelje u sklopu programa usmjerenih na poticajno roditeljstvo. Ovaj je Centar za razliku od drugih Obiteljskih centara osnovala lokalna zajednica, a u svojoj ponudi ima trudničke tečajeve, *baby fitness* radionice, Rastimo zajedno – program okupljanja roditelja djece do 3 godine starosti, obiteljske kreativne radionice te druga tematska predavanja.

O perspektivi djece i adolescenata iz visokorizične populacije govorila je prof. dr. sc. Antonija Žižak koja je ukazala na rizike u prvim godinama kao što su nedostatak vremena roditelja i izloženost destruktivnim odnosima (primjerice, na televiziji). Također je ukazala na to da djeca mogu biti jedan od važnih izvora informacija o potrebama roditelja te da je potrebno i stručnjake i roditelje senzibilizirati za uvažavanje mišljenja i doživljaja djeteta.

Iskustva roditelja je prenijela Alena Lazarušić iz Kluba trudnica i roditelja Split, a svoje je izlaganje započela rečenicom „*Roditeljstvo je još jedino preživjelo u rukama amatera*“. U svojim programima Klub radi na grupnoj potpori roditelja, ali u druženje se pozivaju i djeca. Naglasila je kako roditelji ne žele školu već konkretnu pomoć. Izdvojila je programe “Mama i beba vježbaju”, “Male tajne roditeljstva” te kreativne radionice. Klub se također zalaže za sudjelovanje djece i roditelja u donošenju odluka koje ih se tiču na razini zajednice.

U nastavku je Sonja Pribela Hodap iz udruge Roda govorila o tome što roditelji trebaju od stručnjaka. Prije svega, naglasila je da su obitelji (a time i potrebe) u Hrvatskoj međusobno bitno različite. Obitelji su različite na mnogo načina, samo jedna razlikovnost je odgojni stil. S toliko različitih filozofija i tehničkih pristupa odgoju djeteta teško je izdvojiti koji je dominantan i s time ovu temu o roditeljima i stručnjacima zasnivati na jasnim porukama o tehnikama roditeljstva koje roditelji trebaju naučiti. U svojem izlaganju se također prisjetila da razgovori o roditeljstvu započinju rečenicom kako je roditeljstvo najodgovorniji posao prepušten amaterima i da se roditeljstvo treba učiti. Iz perspektive majke i aktivista za roditeljstvo, takva konstatacija nije najsretnija. Naglasila je kako se roditeljstvo živi te da nemamo većeg učitelja o tome kakav roditelj jesmo ili trebamo biti, od vlastita djeteta. Svaka njegova povratna informacija vrlo je brza, jasna i točna, lekcije koje daje vrlo su kreativne i maštovite – srušile su poput kule od karata sve roditeljske planove i predodžbe kako bi život s djetetom trebao izgledati. Naglasila je također da je mit o mami, koja o roditeljstvu puno zna i dobro zadovoljava potrebe svojeg djeteta pa je dijete savršeno sretno i zadovoljno, brzo zamijenila onim da čini najbolje što može i zna u danom trenutku. Nastavila je sa zaključkom da dijete treba roditelja u punini svojeg nesavršenstva. Stručnjaci roditeljima mogu i trebaju donijeti skup vještina, ali ne smiju izgubiti bitnu pouku da su djeca ljudi, stvarne osobe koje žive uz roditelje. Osobe koje imaju svoje potrebe i značajke složene na sebi jedinstven (svršeno-nesavršen) način i da, više od svega, za svoj rast i razvoj trebaju dobar odnos na osobnoj razini. Danas većina savjeta za roditelje, knjiga, odgojnih *guru*a upućuju roditelje na bolje razumijevanje djetetova ponašanja i potreba, a pritom zaboravljaju napomenuti važnost stvaranja privrženosti i njegovanje odnosa s tim bićem kojeg tek trebamo upoznati.

Slušajući neke stručnjake stječe se dojam da je roditeljska uloga samo u poticanju dječjeg razvoja i od roditelja se traži samo dobra kontrola djetetova razvoja (jer “tko zna što se može djetetu dogoditi ako ga se doji ili ako spava s roditeljima nakon određene dobi”, a ako se ne skinu pelene do određenog roka, onda “ni sama ne znam što sve

može krenuti po zlu ...”). Od siline zadataka, ukalupljenih u dobne tablice, roditelji se izgube i prestanu jednostavno živjeti sa svojim djetetom. Od silne želje da se zadovolje svi ti zahtjevi, izgubi se bit roditeljstva – roditelji ne uživaju u današnjem danu, očekujući uspjeh ili neuspjeh sutra.

Pretpostavlja se da stručnjaci o nekim uvijek aktualnim temama roditeljstva (dojenje, spavanje, briga dok roditelji rade...) znaju više jer su roditelji previše subjektivni, no roditelji to i moraju biti – stručnjaci znaju puno općenito o djeci, no ne znaju mnogo o pojedinom djetetu. Kada bi stručnjaci i roditelji zajedno blisko surađivali, znamo da bi svi radili mnogo djelotvornije. Ono što je roditelju važno jest da ga stručnjaci tretiraju i doživljavaju kao partnera u pitanjima koja se tiču djeteta i roditeljstva.

Naglasila je kako je potrebno otvoriti prostor i vrijeme za susrete stručnjaka i roditelja u kojima će se odvijati iskrena diskusija, roditeljima treba osjećaj timskog rada i prihvaćanja. Prihvaćanje znači podržavanje i poticanje raznolikosti. Raznolikost života obitelji je u samoj biti odgoja, roditelji sa svojom osobnošću su ti koji odgajaju djecu, dok teorije ne odgajaju djecu. Iz toga proizlazi zahtjev roditelja da bude vidljiv, da ga se pita, stavi u odnos njegovu osobnost i osobnost djeteta. Također je naglasila potrebu da stručnjaci pruže roditeljima više prostora za samostalno donošenje odluka.

Dozvoliti roditeljima da propituju neke mitove roditeljstva – primjerice, da nošenje djece dovodi do razmaženosti, da djetetu za dobar razvoj treba kravlje mlijeko i sl. – dakako znači vjerojatnost lutanja i pogreški, ali i plodnih rješenja koja mogu roditelja usmjeriti prema osobnijem odnosu s djetetom. Stručnjaci dobro znaju da ne postoji jedinstveni recept za odgoj djece koji bi bio općenito uspješan, zato bi uloga stručnjaka u životu obitelji trebala bi upravo pomoći roditelju da postane svjesniji sebe i svoje uloge. Roditelji trebaju pomoć u pronalaženju svog rješenja. Važno je napomenuti da i roditelji trebaju upoznati sebe. Što roditelj bolje upozna sebe i razlog zašto radi to što radi, bolje će moći razviti odnos s djetetom. Roditelji trebaju mogućnost za to, stručnjaci bi im to mogli omogućiti kroz veću dostupnost, raznolike oblike suradnje koji bi mogli uključivati i skupine pomoći, skupine za rasprave, ili samo ustupanje njihovih soba i prostora za susrete roditelja s drugim roditeljima.

Osim na toj osobnoj razini roditelji trebaju stručnjake kao partnere u stvaranju svijeta po mjeri djeteta. Za sad je ta tvrdnja o djeci i svijetu daleko od istine. Malo je roditelja koji mogu pružiti djetetu pravu sliku o sebi i svijetu kakav on stvarno jest. Djeca se u društvu općenito sagledavaju kao nešto s čime se roditelji bave u slobodno vrijeme, u ono kada ne rade svoju punu satnicu. Koliko god djeca danas ne znaju što roditelj radi dok nije s njima, toliko ni roditelj nema jasnu i potpunu informaciju što se s djetetom zbiva dok nisu zajedno. Bitno je otvoriti komunikaciju i ponovno razmotriti pitanje je li kvalitetno vrijeme roditelja i djeteta ono što je ključno ili je i kvantiteta bitna?

Stručnjaci nam trebaju pomoći u tom balansiranju između osobne potrebe za važnim mjestom u životu djeteta i potrebe društva za vrijednim i marljivim radnicima (i samoostvarenja kroz radno mjesto). Roditelji i stručnjaci u istoj su situaciji i, umjesto međusobnog optuživanja za loš sustav, trebali bi se udružiti. Roditeljima i društvu su potrebni stručnjaci koji su jaki i neovisni, koji su spremni stati uz roditelje koji se ne slažu s političkim idejama o majkama koje se moraju vratiti raditi nakon 6 mjeseci i brigu o djetetu prepustiti jaslicama. Trebamo partnere koji će zajedno s nama graditi sustav fleksibilnih radnih uvjeta, trebamo stručnjake koji će se oduprijeti marketinškim trikovima velikih korporacija. Jer i kad svakom roditelju postane potpuno jasno zašto su “prve tri najvažnije”, suočen s realnošću svijeta oko sebe vrlo lako može posustati

u namjeri pozitivnog roditeljstva sve dok pozitivno roditeljstvo ne postane društveno poticajan i prihvaćen cilj. Zato je naglasila kako trebamo aktivne i glasne stručnjake koji će zajedno s roditeljima promišljati roditeljstvo u našem društvu i mijenjati ga tako da postane ugodnije za roditelje i djecu.

O važnosti suradnje stručnjaka i roditelja te programima Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti govorio je ravnatelj Uprave za obitelj, Zdenko Žunić. Svoje izlaganje je započeo rezultatima demografskih istraživanja koja nedvojbeno ukazuju na to da je obitelj u Hrvatskoj u tranzicijskoj krizi. Također je ukazao na promjenu položaja žena na tržištu rada i učincima koje ta nova situacija ima na obitelj. Najavio je kako Ministarstvo planira provesti istraživanje o roditeljstvu te kako se trenutačno završava istraživanje o fertilitetu. Istaknuo je ulogu obiteljskih centara, koje osniva Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, koji imaju ulogu u primarnoj i sekundarnoj prevenciji. Izazovi s kojima se svi suočavamo su kako podići kvalitetu života obitelji koje nisu u riziku te kako doći do stručnjaka koji mogu biti na raspolaganju roditeljima. Vlada nastoji roditeljima pružiti potporu kroz obiteljske centre i podržavajući rad udruga koje rade s roditeljima, te kroz pravni sustav osigurati potporu kroz, primjerice, novi Zakon o roditeljstvu i roditeljskim potporama jer su izdvajanja za obitelj velika i tu država u određenoj mjeri može pomoći roditeljima.

O dilemama među stručnjacima u obiteljskom odgoju i granicama je govorila prof. dr. sc. Dubravka Maleš. Naglasila je kako ni stručnjaci nisu složni oko toga tko treba pomoći roditeljima i na koji način se definiraju granice i vođenje djeteta te kako to također pridonosi kaosu kada govorimo o roditeljstvu. Nastavila je kako u školama i ustanovama nema dovoljno stručnjaka koji su pripremljeni za rad s roditeljima. Kada govorimo o stručnom usavršavanju na radnom mjestu, također se otvara niz operativnih pitanja – od toga tko će provoditi usavršavanja do stvarne dostupnosti stručnjaka koji će raditi s odgajateljima i učiteljima. Izazov je u ostvarivanju partnerstva s roditeljima jer bi ustanove i škole trebale pružiti široku lepezu mogućnosti suradnje s roditeljima zbog njihovih različitosti – od roditelja koji ne mogu ići na roditeljske sastanke do roditelja koji traže više i imaju više vremena na raspolaganju.

O potrebama nastavnika je govorila mr. sc. Renata Miljević Ridički s Učiteljske akademije koja je izložila što su učitelji izdvojili kao probleme u znanju. Jedan od izazova s kojim se susreću i za koji su im potrebna znanja je rad s djecom s teškoćama u razvoju te rad s roditeljima. U sklopu obrazovnog sustava za učitelje uvedena je i suradnja s roditeljima, ali potrebe za znanjem o radu s roditeljima su velike.

U raspravi koja je uslijedila postavljen je niz pitanja na koje treba zajednički pronaći odgovore kako bi se na primjereni način odgovorilo na potrebe roditelja te uspostavila učinkovita suradnja između stručnjaka i roditelja.

Jedno od pitanja jest kako educirati stručnjake, one koje će raditi s učiteljima ili odgajateljima te kako pojačati edukaciju i stručno usavršavanje u području rada s roditeljima. Još jedan izazov je i rad s djedovima i bakama. Znajući kako nisu samo roditelji ti koji odgajaju djecu, potrebno je raditi u više smjerova te podijeliti uloge. Bitno je također zajednički definirati što je to pozitivno roditeljstvo i što se pod tim podrazumijeva u našem kontekstu. Jedan od izazova je svakako i odziv roditelja u školama te suradnja između učitelja, odgajatelja, stručnjaka i roditelja koja proizlazi iz njihovih različitih ciljeva. Potrebno je definirati i odgovornosti – kako roditelja, tako i stručnjaka jer tu smjernice nisu jasne i dolazi do konfuzije uloga. Jedan od izazova u komunikaciji s roditeljima postavljaju i mediji koji nameću kratke forme koje nisu

prikladne za savjete roditeljima. Potrebno je pronaći načine koji će više biti usmjereni na odgovore o tome *kako* nešto napraviti, umjesto *što* napraviti, te izbjegavati gotova rješenja. U školama i ustanovama je potrebno izreći očekivanja i roditelja i učitelja. Poseban izazov zapravo predstavljaju spoznaje da živimo u fluidnom društvu (eng. *liquid society*) u kojemu nema više nijednog mjesta koje u zapadnoj civilizaciji čuva vrijednosti pa je pitanje kada zapravo stručnjaci trebaju pomoći ili intervenirati. Važno je također napraviti programe koji će uvažavati novu ulogu očeva u obitelji i koji će im omogućiti sudjelovanje u samom definiranju.

U zaključnom dijelu rasprave istaknuto je da je ovaj skup započeo dijalog između roditelja i stručnjaka te je, uz sintagmu “Rastimo zajedno”, pozvao obje strane da nastave s promišljanjem o odgovorima na izazove koji se nalaze pred roditeljima, ali i stručnjacima u Republici Hrvatskoj.

Gorana Dojčinović

Iz rada udruga

*From Work of Nongovernmental
Organizations*

Aus der Arbeit von Verbänden

DIJETE I DRUŠTVO

Deset godina Hrabrog telefona

Ljudska prava upisana su u srcima ljudi;
bila su tamo mnogo prije nego su zakonodavci donijeli prve odluke.
Mary Robinson, UN-ova zastupnica za ljudska prava

U Gradskoj vijećnici u Zagrebu 14. ožujka 2008. godine prigodnim programom obilježen je deseti rođendan Hrabrog telefona – telefona za zlostavljanu i zanemarenu djecu.

O povijesti i djelatnosti nevladine udruge Hrabri telefon govorile su njegova utemeljiteljica, doc. dr. sc. Gordana Buljan-Flander, psiholog-psihoterapeut, ravnateljica Poliklinike za zaštitu djece Grada Zagreba i voditeljica stručnih i znanstvenih programa Udruge te predsjednica Udruge Hrabrog telefona, Petra Horvatović-Kuča, odgajateljica predškolske djece. Potpredsjednica Vlade RH i ministrica obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Jadranka Kosor, dipl. iur. potom je izrekla kratku, osobnu i dirljivu čestitku Hrabrom telefonu, osobito njezinim volonterima. O važnosti, početku i današnjoj suradnji s Hrabrim telefonom govorili su Lana Peto-Kujundžić, sutkinja za mladež, pravobraniteljica za djecu Mila Jelavić, dipl. iur., Marija Pavić, dipl. iur, ravnateljica Centra za socijalnu skrb grada Zagreba te Krunoslav Borovec, prof. edukacijske rehabilitacije i glasnogovornik Ravnateljstva policije.

Novinarka Petra Neuner, urednica progarama HRT-a govorila je o važnosti medija, spomenula i ogradila se od neznanja, neetičnosti i neprofesionalnosti pojedinih novinara, istaknula kako mediji čine veliki doprinos u senzibiliziranju javnosti za probleme djece i mladeži, ali katkada i nepopravljivu štetu toj istoj djeci. U tom je smislu izrazila želju za većom suradnjom sa stručnjacima koje bi novinari trebali eventualno prethodno konzultirati. Mr. sc. Bruna Profaca, psihologinja i voditeljica odjela dijagnostike i tretmana Poliklinike, osim prigodne čestitke, rekla je nekoliko riječi o suradnji Hrabrog telefona i njegove četiri godine mlađe sestre, Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba. Nakon toga pozvani su volonteri Hrabrog telefona koji su uručili cvijeće utemeljiteljici te su ih ostali uzvanici podržali gromoglasnim pljeskom.

Hrabri telefon rođen je u Klinici za dječje bolesti u Zagrebu, a danas se nalazi u Poliklinici za zaštitu djece grada u Argentinskoj 2 u Zagrebu i obilježio je desetu godinu postojanja. Predstavlja sklop službe za krizno savjetovanje i službe za davanje informacija i preusmjeravanje. Na telefonskoj liniji, koja je od 2003. godine besplatna, dežuraju volonteri, uglavnom studenti završnih godina studija ili apsolvanti psihologije, socijalnog rada ili edukacijske rehabilitacije. Pomno su odabrani obzirom na razinu motivacije, imaju završenu edukaciju, u kontinuiranoj su supervizijskoj podršci iskusnijih kolega i stručnjaka te procesu stalnog stručnog usavršavanja. Tijekom desetogodišnjeg razdoblja na Hrabrom telefonu je zabilježeno ukupno 16.703 poziva. Osim zlostavljane i zanemarene djece značajan broj poziva upućuju i odrasle osobe poput roditelja, drugih članova obitelji, susjeda i stručnjaka koji rade s djecom. Razgovor sa stručnjakom Hrabrog telefona katkada se čini jedinim i presudnim u rješavanju problema i zaštiti

dječjih prava. Broj poziva svake godine raste geometrijskom progresijom, s prosjekom do 15 poziva dnevno, a udio savjetodavnih poziva kontinuirano se povećava. S obzirom da su takvi pozivi duljeg trajanja, postavlja se pitanje može li se problem riješiti drugačije, primjerice osnivanjem savjetodavne telefonske linije kako bi ova bila slobodna za zlostavljanu i zanemarenu djecu, što joj je i prvotna namjena. Zanimljiv je podatak da Hrabri telefon podjednako zovu djevojčice i dječaci svih dobnih skupina, do punoljetnosti. Statistike kazuju kako je u dobnj skupini od 7 do 11 godina taj broj veći u korist dječaka, a između 12 i 18 godina u korist djevojaka. Adolescenti u pozivima za sebe jasno traže pomoć, što je i razumljivo s obzirom na kritičko promišljanje i druge razvojnopsihološke značajke ove dobi.

Savjetodavna linija samo je jedan od tri programa Hrabrog telefona. Uz volonterstvo postoji i Program prevencije neprihvatljivog ponašanja djece i mladih u Dječjoj kući Borovje, u istoimenom dijelu grada Zagreba, u čijem prostoru djeluje od 2001. godine. U Dječjoj kući provode se mnogobrojne, djeci omiljene, aktivnosti među kojima su i: kompjutorska, likovna i plesna radionica, tečajevi stranih jezika itd. Kroz njih, na manje ili više svjestan, ali primjeren i ugodan način jačaju pozitivnu predodžbu o samima sebi, izgrađuju samopouzdanje i samopoštovanje, vježbaju komunikacijske i socijalne vještine, nenasilno rješavanje sukoba, asertivnost te izgrađuju predodžbu o životu i svijetu uopće. Osim toga, korisno i strukturirano provode slobodno vrijeme, a koliko je ono važno, govori nam i istoimena primijenjena pedagogijska disciplina, pedagogija slobodnog vremena, čije temeljne spoznaje, nažalost, nedostaju većini današnjih roditelja. Danas je u aktivnosti Dječje kuće uključeno oko 220 djece, a tijekom školske godine taj broj prelazi 400. O zadovoljstvu, druženju i pozitivnim emocijama, koje su tamo doživjele, govore su Barbara Marić i Silvija Žabčić, članice Dječjeg odbora Hrabrog telefona, koji uz Savjetovalište za roditelje i djecu i Prevenciju nasilja putem Interneta čini skupinu Projekata.

Hrabri telefon, uz podizanje razine javne svijesti, ima još znanstvenu i edukativnu djelatnost. U okviru podizanja razine javne svijesti o problemima zlostavljanja i zanemarivanja djece Hrabri telefon koristi različite načine približavanja što širem dijelu društva. Na osobit način to čini izdavanjem letaka, plakata i brošura, među kojima su: *Simptomi zlostavljanja*, *Prepoznajmo zlostavljanje*, *Kako prepoznati seksualno zlostavljanje*, *Djeca sama kod kuće*, *Pazi lomljivo*, *Disciplina i Vaše dijete*, *Kako biti dobar roditelj*, *Seksualni razvoj djeteta*, *I riječi mogu boljeti*, *Dječja kuća Borovje*, *Dijete na Internetu*, *I mama i tata – kada se roditelji rastaju*, *Djeca s poteškoćama u razvoju*, *Hrabri telefon – telefon za zlostavljanu i zanemarenu djecu*, *Brave Phone – Helpline for Abused and Neglected Children*. Uz navedene brošure, koje se mogu zatražiti u Poliklinici, izdana je i radna bilježnica *Kada se mama i tata razvode* te priručnik doc. dr. sc. Gordane Buljan-Flander i Ivane Čosić, prof., *Telefonsko savjetovanje – vodič za savjetovatelje*. Znanstvene spoznaje o zlostavljanju i zanemarivanju djece stalno se dopunjuju kroz svakodnevna različita istraživanja koja provode stručnjaci Hrabrog telefona, Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba i njihovi suradnici. Zahvaljujući njima proširene su i dopunjene mnoge postojeće spoznaje o zlostavljanju i zanemarivanju djece, vrednovani su novi dijagnostički upitnici, unaprijeđena je klinička praksa i napisani mnogi magistarski radovi i doktorske disertacije. Volonteri Hrabrog telefona imaju mogućnost korištenja postojećih izvora podataka Hrabrog telefona i Poliklinike za potrebe svojih diplomskih radova.

Hrabri telefon član je sljedećih udruženja: Koordinacije udruga za djecu, CHI (*Childhelpline International*), CRIN (*Child Rights Information Network*), SEECRAN (*South-East European Child Rights Action Network*), ISPCAN (*International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect*), APSAC (*American Professional Society for Abused Children*) i WWSF (*Women's World Summit Foundation*). Broj besplatne linije Hrabrog telefona je 0800-0800, a radno vrijeme svakim radnim danom od 9 do 18 sati.

Petar Smontara, prof.

DIJETE I DRUŠTVO

Prevenција socijalno neprihvatljiva ponašanja djece i mladeži

Udruženje Djeca prva je nevladina neprofitna udruga osnovana 1994.g. Misija Udruge je pridonositi razvoju civilnog društva kroz poboljšanje uvjeta odrastanja djece i zaštitu obitelji te zagovaranje u skladu s pravima i potrebama djeteta. Integritet i razvoj Udruge se temelji na sljedećim postavkama: odanost humanim vrijednostima, usmjerenost na potrebe korisnika, korištenje komparativnih prednosti dobre prakse, uključivanje korisnika i stručnjaka u izradu, implementaciju i evaluaciju programa, dobra suradnja i partnerstvo s državnim institucijama, lokalnom upravom, institucijama i organizacijama koje rade s djecom i na zaštiti dječjih prava, suradnja s profitnim sektorom, transparentnost u radu, kontinuirano ulaganje u razvoj kvalitete programa i ustrojstva rada Udruge.

Korisnici programa/projekata koje Udruga provodi mogu se podijeliti u tri glavne skupine: djeca, roditelji, djelatnici u odgojno obrazovnom sustavu, a od 2007. godine i djelatnici u sustavu socijalne skrbi. Iako je većina programa ponajprije usmjerena na aktivnosti s djecom i za djecu, oni uključuju i obitelj, jer pozitivne promjene u dječjem životu prepostavljaju podršku skladne i uravnotežene obitelji.

Udruga realizira sljedeće programe i projekte:

- Programe za djecu predškolske dobi i njihove roditelje
- Programe za djecu školske dobi i njihove roditelje
- Programe dodatne edukacije odgojno-obrazovnih djelatnika i djelatnika u sustavu socijalne skrbi, te
- Centar za djecu i obitelj.

Program za djecu osnovnoškolske dobi i njihove roditelje

Program socijalno neprihvatljiva ponašanja, o kojem je riječ u ovom radu, Udruga provodi već punih deset godina u različitim školama na području grada Zagreba. Svrha programa je smanjiti rizične činitelje koji utječu na pojavu društveno neprihvatljivih oblika ponašanja djece. Usvajanjem prosocijalnih oblika ponašanja i pozitivnog sustava vrijednosti utječe se na prevenciju neprihvatljivih oblika ponašanja djece. Kako bi se bolje razvio i održao novousvojeni obrazac ponašanja djece, program obuhvaća i rad s roditeljima.

Školske godine 2007/08 program se provodio u pet osnovnih škola na području grada Zagreba. Uz redovite konzultacije s učiteljima i stručnjacima u školi program se provodio kroz sljedeće oblike rada:

- a) radionice s djecom,
- b) radionice s roditeljima,
- c) savjetovalište za djecu i roditelje.

U programu su sudjelovala djeca trećih i četvrtih razreda osnovnih škola. U radionicama s djecom i roditeljima radilo je pet timova stručnjaka, a u savjetovalištu po jedan član tima. U školskoj godini 2008/09 na svim lokacijama u radionicama s djecom i roditeljima sudjeluju i učitelji odjela u kojem se program odvija. Učitelji su angažirani na volonterskoj osnovi, a svrha njihova angažiranja je transfer znanja i vještina kao preduvjeta održivosti programa.

U vremenu neposrednog rada s djecom održano je 16 radionica sa svakom skupinom djece, ukupno 80 radionica u pet škola. Sadržaji radionica pratili su ciljeve programa, a u njihovom kreiranju uvažavane su sugestije, potrebe i želje djece. Ukupno je skupnim radom na radionicama bilo obuhvaćeno 121 dijete.

Na svakoj lokaciji održane su po četiri radionice za roditelje, ukupno dvadeset radionica. Na radionicama je sudjelovalo 60% do 90% roditelja djece uključene u program (ovisno o radionici i lokaciji). Mjesečno je na svakoj lokaciji bilo osigurano po 6 sati rada u savjetovalištu (240 sati na svim lokacijama zajedno). Osim djece i roditelja, koji su bili u programu, u savjetovalištu smo radili i s djecom i roditeljima koji nisu sudjelovali u svim programskim aktivnostima. Uglavnom se radilo o djeci koja su se našla u određenim kriznim situacijama, te su prema procjeni učitelja ili stručnog suradnika trebala dodatnu stručnu pomoć. To je zahtijevalo dodatni angažman voditelja savjetovališta, a pomoglo je poticanju školskog ozračja usmjerenog na potrebe djece, što je bio jedan od važnih ciljeva našeg programa.

Osim individualnog savjetodavnog rada korišten je i rad u savjetodavnim skupinama, u slučajevima kad je određeni broj korisnika imao slične probleme. Ukupno su radom u savjetovalištu bile obuhvaćene 193 osobe (što roditelja, što djece).

Brojni su problemi na kojima smo s djecom i roditeljima radili u savjetovalištu.

Mogli bismo ih grupirati na sljedeći način:

- **Teškoće prisutne kod djece:**

Smetnje ponašanja (ometanje nastave, impulzivnost, sukobi s vršnjacima, samoozljeđivanje, ogovaranje, laganje, prkos, okrivljavanje drugih za vlastite pogreške, nepoštivanje različitosti, psovanje, nebriga za druge, pušenje, druženje s osobama problematičnog ponašanja, krađa).

Teškoće u učenju (smanjena koncentracija, teškoće u svladavanju gradiva, nedostatak radnih navika, strah od školskog neuspjeha, nedostatak motivacije, nesklad očekivanja u odnosu na mogućnosti).

Loša slika o sebi, nedostatak samopouzdanja i samopoštovanja.

Ostali problemi (prijetnja suicidom, organizacija slobodnog vremena, proces žalovanja).

- **Teškoće prisutne kod roditelja**

- problemi brakorazvoda, proces žalovanja, zlostavljanje obitelji od strane oca, zanemarivanje djece, loša komunikacija i nedostatak komunikacije s djecom.

Na prvoj radionici s roditeljima upoznali smo ih s programom, s oblicima i sadržajima rada, te o svemu onome što program nudi njima i njihovoj djeci. Roditelji su ispunili *Upitnik za roditelje i Test emocionalne inteligencije za roditelje (EQ)* čime su dobiveni dodatni pokazatelji koji su nam pomogli u planiranju sadržaja radionica za roditelje.

U Upitniku su pitanja definirana na afirmativni način, a cilj je bio dobiti uvid u vrijednosti i prosocijalna ponašanja koja roditelji podržavaju, što je vrlo bitno u kontekstu usklađivanja ponašanja prema djeci. U nastavku navodimo samo neke odgovore roditelja.

Na pitanje: **Što mislite da je vama najviše pomoglo da uspijete u životu?**, najveći broj roditelja odgovorio je: obitelj i bližnji, upornost, vjera u sebe, marljivost, tolerancija, pozitivno mišljenje. Ono što ohrabruje jest da većina roditelja ocjenjuje da ono što ćemo postići u životu i koliko ćemo postići u životu ovisi ponajprije o nama samima.

Na pitanje: **Što po vašem mišljenju škola treba ponuditi djetetu da bi bilo uspješnije u životu?**, najveći broj roditelja navodi znanje, a zatim sigurnost,

socijalizaciju, više športskih aktivnosti, razvoj životnih vještina, vještine učenja, poučavanje o prijateljstvu i toleranciji. Očekivali smo da će najveći broj roditelja dati prioritet znanju kad je u pitanju škola, ali ohrabruje činjenica da vrijednost znanja ne zasjenjuje ostale životne vještine koje roditelji navode, što je od velikog značaja za funkcioniranje u životu uopće.

Na pitanje: **Koja su vaša očekivanja od programa** (posebno u savjetodavnom dijelu)?, više od 50% roditelja očekuje u savjetodavnom dijelu podršku u rješavanju problema svog djeteta. Ovo je važno istaknuti, jer se radi o roditeljima djece koja nisu bila birana po nekim posebnim kriterijima u programu. Dakle, u redovnoj populaciji 50% roditelja prepoznaje probleme kod svog djeteta i želi porazgovarati o njima. Nemali broj roditelja (oko 20%) očekuje u savjetovalištu pomoć u vezi s problemima sa školom. Vrlo malo roditelja navodi da očekuje u savjetovalištu pomoć u vezi obiteljskih ili osobnih problema.

Odgovori roditelja dobiveni *Testom Emocionalne inteligencije (EQ)* pokazali su bitna odstupanja od očekivanih odgovora. U nastavku se daju odgovori roditelja na nekoliko pitanja.

Skrivate li ozbiljne probleme od svoje djece?

Velik broj roditelja (44%) iz našeg programa misli da treba skrivati ozbiljne probleme od svoje djece. Na taj način roditelji baš i ne pomažu djeci. Sagledavanje realnih situacija iz života, njihova objašnjenja i njihovo rješavanje omogućuje djeci da uče prema modelu kako se ponašati i izgraditi strategiju za rješavanje problemske situacije. Takav pristup čini djecu puno otpornijom, samopouzdanijom i spremnijom za različite životne situacije.

Gleda li vaše dijete televiziju više od 12 sati tjedno?

Nažalost više od 50% roditelja na ovo pitanje odgovorilo je potvrdno. Međutim, gledanje televizije pasivna je aktivnost i u vrlo maloj mjeri razvija nekakve vještine. Usto djeca imaju mogućnost gledati filmove s puno nasilja, a sama vrlo teško izlaze na kraj s bijesom.

Primjenjujete li dosljedne mjere discipline?

35 % roditelja izjavljuje da ne primjenjuje jasne i dosljedne mjere discipline, makar su svjesni toga da to nije dobro. Višegodišnje iskustvo u provođenju psihosocijalnih programa ukazuje na činjenicu da je pozitivno i dosljedno discipliniranje konstantan problem kako za velik broj roditelja, tako za velik broj učitelja. Ove vještine zahtijevaju dosta vježbe i visok stupanj svijesti o dugoročnim posljedicama nečiste komunikacije, nejasnih očekivanja i nedosljednih postupaka na ponašanje djece i obiteljsku dinamiku. Kako autoritativan odgoj podrazumijeva spoj iskazivanja roditeljske ljubavi i dosljedne discipline, velik je zadatak osvijestiti roditelje da roditeljska ljubav ne isključuje dosljedno discipliniranje.

Uskaćete li kad vaše dijete ima teškoća u rješavanju problema?

Gotovo svi roditelji iz programa (96%), redovito pomažu, uskaču, a nerijetko i rješavaju probleme svoje djece. Na taj način roditelji možda djeci i pomognu da riješe trenutni problem, ali ih dugoročno ne "opremaju" za život. Djecu bi trebalo naučiti kako da sama rješavaju svoje probleme, jer im to omogućava stjecanje samopouzdanja i učenje važnih životnih vještina.

Održavate li redovito obiteljske sastanke?

Obiteljske sastanke prakticira oko 50% roditelja iz programa. Roditelji koji nemaju naviku okupljanja obitelji na zajedničkim sastancima propuštaju priliku naučiti djecu kako se rješavaju problemi i načinu funkcioniranja u skupini.

Popuštate li djetetu glede radnih navika i organiziranja vremena?

Koliko god znaju da to nije dobro, ipak 69% naših roditelja popusti i nisu dosljedni u nastojanju da djeca steknu radne navike i da znaju organizirati svoje vrijeme.

Zahtijevate li od svog djeteta da pravilno jede i da se dovoljno kreće?

Iako korisnost pravilne prehrane i fizičkih aktivnosti nije upitna ni za jednog roditelja, ipak 33% njih ne postavlja zahtjeve prema djetetu u tom smjeru.

Poštujete li privatnost svog djeteta čak i kad mislite da čini nešto što bi moglo biti štetno za njega i za druge?

Oko 40% roditelja odgovara potvrdno. Međutim, dijete mora znati da njegova privatnost ima granice i da situacije koje ugrožavaju njega ili njegovu okolinu izlaze iz sfere privatnosti, te da je odgovorno za sigurnost i dobrobit svog djeteta.

Ostavljate li dijete na miru, ako ne želi razgovarati o nečemu što ga ljuti ili uznemiruje?

Većina (63%) roditelja misli da u takvim situacijama treba pustiti dijete na miru. Takvo ponašanje je u pravilu u redu, ukoliko roditelj djetetu da do znanja da je zapazio djetetovu ljutnju/uznemirenost i da očekuje da o mogućem problemu porazgovara kada dijete bude spremno. Problem nastaje ukoliko roditelj očekuje da dijete samoinicijativno iskaže želju za razgovorom o problemu ili situaciji koja ga uznemiruje/plaši. U takvoj situaciji kompetentan roditelj nalazi način kako pristupiti djetetu da sazna što ga muči, te mu pruži podršku u rješavanju uznemirujuće situacije.

Naša dosadašnja iskustva u radu s djecom i roditeljima ukazuju da roditelji u pravilu ne potiču dijete na razgovor pa takav odnos s djetetom može generirati veće i teže probleme.

Dobivene odgovore od strane roditelja koristili smo u radu s roditeljima na radionicama, u savjetovalištu i u radu s djecom, a koristit ćemo ih i u planiranju budućih programa Udruge.

Odabrani pokazatelji iz evaluacije programa

Već pri samoj izradi programa vrlo ozbiljno planiramo evaluaciju programa.

Ovom prilikom donosimo samo dio informacija iz procesne evaluacije koja uključuje pokazatelje dobivene na kraju svake radionice, kako s djecom, tako i s roditeljima. Važnima smatramo i informacije koje iskazujemo iz zbirne evaluacije učinaka na korisnike u programu.

U evaluaciji sudjeluju djeca, roditelji i učitelji djece u programu, kao i voditelji programa.

Roditelji o programu

Ukratko možemo reći da su roditelji vrlo dobro prihvatili radionice, da su visokim ocjenama ocijenili dobit od radionica i da je u odnosu na prošle godine na radionice dolazio puno veći broj roditelja. Zamolili smo roditelje da navedu sadržaje o kojima bi željeli znati više. Jako je velik broj tema o kojima bi roditelji htjeli više čuti. Navest ćemo teme za koje je veći broj roditelja pokazao zanimanje:

- Kako pomoći djetetu da odredi dobro-loše u odnosu s prijateljima;
- Kako pomoći djetetu da ima više povjerenja u sebe;
- Kako se približiti djetetu da zna da mi može sve reći;
- Odnos medija prema djeci;
- Kako pomoći djeci s problemima u učenju;
- Kako s djetetom kad se dogodi smrtni slučaj u obitelji;
- Pomoći u boljoj komunikaciji s djecom;

- Što s ljutnjom;
- Agresivnost i kako ju spriječiti;
- Kako pomoći učiteljima da shvate probleme djece s ADHD-om i kako pomoći roditeljima;
- Kako poučiti dijete da zna kako postupiti kad ga sredina maltretira; i
- Pomoć u nadolazećem pubertetu.

Ovo je samo dio tema koje su roditelji naveli, a željeli bi o njima čuti više. Sve navedene teme zapravo su vrlo životne i vrlo prisutne u životima obitelji.

Neke od navedenih tema obradili smo na radionicama s roditeljima, međutim kako smo imali na raspolaganju samo četiri radionice, teško je bilo zadovoljiti sve njihove potrebe. O tome najbolje svjedoči izjava jedne mame koja nam je uputila sljedeću poruku: „Program bi trebalo uvesti u redovnu nastavu u sve razrede”.

Nije toliko bitno hoće li se ovi sadržaji naći u redovnoj nastavi ili će ih roditelji i djeca dobiti kroz neke druge oblike rada s njima, ali je sigurno da su ti i drugi sadržaji od vrlo velike važnosti za roditelje i da bi bilo korisno kad bi ih upoznali. Osim toga, čitamo li pažljivo teme koje roditelji predlažu, onda možemo prepoznati i specifične probleme koje roditelji imaju s djecom, kao problemi djece s ADHD-om, agresivne djece, djece s problemima učenja, hiperaktivne djece i sl. Roditelji čija djeca imaju takve probleme trebaju individualnu pomoć, kako bi mogli pomoći svom djetetu i kako bi se mogli osjećati kompetentnima u svojoj ulozi.

Učitelji o ponašanju djece

U pripremi za praćenje i evaluaciju programa izrađen je *Upitnik ponašanja učenika* namijenjen učiteljima djece u programu. Upitnik sadrži 20 različitih tvrdnji-ponašanja koja mogu biti prisutna kod učenika. Ponašanja djece učitelji su ocijenili na početku i na kraju programa. Odgovarali su označavanjem odgovora na skali (1 = nikada se tako ne ponaša; 2 = ponekad se tako ponaša; 3 = često se tako ponaša; 4 = gotovo uvijek se tako ponaša).

Tablica 1. Procjena ponašanja djece na početku i na kraju programa

Tvrdnje	Prosječna ocjena na početku programa	Prosječna ocjena na kraju programa	Rang na početku programa	Rang na kraju programa
Započinje tuču	2,43	2,08	16	14
Sudjeluje u tučnjavi	2,76	2,15	8	13
Naređuje drugoj djeci	2,87	2,36	4	3
Svađa se i viče na druge	2,83	2,30	6	5
Prkosi odraslima	2,75	2,34	9,5	4
Ne prihvaća vlastitu odgovornost	2,72	2,28	11	8

Okrivljuje druge za vlastite pogreške	2,58	2,29	15	7
Ne zna slušati druge	2,63	2,88	14	1
Psuje i govori prostote	2,65	2,05	13	16
Ruga se drugoj djeci	2,78	2,43	7	2
Nerado pomaže drugima	2,21	2,06	17	15
Namjerno čini ono što ometa druge	2,04	1,99	18	18
Lako se uzruja i osjetljiv je na postupke drugih	2,99	2,17	2	11
Ne može kontrolirati svoje emocije	3,14	2,20	1	6
Ima nisko mišljenje o sebi	2,71	2,01	12	17
Povučen/a je	2,92	2,22	3	10
Srami se	2,85	2,16	5	12
Nesiguran/na je u sebe	2,75	2,24	9,5	9,5

Zanimalo nas je kako učitelji procjenjuju ponašanja djece na kraju u odnosu na početak programa. Kao što vidimo, na kraju programa učitelji su prisutnost svih ponašanja kod djece, osim jednog, ocijenili nižim ocjenama u odnosu na početak programa. Ponašanje “Ne zna slušati druge” na kraju programa ima višu prosječnu ocjenu u odnosu na početak programa (sa 2,50 na 2,88). S 14. mjesta u rangu na početku programa ovo ponašanje na kraju programa po svojoj prisutnosti kod djece našlo se na prvom mjestu. Kako ovo objasniti? S obzirom na velik broj djece uglavnom smo radili u skupinama. Da bi mogla izvesti aktivnost, djeca su se međusobno morala slušati s namjerom da se čuju. To su nove situacije u kojima su učitelji promatrali djecu iz čega možda proizlazi razlika u procjeni ovog ponašanja kod djece od strane učitelja (možda iz razlika u poimanju “slušanja” na početku i na kraju programa).

Najveći pomak na bolje učitelji procjenjuju u ponašanjima koja su u vezi sa slikom o sebi kao, primjerice, “povučen/a je”, “srami se”, “ima nisko mišljenje o sebi” te “nesiguran/na je u sebe”. Ovo samo potvrđuje naša dosadašnja iskustva s djecom na programima ove vrste. To je i potvrda toga da djeci, koja imaju problema ove vrste, pomaže rad u skupini. U skupnom radu djecu potičemo na aktivnost, nudimo im prilike i situacije u kojima mogu izraziti svoje mišljenje, u kojima su dobri, u kojima dobivaju pozitivne poruke o sebi, a sve to im omogućava doživljaj zadovoljstva samim sobom. Vidne pomake nabolje učitelji primjećuju u “kontroliranih emocija kod djece”. Jako puno smo u radionicama radili na prepoznavanju, imenovanju i izražavanju emocija. Jednako bi se moglo reći i za ponašanje: “lako se uzruja i osjetljiv je na postupke drugih”.

Djeca o programu

Da bismo saznali što djeca misle o programu, primijenili smo skalu s većim brojem tvrdnja (1 = potpuno netočno; 2 = uglavnom netočno; 3 = uglavnom točno; 4 = potpuno točno).

U čemu sam i koliko napredovao u radionici?

Tablica 2. Odgovori djece o napredovanju u radionici

Tvrdnje	Prosječna ocjena
Sad više znam u čemu sam dobar/a	3,55
Lakše i bez straha izražavam svoje osjećaje	3,60
Bolje razumijem svoje ponašanje	3,55
Sada znam što činiti sa svojom ljutnjom	3,45
Znam kako mogu nenasilno riješiti sukob	3,59
Naučio sam kako reći svoje mišljenje	3,46
Naučio sam bolje slušati	3,65
Znam bolje razgovarati	3,52
Sada bolje razumijem različitosti drugih	3,51

Na svim lokacijama djeca procjenjuju napredak u svim ponašanjima. Zanimljivo je da djeca procjenjuju da su najviše naučila slušati, dok njihovi učitelji ne misle tako.

I djeca, kao i učitelji, procjenjuju najviši pomak na području emocija: "lakše i bez straha izražavam svoje osjećaje". Djeca su uistinu mogla govoriti o svojim emocijama slobodno i bez straha da će ih netko prosuđivati, zamjeriti im ili ocjenjivati ih. To je za njih bila novina, a djeca su tu slobodu znala korisno upotrijebiti.

U dijelu evaluacije djeca su slobodno mogla govoriti o tome: što im se od onoga što smo radili na radionicama najviše svidjelo (koje radionice, koje aktivnosti), što ih je smetalo na radionicama, što im je općenito bilo dobro na radionicama, što su dobili, a što su dali na radionici.

Većinu djece na radionicama smeta svađa i galama, jer ne mogu, kako oni kažu, čuti zadatak: "smeta me kad nisam sjedio s nekim s kim sam želio sjediti", "smeta me kad nas razmještaju sjediti s curama".....

Najviše im se sviđao rad u skupinama, zabava i igra.

Što sam dobio na radionici?

Znanje o sebi i drugima, ljubav je prekrasan osjećaj, naučio sam da mogu na miran način riješiti sukobe, poštovanje, iskrenost, pažnju, pomoć, poruku „čuvaj svoje prijatelje”, poruku od svoje „simpe”, naučio sam se veseliti, poruku da sam zabavan, dobio sam novu prijateljicu.

Što sam dao na radionici?

Poštovanje, razumijevanje, dobrotu, ljubav, pažnju, iskrenost, strpljivost, svoje mišljenje, smijeh, upornost i veselje – to su odgovori djece. Ne možemo, a da ne navedemo samo dvije poruke koje su na kraju voditeljima uputila djeca iz programa:

„Dobri ste i imate od mene punu potporu.”

„Hvala vam što ste imali strpljenja s nama.”

Na kraju programskog ciklusa ocjenjujemo vidljiv, pozitivan utjecaj programa na korisnike programa. Dobrom strukturiranošću programa, stalnom procjenom potreba i velikom stručnošću izvoditelja, u vrlo kratko vrijeme postignuti su vrlo dobri rezultati. Važno je naglasiti velik angažman učitelja koji su na volonterskoj osnovi sudjelovali u implementaciji programa, te ostalih djelatnika škola koji su bili uključeni u praćenje i pružanje podrške, što samo ukazuje na činjenicu da škole, u kojima se provodi program, postaju sve osjetljivije za dječje potrebe i sve usredotočenije na zadovoljavanje tih potreba.

Voditeljica programa:
mr. sc. Živana Miharija

Prikazi dokumenata

Reviews of Documents

Übersicht von Dokumenten

DIJETE I DRUŠTVO

Preporuka Rec(2006)19 Odbora ministara državama članicama Vijeća Europe o politici podrške pozitivnom roditeljstvu: Poticaj i prilog stvaranju novih standarda roditeljstva i podrške roditeljstvu (prikaz)

U nastojanju da u europskim državama štiti i promiče ljudska prava te izgradi pristup socijalnoj koheziji zasnovan na pravima, Vijeće Europe postavlja standarde putem preporuka i rezolucija, razvija i nadzire politike, podiže razinu javne svijesti te potiče i provodi obrazovne aktivnosti.

Jedno od područja na koje su usmjerene ovakve aktivnosti Vijeća Europe je i područje roditeljstva. Dok su značaj i zahtjevnost suvremenog roditeljstva prepoznati u nizu dokumenata s kraja prošlog i početka ovog stoljeća, kvaliteta roditeljstva i kvaliteta društvene podrške roditeljima potvrđuju se kao predmet javne politike upravo u najnovijim dokumentima Vijeća Europe koji će ovdje biti prikazani. To su Preporuka Rec (2006) 19 Odbora ministara zemljama članicama o politici podrške pozitivnom roditeljstvu koju je usvojio Odbor ministara 13. prosinca 2006. godine, te popratni dokumenti pod nazivom 'Ključne poruke za roditelje: zajedničko odrastanje' i 'Smjernice za stručnjake'.

Podloga za izradu ovih dokumenata objedinjena je u izvješću pod nazivom "Roditeljstvo u suvremenoj Europi: pozitivni pristup" (Daly, 2007). Ono je nastalo u okviru Odbora stručnjaka za djecu i obitelji koji djeluje pod okriljem Europskog odbora za socijalnu koheziju, posebice unutar Radne skupine za roditeljske vještine, posebno za sprječavanje nasilja nad djecom te Radne skupine za roditeljstvo u situacijama socijalne isključenosti. Polazište u njihovom radu uvijek je bila *Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta*, a preispitivale su se njezine implikacije za roditeljstvo i podršku roditeljstvu. Svrha ovih napora bila je podržati roditelje u nošenju s izazovima roditeljstva u današnjoj Europi te primjena prava djeteta u obitelji.

Preporuka Rec(2006)19 Odbora ministara državama članicama Vijeća Europe o politici podrške pozitivnom roditeljstvu poručuje da je roditeljima nužno osigurati resurse i uvjete, podršku, usvajanje vrednota, učenje vještina te da je to ustvari pravo djeteta.

Vlade država članica pozivaju se da „priznaju temeljnu narav obitelji i roditeljske uloge i osiguraju uvjete nužne za pozitivno roditeljstvo u najboljem interesu djeteta”.

Prilog Preporuci Rec(2006)19 donosi određenje pojma pozitivnog roditeljstva. Prema njemu, "pozitivno roditeljstvo" znači roditeljsko ponašanje koje se temelji na najboljem interesu djeteta, a njeguje, osnažuje, nenasilno je i pruža uvažavanje i usmjeravanje koje uključuje postavljanje granica kako bi se omogućio potpun razvoj

djeteta. Za označavanje roditeljstva koje najviše pridonosi ostvarenju ciljeva djetetove dobrobiti i potpunog ostvarenja razvojnog potencijala, u domaćoj literaturi koristimo različite nazive kao što su: odgovorno roditeljstvo, kompetentno roditeljstvo, poticajno roditeljstvo, uspješno roditeljstvo i drugi. Nazivom "pozitivno roditeljstvo" nastoje se istaći pozitivni odgojni ciljevi (razvoj potencijala naspram prevenciji problema), pozitivni odgojni postupci te stvaranje pozitivnog odnosa djeteta i roditelja i uopće pozitivnog obiteljskog ozračja.

Preporuka Rec (2006) 19 nadalje poziva vlade država članica da poduzmu sve potrebne zakonske, administrativne, financijske i druge mjere koje su u skladu s predloženim načelima pružanja podrške roditeljstvu. Vlade bi trebale organizirati svoje politike i programe pozitivnog roditeljstva s namjerom postizanja sljedeće tri vrste ciljeva:

- (1) stvaranja uvjeta za pozitivno roditeljstvo, osiguravanjem da svi oni koji podižu djecu imaju pristup primjerenj razini i različitim vrstama potrebnih resursa te da je društvo naklonjeno potrebama djece i roditelja;
- (2) uklanjanja prepreka pozitivnom roditeljstvu, bilo kojeg porijekla;
- (3) promicanja pozitivnog roditeljstva razvijanjem svijesti o njegovoj vrijednosti i važnosti te zauzimanjem proaktivnog pristupa u promicanju svijesti o pitanjima roditeljstva te normalizaciji sudjelovanja u roditeljskim programima.

Krajnji cilj je poboljšati kvalitetu života djece, njihovih roditelja i društva u cjelini.

Također je nužno nadopuniti opće politike ciljanijim pristupom. Prepoznaje se da je roditeljstvo u određenim situacijama i određenim razdobljima života po svojoj naravi zadaća s više izazova te se tako preporučuje posebno brinuti o potrebama sljedećih skupina: roditelja prvog djeteta, maloljetnih roditelja, roditelja djeteta s teškoćama u razvoju ili roditelja s invaliditetom te obitelji koje žive u teškim socioekonomskim okolnostima. Posebna pozornost posvećena je roditeljima i djeci u situacijama socijalne isključenosti ili onih koji su u opasnosti od socijalne isključenosti. Budući da roditeljstvo u takvim uvjetima može biti posebno teško, od tijela javne vlasti traži se da osiguraju pristup pravima djeci i obiteljima koje se nalaze u toj situaciji.

Preporuka je nadalje usklađena sa suvremenim znanstvenim spoznajama o djelotvornosti programa podrške roditeljstvu koje pokazuju da odlučujući utjecaj na uključivanje roditelja nema samo to što im se nudi, nego i način na koji se to čini. Politike promicanja i poticanja pozitivnog roditeljstva će imati najbolji učinak ako se temelje na dijalogu s roditeljima i njihovom dobrovoljnom uključivanju i sudjelovanju kako bi se postiglo stvarno partnerstvo.

Temeljna načela, kojima bi se trebali rukovoditi programi za podršku roditeljima, su (1) podjednaka usmjerenost na snage, činitelje zaštite, kao i na činitelje rizika te (2) odnošenje prema roditeljima i djeci koji traže pomoć kao prema aktivnim sudionicima, osobama koje se nose sa svojim životnim okolnostima, koje su "stručnjaci po iskustvu" i nositelji socijalnih prava. Drugim riječima, u podlozi ovakve podrške roditeljstvu nije model nedostataka, već model osnaživanja.

Kao dodatak Preporuci, izdana su još dva dokumenta: Ključne poruke za roditelje i Smjernice za stručnjake.

Ključne poruke za roditelje: zajedničko odrastanje namijenjene su roditeljima širom Europe kao pomoć u razumijevanju njihovih odgovornosti kao roditelja 21. stoljeća. Temeljna je ideja, koja se odražava i u nazivu dokumenta, da je roditeljstvo dinamičan proces uzajamnog učenja temeljenog na dijalogu roditelja i djeteta. Ključne poruke za roditelje oslovljavaju suvremeno viđenje djeteta i roditeljske uloge, prava

djeteta i roditelja, viziju roditeljstva u najboljem interesu djeteta, a donose i razloge i smjernice za nenasilan odgoj. Traženje pomoći u ispunjavanju roditeljskih zadaća prepoznaju kao znak odgovornosti, a ne slabosti.

Smjernice za stručnjake namijenjene su širokom krugu stručnjaka koji rade s djecom i obiteljima ili s odraslima koji imaju roditeljsku odgovornost prema djeci mlađoj od 18 godina. Njihova svrha je pomoći stručnjacima razumjeti kako najbolje pružiti podršku pozitivnom roditeljstvu. Ovaj dokument sastoji se od dva dijela. U prvom dijelu stručnjacima se također prenose ključne poruke za roditelje koje se odnose na potrebe djece i roditeljske odgovornosti. Ističe se potreba usredotočenosti na dijete kao subjekt prava, objašnjavaju se roditeljske odgovornosti i sposobnosti, opisuju izvori podrške za roditeljstvo iz međuljudskih odnosa u obitelji te iz proširene obitelji i neformalnih sustava podrške. U drugom dijelu prikazana su temeljna načela u radu stručnjaka s djecom i obiteljima koja se odnose na olakšavanje pristupa uslugama, preporučeno izvođenje roditeljskih programa, pružanje informacija o pozitivnom roditeljstvu i pojednostavljivanje njegova poimanja te na stručna znanja i odgovornosti stručnjaka.

Ovaj dokument, kao i sama Preporuka, otvaraju pitanja obrazovanja i stručne podrške stručnjaka koji pružaju podršku djeci i roditeljima. Naime, sasvim je sigurno da je pružanje podrške obiteljima u skladu s opisanim načelima zahtjevna zadaća u kojoj su uspješniji dovoljno obrazovani stručnjaci koji i sami dobivaju primjerenu stručnu podršku.

Zaključno se može istaći da opisani dokumenti Vijeća Europe predstavljaju značajni poticaj i prilog stvaranju novih standarda roditeljstva i podrške roditeljstvu u Europi.

Doc. dr. sc. Nina Pećnik

DIJETE I DRUŠTVO

Preporuka Rec(2006)19 Odbora ministara državama članicama o politici podrške pozitivnom roditeljstvu

(Usvojio Odbor ministara, 13. prosinca 2006, na 983. zasjedanju zamjenika ministara)

Odbor ministara, temeljem odredbi Članka 15.b Statuta Vijeća Europe,
Uzimajući u obzir da je cilj Vijeća Europe postići veće jedinstvo država članica,
među ostalim, promičući usvajanje zajedničkih pravila;

Uzimajući u obzir rad Vijeća Europe na području djece i obitelji te općenito
ponovno potvrđujući sljedeće pravne instrumente:

- Konvenciju o ljudskim pravima i temeljnim slobodama (ETS No. 5), koja štiti prava sviju, uključujući djecu;
- Europsku socijalnu povelju (ETS No. 35) i Revidiranu europsku socijalnu povelju (ETS No. 163), koje navode da "obitelj kao temeljna društvena jedinica ima pravo na odgovarajuću društvenu, pravnu i ekonomsku zaštitu kako bi osigurala svoj potpun razvoj" (Članak 16);
- Europsku konvenciju o ostvarivanju dječjih prava (ETS No. 160);
- Konvenciju o kontaktima s djecom (ETS No. 192);
- Preporuke Odbora ministara državama članicama: R(84) 4 o roditeljskim odgovornostima; R(85) 4 o obiteljskom nasilju; R(87) 6 o udomiteljima; R(94) 14 o koherentnim i integriranim obiteljskim politikama; R(96) 5 o usklađivanju obiteljskog i poslovnog života; R (97) 4 o osiguravanju i promicanju zdravlja jednoroditeljskih obitelji; R(98) 8 o sudjelovanju djece u obiteljskom i društvenom životu; Rec(2005)5 o pravima djece koja žive u domovima za djecu i Rec(2006)5 o Akcijskom planu Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006-2015;

Imajući u vidu Revidiranu društvenu strategiju za društvenu koheziju prema kojoj su obitelji mjesto gdje se društvena kohezija prvo doživljava i uči, i da strategija društvene kohezije, u potpunosti poštujući autonomiju privatne sfere i civilnog društva, mora nastojati pružati potporu obiteljima;

Pozivajući se na Preporuke Parlamentarne skupštine 751 (1975) o položaju i odgovornosti roditelja u suvremenoj obitelji i potpori koju im pruža društvo; 1074 (1988) o obiteljskoj politici; 1121 (1990) o pravima djece; 1443 (2000) o međunarodnom usvajanju: poštujući prava djece; 1501 (2001) o odgovornostima roditelja i nastavnika u obrazovanju djece; 1551 (2002) o izgradnji društva 21. stoljeća za i s djecom: nastavak Europske strategije za djecu (Preporuka 1286 /1996/); 1639 (2003) o obiteljskoj medijaciji i ravnopravnosti spolova; 1666 (2004) o zabrani tjelesnog kažnjavanja djece

široj Europi; 1698 (2005) o pravima djece u institucijama: nastavak Preporuke 1601 (2003) Parlamentarne skupštine;

Naglašavajući važnost *Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta*, čije su članice sve države članice Vijeća Europe, i čija temeljna načela bi uvijek trebala biti u osnovi podizanja djece;

Pozivajući se na Treći sastanak visoke razine šefova država i vlada Vijeća Europe (Varšava, Poljska, svibanj 2005.) i tada preuzetu obvezu o potpunom poštivanju obveza utvrđenih *Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravima djeteta*, o uspješnom promicanju prava djece te poduzimanju radnji za iskorjenjivanje svih oblika nasilja nad djecom te poštivanju proizlazećeg programa "Izgradnja Europe za djecu i s djecom", službeno usvojenog u Monaku, 4. i 5. travnja 2006.;

Uzimajući u obzir Završno priopćenje i Političku deklaraciju europskih ministara nadležnih za pitanja obitelji donesene na 28. sjednici (Lisabon, Portugal, 16.-17. svibanj 2006), osobito:

- uzimajući u obzir da bi roditeljstvo, iako povezano s obiteljskom privatnošću, trebalo biti određeno kao domena javnog interesa te da bi trebale biti usvojene potrebne mjere kako bi se pružila podrška roditeljstvu i stvorili uvjeti potrebni za pozitivno roditeljstvo;

- imajući u vidu njihove obveze da promiču i provode zajedničku europsku politiku na području obitelji i prava djeteta u okviru djelovanja Vijeća Europe;

Prihvaćajući da je dijete osoba koja ima svoja prava, uključujući pravo da bude zaštićeno, da sudjeluje, da izražava svoja mišljenja, da ga slušaju i na njega obraćaju pozornost;

Podsjećajući da tijela javne vlasti imaju ključnu ulogu u davanju potpore obiteljima općenito, a pogotovo roditeljima, što je izraženo u tri temeljna elementa obiteljske politike: javni transferi i oporezivanje, mjere za usklađivanje obiteljskog i poslovnog života, predškolske ustanove i ostale službe;

Vodeći računa o tome da je obitelj osnovna jedinica društva i da roditeljstvo ima ključnu ulogu u društvu i njegovoj budućnosti;

Svjestan mnogobrojnih promjena i izazova s kojima se suočavaju obitelji u današnje vrijeme, a koje zahtijevaju da se roditeljstvu prida veća važnost i pruži podrška, s obzirom da je takva podrška nužna za djecu, roditelje i društvo u cijelosti;

Uzimajući u obzir da sve razine društva imaju ulogu u pružanju potpore djeci, roditeljima i obiteljima;

Imajući u vidu da tijela javne vlasti, zajedno s ekonomskim i društvenim sektorima te civilnim društvom, mogu, pružajući potporu roditeljstvu, pomoći u borbi za zdraviju i uspješniju budućnost društva, te poboljšanje kvalitete obiteljskog života;

Uočavajući potrebu za međusektorskim i koordiniranim pristupom;

Želeći promicati pozitivno roditeljstvo kao ključni dio potpore koja se pruža roditeljstvu te kao sredstvo osiguranja poštivanja i ostvarivanja prava djece,

Daje preporuku vladama država članica da:

- priznaju temeljnu narav obitelji i roditeljske uloge i osiguraju uvjete nužne za pozitivno roditeljstvo u najboljem interesu djeteta;
- poduzmu sve potrebne zakonske, administrativne, financijske i druge mjere koje su u skladu s načelima navedenim u prilogu ovoj preporuci.

Prilog Preporuci Rec(2006)19

1. Definicije pojmova

Za potrebe ove preporuke:

“Roditelji”: znači osobe s roditeljskim ovlastima ili odgovornostima;

“Roditeljstvo”: znači sve uloge koje imaju roditelji kako bi se brinuli za djecu i odgajali ih. Roditeljstvo je usredotočeno na interakciju između roditelja i djece i podrazumijeva prava i obveze za razvoj i samoispunjenje djeteta;

“Pozitivno roditeljstvo”: znači roditeljsko ponašanje koje se temelji na najboljem interesu djeteta, a njeguje, osnažuje, nenasilno je i pruža uvažavanje i usmjeravanje koje uključuje postavljanje granica kako bi se omogućio potpun razvoj djeteta.

2. Temeljna načela politika i mjera

Politike i mjere na području pružanja potpore roditeljstvu bi trebale:

- i. usvojiti pristup koji se zasniva na pravima: to znači odnos prema djeci i roditeljima kao nositeljima prava i obveza;
- ii. zasnivati se na dobrovoljnom izboru pojedinaca na koje se odnose, osim kada tijela javne vlasti moraju intervenirati kako bi zaštitila dijete;
- iii. priznati da roditelji imaju osnovnu odgovornost za svoje dijete, koja se temelji na najboljem interesu djeteta;
- iv. smatrati roditelje i djecu partnerima koji dijele, prema potrebi, definiranje i provedbu mjera koje se na njih odnose;
- v. temeljiti se na jednakom sudjelovanju roditelja i poštovanju njihove komplementarnosti;
- vi. jamčiti djeci jednake mogućnosti, bez obzira na njihov spol, položaj, sposobnosti ili obiteljsku situaciju;
- vii. uzeti u obzir važnost zadovoljavajućeg životnog standarda kako bi se uključilo u pozitivno roditeljstvo;
- viii. temeljiti se na jasno izraženom načelu pozitivnog roditeljstva;
- ix. obuhvatiti roditelje i ključne sudionike koji imaju odgovornost za skrb za djecu, zdravstvene, obrazovne i društvene odgovornosti prema djetetu te koji bi također trebali poštovati načela pozitivnog roditeljstva;
- x. uzeti u obzir različite vrste roditeljstva i roditeljskih situacija kroz usvajanje pluralističkog pristupa;
- xi. usvojiti pozitivan pristup prema roditeljskom potencijalu, pogotovo kroz stavljanje prioriteta na poticaje;
- xii. biti dugoročne kako bi jamčile stabilnost i kontinuitet politika;
- xiii. osigurati da se broj općih načelnih pravila na nacionalnoj ili saveznoj razini svede na najmanju moguću mjeru kako bi se promovirali jednaki standardi na

lokalnoj razini i kako bi se stvorila lokalna mreža koja osigurava mjere potpore roditeljstvu;

- xiv. osigurati suradnju ministarstava, potičući i koordinirajući akcije u ovom području različitih ministarstava, odjela i agencija kako bi se provela koherentna i sveobuhvatna politika;
- xv. biti usklađene na međunarodnoj razini, kroz omogućavanje razmjena znanja, iskustava i dobrih primjera iz prakse u primjeni smjernica o pozitivnom roditeljstvu.

3. Ciljevi

Vlade bi trebale organizirati svoje politike i programe pozitivnog roditeljstva s namjerom postizanja sljedeće tri vrste ciljeva:

- i. stvaranja uvjeta za pozitivno roditeljstvo, osiguravanjem da svi oni koji podižu djecu imaju pristup primjerenom razini i različitim vrstama sredstava (materijalnih, psiholoških, društvenih i kulturnih) te da su šira društvena stajališta i prevladavajući životni obrasci spremni uvažiti potrebe obitelji s djecom te potrebe roditelja;
- ii. uklanjanja prepreka pozitivnom roditeljstvu, bilo kojeg porijekla. Politika zapošljavanja bi posebice trebala omogućiti usklađivanje obiteljskog i poslovnog života;
- iii. promicanja pozitivnog roditeljstva razvijanjem svijesti o njemu i poduzimanjem svih mjera potrebnih za njegovo ostvarivanje. Kako bi imala djelotvorne politike za potporu roditeljstvu, tijela javne vlasti bi trebala promicati inicijative koje imaju za cilj podizanje svijesti ljudi o vrijednosti i važnosti pozitivnog roditeljstva. Vlade bi trebale zauzeti proaktivni pristup u promicanju svijesti o pitanjima roditeljstva te normalizaciji sudjelovanja u roditeljskim programima. Informacije bi trebale prikazivati različite slike roditeljstva kako bi se spriječilo stigmatiziranje različitosti. Cilj politike i mjera bi trebao biti skladan razvoj (u svim dimenzijama) i primjereno postupanje s djecom, vodeći računa o njihovim temeljnim pravima i dostojanstvu. Mjere bi se prvenstveno trebale poduzimati kako bi se spriječilo svako zanemarivanje, zlostavljanje te tjelesno ili psihičko nasilje prema djeci (uključujući ponižavanje, vrijeđanje i tjelesno kažnjavanje).

Također je nužno provoditi i nadalje razvijati prikladnu politiku kako bi došlo do promjene društvenih stajališta i obrazaca, a s ciljem što boljeg prilagođavanja potrebama djece, roditelja i obitelji te pogotovo kako bi se promicala radna okružja i službe koje su naklonjene obiteljima.

4. Ugrađivanje prava djece u javne politike

Javne politike potpore roditeljstvu bi trebale sadržavati pitanja vezana uz djecu, priznavajući potrebe i interese sve djece i uvažavajući njihove raznolike potrebe ovisno o njihovoj dobi, mogućnostima i stupnju zrelosti. S tim ciljem bi svi, bez obzira na kontekst, trebali poštovati načela utvrđena *Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravima djeteta*, koja bi osobito trebala usmjeravati aktivnosti svih tijela, privatnih i javnih, koja djeluju na ovom području, pogotovo s obzirom na sljedeća prava i opća načela:

- i. pravo na nediskriminaciju;
- ii. najbolji interes djece trebao bi biti glavni cilj;
- iii. pravo djeteta na život i razvoj;
- iv. pravo djeteta na sudjelovanje, izražavanje svog mišljenja, da ga saslušaju i

- na njega obrate pozornost, na primanje informacija i pridruživanje udrugama i ostalim organizacijama;
- v. pravo na zaštitu i brigu.

U tu svrhu važno je da dijete odrasta u povoljnom obiteljskom okruženju i u pozitivnoj atmosferi.

5. Uvažavanje roditeljskih odgovornosti, prava i obveza

U najboljem je interesu djeteta da se pravima roditelja, kao što je pravo na primjerenu potporu od strane tijela javne vlasti u ispunjavanju roditeljskih funkcija, također prida važnost. Jednaka i zajednička odgovornost roditelja za njihovu djecu najbolji je doprinos skladnom razvoju osobnosti djeteta.

Posebnu pozornost trebalo bi pridati važnoj ulozi očeva u brizi za i odgoju djece, uzimajući u obzir načelo ravnopravnosti spolova, utjecaj usklađivanja obiteljskog i poslovnog života na obitelji i raspad obitelji, što često ima za posljedicu odvojen život očeva i njihove djece.

6. Temeljne sastavnice politika i mjera

Politike promicanja i poticanja pozitivnog roditeljstva će imati najbolji učinak ako se temelje na savjetovanju i dijalogu s roditeljima i njihovom dobrovoljnom uključivanju i sudjelovanju kako bi se postiglo stvarno partnerstvo. Uz temeljne elemente iz točaka 4. i 5. ove preporuke, ključne sastavnice uključuju sljedeće:

6.1. Podrška roditeljima

- i. uz mjere koje predlažu tijela javne vlasti kako bi omogućila i poboljšala potporu roditeljima, potrebno je uvažiti i poticati mjere ostalih organizacija (kao što su lokalna tijela, tijela socijalne zaštite i udruge);
- ii. politike moraju biti usmjerene prema omogućavanju potpore roditeljima na sljedeće tri razine:
 - neformalnoj: stvaranje i jačanje postojećih društvenih veza te poticanje novih veza među roditeljima i njihovim obiteljima, susjedima i prijateljima;
 - poluformalnoj: jačanje roditeljskih i dječjih udruga, nevladinih organizacija te aktiviranje skupina samopomoći te ostalih skupina i službi u zajednici;
 - formalnoj: omogućavanje pristupa javnim službama.

6.2. Promicanje obrazovanja o pravima djece i pozitivnom roditeljstvu

- i. trebalo bi poticati podizanje svijesti roditelja o naravi njihove uloge (i kako se ona mijenja), pravima djece, odgovornostima i obvezama koje proizlaze iz ovih i njihovih prava;
- ii. vlade bi trebale omogućiti da sveobuhvatne smjernice i specifični programi pomažu roditeljima u suočavanju sa životnim situacijama i izazovima, rješavanju sukoba, svladavanju ljutnje kroz nenasilne pristupe i medijacijske tehnike;
- iii. trebalo bi promicati preventivne programe koji se tiču različitih oblika zlostavljanja djece i podizati svijest roditelja o ovom ozbiljnom problemu i njegovim posljedicama na razvoj djeteta;
- iv. djecu bi također trebalo poučavati o njihovim pravima i obvezama kako bi postala svjesna koncepta pozitivnog roditeljstva i što on za njih predstavlja.

6.3. Usklađivanje obiteljskog i poslovnog života

- i. tijela javne vlasti bi trebala osigurati potrebne uvjete – a poslodavcima bi trebalo dati poticaj – da bi se provelo bolje usklađivanje obiteljskog i poslovnog života kroz pravne i druge odredbe (kao što je fleksibilna organizacija posla, usklađivanje radnog vremena i vremena održavanja nastave u školama, politika odmora i dopusta, različite vrste kvalitetnih službi za čuvanje djece, rješenja za čuvanje djece s teškoćama u razvoju, kao i bolesne djece, itd.);
- ii. socijalne partnere bi trebalo poticati da pregovaraju o politikama i razvijaju politike prilagođene posebnim potrebama svake tvrtke i njihovim zaposlenicima;
- iii. dobri primjeri iz prakse pokazuju poslodavcima da sveobuhvatna politika uravnotežavanja obiteljskog i poslovnog života omogućuje stvaranje situacije unutar tvrtki u kojoj svi dobivaju.

6.4. Politike na lokalnoj razini

Akcije koje se provode na lokalnoj razini osobito su važne u provođenju mjera prilagođenijih potrebama i značajkama populacija na koje se odnose. Suradnja i koordinacija na nacionalnim ili saveznim i lokalnim razinama te među tim razinama je neophodna kako bi se obiteljima pružila bolja usluga i omogućila što bolja dostupnost sredstava i njihovo korištenje. Administrativne procedure bi trebale omogućiti prikladnu razinu fleksibilnosti u pružanju usluga, koja je u skladu s osiguravanjem jednakog tretmana svih obitelji.

7. Razvoj ciljanih politika i mjera

Trebala bi se pridati posebna pozornost teškim socijalnim i ekonomskim okolnostima te kriznim situacijama unutar obitelji, koje zahtijevaju posebnu potporu.

Također je nužno nadopuniti opće politike ciljanim pristupom. Roditeljstvo je u određenim situacijama i određenim razdobljima života po svojoj naravi izazovnije. Unatoč razlikama među državama, posebno bi se trebalo brinuti o potrebama sljedećih skupina:

- i. roditeljima prvog djeteta;
- ii. roditeljima tinejdžera;
- iii. obiteljima s posebnim potrebama;
- iv. obiteljima koje žive u teškim socioekonomskim okolnostima.

U slučaju razvedenih roditelja, politike potpore bi trebale biti posebno usmjerene na održavanje veza između djece i oba njihova roditelja, osim ako je to protivno najboljem interesu djeteta. Trebalo bi omogućiti pristup stručnom savjetovanju i obratiti pozornost na slučajeve u kojima roditelji potječu iz različitih kulturnih sredina ili su različitih nacionalnosti.

Tijela javne vlasti bi trebala poticati i omogućiti stvaranje mreža udruga za međusobnu pomoć među obiteljima, osigurati prostore gdje bi se roditelji sastajali kako bi razgovarali – ako je potrebno sa stručnjacima – o problemima roditeljstva te omogućiti roditeljima prikladne oblike potpore, kao što su besplatne linije za pomoć i savjetodavne službe.

8. Roditeljstvo u situacijama socijalne isključenosti

Roditeljstvo u situacijama socijalne isključenosti ili koje je u opasnosti od socijalne isključenosti može biti posebno teško i trebala bi se pridati posebna pozornost potrebama djece i obitelji koje se nalaze u toj situaciji, a pogotovo u smislu:

- i. pružanja dugoročne podrške, ako je potrebno, kako bi im se pomoglo da postignu iste rezultate kao i ostala djeca i obitelji; ta podrška bi trebala uključivati dopiranje do njih u njihovim domovima ili mjestima koje posjećuju i uzeti u obzir moguć strah roditelja od socijalnih službi, u situaciji socijalne isključenosti, pogotovo od oduzimanja djece;
- ii. davanja dovoljno sredstava kako bi se omogućila podrška roditeljima i kako bi im se omogućilo stjecanje potrebnih znanja kako bi mogli ispunjavati odgovornosti prema svojoj djeci;
- iii. jamčenja pristupa socijalnim pravima (uključujući pravo na odgovarajuće prihode, zdravlje, obrazovanje i posao) te jednako kvalitetnim ciljanim uslugama što ih uživaju i ostale obitelji;
- iv. osiguravanja da se, u njihovom društvenom okružju, vodi računa o obiteljima i djeci koja su izložena isključenosti (uključujući širu obitelj, zajednicu i njihove rodbinske veze) te da su njima dostupne jednako kvalitetne usluge, uključujući i na lokalnoj razini, kao i drugim obiteljima, u skladu s njihovim potrebama;
- v. uspostavljanja odnosa povjerenja s obiteljima i omogućavanja roditeljima da preuzmu kontrolu nad svojim životima;
- vi. organiziranja zajedničkih usavršavanja za stručnjake i roditelje kako bi se se postiglo bolje uzajamno poznavanje i razumijevanje, s ciljem izrade zajedničkog projekta u najboljem interesu djeteta i omogućavanja stručnjacima da saznaju što te obitelji proživljavaju i bolje upoznaju svoj obiteljski projekt kako bi na njega mogli usredotočiti svoje djelovanje;
- vii. osiguravanja osobne i kolektivne podrške stručnjacima kako bi se poboljšala njihova osposobljenost za rad s ljudima u vrlo teškim situacijama i poduzeli potrebni koraci za stvaranje novih pristupa;
- viii. poduzimanja *ad hoc* mjera kako bi se spriječila marginalizacija migrantskih obitelji;
- ix. sprječavanja mjera i administrativne prakse koje stigmatiziraju djecu i roditelje postupajući s njima na drugačiji način jer su manje imućni od drugih;
- x. uvođenja mjera za sprječavanje napuštanja škole kao djelotvornih mjera za borbu protiv obiteljskih poteškoća.

9. Kvalitativne smjernice za stručnjake

Kako bi se provodila gore navedena prava i načela, moraju se odrediti mjerila i standardi. Stručnjacima i praktičarima (uključujući i one koji ne rade izravno s djecom, ali njihov rad može imati utjecaj na njihova prava) treba dati smjernice o žarištu njihovih djelovanja, kao primjerice smjernice Vijeća Europe o pozitivnom roditeljstvu, s posebnim naglaskom na:

- i. načelu jednakosti i pristupačnosti, koje mora biti u osnovi svih poduzetih akcija;
- ii. načelu stvaranja partnerstva s roditeljima i osnaživanja roditelja. Partnerstvo pretpostavlja priznavanje iskustava roditelja i njihovih znanja o vlastitoj djeci;
- iii. primjeni koncepta partnerstva na suradnju i interdisciplinarnu koordinaciju među agencijama, isticanjem posebnih područja djelovanja svakog odjela, omogućavanjem zajedničkog korištenja objekata i radom u mreži koja omogućuje

- međusobni prijenos informacija o aktivnostima, programima i projektima;
- iv. osiguravanju da je primjena sveobuhvatnih usluga organizirana u smislu potpore i pomoći, te da potiče obiteljsku inicijativu bez stvaranja pretjerane ovisnosti. Sukladno tome, potrebno je dati potporu jakim stranama obitelji i njihovim sposobnostima. To također znači da bi stručnjaci trebali biti podrška obiteljima na načine koji nisu osuđujući i stigmatizirajući;
 - v. razvijanju samopouzdanja roditelja, jačanjem njihovih znanja i potencijala te motiviranjem roditelja da budu informirani i osposobljeni;
 - vi. omogućavanju djeci da izražavaju svoje osjećaje i potrebe, posebno vrlo maloj djeci i djeci s komunikacijskim teškoćama;
 - vii. važnosti pružanja usluga i stručnog postupanja osiguravanjem da se stavi naglasak na:
 - temeljito osposobljavanje stručnjaka koji u njima sudjeluju;
 - stalnu evaluaciju, vanjsku i unutarnju (samoevaluaciju);
 - kontinuitet djelovanja;
 - djelovanje koje se temelji na razumijevanju djeteta i obitelji u njihovom kontekstu;
 - viii. razvijanju metoda za utvrđivanje činitelja rizika koji se odnose na nepružanje roditeljske skrbi i širenje ovih spoznaja u socijalnim službama, među liječnicima, onima koji rade s mladima, učiteljima i odgajateljima, kako bi se osposobili za otkrivanje obitelji s problemima i pružanje pomoći. Trebalo bi težiti boljoj koordinaciji službi koje pružaju potporu obiteljima;
 - ix. koordinaciji provedbe mjera za odvajanje djece od njihovih roditelja, kada je to potrebno, i rada s biološkom obitelji (potovo u suradnji s roditeljima), kako bi im se omogućilo da se pripreme ili bolje pripreme za taj korak i prihvate ga kao sredstvo osiguravanja najboljeg interesa djeteta. Cilj svake ovakve mjere trebao bi biti povratak, ako je moguće, djeteta u obiteljsko okružje.

10. Školsko i predškolsko okružje

Potrebno je poticati integrirani pristup pružanju pomoći u školovanju i pomoći roditeljstvu (osobito kada djeca nemaju stabilne korjene ili stalni dom – primjerice, djeca romske nacionalnosti, djeca migranata); integraciju školskih i predškolskih ustanova kao i dijalog između tih službi i roditelja, s posebnom brigom za obitelji koje žive u teškim okolnostima i one s posebnim potrebama.

11. Ključne poruke za roditelje i sve one koji su odgovorni za djecu i njihov odgoj

Ključne poruke o pozitivnom roditeljstvu bi trebalo dati svim roditeljima i osobama koje svakodnevno pružaju skrb i uključene su u odgoj djece (kao što su osobe koje čuvaju djecu ili školsko osoblje). Ove bi poruke trebale objasniti kako poštovati dijete kao osobu i kako treba poticati njegovo sudjelovanje te da roditelji imaju prava i obveze. Ključne poruke bi trebale biti izrađene na osnovu savjetovanja sa svim uključenim nositeljima interesa, osobito roditeljima, pružateljima usluga i djecom, te je potrebno pratiti jesu li djelotvorne i poštuju li se.

12. Međunarodna suradnja

Potrebno je provesti mjere za poboljšanje međunarodne suradnje i razmjenu najboljih primjera iz prakse koji se odnose na roditeljstvo.

Pojašnjavajuće izvješće za Preporuku (2006) 19 Odbora ministara zemljama članicama Vijeća Europe o politici podrške pozitivnom roditeljstvu

1. Ciljevi i definicije izraza

Cilj Preporuke je da države prepoznaju važnost roditeljskih odgovornosti i potrebe da roditeljima pruže dostatnu podršku u izvršavanju njihovih odgovornosti u odgoju djece. Preporuka je namijenjena poboljšanju kvalitete i uvjeta roditeljstva u europskim društvima i treba se sagledati uz izvješće "Roditeljstvo u suvremenoj Europi: Pozitivni pristup"¹, Ključne poruke za roditelje, Smjernice za stručnjake te Načela i smjernice za pružanje podrške roditeljima u obiteljima suočenim s rizikom socijalne isključenosti.

Već 50 godina, od prve konferencije ministara odgovornih za obiteljsku politiku, održane u Beču 1959., obiteljska politika nalazi se na dnevnom redu Vijeća Europe. Konferencije su, pored utvrđivanja trenutačno važnih tema za obitelji širom Europe, obuhvatile i radnje koje je neophodno poduzeti.

Vажnost koju Vijeće Europe pripisuje obitelji ogledava se u pravnim instrumentima organizacije (poput Konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, Europske socijalne povelje i revidirane Europske socijalne povelje) i revidiranoj Strategiji za socijalnu koheziju. I dok se u potpunosti poštuje neovisnost privatnog okruženja, obitelj se opisuje kao temeljna jedinica društva s pravom na odgovarajuću socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu kako bi se osigurao njezin puni razvoj. Vijeće Europe predvodnik je u unapređivanju poznavanja i shvaćanja djetinjstva i obiteljskog života, kao i u radu na poboljšanju života ranjivih i isključenih pojedinaca.

Iako obiteljska politika nije nova tema, pozitivno roditeljstvo još se nije našlo na političkom dnevnom redu. Dogodio se prijelaz s roditeljskog autoriteta na roditeljsku odgovornost, a djeca se danas smatraju vrijednim članovima društva i to kao djeca, a ne samo kao buduće odrasle osobe. Očitije se priznaje vrijednost samog djetinjstva. Povećana se pozornost pridaje ulozi djeteta u obitelji i društvu. Vijeće Europe prepoznaje potrebu daljnjeg razvoja ravnoteže između dječjih prava i roditeljske odgovornosti i resursa, a trenutačna situacija zahtijeva ponovnu pozornost.

Obitelji u Europi suočene su s brojnim gospodarskim, društvenim, kulturnim i političkim izazovima, poput starenja i odumiranja stanovništva, povećane raznolikosti

¹ Vijeće Europe 2006. Izvješće koje je uredila prof. dr. Mary Daly sadrži doprinose nekoliko europskih stručnjaka.

obiteljskih zajednica i utjecaja novih rodnih uloga u obiteljskom životu, te većeg sudjelovanja žena u radnoj snazi. Kao i većina promjena, i ove sa sobom donose pozitivne i negativne učinke. Sadašnji demografski trendovi mogu značiti da su vrijednosti, dužnosti i odgovornosti zamijenjene individualizmom i društvenom nestabilnošću, ali novi se trendovi mogu doživjeti i kao doprinos demokratizaciji odnosa između roditelja i djece, kao i između samih roditelja.

Međutim, brze i duboke društvene promjene sa sobom donose rastuće zahtjeve za obitelj, od poslodavaca, javnih tijela, medija pa i samih članova obitelji. Mnogi od ovih zahtjeva povijesno su novi i oni koji se danas bave roditeljstvom trebaju informacije, podršku i vještine koje će im pomoći u ostvarenju vlastitog potencijala i potencijala svoje djece. Iz ovog i drugih razloga javna politika mora zauzeti proaktivnu ulogu po pitanju roditeljstva te mu osigurati veći značaj i pružiti bolju podršku.

Roditeljstvo je faza u obiteljskom životu koja se odvija u određenom obiteljskom kontekstu kada obiteljske veze povezuju članove obitelji jedne za druge. Roditeljstvo sadrži jaku "društvenu" komponentu. I dok je u mnogo aspekata privatno, istovremeno je oblikovano društvenim poimanjem i očekivanjima za odgovarajuće roditeljsko ponašanje te načinom na koji država i javna tijela oblikuju i strukturiraju javnu politiku. Roditeljstvo je aktivnost određena spolom jer se iskustva i pristup majki i očeva često razlikuju, baš kao i ona djevojčica i dječaka.

Pozitivno roditeljstvo možemo opisati kao promicanje razvoja pozitivnog odnosa roditelja i djeteta i optimiziranje razvojnog potencijala djeteta.

Izraz "roditelji" često se ne odnosi samo na biološke roditelje, već i na one koji su uključeni u podizanje djeteta i skrb o djetetu.

Kada se bavimo pitanjima podrške roditeljima, važno je naglasiti složenost roditeljstva, kao i same podrške koja je roditeljima potrebna. *Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta*, kao i pravni instrumenti Vijeća Europe koje smo već spomenuli, pružaju djelomične smjernice u pogledu onoga što bi trebalo naglasiti u ovim važnim zadacima. Sve razine društva imaju svoju ulogu.

Javna tijela, u suradnji s građanskim društvom i nevladinim organizacijama, mogu djelovati u smjeru podrške roditeljima i djeci i poboljšanja kvalitete obiteljskog života međusektorskim i koordiniranim pristupima. Na javnim je tijelima i zadatak da implementiraju i prilagode odredbe ove Preporuke u skladu sa situacijom u njihovoj zemlji te da poruku prenesu na najprikladnije – raznolike – načine, ovisno o ciljnim skupinama.

2. Temeljna načela

Politike i mjere na području podrške roditeljima trebaju zauzeti pristup temeljen na pravima, u kojemu se djeca i roditelji smatraju nositeljima prava i obveza. Treba uzeti u obzir da su roditelji prvenstveno odgovorni za svoje dijete, uz iznimku kada država mora intervenirati kako bi zaštitila dijete. Različite vrste roditeljstva i roditeljskih situacija moraju se uvažiti usvajanjem pluralističkog pristupa, a u obzir treba uzeti i

važnost odgovarajućeg standarda života kako bi se zajamčila provedba pozitivnog roditeljstva. Djecu i roditelje treba smatrati partnerima i treba uložiti trud da se zajamči jednako sudjelovanje roditelja. Djeci i mladima treba zajamčiti jednake mogućnosti bez obzira na njihov spol, status, mogućnosti i obiteljsku situaciju.

Politike i mjere moraju biti dugoročne kako bi zajamčile stabilnost i trajnost politike. Potrebno je uložiti napore kako bi se izbjegle velike razlike na lokalnim razinama i uskladile usluge na lokalnoj i nacionalnoj razini. Potrebno je poticati razmjenu znanja i dobrih iskustava s područja roditeljstva.

3. Ključni elementi

Države članice moraju konsolidirati i razviti svoju podršku obitelji putem sljedećih ključnih elemenata obiteljske politike: (1) opće političke mjere, (2) pozitivno roditeljstvo, (3) usluge podrške roditeljima, (4) usluge za roditelje koji su izloženi riziku socijalne isključenosti i (5) načela koja vode stručnjake. Ova je podrška neizmjerljivo važna i za provedbu pozitivnog roditeljstva.

3.1 Politike podrške obitelji

Javna tijela imaju ključnu ulogu kao jamac da će oni koji podižu djecu imati pristup raznolikim materijalnim, društvenim, psihološkim i kulturnim resursima odgovarajuće razine. Trebala bi težiti uklanjanju prepreka koje sprječavaju pristup navedenim resursima. Pristup pet osnovnih socijalnih prava, poput zapošljavanja, stanovanja, zdravlja, obrazovanja i socijalne zaštite, nije detaljnije obrađen u ovoj preporuci, ali moramo imati na umu njihov temeljni utjecaj na obiteljski život. Sljedeći elementi naizgled su česti u krajoliku socijalne politike koja se izravno bavi situacijom obitelji i djece:

- Javni transferi i porezi važno su sredstvo osiguranja životnog standarda obitelji s djecom i poboljšanja socijalne sigurnosti. Dječji doplatci ili obiteljski dodatak primarni su oblik takvih transfera. Postoje u gotovo svim zemljama, iako su u nekima univerzalni, a u nekima ovisi o materijalnom stanju korisnika. U zemljama s velikim doplatcima oni mogu značajno umanjiti stope siromaštva djece. Javlja se sve veće zanimanje za istraživanje doživljaja siromaštva iz perspektive djece. U izvješćima za 28. konferenciju europskih ministara odgovornih za obiteljska pitanja, koja je održana u svibnju 2006. u Lisabonu, nekoliko je zemalja spomenulo posebne mjere za smanjenje siromaštva djece. Radnje poduzete kako bi se poboljšao položaj samohranih majki često se smatraju dijelom borbe protiv siromaštva djece.

- Usklađenost posla i obitelji druga je uobičajena tema obiteljske politike koja ima velik utjecaj na kvalitetu roditeljstva. U tu je svrhu pokrenut niz mjera, poput fleksibilnog radnog vremena i rada s pola radnog vremena, plaćenih roditeljskih dopusta i doplataka te prava na uzimanje bolovanja kada je dijete ili član obitelji bolestan. Neke su zemlje uvele i kvote za roditeljski dopust očeva – razdoblje roditeljskog dopusta rezervirano isključivo za očeve – kako bi se očeve potaknulo na aktivnije sudjelovanje u brizi oko mlađe djece.

- Osigurana infrastruktura za skrb o djeci je treća os obiteljske politike. Visokokvalitetna dnevna briga u sve se većoj mjeri smatra načinom kojim se jamči

dobrobit djece. U preporukama [Rec(2002)8] za dnevnu skrb, Vijeće Europe opisuje kvalitetnu dječju skrb kao važan doprinos socijalnoj koheziji, utoliko što potiče socijalni, emocionalni, intelektualni i psihički razvoj djece i stvara mogućnosti da se čuje mišljenje djece o stvarima koje ih se tiču.

Iako sve zemlje opisuju stalno djelovanje na tom području, i dalje je velik jaz između onog što vlada može ponuditi i onoga što obitelji i djeca trebaju kako bi svoj svakodnevni život organizirali na odgovarajući način.

Plaćeni rad je važan s mnogo gledišta, no sve je jasnija činjenica da je prilikom oblikovanja politike, osim načela rada, potrebno uključiti i načela skrbi. Skrb se ne bi smjela samo prilagođavati zahtjevima rada, već bi se trebala smatrati vrijednošću sama po sebi. Društva moraju zauzeti stajališta o temeljnim pitanjima poput onoga što je ljudima potrebno kako bi mogli pružiti pravilnu skrb i podršku bližnjima, prijateljima i sebi.

3.2 Sadržaj pozitivnog roditeljstva

Danas se djeca smatraju aktivnim, kreativnim građanima i društvenim čimbenicima. Imaju prava kao pojedinci prema *Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravima djeteta*, kao i pravnim instrumentima Vijeća Europe i država članica. Informacije o sadržaju pozitivnog roditeljstva moraju naglašavati dječja prava. Međutim, potrebno je posvetiti pozornost i pravima roditelja. I to ne samo u vidu prava na odgovarajuću podršku države prilikom izvršavanja roditeljskih dužnosti. Potrebno je uložiti napor da se očevi više uključe u skrb i odgoj djece.

Ukratko, "roditeljstvo u najboljem interesu djeteta" znači da roditeljima glavna briga mora biti dobrobit i razvoj djeteta te dijete trebaju odgajati tako da djetetu omoguće da postigne najviše što može kod kuće, u školi, s prijateljima i u zajednici. Djeca najbolje napreduju kada su roditelji topli i puni podrške, provode s njima puno vremena, shvaćaju njihov život i ponašanje, očekuju od njih da poštuju pravila, potiču otvorenu komunikaciju, a na neprikladno ponašanje reagiraju razgovorom umjesto strogim kaznama.

Konvencija o pravima djeteta uključuje i pravo djeteta na zaštitu (odnosno, na nenasilno postupanje) i pravo djeteta na sudjelovanje (odnosno, poštivanje djetetovih pogleda). Nadalje, roditelji bi djeci trebali pružiti sljedeće:

- Brigu i njegu – odgovoriti na djetetovu potrebu za ljubavlju, toplinom i sigurnošću.
- Strukturu i vođenje – pružiti djetetu osjećaj sigurnosti i predvidljivosti, redovnosti, no opet i neophodne fleksibilnosti.
- Uvažavanje – odnosi se na djetetovu potrebu da ga se vidi, čuje i cijeni kao osobu.
- Osnaživanje – kojem je cilj ojačati djetetov osjećaj kompetentnosti i osobne kontrole.

Tjelesno kažnjavanje krši ljudska prava djeteta jer predstavlja napad na njegovo dostojanstvo i tjelesni integritet. Ne bi smjelo biti dopušteno u Europi u skladu s Europskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, revidiranom Europskom socijalnom poveljom (članak 17.) i *Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravima djeteta*.

Negativni učinci takvog kažnjavanja mogu biti fizički opasni za dijete (na primjer, šamaranje, sindrom trešnje dojenčeta) i imati doživotne posljedice, posebice na psihološkoj razini.

Promicanje nenasilnog odgoja ne znači poticanje popuštajućeg roditeljskog stila. Roditelji, koji smatraju da je tjelesno kažnjavanje djece neučinkovito i ponižavajuće za dijete, pronalaze učinkovitije, nenasilne načine kako bi razriješili sukobe i osigurali ponašanje u skladu s njihovim standardima ponašanja. Već spomenuto izvješće "Roditeljstvo u suvremenoj Europi: pozitivni pristup" i Ključne poruke za roditelje (potonje se nalazi u Dodatku I), pružaju nove pojedinosti o alternativama koje je moguće primijeniti.

3.3 Usluge podrške roditeljima

Dok mjere obiteljske politike (opisane u 3.1) imaju za cilj pružiti neophodne materijalne uvjete za obitelj, poput sprječavanja siromaštva i usklađivanja poslovnog i obiteljskog života, postoji i potreba da se podrže kvalitativni aspekti roditeljstva i u tu svrhu roditeljima ponudi pristup nizu usluga i programa koji se usredotočuju na sadržaj njihovih roditeljskih zadataka.

Posebnu bi pozornost trebalo posvetiti vrstama informacija i podrške koju je roditeljima potrebno pružiti u različitim fazama života njihove djece, poput novopečenih roditelja i tinejdžera u ulozi roditelja, roditelja male djece i roditelja tinejdžera. Obitelji u kojima su roditelji ili dijete bolesni, osobe s invaliditetom, ovisnostima ili drugim problemima također trebaju posebnu pozornost. Za obitelji u teškim društveno-ekonomskim uvjetima, skupine u kojima ima velik broj osoba s niskim prihodima, samohrani roditelja i migrantskih obitelji, trebalo bi osigurati mjere koje rješavaju njihovu situaciju.

Nedavni doprinosi država članica ukazuju da postoji šest glavnih trendova koji karakteriziraju razvoj usluga za obitelji i djecu:

- *Lokalni centri i servisi koji pružaju univerzalne ili preventivne mjere za informiranje roditelja o roditeljstvu i dobrim bračnim odnosima te nude savjetovanje;*
- *Telefoni za pomoć koji predstavljaju drugi vrijedan način pristupanja roditeljima i djeci;*
- *Obrazovni programi i programi podrške za roditelje, primjerice, tijekom trudnoće ili u različitim fazama razvoja djeteta;*
- *Inicijative za podršku razvoju i obrazovanju djeteta koje se mogu podijeliti u tri*

široke kategorije: (1) programi usmjereni djeci radi poboljšanja školske uspješnosti i sprječavanja odustajanja od škole, (2) programi usmjereni na roditelje kojima je cilj da roditelje osposobe za pružanje podrške obrazovanju djece i (3) programi koji se usredotočuju na suradnju između škola i roditelja;

- *Usluge i programi usmjereni stanovništvu izloženom riziku poput zdravstvenih i obrazovnih usluga za romsku djecu i djecu migranata, usluge za odrasle kao i djecu s invaliditetom, programa za roditelje tinejdžere ili roditelje u teškoj društveno-ekonomskoj situaciji;*
- *Službe za zaštitu djece koje su sve prisutnije, kao i ustanove za očuvanje i promicanje dječjih prava, poput pravobranitelja za djecu.*

Iako su ovo opći trendovi, razvoj usluga usmjerenih pružanju podrške roditeljima u ulozi skrbnika/učitelja njihove djece razmjerno je novija pojava u mnogim državama i potrebno ju je neprestano poboljšavati. Vlade i lokalne vlasti trebaju roditeljima omogućiti da se okupe i razgovaraju te jedni drugima pruže podršku u promicanju pozitivnog i nenasilnog odgoja.

U daljnjem razvoju usluga za roditelje treba uzeti u obzir dva ključna načela: (1) potrebu smanjivanja utjecaja čimbenika rizika i povećanja vjerojatnosti za pojavu zaštitnih čimbenika i (2) potrebu da se zajamči da se prema djeci i roditeljima postupa kao prema akterima njihovih života.

3.4 Usluge za roditelje izložene riziku socijalne isključenosti

Opća načela navedena u ovoj preporuci odnose se na sve roditelje, no podrška roditeljima i djeci, izloženima riziku od isključenosti iz društva, izazovan je zadatak i zahtijeva dodatno razmatranje. Trebalo bi osigurati dostatna sredstva za podršku roditeljima i omogućiti im da usvoje neophodne vještine za ispunjavanje svojih odgovornosti (primjerice, kroz obiteljske radnike, pomoć u kući, obrazovne aktivnosti u otvorenom okruženju...).

Partnerstvo između stručnjaka, roditelja i njihove djece osnovni je način djelovanja, kako na razini politike tako i među pučanstvom. Treba izbjegavati stigmatizaciju kako se roditelji i djeca ne bi osjećali drugačijima zato što dolaze iz obitelji koja je podlegla isključenju. Moraju se osjećati uvaženo, cijenjeno i treba im omogućiti da u potpunosti sudjeluju u aktivnostima koje ih se tiču. Materijalni aspekti poput ekonomskih, zdravstvenih i potreba smještaja moraju biti prioritet kako bi mogli biti odgovarajući roditelji svojoj djeci, povrh pravne i psihološke pomoći, ako je potrebna. Stručnjaci moraju pružiti ruku odraslima u njihovim domovima ili na mjestima koja posjećuju, ako je to potrebno, pružajući im podršku u pristupanju odgovarajućim uslugama.

Potrebno je ohrabrivati doprinos neformalnih resursa, tradicionalnih mreža i solidarnosti zajednice u odgoju djece. Projekti koji omogućuju uključivanje roditelja i obitelji u nove mreže odnosa (obiteljske veze, obitelji podrške, sponzorstvo...) moraju se smatrati važnima te stvarati mjesta i mreže koje roditeljima omogućuju da međusobno razmjenjuju mišljenja i iskustva iz sličnih situacija.

Ako sva djeca imaju pristup visokokvalitetnoj dnevnoj skrbi i posliješkolskim mogućnostima, slobodan pristup obrazovnim resursima i slobodnim aktivnostima, time se pruža podrška i djeci iz obitelji s rizikom i izbjegava stigmatizacija djece s posebnim potrebama. Školski plan i program treba osmisliti imajući u vidu smanjenje društvenih nejednakosti i neuspjeh učenika. Djeci koja nemaju dovoljnu podršku obitelji u pogledu svog obrazovanja treba pružiti pomoć.

Kako bismo zadovoljili ove potrebe i suočili se s roditeljima i djecom u stanju isključenosti iz društva, na konstruktivan način, stručnjacima treba osigurati obrazovanje i osposobljavanje. Načela i smjernice za pružanje podrške roditeljima, u obiteljima suočenim s isključenjem iz društva, razvijaju ove aspekte.

3.5 Smjernice za stručnjake

Kako bi ojačali roditeljske vještine, stručnjacima se preporučuje usredotočivanje na razumijevanje razvojnih potreba djeteta, odgovornosti i kapaciteta njihovih roditelja da odgovore na te potrebe, odnose i interakcije između članova obitelji i potrebe obitelji kao osnovne jedinice društva. Središte njihovog rada treba biti dijete, a prioritet treba dati pravima i potrebama djeteta.

Roditelji žele da im se pristupi s poštovanjem zbog njihova životnog iskustva te da preuzmu uloge kao subjekti i oni koji daju doprinos, a ne samo kao objekti i primatelji. Na primjer, škole trebaju poticati pozitivnu komunikaciju s djecom i roditeljima kako bi se zajamčilo da i njihova stajališta budu uzeta u obzir.

Stručnjaci imaju ključnu ulogu u pomaganju roditeljima da razumiju razvoj djeteta i koriste te informacije u odgoju svoje djece. To zahtijeva da svaki stručnjak održava razinu svog stručnog znanja kako bi mogao pružiti pomoć roditeljima.

Nadalje, stručnjaci igraju vitalnu ulogu u stvaranju jednostavnijeg pristupa roditelja uslugama – puko informiranje roditelja o uslugama nije dovoljno. S roditeljima trebaju razgovarati, a ne držati im predavanja. Potrebno je ponuditi niz programa koji će biti dovoljno široki i fleksibilni kako bi ih se moglo primijeniti na kulturološki spektar svake zajednice. Treba se potruditi da programi budu bez predrasuda i nestigmatizirajući, da izbjegavaju stvaranje ovisnosti roditelja o stručnjacima te da ih se razvija od temelja kako bi se zajamčio pozitivan pristup problemima roditelja i kontekstu u kojem obavljaju odgoj svoje djece. Usluge trebaju biti višeslojne i fleksibilne kako bi se uhvatile u koštac s jedinstvenošću svake obitelji i složenošću problema s kojima se suočavaju. Još je važnije da programi uključuju etničke i druge manjinske skupine te da su u svaki program integrirani postupci za ocjenu njihove učinkovitosti.

Kao podrška stručnjacima na ovom zadatku važno je da svaki davatelj usluga radi na načelu da je njegovo osoblje partner roditelja i osnažuje ih na način da mogu uspješno odgajati svoju djecu. Smjernice za stručnjake u Dodatku 2 donose daljnje pojedinosti.

Dodatak 1

Ključne poruke za roditelje: „zajedničko odrastanje”

Današnja djeca žive u drukčijem svijetu od onoga u kojemu su odrastale njihove majke i očevi. Stoga se današnji roditelji suočavaju s izazovima da ponovo promisle, a u nekim situacijama i ponovo nauče kako odgajati djecu. Svrha ovog teksta je roditeljima pružiti smjernice u razumijevanju njihovih odgovornosti kao roditelja 21. stoljeća. Zasniva se na izvješću Vijeća Europe iz 2006. godine, pod naslovom "Roditeljstvo u suvremenoj Europi: pozitivni pristup".

Bit roditeljstva je naučiti surađivati, kroz davanje i primanje između roditelja i djeteta, ali i u tome da roditelji poštuju djetetov i vlastiti integritet. Poznato je da su neka roditeljska ponašanja dobra za djecu. Djeca, baš kao i odrasli, najbolje surađuju s ljudima koji se prema njima ponašaju ljubazno, s poštovanjem, razumijevanjem i koji priznaju da su oni također osobe.

Pogled na dijete i ulogu roditelja

Danas se djeca smatraju osobama s vlastitim pravima, a ne vlasništvom roditelja. Djeca su kompetentna i sposobna, ali ipak trebaju i zaštitu i usmjeravanje kako bi u potpunosti uživala u svom djetinjstvu i postala odrasli ljudi koji će dobro funkcionirati u društvu. Smatra se da je najvažnije da roditelji djetetu mogu pružiti sljedeće:

- *Osnovnu skrb*
Pobrinuti se da su zadovoljene tjelesne potrebe djeteta, primjerice, za hranom, toplinom, smještajem, higijenom, odgovarajućom odjećom i medicinskom skrbi;
- *Sigurnost*
Pružiti djetetu sigurnost štiteći ga od povreda ili opasnosti u domu i izvan njega;
- *Emocionalnu toplinu*
Pobrinuti se da dijete prima emocionalnu podršku i ima osjećaj vlastite vrijednosti;
- *Poticaj*
Poticati učenje i intelektualni razvoj djeteta putem razgovora, hrabrenja i uključivanja u njegovu igru, te promicanjem njegovih obrazovnih mogućnosti;
- *Vođenje i granice*
Osigurati smjernice i ograničenja te pokazati djetetu kako da se prikladno ponaša;
- *Stabilnost*
Dosljedno pružati emocionalnu toplinu, reagirati na dijete i osigurati mu kontakt i dodir s osobama do kojih je djetetu stalo.

UN Konvencija o pravima djeteta – alat za djecu i roditelje

Vijeće Europe promiče prava djeteta (Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i Europska socijalna povelja te revidirana Europska socijalna povelja) i u potpunosti poštuje obveze *Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta*, čije su potpisnice sve države članice Vijeća Europe.

Konvencija o pravima djeteta:

- Smatra dijete subjektom prava i postavlja standarde za države, odnosno zemlje, o pravima koja moraju osigurati svoj djeci mlađoj od 18 godina. Neke obveze odnose se izravno na države, dok se druge odnose na roditelje ili pravne skrbnike djeteta;
- Roditelju ili pravnom skrbniku djeteta dodjeljuje primarnu odgovornost za odgoj i razvoj djeteta te navodi da njihova osnovna briga treba biti ono što je u najboljem interesu djeteta. To znači da bi roditelji kao prioritet roditeljstva trebali izdvojiti dobrobit i razvoj svojeg djeteta;
- Zahtijeva od država članica da prepoznaju odgovornosti roditelja i da im pruže podršku u podizanju njihove djece;
- Zahtijeva da države interveniraju kako bi zaštitile djecu u slučaju zanemarivanja ili zlostavljanja.

Konvencija o pravima djeteta i vizija roditeljstva

Konvencija o pravima djeteta uključuje pravo djeteta na zaštitu (primjerice, da se prema njemu odnosi nenasilno) i pravo djeteta na sudjelovanje (primjerice, poštivanje djetetova mišljenja). Ona također naglašava koliko je važno da svako dijete ostvari svoj razvojni potencijal, odnosno postigne najviše što može, i prepoznaje da se djeca razvijaju tijekom vremena te imaju različite potrebe u različitim fazama života. Različiti aspekti *Konvencije o pravima djeteta* znače da roditelji trebaju djetetu pružiti brigu, odgoj i priznati ih kao osobe s vlastitim pravima te im omogućiti da djeluju kao pojedinci.

Pozitivno roditeljstvo uključuje sljedeća roditeljska ponašanja i vrijednosti:

- *Brižno, njegujuće ponašanje* koje znači odgovaranje na djetetovu potrebu za ljubavlju, toplinom i sigurnošću. Dijete treba prihvaćanje, osjetljivost na njegove poruke i primjereno odgovaranje na njih, uključenost i podršku. Roditelj može djetetu pokazati naklonost i radost, utješiti ga kada je tužno ili potreseno, razgovarati s njim o onome što ga brine, održavati pozitivno emocionalno okruženje u domu te mu pružiti osnovnu negu i sigurnost. Time se djetetu omogućuje da istražuje svijet i vrati se roditeljima kada osjeti zabrinutost ili tugu.
- *Struktura i vođenje* koji djetetu pružaju osjećaj sigurnosti i predvidljivosti. Time se djetetu pomaže prihvaćanje odgovornosti za svoje ponašanje, razvijanje

svijesti o potrebama drugih osoba i razvijanje samokontrole. Kako bi se to postiglo, roditelj mora pomoći djetetu da razumije što su standardi, mora postaviti razumna i primjerena ograničenja uzimajući u obzir djetetovo mišljenje i reakcije. Roditelj nadalje mora imati uredan (ali ne krut) svakodnevni raspored s redovitim terminima i obrascima obiteljskih aktivnosti. Važno je biti fleksibilan, te razgovarati i pregovarati s djetetom u svim fazama njegova sazrijevanja.

- *Uvažavanje ili priznavanje osobnosti* koje se odnosi na potrebu djeteta da ga se vidi, čuje i cijeni kao osobu. To od roditelja zahtijeva da pokažu zanimanje za svakodnevna iskustva svog djeteta, da ga saslušaju, pokušaju razumjeti njegovo stajalište i pomognu mu izraziti osjećaje. To podrazumijeva i da djetetu dopuste pravo glasa i omogućće mu aktivnu ulogu u obiteljskom životu i donošenju odluka.
- *Oснаživanje* se odnosi na jačanje djetetovog osjećaja kompetentnosti, osobne kontrole i sposobnosti da utječe na stavove i ponašanja drugih. Roditelji se mogu usredotočiti na djetetove jake strane i izraziti vjeru u njegov potencijal. Osim toga, mogu stvarati prilike u kojima dijete uči, stječe nova iskustva i društvene veze. Sva djeca imaju faze u kojima se ponašaju odraslije, ali i one u kojima se vraćaju oblicima ponašanja mlađe djece. Bitno je da ih roditelji za trajanja tih faza podržavaju i pomažu da prijeđu u sljedeću fazu razvoja.

Ukratko, "roditeljstvo u najboljem interesu djeteta" znači podizanje djeteta tako da dijete postigne najbolje moguće rezultate kod kuće, u školi, s prijateljima i u svojoj zajednici. Znamo da djeca daju najbolje što mogu kad im njihove majke i očevi pružaju toplinu i podršku, provode s njima puno vremena, razumiju njihov život i ponašanje, očekuju od njih da poštuju pravila, potiču otvorenu komunikaciju, a na loše ponašanje reagiraju razgovorom radije nego oštrom kaznom.

Razlozi za nenasilno odgajanje djece

Tjelesno kažnjavanje krši ljudska prava djeteta jer predstavlja napad na njegovo dostojanstvo i tjelesni integritet. Prema Konvenciji o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda te prema članku 17. revidirane Europske socijalne povelje, ono u Europi nije dozvoljeno.

Ipak neki roditelji vjeruju da je tjelesno kažnjavanje (odnosno udaranje djeteta rukom ili predmetom poput štapa ili remena) učinkovit način postizanja toga da djeca učine ono što im je rečeno. Iako djeca u tom trenutku mogu napraviti što roditelji žele, negativni učinci ovakvog kažnjavanja mogu potrajati čitav život.

Poznato je da djeca koja su doživjela tjelesno kažnjavanje znaju imati:

- slabije mentalno zdravlje (npr. manje samopouzdanja, češće depresije),
- lošiji odnos s roditeljima (odnosno, nasilje ih ne uči da poštuju roditelje, već da ih se boje, te ih potiče na otpor i osvećivanje roditeljima, i/ili na udaljavanje od njih).
- slabije razvijenu samokontrolu i niže moralne standarde (odnosno, nasilje ih ne uči razlozima i načinima ispravnog ponašanja) i

- pojačanu agresivnost i društveno neprihvatljivo ponašanje (odnosno, tjelesno kažnjavanje djece daje dojam da je nasilje normalno, prihvatljivo i učinkovito).

Također je poznato da odrasle osobe, koje su kao djeca iskusile tjelesno kažnjavanje, češće imaju problema s mentalnim zdravljem te pokazuju više kriminalnog i društveno neprihvatljivog ponašanja, uključujući i obiteljsko nasilje, od odraslih koji nisu bili tjelesno kažnjavani u djetinjstvu.

Međutim, tjelesno kažnjavanje nije jedino ponašanje koje ostavlja dubok trag na zdravlju djece. Također je važno izbjegavati ostale oblike ponašanja kojima se djeca ponižavaju i degradiraju, uključujući ismijavanje, izazivanje osjećaja bezvrijednosti, nevoljenosti, nesposobnosti ili straha kod djeteta.

Praktične smjernice za nenasilno odgajanje djece

Nenasilno odgajanje djeteta ni približno ne znači poticanje popustljivog roditeljstva. Roditelji koji su uvjereni da je tjelesno kažnjavanje djece neučinkovito i ponižavajuće za dijete, pronalaze druge načine rješavanja sukoba i postizanja usklađenosti s njihovim standardima ponašanja.

Nenasilni načini reagiranja na djetetovo pogrešno, štetno, opasno ili društveno neprihvatljivo ponašanje mogu uključivati:

- Kada su u pitanju mlađa djeca – odvlačenje pozornosti prije nego se problem razvije; smirivanje djeteta pronalaženjem druge zajedničke aktivnosti; pridobivanje djeteta da vas sasluša i ukazivanje na ono što je bilo pogrešno; odmak od situacije i raspravljanje o njoj kasnije, kada se emocije smire; korištenje prekida aktivnosti;
- Kada su u pitanju starija djeca – razgovaranje o nepoželjnim oblicima ponašanja, upućivanje djeteta da, po mogućnosti s roditeljem, popravi štetu koju je svojim ponašanjem izazvalo i nadoknadi loš postupak, ili uskraćivanje povlastica (npr. gledanja televizije ili susreta s prijateljima).

U ovim je situacijama vrlo važno izbjeći vrijeđanje djeteta te ugrožavanje njegove samosvijesti i dostojanstva – naime, ono što treba osuditi je neželjeno ponašanje, a ne dijete. Roditelj bi također trebao razmisliti i o djetetovoj sposobnosti da razumije i slijedi pravila, te o okolnostima i ozbiljnosti ponašanja. Prilikom postavljanja granica roditelj treba voditi računa o tome što je dobro za dijete sukladno njegovoj dobi i stupnju razvoja te razmisliti o razlozima zbog kojih ih određuje.

Mnogi roditelji ustanovili su da mogu izbjeći prisilu u odnosu sa svojom djecom ako su već od njihovog rođenja s njima uspostavili odnos pun osjećaja, poštivanja i zadovoljstva. Ključ uspješnog poučavanja djece da sama reguliraju svoje ponašanje leži u uspostavljanju obostranog poštovanja i u očekivanju suradnje s djecom od njihove najranije dobi. Djeca dobro reagiraju na poštovanje i pozitivna očekivanja. To znači da roditelji trebaju očekivati dobro ponašanje i na njega se usredotočiti, umjesto na loše ponašanje, te se pobrinuti da dijete razumije što se od njega očekuje te da je to sposobno i ispuniti.

Da bi djeci pomogli naučiti pozitivne oblike ponašanja, roditelji mogu:

- djetetu redovno pružati pozitivnu pozornost i prenositi ju na njega bez obzira na djetetovu dob. Kako dijete raste, ovakvo postupanje uključuje i zanimanje za njegove vršnjačke odnose i školske uspjehe;
- pažljivo slušati svoju djecu i pomoći im da izraze osjećaje;
- pomoći im da shvate moguće posljedice svojih izbora;
- poticati pojavu poželjnih ponašanja pridajući im pozornost i hvaleći ih, a ignorirati manje manifestacije neželjenog ponašanja;
- ponašati se kao što bi željeli da im se dijete ponaša, komunicirati s djetetom s poštovanjem i svojim primjerom pokazati kako se rješavaju sukobi (konstruktivno).

Podržavanje poželjnih oblika ponašanja i smanjivanje onih neželjenih najbolje uspijeva roditeljima koje njihova djeca poštuju. To od roditelja iziskuje da priznaju i prihvate činjenicu da i sami griješe te da preuzmu odgovornost za svoje roditeljsko ponašanje i kvalitetu odnosa s djetetom (a ne da za sve krive dijete).

Pomoć u roditeljstvu

Svaki roditelj želi biti dobra majka ili dobar otac svom djetetu. To je ponekad teško postići. Roditeljstvo, osim što je radosno i ugodno iskustvo, može biti i vrlo stresno.

Mnogi roditelji dijele svoje vrijeme i energiju na različite obveze (primjerice, posao, briga o djeci, briga za starije članove obitelji). Vrijeme provedeno s djecom je vrlo dragocjeno – prolazi brzo i ne može se vratiti. Pozitivno roditeljstvo iziskuje vrijeme koje bi roditeljima i djeci omogućilo da budu zajedno. Iako je to posebno važno u najranijim godinama djetetova života, ne smijemo zaboraviti da i tinejdžeri trebaju roditelje koji će biti tu za njih.

Također je vrlo važno da roditelji nađu vremena za brigu o sebi kao odraslima, da posvete pozornost vlastitim potrebama za intimnošću, druženjem i rekreacijom. Kako bi njihovo roditeljstvo bilo učinkovito, kako bi djetetu osigurali kontakt, podršku i usmjeravanje, roditelji trebaju pomoć i podršku.

Roditelji mogu puno naučiti kroz dijeljenje svojih iskustava s drugim roditeljima, prijateljima i obitelji. Također se mogu obratiti stručnim službama koje će ih izravno (primjerice, obrazovanje o roditeljstvu) ili neizravno (primjerice, savjetovanje za parove) podržati u ulozi roditelja. Zatražiti pomoć znak je odgovornosti, a ne slabosti.

ZAPAMTITE DA SU RODITELJI ZAISTA VAŽNI SVOJOJ DJECI, BEZ OBZIRA NA DOB DJECE!

Dodatak 2

Smjernice za stručnjake

Uloge i odgovornosti stručnjaka

1. Uvod

Ovaj dokument je namijenjen stručnjacima koji rade s djecom i obiteljima, ili skrbnicima djece mlađe od 18 godina. Svrha mu je dati stručnjacima smjernice o načinima na koje mogu pružiti podršku pozitivnom roditeljstvu. Pozitivno roditeljstvo definira se kao roditeljsko ponašanje i vrijednosti zasnovane na najboljim interesima djeteta, što obuhvaća postavljanje granica pomoću nenasilnih metoda kako bi se djetetu omogućilo da dostigne puni razvojni potencijal.

U svrhu jačanja roditeljskih vještina, stručnjacima se savjetuje usmjeravanje na razumijevanje djetetovih razvojnih potreba, odgovornosti i kapaciteta njihovih roditelja da odgovore na te potrebe, odnose i interakcije između članova obitelji i potrebe obitelji kao osnovne jedinice društva. Središte intervencija treba biti dijete – djetetova prava i potrebe navedene u *Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravima djeteta* i glavnim pravnim instrumentima Vijeća Europe (poput Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Europske socijalne povelje i revidirane Europske socijalne povelje).

Informacije o razvojnim potrebama djeteta i odgovornostima roditelja navedene su u 2. dijelu, dok 3. dio sadrži smjernice namijenjene stručnjacima koji rade s roditeljima. U radu službi naročito je važan interdisciplinarni pristup, a njihovo „segmentiranje” treba izbjegavati ili prekinuti.

Kako bi se stručnjacima pružila podrška u izvršavanju ovih zadaća, važno je da svi davatelji usluga djeluju prema načelu da njihovo osoblje bude partner roditelja i osnažuje ih u obavljanju njihovih roditeljskih odgovornosti. To znači da politike svih koji pružaju usluge vezane uz pozitivno roditeljstvo trebaju uključivati sljedeće tri ključne komponente:

- Promicanje roditeljskog učenja o tome kako na pozitivan način biti roditelj svojoj djeci, te pridonijeti ostvarenju razvojnog potencijala svakog djeteta;
- Pružanje podrške roditeljima kako bi im se omogućilo da ispunjavaju svoje uloge i odgovornosti na najbolji mogući način; i
- Gdje je to potrebno, omogućavanje i poticanje promjena u roditeljskom ponašanju kako bi njihovo ponašanje pridonijelo razvojnim postignućima njihove djece.

Rukovoditelji odgovarajućih administrativnih službi, koji smatraju da su gore navedene tri ključne sastavnice pozitivnog roditeljstva dio profesionalnih uloga i odgovornosti njihovih zaposlenika, imat će važnu ulogu u omogućavanju svom osoblju da majkama i očevima pruže podršku u podizanju djece.

2. Ključne poruke za roditelje: potrebe djece i roditeljske odgovornosti

I. Usredotočenost na dijete: dijete kao subjekt prava

Prava definirana u *Konvenciji o pravima djeteta* uključuju pravo na zaštitu i pravo na sudjelovanje. Tome treba dodati naglasak stavljen na razvoj djeteta, odnosno podršku evoluirajućim sposobnostima djeteta. Dobro roditeljstvo u skladu s temeljnim načelima *Konvencije o pravima djeteta* i saznanjima stečenim kroz istraživanja, obuhvaća:

Pružanje sigurnog okruženja i zadovoljavanje djetetovih osnovnih potreba, uključujući potrebe za smještajem, hranom, vodom, zdravstvenom i stomatološkom skrbi.

Brižno, njegujuće ponašanje koje odgovara na potrebe djeteta za emocionalnom skrbi, sigurnošću, pripadanjem i sigurnom privrženosti. Roditelji trebaju zadovoljiti potrebe djeteta za roditeljskom toplinom, prihvaćanjem, osjetljivošću, pristupačnošću, uključenošću i podrškom.

Strukturu koja se odnosi na postavljanje i pridržavanje standarda prihvatljivog i neprihvatljivog ponašanja i uzore koje pružaju roditelji. Granice i smjernice potrebne su svakom djetetu radi njegove tjelesne i psihološke sigurnosti, razvoja njegovih vrednota te osjećaja osobne i društvene odgovornosti.

Uvažavanje koje se odnosi na djetetovu potrebu da bude priznato kao osoba te da roditelji odgovore na njegova osobna iskustva i potvrde ih. Priznavanje i poštivanje djetetovih iskustava i pogleda pridonosi ostvarivanju punog potencijala djetetovog osobnog razvoja.

Oснаživanje se odnosi na kombiniranje osjećaja osobne kontrole i samodiscipline sa sposobnošću da se utječe na stavove i ponašanja drugih. Podrazumijeva usmjeravanje na jačanje postojećih jakih strana djeteta i odražava uvjerenje da se snaga može stvarati i obnovljati. Tako bi roditelji trebali poštivati evoluirajuće sposobnosti djeteta na način da se prilagode njegovom ponašanju i idejama uključivanjem i razgovorom.

II. Roditeljske odgovornosti

Konvencija o pravima djeteta naglašava da roditelje treba podržati u ispunjavanju njihovih odgovornosti prema djeci. Roditelji trebaju biti u mogućnosti:

- Pružiti djeci osnovnu skrb poput zadovoljavanja njihovih tjelesnih potreba i pružanja odgovarajuće zdravstvene i stomatološke njege, uključujući potrebe za hranom, toplinom, smještajem i odjećom;
- Pružiti im sigurnost štiteći djecu od nezgoda u njihovom domu ili drugdje;
- Osigurati zadovoljavanje djetetovih emocionalnih potreba, kao i da dijete ima pozitivan osjećaj da ga se posebno cijeni i pozitivni doživljaj vlastitog etničkog i kulturnog identiteta;

- Stimulirati dijete kroz poticanje učenja i intelektualnog razvoja putem ohrabivanja, kognitivne stimulacije i promicanjem društvenih mogućnosti;
- Pružiti smjernice i granice, čime se djetetu omogućuje da samo upravlja svojim emocijama i ponašanjem, korištenjem nenasilnih metoda, te
- Pružiti djetetu stabilno obiteljsko okruženje koje djetetu omogućuje održavanje sigurne privrženosti s primarnim skrbnikom/skrbnicima.

Razmatrajući resurse potrebne za roditeljstvo, korisno ih je podijeliti u tri skupine resursa odnosno izvora:

- Unutarnji resursi roditelja – poput korištenja znanja i vještina (primjerice, o razvoju djeteta), dobro tjelesno/mentalno zdravlje i vještine rješavanja problema;
- Unutarnji resursi obitelji – modeli dobrog roditeljstva, međuljudski odnosi u kućanstvu;
- Resursi izvan kućanstva – podrška šire obitelji i prijatelja, susjedstva, zajednice, gospodarski resursi, zaposlenost, socijalna skrb, usluge za djecu, obrazovanje.

III. Roditeljske sposobnosti

Unutarnji resursi roditelja mogu se poboljšati jačanjem roditeljskih sposobnosti i kapaciteta, odnosno obrazovnim mjerama. Potrebno je obuhvatiti sljedeća pitanja:

- Jedinstvenost djeteta i mijenjanje razvojnih potreba od ranog djetinjstva do adolescencije;
- Važnost privrženosti primarnom skrbniku u razvoju djeteta;
- Samopouzdanje i vještine roditelja pri primjeni pozitivnih roditeljskih strategija upravljanja;
- Sposobnost u jačanju društvenih vještina djeteta;
- Tehnike postavljanja granica nenasilnim načinima;
- Razumijevanje važnosti duhovnosti i moralnog razvoja djeteta;
- Brigu roditelja o samome sebi kao preduvjet za uspješno nošenje sa životnim zahtjevima, međuljudskim odnosima i za razumijevanje života svih osoba unutar obitelji;
- Čimbenike koji narušavaju roditeljske sposobnosti, kao što su obiteljsko nasilje, ovisnosti i drugi problemi vezani uz mentalno zdravlje, neorganizirani načini života, emocionalni problemi, kritičnost i neosjetljivost za potrebe djece.

IV. Međuljudski odnosi

Kvaliteta međuljudskih odnosa u obitelji osnovni je resurs zdravog roditeljstva. Osobito su važni sljedeći aspekti:

- Značaj roditeljskog poštovanja prema djetetu te osjetljivost za djetetove potrebe i njihovo zadovoljavanje;
- Dostojanstveno ponašanje, razgovor s djetetom i njegovo uključivanje, te pružanje vođenja odrasle osobe;

- Kvaliteta odnosa između odraslih osoba s roditeljskim odgovornostima, bez obzira na strukturu obitelji;
- Kvaliteta odnosa između braće i sestara i druge djece u kućanstvu;
- Važnost nenasilnog rješavanja sukoba i metoda discipliniranja u obitelji.

V. Proširena obitelj i neformalni sustavi podrške

Proširena obitelj i neformalne društvene mreže mogu predstavljati vrijedne resurse za roditelje i djecu. Rad s djecom i obiteljima trebao bi, kad god je to moguće, nastojati prepoznati:

- Kvalitetu odnosa među članovima proširene obitelji ili u susjedstvu ili zajednici;
- U kojoj mjeri obitelj, prijatelji i lokalna zajednica pružaju podršku roditeljima i djetetu;
- Važnost i kvalitetu odnosa između djeteta i njegovih vršnjaka.

3. Smjernice za stručnjake

I. Načela na kojima se temelji rad stručnjaka s djecom i obiteljima

Uloga stručnjaka treba se temeljiti na jasnim vrijednostima, etici, znanju i vještinama. U radu na jačanju i pružanju podrške pozitivnom roditeljstvu važno je sljedeće:

- Izgradnja povjerenja zasnovanog na empatiji i poštovanju ljudskog dostojanstva svih članova obitelji i drugih značajnih osoba;
- Sve intervencije i njihovi ishodi usredotočeni su na dijete i uzimaju u obzir prava, razvojne potrebe i jedinstvenost svakog djeteta;
- Jezik i pristup koji se koriste su pristupačni i podržavajući;
- Sve intervencije potaknute su načelima jednakosti i pristupačnosti;
- Stručnjaci i roditelji surađuju kako bi se roditelji osnažili za podizanje svoje djece;
- U radu s djecom i obiteljima koristi se sveobuhvatan i interdisciplinarni pristup;
- Kod interveniranja u obiteljski život prepoznaju se i osnažuju jake strane roditelja – stvarne, ali i one potencijalne – kako bi se njihove sposobnosti iskoristile na najbolji mogući način;
- Roditeljske sposobnosti ne prosuđuju se na temelju jednog štetnog događaja, no sigurnost djeteta u svakom je slučaju primarna i ne smije se dovoditi u pitanje;
- Stručni savjeti upućuju se i majkama i očevima ili drugim skrbnicima oba spola. Prepoznaje se važnost roditeljske uloge oca;
- Pružanje usluga koje odgovaraju na raznovrsne potrebe roditelja iz manjinskih etničkih skupina.

II. Omogućavanje pristupa uslugama

U omogućavanju pristupa uslugama stručnjaci zauzimaju aktivnu ulogu u prepoznavanju potrebnih vrsta podrške i usluga te osiguravanju da im roditelji mogu

pristupiti kako bi se poboljšala njihova sposobnost za odgoj djece, na način da prvo nude onu vrstu usluge koja je najmanje interventna:

- Neformalna podrška (odnosno jačanje postojećih društvenih veza roditelja i poticanje uspostave novih veza s obitelji, prijateljima, susjedima i drugim osobama u zajednici),
- Poluformalna podrška (odnosno osnaživanje nevladinih organizacija koje se bave roditeljima i djecom (uključujući i kroz zagovaranje) te aktiviranje niza skupina za samopomoć i drugih skupina u zajednici i usluga koje pružaju), i konačno
- Formalna podrška (odnosno stručne usluge).

Nadalje, važno je da stručnjaci čine i sljedeće:

- Osiguravaju da roditelji dobivaju državne povlastice koje im pripadaju, primjerice, novčana sredstva ili druga prava, odnosno da ostvaruju svoja socijalna prava;
- Kada je potrebno, roditelju dodijele odvjetnika;
- Daju prednost uslugama koje su ocijenjene odgovarajućim metodama i koje su se pokazale učinkovitima u postizanju ciljeva pozitivnog roditeljstva.

III. Roditeljski programi

Roditeljski programi mogu imati različite ciljeve i značajke. Potrebno je ponuditi dovoljno širok i prilagodljiv raspon programa kako bi ih se mogalo primijeniti u čitavom kulturnom spektru svake zajednice. Kategorije roditeljskih programa uključuju sljedeće:

- Programe osmišljene za zadovoljavanje potreba i interesa roditelja za usvajanjem općih znanja o ulozi roditelja i načinima odgoja djece koji im omogućavaju ostvarivanje njihova razvojnog potencijala;
- Programe koji se bave određenim problemima s kojima se roditelji mogu suočiti u odgoju svoje djece, poput asocijalnog ponašanja, sprječavanja zlouporabe droga i jačanja samopouzdanja;
- Programe usmjerene na ciljane skupine roditelja ili djece s posebnim potrebama. Oni mogu uključivati samohrane roditelje, razdvojene roditelje, roditelje koji pripadaju ranjivim ili socijalno isključenim skupinama, roditelje s invaliditetom ili djecu s teškoćama u razvoju ili pak programe usmjerene na određenu dob.

IV. Preporuke za održavanje roditeljskih programa

Prilikom provedbe roditeljskih programa, čija je svrha pružanje podrške pozitivnom roditeljstvu, stručnjaci trebaju obratiti pozornost na sljedeće:

- Prvenstveno se usmjeriti na načelo "najboljeg interesa djeteta" i postizanje najboljih razvojnih ishoda za svako dijete;
- Primjerenost potrebama djece, roditelja i obitelji;
- Ne prosuđivati niti stigmatizirati;
- Izbjegavati stvaranje ovisnosti roditelja o stručnjacima;
- Obuhvatiti svu složenost obiteljskog života i uzimati u obzir potrebe svakog djeteta i obitelji;

- Biti osjetljivi na kontekst lokalne zajednice;
- Razvijati programe odozdo prema gore, kako bi se osiguralo da su uključeni problemi roditelja i kontekst u kojemu podižu svoju djecu;
- Potvrditi važnost dijeljenja iskustava među obiteljima i ulogu skupina za samopomoć;
- Uključivati etničke i druge manjinske skupine;
- U svaki program uključiti odgovarajuće postupke za procjenu njegove učinkovitosti.

V. Pružanje informacija o pozitivnom roditeljstvu i približavanje pojma pozitivnog roditeljstva

Stručna znanja i vještine treba primjenjivati i razvijati na dinamičan način, osobito u sljedećim područjima:

- Pomoći majkama i očevima u razumijevanju razvoja djeteta i ispunjavanju njihovih roditeljskih uloga;
- Pružati očevima i majkama informacije o dječjim pravima;
- Omogućiti razumijevanje posljedica do kojih može dovesti nepoštivanje dječjih prava.

VI. Stručna znanja

Odgovornost je svakog stručnjaka:

- Znati koja je organizacija/agencija odgovorna za pružanje određene vrste usluga, a koja ima specifične zakonske obveze;
- Pratiti nova saznanja vezana uz razvoj djeteta i načine pružanja podrške pozitivnom roditeljstvu te primijenjivati ta znanja u svom radu;
- Biti vješt u radu i s majkama i s očevima, kao i s djecom i obiteljima;
- Poznavati politiku roditeljstva izloženu u dokumentima Vijeća Europe i *Konvenciji o pravima djeteta* te razumjeti njihov utjecaj na praksu;
- Stvarati "prostor" koji će im omogućiti promišljanje o vlastitom radu i njegovom utjecaju na djecu i roditelje, kao i razvojne ishode djece koja primaju takve usluge;
- Evaluirati svoj rad, koristeći i procjene od strane svojih kolega i povratne informacije od djece i roditelja.

Preporuka 1666 (2004) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o zabrani tjelesnog kažnjavanja djece u Europi (Prikaz)

Preporuku 1666 (2004) o zabrani tjelesnog kažnjavanja djece u Europi prihvatila je Parlamentarna skupština Vijeća Europe 23. lipnja 2004. godine. Donošenju ove preporuke prethodila je analiza stanja u zakonodavstvima, kao i u području istraživanja raširenosti tjelesnog kažnjavanja djece u državama članicama Vijeća Europe. Rezultati ovih analiza prikazani su u izvješću "Eliminiranje tjelesnog kažnjavanja – imperativ ljudskih prava europske djece" (VE 2005). Usto se Preporuka oslanja na obveze poštivanja *Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta*, Europske konvencije o ljudskim pravima, Europske socijalne povelje i drugih međunarodnih pravnih dokumenata.

Preporuka se također temelji na razumijevanju uklanjanja tjelesnog kažnjavanja kao procesa kojemu su važne sastavnice zakonske promjene, ali i promjene u politikama podrške roditeljstvu te stavovima prema nasilju nad djecom. Drugim riječima, zakonsku zabranu nužno je popratiti nizom drugih aktivnosti na različitim razinama. To mogu biti kampanje usmjerene mijenjanju stavova javnosti prema tjelesnom kažnjavanju i drugim oblicima ponižavajućeg kažnjavanja, ali i druge aktivnosti namijenjene dokidanju nasilja nad djecom, kao i svladavanju prepreka na koje se pri tom u različitim kontekstima nailazi.

Preporuka 1666 (2004) o zabrani tjelesnog kažnjavanja djece u Europi predstavlja vrlo važan dokument za ostvarivanje ljudskih prava djeteta u obitelji. Primjer Švedske, prve zemlje koja je zabranila tjelesno kažnjavanje djece, pokazuje da se unutar razdoblja od 30 godina stanje u kojem većina djece doživljava tjelesno kažnjavanje, a još više odraslih smatra tjelesno kažnjavanje prihvatljivim odgojnim postupkom, promijenilo u stanje u kojem gotovo da nema djeteta koje je iskusilo tjelesnu kaznu ni odrasle osobe koja prema tjelesnom kažnjavanju ima tolerantan stav. Ovaj primjer poticajan je i ohrabrujući jer pokazuje da je promjena moguća, te da je rezultat zajedničkog rada državnih struktura, civilnog društva i samih roditelja.

Doc. dr. sc. Nina Pećnik

DIJETE I DRUŠTVO

Preporuka 1666 (2004)¹

Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o zabrani tjelesnog kažnjavanja djece u Europi

1. Parlamentarna skupština napominje da države članice, prema europskom Odboru za socijalna prava, da bi udovoljile zahtjevima Europske socijalne povelje i revidirane Europske socijalne povelje, moraju zabraniti sve oblike tjelesnog kažnjavanja i sve druge oblike ponižavajućeg kažnjavanja ili ponašanja prema djeci. Pet država članica nije zadovoljilo ove zahtjeve jer nisu učinkovito zabranile sve oblike tjelesnog kažnjavanja. Zajednički žalbeni postupak pokrenut je i protiv još pet država članica na istim temeljima.
2. Skupština napominje da je Europski sud za ljudska prava u nizu presuda utvrdio da tjelesno kažnjavanje krši dječja prava koja su im zajamčena u sklopu Europske konvencije o ljudskim pravima. Ove su odluke prvo primijenjene na tjelesno kažnjavanje u ustanovama za mlade počinitelje kaznenih djela, zatim u školama, uključujući privatne škole, a u posljednje vrijeme i u obitelji. Štoviše, i Europska komisija za ljudska prava do 1998. i Sud su naglašavali da zabrana tjelesnog kažnjavanja ne krši pravo na privatnost, obiteljski život ili vjerske slobode.
3. Skupština primjećuje da su sve države članice ratificirale *Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima djeteta* koja od njih zahtijeva da zaštite djecu od svih oblika tjelesnog ili mentalnog nasilja od strane odraslih dok su u njihovoj skrbi. Odbor za prava djeteta, koji prati primjenu *Konvencije*, dosljedno posljednju napomenu tumači kao zahtjev upućen državama članicama da zabrane sve oblike tjelesnog kažnjavanja djece te da obrazuju i informiraju javnost o toj temi.
4. Skupština pozdravlja aktualnu globalnu inicijativu za ukidanje svih oblika tjelesnog kažnjavanja djece i želi se pridružiti u pružanju potpore ovoj inicijativi UNICEF-u, UNESCO-u, visokom povjereniku Ujedinjenih Naroda za ljudska prava, povjereniku za ljudska prava Vijeća Europe, Europskoj mreži pravobranitelja za djecu (ENOC) i brojnim nacionalnim i međunarodnim ustanovama za ljudska prava i nevladinim organizacijama diljem Europe.
5. Skupština smatra da svaki oblik tjelesnog kažnjavanja djece predstavlja kršenje njihovih temeljnih prava na ljudsko dostojanstvo i tjelesni integritet. Činjenica da je takvo tjelesno kažnjavanje i dalje zakonito u određenim državama članicama, krši njihovo temeljno pravo na pravnu zaštitu kakva je dostupna odraslima. Udaranje ljudskog bića zabranjeno je u europskim društvima, a djeca su ljudska

¹ Rasprava skupštine od 23. lipnja 2004., 21. zasjedanje (pogledati Doc.10199, izvješće Odbora za socijalnu skrb, zdravlje i obitelj, izvjestiteljica: gđa Bargholtz). *Tekst je usvojila Skupština* 23. lipnja 2004. (21. zasjedanje).

bića. Društveno i pravno prihvaćanje tjelesnog kažnjavanja djece mora se prekinuti.

6. Skupština sa zabrinutošću primjećuje da je dosad samo manji dio od 45 država članica i formalno zabranilo tjelesno kažnjavanje u obitelji i svim drugim kontekstima. Iako su sve države zabranile tjelesno kažnjavanje u školama, uključujući privatne škole i druge obrazovne ustanove, to se ne odnosi neminovno i na rezidencijalne i sve druge oblike dječje skrbi. Ove zabrane također nisu sustavno i univerzalno poštovane.
7. Stoga Skupština poziva Odbor ministara Vijeća Europe da pokrene koordiniranu i usklađenu kampanju u svim državama članicama za potpuno ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece. Skupština podsjeća na uspjeh Vijeća Europe u pogledu ukidanja smrtne kazne i poziva Vijeće da djeluje na isti način kako bi Europa čim prije postala zona bez tjelesnog kažnjavanja djece.
8. Skupština poziva Odbor ministara i druga tijela Vijeća Europe da po žurnom postupku utvrde strategije, uključujući tehničku pomoć, za postizanje ovog cilja u suradnji s državama članicama, a posebice:
 - i. da ojača svijest djece, onih koji s njima žive i rade, kao i široke javnosti o potpunoj zabrani tjelesnog kažnjavanja djece i drugih oblika ponižavajućeg, neljudskog i uvredljivog ponašanja prema djeci;
 - ii. da osigura opću svijest o temeljnim pravima djece, osobito o njihovom pravu na ljudsko dostojanstvo i tjelesni integritet;
 - iii. da potiče pozitivne, nenasilne oblike odgoja djece i rješavanja sukoba među budućim i sadašnjim roditeljima, svima koji se brinu za djecu i u širokoj javnosti;
 - iv. da djeci i mladima ponudi mogućnost da izraze svoja stajališta i budu uključeni u planiranje i provedbu aktivnosti za iskorjenjivanje tjelesnog kažnjavanja;
 - v. da se pobrinu da se roditeljima, osobito onima koji imaju teškoća u odgoju djece, ponude potrebni savjeti i podrška;
 - vi. da djeci ponudi povjerljiv savjet, savjetovanje i pravno zastupanje tako da mogu reagirati na nasilje koje trpe;
 - vii. da zajamče učinkovitu i prikladnu zaštitu djeci koja su osobito ranjiva na štetno i ponižavajuće kažnjavanje, kao što su djeca s teškoćama u razvoju i djeca u ustanovama ili zatvorima;
 - viii. da osiguraju da tjelesno kažnjavanje i drugi štetni i ponižavajući oblici discipliniranja djece budu uključeni u definiciju kućnog nasilja ili nasilja u obitelji te da strategije borbe protiv nasilnog kažnjavanja djece čine sastavni dio strategija usmjerenih protiv kućnog nasilja ili nasilja u obitelji.
9. U konačnici Skupština poziva Odbor ministara da državama članicama preporuči sljedeće:
 - i. da usvoje odgovarajuće zakone za zabranu tjelesnog kažnjavanja djece, osobito u obitelji;

- ii. da nadziru učinkovitost iskorjenjivanja redovnim ispitivanjima dječjih iskustava u pogledu nasilja kod kuće, u školi i drugdje, učinkovitost službi za zaštitu djece te iskustava roditelja i njihovih stavova prema nasilju nad djecom;
- iii. da osiguraju punu primjenu relevantnih presuda Europskog suda za ljudska prava i zaključaka Europskog odbora za socijalna prava.

DIJETE I DRUŠTVO

Zagrebačka strategija za djecu od 2008. - 2012. godine

1. Pravni temelj za donošenje Strategije

Na temelju članka 38. točke 2. Statuta Grada Zagreba (Službeni glasnik Grada Zagreba 19/99, 19/01, 20/01 – pročišćeni tekst, 10/04, 18/05, 2/06 i 18/06), Gradska skupština Grada Zagreba, na 37. sjednici, 15. srpnja 2008. donijela je ZAGREBAČKU STRATEGIJU ZA DJECU OD 2008. - 2012. GODINE koja je objavljena u Službenom glasniku Grada Zagreba broj 9 od 15. srpnja 2008.

Prva Zagrebačka strategija utemeljena je na suvremenim znanstvenim dostignućima i odredbama nacionalnih i međunarodnih zakona i dokumenata: Nacionalnom planu aktivnosti za prava i interese djece od 2006.-2012. i preporukama Odbora za prava djeteta Ujedinjenih naroda.

Temeljem *Konvencije o pravima djeteta* iz 1989., što ju je Hrvatska prihvatila 8. listopada 1991., a koja je na snazi za 192 zemlje, Milenijske deklaracije Ujedinjenih naroda iz 2000., koja sadrži i ciljeve što se odnose na dobrobit, prava i interese djece, Strateškog dokumenta Svijet dostojan nas – dječja deklaracija i Svijet dostojan djece (Drugi Svjetski sastanak na vrhu, New York 2002.), radi ostvarivanja ciljeva Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, što ga je Vlada Republike Hrvatske prihvatila 22. ožujka 2006., donijeta je Zagrebačka strategija za djecu od 2008. do 2012. godine kojom je predviđeno ukupno 14 mjera u čiju provedbu su uključena sva nadležna gradska upravna tijela koja programski djeluju u cilju unapređenja položaja i zaštite prava djece u Gradu Zagrebu.

Zakonodavni okvir:

U Republici Hrvatskoj djeca uživaju posebnu zaštitu propisanu Ustavom Republike Hrvatske (NN br. 41/01. članak 64.), Zakonom o predškolskom odgoju i naobrazbi (NN 10/97. i 107/07.) Zakonom o osnovnom školstvu (NN 59/90., 26/93., 27/93., 7/96., 59/01., 14/01. i 76/05.), Zakonom o srednjem školstvu (NN 19/02., 26/93., 27/93., 50/95., 59/01., 14/01. i 81/05.), Obiteljskim zakonom (NN 116/03., 17/04., 136/04. i 107/07.), Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 116/03.), Zakonom o socijalnoj skrbi (NN 73/97., 27/01., 59/01., 82/01., 103/03., 44/06. i 79/07.), Zakonom o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina (NN 51/00., 56/00.), zakonima o zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti, kao i zakonima koji reguliraju kazneno-pravnu zaštitu djece.

2. Ocjena stanja, osnovna pitanja koja se trebaju urediti i svrha koja se želi postići utvrđivanjem odnosa na predloženi način

Grad Zagreb je 2002. utemeljio Koordinacijski odbor Akcije Gradovi i općine prijatelji djece i donio Program mjera povećanja sigurnosti u odgojno obrazovnim ustanovama Grada Zagreba, kao i program unapređenja inter-sektorske suradnje u cilju povećanja sigurnosti u odgojno obrazovnim ustanovama Grada Zagreba (Službeni glasnik Grada Zagreba 14/02).

Strategija naglašava nužnost uspostave jedinstvene politike za djecu na područjima djelovanja: odgoj i obrazovanje, zdravlje, prehrana, uloga obitelji u podizanju i odgoju djece, socijalna skrb, djeca s poremećajima u ponašanju, djeca pripadnici nacionalnih manjina, djeca - žrtve trgovanja, djeca s teškoćama u razvoju, zlostavljana i zanemarena djeca, djeca pogođena ratom i posljedicama rata, slobodno vrijeme i kultura djece, mediji.

Svrha donošenja prve Zagrebačke strategije za djecu je unaprijediti kvalitetu života u svim segmentima odrastanja. Sukladno navedenom, osnovni ciljevi prve Zagrebačke strategije za djecu radi ostvarenja njihovih prava i interesa su:

- unaprijediti kvalitetu zadovoljavanja potreba djece u svim područjima (odgoj i obrazovanje, zdravlje, zaštita od zlostavljanja i zanemarivanja, slobodno vrijeme i kultura, socijalna skrb i drugo),
- unaprijediti prava djece u Gradu Zagrebu,
- poboljšati položaj djece u Gradu Zagrebu,
- odrediti obveze nadležnih tijela i drugih čimbenika koji u svom radu sudjeluju u zaštiti prava i interesa djece,
- odrediti oblike, način i sadržaj suradnje nadležnih tijela i drugih čimbenika koji u svom radu sudjeluju u zaštiti prava i interesa djece, te unaprijediti partnerski odnos i usklađeno djelovanje nadležnih gradskih tijela i organizacija civilnog društva,
- uključiti djecu u donošenje odluka vezanih uz ostvarenje prava i interesa djece.

Sva Vijeća gradskih četvrti prihvatila su prijedlog Zagrebačke strategije za djecu od 2008. do 2012. godine.

Tijekom proteklog razdoblja ostvarena je većina predviđenih mjera i aktivnosti te je uspostavljen učinkovit sustav na svim područjima djelovanja za djecu, djelomično zahvaljujući provedbi Akcije Gradovi i općine prijatelji djece i dobivanju naslova Grada Zagreba kao Grada – prijatelja djece, 15. listopada 2006.

3. Ocjena sredstava potrebnih za provođenje Strategije

Sredstva potrebna za provođenje ove Strategije bit će osigurana u Proračunu Grada Zagreba, u razdjelima gradskih upravnih tijela. Kod donošenja Proračuna Grada Zagreba vodit će se računa o osiguranju sredstava za provođenje mjera iz Strategije.

4. Obrazloženje odredaba Strategije

Strategijom je utvrđena jedinstvena politika prema djeci u Gradu Zagrebu, a osobito je istaknuta aktivna uloga gradskih ureda koji u svojoj djelatnosti skrbe za potrebe djece, kao i aktivna uloga drugih nadležnih institucija i organizacija civilnog društva.

Ciljevi donošenja Strategije su promicanje i osiguravanje prava djece, stvaranje uvjeta za djelotvorno rješavanje problema, koordinirano djelovanje lokalne zajednice i organizacija civilnog društva.

Navedene mjere i aktivnosti će se provoditi na gradskoj razini, kroz upravna tijela grada i u suradnji s tijelima državne uprave, ustanovama i trgovačkim društvima u vlasništvu Grada Zagreba te udrugama.

Gradska upravna tijela na lokalnoj razini dužna su provoditi mjere i aktivnosti

Zagrebačke strategije za djecu od 2008. - 2012. godine, nastale temeljem Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece, a u cilju zaštite dječjih prava te unapređenja položaja djece u lokalnoj zajednici.

Gradski ured za obrazovanje, kulturu i šport preuzeo je ulogu koordinatora u provedbi svih aktivnosti i mjera predviđenih Zagrebačkom strategijom za djecu od 2008. - 2012. godine, a sva gradska upravna tijela zadužena su da sa Zagrebačkom strategijom za djecu upoznaju tijela i ustanove iz svog djelokruga rada, kao i s ciljem njena donošenja, te da poduzmu sve mjere radi njene dosljedne primjene. Sva gradska upravna tijela, zadužena za provedbu Strategije, trebaju poštivati rokove za njenu provedbu temeljem svojih nadležnosti te sve relevantne informacije objaviti na Internet stranicama Grada Zagreba, te za svaku proračunsku godinu osigurati financijska sredstva za provedbu mjera i aktivnosti koje su njome utvrđene.

Božica Šimleša

DIJETE I DRUŠTVO

Prikazi skupova

Reviews of Meetings

Übersicht der Versammlungen

DIJETE I DRUŠTVO

Stručni skup *Tko čita, ne skita!*

Komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež Hrvatskoga knjižničarskog društva i Knjižnice grada Zagreba – Knjižnica Medveščak u ožujku tradicionalno organiziraju stručne skupove tema kojih su programi i usluge namijenjeni korisnicima dječjih odjela narodnih knjižnica. Nakon skupova koji su se prethodnih godina pozabavili djecom predškolske dobi (***30 nam je godina tek...***, 2006.) te bebama, djecom do 3 godine i roditeljima (***Roditelji s bebama i malom djecom – dobro došli u knjižnicu!***, 2007.), na red su došli osnovci i knjižnične usluge usmjerene toj dobnoj skupini. Skup pod nazivom ***Tko čita, ne skita!*** održan 14. ožujka ove godine bavio se programima za poticanje čitanja djece osnovnoškolske dobi. Slobodno, dobrovoljno čitanje danas je tema mnogih istraživanja i rasprava, posebice kad su u pitanju djeca i mišljenje je mnogih da se sve manje čita, a time smanjuju i kompetencije u čitateljskoj pismenosti. Knjižničari narodnih knjižnica, koji rade s djecom i mladima, poticanje i promicanje čitanja smatraju svojim osnovnim poslom u okviru uloge narodne knjižnice koja se sagledava u četiri dimenzije: informacija, edukacija, kultura i razonoda. Stoga je zanimanje za navedeni skup bilo veliko, jer ovakvi stručni skupovi otvaraju nove vizije i daju zamisli za svakodnevni rad s djecom u području čitanja iz užitka.

U prvom dijelu skupa pozvana su izlaganja nastojala osvijetliti aktivnost čitanja s kulturološkog, sociološkog, psihološkog i pedagoškog gledišta. Pod naslovom *Kultura čitanja u procesu odrastanja* prof. dr. sc. Karol Visinko s Odsjeka za kroatistiku Filozofskog fakulteta u Rijeci promotrila je čitanje kao bitnu poveznicu sa svim ostalim jezičnim djelatnostima u procesu razvijanja jezičnog izražavanja učenika, djece i mladeži. Kultura čitanja razmotrena je u školskome (pretežito u nastavi hrvatskoga jezika) i izvanškolskome sustavu (u okviru knjižnica za djecu i mladež). U kulturi čitanja se istaklo i mjesto suvremene elektroničke komunikacije Internetom, te nezaobilazno mjesto književne lektire u kulturi čitanja u procesu odrastanja. Osobita se pozornost posvetila istraživanju kulture čitanja. Ovo je izlaganje donijelo prijedloge kojima se želi usmjeriti na potrebu za istraživanjem stvarne slike kulture čitanja djece i mladeži u Republici Hrvatskoj, a knjižničari su, kao stručnjaci koji u izravnom kontaktu s mladim čitateljima imaju priliku doći do mnogih podataka, posebno pozvani na istraživanja toga tipa.

Slijedeći dobru praksu prethodnih skupova, i ove je godine predstavljen jedan inozemni primjer iz prakse. Mr. sc. Tilka Jamnik iz Knjižnice Otona Župančića u Ljubljani pružila je pregled stanja knjižničarstva za mlade u Sloveniji. *Pionirska* – Centar za dječju književnost i književnost za mladež i knjižničarstvo bilježi dugu tradiciju rada i upravo ove godine slavi 60. godišnjicu svoga postojanja. Pregled njena djelovanja znači ujedno i pregled razvoja knjižničarstva za djecu i mladež u cijeloj Sloveniji. Autorica je predstavila stručnu pripremu godišnjih Popisa preporučenih knjiga za djecu i mladež te neke nacionalne čitateljske projekte za mladež, koje *Pionirska* priprema i vodi za cijelu Sloveniju ili pak stručno sudjeluje u njima. Također je predstavljeno i nekoliko čitateljskih projekata za mladež drugih narodnih knjižnica u Sloveniji koji su se razvili iz nacionalnih projekata i prilagodili lokalnim potrebama i mogućnostima. Pružen je dobar primjer partnerstva knjižnice s Ministarstvom kulture i Ministarstvom za školstvo Republike Slovenije te institucijama, ustanovama i udruženjima na lokalnoj razini. Ovaj primjer pokazao je kako se inicijative pokrenute na nacionalnoj razini mogu dobro

odraziti na pojedinačnu praksu i kako se aktivnostima knjižnica za djecu i mladež u Sloveniji pridaje velika pozornost jer postoji svijest o tome da čitanje iz užitka pridonosi općim kompetencijama djece i mladih, a time i uspjehu u raznim područjima života.

Pogled iz međunarodne perspektive na kulturu čitanja i pismenosti dala je predsjednica IFLA-ine Sekcije za pismenost i čitanje, dr. sc. Ivanka Stričević s Odjela za knjižničarstvo Sveučilišta u Zadru. *Kultura pismenosti* se u međunarodnim okvirima smatra višim pojmom od sintagme *kultura čitanja* jer uključuje više činitelja, no istaknuta je svijest o važnosti uzajamne povezanosti tih dvaju pojmova te uloga knjižnice u njihovu razvoju. No da bi knjižnice mogle ispuniti svoju ulogu u poticanju i promicanju kulture pismenosti i čitanja, potrebno je da je cijelo društvo angažirano, od medija i nakladnika, do raznih agencija koje se bave stjecanjem kompetencija za cjeloživotno učenje, te vlada koje moraju pismenost staviti u prioritete svoje politike.

Dobri primjeri iz prakse u drugom su dijelu skupa, nazvanom *Tržište dobre prakse*, predstavili raznolike kreativne programe organizirane sa svrhom poticanja i populariziranja čitanja i približavanja knjige djeci osnovnoškolske dobi. Predstavljena su iskustva dječjih odjela dvanaest hrvatskih narodnih knjižnica iz Bjelovara, Delnica, Dubrovnika, Rijeke, Samobora, Splita, Velike Gorice, Vinkovaca i Zagreba. Predstavljene aktivnosti obuhvatile su raznolike sadržaje, od kreativnih susreta s književnicima, satova lektire u borbi protiv nasilja među djecom, brojnih vrsta kvizova organiziranih na zanimljive načine, preko različitih aktivnosti malih novinara, pa i izrade mrežnih časopisa zajedno s djecom, tradicionalnih likovnih natječaja, dramskih aktivnosti do radionica priča za korisnike usluga dječjih odjela knjižnica koji imaju disleksiju, aktivnosti početnog čitanja i pisanja, te mnoštvo drugih susreta i kreativnih radionica. Kroz zaista široku lepezu različitih sadržaja pružena je slika hrvatskog knjižničarstva koje u domišljanju programa za poticanje čitanja ne zaostaje za inozemnim primjerima. Sva izlaganja s ovoga skupa mogu se pogledati na URL: http://www.hkdrustvo.hr/hr/strucna_tijela/17/publikacija/93/.

Na kraju skupa predstavljen je hrvatski prijevod IFLA-inih ***Smjernica za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi*** koje su plod jednogodišnjeg zajedničkog rada svih sekcija Odjela javnih knjižnica Međunarodnog saveza knjižničarskih društava i ustanova (IFLA), pod vodstvom Sekcije knjižnica za djecu i mladež. Rana pismenost bila je tema prošlogodišnjeg skupa u Knjižnici Medveščak. Kako su u međuvremenu izrađene ove međunarodne smjernice, bilo ih je potrebno predstaviti dječjim knjižničarima iz svih hrvatskih županija kako bi što prije zaživjele u praksi naših narodnih knjižnica. Posebnost ovih smjernica je u njihovoj listi za (samo)procjenu koja knjižničare vodi kroz stupnjeve skale i određuje položaj knjižnice u odnosu na određenu knjižničnu uslugu. Lista služi za samoprocjenu, ali je i "alat" za planiranje usluga u onim knjižnicama koje još uvijek nemaju u svojoj ponudi odgovarajuću građu i sadržaje namijenjene obiteljima s malom djecom. Smjernice također donose i primjere dobre prakse iz svijeta i Hrvatske. Dostupne su na URL: <http://www.ifla.org/VII/d3/pub/Profrep100.pdf>.

Stručni skup ***Tko čita, ne skita!*** donio je niz dobrih primjera za rad s djecom osnovnoškolske dobi u knjižnicama i još jednom pružio poticaj dječjim knjižničarima u nastavku dobre prakse, a Komisiji za knjižnične usluge za djecu i mladež u osmišljanju budućih stručnih skupova.

Verena Tibljaš

Prikaz Konferencije “Izgradnja Europe za djecu i s djecom: prema strategiji 2009.-2011.”, održane u Stockholmu 8.-10. rujna 2008. godine

U okviru švedskog predsjedanja Vijećem Europe, Švedska vlada je u suradnji s Vijećem Europe i uz podršku Nordijskog vijeća ministara u Stockholmu od 8. do 10. rujna 2008. godine organizirala Konferenciju “Izgradnja Europe za i s djecom: prema strategiji 2009.-2011.” koju je otvorila švedska Kraljica Silvia.

U radu Konferencije sudjelovalo je oko tristo sudionika, među kojima su bili predstavnici vlada, međunarodnih organizacija i institucija, nevladinih udruga i profesionalnih mreža, parlamentaraca, lokalnih vlasti, pravobranitelja, sudaca i zagovaratelja dječjih prava. Na Konferenciji su aktivno sudjelovala i djeca i mladi. Iz Republike Hrvatske u radu Konferencije sudjelovala je prof. dr. sc. Ksenija Turković s Pravnog fakulteta u Zagrebu, koja je imala izlaganje na temu prilagođavanja pravosuđa potrebama djece koja su ponekad žrtve, a ponekad i počinitelji kaznenih djela, te kao sudionici, predstavnicu Stalne misije RH pri Vijeću Europe, Petra Leppee Fraize i predstavnicu Ureda pravobraniteljice za djecu Davorka Osmak- Franjić.

Organizacijom ove Konferencije obilježen je završetak trogodišnjeg programa “Izgradnja Europe za djecu i s djecom” koji je Vijeće Europe pokrenulo u Monaku 2006. godine. Cilj Programa bio je uklopiti prava djece u sve relevantne politike Vijeća Europe, koordinirati aktivnosti vezane uz prava djece te poduzeti mjere za iskorjenjivanje svih oblika nasilja nad djecom. Program je do sada rezultirao nizom usvojenih standarda (konvencija, preporuka), politika, projekata bilateralne suradnje i aktivnostima podizanja javne svijesti i unaprjeđivanja prava djeteta. Kao nadogradnju na taj Program, Vijeće Europe namjerava donijeti novu strategiju europske politike za djecu za naredno trogodišnje razdoblje 2009. – 2011. Osnovne sadržajne cjeline, koje će strategija zahvatiti, sadržane su u programu Konferencije, a odnose se na:

- iskorjenjivanje svih oblika nasilja nad djecom,
- pravosuđe prilagođeno djeci i
- pravo na odgovarajuće i primjereno sudjelovanje djece u pitanjima koja ih se tiču,

što su bile i posebne teme seminara koji su održani prvi dan. Sljedeća dva dana održana su plenarna izlaganja koja su se također odnosila na navedene teme.

Na Konferenciji je predstavljen nacrt smjernica buduće tzv. trogodišnje Stockholmske strategije koja će se usredotočiti na pitanja nasilja nad djecom, pravosuđa prilagođenog djeci, sudjelovanja djece i njihovog utjecaja u društvu u procesima donošenja odluka, uz posvećivanje osobite pozornosti posebno ranjivoj djeci – djeci bez roditeljske skrbi, djeci s teškoćama u razvoju, djeci koja žive u

siromaštvu ili im prijeti siromaštvo i isključenost iz društva. Cilj strategije je "da sve države članice Vijeća Europe podupru uvođenje međunarodnih standarda u području prava djece. Strategija osobito teži promicanju primjene *Konvencije o pravima djeteta*, naglašavajući njena glavna načela: nediskriminaciju, pravo na život i razvoj, najbolji interes djeteta kao temelj za donositelje odluka te pravo djeteta da ga se čuje". Kao cilj Programa istaknuto je i uvođenje načela dječjih prava u sve politike i aktivnosti Vijeća Europe uz podupiranje takvog pristupa u svim zemljama članicama. "Cilj je osigurati svoj djeci odgovarajući životni standard, socijalnu zaštitu i obrazovanje, zaštitu od lošeg postupanja, iskorištavanja i izrabljivanja, kao i pravo da se čuje njihov glas i da budu uključena u donošenje odluka."

Na Konferenciji je posebno evociran doprinos Janusza Korczaka (1878-1942), poljskog pedijatra, edukatora i pisca za djecu i o djeci, koji je posvetio život dobrobiti djece i kojeg mnogi smatraju "ocem" dječjih prava.

Visoki predstavnici, koji su sudjelovali na Konferenciji, svojim su potpisom na razglednici Kampanje potvrdili čvrstu potporu Kampanji za ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece, pokrenutoj u Zagrebu u lipnju ove godine, pod geslom "Podignite ruku protiv tjelesnog kažnjavanja djece!".

Davorka Osmak-Franjić, prof. psihologije
savjetnica pravobraniteljice za djecu

Prikazi publikacija

Reviews of Publications

Übersicht der Publikationen

DIJETE I DRUŠTVO

Pravo djeteta na život u obitelji

Stručna pomoć obiteljima s djecom i nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi kao proces podrške za uspješno roditeljstvo

(uredile Marina Ajduković i Tanja Radočaj),
Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 2008.

Knjiga je namijenjena djelatnicima i suradnicima u sustavu socijalne skrbi, osobito onima koji provode zakonom propisanu, preventivnu obiteljskopravnu mjeru nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi (u nastavku: mjera nadzora). U njoj su objavljeni radovi razvrstani u tri tematske skupine.

Prilozi prve skupine (I. Dio, Pravo djeteta na život u obitelji) različitog su sadržaja i imaju uvodno značenje. Čitateljima je najprije predloženo djelovanje UNICEF-a, naročito u vezi s gledištem koje se protivi izdvajanju djece iz obiteljskog okruženja i njihovu prepuštanju institucionalnom zbrinjavanju (T. Radočaj). Tema drugog rada je analiza ranog odnosa između dojenčeta i roditelja, posebice majke, a istaknute su okolnosti koje stručnjake raznih profila u sustavu skrbi za djecu (zdravstvo, socijalni rad i dr.) mogu upozoriti na korijene eventualnih teškoća u odrastanju djeteta (M. Jovančević). Treći prilog izražava pravni pristup zaštiti djetetove dobrobiti, pravima djeteta, odgovornosti, pravima i dužnostima djetetovih roditelja, stručnjaka i drugih čimbenika u društvenoj zajednici (A. Korać Graovac).

Drugu tematsku skupinu (II. Dio, Rane intervencije i ostale intervencije u zajednici kao podrška roditeljima pod rizicima) čine radovi kojima se propituje stanje i potrebe pomoći/podrške obiteljima koje opterećuju socijalni rizici.

Među ostalim, obrađena su načela za primjenu ranih psihosocijalnih intervencija, pitanja dostupnosti programa ciljane prevencije u RH te primjeri i iskustva iz inozemne prakse. Rane intervencije u obiteljske odnose dodatno su ocijenjene s gledišta najboljeg interesa djeteta, etičkih dvojbi i iz korisničke perspektive (M. Ajduković).

Rad o skrbi za dijete čiji je razvitak ugrožen u obitelji (suautorstvo M. Ajduković i B. Sladović Franz) pruža stručnjacima u socijalnoj skrbi teorijsku i praktičnu pomoć u njihovoj zahtjevnoj zadaći kakva je odlučivanje o intervenciji u obitelj (procjena rizika, izgledi za postizanje promjena u obiteljskoj situaciji i dr.). Tema obiteljskog procjenjivanja iscrpno je obrađena i u osvrtu (B. Sladović Franz) na proces prikupljanja i razmatranja svih informacija relevantnih za dijete, obitelj i njihovo okruženje (primjerice, prosudba kapaciteta i sposobnosti roditelja i sl.). Cjelovitosti obrade te teme znatno pridonose dodatci koji sadrže predložak za sveobuhvatno obiteljsko procjenjivanje, smjernice za pisano iskazivanje tog procjenjivanja te primjer napisane procjene s napomenama (iscrpan opis slučaja).

U trećoj tematskoj skupini priloga (III. Dio, Nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi kao proces podrške obiteljima s djecom) radovi su usredotočeni na analizu mjere nadzora s pravnog i psihosocijalnog motrišta. Pravni sadržaj mjere nadzora predložen je analizom relevantnih zakonskih odredaba Obiteljskog zakona, a kritičke primjedbe

upućene su stručnjacima u centru za socijalnu skrb zbog propusta u praktičnoj primjeni propisa i odnosa prema profesionalnim zahtjevima u pogledu odabira mjere prevencije i provedbe nadzora (M. Jelavić). Razmatranje mjere nadzora s psihosocijalnog polazišta (M. Ajduković) rezultiralo je naglaskom na temelje višeslojnih zadaća stručnjaka u ophođenju sa sudionicima pojedine obiteljske situacije i u ocjeni potreba intervencije u obitelj (pitanja prepreka i poteškoća u planiranju i ostvarenju nadzora, pretpostavke za bolje međuljudske odnose itd.).

Daljnja dva priloga su tekstovi koji su izrazito važni za profesionalno usavršavanje stručnjaka u sustavu socijalne skrbi (M. Ajduković i B. Sladović Franz). U prvom radu ponuđene su smjernice za izradu programa i plana rada nadzora, a u drugom su izloženi instrumenti socijalnog rada u postupku procjene obiteljske situacije i potreba djece. Oba rada sadrže elemente za veću djelotvornost stručnjaka i bolje rezultate njihova rada u praksi; u smjernicama se, primjerice, definiraju ciljevi mjere nadzora i ističu posebnosti ciljeva i programa za postizanje pozitivnih promjena u obitelji, dok su u tekstu o instrumentima obrađena i nova pomoćna sredstva koja se u dosadašnjem socijalnom radu nisu razvijala ni primjenjivala.

Posebna pozornost posvećena je roditeljima, koji će eventualno biti podvrgnuti nadzoru, u prilogu (B. Sladović Franz) u kojem je riječ o specifičnoj procjeni obiteljske situacije u rizičnim obiteljima. U takvim se obiteljima ne mogu očekivati optimalne roditeljske sposobnosti, nego samo takve koje bi mogle biti dostatne jedino uz druge oblike potpore.

Iza znanstveno-stručnih napisa o problematici prava djeteta na život u obitelji, u knjigu su uvrštena dva rada o internoj i završnoj evaluaciji projekta koji je uvodno u Predgovoru pobliže izložen i u kojem je stvarana građa za sve objavljene radove (IV. Dio, Evaluacija). U knjizi su, nadalje, objavljeni vrlo instruktivni primjeri rješenja i predložaka za izradu pregleda i izvješća o tijeku i rezultatima provedenih postupaka i izrečenih mjera nadzora (V. Dio, Prilozi). Tako će, primjerice, stručnjaci u centru za socijalnu skrb naći korisne praktične upute (formalnopravne naravi) za pisana rješenja o mjeri nadzora (L. Budimović). Tekst s osnovnim informacijama o mjeri nadzora (zakonski okvir, sadržaj mjere, provođenje i trajanje mjere) namijenjen je vanjskim suradnicima centra za socijalnu skrb (Z. Kovačić i R. Korov). No sadržaj napisa bio bi koristan i za upoznavanje roditelja s razlozima i obilježjima intervencije u obitelj. Ostali prilozi su primjeri sveobuhvatnog obiteljskog procjenjivanja te predloži za planiranje radova (prijedlog obrasca).

Završne stranice publikacije (VI. Dio, Literatura) upućuju čitatelja na brojne bibliografske jedinice (popis s 88 izvora), a s nekoliko osnovnih podataka predstavljeni su autori svih objavljenih radova i suradnici na projektu iz kojega je knjiga proizašla (VII. Dio, Suradnici na izradi, provođenju i evaluaciji projekta). Sastavni dio knjige je CD na kojem su upitnici, skale i ostali instrumenti za procjenu djetetovih potreba, roditeljskih sposobnosti, obiteljskih i ostalih okolnosti.

Središnja tema knjige je mjera nadzora koja je oblik intervencije u obiteljske odnose zbog stanja nezadovoljavajuće skrbi o nekom djetetu. S punim uvažavanjem djetetova, ali i društvenog interesa da dijete ostane u vlastitoj obitelji, u knjizi su na najbolji način obrađeni svi aspekti razloga i provedbe intervencija u obitelj, te prava djeteta. Obrada razmatranih sadržaja iskazuje suvremene interpretacije pravnih pojmova i nove spoznaje o teorijskim i praktičnim dostignućima u psihosocijalnom pristupu problemima u obitelji i u društvenoj zbilji. Većina radova sadrži specifične naglaske koji su važni za analiziranu problematiku i iz kojih proizlazi sustav vrijednosti

za koji se pisci tekstova zalažu. Upozorenjima na okolnosti o kojima ovisi vrsnoća i djelotvornost rada stručnjaka u praksi dodani su raznovrsni zahtjevi (npr. individualni pristup koncipiranju mjere intervencije, realistična prosudba stanja i mogućnosti za promjene u djetetovoj obitelji, primjeren odnos prema roditeljima i prema mogućem otporu zbog zadiranja u obiteljski život, te upoznavanje djeteta i roditelja s programom rada u provedbi intervencije).

Knjiga je nastala u projektu koji se ostvaruje uz znatnu potporu Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, a radovi koji su u njoj objavljeni prelaze okvire edukativnog štiva za stručnjake i suradnike u sustavu socijalne skrbi. Opravdano se, naime, inzistira na odgovornosti stručnjaka, no za djelotvornu zaštitu prava djece potrebne su pretpostavke i na strani drugih čimbenika u skrbi za djecu. Stoga bi i neki drugi korisnici knjige trebali saznati za upozorenja koja spominju, primjerice, još uvijek veliki prostor za razvoj sustava podrške obitelji, ograničenu dostupnost i raznovrsnost programa koji služe djeci i obitelji za preventivne intervencije u obitelj (dnevni smještaj djece u pogodne ustanove), poteškoće u financiranju postojećih i novih programa skrbi za djecu, radno opterećenje stručnjaka u centru za socijalnu skrb koje ugrožava kakvoću intervencija u obitelj i sl.

S obzirom na ukupnost sadržaja i uloženog znanja u izradu ove knjige, uz priznanje za postignute rezultate, treba poželjeti nastavak sličnih pothvata i publikacija.

Prof. dr. sc. Mira Alinčić

DIJETE I DRUŠTVO

Roditeljstvo u suvremenoj Europi: pozitivni pristup

Daly, M. (ur.) Parenting in contemporary Europe: a positive approach. Strasbourg Cedex: Council of Europe Publishing, 2007.

Znanost je već odavno dokazala snažan, gotovo presudan utjecaj obitelji na cjelokupni razvoj djeteta. Taj utjecaj je posebno intenzivan u prvim godinama života djeteta te u velikoj mjeri predodređuje njegov životni put. Jačanjem svijesti o važnosti obiteljskog odgoja povećao se i interes društva za ovu zajednicu, što je rezultiralo i povećanim zahtjevima prema obitelji, kako od strane države, tako i medija, javnosti ili samih članova obitelji. Roditeljstvo prestaje biti privatna stvar. Roditelju se priznaje status glavnog odgajatelja djeteta, ali istodobno roditelj preuzima obveze i odgovornosti u odgoju djeteta. Onog trenutka kada roditelj prestaje štiti prava djeteta, država ima pravo reagirati pa, ako treba, i oduzeti roditeljsko pravo. Drugim riječima, prošla su vremena kada je roditelj pristupao djetetu kao svom vlasništvu te se često puta prema njemu odnosio krajnje nehumano ugrožavajući djetetovo zdravlje i život (korištenje djece kao radne snage, grubo tjelesno kažnjavanje ili čak infanticid), a da za to nije odgovarao. S razvojem civilnoga društva promijenilo se poimanje djece kao vlasništva roditelja i kao odraslih u malom, te ih se počinje promatrati kao bića koja imaju svoja brojna prava, a odgovornost je roditelja da ta prava poštuju i zadovolje. Samim time određeni postupci roditelja, poput grubog kažnjavanja ili zanemarivanja djece, postali su protuzakoniti, a znanost sve više govori o potrebi pozitivnoga pristupa roditeljstvu. Upravo je na postavkama promicanja pozitivnoga roditeljstva nastala knjiga *Parenting in contemporary Europe: a positive approach (Roditeljstvo u suvremenoj Europi: pozitivni pristup)*, koja nastoji identificirati glavne probleme i promjene koje pogadaju suvremeno europsko roditeljstvo.

U knjizi se polazi od stajališta da je roditeljstvo potrebno sagledati u kontekstu ključnih čimbenika koji ga određuju, a to su roditelji, djeca, lokalna i nacionalna zajednica te državna vlast. Naglašava se značajnost upotrebe glagola *parenting (biti roditelj)*, kojim se ističe da je roditeljstvo proces, odnosna etapa životnoga tijeka obitelji koja prolazi kroz stalne mijene. Termin *roditeljstvo* također ne obuhvaća samo aktivnosti bioloških roditelja, nego i svih osoba koje su uključene u podizanje djeteta i brigu za njega, a koji možda nisu biološki povezani s djetetom. Roditeljstvo može biti različite kvalitete, ali urednica knjige upozorava kako javnost i znanost više govore o tome što čini loše roditeljstvo, a mnogo manje o tome što čini dobro roditeljstvo, pa se stoga ovom knjigom nastoji razviti i pobliže objasniti koncept pozitivnoga roditeljstva, koje poštuje djetetova prava i njegov najbolji interes, a istovremeno uzima u obzir potrebe i mogućnosti roditelja.

Ključna poruka koju knjiga prenosi, a koja je bitna za razumijevanje odabira tematike, jest činjenica da je roditeljstvo proces koji se odvija unutar određenoga socijalnog konteksta, a ne izolirano od društva. Iako je potrebno poštivati privatnost obitelji, nužno je uzeti u obzir kakva su društvena očekivanja prikladnoga roditeljskog ponašanja. Kako roditeljstvo treba potporu društva unutar kojeg se odvija i kako treba zadovoljiti očekivanja istog tog društva, nužno je da bude prepoznato kao legitimno

područje socijalne politike koje treba stalnu potporu. Nadalje, važno je primijetiti kako ne postoje standardizirani obrasci dobrog roditeljstva, niti se oni mogu odrediti bez pluralnog pristupa, iako je potrebno neprestano težiti praksi dobrog roditeljstva. Naime, roditeljstvo uključuje i roditelje i djecu pa se tako *dobrim roditeljstvom* može nazvati samo ono koje djeluje na korist jednih i drugih, a ovom se knjigom i akcijama koje nakon nje slijede nastoji potaknuti ostvarivanje onih životnih uvjeta u kojima će djeca i roditelji moći ostvariti svoja prava i živjeti u skladu sa svojim obavezama.

Obradi naslovne teme pristupilo se navođenjem glavnih saznanja suvremene pedagogijske znanosti o pitanjima roditeljstva, obitelji i obiteljskoga odgoja do kojih se došlo metodologijom analize dokumentacije. Koncipirana kao izvješće Vijeća Europe, knjiga je nastala na inicijativu Odbora stručnjaka za djecu i obitelj, koji je na ovaj način izložio rezultate do kojih su došle dvije radne skupine Odbora. Prva se skupina bavila pitanjem roditeljskih vještina u prevenciji i suzbijanju nasilja nad djecom, a druga pitanjem roditeljstva djece s rizikom od socijalnog isključenja. Njenim se sadržajem nastoje dati jasne smjernice za podupiranje pozitivnoga roditeljstva, koje u prvom redu štiti prava djeteta u skladu s *Konvencijom o pravima djeteta*, ali koje nije permisivno, već strukturirano. Ta je osnovna ideja razrađena u pet poglavlja, čiji su autori stručnjaci iz različitih zemalja. Prvo poglavlje, autorice Nine Pećnik, s umetkom Christiana Lalièrea, razrađuje osnovna obilježja roditeljstva, djetinjstva i obiteljskoga života u današnjoj Europi. U drugom se poglavlju Staffan Janson bavi pitanjem nasilja nad djecom i upotrebom tjelesne kazne te daje sugestije o mogućem alternativnom pristupu. Treće poglavlje, autorice Mone Sandbæk, raspravlja o mjerama obiteljske politike te o programima i aktivnostima potpore roditeljima. U poglavlju koje su napisali Angela Abela i Gilbert Berlioz razmatraju se mogući načini potpore roditeljima djece koja su rizična za socijalno isključenje. Posljednje, peto poglavlje, autorice Maj Berger Sæther, razmatra problematiku konzumacije droga i njene implikacije za roditeljstvo. Nakon navedenih poglavlja slijede kratki sažetci svakog od njih, zaključne misli i dodatci.

Prvo poglavlje, pod naslovom *Towards a vision of parenting in the best interests of the child (Prema viziji roditeljstva u najboljem interesu djeteta)*, ima dva cilja: izložiti najnovije spoznaje o roditeljstvu i djetinjstvu te ih povezati sa zakonskim i političkim odrednicama, osobito onima vezanim uz *Konvenciju o pravima djeteta*. Razmatrajući različite modele socijalizacije djeteta i stilova odgoja, Pećnik ističe suvremeno poimanje djeteta kao aktivnog i kompetentnog, a ne pasivnog primatelja utjecaja značajnih odraslih. Veliki dio poglavlja zauzima predstavljanje i interpretiranje članaka *Konvencije o pravima djeteta*, s ciljem isticanja kako roditelji imaju odgovornost prema djetetu, kojem trebaju omogućiti razvoj svih njegovih potencijala, ali jednako tako postoji i odgovornost države, koja treba podupirati takvo roditeljsko djelovanje.

Govoreći o suvremenom roditeljstvu i njegovim zadacima, autorica navodi četiri ključna elementa koja moraju biti zastupljena u roditeljstvu, a to su njega, strukturiranost roditeljstva, pod kojom se podrazumijeva postavljanje granica, a ne permisivni roditeljski stil, prepoznavanje djetetovih potreba i osnaživanje djeteta. Navodeći nakon toga primjere roditeljskoga djelovanja koje nije u najboljem interesu djeteta, poput zanemarivanja te tjelesnog, emocionalnog i seksualnog zlostavljanja djeteta, autorica nastoji na temelju tih suprotnosti približiti koncept pozitivnoga roditeljstva razmatrajući ga kroz prizmu tipologije stilova roditeljstva. Ne navodeći jednoznačno autoritativni roditeljski stil kao najpoticajniji za djetetov razvoj, ističe kako se znanstvenici mnogo više slažu oko važnosti pružanja topline i podrške djetetu nego oko stupnja njegova kontroliranja. Poglavlje zaključuje iznošenjem Juulova (2005) koncepta roditeljskog

vođenja djece, koje uključuje roditeljski autoritet, međusobni dijalog, zanimanje za dijete, uključenost u njegov život i prepoznavanje njegovih potreba, što su elementi zastupljeni i u autoričinoj podjeli ključnih elemenata suvremenoga roditeljstva.

Poglavlje Staffana Jansona, *A non-violent upbringing for children (Nenasilno odgajanje djece)*, razmatra problematiku nasilja u odgoju djeteta, ističući kako djecu njihova ovisnost o odraslima, krhka tjelesna građa i zakonska tolerancija zlostavljanja čine osobito izloženima nasilju. Autor posebnu pozornost posvećuje tjelesnoj kazni, koju definira kao svaku upotrebu fizičke sile s namjerom nanošenja boli ili nelagode djetetu. Dajući povijesni pregled razvoja misli o tjelesnome kažnjavanju, ispravno primjećuje kako je oduvijek bilo zagovornika takve vrste kazne, što je općepoznato, ali i da je oduvijek bilo njenih protivnika, čak i u razdobljima u kojima je tjelesna kazna bila toliko uobičajena da gotovo nitko nije propitivao njenu opravdanost. Danas je tjelesno kažnjavanje u mnogim europskim zemljama zakonom zabranjeno, ali se isto tako u većini tih zemalja zakonska regulativa ne provodi dosljedno, već se reagira tek kada kažnjavanje prijeđe u zlostavljanje. Sama znanost još uvijek ne uspijeva pronaći čvrste kriterije za razgraničenje tjelesnoga kažnjavanja od tjelesnoga zlostavljanja. Ističući kako *Konvencija o pravima djeteta* ne dopušta nikakav oblik tjelesne kazne jer ona krši osnovna ljudska prava, autor implicitno iskazuje stav kako takvo razgraničenje nije ni bitno. Naime, mnogo je važnije ljudsko društvo dovesti do stupnja svijesti u kojem će tjelesna kazna biti podjednako neprihvatljiva kao i zlostavljanje.

Nakon što je ustvrdio kako posljedice nasilnoga odgajanja mogu biti biološke, psihološke i socijalne, autor izlaže alternativu nasilnome odgajanju, a to je konstruktivna disciplina, koja se temelji na poštivanju djetetova digniteta, razvijanju samodiscipline i prosocijalnog ponašanja, poštivanju djetetovih razvojnih potreba i motivacije te na promicanju solidarnosti. Slično zaključcima prethodnoga poglavlja, autor još jednom poziva da se takva disciplina ni u kom slučaju ne poistovjeti s permisivnim odgajanjem.

Poglavlje autorice Mone Sandbæk, *Services to support positive parenting (Usluge potpore pozitivnome roditeljstvu)*, daje pregled različitih mjera obiteljske politike kojima se nastoji osigurati funkcioniranje obitelji. Naglašava se kako postoji nekoliko različitih definicija i podjela potpore obitelji, a kao polazišnu u svojim razmatranjima autorica uzima podjelu na formalnu potporu obitelji, koja se temelji na zakonski reguliranim uslugama, te neformalnu potporu koju pružaju šira obitelj i prijatelji, a koja se temelji na osjećaju dužnosti i odgovornosti. Pregled pokazuje kako različite europske zemlje imaju izrazito različit stupanj potpore obiteljima, ali se ta potpora uglavnom iskazuje kroz tri ključna elementa obiteljske politike, a to su državne potpore i naknade, ravnoteža između zaposlenja i obiteljskog života i sustav skrbi za djecu. Zanimljivo je isticanje činjenice kako samo postojanje programa potpore obitelji ne znači istovremeno da su ti programi kvalitetni. Naime, oni mogu biti i nekvalitetni, a negativna iskustva s takvim programima obitelji mogu prouzročiti veliku štetu. Autorica zaključuje kako ta činjenica ukazuje na potrebu evaluacije svih programa potpore obiteljima koja bi trebala polaziti prvenstveno od procjene potreba roditelja i djece.

U četvrtome se poglavlju, pod naslovom *Support for parenting of children at risk of social exclusion (Potpora roditeljima djece rizične za socijalno isključenje)*, autori Angela Abela i Gilbert Berlioz bave problematikom socijalnoga isključenja, koje se prema definiciji Vijeća Ujedinjenih naroda određuje kao proces u kojem su određene osobe gurnute na rub društva te im je zbog njihovog siromaštva, manjka kompetencija ili prilika za cjeloživotno obrazovanje onemogućeno potpuno sudjelovanje u društvu.

Sami autori na socijalno isključenje gledaju kao na niz dinamičnih procesa koji osobe (posebno djecu) stavljaju u izrazito nepovoljne materijalne i osobne uvjete života. Kao osobito rizične za socijalno isključenje navode djecu s različitim teškoćama u razvoju, djecu bez nadzora, djecu iz siromašnih jednoroditeljskih obitelji i obitelji s dugotrajno nezaposlenim odraslim osobama te djecu iz imigrantskih obitelji. Autori ističu kako je, unatoč uvriježenom mišljenju da socijalno isključenje pogađa samo djecu iz tranzicijskih zemalja, ono prisutno i kod dijela stanovništva zemalja članica Europske unije. Posebno bitnim smatraju mijenjanje stava društva prema roditeljima sa socijalno isključenom djecom. Naime, na njih se do prije nekoliko godina redovito gledalo kao na neodgovorne, lijene ili nemotivirane roditelje, što je diskriminirajuće i stereotipno gledište. Tim je roditeljima prijeko potrebna pomoć društva, ali ju oni uglavnom izbjegavaju iz straha da im djeca ne bi bila oduzeta, što je nažalost sasvim utemeljena bojazan. Umjesto osude, autori apeliraju na društvo i državu koji trebaju oformiti preventivne i interventne mjere socijalne politike te na stručnjake koji s roditeljima i djecom u riziku od socijalnog isključenja trebaju razviti partnerski odnos temeljen na poštovanju i međusobnoj zainteresiranosti, a ne na strahu ili na iskazivanju moći.

Posljednje poglavlje, *Parentig – an element in drug prevention (Roditeljstvo – čimbenik u prevenciji upotrebe droga)*, autorice Maj Berger Sæther, bavi se jednim od najvećih rizika suvremenoga društva, a to su droge. Iz rada je vidljivo kako autorica pod pojmom droge ispravno podrazumijeva i alkoholizam i sve druge opijate koji dovode do stvaranja ovisnosti. Trendovi konzumacije droga u zemljama Europske unije pokazuju kako je među mladim Europljanima alkohol najraširenija droga, a konzumiraju se i marihuana i hašiš, mada u manjim količinama nego alkohol. Autorica smatra kako za razumijevanje ovog fenomena obitelj kao čimbenik u prevenciji razvoja ovisnosti mora biti stavljena u širi društveni kontekst, budući da su uzroci konzumacije droga kod mladih ljudi rezultat interakcije različitih individualnih, skupnih i socijalnih čimbenika. Apostrofira se velika važnost medija, koji često promiču uporabu alkohola i droga kao stila života povezanog s uspjehom, slavom i ugledom, što je vrlo iskrivljena slika.

Kao jedan od mogućih pristupa problemu konzumacije droga među mladima navodi se rad s roditeljima, koje treba osposobiti za konstruktivan razgovor s djetetom o tom problemu. Naime, istraživanja su pokazala kako kombinacija roditeljske kontrole, potpore i topline odvrća adolescente od konzumacije droga, dok slaba kontrola i komunikacija između roditelja i djeteta mogu biti jaki pretkazatelji mogućeg razvoja problema s drogom. Autorica smatra kako razgovor o drogama može započeti vrlo rano i to jasnim postavljanjem granica uz iskazivanje ljubavi i razumijevanja jer će se na taj način mlada osoba uvijek spremno obratiti roditelju sa svojim sumnjama i pitanjima. Poglavlje zaključuje kratkim pregledom aktivnosti i programa koji mogu pomoći roditeljima u preventivnome djelovanju.

Nakon navedenih poglavlja slijedi kratak sažetak svakoga od njih i zaključni pregled osnovnih misli u kojima urednica naglašava kako je svrha knjige pružiti smjernice za kvalitetno roditeljstvo koje bi se trebale uputiti zemljama članicama Europske unije. Te su smjernice priložene na kraju knjige, a sadrže preporuke Vijeća ministara za politiku podupiranja pozitivnog roditeljstva. Priložene su i preporuke državama i poslodavcima za poduzimanje mjera koje će roditeljima olakšati usklađivanje zahtjeva poslovnog i obiteljskog života, a osobita je pozornost posvećena predlaganju mjera koje će podupirati roditeljstvo u uvjetima socijalne isključenosti. Kako bi sve navedene preporuke mogle biti ostvarene, Vijeće je formuliralo i smjernice za stručnjake, podcrtavajući važnost stručnosti njihova djelovanja, razvijanja partnerskih odnosa s roditeljima i podupiranja

razvoja njihove pedagoške kompetencije. Osim preporuka za stručnjake, u dodatku su priložene i smjernice za roditelje te praktični vodič za nenasilno odgajanje.

Pisana jednostavnim jezikom, knjiga predstavlja značajni doprinos razumijevanju ideje pozitivnoga roditeljstva, osobito u području njegova razgraničenja od permisivnoga pristupa odgoju djeteta. Pruža relevantan teorijski okvir za svaku od obrađenih tema, ali se ne zadržava samo na teoretiziranju, već daje različite primjere i praktične smjernice za djelovanje, što ju čini vrlo poticajnom, kako za znanstvena promišljanja, tako i za rad u praksi s roditeljima i djecom. Iako knjigu čine prilozi više autora, ne vidi se razlika u stilu pisanja i u pristupu razradi tema. Možda se može prigovoriti čestom ponavljanju definicija, sažetaka i pojmova, ali to nikako ne umanjuje doprinos suvremenim saznanjima o roditeljstvu, disciplini i mjerama obiteljske politike koje podupiru roditelje u njihovim roditeljskim funkcijama.

Knjiga *Parenting in contemporary Europe – a positive approach* namijenjena je prije svega stručnjacima koji se bave poboljšanjem života djece u obitelji, osobito s aspekta prava djeteta, ali i roditeljima, budući da sadrži konkretne smjernice za pozitivni pristup roditeljstvu. Zbog analiziranja potrebnih mjera socijalne politike koja bi pružila potporu svim roditeljima, a osobito roditeljima djece koja su u riziku socijalnoga isključenja, knjiga svakako može biti zanimljiva i osobama odgovornim za vođenje državne politike. U najširem smislu, može se zaključiti kako se radi o knjizi koja će biti poticajna za sve osobe koje svojim radom nastoje pridonijeti boljitku djeteta i obitelji.

Barbara Kušević, prof.

DIJETE I DRUŠTVO

Bezuvjetno roditeljstvo

Kohn, A.: Unconditional parenting: Moving from rewards and punishment to love and reason. New York: Atria Books, 2006.

Budući da su djeca ovisna o brizi odraslih, nalaze se u nezavidnom položaju koji roditelji, ili skrbnici druge vrste, često zloupotrebljavaju na način da krše njihova prava i, svjesno ili nesvjesno, zanemaruju i ne zadovoljavaju potrebe djeteta. Svijest o potrebi zaštite dječjih prava društvo je iskazalo 1959. godine donošenjem Deklaracije o pravima djeteta, a kasnije 1989. godine *Konvencijom o pravima djeteta*, koja sadrži univerzalne standarde i obveze odraslih prema djeci. Tim je činom društvo, tj. država potpisnica preuzela ulogu na sebe da zakonskom regulativom štiti dijete od svih oblika zlostavljanja, unutar i izvan obitelji. Neprimjereni odgojni postupci, kao što su tjelesno kažnjavanje, vikanje, uskraćivanje brige, ljubavi i nježnosti, također spadaju u kršenje dječjih prava. Međutim, ako je neprimjerenost odgojne metode posljedica roditeljeva neznanja ili nepoznavanja i nerazumijevanja dječjih potreba i mogućnosti u odnosu na njegovu razvojnu dob, roditelj, kao i dijete, ima pravo na pomoć i priliku "usavršavati" način na koji komunicira i postupa s djetetom.

Na tragu takvih ideja Kohn se prihvatio pisanja knjige o tome kako odgajati djecu poštujući njihove potrebe i prava. U knjizi *Bezuvjetno roditeljstvo* autor problematizira najčešći cilj odgoja mnogih roditelja, a to je postizanje kontrole i apsolutne poslušnosti djeteta. No kao što i sam autor kaže: "Predmet ove knjige širi je od same discipline te predstavlja način na koji se ponašamo prema djeci, kako o njima razmišljamo, te što osjećamo prema njima." (Kohn, 2006, 9).

Uvjetno roditeljstvo

Kohn kroz deset poglavlja knjige objašnjava i potkrepljuje primjerima na koje načine roditelji najčešće odgajaju djecu koristeći se nagradama, kaznama, upozorenjima, suočavanjem djeteta s posljedicama njegovih djela, inzistiranjem na uspjehu i sl. Autor naglašava da ove tradicionalne odgojne metode predstavljaju okosnicu **uvjetovanog roditeljstva** jer nose poruku djetetu da ga roditelj voli zbog njegova ponašanja, a odnos roditelj-dijete svodi na ispunjavanje uvjeta postavljenih isključivo od strane roditelja. Ako dijete živi u uvjerenju da ga roditelj voli samo kada se ono ponaša kako roditelj želi, početak će odbacivati one dijelove sebe koji nisu cijenjeni, što često dovodi do različitih vrsta neuroza i osjećaja manje vrijednosti.

Nagrađivanje i kažnjavanje djeteta često je u funkciji davanja i zadržavanja ljubavi i pozornosti. Iako se nekim roditeljima čine učinkovitim i razumnim sustavima mijenjanja nepoželjnog ponašanja, najčešće su kratkoročno rješenje s izrazito negativnim posljedicama. Naime, bez ljubavi dijete postaje frustrirano, a na ispunjavanje roditeljevih zahtjeva ne pristaje zato jer ih razumije ili istinski želi ispuniti, nego da bi izbjeglo patnju. Osim toga, često je i nepoželjno ponašanje način na koji dijete traži pozornost. Autor ističe: "Roditelj ima znatnu moć manipuliranja djecom, putem njihove potrebe za roditeljskom pozornošću i odobravanjem i njihovog straha od gubljenja roditeljeve emotivne potpore." (isto, 30).

Kažnjavanje, tjelesno ili psihičko, čini djecu bijesnima i nemoćnima, te ih uči da

je nasilje bilo koje vrste način na koji se rješavaju problemi, pa se često događa da dijete, koje je žrtva u svojoj obitelji, postane agresor među svojim vršnjacima. Usto kažnjavanje ne usmjerava djecu na stvarne posljedice njihovih djela, nego ih potiče na usredotočivanje na to kako izbjeći samu kaznu.

Pretjerana kontrola djetetova ponašanja ima za cilj discipliniranje, ali kao i kod odraslih, ona kod djece izaziva osjećaj bespomoćnosti. Da bi povratila kontrolu nad svojim životom, djeca se često bore na bilo koji način, pa tako i nepoželjnim ponašanjem. Osim toga: "Ne samo da ih autoritarno roditeljstvo čini bijesnima; također ih uči kako usmjeriti taj bijes na drugu osobu." (isto, 55).

Još jedan oblik uvjetnog roditeljstva vezan je uz pretjerano poticanje djeteta na uspjeh u njegovim aktivnostima i obvezama. Svaki roditelj bi se trebao zapitati bavi li se njegovo dijete, u svoje slobodno vrijeme, aktivnostima koje ga zaista zanimaju i ispunjavaju zadovoljstvom, te je li nužno da dijete ima odlične ocjene u baš svim školskim predmetima: "... ljudi koji znaju da su voljeni neovisno o svojim postignućima, često postignu dosta toga. Biti prihvaćen bez uvjeta pomaže im razviti zdravo pouzdanje u same sebe i osjećaj da je sigurno riskirati i isprobati nove stvari." (isto, 91).

Roditeljsko ponašanje, prema Kohnu, rezultat je:

1. onoga što čuje – odnosi se na specifična pravila i izjave koje su preuzeli od vlastitih roditelja, te ih uglavnom nesvjesno primjenjuju na vlastitu djecu;
2. onoga u što vjeruje – odnosi se na stavove o djeci, koji su često nametnuti i oblikovani pod utjecajem okoline;
3. onoga što osjeća – vezano je uz ono što je pojedinac proživio u djetinjstvu i
4. onoga čega se boji.

Na kraju, autor poručuje roditeljima da "... moramo odlučiti da nećemo tretirati djecu na način na koji smo mi bili tretirani, nego radije kako smo željeli biti tretirani." (isto, 115).

Za razliku od nepoželjnog i štetnog uvjetnog roditeljstva, Kohn roditelje poziva na primjenu načela bezuvjetnog roditeljstva. Promišljanje o zahtjevima koje postavlja pred dijete i shvaćajući što ga potiče na određene odgojne metode, roditelj je na pola puta do bezuvjetnog roditeljstva. Cilj bezuvjetne ljubavi nije ispuniti svaku dječju želju, nego ozbiljno shvaćati djecu, njihove potrebe, nedoumice, probleme i strahove.

Što je bezuvjetno roditeljstvo?

Bezuvjetno roditeljstvo, kako ga autor naziva, predstavlja alternativu tradicionalnom odgoju koji karakterizira: stroga kontrola djeteta, neuvažavanje njegovog mišljenja, želja i potreba roditelja da dijete postupa po njihovim zahtjevima, a koji često nisu u skladu s djetetovim individualnim mogućnostima i razvojnom dobi. Umjesto usredotočivanja na djetetovo ponašanje i njegovo mijenjanje, Kohn smatra da bi roditelji trebali biti usmjereni na razloge koji su doveli do tog ponašanja i na dječje osjećaje. "Bezuvjetno roditeljstvo znači razmišljati o ponašanju kao o vanjskom izražavanju osjećaja i misli, potreba i namjera." (isto, 15). Nadalje: "Ideja bezuvjetnog roditeljstva su varijacije na temu vezane uz *suradnju s djecom*, da bi im se pomoglo da postanu pristojni ljudi koji znaju donijeti ispravnu odluku." (isto, 19). Dakle, bezuvjetno roditeljstvo podrazumijeva bezuvjetnu ljubav roditelja prema djetetu koja znači prihvatiti i voljeti dijete takvo kakvo jest, vodeći pritom brigu i pomažući mu da nauči što je ispravno, a što nije.

Bezuvjetno voljeti dijete znači vidjeti dublje od njegova trenutačnog ispada, željeti

razumjeti zbog čega dijete proživljava negativne emocije i uzeti u obzir da je njegova ljutnja vjerojatno posljedica nemogućnosti razumijevanja, iskazivanja i objašnjavanja vlastitog stanja. Promatra li se nepoželjno ponašanje kao izražavanje osjećaja, misli i potreba, a odgoj kao pomoć djetetu da uspješno prođe kroz teška razdoblja odrastanja, postiže se upravo ona vrsta odnosa roditelja i djeteta koju autor zagovara, tj. ravnopravna suradnja.

Roditelji koji prakticiraju bezuvjetnu ljubav imaju aktivnu ulogu u životu svoje djece na način da im pomažu razviti moralne vrijednosti, shvatiti kako njihovi postupci djeluju na druge ljude i dajući im priliku da isprave pogrešku. Oni: "...žele znati kako učiniti nešto što nije prijetnja ili kazna. Odnos sa svojim djetetom ne vide kao oprečan, pa je njihov cilj izbjeći bitku, a ne pobijediti." (isto, 150). Budući da roditelji, kao i djeca, imaju "loše dane", naći će se u situaciji kada će djeca u njima izazvati različite emocije, ponekad i one koje nisu pozitivne. Važno je da djeca, bez obzira na roditeljsko prolazno raspoloženje, znaju da su u osnovi prihvaćena.

Izbjegavanje sukoba s djetetom može se postići pružanjem mogućnosti izbora djetetu, odnosno dozvoljavajući mu da preuzme kontrolu nad svojim životom, vezano uz odluke koje su u skladu s djetetovom dobi i mogućnostima. Autor ističe da: "... kada roditelji ne izbjegavaju samo iskušenje da se oslanjaju na kontrolu, već se stvarno i potrudu pomoći djeci da iskuse osjećaj autonomije, ta djeca će vjerojatnije učiniti ono što se od njih traži i manje je vjerojatno da će se loše vladati" (isto, 168). Osim toga, dozvoljavanje djeci da odlučuju korisnije je i ima dugotrajnije rezultate, jer za razliku od izvršavanja zahtjeva bez razmišljanja podrazumijeva da djeca uče iz vlastitog iskustva.

Uspješno pružanje bezuvjetne ljubavi i konstruktivni dogovori s djecom pretpostavljaju sposobnost roditelja da sagleda situaciju iz dječje perspektive. Ta sposobnost roditelja važan je primjer ponašanja pomoću kojeg se djeca uče uživjeti u tuđu situaciju, što predstavlja temelj za razvoj morala. Osim što bi cilj odgoja trebao biti sreća djeteta, sastavni dio tog cilja također bi trebala biti i briga djeteta za tuđu sreću. Dijete sposobno za moralni izbor neće ispravno postupiti zato jer mu je tako naložio roditelj, nego zato jer samo zna što je ispravno, a što nije.

Kako ostvariti bezuvjetno roditeljstvo?

Odgajati djecu za autora znači "raditi s djecom", umjesto, kako on kaže, "raditi djeci", odnosno on doživljava odgoj kao suradnju roditelja i djece. Za uspješno ostvarenje te suradnje Kohn nudi trinaest načela na kojima se temelji bezuvjetno roditeljstvo, a to su:

1. Promišljanje

- kritičko osvrtanje roditelja na vlastite odgojne metode kako bi preispitali jesu li one zaista u najboljem interesu djeteta, tj. preispitivanje motiva koji oblikuju roditeljsko ponašanje i postupke

2. Razmatranje zahtjeva

- razmatranje jesu li zahtjevi, postavljeni pred dijete, uistinu potrebni i objektivni i u skladu s djetetovim potrebama i mogućnostima

3. Koncentriranje na dugoročan cilj

- promišljanje o tome u kakvu osobu želimo da dijete izraste, te jesu li odgojne metode u skladu s tim ciljem

4. Stavljanje odnosa na prvo mjesto

- promatranje problemske obiteljske situacije kao prilike za izgradnju još kvalitetnijeg odnosa s djetetom, na način da mu se dopusti ravnopravno sudjelovanje u rješavanju određenog problema i objašnjavanje njegovih postupaka

5. Mijenjanje načina gledanja, ne samo postupanja

- promatranje djetetova nepoželjnog ponašanja kao prilike da dijete nešto nauči, a ne kao djetetovu želju da namjerno prkosi

6. Poštovanje

- dati djetetu do znanja da se poštuju njegovi osjećaji, mišljenje i potrebe, te općenito ono kao osoba

7. Vjerodostojnost

- roditelji se pred djecom ne bi trebali pretvarati da su kompetentniji nego što jesu, nego priznati da i oni griješe, imaju određene mane i da nekad trebaju tuđu pomoć

8. Manje pričanja, više pitanja

- prodičke i kritike zamijeniti slušanjem i postavljanjem pitanja u svrhu saznavanja što dijete muči, o čemu razmišlja

9. Uzimanje u obzir djetetove dobi

- postupci, očekivanja i zahtjevi roditelja trebaju biti u skladu s djetetovom dobi i razvojnim mogućnostima

10. Pripisivanje djetetu motiva koji su u skladu s činjenicama

- ono što roditelj misli o svome djetetu često određuje djetetovo ponašanje, pozitivnim pristupom dijete razvija poželjne vrijednosti i nastoji postupati u skladu s njima

11. Nepotrebno izgovaranje riječi NE

- jesu li silne zabrane i restrikcije upućene djetetu zaista za njegovo dobro ili su u funkciji ograničavanja dječje slobode da bi se roditelju olakšalo

12. Ne biti krut

- potrebno je imati na umu da se isto pravilo ne može uvijek primjenjivati u svim situacijama, nego je potrebno uzeti u obzir kontekst određene situacije

13. Ne žuriti

- zbog ubrzanog načina života često su reakcije roditelja nagle i nepromišljene, međusobno dogovaranje okvirnog rasporeda roditeljima omogućuje odvajanje određenog vremena za dijete, što im daje priliku preduhitriti probleme i izbjeći neugodne situacije.

Ukratko, ako roditelj zaista želi riješiti određenu problemsku situaciju na konstruktivan način, vodeći pritom brigu o djetetovim potrebama i pravu na mišljenje i stav, treba biti spreman na iskazivanje bezuvjetne ljubavi prema djetetu, davanje djetetu prilike da donosi odluke te treba moći promatrati situaciju iz dječje perspektive.

Bezuvjetno roditeljstvo je složena odgojna metoda koja zahtijeva od roditelja duboko promišljanje o ciljevima odgoja i metodama koje pritom koriste. Kritičari bezuvjetnog roditeljstva mogli bi reći da je navedena odgojna metoda previše

permisivna ili da lišava roditelja njegovog autoriteta. Međutim, daleko je teže izgraditi odnos pun razumijevanja, poštovanja i uvažavanja temeljen na ravnopravnosti, nego dobivati lažno poštovanje temeljeno na strahu i nejednakoj podjeli moći koja je u korist jačega, tj. odraslog.

Autor se prvenstveno obraća roditeljima, te uz teoriju odgoja nudi primjere problemskih situacija iz vlastitog obiteljskog života i obiteljskog života roditelja s kojima radi kao obiteljski savjetnik i terapeut. Međutim, ova će knjiga dobro doći svima čija je djelatnost vezana uz odgoj djece i mladih. Ona je primjenjiva u obiteljskom okruženju ali, isto tako, sve navedeno se može koristiti i u institucijskom okruženju u odnosima između djece i odraslih. Odgoj jest sastavni dio roditeljstva i obiteljskog života, međutim djetetov boravak u instituciji, koji za većinu djece traje koliko prosječno radno vrijeme, zahtijeva od odgajatelja, učitelja, pedagoga itd. uvrštavanje odgoja, odnosno vođenja i pomaganja djetetu na putu razvoja i odrastanja, u svakodnevnu interakciju. Osim toga, autorov pristup, koji on naziva *“raditi s djecom”*, za razliku od tradicionalnog pristupa koji opisuje kao *“raditi djeci”*, koristan je i nadahnjujući pristup izgradnji ravnopravnog odnosa odrasli – dijete koji se temelji na međusobnom uvažavanju i zajedničkom traženju uzroka i rješenja problema, a jednako je potreban predškolskim i prosvjetnim djelatnicima, kao i roditeljima.

Petra Karković

DIJETE I DRUŠTVO

Dobro je znati prije, za vrijeme i nakon poroda

Priručnik za buduće roditelje

Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Zagreb, 2007.

Rođenje djeteta događaj je koji za svaku obitelj predstavlja osobito, jedinstveno iskustvo, satkano od niza najrazličitijih emocija – uzbuđenje, radost, iščekivanje, često su pomiješani sa zabrinutošću i strahom, osobito ako se radi o prvome djetetu.

Veliku pomoć budućim roditeljima u pripremi za jednu od najodgovornijih životnih uloga, među ostalim, mogu pružiti neki od brojnih izvora iz literature čiji se obim, s afirmacijom svijesti o pravima djeteta i potrebe za kvalitetnim roditeljstvom, svakodnevno povećava.

U moru naslova čiji bi zajednički nazivnik mogao biti “škola za kvalitetno roditeljstvo” ističe se priručnik **Dobro je znati prije, za vrijeme i nakon poroda**, čije je drugo, izmijenjeno izdanje 2007. godine objavilo Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Nastao kao rezultat uspješne suradnje Ministarstva s Hrvatskim liječničkim zborom i Klinikom za ženske bolesti i porode Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, ovaj priručnik predstavlja kvalitetan, pregledan i stručan zbir tekstova koji obuhvaćaju razdoblje od pripreme za trudnoću, njenog tijeka, do samog poroda i prvih dana u životu novorođenčeta.

Širokim spektrom tema strukturiranih u četrnaest poglavlja, koja na detaljan način obrađuju pojedine segmente pripreme za porod i brige o novorođenčetu, pružajući pritom mnoštvo korisnih i praktičnih savjeta, obuhvaćeno je i pitanje nezavidne demografske slike Republike Hrvatske, koju je moguće ispraviti poticanjem svjesnog, planiranog i odgovornog roditeljstva s ciljem ostvarivanja kvalitetnih uvjeta za normalan psihički i tjelesni razvoj svakog djeteta.

U prvom poglavlju, naslovljenom *Rast i razvoj djeteta u majčinoj utrobi*, dr. med. Andrea Plavec opisuje razvoj djeteta u maternici, od trenutka samoga začeća, kroz razvojna razdoblja (pre-embriionalno, embriionalno, fetalno), prateći nastanak pojedinih organskih sustava (razvoj kostiju, oka, uha, usta i obraza, probavnog sustava, mokraćnog i spolnog sustava, dišnog i živčanog sustava, kože, srca posteljice), njihovih funkcija i načina na koji se razvijaju. Govoreći o smještaju fetusa u maternici, istaknuta je važnost stručnog liječničkog nadzora i redovitih ultrazvučnih pregleda koji trebaju biti dio brige o djetetovu razvoju od prvoga dana.

O važnosti redovitih pregleda, njihovu sadržaju i svrsi, detaljnije se govori u poglavlju o antenatalnoj skrbi, koja obuhvaća sustav zaštite materinstva tijekom trudnoće i poroda, kroz mjere i postupke čiji je cilj osiguravanje optimalnih uvjeta za rast i razvoj ploda, porod zdravog novorođenčeta i očuvanje zdravlja majke. Mr. sc. Trpimir Goluža, dr.med. autor je i trećeg poglavlja, posvećenog pravilnoj prehrani u trudnoći, kao jednom od glavnih čimbenika za pravilan rast i razvoj djeteta u majčinoj utrobi. Osvrćući se na dogmu o potrebi za dvostrukim unosom hrane u trudnoći, kao razdoblju kada je potrebno

jesti za dvoje, autor naglašava važnost kvalitete naspram kvantiteti hrane koja se unosi, ističući osobito važnost unosa dovoljnih količina vitamina, minerala, i esencijalnih aminokiselina. Dodatnu pomoć u osmišljavanju kvalitetne prehrane predstavlja i tablica u kojoj su osim hranjivih tvari, njihove potrebe izvan i tijekom trudnoće, navedene i namirnice koje osobito obiluju vrijednim prehrambenim sastojcima.

Kada se vrijeme poroda počne bližiti, uzbuđenje i napetost iščekivanja rastu, pa je u svrhu smanjivanja stresa dobro pripremiti unaprijed stvari koje su potrebne za odlazak u rodilište. Što ponijeti u bolnicu (potrepštine, medicinska dokumentacija), savjetuje viša med. sestra Mirjana Matečić, u poglavlju *Što nas očekuje pri dolasku u rodilište*, koje sadrži i korisne savjete o pripremama za porod koje trudnica može napraviti kod kuće, opisujući zatim uobičajeni tijek događaja po dolasku u bolnicu.

Poglavlje autora mr. sc. Držislava Kalafatića, dr. med., u uvodnom dijelu govori o trajanju trudnoće i mogućnosti tek okvirnog izračunavanja porođajnog termina. Pojašnjenje o protezanju normalnog razdoblja za porod od 37 do 42 tjedna umirujuće je po zabrinutost koja se oko točnog termina poroda kod trudnica nerijetko javlja. Sam tijek poroda detaljno je opisan kroz četiri porođajne faze.

O porodničkim operacijama, načinima na koji se izvode, situacijama u kojima se primjenjuju i razlozima koji ih uvjetuju, govori u šestom poglavlju dr.med. Leo Žagar. Na stručan i razumljiv način opisani su epiziotomija (urez međice), carski rez, eksploracija i evakuacija materišta, tj. pregled i odstranjivanje sadržaja maternice te vakuum ekstrakcija, kao najčešće porodničke operacije.

Porod se nerijetko opisuje kao vrlo bolno iskustvo, pa stoga ne iznenađuje činjenica o postojanju porođajne anestezije unazad 150 godina. O farmakološkim (inhalacijski anestetici, opijati, metode regionalne anestezije) i nefarmakološkim (psihoprofilaksa, akupunktura, hipnoza) metodama ublažavanja boli, kao i o djelovanju kvalitetne pripreme za porod na intenzitet doživljaja boli, piše dr. sc. Sandra Fudurić.

Još jednu u nizu zabluda vezanih uz shvaćanje trudnoće kao pasivnog razdoblja u kojemu tjelesne aktivnosti nisu poželjne, razotkriva fizioterapeutkinja Maja Krijan, govoreći o brojnim pozitivnim učincima koje vježbe disanja i relaksacije imaju tijekom trudnoće, porođaja i nakon porođaja. Opis jednostavnih vježbi i upute o njihovu pravilnu izvođenju mogu biti poticajni za svaku trudnicu.

Nakon poroda nastupa razdoblje puerperija ili babinja u trajanju od šest tjedana. U tom razdoblju dolazi do brojnih fizioloških i psiholoških promjena koje zahvaćaju gotovo sve organske sustave majke. Dr.sc. Vesna Elvedi - Gašparović opisuje one koje su najčešći uzrok patoloških stanja tijekom babinja. Radi se o mogućim komplikacijama vezanim uz genitalni i urinarni trakt, kardiovaskularni sustav te poslijeporođajnu depresiju.

Deseto i jedanaesto poglavlje posvećeni su brizi o zdravlju i njezi novorođenčeta u prvim danima života. Mr.sc. Branimir Peter, dr. med. opisuje značenje apgar indeksa, kao prvog pokazatelja djetetova stanja odmah po porodu, osvrćući se zatim na djetetovu težinu, duljinu, opseg glave, pojedine dijelove tijela, kardiovaskularni i središnji živčani sustav, disanje kroz svojevrstan sistematski pregled ukazujući na stvari koje su normalne i uobičajene, odnosno one koje zahtijevaju liječničku intervenciju. Opisani su prvi pregled, pretrage koje se u rodilištu obavljaju, preventivne metode te procedura otpusta majke i novorođenčeta iz bolnice.

Važnost prvog kontakta majke i djeteta, kao i zajednički provedenog vremena u sljedeća 3-4 dana boravka u rodilištu, iz bogatog praktičnog iskustva opisuje viša med. sestra Marija Mamić, kao temelj za brže i lakše upoznavanje i prilagođavanje majke na dijete i obrnuto.

Vrlo značajan element u stvaranju emocionalne povezanosti majke i djeteta je dojenje. Koje su prednosti majčina mlijeka, kako pravilno dojiti, neki su od brojnih savjeta popraćenih slikama za lakše razumijevanje. Poglavlje je zaokruženo savjetima o njezi djeteta (njega pupka, kupanje, soor, štućanje, nokti, prostorija, prva šetnja) po dolasku iz rodilišta.

U poglavlju naslovljenom *Psihološki pristup* doc. dr.sc. Dubravka Miljković na vrlo duhovit, pristupačan i stručan način progovara o pitanjima koja često muče buduće roditelje. Kako se osloboditi straha od poroda, postoji li majčinski instinkt, što je poslijeporođajna depresija, kako najbolje odgajati dijete, koliko djetetu treba pomagati da se suoči s problemom, je li moguće uskladiti karijeru i majčinstvo, neke su od tema o kojima piše razotkrivajući brojne zablude vezane uz roditeljstvo, isticanjem presudne uloge toplog, emocionalnog odnosa između roditelja i djeteta kao prve stepenice u razvoju samosvjesne i odgovorne osobe.

Roditeljski poziv najvažniji je poziv u životu svakog čovjeka koji zahtijeva odgovoran, savjestan i aktivan pristup roditelja u realizaciji optimalnih uvjeta za razvoj mlade osobe.

Prof. dr. sc. Josip Janković ističe biološku komponentu, koja je nerijetko shvaćena kao primarna, zbog funkcije produljenja vrste, tek jednim od elemenata koji uz psihološku, socijalnu i druge komponente, sačinjavaju složenu roditeljsku ulogu. Što znači biti kompetentan, odgovoran roditelj, kako odgovoriti zahtjevima suvremenog društva u kojem roditelji provode sve manje vremena sa svojom djecom, kako usprkos tome izgraditi i održavati kvalitetne odnose s bližnjima, koje vještine je potrebno usvojiti za kvalitetno partnerstvo i odgovorno roditeljstvo – neka su od brojnih pitanja koja muče roditelje. Svaka obitelj potražiti će odgovore na svoj način, polazeći pritom od činjenice da kvalitetan međuljudski odnos podrazumijeva otvorenost, povjerenje, aktivno zajedničko provođenje vremena i blisku emocionalnu povezanost. Dijete koje odrasta u takvom okruženju razvit će se u samopouzdanu, odgovornu, cjelovitu osobu, spremnu nositi se sa životnim ulogama i izazovima.

U posljednjem poglavlju priručnika mr. sc. Lada Magdić, dr. med., osvrće se na demografsku sliku Republike Hrvatske pojašnjavajući kojim se mjerama može unaprijediti naša populacijska politika. Poticanje planiranog, svjesnog, odgovornog roditeljstva, koje podrazumijeva brigu o stvaranju optimalnih preduvjeta za rast i razvoj svakog djeteta, mjera je koja dugoročno može donijeti pozitivne rezultate. U planiranju obitelji važnu ulogu ima upotreba primjerenih metoda kontracepcije, čiji detaljan pregled autorica daje u završnom dijelu.

Dobro je znati prije, za vrijeme i nakon poroda kvalitetan je i praktičan priručnik koji ulazi roditeljstva prilazi s različitih aspekata, biološkog, psihološkog i socijalnog; nudeći odgovore na brojna pitanja, koja često muče roditelje i one koji to planiraju postati, potičući kroz svako poglavlje aktivno i odgovorno shvaćanje roditeljske uloge od prvoga dana, s ciljem stvaranja toplog obiteljskog okružja u kojem će se dijete osjećati sigurno i zaštićeno te dobivati pozitivne poticaje za uspješan rast i razvoj.

Biti dobar roditelj teška je uloga, no svatko se u njoj može razvijati, napredovati, mijenjati, usavršavati i s vremenom biti sve bolji. Strah od roditeljstva, početni neuspjeh u svladavanju novih situacija ili povremene krize pritom treba doživljavati tek kao male prepreke u igranju uloge života. Vrijednu pomoć u toj avanturi svakako može ostvariti i ovaj priručnik.

DIJETE I DRUŠTVO

Prikaz zbornika Zaštita prava djece odvojene od roditelja

Djeca bez pratnje – Djeca stranci odvojena od roditelja,
Zbornik priopćenja s Okruglog stola, Zagreb 2008.
(uredila Mila Jelavić, pravobraniteljica za djecu)

U nakladi Ureda pravobraniteljice za djecu objavljen je zbornik priopćenja s okruglog stola pod naslovom “Djeca bez pratnje – Djeca stranci odvojena od roditelja”. Zbornik je nastao kao rezultat suradnje na provođenju edukacije za stručne radnike iz sustava socijalne skrbi, policije, Crvenog križa, suce prekršajnih sudova i drugih koji se susreću s problematikom djece-stranaca zatečene u Hrvatskoj bez pratnje roditelja ili skrbnika. Edukaciju je organizirao Ured pravobraniteljice za djecu, uz sudjelovanje Ureda za ljudska prava Vlade RH, zatim Ministarstva unutarnjih poslova, Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, Visokog prekršajnog suda Republike Hrvatske, Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Udruge za inicijative u socijalnoj politici, s namjerom da potakne ujednačavanje u postupanju svih službi angažiranih na zaštiti i zbrinjavanju djece-stranih državljana, koja su bez skrbnika.

Uočeno je da se s njima ne postupa uvijek na primjeren način, odnosno u njihovom najboljem interesu, odnosno da postupci traju predugo, da pojedini resori nisu dovoljno usklađeni i slično. Stoga je edukacija obuhvatila informacije o vrstama obveza pojedinih sustava prema toj djeci i načinima izvršavanja tih obveza.

U Hrvatskoj se godišnje evidentira nešto više od 200 djece stranaca bez pratnje roditelja ili skrbnika, koja su uglavnom u tranzitu prema zapadnoeuropskim zemljama. Ona su osobito ranjiva populacija, često su i žrtve zlostavljanja i trgovanja ljudima, a pritom su nerijetko i ovisna o osobama kojima nije stalo do njihove dobrobiti. Zato rad s njima zahtijeva usklađenu multidisciplinarnu i međuresornu suradnju.

Zbornik “Djeca bez pratnje” podsjetnik je na glavne probleme i pregled smjernica za zaštitu ove populacije. On sadrži ukupno osam radova koji nude okvir za postupanje prema djeci zatečenoj bez pratnje, zatim tumačenje i primjenu propisa, prikaz i objašnjenja načela dobre prakse, prikaz načina skrbi o djeci u ustanovama u koje ih se smješta, kao i iskustava djece-stranih državljana odvojene od roditelja. Sastavni dio Zbornika je i Upitnik “Dijete odvojeno od roditelja”, koji je izradila Udruga za inicijative u socijalnoj politici (UISP), a njegova se primjena preporučuje kako bi se ujednačili podatci koji se uzimaju od djece bez pratnje, čime bi se omogućilo sustavno praćenje njihova broja i kretanja, razloga dolaska u Hrvatsku, trajanja i kvalitete skrbi, koja im je pružena, te njihova povratka u zemlju porijekla ili trajnijeg zbrinjavanja u Hrvatskoj.

Urednica zbornika je pravobraniteljica za djecu, **Mila Jelavić**, a uz nju je u njegovoj izradi sudjelovalo još šest suautora. Recenzentica zbornika je **Dubravka Hrabar**.

U prvom članku, pod naslovom “Djeca odvojena od roditelja, strani državljanu u Republici Hrvatskoj” **Aleksandra Selak Živković** objašnjava pojam djeteta bez pratnje,

opisujući specifičnost situacije i dodatne rizike kojima su izložena. Također prikazuje međunarodni projekt *Djeca odvojena od roditelja u Europi* – SCEP (*Separated Children in Europe Programme*), koji provode UNHCR i organizacija *Alliance Save the Children*, informirajući i o odjecima toga projekta u Hrvatskoj. Autorica daje i pregled osnovnih problema i potrebnih mjera.

Danijela Ustić u članku “Načela dobre prakse, preporuke programa *Djeca odvojena od roditelja u Europi*” opisuje preporuke programa SCEP koji predlaže mjere i politike koje su u najboljem interesu djeteta. U njima su detaljno opisana temeljna načela zbrinjavanja djece: od najboljeg interesa djeteta, zabrane diskriminacije, prava na sudjelovanje, prava na informacije i prevođenje, povjerljivosti podataka, poštovanja kulturnog identiteta, pravovremenosti odlučivanja do osposobljenosti osoblja koje radi s tom populacijom.

Mila Jelavić u članku “Stav mreže pravobranitelja za djecu o postupanju s djecom bez pratnje”, citira i komentira službenu *Izjavu Europske mreže pravobranitelja za djecu – ENOC o obvezama države za skrb o djeci bez pratnje*, koja je donesena u Ateni na godišnjem sastanku ENOC-a održanom od 26. do 28. rujna 2006. godine. Izjava sadrži 14 načela, među njima i preporuku da se djecu ne procesuiraju zbog ilegalnog ulaska u zemlju te da ih se ne deportira u zemlju porijekla bez njihova pristanka, a u načelima se navode i prava koja im treba osigurati, od besplatne pravne pomoći, do pristupa zdravstvenim uslugama, obrazovanju itd.

Ista autorica u sljedećem članku “Djeca bez pratnje i institut skrbništva – odrednice u nacionalnom zakonodavstvu” objašnjava pojam i vrste skrbništva, tko sve može biti imenovan skrbnikom i koje se teškoće javljaju pri imenovanju skrbnika djeci zatečenoj bez pratnje, koja su strani državljani.

U članku “Prekršajni postupak prema djeci odvojenoj od roditelja – maloljetni počinitelji prekršaja”, autorica **Snježana Oset** objašnjava kako učinkovito provesti prekršajni postupak protiv maloljetnika koji je počinitelj prekršaja, ali je istodobno nedvojbeno i žrtva, zatim, kako osigurati zaštitu najboljeg interesa djeteta te ostvariti djelotvornu suradnju s centrom za socijalnu skrb.

Dubravka Marušić u članku “Privremena skrb za djecu strane državljanke u prihvatnoj stanici Doma za djecu i mladež Zagreb” navodi praktične spoznaje i iskustva prikupljena u radu ustanove koja je u proteklih deset godina zbrinula 970 djece stranaca iz ukupno 29 zemalja. Ona navodi da su ta djeca često dezorijentirana, krajnje tjelesno iscrpljena, zaplašena, uznemirena i frustrirana zbog nemogućnosti komuniciranja s okolinom, zabrinuta su za druge članove svoje obitelji, muči ih osjećaj besperspektivnosti itd. Autorica se zauzima za donošenje međuresorno usuglašenog protokola postupanja s tom djecom od ulaska u Hrvatsku odnosno pronalaska djeteta, naglašavajući da, zbog njihove izrazite ranjivosti, svi postupci moraju biti fleksibilni, prilagođeni djetetu i stručni.

“Prihvatilište za tražitelje azila: skrb za djecu u postupku priznavanja azila”, naslov je teksta u kojem **Miroslav Horvat** objašnjava koje sve poslove i procedure podrazumijeva prihvata djece stranih državljanaka u Prihvatilištu u Kutini te kratko informira o sadržajima koji se nude djeci u igraonicama te kroz program psihosocijalne skrbi.

U članku “Činitelji rizika i iskustva djece (stranaca) odvojene od roditelja” autorica **Antonija Žizak** objašnjava koje sve okolnosti i rizici otežavaju prilagodbu djece odvojene od roditelja, te daje komparativni prikaz iskustava i poruka djece koja su se zatekla u takvim okolnostima. Prikazane su poruke djece-stranaca prikupljene u Italiji, Nizozemskoj i Švedskoj. Za usporedbu s Hrvatskom, korištene su zabilješke iz intervjua

s osmero djece u dobi od 13 do 18 godina, zatečene u Hrvatskoj (iz Afganistana, Bosne, Čečenije, Kosova, Rumunjske i Švicarske). Autorica ističe da su uključenost u zajednicu i obrazovanje, formiranje socijalne mreže, imenovanje prikladnog skrbnika te kulturalna kompetencija pomagača prilagođena kulturi iz koje dijete potječe, najvažniji zaštitni činitelji za djecu bez pratnje.

Zbornik "Djeca bez pratnje – Djeca stranci odvojena od roditelja" pomaže stjecanju uvida u ovu problematiku, te je izvor brojnih informacija svima koji se zanimaju za nju. No on ne daje statističke preglede i pokazatelje, već se bavi načelima, smjericama, objašnjenjima postupaka koji su usmjereni na najbolji interes djeteta, odnosno cjelovitu zaštitu i poštovanje prava djece koja su se našla u specifičnim, nesvakidašnjim okolnostima, povezanim s brojnim rizicima i opasnostima. Onima koji su već uključeni u rad s djecom-strancima, zatečenim u Hrvatskoj bez pratnje roditelja i skrbnika, on može poslužiti i kao priručnik i vodič u osmišljavanju i poboljšavanju svakodnevnog rada. Zbornik je praktične naravi, u prvom redu namijenjen djelatnicima u centrima za socijalnu skrb i policijskim upravama te sucima za prekršaje, ali i socijalnim pedagogima, psiholozima, voditeljima aktivnosti s djecom u prihvatilištima, volonterima i drugima. No unatoč tome, on bi možda mogao poslužiti i kao poticaj stručnjacima i znanstvenicima za sveobuhvatne, dublje stručne i znanstvene pristupe toj osjetljivoj i, zasad, u nas nedovoljno obrađenoj tematici.

Maja Flego

DIJETE I DRUŠTVO

Slušati djecu

Alison McLeod:

Listening to Children: A Practitioner's Guide.

London, Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 2008.

Konvencija o pravima djeteta predstavljala je u vrijeme svoga pojavljivanja jedan od najnaprednijih dokumenata koji se na međunarodnoj razini bavio pitanjem prava djeteta u društvu. Revolucionarnost toga dokumenta nalazila se u činjenici da se u *Konvenciji* dijete po prvi puta promatralo kao aktivni subjekt. To je značilo da djetetu nije potrebna samo zaštita odraslih, već da ono može sudjelovati u društvu pa, osim prava na zaštitu, ima i svoja participativna prava. Jedno od temeljnih participativnih prava jest djetetovo pravo izricanja vlastitog mišljenja i da ga se pritom sasluša. Tako se u čl. 12 *Konvencije* izričito kaže da dijete ima pravo na slobodno izražavanje vlastitih stavova o stvarima koje se na njega odnose, dok čl. 13 ističe dječju slobodu traženja, primanja i širenja različitih obavijesti i ideja. Iako sve stranke *Konvencije* imaju obvezu pridržavati se njome propisanih odredaba, očito je kako se mnoga prava djeteta diljem svijeta svakodnevno krše. Djetetovo pravo da ga se sasluša jedno je od onih koje se vrlo često ne poštuje. Razlozi tome su brojni, a jedan od njih svakako je činjenica da mnogi odrasli ne znaju kako slušati djecu i uvažavati ih kao jednakovrijedne sugovornike. Knjiga Alison McLeod, *Slušati djecu*, nudi odraslima smjernice za prepoznavanje pravog značenja djetetovih verbalnih i neverbalnih poruka.

Autorica se zainteresirala za temu dječjeg prava da ga se sasluša uvidjevši kako odrasli ne poštuju dječje želje i osjećaje pri donošenju odluka vezanih uz njih. Knjiga je nastala kao rezultat želje da se upozori na opasnosti koje donosi takvo neuvažavanje djeteta kao djelatnog bića. Podijeljena je u pet dijelova, pri čemu se prvi i drugi dio bave teorijom slušanja djece, dok sljedeća tri propituju mogućnosti primjene teorije u praksi. Prvi dio, pod nazivom *Glas djeteta*, razmatra iz perspektive etike i ljudskih prava zašto bi trebalo slušati djecu. Drugi dio, *Komuniciranje s djecom*, sažima različita istraživanja o procesu komunikacije s djecom i o ulozi kulture i okoline u tom procesu. Razmatraju se različiti pojmovi razvojne psihologije te doprinos sociologije i socijalnog rada razumijevanju problematike. Treći dio, *Započinjanje dijaloga s djetetom*, objašnjava kako slušanje doista provesti u praksu opisivanjem niza praktičnih tehnika za poticanje djece i mladih ljudi na razgovor, kao i tehnika za razumijevanje onoga što govore. Četvrti dio, *Posebni razgovori – intervjui u određene svrhe*, opisuje tehnike slušanja djece u posebnim okolnostima pa objašnjava kako slušati zlostavljanu djecu i navesti ih da s odraslima podijele svoja traumatična iskustva. Posljednji, peti dio knjige, pod nazivom *Mladi ljudi i participacija*, raspravlja kako se mogu promicati dječja prava davanjem mogućnosti odabira djetetu i njegovim uključivanjem u dobi prikladnoj za donošenje odluka. Svaki dio knjige zatvorena je i smisljena cjelina pa se ističe kako nije nužno dijelove čitati redoslijedom kojim su poredani, iako je poželjno. Knjigu prate četiri vrste materijala, a to su citirana mišljenja mladih ljudi o problemima koji se spominju u tekstu, naputci za dobru praksu, primjeri iz prakse te refleksivne vježbe namijenjene čitatelju.

Na samome početku McLeod ističe kako brojni problemi u komunikaciji mogu nastati zbog različitog shvaćanja slušanja koje sudionici razgovora imaju. Naime, za odrasle slušanje znači obraćanje pozornosti i uvažavanje djetetova govora, dok djeca smatraju da ih se sluša ako im odrasli to dokažu nekom akcijom, odnosno djelatnim odgovorom na ono što su čuli. Neslaganje oko toga što slušanje podrazumijeva ne postoji samo u praksi, već i u teoriji. Tako literatura donosi oprečna stajališta o slušanju kao stavu kojim se pokazuje zainteresiranost za sugovornikove riječi i o slušanju kao aktivnosti koja vodi k akciji. Kao polazište za daljnja razmatranja autorica slušanje određuje *kao istinsko poštovanje prema drugoj osobi koje jamči da će slušatelj učiniti sve što je u njegovoj moći da ohrabri i ojača tu osobu.*

U nastavku se navode povijesne mijene gledanja na dijete i njegova prava. U ranijim stadijima razvitka ljudskoga društva prava roditelja dominirala su nad pravima djeteta. U starome Rimu otac je smio prodati ili napustiti dijete, a situacija se čak i stoljećima kasnije nije bitno izmijenila. Tako u zakonima nekih američkih država još u 19. stoljeću stoji da se dijete, koje opsuje roditelja, može osuditi na smrtnu kaznu. Tijekom istoga stoljeća djecu se pokušalo zaštititi pomoću zakona koji su branili okrutnost prema životinjama – roditeljima se u rijetkim prilikama branilo zlostavljanje djeteta jer je i ono dio "životinjskog svijeta" te kao takvo ima pravo na zaštitu od zlostavljanja. U Velikoj Britaniji se naznaka da djeca imaju svoja posebna prava pojavila krajem 19. stoljeća u *Dječjoj povelji*, koja osuđuje zanemarivanje i napuštanje djece te neprikladno postupanje s njima. U tim začetcima govora o pravima djeteta primat je imalo pravo na zaštitu jer se djecu promatralo kao pasivna bića koja treba hraniti i štiti. Tek *Konvencija o pravima djeteta* iz 1989. promatra dijete kao aktivno biće s pravom na sudjelovanje i samoodređenje te s pravom glasa. Velikim nedostatkom autorica, međutim, smatra činjenicu da *Konvencija* ne povlači sankcije za zemlje koje su ju potpisale, a ne provode njene zahtjeve.

Nakon kratkog povijesnog pregleda razvoja koncepta prava djeteta, McLeod navodi niz kritika koje su s različitih strana upućivane kako samoj *Konvenciji*, tako i pobornicima za zaštitu prava djeteta. Navođenjem tih zamjerki autorica pokazuje kako i govor o pravima djeteta valja promatrati kritički jer ima svoja brojna ograničenja, što ipak ne umanjuje njegovu važnost za demokratsko i djetetu naklonjeno suvremeno društvo. Želeći ukazati na sadašnju perspektivu slušanja djeteta, autorica ispituje koliko su djeca uključena u donošenje odluka u svojim obiteljima, u školama te u široj političkoj sferi.

McLeod ispravno zaključuje kako bi svaka participacija trebala započeti u obiteljskom domu, ali je čak i tamo dječje pravo na donošenje odluka krajnje limitirano jer odrasli intenzivno prate dječje aktivnosti i prezaštićuju djecu. Rezultat toga jest da djeca više nisu sposobna procijeniti rizik i donijeti vlastite odluke. Iako upozorava da se obitelji međusobno razlikuju pa je teško izvoditi bilo kakve generalizacije, provokativno postavlja pitanje može li se čak i jedna europska obitelj okarakterizirati kao demokratska ako grubo zanemaruje djetetovo pravo glasa.

Propitujući mogućnosti koje škola i šira zajednica otvaraju za dječje samostalno donošenje odluka, autorica tvrdi da se, čak i kad se djecu uključi u neki oblik odlučivanja, njihovim mišljenjima manipulira, a samo je uključivanje više obrazovnog nego političkog ili demokratskog karaktera. Stoga na kraju prvog dijela zaključuje da današnje društvo još uvijek ne zna kako slušati djecu. Upravo iz tog razloga u nastavku navodi teorijska saznanja o procesu komunikacije, opisujući koji ga čimbenici podupiru, a koji ograničavaju.

Drugi dio knjige, pod naslovom *Komuniciranje s djecom*, započinje pregledom najnovijih saznanja razvojne psihologije i sociologije o procesu komuniciranja. Otkrića razvojne psihologije o spoznaji, pamćenju, učenju jezika i stvaranju privrženosti autorica smatra ključnima za razumijevanje procesa komunikacije, ali ponovno poziva na njihovu kritičku analizu. Takav polemički stav dosljedno obilježava čitavu knjigu. Nakon navođenja osnovnih spoznaja o procesu komunikacije, pozornost se posvećuje čimbenicima koji mogu blokirati komunikaciju. McLeod ističe da je govor samo jedan od načina komunikacije. No ponekad je za potpuno razumijevanje onoga što djeca misle potrebno uzeti u obzir tijek djetetova života, njegovo zdravlje i razvoj, emocionalno stanje, školsko napredovanje i način provođenja slobodnog vremena. Autorica ispravno primjećuje da čak i nakon takve analize procjena može biti neprecizna pa čak i sasvim netočna. Nadalje, komunikacija može biti blokirana i ako dijete namjerno odluči ne govoriti istinu, što je moguće jer djeca ponekad lažu, baš kao što to čine i odrasli. Naposljetku, dijete može biti uvjereno da je istina nešto što nije istina. Tu dječju osobinu autorica opravdava stajalištem suvremenih sociologa da apsolutna istina ni ne postoji, što je tvrdnja koja ju dovodi do detaljnog razmatranja doprinosa sociologije, socijalnog rada i obiteljske terapije pitanjima komunikacije.

U trećem dijelu knjige, *Započinjanje dijaloga s djetetom*, McLeod iznosi konkretne primjere iz svoje prakse koji su se pokazali učinkovitima za započinjanje dijaloga s djecom. Smatra kako je stručnjak dužan dobro se pripremiti za razgovor pa je tako poželjno sa sobom nositi različite rekvizite za crtanje, modeliranje i igranje koji djeci olakšavaju otvaranje i uspostavljanje odnosa s odraslom osobom. Sljedeći korak u pripremi je saznavanje što više informacija o djetetu, što će dijete osloboditi od odgovaranja na pitanja na koja je odgovor dalo već bezbroj puta. Bitnim također smatra i odabir mjesta na kojem će se dijete osjećati ugodno. Iz tih je naputaka vidljivo kako je ovaj dio knjige strukturiran kao praktični vodič, baš kao što glasi njen podnaslov, koji vrvi savjetima upućenima prije svega socijalnim radnicima. Naime, iako se u knjizi izrijeком ne kaže da su oni ključna ciljana skupina stručnjaka kojima se autorica obraća, iz teksta se to jasno razabire, što ni u kom slučaju ne znači da knjiga neće biti zanimljiva i stručnjacima iz drugih područja kojima je cilj poboljšanje komunikacije s djetetom.

Savjeti za tijek razgovora s djetetom uglavnom se sastoje od niza uputa o tome kako otkriti o čemu dijete doista razmišlja. S tim ciljem McLeod savjetuje postavljanje otvorenih umjesto zatvorenih pitanja, davanje dodatnih informacija i objašnjenja te kontinuiranu provjeru je li dijete ispravno shvatilo rečeno. Ključnim smatra uvažavanje djeteta kao ravnopravnog sudionika razgovora, iz čega izvodi zaključak da kao takvo dijete ima pravo i odbiti komunikaciju s odraslom osobom.

Osobita se pozornost posvećuje načinu završavanja razgovora između stručnjaka i djeteta. To je pitanje izrazito osjetljivo jer će djetetu, koje se ranije suočilo s nekim gubitcima, svaki sljedeći gubitak probuditi sjećanja na onaj prethodni. Pošteno je stoga djetetu odmah na početku reći koliko dugo će druženje s njim trajati jer mu to daje osjećaj sigurnosti. Autorica se oštro suprotstavlja mišljenjima da je takav pristup brutalan jer smatra da dijete svoj rastanak sa stručnjakom treba shvatiti kao vlastiti napredak u rješavanju svojih problema. I ovom konstatacijom potvrđuje kako je u žarištu njenoga zanimanje dijete koje se u svom životu susretalo s različitim teškoćama i koje treba pomoć odrasle osobe da te teškoće prebrodi.

Dok su se prethodni dijelovi knjige bavili komuniciranjem s djecom u bilo kojim okolnostima, u četvrtom dijelu autorica objašnjava kako djetetu najbolje objasniti ono što mu je teško razumjeti. Priznaje kako su upravo socijalni radnici često u situaciji

da djeci moraju priopćiti neugodne informacije, a koje i odrasli smatraju stresnima i teško objašnjivima, kao što su smrt, teška ovisnost roditelja, nužnost odvajanja djeteta od obitelji i sl. Prenošenje takvih informacija treba se odvijati u devet koraka, koji uključuju pomno planiranje pristupanja djetetu, procjenu koje mu je informacije potrebno dati, sređivanje vlastitih emocija i spremnost na potporu djetetu. Nadalje je bitno povezati objašnjenje s djetetovim dotadašnjim iskustvom, potaknuti njegovo kontrolirano oslobađanje emocija i tugovanje, nakon čega mu valja pomoći da krene dalje. Navedeni koraci u nastavku su pomno razrađeni i zapravo predstavljaju sintezu teorijskih saznanja i praktičnih naputaka koja je vrlo primjenjiva na svaki razgovor u kojem djetetu treba priopćiti nešto što bi ga moglo uzrujati i povrijediti.

Posljednji, peti dio knjige razmatra mogućnosti uključivanja djece i mladih u proces donošenja odluka u društvu. Autorica u izrazito kritičkom tonu analizira britanske modele uključivanja djece u donošenje odluka, nakon čega nudi deset smjernica koje bi mogle poboljšati učinkovitost tog procesa uključivanja. Knjigu zatvara konstatacija da u nekim dijelovima svijeta djeca čine polovicu stanovništva pa bi se njihovi glasovi trebali čuti i u politici i oblikovanjima različitih zakona. To dosad nije bilo praksom jer se smatralo kako su djeca apolitična, ali autorica smatra da je danas održivost takva stajališta vrlo upitna. Međutim, provokativno zaključuje kako je ključni problem mogu li se odrasli odreći dijela svoje moći i priznati da mladi ponekad imaju bolja rješenja. To zaključno i zapravo retoričko pitanje upućuje svima koji vjeruju da uistinu podržavaju dječju participaciju u društvu.

Iako je u podnaslovu određena kao praktični vodič za komunikaciju, knjiga *Slušati djecu* ne daje izrazito znanstveni pregled teorijskih saznanja samo o procesu komunikacije, već i o pitanju prava djeteta i njihova povijesnog razvoja. Usto nudi i respektabilan pregled spoznaja nužnih za bilo kakav rad s djecom koja su zbog svoje obiteljske situacije u nepovlaštenom položaju. To knjigu čini interdisciplinarnim priručnikom za najrazličitije situacije u kojima odrasla osoba mora znati kako čuti što dijete misli, želi i osjeća. Polazeći od pretpostavke da većina odraslih ne zna kako slušati djecu, McLeod daje niz praktičnih savjeta kako usavršiti tu životno važnu vještinu. Sinteza teorije i prakse, iscrpnost te snažno naglašena kritička nota i samorefleksivnost čine ovu knjigu nezaobilaznom u svakom govoru o komuniciranju s djecom i dječjem pravu da ih se sasluša. Prateći materijali, koji donose dječja razmišljanja i pitanja za refleksiju, omogućuju čitatelju povezivanje teksta sa stvarnim iskustvima na kojima se temelji knjiga, kao i osvješćivanje vlastitih stavova i predrasuda vezanih uz komuniciranje s djecom.

Knjiga je namijenjena prije svega socijalnim radnicima, što je vidljivo iz odabira primjera koji se odnose na djecu u sustavu državne skrbi, ali i stručnjacima koji se bave pravima djeteta. Može biti korisna studentima različitih usmjerenja, učiteljima i roditeljima te, naposljetku, svim osobama kojima je stalo čuti o čemu djeca razmišljaju i što žele poručiti svijetu odraslih.

Barbara Kušević, prof.

Ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece

Pitanja i odgovori

Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, 2008.

Naslov izvornika: Abolishing corporal punishment of children, Questions and answers Council of Europe, 2008.

Od 2006. godine Vijeće Europe je započelo s aktivnostima na ukidanju tjelesnog kažnjavanja djece. Ne radi se o regionalnom, već o globalnom cilju, a 2009. godina je određena kao ciljna godina za postizanje ukidanja tjelesnog kažnjavanja djece na svjetskoj razini. Četrdeset i sedam zemalja članica Vijeća Europe ima izravnu obvezu reformirati svoje zakone i poduzeti odgojne i druge mjere radi zabrane i ukidanja svakog tjelesnog kažnjavanja djece, uključujući i ono u obitelji.

U sklopu pokretanja Inicijative Vijeća Europe protiv tjelesnog kažnjavanja djece i Međunarodnog predstavljanja kampanje u Zagrebu, 15. lipnja 2008. godine, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti tiskalo je prijevod publikacije Vijeća Europe pod naslovom **Ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece**. Publikacija se sastoji od četiri glavna dijela koji pokušavaju odgovoriti na pitanje što je tjelesno kažnjavanje djece, navode se razlozi ukidanja tjelesnog kažnjavanja, raspravlja se o tome kako to ukidanje postići te se razotkrivaju mitovi i javni strahovi povezni s ovim pitanjem.

U publikaciji se polazi sa stajališta da su *Konvenciju o pravima djeteta* ratificirale i obvezale se poštivati ukupno 193 države, uključujući sve države članice Vijeća Europe. Ova *Konvencija* uključuje obvezu zaštite djece od svih oblika tjelesnog ili mentalnog nasilja, a što zahtijeva ukidanje svakog oblika tjelesnog kažnjavanja. Stoga se u prvom dijelu publikacije daje definicija tjelesnog kažnjavanja te se prihvaća određenje koje je dao Odbor za prava djeteta, nadzorno tijelo *Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta*, prema kojem je tjelesno ili fizičko kažnjavanje "svako kažnjavanje pri kojemu se upotrebljava fizička sila i čija je namjera nanijeti određeni stupanj boli ili nelagode, ma kako blagi oni bili. To se najviše odnosi na udaranje djece (pljuskanje, šamaranje, udarci po tijelu) rukom ili pomagalom – bičem, štapom, remenom, cipelom, drvenom žlicom itd. Međutim, ono također može podrazumijevati, primjerice, udaranje nogom, drmusanje ili bacanje djece, grebanje, štipanje, ujedanje, čupanje kose ili udaranje po ušima, primoravanje djece da budu u neudobnom položaju, nanošenje opekotina ili prisilu na gutanje (na primjer, ispiranje usta sapunom ili tjeranje djece da progutaju ljute začine). Prema mišljenju Odbora, tjelesno kažnjavanje uvijek je ponižavajuće. Usto postoje i drugi, nefizički oblici kažnjavanja koji su također okrutni ili ponižavajući te stoga nespojivi s *Konvencijom*. Oni uključuju, primjerice, kažnjavanje kojim se dijete omalovažava, ponižava, ocrnjuje, okrivljuje, zastrašuje ili ismijava ili kojim se prijeti djetetu" (str. 7).

U drugom dijelu publikacije navode se razlozi zašto treba zabraniti tjelesno kažnjavanje djece pa se, među ostalim, navode i sljedeći razlozi:

- tjelesno kažnjavanje predstavlja povredu prava djece na poštivanje njihova tjelesnog integriteta i ljudskog dostojanstva;

- ono može ozbiljno nauditi djeci u tjelesnom i psihičkom smislu;
- ono nije učinkovito kao sredstvo discipliniranja; i
- teško je zaštititi djecu ukoliko je tjelesno kažnjavanje ozakonjeno – to podrazumijeva da su neki oblici ili razine nasilja nad djecom prihvatljivi.

U nastavku se izlažu nastojanja ustanova Vijeća Europe usmjerena na ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece. Tako je Odbor ministara Vijeća Europe osudio tjelesno kažnjavanje i predložio njegovu zabranu kroz seriju preporuka koje datiraju još iz 1985. godine. Parlamentarna skupština pozvala je 2004. godine Odbor ministara na žurno pokretanje koordinirane i udružene kampanje u svim zemljama članicama radi potpunog ukidanja tjelesnog kažnjavanja djece. Na Trećem sastanku na vrhu, održanom 2005. godine, šefovi država i vlada Vijeća Europe ponovili su svoju obvezu prema pravima djece. Program "Izgradnja Europe za djecu i s djecom" odgovor je na mandat povjeren Organizaciji kojim se jamči integrirani pristup promicanju prava djece. Ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece odnosi se na zakonsku zabranu svakog oblika nasilja nad djecom, bilo u školi, u drugim ustanovama, kod kuće ili drugdje. Nadalje, smatra se da se svaki oblik ponižavajućeg kažnjavanja ili postupanja prema djeci mora zakonom zabraniti i popratiti odgovarajućim sankcijama u kaznenom ili građanskom pravu.

U publikaciji se posebno ističe važnost Studije glavnog tajnika UN-a o nasilju nad djecom koja je pokazala: "U svim regijama svijeta, suprotno obvezama poštivanja ljudskih prava i razvojnih potreba djece, nasilje nad djecom smatra se društveno prihvatljivim, a često iza njega stoje i pravni sustav i država. Studija bi trebala predstavljati prekretnicu – okončanje opravdavanja nasilja odraslih nad djecom, bez obzira na to prihvaća li se ono kao 'tradicija' ili se provodi prikriveno, kao 'discipliniranje' djece. Ne može postojati nikakav kompromis u suprotstavljanju nasilju nad djecom.Djeca su, prema izvješćima iz istraživanja i govoreći o sebi na regionalnim savjetovanjima, koja su organizirana u okviru procesa izrade ove studije, osobito naglašavala tjelesnu i psihološku patnju koju su trpjela zbog ovakvih oblika postupanja i predlagala su pozitivne i učinkovite alternativne oblike discipliniranja" (str. 16).

U odgovoru na pitanje kako ostvariti ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece, a što je sadržaj trećeg dijela brošure, ističe se potreba intenzivnog rada u najmanje tri područja, a to su: pravna reforma, reforma politike i podizanje razine svijesti. **Pravna reforma** podrazumijeva uspostavljanje pravnoga okvira koji jasno zabranjuje tjelesno kažnjavanje i štiti djecu od svih oblika napada, uključujući i obiteljsko okruženje. Pravna reforma treba ukloniti sva postojeća opravdanja ili izlike koje mogu spriječiti primjenu odredaba kaznenog zakona vezanih uz nanošenje tjelesnih ozljeda na kažnjive napade na djecu. Zabrana mora biti jasno iskazana u zakonu.

U okviru **reformе politike** posebna se pozornost daje pozitivnom roditeljstvu pod čim se misli na ponašanje roditelja koje se temelji na najboljim interesima djeteta: ono osigurava odgoj, osposobljavanje, priznavanje i usmjeravanje, što podrazumijeva postavljanje granica u svrhu omogućavanja potpunog razvoja djeteta, ali potpuno isključuje tjelesno kažnjavanje. Pozitivno roditeljstvo proizlazi iz poštivanja ljudskih prava djeteta. Da bi što bolje objasnili pozitivno roditeljstvo, autori publikacije navode potrebe roditelja i potrebe djece te na temelju toga zaključuju o nužnosti uklanjanja tjelesnog kažnjavanja.

Bez **podizanja razine svijesti** u društvu teško se može očekivati trajno sprečavanje tjelesnog kažnjavanja. Pritom se ističe važna uloga medija, odnosno

dodjeljuje im se središnja uloga u oblikovanju stavova i utjecanju na društvene norme. Ovo poglavlje završava navođenjem osnovnih koraka za ostvarivanje ukidanja tjelesnog kažnjavanja djece.

U posljednjem poglavlju pod naslovom *Pitanja, odgovori i ispravak pogrešnih predodžbi* razotkrivaju se mitovi i strahovi koji vladaju u društvu, a odnose se na tjelesno kažnjavanje djece i zapreka su prihvaćanju stava o štetnosti tjelesnog kažnjavanja. U ovom se poglavlju odgovara na pitanje zašto treba zakonom zabraniti tjelesno kažnjavanje djece u disciplinske svrhe, kakvo pravo ima država miješati se u odgoj djece, kako se javni stavovi mogu usmjeriti ka pozitivnom i nenasilnom roditeljstvu... Na kraju publikacije kao dodatak navode se napomene uz tekst, *Doznajte više*, gdje se ukratko opisuje Vijeće Europe, njegova tijela i ustanove, govori o Ujedinjenim narodima, o akcijama koje provode vlade i nevladine udruge te se navode značajnije Internet stranice na kojima se mogu naći informacije o pravima djeteta. Na samom kraju postoji dio koji se odnosi na zabranu tjelesnog kažnjavanja djece u Republici Hrvatskoj u kojem se navode dokumenti u kojima se izrijeком zabranjuje tjelesno kažnjavanje djece. Republika Hrvatska jedna je od sedamnaest zemalja, članica Vijeća Europe, koja je zakonom zabranila tjelesno kažnjavanje djece.

Brošura je namijenjena roditeljima, kreatorima politike, odvjetnicima, zastupnicima djece i svima onima koji rade s djecom i kojima je dobrobit djece zajednički cilj. Objavljivanje ove publikacije prilog je jačanju društvene svijesti o štetnosti tjelesnog kažnjavanja djece i važnosti trajnih nastojanja svih odraslih da ono nestane iz života sve djece.

Prof. dr. sc. Dubravka Maleš

DIJETE I DRUŠTVO

Sigurnost djeteta je odgovornost odraslih

Maleš, D. i Stričević, I.: *Moje sigurno dijete*. Zagreb: Udruženje Djeca prva, 2008.

Polovicom 2008. godine objavljena je još jedna publikacija namijenjena roditeljima u izdanju Udruženja Djeca prva. Sadržajno, publikacija se bavi pitanjem prava djeteta na sigurnost i odgovornostima odraslih od kojih se očekuje da djetetu osiguraju okruženje u kojem će se ono osjećati zaštićeno. Kako se radi o širokom području, autorice su pozornost usmjerile na sigurnost u kući, sigurnost u prometu i sigurnost na Internetu, sigurnost, ali ne i prezaštićenost. Poznati autorski tandem, Dubravka Maleš i Ivanka Stričević, nisu imale na umu pisati veće djelo, koje može ponekad biti zamorno za čitanje, već su odabrale atraktivnost, korisnost i priručnost, nasuprot opsežnosti, zamornosti i obilja informacija. Ne treba smetnuti s uma da roditelji, i kada bi imali namjeru posvetiti se čitanju opsežnije literature, često nemaju vremena, pa će prihvatiti brošuru kao lakši put do savjeta.

Daljnja odlika ove brošure je u tome što se sugerira roditeljima odgovoran odnos spram djeteta, a navođenje brojnih primjera, u kojima trebaju djelovati u zavisnosti od situacije kao i zrelosti djeteta, upućuje na to da su odluke na njima i da ih valja donositi uzimajući u obzir brojne premise. Dilemu “voditi ili pustiti da raste”, autorice razrješavaju na način koji je ponešto drugačiji od uobičajenog u štivu za roditelje. Prevladavajući savjetodavni pristup i ohrabrujući roditelje za odgovorno i promišljeno postupanje, odvikavaju ih od uzaludnog traganja za receptima odgoja.

Bez nepotrebnog dramatiziranja, upozorava se na realne opasnosti (od humanog okruženja – pa i samih roditelja, ulice, materijalnog okruženja u svijetu razvijene tehnologije, Interneta), čime autorice pokazuju kako se znalački piše i priređuje brošura za roditelje. I njima je, kao vrsnim autorima znanstvenih i stručnih tekstova, pisanje ovog djela predstavljalo izazov, što pokazuje kako je za ovaj pothvat potrebno veliko znanje i iskustvo, kada treba reći kratko što istodobno govori mnogo.

Sa stajališta korisnika ove brošure lako je prognozirati kako će roditelji u njoj pronaći korisne ideje za odgojni rad s djecom, posebno kada je u pitanju odgoj koji ih čuva od humane i materijalne okoline. Iako je djelo prvenstveno namijenjeno roditeljima, ono će dobro doći i odgojiteljicama koje će također u njemu pronaći primjere za svoje odluke. Brošura će također dobro doći pedagogima u vrtićima i školama (a to znači i studentima), kao i svima koji susreću djecu i mogu im pomoći u odrastanju.

Prof. dr. sc. Vladimir Jurić

DIJETE I DRUŠTVO

Djeca koja rade

Hungerland, B. Liebel, M., Milne, B. Wihstutz, A. (eds.)
Working to Be Someone. Child Focused Research and
Practice with Working Children.
London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 2007.

O dječjem radu i što on znači za dijete, u svijetu postoji vrlo malo knjiga i studija, a i one koje postoje gotovo se isključivo bave pitanjima iskorištavanja djece radom. Stoga je hvale vrijedan potez engleskog izdavača *Jessica Kingsley Publishers* da objavi knjigu pod naslovom: "Radim da bih bio netko". Radi se o zborniku radova koji je uredilo četvero znanstvenika zaposlenih na njemačkim sveučilištima: Beatrice Hungerland sa Sveučilišta primijenjenih znanosti u Magdeburg-Stendal-u, Manfred Liebel, profesor emeritus na Tehničkom Sveučilištu u Berlinu, Brian Milne, savjetnik istraživač i trener dječjih prava, te Anne Wihstutz, predavačica na Martin-Luther Sveučilištu u Halle-Wittenbergu. Knjiga "Radim da bih bio netko" predstavlja prikaz svjetskih istraživanja o djeci koja rade, ali uključuje i radove u kojima se daje dječje viđenje zaposlenja. Većina radova u ovoj knjizi predstavljena je na međunarodnom kongresu održanom 2004. godine u Berlinu, u Njemačkoj. Kongres se održao pod sloganom "Što rad znači djeci?", pri čemu je poseban naglasak stavljen na istraživanja koja preispituju uzroke i posljedice dječjeg rada. Predavači na Kongresu, odnosno autori priloga koji se bave dječjim radom ili potpomažu udruge djece koja rade. Većina autora u knjizi zastupa stajalište da fenomen "dječjeg rada" zahtijeva međunarodnu suradnju stručnjaka, budući da ga određeni dio populacije ne shvaća kao socijalni problem, već naprotiv, kao sastavni dio svakodnevice.

Knjiga je podijeljena na šest dijelova unutar kojih se može naći više autorskih priloga. U prvom dijelu zbornika prezentirani su radovi u kojima se daju različite teorijske perspektive društvene zbilje djece koja rade, s obzirom na promjenjivost mjesta rada i uloge dječjeg rada u različitim društvima i kulturama. U tom dijelu D. Levison se bavi pitanjima feminističko ekonomskog pristupa dječjem radu, a Z. Pedraza-Gomeza piše o dječjem radu i kulturološkoj percepciji djetinjstva te daje povijesni i suvremeni pristup poimanju djetinjstva. U trećem poglavlju, pod naslovom ***Ozlijeđeni radom ili razvijanje preko rada***, autor M. Woodhead govori o djeci koja rade u situacijama opasnim po zdravlje. Autor problematizira pitanje kognitivnih sposobnosti, osobne sigurnosti, društvene integracije i kompetencija, osobnog identiteta i vrijednosti, osjećaja osobne angažiranosti te emocionalnog iskazivanja vlastitog bitka. Nadalje, autor identificira šest zasebnih aspekata dječjeg rada, a to su: podčinjenost, opstanak, zvanje, rastresenost, socijalizacija i instrumentalnost. U poglavlju ***Reintegracija djece u rad iz svijeta odraslih: koban znak ili uzrok optimizma?*** D. Kirchhöferr prikazuje povijesna gledišta na dječji rad te zaključuje da djecu ne treba trajno isključiti iz svijeta rada odraslih i da vidljive promjene u društvima rada mogu reintegrirati dijete u svijet rada odraslih.

U drugom dijelu knjige preispituje se tradicionalno rasprostranjena praksa zapošljavanja dječaka i djevojčica oko njege i kućanskih poslova. M. Boudillon ovakvu praksu razmatra u poglavlju pod nazivom **Djeca – kućni radnici u Zimbabveu**. Dječja perspektiva prikazuje “dječji rad” u domaćinstvu te smatra da takav rad treba klasificirati kao najgori oblik dječjeg rada. Rad uključuje puno radnih sati, rad po noći i podvrgavanje djeteta zahtjevima poslodavca. U ovom istraživanju djece, koja su radnici u kućanstvima u Zimbabve-u, autor pronalazi dokaze o zlostavljanju djece te zaključuje da je mnogima potrebna zaštita. V. Chandra je uspoređivao stavove dječaka i djevojčica iz Indije i Velike Britanije o shvaćanju kućanskih poslova sa stajališta uloge spola i postojećih spolnih stereotipa. A. Wihstutz je ispitivala stavove dječaka i djevojčica u Berlinu prema sudjelovanju u brizi oko vlastitog kućanstva kao i sudjelovanju u poslovima izvan obitelji. M. Areli Ramirez Sanchez piše o članovima etničke grupe Nahua koji se smatraju potomcima Azteka. Oni shvaćaju djetinjstvo kao razdoblje u kojemu neoženjena djeca pridonose obiteljskoj zajednici s nekoliko različitih aktivnosti, plaćenih ili neplaćenih. Djeca osiguravaju pomoć i rad za svoje roditelje, koji će im zauzvrat dati hranu, obrazovanje, snositi troškove vjenčanja i ostaviti im nasljeđe. Autorica zaključuje da je dijete potpuni društveni sudionik od samog rođenja. Namjera istraživanja bila je usmjerena na sate posvećene kućanskim poslovima, aktivnostima slobodnog vremena, poljoprivrednom poslu i poslovima za susjede i rodbinu, zatim na prihode i troškove povezane s tim aktivnostima, plaćenim i neplaćenim aktivnostima, te na sve aktivnosti koje su ispitanici smatrali poslom.

U trećem dijelu knjige naglasak je na problematiziranju korisnosti dječjeg rada, kao što su, primjerice, stjecanje relevantnih znanja za društvo i različitih kompetencija, a sve temeljeno na empirijskim istraživanjima provedenim u “siromašnim” i “razvijenim” društvima. J. McKechnie i S. Hobbs prikazuju kako su se mijenjala stajališta o dječjem radu tijekom posljednjeg desetljeća u Engleskoj. U ovoj je zemlji rad uobičajen za djecu te se povremeno kombinira posao s procesom obrazovanja. B. Schlemmer prezentira rezultate istraživanja o prisutnosti dječjeg rada i obrazovanja u Maroku. U poglavlju **Rad i odrastanje u Americi: mitovi i stvarnost**, J. T. Mortimer prikazuje zašto gotovo svaki adolescent u Americi radi plaćeni posao tijekom određenoga razdoblja svojega života uz pohađanje srednje škole. Učenici sami traže poslove kako bi imali vlastitog novca ili pak štede za kasnije troškove fakulteta ili da bi se mogli uključiti u skupe adolescentske životne stilove. Ima, međutim, i onih koji rade kako bi pomogli obitelji. Većina američkih roditelja potiče svoju djecu na pronalaženje posla zato što misle da će im iskustvo posla biti dragocjeno i zato što nešto takvo ne dobivaju u školi. U poglavlju **Između zabrane i pohvale: neki skriveni aspekti dječjeg rada u utjecajnim društvima** M. Liebel prikazuje kako je u utjecajnim društvima sjeverne hemisfere dječji rad postao kontroverzna tema. Ovo poglavlje pokušava otkriti skrivene aspekte dječjeg rada usredotočujući se na rad djece u medijima. Raspon poslova se proteže od sudjelovanja u javnim nastupima medijskog konteksta do dizajniranja vlastitih osobnih stranica na Internetu. Takav dječji rad više se ne smatra štetnim, već ga se vrednuje dvojakim i kontradiktornim mjerilima. Ako se takav posao može uklopiti u stereotip životnog stila i od strane roditelja i od strane djece, onda se te aktivnosti djece više ne smatraju iskorištavanjem djeteta i još k tomu postaju normalne. Ovakvo selektivno shvaćanje dječjeg rada demonstrira stvaranje nekih novih ideologija s dvostrukim mjerilima.

Četvrti dio knjige usmjeren je na sagledavanje kako dječji rad pridonosi snažnijem sudjelovanju djece u njihovim zajednicama i društvima. U radu pod naslovom **Dječji rad kao sudjelovanje: etnografski podatci iz Lime i Algarve** autorica A. Invernizzi

promatra dječji rad kao pitanje opstanka, socijalizacije, sudjelovanja i iskorištavanja. To su sve međuovisne dimenzije dječjeg iskustva i zbog toga postoji potreba razumjeti svaku od njih kako bi se moglo preciznije promišljati i shvatiti dječji rad. U radu ***Dječje zaposlenje u Sjevernoj Irskoj: mitovi i stvarnost*** autorica M. Leonard problematizira pitanje dječjeg rada u ovoj zemlji. C. Pole u radu pod naslovom ***Termini, motivi i značenja – radnici školske dobi u Engleskoj: prema sintezi?*** prikazuje narav dječjeg rada i razloge dječjeg uključivanja u rad. Autor je prikupio i analizirao podatke iz zajedničkog rada dobrovoljnih organizacija i sindikalnih pokreta i dobio rezultate da je oko jedne trećine do polovine školske djece u Engleskoj angažirano nekom vrstom posla. Djeca rade od devete ili desete godine, ali se ta stopa značajno povećava s godinama starosti te, iako dječaci počinju raditi ranije od djevojčica, ipak postoje i neke druge razlike u spolovima. U ovom poglavlju se razmatra narav dječjeg posla i njihovih razloga uključivanja u rad. Autor pokušava dati analitički okvir koji prepoznaje značaj rada poštujući pritom važnost koju on ima u djetinjstvu. Istražujući dječji rad u Italiji, M. Teresa Tagliaventi zaključuje da se ovaj problem u Italiji ignorira, a B. Hungerland na temelju istraživanja dječjeg rada u Njemačkoj ističe da se djeca trebaju osjećati kao aktivni subjekti koji mogu razmišljati i samostalno odlučivati, te pridonositi zajednici, a to im može omogućiti sudjelovanje u radu.

U petom se dijelu knjige raspravlja o lokalnom iskorištavanju djece koja rade pri čemu se naglasak stavlja na Afriku i Aziju, ali se isto tako ovom pitanju pristupa i sa stajališta dječjeg rada kao sredstva kojim dijete ekonomski pridonosi obitelji. Autori također govore o dječjim pokretima i organizacijama u Africi, Aziji i Južnoj Americi koje rad smatraju nužnim za opstanak jednako kao i ključnim čimbenikom dječje djelatnosti i civilnog građanstva. Glavna tema poglavlja ***Pokazuju li članci o sudjelovanju u Konvenciji o pravima djeteta recept za dječje državljanstvo?***, autora B. Milne, je pronalaženje tumačenja pojma "sudjelovanje" opisanog u *Konvenciji o pravima djeteta*. Autor donosi filozofska i pedagoška mišljenja tijekom ljudske povijesti i svrhu boljeg shvaćanja ovog pojma. Izdvaja dvije mane u primjeni sudjelovanja. Prva mana govori o tome kako pravo na sudjelovanje vrijedi za svu djecu, dok u stvarnim uvjetima samo manjina dobiva pristup ovom pravu. Druga mana upozorava da umjesto sjedinjavanja svijeta odraslih sa svijetom djece, postoji velika segregacija. Vidljiva je ovisnost dječjeg sudjelovanja u civilnom društvu jer se oslanja na procjenu odraslih.

Knjiga završava razmatranjem mogućih budućih istraživanja, ali se posebno naglašava potreba da se prilikom ispitivanja djece istraživači rukovode etičkim normama. Istraživanja dječjeg rada trebaju pridonositi poboljšanju života i uvjeta rada djece, ojačavanju dječjih prava te poštivanju djece kao osjećajnih, misaonih i aktivnih subjekata. Nadalje, istraživanja bi trebala naglašavati prednosti i nedostatke iskustava djece koja rade. Unatoč različitim uvjetima i kulturološkim kontekstima, ovakvo iskustvo može omogućiti ojačavanje društvene odgovornosti kod djece koja rade i njihovu društvenu posvećenost. Time bi i obrazovanje trebalo drugačije promatrati, te možda produžiti uz ideju sagledavanja rada kao vrlo važnog iskustva učenja. Dječji rad je integralni dio društvenog života, smatraju urednici, te bi se obrazovna vrijednost rada trebala ugraditi u obrazovni sustav.

Ana Žnidarec, prof.

DIJETE I DRUŠTVO

Zakonsko uređenje volonterstva u Republici Hrvatskoj i Etički kodeks volontera

Zakonsko uređenje volonterstva u Republici Hrvatskoj

Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti izdalo je početkom 2008. godine publikaciju pod naslovom *Zakonsko uređenje volonterstva u Republici Hrvatskoj*. Želja je izdavača sadašnjim i budućim volonterima i organizatorima volontiranja predstaviti *Zakon o volontiranju* na pristupačan način. Na 30-ak stranica vizualno privlačno oblikovanog teksta, protumačene su najvažnije odredbe Zakona.

Ponajprije je u ovom priručniku objašnjen pojam volontiranja te aktivnosti koje, u smislu Zakona o volontiranju, nisu obuhvaćene tim pojmom. *Volontiranje* je definirano (čl. 3. Zakona o volonterstvu) kao dobrovoljno ulaganje osobnog vremena, truda, znanja i vještina kojima se obavljaju usluge ili aktivnosti za dobrobit druge osobe ili za opću dobrobit. Volontiranje osnažuje pojedince, izgrađuje osjećaj solidarnosti, potiče na sudjelovanje, štiti ranjive skupine od ekonomske, društvene i političke marginalizacije i ima potencijal kohezivnog elementa u društvu (Etički kodeks, 2008). Također su pojašnjeni pojmovi volontera i organizatora volontiranja te pojam "odgoj za volontiranje" koji se odnosi na volontere mlađe od 15 godina. Posebna pozornost ukazana je ostalim društvenim skupinama potencijalnih volontera (osobe koje su počinile neka kažnjiva ponašanja, osobe koje su djelomično ili potpuno lišene poslovne sposobnosti) te mogućnostima i uvjetima njihova volontiranja.

Zakon o volonterstvu nastao je u svrhu pravnog uređivanja odnosa između organizatora volontiranja, volontera i korisnika volontiranja. Izradila ga je Radna skupina Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, u kojoj su, uz predstavnike Ministarstva sudjelovali i predstavnici Vladinog Ureda za udruge, Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva te udruge Smart, Gong, Most, Volonterski centar zagreb i Trenerski forum. Hrvatski sabor usvojio je Zakon u svibnju 2007. godine. I prije ovog Zakona, pojedini zakoni djelomično su uređivali različite oblike dobrovoljnog rada. Njihove odredbe i dalje ostaju na snazi, međutim u dijelu u kojem ti zakoni nisu u dovoljnoj mjeri regulirali položaj svih uključenih u volontiranje, komplementarno se primjenjuje ovaj Zakon. On bi trebao omogućiti bolju organizaciju i kontrolu volontiranja. Tijelo zaduženo za provedbu *Zakona* je Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, a inspeksijski nadzor provode nadzorne inspeksijske službe.

U publikaciji se posebno ističe pravno uređenje odnosa ugovornih strana u volontiranju. Poseban osvrt stavljen je na prava i obveze volontera i organizatora volontiranja. Za nepoštivanje Zakonom propisanih obveza ili obveza iz ugovora o volontiranju predviđene su novčane kazne u iznosu od 1.000,00 do 250.000,00 kuna.

Iako je volontiranje aktivnost za koju se ne traži protuusluga ili imovinska korist, pod određenim uvjetima, koji su nabrojani u publikaciji, volonterima je moguće isplatiti određena financijska sredstva u svrhu naknade troškova neophodnih za omogućavanje volontiranja. Radi motiviranja volontera, organizatora volontiranja te promicanja

vrijednosti volonterstva, Zakonom o volontiranju (čl. 24) također je predviđena godišnja dodjela novčane Državne nagrade za volontiranje.

Nekoliko posljednjih stranica publikacije donosi korisne praktične informacije za volontere i organizatore volontiranja, poput kontakt podataka volonterskih centara i organizacija koje u svoj rad uključuju volontere, navođenja dokumenata Europske unije važnih za promicanje volonterstva te primjeraka ugovora i potvrde o volontiranju.

Publikacija će koristiti volonterima kao pristupačan i pregledan vodič kroz najvažnije zakonske aspekte volonterskog rada, a organizatorima volontiranja poslužiti će kao praktičan priručnik u radu s volonterima.

Etički kodeks volontera

Temeljem Zakona o volonterstvu osnovan je Nacionalni odbor za razvoj volonterstva kao savjetodavno tijelo Vlade republike Hrvatske koji je, sukladno članku 23. Zakona o volonterstvu, izradio te, nakon javne rasprave u koju su bile uključene sve zainteresirane strane, usvojio prijedlog Etičkog kodeksa volontera (svibanj, 2008).

Etički kodeks predstavlja minimalni zajednički sustav vrijednosti koji organizatori volontiranja i volonteri prihvaćaju u svom području djelovanja. Njegova općenitost organizatorima volontiranja omogućuje razradu propisanih načela sukladno načelima organizacije, poštujući tako specifičnosti organizacije, a posebno potreba korisnika volonterskih usluga. S obzirom na dinamični proces razvoja civilnog društva, Kodeks je podložan potrebnim izmjenama i dopunama.

Kodeks obuhvaća vrijednosti, načela i standarde kojima se promiču najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske. Svi organizatori volontiranja, volonteri i korisnici njihovih usluga obvezuju se da u svom radu djeluju sukladno tim načelima i standardima. Za praćenje provedbe i sankcioniranje povreda odredbi Etičkog kodeksa bit će zaduženo Etičko vijeće koje Nacionalni odbor za razvoj volonterstva ima obvezu ustanoviti. Međutim, ukoliko je to moguće, u slučaju kršenja Etičkog kodeksa, uključene se strane ponajprije potiču nastali problem riješiti zajednički i dogovorno.

Kodeks predstavlja pravila ponašanja volontera, organizatora volontiranja i korisnika volontiranja sukladno načelima volontiranja Zakona o volonterstvu. Forma plakata prikladna je za postavljanje Kodeksa na vidno mjesto unutar organizacije, kao podsjetnik na pravila kojih se svi sudionici volontiranja trebaju i moraju pridržavati kako bi zajedničkim snagama pridonijeli razvoju svoje zajednice i društva u cjelini. Ovaj dokument, zajedno sa Zakonom o volonterstvu i ugovorima koje sklapaju organizatori volontiranja i volonteri, olakšava razumijevanje prava i obveza svih sudionika u volonterskim aktivnostima, a sve u svrhu postizanja plemenitog zajedničkog cilja – razvoja humanijeg i ravnopravnijeg demokratskog društva.

LITERATURA:

Etički kodeks volontera (2008), Narodne novine 55/08, Zagreb.

Zakon o volonterstvu (2007), Narodne novine 58/07, Zagreb.

Zakonsko uređenje volonterstva u Republici Hrvatskoj (2008). Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Sandra Citković, prof.

Prikaz knjiga za roditelje

Krafft, Thomas von; Semke, Edvin. Kako otkriti i potaknuti darovitost. Zagreb: Mozaik knjiga, 2008.

Polazeći od Plautove teze “najveći su talenti najčešće skriveni” autori pokušavaju roditeljima i svima koji se bave djecom pomoći u prepoznavanju i otkrivanju raznih sposobnosti kod djece, te dati savjete za poticanje pojedinih vrsta darovitosti. Ponekad se radi o savjetima za postupke, a često o konkretnim sadržajima – igrama koje mogu poticati razvoj darovitosti koju dijete ima. Knjiga pokriva sedam najvažnijih područja darovitosti (prostorno i logičko razmišljanje, jezične i športske sposobnosti, praktične vještine, glazbena darovitost i umjetnička kreativnost), a svako poglavlje sadrži upitnik za roditelje i upitnik za djecu. Njihova je svrha pomoći u otkrivanju djetetovih sposobnosti i sklonosti.

Seyffert, Sabine. Pođimo u zemlju mašte. Split: Harfa, 2008.

Današnji su roditelji suočeni s brojim problemima u odgoju jer i njihova djeca imaju problema s kojima se oni često ne znaju nositi, od onih svakodnevnih do ozbiljnijih psihosomatskih poremećaja. Autorica smatra da su uzroci često u velikoj izloženosti djece poplavi raznih podražaja i izloženosti stresu, što je, primjerice, vidljivo i iz sve većeg broja djece koja su nemirna na nastavi, teško se koncentriraju... Stoga ona nudi “putovanja iz mašte” koja mogu pomoći u razvoju sposobnosti zamišljanja, radoznalosti i mašte, a to im može pomoći u suočavanju sa stresnim situacijama. Putovanja iz mašte pričaju odrasli, a strukturirana su kao priče, zagonetke ili kao vođene fantazije. Knjiga sadrži veliki broj takvih sekvenci uz upute roditelju kako čitati, kako pomoći djetetu da se opusti i kako ga naučiti pravilnom disanju. Pričanje odraslih pridonosi kod djeteta osjećaju da nije odbačeno i smanjuje osjećaj usamljenosti. Uz knjigu je priložen CD s glazbom za opuštanje.

Borgenicht, Louis; Borgenicht, Joe. Priručnik za vlasnike malih beba: Upute za rukovanje, prijedlozi za otklanjanje kvarova i za održavanje tijekom 1. godine. Zagreb: Knjigra, 2008.

Posebnost je ovog priručnika za roditelje, koji imaju djecu u dobi do godine dana, vrlo duhoviti pristup. To je vidljivo i iz samog naslova, a u sličnom stilu pisani su podnaslovi i cijeli tekst. Primjerice, poglavlje o plaču beba i savjetima za postupanje nosi naslov “Plač: Otklanjanje kvara označenog bebinim zvučnim signalima”. Stoga je ovaj priručnik osvježenje u poplavi priručnika sa sličnim temama, jer ležeran stil pisanja može mladim roditeljima pomoći da smanje tenzije, strah i osjećaj bespomoćnosti i da učenju o roditeljstvu pristupe s veseljem i opuštenije. Knjiga govori o dolasku bebe kući, uređenju obiteljskog doma koji prihvaća novog člana, o skrbi, hranjenju, svakodnevnoj

njezi, mjerama sigurnosti i sl. Opisani postupci njege popraćeni su ilustracijama koje mogu pridonijeti razumijevanju sadržaja.

Prekop, Jirina; Schweizer, Christel. Pokažimo djeci pravi put: Kako s ljubavlju pratiti dijete na njegovu putu odrastanja. Split: Harfa, 2008.

Polazeći od toga da dijete treba bezuvjetno voljeti samo po sebi, autorice naglašavaju da je ljubav nenadoknadiva u odnosu s djetetom i odgoju, ali i da je potrebna "jasna oprema". Pod time se misli na jasna mjerila kako bi djeca mogla razlikovati dobro od lošega i na poticanje slobodnoga kreativnog razmišljanja i optimizma, a to će graditi sposobnost za ljubav, spremnost za prevladavanje kriza i svijest o potrebi ograničavanja vlastite slobode u nekim okolnostima. Važnost uzora je velika, ali ni sami uzori nisu dostatni. Uz niz primjera iz svakodnevnog života roditelja i djece, autorice govore o odgoju u ljubavi, o zdravom odvajanju djeteta od roditelja, stjecanju prijatelja, agresivnosti, problemima suvremene obitelji i sl.

Peteh, Mira. Matematika i igre za predškolce. Zagreb, Alinea, 2008.

Priručnik je objavljen u drugom, izmijenjenom izdanju. Autorica polazi od klasika pedagoške misli i njihovog shvaćanja usvajanja matematičkih pojmova te razmatra kako se oni usvajaju u dječjem vrtiću i kako odgajatelji mogu pomoći u tome. Nadalje daje niz primjera igara koje pridonose usvajanju matematičkih pojmova i rješavanju problemskih zadataka. Iako je priručnik ponajprije namijenjen odgajateljima i govori o njihovoj ulozi u odgojno-obrazovnom radu s djecom, primjeri igara će zasigurno biti zanimljivi svima onima koji se bave djecom predškolske dobi, pa tako i roditeljima.

Oussoren, Ragnhild A. Ples pisanja: progresivni glazbeno-pokretni program razvoja početnih vještina pisanja u djece. Buševac: Ostvarenje, 2007.

Priručnik sadrži niz radnih listova za djecu u dobi od četiri do osam godina. Nakon uvodnog dijela, u kojem se govori o psihologiji pisanja i učenju pisanja, slijede primjeri i konkretne upute za rad s djecom. Termin "ples pisanja" ovdje se koristi kao naziv metode vježbanja fine i grube koordinacije koja se temelji na pokretu, a rezultira čitljivim rukopisom. Vodeću ulogu u toj metodi imaju glazba i ples, a da bi dijete počelo pisati, treba prije svega uspostaviti dobru ravnotežu cijelog tijela.

Fuller, Andrew. Zahtjevno dijete: Kako prevladati sukobe i pomoći djetetu da ostvari svoje potencijale. Zagreb: Naklada Kosinj, 2008.

Fuller, klinički psiholog i obiteljski terapeut u ovoj knjizi daje uvid u problem tzv. zahtjevne djece i nudi strategije pomoći takvoj djeci da razviju nove obrasce ponašanja, a da pritom očuvaju svoju osobnost. Tko su zahtjevna djeca? To su ona djeca koja su otkrila i naučila da mogu dobiti sve što žele i time se koriste. Teško se odriču povlastice da "uvijek bude po njihovom". U svakodnevnom životu često ih se naziva, ovisno o načinu ispoljavanja njihovih želja, "manipulatorima, pregovaračima,

diskutantima, natjecateljima, vražićima ili pružateljima pasivnog otpora”. To su ujedno i “vrste” zahtjevne djece. Autor daje upute za roditelje i nastavnike kako postupati s kojom od njih, od dojenačke dobi do adolescencije, i kako pomoći djeci da promijene svoje ponašanje, ali bez prisila koje bi mogle “lomiti” ili povrijediti njihovu osobnost.

Pripremila: dr. sc. Ivanka Stričević

